Coperta seriei: *Petre Vuhăne±w*

R E I T U O

CEZAR BOLLIAC

SCRIERI

II

ARTICOLE LITERARE
CRONICI DRAMATICE
ARTICOLE POLITICE
ARHEOLOGIE

Ediţie, note şi bibliografie de
ANDREI RUSU
Prefaţa de
M1RCEA SCARLAT

EDITURA MINERVA • BUCUREŞTI — 1983

ARTICOLE LITERARE,
CRONICI DRAMATICE

[SCRISOARE CĂTRE C. NEGRUZZI][1]

Domvul meu,

Foloasele ce dă literatura la înaintarea civilizației an fost simțite de toate națiile în toate veacurile ; şi înaintarea literaturei n-a crescut decît prin societăți.

O adunare de mai mulți cunoscători dă totdeauna drumul cel mal drept ideilor ; o adunare de mai mulți rîvnitori găseşte frumosul llteraturei şi o adunare de mai mulți lucrători îl face comun.

Un geniu sălbatec, prin societate se înnobilează ; un duh nestatornic, prin societate se regulează : şi regula şi statornicia au făcut totdeauna isprăvile.

Isprăvile literare face civilizația, şi civilizația singură fericirea.

Un mai mare număr împreună dezbate ideile fiecăruia cîştigate în parte, tăgăduieşte cele greşite, dezvoltă cele sănătoase şi dă suflet celor ce pot a se îndrepta.

Tot omul rezonează, toată ideea are un cuvînt, dar aceea e mai dreaptă, aceea e mai lămurită care s-a pieptănat de mal multe rații.

Omul ce nu .ți-a comunicat ideile nu e niciodată sigur de dînsul.

Omul vra ca să placă, şi de place o află numai prin societate ; cel ce nu s-a expus este totdeauna în îndoială, şi îndoiala e singura care descurajează.

[1] Publicată postum.

Mi s-a întîmplat, domnul meu, a vedea mai multe producte şi tradueţii literale la cîţîva din prietenii mei, care mărturisesc că ar fi putut trece de cap-d'opere în starea literaturei noastre; şi neîncredîntărea autorilor în faptele lor le lasă nevăzute.

Am văzut mai multe romanţuri lăsate pe la jumătate, mai multe poeme începute sau aproape a se isprăvi, mai multe bucăţi dramatice cu scenele neincheiate, numai pentru că n-a avut autorul un al doilea rezon să-i corecte ceea ce a scris şi să-i deie o idee ce nu i-a venit pentru înainte.

Intr-o societate literală, domnul meu, aduce fiecare mădular rodul ce a strîns din cititul şi adunările ce a avut în parte, şi împreună cu micele-î băgări de samă le pune la mijloc; dau intre ei prisosurile pe ceea ce le e de trebuinţă şi nu pierde nimic din ceea ce a aflat.

Nicidecum nu scade meritul unui autor dacă s-a împrumutat cu ceea ce i-a lipsit, căci a plătit-o cu ceea ce i-a prisosit : nimeni nu poate cîştiga singur toate şi nimeni afară din societate nu poate avea mai mult decit aceea pentru care a muncit şi aceea mai nu totdeauna.

Intr-o seanţă literală aduce fiecare mădular aceea ce poate dobîndi cu munca sa, norocită sau nenorocită, şi preţ pe astă muncă priimeşte toate roadele ce pot da ostenelile a o sută.

Pentru astă societate, domnul meu, ne e vorba. Văzînd isprăvile Societăţii Filarmonice, care cu toate că alcătuită pînă în sfârşit de un de tot mărginit număr de bărbaţi, dar care într-un curs de doi ani sâvîrşî atitea fapte gigandioase : uii_jţeatru_._în_limba naţiei cu un repertoriu de nouăzeci bucăţi, cu o trupă mai formată în mai multe ramuri "ale astei arte şi cujun parter în stare de a critica, artiştii ; văzînd nobila flacără ce arde în cunoscătorii pămhitului nostru pentru întinderea luminilor care e aceeaşi şi a civilizaţiei, m-am sfătuit cu mai mulţi a mai deschide încă un drum prin care să putem păşi mai tare cătră dînsa, şi asta este o seansă a unei societăţi ' literale, al căreia glas este *CuriozvX* ce vezi, care împre- ; ună cu teatrul şi colecţia autorilor clasici să ne împingă • mai răpede Ia ceea ce desăvîrşeşte şi fericeşte un norod — *luminarea.*

E vrednic de însemnat, domnul meu, cîte nouă Idei dete românilor Societatea Filarmonică,' şi nu le poate vedea fără numai acela ce a lăsat Ţara Românească de trei sau patru ani şi vine să o revază acum ; am păşit atîta în trei ani cît n-am fi putut păşi în douăzeci poate.

E frumos să vază cineva toată tinerimea aceea, care,, cum fiecare ştie, se îndeletnicea, numea duh şi nobilitate cele mai ruşinoase fapte, cum acum numai suvenirea celor trecute le face groază.

Vede cineva toată tinerimea acea rătăcită a-şi număra ceasurile în care n-a rodit nimic, a nu socoti de petrecere fără numai minutele în care a avut un jurnal literal a citi, a cerceta orice noutate, a-i plăcea să se puie într-o poziţie do critic şi în sfîrşit a-i veni şi ideea a se pune şi însuşi în critică.

N-aude cineva într-o adunare de trei decît a se întreba ce citesc, a căuta un autor cunoscut la cîte trei, a repeta citaţiile ce au plăcut mai mult fiecăruia în parte, a discuta pentru neunimea gustului, a critica bucata ce s-a jucat aseară pe teatru, a disputa pentru calităţile artiştilor, a număra greşaleie reprezentaţiei: cutare artist în cutare scenă era mai aprins decit o cerea momentul, în cealaltă era rece; gestul cutăruia nu exprima ideea ce declama ; costumul cutăruia nu era al veacurilor ce înfăţişa ; decoraţia cutare era d-un stil moresc, cînd trebuia să fie gotic ; şi mai departe —• scena cutare era prea rece, cealaltă rău aşezată; eroul bucăţii trebuia să fie in cuiare loc mai brav, dincolo mai milos ; caracterul cutăruia se schimbă, al celuilalt e prea monoton; tiranul nu trage ura pînă în sfîrşit; colo se schimbă interesul ; actul cutare nu se isprăveşte bine ; scena cutare trebuie ştearsă, cealaltă înainte, cealaltă la urmă. Ş-aşa vede cineva o mulţime de lume stricată a alerga pe drumul înnobilării, a-şi forma mai mult sau mai puţin gustul şi, în sfîrşit, vede cineva trei oameni la un loc care petrec patru şi cinci ceasuri, folosindu-se în chiar plăcerile lor, în vreme ce înainte aceiaşi trei tineri, sau trebuia ca în vorbirea lor să nască ceva, de oare cum am zis s-ar îngrozi acum, sau să facă o frumoasă adunare de somn.

Astea sunt, domnul meu, parte din cele mai mici faceri de bine ale Societății Filarmonice ; celelalte le las, pentru că tot ce e mare se vede nearâtat.

Mărturisesc, domnul meu, că ***i\-<am*** văzut pînă acum intrind în acest teatru nici unul din adevărații patrioți, fie rumân, fie franțez şi chiar rus măcar, care să aibă o cît de slabă scînteie de patriotism într-insul, — şi care scinteie se găseşte mai totdeauna în tot bărbatul ce şi-a cunoscut originul său, şi lipseşte numai din aceia care n-au avut niciodată nici un pămînt, — care să nu lacrăme de mulțumire văzînd pintre uscatele desnervate gheare ale unei bâtrîne tiranii crescînd carnea cea strivită a unei nații.

Te-am cunosrut, domnul meu, prin scrierile dumitale şi e de prisos a-mi cere eseuze de îndrăzneala ce iau: nația noastră e prea mică în bărbați, dacă mărimea se poate înțelege în număr, şi de aceea trebuiesc căutați.

Am citit, domnul meu, totdeauna, împreună cu d-nul EHad, corespondența dumneavoastră şi am rîvnit Ia norocirea de a mă număra şi eu între prietenii dumitale, pentru că amirător ți-am fost de la citirea celei dintăi scrisori.

Am citit, am recitit toate băgările de samă ce faci asupra limbii rumâneşti şi oi-arn bucurat văzînd în dumneata mijlocul prin care să ne putem înțelege mai bine cu moldovenii şi să nu mai lăsăm sfîşiată în atîtea dialecte *o* limbă ce are aşa de puține mijloace a se cultiva.

Ți-am citit toate ingenioasele poezii şi m-am bucurat văzînd a se mai descoperi încă o coardă ce mai avea muză rumâncască ***şî*** care era atît de puternică.

Am citit în sfîrşit pe Maria Tudor şi am fericit pe Hugo că s-a făcut cunoscut rumânilor atit de norocit; aş fi vrut, domnul meu, să aflu dacă te mai îndeletniceşti la vreo dramă din ale ăstui autor, ca să nu fiu silit la urmă a-mi arde modestele tradueții, cum am,ars începutul astei drame după ce am citit-o tradusă de d-ta. *

* Eu am tradus pană acum pe ***Lucreția Bwgia*** (i-ara schimbat pe ***o*** din pricina calamburului ***„Burgia")*** şi pe ***Angelo, tiranul Paduvii*** (n.a).

Ținta astei scrisori nu este, domnul meu, ca să-ți fac laude, căci ele umilesc pe cei ce le merită .- faptele dumitale sunt destule ca să-ți plătească ceea ce-ți suntem datori noi.

Ținta astei scrisori este a te pofti mădular la societatea literală, adică colaborator la *Curiozu,* şi a te ruga să mă numeri între prietenii dumitale.

Poate că te confuzi la atîtea titluri ce dau ăstui jurnal, fără a-ți da nici o idee mai întăi despre dinsul.

Asta este ca să ajungă un^jurnal critic care să ne poată curați _oareşcum limba de mărăcini, care a ajuns a se privi ca talente în autorii noştri.

Vezi, domnul meu, ca să încep deci, deosebirile ce sunt între termeni, frazele şi chiar zicerile micului număr de scrieri ce avem în limba noastră, şi mărturiseşte cît de bine ar fî fost cînd aste puține cărți, pe un simț mai comun, cu o limbă mai corectă, n-ar fi fost aşa de mult originale ; şi feliul ăsta de originalitate nu se poate tămădui decît printr-o neiertătoare critică a unei societăți literale, care să fie şi chiar cenzura limbii.

Adaosul ce se dă la dinsul o să fie totdâuna din acele scrieri la care se ostenesc tinerii noştri şi n-au mijloace a-şi publica faptele.

Toate cărțile ce se vor tipări din fondul ăstui jurnal au a se vinde numai cu singurul preț al tiparitului, fără nici un alt adaos ; între aste cărți o să lie şi toate cărțile de învățătură, trebuincioase în clasele noastre.

Asta e, domnul meu, jurnalul la care v-aş pofti colaborator şi societatea la care te numeri mădular, de vei binevoi.

Priimeşte, împreună cu stima şi respectul meu, şi două numere ce au ieşit pană acu, şi cu ele şl o foaie cu» prețioasele dumitale versuri.

Al dumitale, plecată slugă,
CEZAR BOL1AC

836, ghenar 25

DOMNUUJI D. MAIOR I. VOINESCU II

Domnul meu,

A trecut destulă vreme fără să-ți mai vorbesc de *Burgia,* ce ți-am făgăduit, dar, de se poate răscumpăra zăbava-mi cu atit, iată ți-o trimit împreună cu *Tiranul Paduvii.*

Ţii minte, gîndesc, astă-v,iră la Giurgiu, cînd, vorbind într-o seară despre scrierile d. V. Hugo, mi-ai /.is că asta o singura bucată ce preferi din tcatrurile sale şi eu ţi-am fâgâcîuit-o în limba noastră, hotărîndu-mi într-insa intîia traducție.

Cu toate că teatrul nostru nu este încă în stare a reprezenta un romantism ca al lui Hugo, dar gîndesc eă viitorul îl va aduce şi în acea treaptă.

Nu ştiu, d-le, daca traducția mea nu va face pe cei ce n-au citit originalul a-şi pierde iluzia ce ar fi avut de astă bucată, şi să fiu eu pricina decadenții autorului în •opinia Tomânilor, dar am îndrăznit, pentru că bucata e destul de frumoasă, ca, tot pierzind, încă să nu piarză tot.

Astă plăcere m-a făcut a o începe .şi, lucrînd-o, roi-a venit şi ideea a traduce întregi dramele si romanțurile ăstui autor. Nu crez să fie o vină daca, mîndru de alegerea mea, îndrăznesc acum a-ți adresa şi pe *Angela,* de care nu vorbiserăm niciodată.

Eu, d-le, cu toată asprimea criticelor ce sînt asupra ăstui autor, niciodată nu voi lipsi a zice că e singurul din poeții veacului care visează raiul pămîntesc, care a cu-

noscut mai bine natura, şi prin urmare care e cel mai norocit în sistima sa.

Am tradus aste două bucăți ; norocit acel autor care a ştiut ascunde în rîndurile sale acele modeste frumuseți ce se sfiesc a-şi deschide sinul la întîia vedere a cititorului ; norocit care a ştiut, măsurat în economia sa, a nu lăsa pe cititorul ce a intrat o dată într-însul să zică la a doua întîlnire : *l-am citit.* Ei bine, ast secret al cerului, muzele l-a predat penii autorului *Burgiîi.*

Lăsînd criticii la o parte, o să îndrăznesc să declam puțin pentru geniul autorului. Catigoria[1] cea mai mare cu care îl fac totdauna object gîlcevilor literale este că e *sal*[2]. Nu văz nicidecum cuvintele cu care îi lipesc ast ponos. Numai pentru că a găsit mai multe vițiuri decît virtuți în istoria omului ? E adevărat. Pentru că nu menajază monstruozitatea gîzilor ? Nu e dator. Pentru că arată în miniatură tablourile cele întinse de diformități ? Este o vrednicie. Pentru că arată adevărul ? E postul său. Pentru că e infernal ? A zugrăvit el un iad ce nu s-a văzut în om? A arătat el o crimă ce nu era cunoscută? Ce-am fi zis, oară, daca în scenile lui ne-ar fi arătat o muiere atît incestă, care, după o emoximie de-nfiorat, dup-o fiuucidere ce n-ar putea-o încăpea nici chiar Avestița însuşi, şi-ar fi făcut ospățul, in lipsă de vită, cu chiar cărnurile fiului ei ? Ce-am fi zis "dene-ar fi arătat atîtea asemenea desnaturări ce-şi aduce cincvas aminte cu groază că le-a văzut chiar în zilile lui ? Iată că imaginația lui Hugo nu s-a urcat pînă acolo pînă unde se poate coborî omul, daca Hugo e imaginer ; daca nu, atunci s-a sfiit a se tăvăli pînă acolo : era şi el om, ca să poată umili atîta pe om. Ia de la cel mai dulce şi pînă la cel mai crunt rînd al lui Hugo şi n-ai găsi o Fedră, nici o Medee, ce nu s-a sfiit a arăta poeții cei dulci ai veacului lor. Neronîi, Hristierii, adevărat, au puîat mulțime în pana lui Hugo, dar e pricina că s-a lărgit gura iadului. Zbiri, spioni, aghenți mişuiesc in icoanele lui Hugo, dar s-a împiedecat de ei pe toate ulițile; el a vrut sa zugrăvească lumea, şi lumea era plină de dînşii. N-are nici un Brutus,

[1] aici: caracterizare 5n rău.
[2] ***sale*** (fr.) — aici: respingător.

nici un Caton Hugo, pentru că nu i-a găsit, li s-a stîrpit felul cu fecioria veacurilor. El n-a vrut sâ-şi imagineze eroi, ca să-i dea pildă oamenilor, a ştiut cît e de grew a face viţiul să imite virtuţii după acea lume, visată aci de imaginaţia unui poet. Hugo n-a vrut să fie fantastic, n-a vrut nici să învieze virtuţi ce sînt moarte pentru om, nici să afunde cu totul viţiurile ce şi-au legat atîtea privelegiuri prin trecut în prezent şi prin prezent în viitor. El s-a văzut strein în lume, n-a găsit nici o lege din acelea la care a fost recomandat; ochii îi sînt împâienjinaţi încă, şi trebuie a mai menaja credinţa-i, pînă s-o alege : este cerul sau iadul care domneşte? Nu, Hugo, marşirotul' tău a fost rău chibzuit. Locul tău nu este ăsta. Sau pentru altă sferă, sau pentru alte veacuri au fost depeşurile tale. Te urăsc demonii, pentru că ţi tu îi urăşti pe ei. O î cînd geniul tău n-ar fi atîta de credincios şt statornic in misia sa, cînd s-ar putea transfigura şi geniul tău, cînd ar putea turna şi din el un Machiavel, cîte aplauze ar avea naşterea ta !

Dar am ieşit de tot din pricină-mi. Ccrmdu-mî voie să declam puţin pentru geniul autorului, n-am zis c-o să şi filosofesc. Asta nu este decît numai un adres, domnul meu, prin care îţi dedic dramele lui Hugo, şi trebuie să mă întorc la pricina mea.

Cine a putut citi pă *Burgia* şi n-a văzut cu cît meşteşug a ştiut să arate ast scriitor că, cit de mare să fie o virtute, una numai nu este destulă in om, cînd este înecat în viţiuri ? Cine poate vedea pe *Burgia* şi să nu cinstească simtimentul acela de mumă, ce domneşte şi in cele mai infernale scene, să nu zică : să fi biruit muierea asta numai unul măcar din vhiurilc ei, era să fie virtuoasă muiere ! Nu ştiu de unde poate pleca cinevaşi maî bine a vindeca un suflet bolnav ? Daca să mai poate crede că a bate cineva viţiurile şi a arăta frumuseţea virtuţilor poate să prefacă firescul unui om. De-i vrea să-i vezi talentul numai ăstui autor, nu ştiu care din scriitori a ştiut zugrăvi mai bine ! Tiranii lut sînt parfeţi, şî în acţioane şi în prinţipe. D-a vrut să facă un spion, l-a făcut. D-a vrut să facă un vîndut, l-a făcut. D-a arătat cochetăria, n-am văzut niciodată colore mai vii şi mai nuansate a exprima bUndeţea aceea desfică cu care suge şi nu omoară, cînd iubeşte muierea, decît In *Maria Tudor,* care, înarmată cu *„Pedepseşte pe cel ce iubeşte domnul",* îşi satură setea şi ţi-] arată tot in viaţă. D-a vrut iarăşi să arate nevinovăţia, a arătat-o întocmai cum a scăpat din mina cerului ; de a brodit şi virtutea, să poate vedea in *Tisbe.*

Itlnerariul.

Cit de bine a cunoscut omenirea autorul lui *Angela !* Daca naturelul e o vrednicie, el o are cu prisos. în sfîrşit, vrei orighinalitate în Hugo, vezi-I în poezie ; vrei zugravitate, vezi-1 in scene; vei să ştii de co natură e, vezi-1 in prcludul Ciuturilor crepuscule ; vei să-i vezi caracterul, citeşte cuvintul către tribunalul de comerţ, însă nu şi toate scenele din Le *Roi s'a.muse.*

Asta e, domnul meu, autorul ce mi-am propus a traduce, şi mi-e fală a mă da rumânilor de traducătorul lui Hugo, precum mi-e fală si să mă arăt acelora ce-şi pot face o idee despre autorul meu, şi te cunosc şi pă dumneata, că am tăutat meritul, şi am fost original în alegerea mea.

Priimeşte dar, domnul meu, dedicaţia unuia ce te-a cinstit din minutul celii dintîî conversaţii ce a avut cu dumneata, ş-a cărui cinstire a păşit totdauna în paralel cu prieteşugul, nu vedea în mine un linguşitor, ci un prieten sencer, ce te stimă, te iubeşte si care socoteşte de cinste a te avea in capul traducţiii sale.

C. BOL[AC

1837, ***ghenar 6***

LA DOAMNA C. GHICA

Doamna mea,"

Acolo unde nu este cunoscută publicitatea, unde ideea tiparului este o himeră ce zboară prin creierii bieţilor scriitori — întocmai ca acele făgăduieli ale părinţilor cu care se împac copilaşii dupe suspinuri — mai nenorocit decît fiecare se poate socoti poetul.

Astă fiinţă ciudată, cea mai ciudată din toate fiinţele, ' ast născut preot, ca să zic aşa, al cerului sau al iadului, osîndit a fi într-o vecinîcă neodihnă, ce nenectat blestemă sau tămîie, huleşte sau se închină, şi nu este in elementul său decît numai cînd plăsmuieşte •—•, pentru toate muncile sale, necunoscute profanilor poeziii, pentru toate lipsele lui în lumea cea aievea, se despăgubeşte numai cu cîteva visuri ce vede în sfera luminată de steaua sa, şi în care nu intră nimini alt decît el. Cînd insă poetul se coboară din astă sferă, cînd steaua ce t-a luminat-o apune un minut, ca să răsară cu o lumină şi mai vie, cînd poetul rămîne om —, toată fericirea şi-o mărgineşte în a comunica oamenilor vedeniile co i s-au arătat cînd călătorea cu imaginaţia sa prin alte lumi. Pc acest fel de oameni vechimea îi recunoştea sub nume de *proroci.*

Dar este înţeles, dar o să placă, dar o să dea vreun folos lava sau gheaţa ce a vărsat delirul sau extazul său

* Această epistolă ***s-a*** scris doamnii C. Ghicliii, pe elnd se vorbea de Întemeierea unui teatru national (n.a.J.

în perioadele cind nu era om ? Nici că va să cerceteze. El voieşte ca negreşit aste visuri, ce a putut să-şi oprească pe hîrtie, sau pe orice alt, în nişte rînduri hotărîte sau nehotărîte, cadenţate sau în voia lor; aste note de cîteva preluduri a unei armonii ce lui i se pare că aude a se deştepta din cînd în cînd într-Insul, sau aste frazuri prin care îşi închipuieşte că spune adevăruri de mare preţ; astă rimă sau idee, pe care el a prins-o cu primejdia a-şi sfărîma capul de toţi păreţii odăii sale ; astă proză sau versuri ce a fătat el — voieşte negreşit să le ştie şi alţii.

Această dorinţă, doamna mea, suia pe David prin virfurile munţilor Gelboe şi îl făcea să uite sceptrul pentru harpă ; această dorinţă rătăcea pe Omir din ţărm în ţărm cu lira la spinare ; această dorinţă azvîrlea pe Osian din stîncă în stîncă.

Ce mari nume şl ce slabe fiinţe ! Fiinţa cea mai slabă, din toate fiinţele ce au scăpat din mîna creatorului, este omul; şi omul cel mai slab este poetul.

Cu toate acestea, doamna mea, Davizii şi Daniilii, Omirii şi Pindarii, Virgilii şi Horaţii, Danţii şi Petrarcii, Calderonii şi Lopezii, Racinii şi Voltairii, Shakespearii şi Eyronii, Schilerii şi Goeţii au făcut cea mai mare parte a slavei neamurilor lor.

Literatura ovreilor a făcut şi a împodobit cea mai fru-, moaşă religie ; literatura grecilor face pe greci nemuritori 1 din veac în veac şi nu-i Iasă a mucezi într-un colţ al isto- ' riii; literatura latinilor transportea?,ă Roma din generaţie în generaţie, de o mie de ori mai frumoasă poate dupe cît a fost, şi o face teatru contimporan a douăzeci de veacuri — o magazie, ca să zic aşa, de idei şi de pilde pentru toată lumea cititoare; literatura italienilor trage simpatia tutulor naţiilor civilizate asupra astei naţii nenorocite ; literatura ispaniolilor dă un lustru neşters romantismului veacurilor cavaleriii: literatura franceză a făcut limba franţozească universală şi pe francezi atîta de dragi lumii ; literatura englezească, literatura nemţească fac pe oameni să-şi spargă capetile ca să înveţe aste două limbi, atît de extravagante.

Literatura unei naţii, doamna mea. este sufletul unei' naţii. Numai literatura trece naţiile la nemurire; iitera-

tura unei nații este icoana cea mai sinceră a năravurilor, a gustului, a simțității și a meritelor ei.

Ajută ceva îndemnul celor cu putere la înflorirea unei literaturi ? încurajează ceva mai mult pe un poet aclamațiile și aplauzele convulsive alo unei adunări ? întreabă epoca lui August și veacul lui Ludovic al XIV-lea. îndemnurile lui August, îndemnurile lui Ludovic, aplauzele mîinilor celor delicate ale damelor curții lui August, aplauzele damelor curții Iui Ludovic au făcut cea mai strălucită epocă a literaturii latinești și franțozești; și literatura franțozească și-a plătit recunoștința, despărțind un veac întreg din analele veciii, ca sâ-l dăruiască protectorului ci : dar ce n-au primit nici Alexandrii, nici Cezarii, nici Napoleonii.

Dorința a răspunde bunei voințe astor doi bărbați, ambiția a atinge inimile damelor ce-i înconjura și a scoate o lăcrăma din ochii lor cei seînteietori. au făcut pe elegiacii Ovid și Racine[1] ; și numai cîte o alunecare a lor, care Ie-a dat frica că nu o să mai aibă acest prilej, i-a omorît. I-a omorît oare dizgrația monarhilor, sau neputința a se mai afla sub acele priviri ce îi incinta ? Nu se știe. -Știm numai că *Meșteșvgul de a iubi, Elegiile amoroase* și *Eroidele* fermecătorului Ovid le sîntem datori damelor romane, și cele mai frumoase bucăți ale dulcelui și pateticului Racine, damelor franceze; și mai multe pilde re fac să credem că stăpînitorii n-au dat nimic poeților, afară de mijloacele vieții materiale și cîteva subjeturi în faptele lor de o poezie rece și fără altă țintă decît tîrîtorul interes pecunar. Aruncă o căutătură de ochi asupra scrierilor lui Malherbe, Boileau și chiar liricului Baptiste Rousseau și gindește daca am dreptate. Femeile însă au făcut de multe ori pe poet să-și părăsească cu totul materia, și, în cele mai crude apăsări, să nu se gîndească decit cum să desăvîrșească acea limbă a inimii, prin care să se poată înălța pînă la dînsele.

Pe cînd Ovid, exilat în Tomis, îneînta sălbatecii pe malurile Dunării, Iulia, sub nume de Corina, trimitea din Roma umbra ei, ca să acordeze lira ce vărsa Tristele și

[1] Este vorba de Louis Racine, fiul dramaturgului, autorul mult cititului altădată poem La ***religion*** și al Odelor sacre.

Ponticile, și nici sălbăticia locului, nici asprimea vieții nu putea să o dezeordeze.

Pe cînd Dante, proscris, pribegea pe sub strașinile francezilor, Beatrice zbura împrejurul Iui — in acel haos politic și religios — și îi forma *orizonurile,* prin care au trecut la nemurire și el și Beatrice.

Pe cînd Petrarc, părăsit molului poeziii, gonea neîncetat o fantomă ce nu voia nicidecum să o prinză, Laura[1] îl tntimpina din oind în cînd cu un zîmbet, ce scotea din inima lui cîte unul din acele *sunete,* împrotiva cărora vremea și imitatorii n-au avut altă putere decît să-și înscrie semnele mirării lor, precum veacurile și clădirile cele mai nouă dau histru și valoră trufașilor monumente ale împăraților Egiptului.

Pe cînd Torquato Tasso gemea in întunericul temniților tiranului său, Eleonora flutura poalele diafane ale unui veșmînt de aer, țesut pe fruntea lui cea fără somn, și ii ștergea cu dînsele cîte una din acele *lacrăvii.* cărora comentatorii se silesc în zadar a le hotărî un preț.

Așa, doamna mea : damele romane și Iulia au făcut pe Ovid ; Beatrice, Laura și Eleonora sînt idolii literaturii italienești, — luceaferii ce au povățuit pana lui Dante, Petrarc și Tas-io ; soțietăților, gustului și isprăvilor damelor sîntem datori cea mai mare parte a literaturii, șî mai toată poezia.

Femeile — aste ființe ce nu au nici un loc în soțietatea oamenilor — umplu tot deșertul din inima omului. Și poetul, astă .ființă ideală ce nu ține mai mult loc in soțietatea oamenilor decît femeia, ce nu se rudește cu oamenii fără numai întru ceea ce se atinge de inimă — este un fel de clavir cu o mie de octave, dar pe care să întîmplă prea rar să joace oameni — femeile însă totdauna.

Umplui cîteva fețe, doamna mea, fără să-ți dau cea mai mică bănuială de ținta astei scrisori, și socotesc că e vremea să-ți spui că, prin scrisoarea mea, voiesc să te îndemn a hotărî pe fiecare lună două seri *literare* în salonul dumitale —-, seri in care salonul dumitale să fie o

[1] In original Lora, ceea ce arată probabil o lectură france?» a numelui.

bursă literară, unde puţinii scriitori ai noştri să-şi poată schimba ideile şi \mde să poată lua o faţă slaba literatură a rumânilor, proscrisă şi sugrumată în toate părţile de la căderea teatrului naţional şi pînă acum.

Numai dumneata, doamna mea, poţi să ardici de pe capul scriitorilor noştri acest sloi de gheaţă ce Ie amorţeşte creierii; să ardici lespedele de plumb ce parcă le strivesc inimile şi să sfărîmi acest pumn de fier ce le astupă gurile ; să dai puţină răsuflare astei literaturi, năbuşite tocmai cînd începuse să zîmbească în faşele ci.

Nu te înşela să crezi, doamna mea, că literatura rumânească va să zică : cîteva tradueţii schidoale şi cîteva imitaţii stîngace, prin care s-au parodiat în limba noastră cîte vreo părticică din vreun cap d-operă ce împodobeşte colosul literaturii neamurilor; cum şi cîteva libeluri şi panlgirice tîrîtoare şi mincinoase, de care nu sînt la îndoială că te-ai ostenit să le asculţi, precum le ascultam şi eu, doamna mea, pe cînd eram silit să le ascult.

Nu te sili a crede că limba rumânească se poate face şi grecească şi nemţească şi italienească ; vai d-acea limbă ce n-ar avea caracterul său — daca poate să fie vreo limbă care să n-aibă un caracter.

Nu te grăbi a crede că noi nu putem să avem o literatură naţională, pentru că nu avem autori învăţaţi; cele mai mari geniuri, de care ne mirăm împreună cu lumea, au fost pîrîţi de neînvăţătură ; şi eu îţi păstrez, doamna mea, două t'alenturi necunoscute încă de nimini, dar care sînt, cu toate astea, învălite în umbra mahalalelor noastre, şi cărora nu voi ardica vălul fără numai cînd voi putea s'ă-i înfăţişez dumitale —, daca voi fi atît de norocit să izbutesc în întreprinderea mea.

Aruncă-ţi, doamna mea, într-o dimineaţă privirea asupra coliviii ce închide păsărică din cabinetul dumitale ; închipuieşte-ţi cît ar fi de veselă astă păsărică, daca ai voi să-i deschizi uşa coliviii şi să-i dăruieşti măcar spaţiul astei bucăţi, şi fă—ţi o idee despre sărmanul scriitor ce n-are tipar — adică n-are înlesnirea a se bucura de ast aer al cerului. Cît s-ar socoti norocit să aibă un spaţiu ceva mai întins decît acela ce îl năbuşeşte în cămăruţa sa. El ar cîştiga acest spaţiu în salonul dumitale.

Numai aci poate să se adune trei oameni dintre cei ce i se gîndesc, fără să fie bănuita adunarea lor; aci poate să\ mai auză cineva biata limbă rumânească ; aci poate să întimpine cineva cîteva persoane ce înţeleg armonia şi făgăduiesc gustul —, şi pe dumneata, doamna mea, în capul ăstui cerc de tot ce avem mai ales în ţara noastră.

Acestea fac spaţiul trebuincios poetului, şi nădăjduiesc că poezia rumânească, aşa rău biciuită, o să găsească un azil în salonul dumitale. Sînt vreo cîţiva ani, doamna mea, de cînd Bucureştii era rezidenţa literaturii rumâneşti : moldoveanul, basarabeanul, transilvăneanul, bănăţeanul, bucovineanul făcea călătorii literare în Bucureşti şi trimetea tineri ca să înveţe în şcoalele noastre ; este multă vreme de cînd n-am mai văzut pe nimeni •—• şi nici'că au la ce mai veni : Bucureştii literari au încetat, cum şi orice mişcare intelectuală, ca cînd am vedea umbra lui Cambls zburînd pe dasupra capetilor noastre. Scriitorii noştri îşi îngrop scrierile prin găuri de şarpe, şi cel mai bun fabulist al nostru aleargă la moldoveni ca să-şi poată scăpa scrierile... Ar trebui să isprăvesc, pentru că. stilul meu văz că şi-a schimbat drumul, şl, de îl voi lăsa în voia lui, nu ştiu unde m-o duce.

Cu toate astea, doamna mea, încă o întrebare; încă o întrebare, şi de mare importentă : Voiţi să zidiţi un teatru ; pentru cine, mă rog ? Numai pentru cei ce înţeleg un teatru strein, sau pentru rumâni de obşte ? Voiţi să formaţi un teatru strein sau naţional ? Daca voiţi un teatru strein, acesta care este este destul ca să încapă pe toţi aceia ce înţeleg un teatru strein ; daca voiţi un teatru naţional, unde sînt poeţii care or să sprijinească scena? Care sînt bucăţile rumâneşti ? Unde sînt actorii care or să le reprezanteze ? Acestea, şi altele o mie ca acestea sînt toate nişte întrebări foarte importante întraceastă pricină, şi tot simţul bun trebuie să se gîndească mult pînă să răspunză.

Un sujet din istoria rumânilor, tratat în limba rumânească de un poet rumân şi reprezantat de o trupă rumânească, binişor întocmită, s-ar cuveni să fie sfeştania care să sfinţească astă clădire, şi chibzuirea despre aceasta va ocupa o mare parte a serilor literare ce propui.

Cu toate celelalte, doamna mea, a trebuit şi literatura să se supuie modei, şi moda a surpat —- cu o mulţime de alte rămurele mai mici ale copaciului literaturii — epopeia şi idilul — alfa şi omega a literaturii. S-a stins neamul Omirilor şi Virgililor, şi aste două arcade ale literaturii au rămas mimai ca să ne aducă aminte slava ei, întocmai ca nişte coloane năprasnice pe care respectează cutremurile şi vijeliile, spre a povesti vremilor ruinarea unei clădiri colosale.

Poezia dramatică, deşi a mai alunecat din treapta în care ajunsese în veacul trecut, deşi a luat altă formă, dar interesul nu şi l-a pierdut; şi dacă această însemnată ramură a poeziii — ce încă este în floarea ei în Europa — ar putea face ceva înaintări în limba noastră, nu este îndoială că rumânii or să fie recunoscători întemeietorilor teatrului naţional.; şi daca dumneata vei primi ca salonul dumitale să fie gimnazul celor ce se cerc în această ramură, şi gustul dumitale cenzorul lor, vei avea mulţumirea ca, dupe orice izbutire într-aceasta, să zici că este lucrul dumitale.

Foile se înmulţesc, doamna mea, şi ocupaţiile dumitale îmi aduc aminte că trebuie să isprăvesc. Isprăvesc dar, ş.c.l.

C. BOLIAC

1841, sept. 19

LA DOAMNA L. VĂCĂREASCĂ

Doamna mea,

Am şezut prea puţin în Bucureşti şi n-am putut să viu să te văz. Trebuia să plătesc prea scump mulţumirea a te vedea, căci era să văz şi alţi douăzeci, pe care nu vream să văz nicidecum. Cînd să fie, doamna mea, o cetate numai de femei, poeţii n-ar mai dori singurătatea ; este *o* aşa mare analogie în chipul de a simţi între aste două fiinţe — poet şi femeie — încît îmi vine să crez că poetul n-ar fi, cînd n-ar fi femeia ; pentru că n-ar putea fi înţeles, şi poetul nu mai este cînd nu e înţeles.

Unde răsuflă femeia, doamna mea, acolo este atmosfera în care se scald ideile poeţilor, ce mai totdauna sînt simtimente, şi care fumtimente sînt simptomele unei patimi, din care prismul poetic va răsfrînge trăsurile unei Beatrice.

Nici vederea unui ocean înfuriat care ş-ar azvîrli titanii împrotiva cerurilor, nici vederea munţilor, ce adun toate timpurile pe sprîncenele şi văile lor, nici trăsnetile fulgerilor ce seceră prin rîndurile oştirilor cotropite în nori de pucioasă, nici grindina vulcanilor — fenomene aşa mult lăudate de profanii poeziii, şi care sînt atît de zadarnice cînd nu se însoţesc măcar de suvenirea unei femei — nici comorile, nici mina cea îngheţată a tiranilor strîngînd pe a poetului, nu pot să încălzească inimile poeţilor ; căci ele nu se făurez decît în focul patimii ce vine din căutătura femeii. Nimic nu este mai priincios poc-

•/iii decit parfumul rochiilor, gazul cel uşor care se exală de pe sinul ce a făcut poetul să bată ; în contact cu răsuflarea lui, explodează din inima poetului un amestec de dureri şi plăceri ce incintă, fermeca, dar n-ore nici un nume : îl recunoaştem numai sub deosibite numiri : Le *lac ", Vii premier sonpir "*, Fare-tliec well ***, Primăvara amorului ***".*

Lui Orfcu îi trebuie, doamna mea, o Euridice, ca să poată opri cursul apelor ; îi trebuie o Euridice pe care să « piarză, ca să poată îmblinzi iadul cu lira lui ; lui Orfcu trebuie negreşit o Euridice, precum trebuie lui Adam o Evă.

Răsuflarea femeii este un izvor viu de unde îşi ia viaţă ideea poetului ; şi căutătura ei este soarele ce o crapă, *o* încolţeşte, u dezvoaltâ, o coace, ca să poată lăsa dintr-însa o mic de idei urmaşului poetului, şi care vor sta închise într-insul pînă cînd alte răsuflări, alţi sori de aceeaşi natură le vor aduce şi lor primăvara lor.

Daca definiţia ce fac poetului şi femeii are trebuinţă şi de reazeme istorice, atunci dă-mi voie, doamna mea, să-ţi aduc aminte că *In* greci au început Sofcclii şi Euripizii cînd au început Aspasiile să guste poezia; cînd au început femeile Grecii; să nu mai fie geloase de frumuseţile lor în cercul poeţilor, atunci au început şi Teocriţii.

Cînd damele romane au început să-şi împodobească odăile cu portreturile poeţilor, cînd au început să sape figurile lor în obiecturile de toaletă, atunci au început şi Ovizii.

Cînd frumoasele veacurilor de mijloc au început să guste plăcerea a gîdela coarda poeţilor şi să ambiţioneze a se înscri in deviza lor, au început şi Trubadurii.

La picioarele femeilor a reînviat fenîxul poeziii — amorţit cîtăva vreme în asprimea obiceiurilor — şi, sub focul ochilor lor, s-a întremat pînă în veacul al XIV-lea, cînd şi-a luat zborul prin Petrarca şi Boccaccio. D-aci poe/.ia s-a făcut hrană trebuincioasă în cercul femeilor, şi vrrcul femeilor elementul poeziii.

Sonetul se cocea din zi în zi sub ochiul de foc al itaiiencii şi comunica Europii legile ce-i dase patria lui şi a armonin. Romanţa zbura pe aer cu acordurile chîtarii, sub balconul espanioalei, şi fura pe vise aromirea iubeaţei andaluze. Madrigalul îşi lua intorsura cea galantă în preajma zburdalnicei franceze, şi Balada licura prin ceaţa patrii! fantomelor şi a tradiţiilor.

Nici aplauzele parterului, nici mirarea academiilor n-au fiorat inima marelui Corneille cît au fiorat-o zimbctul cel graţios al doamnii Du Pont, preţul căruia eia totdauna un nou monument în literatură.

Cea dinţii carte ce a tipărit La Fontaine a fost ca să împlinească porunca ducesii de Bouillon. O ! poruncăscăpată din gura unei femei ! Poruncă ce cade d-a dreptul în inimă, pe care rezonul nu o mai cercetează şi inima o pune deloc în lucrare !

Pe cînd Spencer rătăcea pe jos, străbătind Irlanda cu capul plin de rena fecior, în inima lui domnea Rozalinda şi îl făcea să uite că nu o să aibă pîine acolo unde va poposi să se odihnească.

Chatterton moare înţeles numai de o singură femeie, şi îi e destul.

Pe cînd Andre Chenior, jertîă turbării lui Robespierre, se trage de zbiri ca să se înscrie în registrul celui mai straşnic eşafod, el oftează dupe o femeie pe care a lăsat-o în închisoarea Saint-Lazare. Rousseau se insuflă de Iulia, Schiller de Emilia şi Goethe de Margherita. Nu e poet, doamna mea, care să nu-şi fi făcut idolul într-o femeie. Poezia este clădirea femeilor, şi vai de acel poet care n-a avut prilej să fie între femei! Intre femei ca dumneata, doamna mea, care sâ-1 înţeleagă. Destul pentru astăzi.

Muza mea a intîmpinat în dumneata, doamna mea, o prietenă, şi a recunoscut, o Văcărească — veche cunoştinţă, către care socoteşte de prisos orice regulă de etichetă profană.

C. BOLIAC

(1843)

' Lamartine (n.a.).
** Vjctor Hugo (n.a.).
*** By rai (n.a.).
**** Văcărcscu (n.a-)-

POEZIA POPULARA

Tot poporul are caracterul său, gradul său de simţitate şi felul său de gust în arte. Cînd va cineva să-şi facă o idee despre caracterul şi simţitatea unei naţii, nu trebuie să o cerceteze în saloanele aristocratdor săi, unde toate simţimentele sint înginate şi unde ^pulbercazâ ideile vagabonde şi bastarde ce ajung cosmopolite pe aripile luxului ; trebuie să se coboare în fundul norodului, in matca naţiii: să vază traiul săteanului, afecţiile lui, şi în acest chip numai va putea zice că are o idee despre caracterul acelei naţii.

Trăsura insă cea mai caracteristică care poate da o idee fizionomistului filozof ce voieşte să studieze de departe o naţie oarecare este poezia ; poezia populară, a carii melodie, ritm, cantilinâ, expresii şi idei nu sînt nicidecum profanate de îngălarea imitaţjii streinismuriior şi de afectaţiile inimilor obosite şi roase prin atîtea deosebite role cu care au trebuit să se îmbrace spre a juca în aslă comedie bizară pe cars? o numim *înalta saţietate.*

Eu dau acelui filozof o nuanţă din poezia populară a naţiii noastre.

O fiică rumâncă, ce îşi păzeşte viţeii în crîng, lucrează la umbră ; iubitul său o vede şi vine lingă dinsa :

— iele, ***qafth, ix*** far.i, fa ?

întreabă munteanul înamorat cu aerul său imperial, Şi fiica înamorată răspunde :

— Cos la tâinăşuţa ta
Cu mătase viorea,
Virii'rca si miercurea.
As cosea şj-n *zi* de Paste,
Şi cind Cristuletul naşte.
Mă-i lua, nu mă-i lua,
CnniRţuţa-S tnt a ta.
Dar d-aş iti ca mă-i Iâsa,
Singură m-aş spînxura
Pe marginea drumului,
De vîrful aninului !

Veniţi, domnilor poeţi! Veniţi, toţi cîţi vă ruşinaţi a lua să dezvoltaţi o temă naţională, ci căutaţi epigrafele dumneavoastră totdauna aiurea şi niciodată acasă. Veniţi să vedem ce zice munteanca noastră în cîntecul său :

— Cos la cămăsuţa ta

Lucrez pentru tine ; mă ocup de tine; îmi fac petrecerea îndeletnicindn-mă la un lucru a] tău.

Cu mâUie viorea

Vioreaua e floarea cea dinţii care ne vesteşte sosirea impârăţiii amorului ; vioreaua e cea dinţii floare ce pune fata la ureche ş' flăcăul în pălărie; viorele mî-ai dat cînd te-ai prins pentru întîia oară la horă lingă mine; faţa viorelei am ales-o şi eu ca să o pui la cămăsuţa ta.

Vinerea şl miercurea

Eu cos pentru tine şi în ziua de sfînta vineri cînd este rău de ochi, şi în ziua de sfînta miercuri cînd este rău de urît; las' să-mi pierz şi ochii pentru tine, las' să mă urască şi toată lumea ; mie îmi e destul dragostea ta.

Aş cosea M-n zi de Paşte,
Şi când Cristule^ul naşte

A-mî pierde ochii însă, a mă face urîcioasă părinţilor şi lumii pentru tine, nu e destul. Mi-aş da şi sufletul în muncile răilor ; nu m-aş gîndi nicidecum că mîhnesc pe sfîntuleţul, numai ca sâ poci face o mulţumire a ta.

Mă-i lua, nu mă-i lua,
Cămăşuţa-i tot a ta

Şi gindeşti că toate aste jertfe le fac cu vreun gînd, cu vreo nădejde, voi .să dobîndesc cu ele vreun drept a fi odată soţia ta, — nu. Tu eşti slobod ca aerul, poţi face ce voieşti... ceea ce te poate noroci... te poţi însoţi cu care vei voi... eu te voi binecuvînta şi mă voi mulţumi numai ştiind că am făcut jertfe pentru tine.

Dar, d-**riţ** şti că mă-i lăsa.
Singură m-aş spm^.ura

Dar cu toate astea, daca aş putea să prevăz că o să vie o zi în care să se stingă amorul tău pentru mine ; dac-aş şti că o să sufer odată mihnirea a te vedea în braţele alteia ; dac-aş şti că fericirea ce simţ acum în amorul tău o să se schimbe odată în iadul părăsirii tale, ca să nu apuc să întîmpln acel minut dureros, ca să mi apuc să gust din otrava acelui pahar, — eu mi-aş face seamă din vreme : m-aş omorî fără să mai gindesc că nici un creştin nu o să-mi zică un *Dumnezeu s-o ierte,* fără să gindesc că n-o să am parte de un mormmt pe care să poată pfînge vreunul din aceia ce m-au iubit, ca să mă sfîrşcsc cu ideea că tu mă mai iubeşti încă.

Pe marginea drumului.
De vîi'Tul aninului

M-aş spînzura de laturea drumului celui marc, de vîrful acelui înalt anin, ca să poală să mă vază drumaşii de departe şi să aibă vreme a-şi zice; poate că biata fată a iubit ; poate că a fost nenorocită în dragostea sa !

Acestea zice. domnilor, iubeaţă munteancă, — codana cu ochii de şoim pc care n-am văztit-o niciodată încadrată în versurile dumneavoastră.

Ritmul acesta se vede a fi instinctiv, ca să zic aşa, pentru poezia lirică, mai la toate limbile, şi tot acesta se simte că slujaşte de normă în toate horele şi cîntecele noastre naţionale. Opt şi şapte silabe, — cînd una lungă şi alta scurtă, cînd una scurtă si alta lungă ; — dc opt silabe,

cînd versurile sînt plane, care se zic şi femeieşti, nu ştiu jjentru ce, şi de şapte, cînd sînt truncate, .— bărbăteşti. Acestea sînt toate de şapte silabe; şi, deşi vreo două dintr-însele se par a fi de acelea ce se numesc sdrucioli, adecă cu tonul la propenultimă, însă luîndu-le bine seama, .se văd că sînt toati- troncale, mai virtos cînd sînt cîntate şi ţin toate această măsură : – U ⁻ U – U —

11844, 28 ianuarie)

CĂTRE SCRIITORII NOŞTRI!

Toţi meseriaşii, toţi neguţătorii îşi discută interesurilc între dînşii şi fac asoţiaţii, fie de orice naţie, de orice religie, — prejudiţiile încetează înaintea interesului comun. Nu c ruşine oare ca numai speculanţii de idei, numai aceşti eliţi ai inteligenţei, care au toţi acelaşi princip, — daca nu şi aceeaşi ţintă, — numai ei să fie într-un război vecinie, să se gonească neîncetat şi să nu se înţeleagă odată între dînşii *?* Nu s-ar putea oară ca această castă intelectuală de profesori, publicişti, filozofi şi poeţi să-şi .dea mîna odală? Interesurilc lor, atit materiale cît şi morale, n-ar merge mai bine atuncea ? Gîndească-se fiecare în parte şi cînd vom aduna voturile, vom avea majoritatea.

De s-ar întreba fiecare dintr-aceştia, — şi mai vîrtos dintre cei din urmă, — care îi este principul ? — va răspunde fără îndoială : *Iubirea de omenire.* De s-ar întreba însă şi prin ce si-a exprimat acest princip, crez că prea puţini ar avea să arate altceva mai mult decît cîteva cintecele sau cîteva visări amoroase. A trecut vremea Petrarcilor, domnilor poeţi ! Veacul cere *înaintare,* propaganta *ideei cei mari,* propaganta *şarităţei'* cei adevărate şi care ne lipseşte cu totul. Că au dulcineele ochi negri sau albaştri, că este primăvara veselă şi toamna tristă, că este cald vara şi frig iarna, —• toate acestea le ştim, le ştim şl

***charite* (frj —** caritate.

fără ajutorul d-voastră. Am voi să ştim unde s-a năpustit mat cumplit nenorocirea, unde munceşte mai tare durerea şi, prin puterea harpei d-voastră, să se coboare acolo mila celor cu putere. Destul, domnilor, destul s-au cîntat eroii cei barbari fumogînd de singe in cîmpii măcelăriilor de turme de oameni, destul s-au cîntat olimpii şi paradisii, acum a venit vremea păcii şi a realităţii, • noaptea cmzimelor şi crepusculul îndoielelor a trecut; a dezmorţi pe cei striviţi şi a îmblînzi pe cei înverşunaţi încă, — aceasta este misia poeziei şi a filozofiei veacului nostru ; şi muza d-voastră se poate inspira tot aşa de bine în bordeiul muncitorului şi sub cortul ţiganului, ca şi în cîmpul slavei, ca şi în locaşul arhanghelilor.

Vă plîngeţi neîncetat că nu sînteţi destul consideraţi de stat, că nu aveţi destulă greutate în părerea publică şi că nu sînteţi iubiţi; ştiţi, domnilor, de undo vin acestea ? Că nu sînteţi consideraţi de slat, este pricina că nu vă consideraţi chiar d-voastră ; că nu aveţi greutate în părerea publică, este pricina că nu sînteţi consecvenţi in purtărele şi în scrierile d-voastră ; că nu sînteţi iubiţi, este pricina că sînteţi egoişti... Era adoraţi profeţii, pentru că avea o ţintă, pentru că trăia adevărat în viitor şi nesocotea luate micşorărele şi interesurile vîeţei lor celei private; era iubiţi trubadurii, pentru că era în adevăr cavaleri, purta deviza ; *Prieteni ai nenorocirei,* şi era credincioşi devizei lor ; tiranii îi linguşea, căci se temea de dînşii, şi apăsaţii li se închina, căci nădăjduia într-inşii.

Vă plîngeţi neîncetat de cenzură ; umblaţi de la unul pînă la altul cu mîinele în pozunarc şi spuneţi că cutare articol nu trece la cenzură, cutare poezie nu trece la cenzură ; ştili pentru ce nu trece ? pentru că nu voiţi d-voastră să treacă. întrebat-a vreunul din d-voastră unde stă scrisă această namilă de spaimă şi care sînt pricinile ei ? Nicidecum; daţi din umere ca fataliştii şi spuneţi că nu trece. Vă necăjiţi, daţi din picioare şi aşteptaţi pe maiestatea sa *întîmplarea* ca să vă treacă articolii la cenzura ce a venit fără să ştiţi cum şi de unde. Sfinţii nu mai fac minuni, domnilor : articolii d-voastră se mistuiesc de mucezeală supat, daca nu-i veţi proteja; şi, in zilele noastre, un scriitor fără tipar este un soldat fără armă, un căpitan fără comandă, mai puţin decit nimic; trage ura fără să

facă folos, îşi face vrăjmaşi fără să-şi facă prieteni. Dar ştiţi şi alta, domnilor ? mie îmi vine să crez că aşti articoli şi poezii ce nu trec la cenzură sînt numai fabule, şi iată pe ce imi întemeiez ipoteza : Cînd se iveşte cite o faptă în care este o idee sau un simtiment oarecare, — adică nu începe cu *frunză verde* şi nu isprăveşte cu *Ah* şi cu *Vah* rece ca gheaţa, — vedem că intră deloc în domenul literaturei şi în trei zile a circulat în tot publicul cititor; ba încă şi mai mult: vine cîte o putere magică care încîntă, adoarme şi te pomeneşti cu acea faptă tipărită fără să ştii cum şi ce fel, s. e. *adevărul.*

Adevărul este, domnilor, că în ziua de astăzi]a noi lumini nu prea goneşte cu dinadinsul faptele talentului şi ale inlmei, dar cine nu va să frămînte, toată ziua cerne, — zice proverbul. Vă plac numai leliţele, domnilor, si linguşirele cele mîrşavc, care, după ce vă pierd moraliceşte, nu vă produc nimic, sau prea puţin lucru. Fiţi oameni cu inimă şi cu conştiinţă, domnilor, şi lăsaţi calculul, căci capitalul d-voastră, meseria d-voastră nu suferă calcul : cu cît mal mult veţi calcula, cu atît mai mult veţi păgubi. Vă văz pe toţi admiratori ai lui Lamennais şi Beranger, ai acestor doi apostoli mari ce au plecat pe deosebite drumuri ca să se întîînească la acelaşi punct. Frumoaso alegeri ! în adevăr că sînt singurele geniuri credincioase misiei lor ; dar aceşti doi poeţi filozofi n-au trecut cu vederea nici n nenorocire întîmplată în vremea lor, n-au lăsat nici o clasă a societăţii lor pentru care să nu se lupte a o ardica la demnitatea de *om,* nici un bun nelăudat, nici un rău nebiciuit, nici o durere necercetată ; pentru ce nu îi imitaţi şi d-voastră, daca îi admiraţi atîta ?

S-au întîmplat potoape, domnilor, în care s-au topit stările şi s-au prăpădit vieţile atîtor oameni, — mulţimi de nuanţe tinere şi sfîşiitoare s-au ivit în această dramă de trei zile si care a avut de scenă jumătate ţara ; nici una n-a putut atinge inima d-voastră. S-au întîmplat focuri care au mistuit oraşe întregi; cîţi părinţi de familie s-au culcat de cu seară în liniştea îndestulărei şi s-au trezit în deznădăjduirca desăvîrşitei lipse ! Verva d-voastră nu s-a prins nicidecum de acele lacrime mai arzătoare şi decît focul ce le pricinuise. S-au întîmplat cutremure

ce au cotropit atiţia juni, atîtea nădejdi tinere sub dărîmături, — grozave privelişti ! muza d-voastră şi-a aruncat ochii, a făcut o piruetă şi s-a întors cochetă iarăşi la treaba dumneaei; n-am văzut nemic, afară de cîteva strofe, sublime într-adevăr, într-o poezie a d-Iui Eliad.

Atîtea cruzimi în anii trecuţi, atîţia juni, atîţi părinţi de familie închişi şi morţi prin temniţe, — mina de fier a intrat şi chiar în ceata d-voastră, a calomniat, a pus pete de necinste, a confundat cu criminelii de stat tovarăşi] d-ai d-voastră, care purta pe fruntea lor semnele inteligenţiei, aceeaşi deviză ce purtaţi şi d-voastră, şi pe care ii ştiaţi în fundul conştiinţei d-voastră că sînt nevinovaţi şi că nu merită nici una din aceste calomnii, cu toate acestea nepăsarea şi egoismul d-voastră se desfăta în ospăţuri ea Raton în Parmazan. Cînd s-a întimplat un asemenea lucru între meseriaşi sau neguţători, am văzut jelbi iscălite de toate braslele. Judieaţi carii îsi preţuiesc mai mult cinstea şi carii îşi cunosc mai bine interesul, aceştia ce n-ar merita dispreţul d-voastră, sau d-voastră, ce flecare în legea sa sînteţi cîte un campion al aristocraţiei, numai pentru ca să nu puteţi fi niciodată într-însa si vă mincaţi neîncetat ca să nu puteţi niciodată nemic. Aţi văzut în sfîrşit oboruri in caro s-au închis turme de oameni şi s-au vîndut fără condiţii, aţi auzit răcnetele mumelor şi ţipetele fiilor, dar, cu toate acestea, n-aţi socotit m-mic vrednic de pana d-voastră cea nobilă, care v-a meritat strînwjarea de mînă a stăpînilor.

Ei bine, domnilor, muzele d-voastră sînt vesele, sînt măreţe; nu vor să se coboare, nu vor să intre în amărunturi : le place să rîză iar nu să plîngă, să laude iar nu să defaime.

în hmele acestea s-a săvîrşit o faptă marc într-o parte a României, — unde aţi fost d-voastră de n-aţi auzit-o ? In Moldova s-au slobozit toţi ţiganii mănăstireşti şi birul lor s-a hotâiît a fi de aci înainte un fond pentru răscumpărarea ţiganilor boiereşti. S-a făcut şi mai mult : prinţul Moldovei a dat slobozenia la toţi ţiganii săi ; a jertfit un venit de patru mii galbeni pe an. Cum vi se pare aceasta, domnilor ! aci nu sînt vorbe, sînt fapte, şi fapte mari. Nici acestea nu le-aţi socotit vrednice de pana d-voash-â ? Bărbatul acesta, care s-a pus cu dinadinsul să

şteargă pata robiei în. singura nație ce a mai rămas în Europa care să ţ,ufere robia, nu merită pentru aceasta două rime din partea d-voastră ? — nu e nemic, domnilor. Aceste fapte trec din ziua ce se săvîrşesc in domenul istoriei ; ea le aşează la rangul lor şi țese oreola cuvenită inpregiurul numelui săvîrşitorului. Ea poate că va imputa într-o zi contimporanilor, ce au trecut cu vederea cea mai mare faptă ce a putut săvîrşi un român în vremile acestea.

Ideea despre dezrobirea țiganilor nu este îndoială că s-a copt întîi între munteni. In anul 1835 o dizertație asupra robiei s-a trimis cenzorului, şi acesta răspunde autorului în termenii următori : „Abia mă lăsase frigurile şi dizertația dumitale a făcut să mă întoarcă. Este mult adfvăr într-însa, însă, judică şi d-ta daca se poate tipări". La 1036, o scrisoare asupra țiganilor, tot a acestuia, s-a adresat domnului maior Voinescu II, de pe care scrisoare s-a trimis *o* copie domnului Negruzzi, ce se afla atunci deputat în Camera Moldaviei, şi acesta răspunde autorului în termenii următori: ,Am citit scrisoarea d-tale asupra țiganilor, în care am găsit adevăruri filantropice şi vrednice de un om ce simte că e vremea a ne îndrepta... şcl., am şi făcut un proiect, pe care eram să-1 supui Adunării... şcl., şi daca s-ar încuviința măcar în parte, vei avea mulțumirea a zice că este fapta d-tale, şcl. .." Cel întîi boier ce şi-a dezrobit țiganii a fost muntean, d. loan Cîmpineanul, şi guvernul muntenilor a fost cel jntîj caro a aşezat țiganii statului prin sate şi a dat act de întreaga slobozenie a lor.

Veniți, domnilor ! veniți toți cîți ați pus odată mîna pe condei porniți de un simtiment nobil, profesori, jurnalişti şi poeți, veniți să facem pentru întîia oara o cauză comună cauza țiganilor şi să ne luptăm pentru slobozenia lor; religia, interesul statului şi duhul înaintărei noroadelor ne vor fi în ajutor. Ţiganul întinde mîna, domnilor, şi reclamă în numele d-voastră drepturile morale ce aveți în societate şi vă adjură în numele datoriilor ce vă impun aceste drepturi ! Niciodată nu ni s-a înfățişat o epocă mai favorabilă spre a ne putea şterge această pată ; niciodată n-am avut im gtivern mai Kiminat şi mai filantropic decît acum ; pildele streine, ambiția şi politica chiar a acestor țari cere tîmpirea robiei, ca să putem merita simpatia ce menta un neam ce îşi doreşte înaintarea şi voieşte a se civihza. Formați societăți, declamați, soriți, lăudați, satirați, puneți în lucrare toate resorturile intelectuale şi morale, şi robia cade, căci e căzută pe jumătate, •si d-voastră veți fi binecuvîntați de generațiile viitoare ca nişte adevărați apostoli ai misiei cereşti,'ai frăției şi ai libertății.

(IMt. 2 octombrie)

RĂSPUNS LA ARTICOLUL «POEZIE»

Domnul meu,

In numărul 2 al *Curierului românesc* am citit atîtea laude pentru poeziile mele, încît mă roşeam din rînd^ în rînd, si să mă crezi, n-am avut curajul să le citesc pînă în sfîrşit. Are omul nişte senzaţii atita de dulci uneori, încît i se pare că ar face o crimă să le desece deodată, şi poale că mi-aş fi păstrat pentru multă vreme plăcerea de a le gusta cu încetul, daca strofele ce le întrerupea, acele filei plăpinde ale imaginaţiei mele, nu mi-ar fi rîs cu toţi ochii lor, nu m-ar fi chemat cU toate mîinele lor ca să-mi arate, fiecare dintr-însele, florile ce-i alcătuiesc cununa ce a priimit la examen. E mînă de prieten, am zis, şi mîndria-mi a început să se umilească, senzaţiile s-au prefăcut în obosire şi bucuria în mîhnire ; am rămas ca un om în minutele cînd o fatalitate îi smulge din buze cupa plăcerilor ce c gelos să deşerte: este o slăbiciune, dar o mărturisesc. N-a trebuit să mă gîndesc mult ca să aflu pe cel ce a făcut articolul, — am cunoscut mîna d-tale, prietene[1], pe trăsurile caracteristice şi imaginile cele vii.

Identitatea ce găseşti între scrieri, vorbire şi fizionomia mea poate să fie adevărată, căci natura în concepţia individului concepe şi spiritul lui, — materia şi spiritul se dezvoltează împreună şi prin urmare sînt silite

[1] I. Heliade Răduloscu.

să se rudească, să so asemine într-un punct oarecare. Mă flatez, domnul meu, de astă asăminare a mea cu mine. Răposatul Talleyrand însă ar zice că sint un om greşit de natură, căci d-lui credea că vorbirea este dată la om ea să-şi aseunză sufletul, cugetarea, iar nu ca să le arate. Să lăsăm pe răposatul diplomat şi, ca filozofi, să mărturisim că este o identitate între materie şi spirit, între vorbire şi cugetare, intre scriere şi autor ; am văzut şi cu analogiile între multe imagini create de spiritul autorului, care să sominc ***cu*** autorul însuşi ; precum şi în fizic seamănă un fiiu cu părintele său.

Zici că am vanitate ; şi ce nu este vanitate în lume ? Zici că am amor propriu ; aceasta este cea d-întîi lege a animalităţii in ordinul istoriei naturale. Găseşti că sînt răzbunător ; nu este adevărat. Găseşti multe stepe, multe sticluţe fără putere de reflecţie, multe reflecţii slabe, —• produse din lumini depărtate, — multe lemne uscate în poeziile mele. Domnul meu, este adevărat : Omul este imperfect şi nu poate săvîrşi nimic perfect. Poezia este centrul inlmei noastre care aruncă şi priimeşte reflecţiile obiectivărilor sale în lumea ideală, de unde ochiul fantaziei se naltă şi se întinde în acel luminos spaţiu in care se scaldă si se-nirăţesc simtimentele cele nobile, şi de unde iară se afundă şi se sting în acel întunecos caos în care se îngînă şi se sfişie patimile monstruoase. D-aci se deseamnă frumosul şi urîtul şi se alege bumil şi răul ; şi poetul, adecă acela ce sc-ncrede să expuie poezia, ar trebui, ai dreptate, să fie un credincios pictor al imaginilor ce vede ochiul fantaziei sale prin prisma poetică ; dară, putea-va vreodată expresia cit poate fantazia ? Şi apoi celelalte facultăţi ale spiritului nostru nu au şi ele felul lor de somn, felul lor de trindăvie, felul lor dc lene ? Sînt ele oară totdeauna deştepte si agere la capricele acestui instinct ce s-a zis muza poetică ? sau poetul este el totdeauna şi artist? filozoful este totdeauna şi elocvent ? Esto atîta deosebire între gîndire şi vorbire, pe cît e între spirit şi materie ; este atîta neajungere d" expresii la cugetările poetului, cită neajungere se aflĭ şi în puterile trupeşti a executa voinţele noastre; este atîta deosebire între talent şi talent, cîtă este între *Mihaida* şi *Tador,* între *Mircea* şi *Matilda.*

Nu te mira însă, domnul meu, că nu urmez poveţilor d-lui Boileau eu sugrumarea si omorirca cugetărilor mele scoase odată afară din mine. Care părinte cu inima de părinte şi-a sugrumat copiii pentru că nu s-au născut frumoşi şi mintoşi precum ar fi dorit el să se nască ? Mărturisesc, domnul meu, că fiuuciderea este crima cea mai neagră din cîte poate săvîrşi omul. Am urmat şi eu acelui păcătos poet, şi într-o Imbătare de ambiţie, într-un vîrtcj de trufie, repetînd aforisme de ale acestui famos versificator, — ce s-o zis nu ştiu pentru ce şi poet, — am aruncat in foc fără milă o mulţime de schiţe, craionări, eboşuri[1] ale unei fugoase imaginaţii de juneţie, şi între acestea şi pe *Matilda,* pe care d-ta ai sărutat-o atît de dulce la naşterea ei, cînd ţi-am adus-o ca să-i puî tin nume, şi căreia un alt prieten a pus piedică infamă între culise cînd debuta sfiicioasă şi palpîtînd, fetiţa mea; cînd voia, zic, să iasă pe scenă ca să ia aplaudele făgăduite de d-ta : „Cea d-întii tragedie dictată de muza română". Crede-mă, prietene, că nu *o* încinsese încă bine flacăra, şi mustrarea de cugit m-a sâgitat amar. Dc atunci şi pînă astăzi eu văz neîncetat fantasma întîiei născute fiici a imaginaţiei mele, cînd grinzind[2] in dureri, pîrlită şi In vesmint de lut ; cînd plîngind despletită la picioarele mele şi întrebindu-mă să-i spui care i-a fost vina de am omorît-o eu atîta cruzime; cînd rîzîndă, graţioasa, arâtindu-mi şi bncurindu-se de cununa verginală ce i-ai pus d-ta pe frunte cînd ai socotit-o destul de gentilă ca să se arate la templul muzelor. O văz, o văz, prietene, şi aş voi să omor suvenirea acelui destructor infernal al creaţiilor spirituale, pe care d-ta mi-1 tot aduci de exemplu. Vcrseturile epopeei evreieşti şi toate epopeelo ce se descoperă din zi în zi dc exploatorîi tezaurilor intelectuali cutrupiţi de secuii şi de pîcla întunericului timpurilor primitivi, — epopeea indiană, egipteană, persană, chineză şi scandinavă, — acele lumi întregi de poezie nu s-au făcut pe regulele d-Iui Boiîeau; şi Iov şi Faust sînt rebeli cu totul artei lui Boileau şi aforismilor ei. dar cu toate aceste există, pentru că acţia şi geniul dramatic sînt încarnale într-însele. Shakespeare şi Hugo vor trăi, domnule Boileau, Iară regule, precum trăiesc Osianii si se renasc in toate limbele fără să fi avut limbă făuralâ la fabrica d-talc, sau avînd o limbă foarte imperfectă. Să lăsăm utopiile literare şi să mai zicem ceva asupra poeziei : Ce este alt poetul daca nu este o reflexie a nalurei văzute şi nevăzufe ? Oan[1] natura es(e totdeauna perfectă ? toată vegetaţia este numai dc cedri ş\ de roze, toată animalitatea de lei şi armăsari, de acvile şi păuni? Lîngă crin nu creşte si scaietrle, lîngă mieşunea, viorea, nu creşte şi urzica "* Nici nr. loc sterp, nit! *un* cer îngălat, nici u plantă ghimpoasă şi uscată, nici o stirpitură animală, nici un monstru, nici o creaţie greşită în natură? Toată planta frumoasă trebuie oară să aibă şi mims, şi toată planta mirositoare Irebuie să fie frumoasă? Pupăza trebuie să cînte ca priveghitoarea şi priveghitoarea să fie frumoasă ca pupăza? Pentru <-.*c* pretindem ca poezia să îie mai perfectă şi mai consecuentă decît natura ? Toată muma are ea tot acea porţie dc iubire pentru fiii săi ? Ura, ambiţia, amorul sînt tot într-un grad pronunţate in fiece individ ? Nici im simtiment îngălat, nici o patimă slabă, nici o fizionomie neînsemnătoare, nici o faţă nesigur-', nici o nuanţă spălăcită, nici un sunet neînţeles şi fals ' O, domnul meu, sîntem foarte aspri cu poeţii <

Îţi mulţumesc, prietene, de lauda ce faci poeziilor ce am pus acum sub tipar. M-aş flata poate de aste laiide, dar "--înt încredinţat că ai privit talentul meu cu lupa prietenească care mşală, măreşte lucrurile, şi socofesc că nu e bine niciodată cineva să se pronunţe în public pentru prietenul său, căci compromite şi pe sine şi pe prieten ; vrăjmaşii sau antagonists lor, care cată petele şi vinele eu microscopul şi apoi le îmflă prin prisma urei, se pun, întăritaţi, într-o distanţă opusă şi parodiază de acolo şi pe unul şi pe altul. Nu ţiu nicidecum la talentul meu, domnule Eliade ; este atît de mic pe lîngă al d-talc, . încît surîz de milă de cîte ori îmi vorbeşti de dînsul ; însă dozele de poe?ie ce posedăm sînt tot aceleaşi : d-ta ai darul a o arăta şi eu nenorocirea a o simţi numai. Toată fapta ce-ţi iese d-tale din mină, toată ideea ce ai viat într-insa te veseleşte, le mulţumeşte şi şterge cîte un creţ ce a lăsat necazul pc fruntea d-tale, căci o vezi fru-

[1] sbaiicfie **(£r.)** — ciornă, s'hi.ţ.I.
[2] ***grincer*** **(fr.)** — aici : a scrişni din (UiUi.

moaşă, — cel puţin, posedînd pe jumătate frumuseţea ce avea cînd se afla în fantazia d-tale. Toată fapta ce-mi scapă mie din mîna, toată ideea ce am voit să pui intr-însa, mă întristează, mă mîhneşte şi adîncează un creţ pe fruntea mea, căci o văz nesigură, ideea dinlr-însa s-a desfigurat, s-a slăbit, abia licureşte şi mai că nu mai seamănă cu tipul ei. D-ta eşti, domnul meu, poetul practic, eu poetul contîmplativ.

' Priimeşte şcl.

CESAR BOLIAC

Bucureşti, 1845, 10 ion.

TEATRU DIN BUCUREŞTI

tu

Artele ajung să fie trebuinţe neapărate într-un popul ce se civilizează, şi la noi putem zice că teatru, care este templul artelor, a ajuns să fie o trebuinţă, o hrană spirituală.

Mulţumită şi recunoştinţă îndemînării direcţiei de astăzi care a găsit mijloacele să stăvileze polemica de culise şi cabalele[1] de teatru, sau mai bine teatrele ce ajunseră să strămute comedia de pe scenă în parter şi galerii. Artiştii îşi jau lauri fără părtinire şi publicul nu este mai mult decît judele competent. Puţine merite neaplauditc şi puţine aplaude nemeritate. Scena formează din zi în zi *gustul publicului* şi *gustul publicului* formează scena. Trebuie să mărturisim că progresul este învederat, şi nu crez că-mi poate aduce cineva aminte o epocă în care să fi avut un teatru aşa de bine întocmit ca acum; niciodată n-am avut atîţia şi astfel de protagonişti, niciodată n-am avut o orhestră care să sprijine cu atîta vrednicie talentul lor. Ne-am scăpat de acele înstrumenturi grozave de vînt, sau mai bine de cimp, care lua auzul şi nu era niciodată în acord cu scena, şi am dobîndit în locul lor un violoncele şi cîteva viori ce ne era de mare trebuinţă.

D. Riciardi, d-la Karl şi d. Berlendis merită toată mirarea amatorilor şi lauda cunoscătorilor. Cînd sunt aceşti trei artişti pe scenă, noi nu mai dorim nimic mai bun ;

[1] ***Kabule*** (tferm.l — intrigă.

glasul şi jocul lor supun simţurile, încît de multe ori cînd *nr* trezim nu mai este vreme de aplaudit. Nu este aşa, Riciardi, că un extaz face mai mull decît un aplauz ? Daca ţii mult la aplaude, fii mai mediocru, ca să-ţi putem complace.

D-la Banderer este de minune în rolele romantice. Dulceaţa si naivitatea fizionomiei şi pozele-i juste ar îndemna pe pictorul modern să ilustreze multe scene din bucăţile în care joacă ea ; o recomandăm în actul al treilea din *Faliero.* Curagiu, Banderer ! Frumuseţea ta protege glasu-ţi cel dulce. D-la Lugli este bună actriţă şi ar avea citeva role care ar fi pariîcolare ale ei; cu mîhnire însă vedem cum i se pierde glasul din zi în zi, şi rugăm direcţia să mai menajeze aeest piept îilit de slab.

Recomandăm pe d. Sanli în *Furioso.*

Acestea nu le zicem pentru locuitorii capitalei, care le gustă ca si noi si care manifestează satisfacţia lor prin aplaudelo convulsive *dm* loafe serile, ci le recomandăm mai cu scamă locuitorilor de oraşe, ca nu cumva, viind în capitală, să socotească că nu ar fi o crimă claca n-ar veni să vază teatrul din Bucureşti. Dea Domnul să nu treacă molt pînă să putem zice : teatrul nostru din Bucureşti.

Prefacerea corului şi desfiinţarea d-nei Pctrarea, cu voia C. direcţii, va fi din partea noastră *Corlhago est. delenda* \ do cîte ori vom zice două vorbo pentru teatru din Bucureşti.

O critică de gust tedesc[2] s-a ivit in zilele acestea intr-o foaie nemţească, Ia care nu răspundem alt nemic decit că nu s-a prins.

(1$4J, 2 februarie)

' ***Cartunina*** trebuit' nimicită (lai–)
[2] ***tecU-sco*** (it.) — nemţesc.

TEATFIU DIN BUCUREŞTI

5 februarie : Lucia di Lammermoor

Subjetul acesta e tras dintr-un roman al lui Walter Scott, şi muzica *Luciei* este cap'd-opera compunerilor lui Donizetti. Muzica din *Lucin* exprimă atît de bine ideile autorului incit poate zice cineva că este r> muzică vorbitoare.

Lucia este opera cea mal bine executată aici de trupa italiană, şi astă-seavă, protagoniştii noştri s-au arătat în toată graţia şi întinderea talentului lor.

Ensemblul introducţiei, cîntat de d-l Berlendis acompaniat de hor, s-a executat prea bine. *Duo* de la sfirşitul actului l-iu di' d-l Riciardi şi d-la Banderer (la schimbul inelelor), grandiosul finalelor actului al 2-lea (maledicţia) de Hiciarcli au transportat publicul, şi quinteto (andante spionate) acompaniat de orhestră si hor a fost dc minune. Toate pasagiurile bucăţii au fost prea bine înţelese şi executate de toţi artiştii.

D-la Banderer, care a cîntat prea bine şi cu multă înlesnire în toată buinta, s-a deosebit mai cu seamă in actul al 3-lea, in aria acompaniată de flaot şi in toată scena nebuniei. In actul al 3-lea Lucia este nebună, iese despletită din patul nupţial, şi Banderer în aceste scene ne-a dai o idee despre acele fecioare eîntate de bardul Scoţiei, mai muli, candoarea împliutată în italiană de soarele de miazăzi. — Cînd te rătăceşti, Banderer, eşti divină ! Armonia cerească ce-ţi pare că auzi, aiurind la primul tău *umor,* este eco a glasului tău. Noi o simţim şi mai bine

decît tine această armonie, căci te şi vedem; tu nu poţi să te vezi şi glasul tău cu frumuseţea ta sînt fraţi, fac o armonie delicioasă, îneîntătoarc, cerească.

Pârlea tenorului. — şi care este cea mai întinsă în astă operă, — a fost executată astfel cum ne-a făcut să mărturisim că încă noi n-am auzit un asemenea tenor mai nainte dc Riciardi. Finalele actului al 3-lea au fost de minune. Este vrednic de mirare înlesnirea şi graţia cu care Riciardi trece din glr.sul de piept în glasul de falcete. Riciardi ştie să profileze de toate puterile şi resorturile glasului său.

Domnul Berlendis este fără îndoială cel mai bun actor ce avem şi natura l-a înzestrat cu un rar glas de bariton. Domnul Berlendis înţelege tot ce cîntă : fiece notă îi este bine calculată şi bine exprimată ; este totdauna sigur de dînsul şi manierele lui sunt totdauna nobile şi elegante.

Am fi nedrepţi daca în *Lucia* nu am arăta şi meritele basistului nostru, d. Giacomeli.

Astă-seară recomandăm şi pe d-la Şiler.

D-la Petrarca dă crispaţii de nerve.

Orhestra este mai presus de toată lauda.

Aplaudile şi *bravo* a răsunat după fiecare scenă.

Banderer şi Riciardi au fost în tot triumful lor.

7 februarie : Cencrentola

Teatru a fost plin şi astă-seară ca totdauna. D-la Banderer a fost în toată genţi leţa sa şi a luat aplaudele ce merita. Facem complimentele noastre prinţului de Salerno pentru alegerea ce şi-a făcut. Subjetul operei este, ca toate subjctele de operă, şi mai vîrtos de operă bufă, — o farsă; sunt insă multe pasagiuri de o filozofie coaptă într-însa pe caro Rossini a ştiut să idealizeze în muzică. D-l Riciardi s-a părut cam ostenit astă-seară ; dar cu toate astea în pârlea a doua a operei şi-a rcstrîns puterile spre a nu înşela nădejdile celor ce cred în neobosirca sa şi şi-a hiat aplaudele obicinuite. Să ne dea voie să-i spunem că fizionomia sa a fost prea liniştită la ciobîndirea consoartei ce-şi alesese, şi o asemine consoarte ***Ar*** fi meritat, să-i aducă puţintel singe în faţă şi să dea puţin suflet mişcărilor sale. Direcţia abuza prea mult cu d-l Riciardi şi menajează prea mult pe d-la Karl: s-ar cuveni sa-i mai dea repaos. Giorgi ne-a făcut să ne strîmbăm de rîs, şi d-la Bilani a arătat un frumuşel glas de contralto şi şi-a jucat bine rola. D-l Berlendis nu poate juca râu.

După reprezentaţie am vizitat artiştii, şi tremura ca frunza, mai vîrtos d-la Banderer : ar trebui ₀ mai bună îngrijire la conservarea sănătăţii artiştilor.

.{18Jj, g februarie/

TEATRU DIN BUCUREŞTI

["1

Ideea despre teatrul naţional a avut mai multe perioade de flux şi flux ; acum este într-un dcsăvîrşit reflux. Oare o să se realizeze vreodată visul acesta? Sub guvernul fanarioţilor, într-un teatru larg cu trei rînduri de loje, se schiţa ideea de un teatru naţional. în timpii răzmiriţei, prin ţări străine, românii pribegi proiecta formarea unui teatru naţional. După răzmiriţă, cînd se aduna pribegii şi îşi afla domenurile pustiite, cînd nu erau încredinţaţi românii că vor avea trei zile de pace, se ocupau cu un teatru naţional şi, într-o limbă mixtă şi incultă, se dedeau tragedii în româneşte în sala splendidă despre care vorbirăm. în anii trecuţi s-a format o trupă românească care a izbutit în mai multe ramure ale artei dramatice şi care număra în repertoriul său la o sută bucăţi de teatru într-un curs de optsprezece luni ; şi acum, cînd drumurile înaintării s-au lărgit aşa de mult subt un guvern luminat, cînd publicul este mult mai preparat a gusta plăcerile unui teatru, cînd limba este atît de pură şi frumoasă spre a se arăta pe scenă, ideea despre teatru naţional a amorţit cu totul ! Aşteptăm prea multe de la guvern şi guvernul singur nu poate ajunge la toate dorinţele noastre : a tolera întreprinderile folositoare şi trebuincioase este singura dovadă a dorinţelor progresive ale guvernului. Guvernul clădeşte un teatru, dar oare o clădire pentru teatru va să zică *teatru, ?* Este oare cineva de ideea că se poate improviza la un semnal oarecare o trupă de actori într-un popul in care nu s-a îngrijit nici un element propriu la aceasta? Mai nainte de a aduna cărămidă pe piaţa destinată pentru teatru, nu trebuie să ni' giudim cum vom putea da viaţă acestui teatru? Unde este conservatoriul ce ne va da artiştii cînd se va ardica cortiii.i? in doi ani zidirea este gata, •—• cîţi ani trebuiesc ca să se formeze o trupă Oare cea d-întîi limbă ce ^e va auzi pe scena teatrului înălţat în capitală, în cea mai frumoasă epohă de naţionalitate, va fi o limbă slrăină ? Cele d-întîi aplaude ce vor inaugura acest edificiu vor fi pe seama străinilor *? —- Protestăm.*

(1845. 2 martie)

TEATRU DIN BUCUREŞTI

4 martie : Othello, in beneficiul domnului Riciardi

Ar îi trebuit o sală cit să nu ajungă pînă la marginele ei sunetele glasului lui Riciardi şi Karl, ca să poată fi destulă pentru toată lumea cîtă s-a strivit astă-seară in teatru şi cîtă s-a întors acasă blostemînd şandramaua că nu e mai largă.

Cel d-întii care a schiţat planul acestei drame şi a cboşat portreturile dintr-Iusa a fost novelistui Cintio. Marele Shakespeare a transformat, această novelă în tragedie, a ţesut minunata intrigă a maurului Veneţiei şi a desăvîrşit carneterurile eboşate în novelă. lago, Desdemona şi Othello vor fi lipi în arta dramatică. Ferali a eoiUimplat acest geniu colosal şi a compilat din tragedii-i extraordinară scenele cele mai interesante pe care le-a tradus in versuri lirice în libretul său. Ce traducător ar putea să doboare pînă acolo geniul lui Shakespeare încît să ,nti mai fie mare în traducţîa lui! Africanul Otlielîo, — c&re dobindise cu braţul său drepturi la recunoştinţa Veneţiei, — subjugă cu nobilitate^ caracterului său inimii frumoasei Dcsdemone şi .se face soţul ei fără ştirea tată-sâu, lago, — ce;i mai monstruoasă fiinţă ce a putut crea şcoala infernala, in amorul răului, -— îşi inchipuieşte să venlnc/e cu gelozia inima maurului care omoară pe Desdemona nevinovată şi se omoară şi el.

Mimica Iui *Othello* este una din cele mai frumoase compoziţii ale iui Rossini. Acest Mtsie al inuzicei italiene s-a măsurat cu Shakespeare si a intonat libretul lui Ferati in al 23-lea an al vîrstei sale, cînd în divinul măiestru fierbea -palimele juneţe:. Amorul surîde şi predomneşte în partea întîia a operei, gelozia se aprinde si fierbe în partea a doua, şi răzbunarea şi spaima se dechiară în restimpul din partea a treia, aţît de bine imaginat de Shakespeare in momentele vijeliei patimilor.

Othello, — una din cele mai grele părţi de tenor şi care are atîtea frumuseţi într-însa incit ar fi cu neputinţă să nu placă executată de orice mediocru tenor, — s-a cîntat de Riciardi, care a arătat publicului astă-seară pentru întua dată cît poate pieptul său. Te rugăm, Riciardi, să mai laşi glasul tău cel răpitor de falcoto pentru o altă vîrstă şi să ne faci a auzi mai des acest glas puternic de piept care recomandă pe adevăratul tenor. Duo cu lago în actul al 2-lea a avut onoare de bis, a făcut să tremure lustrurile de aplaude şi să plouă cununi dc dafini pe scenă. Aci a desemnat Shakespeare scelerateţa, aci aprinde Rossini gelozia, aci şi Riciardi a slubozit tot torentul glasului său.

Desdemona nu este o parte din colo mai anevoie de primadonă, dar este una din ctje mai ostenitoare, căci arc multă acţie. în Desdemona trebuie mai multă actriţă decît cantatriţă, si în Karl se unesc amîndouă. D-la Karl a jucit şi n cîntai în Desdemona astă-seară mai bin^ decit totdauna ; scena din actid al 3-lea, cînd se deşteaptă în tunete şi fuge de moarte înaintea pumnalului ce luceşte la lumina îulgerilor in mîna maurului, a dat un nou lustru talentului acestei artiste desăvirşite. Rechemăm acea scenă in memoria celor ce s-au aflat de faţă şi îndemnăm po ce: ce n-a văzut-o să vie s-o vază. Aducem aminte d-lci Karl că Desdemona dulce, plăpîndă, modestă şi naivă, precum a creat-o imaginaţia nemuritorului său părinte, nu este priimîto:tre do nici un moment de afoctaţie, de nici nu gest, păşire sau mişcare prea teatral*), de nici ***a*** încreţitură de frunte ; că toaleta ei trebuit' să fie simplă, nu încărcată, nu princiară ; si cînd do-aime în alcovul s;'m, să TAI prea fie atît de ticluită, încorsetată şi înmuiată în dantele. Acestea nu le zicem ca să micşorăm meritul d-lei Karl, ci ca să putem închide altă dată cu desăvîrsirc gura scrupulnşilor critici care ar mai voi să caute pete în soare

lago, deşi are o mică parte în operă, este un rol din «ele mai grele. D. Santi a jucat pe sceleratul lago cu toată vrednicia unui actor. S-a deosebit mai cu seamă în actul al 2-lea, scena 1-a, care este scena 3-a din actul a) 3-lea a tragediii *Othello* de Shakespeare.

Din pricina boalei chiui Berlendis a trebuit să suferim pe d. Giorgi în Elmiro. Buful nostru nu are nici glasul, nici jocul, nici înfăţişarea ca să se arate în role sorii: noi rhlem şi cînd se necăjaşte şi cînd plînge — ridem cît il vedem, şi iluzia se pierde.

Orhestra covîrşaşte toată lauda. Uvertura a fost de minune executată. Piano-forte, crescendo, şi-au avut toată acorateţa în tot cursul operei. în executarea vijeliei din i.etul al 3-lea se simţea bubuitul tunetului şi fiorul fulgerului. Aeompanimentul n-a înecat niciodată cîntecul scenei şi a urmat simtimentul în toate părţile. Solo de clarinet şi solo de corn a avut adevăratul gust de cîntec şi ne-a răpit ca fermee.

încît pentru costurnuri ***nu*** mai zicem nimic : lorzii, idalgo, riterii germani, nobilii francezi, nobilii veneţianl au tot un costum pe scena noastră, şi toţi secolii compun o singură epohă. Stilurile s-au cofundat toate şi transplantarea este feerică, — se face pe clipă.

(1H4:>, 0 martin)

TEATRU NATIONAL

30 noiembrie : Tcreza sau Orfelina (lin Genova
Tradusă din franţuzeşte de d. ***G. T ev le seu***

Teatru Naţional a început a trage băgarea de seamă şi a fi interesant; şi dd. Carageali, C. Mihaileanu şi Cronibace au început să nu mai aibă trebuinţă de încuragîare şi de critică. Putem zice că dumnealor nu mai sunt diletanţii despre care ne obicinuiserăm a vorbi, ci sunt actori. Luăm de ocazie reprezentaţia *Terezei* şi mărturisim plăcerea ce a simţit publicul văzînd pe d. Carageali izbutind aşa de bine în role serii ca şi în cele glumeţe, şi pe d, C, Mihaileanu reehemîndu-ne suvenirea lui Santi în Chiara. Doamna Raliţa în role de subrete izbuteşte destul de bine a mulţumi un public atît de exigent. Fericite rămasuri ale şcoalei Teatrului Naţional de la 836 ! Nu ne putem opri de a arăta şi chiar astăzi recunoştinţa noastră ra român la simtimcntele patriotice ale acelora ce au contribuit prin ajutoare şi osteneli la întemeierea acelei şcoli, şi îndoitul resimţimînt împrotiva acelora ce au pus stăvili şi au curmat o întreprindere cu care fără îndoială, de ar fi urmat pînă astăzi, ne-am putea mîndri că avem un teatru.

întrecerea ce se vede între cetăţeni de a concura la încuragiarea acestei trupe şi plăcerea ce simt din zi în zi mai mult la reprezentaţiile româneşti, măsurile ce se dezbat între magistraţii capitalei pentru reîntemeierea căzutei scoale, ne fac a crede că fapta nu este cu totul stricată şi teatrul românesc îşi deschide drum ca să ajungă la adevărata treaptă ce trebuie să aibă în ţara sa. Este o

destinaţie caria trebuie să urmeze tot lucrul, şi Teatrul Naţional a fost predestinat să-şi ia întemeierea subt guvernul actual. Paginele ce se vor seri pentru cultura acestui popul nu se vor putea apăra de a coprinde numele acelora co întind o mină generoasă la aşezarea uneia din cele mai de căpetenie pietre de fondament la clădirea edificiului culturei unui popul.

Alegerea ce a făcut d. Teulescu a traduce această dramă a fosl norocită. Intriga este foarte interesantă şi pasagiurile de morală si glumele cele uşoare —• pe care traducătorul a ştiut a le da atît de bine în limba sa •— ne fac să punem această bucată între cele cîteva care avem mai bune. Nu am voi nicidecum ca observaţiile ce se auzea din cînd în cînd prin loji — la cite o expresie cu care încă nu s-;i obicinuit partea societăţii care este mai puţin familiară cu literatura română modernă — să descurajeze pe traducător ; si îi spunem din parte-ne — drept toate cuvintele ce am putea da într-aceasta — să nu-l ducă Dumnezei.i nici pe dumnealui nici pe prietenii dumnealui să lucreze ceva care să nu merite a fi criticat ! Din partea noastră însă putem să-i spunem atît că *mahala* şi *coluballc* au fost cu totul eterogene în pămintul unde se trecea scena şi in radicalismul său în limbă.

Piesa a fost aplaudată de la început pînă la sfîrşit; şi negreşit că daca intre noi s-ar fi introdus obiceiul a se salva[1] în teatru şi autorii, d. P. Teulescu ar fi fost adesea în aclamaţiile junimel intuziaste.

N-am zis o vorbă şi pentru cl-la Zoe Mihaileanu, în care se vede multă stofă si care negreşit ar fi izbutit şi mai bine în rolul său daca acest rol nu ar fi fost destinat pentru o foarte experimentată protagonistă ; noi cu toate acestea mărturisim că nc-am mirat destul de d-la Zoe, văzîndu-o jucînd atît de bine într-o rolă lungă şi anevoie.

•(1345,* 7 *decembrie}

[1] **saluta.**

TEATRUL NAŢIONAL

Coconul ***loigu*** ilc Ia Sadagura,
comedie in trei acte de d. V. Alcciandri

Vineri, H dediem , in beneficiul d-lui Cara^".ii'.

Putem zice că astă-seară s-a făcut deplina inaugurare a Teatrului Naţional. Aceia carii au avut trebuinţă să treacă astă-seară pe podul Mogoşoaici de la 15 ceasuri şi pînă la 11 pot mărturisi daca societatea română se poate încălzi cînd este vorba de o Idee naţională. Nici intemperia, nici noroaiele, nici noaptea cea neagră n-au putut să puie o stavilă generoasei soţietăţi a capitalei. Toate clasele societăţii şi toţi străinii din capitală, •— afară de agenţii diplomatici, — au concurat aslă-seară la această solemnitate. Loja domnească a fost plină şi venirea II. LL. Prinţului şi Prinţesei s-a salvat de orebestră şi dc publicul întreg. Nu credem că ţine cineva minte şandramaua lui d. Momulo mai plină de o Lume mai înţesată decît astă-seară. S-a gindît cineva la piesă ? S-a gindit la actori ? Cea mai mare parte nu cunoştea nici una nici alta : s-a dai vorba că Teatrul Naţional prosperă şi o alergat fiecare să-şi dea dinarul. D. Toroc — care nu de mult a dăruit Teatrului Naţional o frumoasă garderobă — şi-a plătit astă-seară biletul său de intrare cu cinci galbeni ; d-lui Ionică lăutarul cu ceata sa -— fiind trebuincioasă pe scenă — n-a voit să priimească nici o plată pentru aceasta. Este o săptămină de cînd nu se mai găseşte nici o lojă slobodă, nici un benoar, nici un fotoliu... Dc este un simţimerit, îl salutăm cu toată veneraţia; de este un capriciu al modei numai, îl binecuvîntăm şi îi urăm duraţla.

Oricum Teatrul Național a prins rădăcină, şi îndoită laudă junilor actori carii s-au întemeiat fără nici un ajutor direct, fără nici o subvenție ! Ei s-au expus publicului ei convkţîa lor le-a asigurat reuşita. D. Ştirbei a fost cel întîi care şi-a abonat loja la Teatru Național. în cîteva reprezentații, galeriile, lojile şi benoarurile au fost goale în toată puterea cuvîntului şi cîțiva şcolari şi amploiații subalterni işi aduceau sfanțul ca să poată bieții actori să lumineze teatrul pe jumătate. D. Biest îşi mînuia — fără nici un interes pecuniar — bagheta magică, motivînd arii naționale care nu putea fi aplaudate decît numai de douăzeci persoane risipite în parter şi cărora nu le prea da inima să aplaude din pricina frigului. Astăzi, însă, lojele şi benoarurile nu ajung ca să încapă nici clasele cele mai eminente ale societății. Dea Domnul să avem un teatru în care să poată încăpea toți aceia ce simt astăzi trebuința de teatru !

Din toate bucățile prelucrate ce s-au dat pînă acum pe scena românească, acelea ce putem zice că au o intrigă şi sînt d-o alegere mai norocită pentru societatea noastră sunt: Omj/1 fără *nume* de d. T. Bolintineanul, şi Două *dueluri* de d. C. Nc-gruzzi, care ne-a arătat că pana sa este deopotrivă şi pentru scenă, ca şi pentru novelă, ca şi pentru poezie. Putem însemna aci numai atît că şi daca intriga bucății sale — *Două dueluri* — va fi luată, dar — fiindcă a -\ oit să o românească — apoi scenele cu notariul au rămas în piesă cu totul eterogene.

Este vurba de farsă ? Apoi *Coconul largul de la Sadagura* este farsa cea mai farsă şi cea mai nemerită ; într-o societate — amestec de toate națiile şi de toate limbele — n-a putut fi o satiră mai picantă decît aceasta. Actorii au jucat astă-seară toți rolele lor în parte cu cel mai mare succes. Curagiu, d-lor actori ! D-voastră atingeți la treapta care vi se urează de atîta vreme de către aceia ce erau siliți să asculte oficiul pe *Letinie.*

(184:1, 17 decembrie)

TEATRUL NAȚIONAL

[I]

Influența teatrului național a început a se simți în literatura noastră. *Cuconul lonju de In Sadagura, Buna educație* şi *Sluga istecţă* sunt trei piese cu totul originale caro văzurăm pe scena românească din capitala noastră. Daca va fi să socotim progresul artei dramatice la noi pe deosebirile ce văzurăm între aste trei piese, ne vine să credem că arta dramatică o să ajungă într-o zi a face partea cea mai însemnată a lîteraturei noastre. Se simte mare deosebire atît în înnobilarea scenei cit şi în moralul şi împărțirea ei din Cuconul *Iorgu* pînă în *Buna educație,* şi din *Buna educație* pînă în *Sluga isteața;* astfel încît *Sluga isteață nu* se mai poate compara cu *Cuconul Iorgu.* O singură vină-i rămîne numai, că scena este pusă în Franța şi nu aci, unde s-ar fi cuvenit şi mai bine, după toate amănuntele piesii. Pînă aci d. Carageali a luat palmenul. Dea Domnul să nu tre.ică mult pină să vie altul ca să i-1 ia şi d-lui, precum şi d-lui 1-a luat celorlalți Noi credem că artistul în mmdria sa națională va priimi cu mulțumire să salute pe cel ce-1 va meriia. Am dori să fie tipărită şi *Sluga isteață,* **CM** la analizul ce vom face fiecăria în parte şi paralelul între dînsele, să putem supune părerea noastră înaintea publicului cititor.

Acum adăogăm numai o vorbă pentru două piese traduse ce avem subt mînă : cea d-întîi, dramă, tradusă în proză din franțuzeşte şi tipărită în tipografia colegiului, *Campanatorui de la Santul-Paul* din *D. Bouchardy,* de

d-lui P. Teulescul, şi cea d-a doilea, tragedie în versuri libero, din greceşte, şi tipărită în tipografia d-lui Eliade, — *Pvlixene,* — de d-lui A. H. Zotul. Amîndouă aceste piese au meritul limbei şi al ceea ce numim traduefie. Am dori să vedem odată pe artiştii noştri a da dreapta preferinţă dramei înaintea comediei. Am dori să vedem şi aceste piese reprezentate : cea dinţii pentru romantismul ce are intr-însa, şi cea d-a doilea pentru suvemrea că această piesă a fost din cele dinţii ce am văzut reprezentate pe scena grecească in ţara noastră, din care putem zice că s-a răsfrînt oarecum şi ideea de teatru naţional între şcolarii marelui Lazăr.

(mr>, 10 martie)

POEZIA

I

Originea poeziei atinge leagănul civilizaţiei popurilor. Omul, — sălbatec la începutul său ca şi stîncele co locuia, necunoscînd alte trebuinţe decît paza lui, nutrit cu ierburile ce semănase mîna naturei subt picioarele lui, sau cu cărnurile bătînde co rupea de pe fiarele sălbatice ca şi dînsul, rătăcit în veci, fără idei, crud mai mult sau mai puţin, după energia trebuinţelor sale, după temperatura şi rodnicia locurilor unde îşi tîra lunga sa copilărie, — înceta de a trăi mai nainte d-a şti c-a fost. Dar această stare a omului nu putea fi eternă, căci într-insul era germinele armonici şi germinele armoniei este instinctul sociabilităţii. Tata a trebuit să se ţie pe lingă aceea ce purta rodul plăcerilor sale şi fiiul pe lîngă locul unde a văzut că au rămas oasele mumei. La glasul de bucurie sau dc mîhnire au trebuit să concure pribegii cari s-au întîmplat în pregiur, căci acel glas purta o melodie, şi melodia atrage şi îmblînzeşte fiarele. Acum oamenii trăia în cete, căci astfel se apăra mai bine de intemperii şi fiarele ce-i ameninţa şi îşi înlesnea mai bine trebuinţele. Ca să se înţeleagă între dînşii le-au trebuit sunete variate, şi toată ideea ce ei dobîndeau trebuia să fie însemnată printr-un nou sunet, care sunet este o notă a armoniei.

Toţi se unesc că Gangul şi Indul au văzut mai întîi pe om a se deosebi de fiare şi a porni spre sociabilitate pe glasul armoniei. Mai toate alegoriile, fabulele şi maximile

în care s-au depus primii grăunţi de morală ce s-a insinuit *in* populi prin spiritul religiilor şi-au avut izvoarele pe aceşti ţărmi, sau mai bine s-au născut subt acest cer de pace unde inteligința umană a prins rădăcină pentru întîiaşi dată.

Cel întîi om, sau oamenii pe carii îi mai ţin minte tradiţiile, — pe carii i-au numit rînduri-rînduri Brahma, Moisi, Amon, Odin, Apolon, Prometeu, •—• au fost poeţi; şi glasul, — prin care şi-au supus contimporanii, i-au strins în societate şi au lăsat aforisme de frăţie şi morală între dînşii, — a fost poezia. Prin poezie s-au transmis generaţiilor posterioare toate experîinţele ce raţia omenească şi-a tras din intimplări şi din cercetarea naturei lucrurilor. Toţi legiuitorii vechimii au fost poeţi: se dovedeşte din legiuirile ce au consacrat prîn poezie. Zoroastm a zis în poezie : „Să bată legea pe ingrat. Să se de.spreţuiască mincinosul". Indianul a zis în poezie ; „Oameni, fiţi deopotrivă. Iubeşte virtutea pentru ea însăşi. Renunţă la fructul ostenelilor tale". Egipteanul a zis în poezie : „Onoară pe părinţii tăi. Trăieşte *cu* puţin". Minos a zis în poezie : „Legea declară infam pe acela ce n-are nici un amic". Solon a zis în poezie : „Fiiul ce nu apără pe tată-său să moară. Magistratul care se va îmbăta să bea otravă. Moarte soldatului laş. Legea dă voie oricui să omoare pe cetăţeanul care stă neutru în mijlocul vrajbelor civile. Omul fără bune obiceiuri să nu poată guverna". Primul legiuitor al Romei a zis în versuri : „Onoară mica fortuna. Omul să fie muncitor şi ostaş". Anticii legiuitori druizi au zis în poezie : „Apăraţi muma voastră, patria voastră. Priimoşte femeia în consiliul tău. Onoară pe bătrîn".

în Indii, în acele clime de pace dulci, poezia este mai fanlască, mai ideală şi în oarecare chip mai spirituala decît în orice parte a lumii. Religiile super-naturale s-au străbătut dc brahmini. Zeii cei roşii şi albaştri, refletaţî din fenomenele naturei acelei clime, cu sute dc braţe» plană peste lumi; bunul şi răul se incarnează, îşi adun şi îşi comandă trupele de elefanţi, urşi şi maimuţe şi dau bătălii pe pămînt. „Vihnul, care trăieşte în cer, veşmîntat în galben, cu brăţare de aur, călare p'3 acvila Vinuteia, — precum încalică soarele pe un nor, — cu darda sa

în mină, se coboară, sc încarna — fără să părăsească cerul — în fiul lui Uazarata, subt numele lui Rama si vine să se lupte în lume cu spiritele măline[1]."

,Dar cu toate astea poezia fundează aci şi toate instituţiile sociale şi toate ştiinţele. Prima condică, condica lui Mânu, este scrisă în distihuri; cel mai vechi dicţionar cunoscut este în versuri. Şi mai mult încă : toate •eonjecturele in Indiile antice s-au făcut în versuri, şi cea mai sublimă morală se află in poezia indiană in versuri, mai nainte dc toate datele cunoscute : „Acela ce îşi împlineşte datoriile fără a ţinti la vreun interes, numai pentru amorul binelui şi al echităţii, este fără pată, întocmai ca şi floarea dc lotos caro iese curată din mijlocul apelor". „Cîtă stimă merită acela care se poartă deopotrivă cu amicii săi ca şi cu inemicii, cu omul virtuos ca si cu cel păcătos !"

Moisi, Osiris, Confuţiu, Minos au fost poeţi ; şi ghimnosofiştii insolei Meroe au dezvoltat prin poezie cele d-întîi principuri de înţelepciune.

Dar vulgul nu putea să vază in oamenii simpli *ceea:* ce simţea că e mai presus de dînsul, şi de[fică_pe_ poeţi, atribuindu-le toate, sau parte din acelea ce poeţii atribuiau fiinţelor imaginate şi create de dînşii ca să poată •conduce prin iluzii vtilgul, — preparat a răbda splendoarea luminilor, — la glasul verităţii şi la amorul binelui. Ca un spirit al inteligenţei, ca un conservator al omenirii, ca un dezvoltător al raţiei, poezia a păşit totdauna i Înaintea gradurilur civilizaţiei neamurilor, a concentrat hordelc în societăţi şi a înnobilat credinţele şi traiul lor. Aci a aflat Europa civilizată poezia cînd i s-au descoperit întinsele locuri ale sălbatecei Amerîce. Cînd au dat europenii peste locuitorii acestui conţinut i-au aflat formînd şi dezvoltînd societăţile lor subt linele şi puternicele aripe ale poeziei în felurite adunări religioase şi războinice, animate şi celebrate prin cintece şi jocuri; şi acele scene surprinse pot fi o icoană vie a istoriei începutului civilizaţiei populîlor şi o manifestaţie neatacabilă a influînţoi poeziei asupra formării societăţilor şi asupra înaintării neamului omenesc. Profeţii ludeei, poeţii Greciei,

[1] ***maligne* (fr.) — rău.**

scaldorii goţilor şi bardii celtici au fost civilizatorii popu-lilor lor; şi tradiţiile, legendele şi cosmogoniile au sa-cral numele lor pe cerul fiecăruia popul. Astfel capetele aprinse de amorul omenirii s-au dcificat pe pămînt ; ast-fel Vedas şi Biblia au fost motivurile cele mai puternice ale civilizaţiei neamului omenesc ; astfel Tirteii au îmbăr-bătat populii ; astfel Arhilohii au biciuit viţiurile socie-tăţilor şi au cerut reforme în legile şi în obiceiurile celo inculte, barbare sau învechite; astfel truverii şi trubadu-rii au deşteptat simtimentole cavalereşti.

II

Mai tîrziu, după ideea de super-umanitate, după în-lesnirea traiului, au trebuit să înceapă şi artele, plăpinde şi nesigure la începutul lor, ca şi ideile la prima lor cir-culare în capetele omeneşti, ca şi poezia la începutul ei; — şi aceasta o putem dovedi foarte lesne, urmînd cosmo-gonillor antice şi mai vîrtos cosmogoniilor scandinave, în care se vede cum poezia clasificase toate dorinţile na-turii umane şi personificase toate simtimentele binelui şi răului, pe cînd aceşti populi belicoşi n-avea nici o idee do plastică. Valhala, Hela şi Surtur se statorniciseră; Gor, Odin şi Freir erau creaţi de poezie ; dar plastica nu era în stare încă să desemne nici o trăsură a lor. Nu vom face o vină daca vom daghcreolipa[1] aci trăsurile slăbite prin deosebite tradueţii şi parafrazuri a portretului mare-lui Odin, descris în Eda, spre a da de gîndire filozofului cît timp a trebuit să se cultive poezia în acei populi pînă să ajungă să purifice asemenea linii caracteristice si pro-nunţate într-un portret. „El ştie să vindice boalcle, să tîmpească paloşul jnemicului, să facă a căclca lanţurile prizonierului. Căutătura lui opreşte săgeata în aer; el face să cază anatema peste ceia ce se revoaltă împrotiva lui. Prin farmecul său el stinge flacăra şi amorţeşte ura în inima inimicilor săi, el comandă vîntului mării, el li-nişteşte valurile. Singura sa privire este un fermec care

[1] *dacjucrreotyper {ic.)* — **a fixa *o* imagine, de la** *ăaguerrfia-type* — **vechi aparat fotografic.**

stăpîneşte spiritele măline. El ştie să dea viaţa unui om spînzurat; să arunce numai cîteva picături de apă pe un prunc de curînd născut, şi acela nu se va putea răni. In sfîrşit, daca voieşte să posede singur inima unei fetiţe cu mîinile albe, el ştie să supuie minţile ei după voia lui." Acesta este portretul marelui Odin în epopeea scandi-navă, pe cînd cultul lui se celebra subt un stejar bătrîn sau într-o peşteră apărată de intemperii prin grămădiri de bolovani gigantici rămaşi şi pînă în zilele noastre pe mun-ţii bătrînei Scandinavii, ca să spuie secolilor tradiţiile be-licoşilor ce nu cunoşteau nici arhitectura, nici pictura, dar care îşi fonda societatea şi legea pe cea mai măreaţă poezie. Clnd trebuinţele neapărate se împlinesc, omul îşi cată plăceri; şi aceste plăceri gustate odată, ajung şi ele! trebuinţe neapărate. Aceste trebuinţe ale omului civilizat sunt artele, sau mai bine arta.

Artele, fiind un efect al înnobilării omului, au o influ-inţă mai directă decît acele trebuinţe neapărate la conser-varea corpului său ; şi prin urmare direcţia ce vor lua artele, ţinta ce-şi vor propune se va resimţi în datine şi în costume. Artele au trebuit să se nască în urma zeită-ţii, cu mult mai tîrziu de poezie, care a dat ideea despre zeitate şi a dat artelor de lucru. Arta este totdauna ima-ginea ideilor poetice care inspiră chiar ele pe artişti a le înfăţişa : şi o faptă perfecţionată de artă este poezie, este însăşi ideea ce a întrebuinţat pe artist numai drept or-gan şi i-a dictat ea să-i dea ei o formă în materie sau pe materie. Fapta perfectată ce iese din mîna artistului este totdeodată şi creatorul şi creatura artistului ; şi Ficlia a avut tot dreptul cuvînt să îngentichie înaintea statuei lui Joe ieşită de subt scalpelul său .şi să adoare într-însa acea idee poetică ce a creat pe Joe şi a dictat scalpelului său întruparea lui. Artistul care ar imita mecaniceşte nu-mai formaţiile naturei, fără să împlînte într-însele acea schinteie de poezie a lui Prometeu, acela nu e artist; este un meseriaş de materie numai, într-însul nu a viat nici o idee poetică şi prin urmare în fapta lui nu viază nici o idee poetică; este o copie moartă. Răpitoarca frumuseţă a unui product de artă este o revelaţie a însăşi ideei poe-tice subt forme externe şi simţite.

în arte sc pot vedea şi chiar diversele idei ce a dat poezia despre zeitate : prin arhitectură a întrupat şi a stabilit oarecum ideea zeităţii in eolosurile templurilor ; prin sculptură a expus zeitatea subt oarecare formă ; prin pictură a colorat-o şi a spiritualizat-o ceva şi mai mult, şi prin muzică i-a dat maiestatea şi sublimul; iar pentru dinsa poezia, — carea în toate vârstele filozofiei a fost pusă mai presus de plastică şi de muzică şi privită ca creator şi al plasticei şi al muzicei, — de cîte ori a voit să exprime d-a dreptul printr-însa ideea zeităţii, şi-a conservat misterul a o reprezenta numai ideală, — mister ce nu 1-a putut împrumuta artelor. Numai poezia poate să eoprînză şi să expuio toate ideile, toate simţiciunilc şi -toate cunoştinţele de care poate fi priimitoare natura omenească ; numai ea poate să se mlădie, să se varieze pe toate mişcările inimej şi să se întinzâ pe toate fugele sufletului. Un singur vers al lui Omer exprimă cît o faptă întreagă a lui Fidia şi ceea ce exprimă o *lliadă* întreagă nu exprimă toată plastica şi muzica împreună. Resorturile şi mijloacele poeziei sunt multe şi varii fără sfîrşit ; în ea poate să încapă spaţiul, eternul şi infinitul, căci toţi aceştia sunt fii ai ei. Ea nu urmează cutare sau cutare stil, cutare sau cutare şcoală, cutare sau cutare metod. Geniul poetic, care este spiritul universului, cînd binevoieşte a se incarna, n-are trebuinţă de învăţător sau de exemple; ideea şi materia, nereprezentate încă, plană in caos tremurînd înainte-i si el formează universuri ; astfel s-au creat Olimpii, paradişi! şi tartarii ; Omirii, Danţii şi Miltonii n-au avut exemple. Poeziei nu-i poţi hotărî *un* stil, o şcoală, căci geniul nu se supune; cînd se coboară, el creează de sine şi prin sine însiişi, şi vulgul nu ştie nimic despre dinsul : îl huleşte sau îl adoară, — simtimente ce se deşteaptă totdauna în om despre fiinţa co nu poate înţelege. Geniul nu stă la judicata. Schiller a înţeles pe poet mai bine decît Platon cînd i-a dat cerul, adică totul cu toate lumile dintr-însul drept domen.

Nu mai este îndoială că Fidia şi Praxitele n-ar fi existat daca nu i-ar fi preees poeţii carii să le dea de lucru. Arhitect, scultor. pictor, muzic, sunt creaturi ale poeziei, carea este cartea morală, ideală şi spirituală a omului. Cît va trăi neamul omenesc, va trăi şi această nobilă

facultate a sa, împrotiva celor ce zic că a trecut puterea ei : puterea ei este împlîntată în inima omului, şi cînd afeeţiile, trebuinţele şi dorinţele lui vor schimba direcţia lor, ea va fi totdauna înainte mergător spre a le însnobila, a le idealiza.

Nu trebuie să confundăm şi să mărginim poezia numai ca artă, are şi ea partea sa care se poate numi artă, însă aceasta este, ca să zic aşa, numai partea ce are în plastică şi în muzică, cînd îşi ia o formă şi o specie oarecare, adică se pune subt cutare structură de vers, îşi ia o melodie şi o cadinţă oarecare, îşi ia o fizionomie subt carea se arată simţurilor ; însă şi atunci poezia este arta cea mai complectă, cea mai varie şi mai sublimă ; ea îşi improvizează diversele calităţi şi are a face totdeodată şi cu •simţurile şi cu inima; dă auzului ceea ce dă muzica, ve-\. derii ceea ce dă plastica şi inimei ceea ce nu dă nici muzica, nici plastica : acel sublim, patetic, melancolic, graţios şi buf, care *o* înalţă, o striveşte, o înmoaie şi o alină, o învie şi o înveseleşte.

III

Cînd omul a obiectivat, cînd a reflectat fiinţa conştiinţei sale, ideile, simtimente]e, dorinţele şi indigenţele inimei sale şi le-a dat o existenţă independentă afară din sine; cînd aceste direcţii ale conştiinţei, sau mai bine ale imaginaţiei omeneşti, au mers către o putere care afară din sine influenţează asupră-i ; cînd a obiectivat simtimentul său de bunătate sau de iubire fundat în conştiinţa lui şi a trebuit să închipuiască existenţa unui obiect de adorat; cînd s-a manifestat — zic — ideea despre infinit, a fost lucrare numai a poeziei, a poeziei intime, gemenea imaginaţiei, înnăscute amîndouă în fiinţa omului deodată cu omul, care îl disting de animal şi aşează în sufletul lui ace] barometru al dorinţelor şi al cunoştinţelor, acel termometru al iubirei, al urei şi al tutulor patimilor de care e priimitoare natura omului. Tot simtimentul în om este efect al imaginaţiei, al poeziei intime, şi acesta se mărgineşte, se imfîă şi scade după mărimea, puterea şi agerimea prismei poetice, sau după doza de poezie ce posedă

individul ; şi atunci numai va putea înceta puterea poeziei cînd omul va ajunge în complectă brutalitate.

Toţi filozofii, toate capetele gînditoare, de cînd dată civilizaţia omului, s-au gîndit şi au voit să dea o definiţie poeziei ; dar nici Aristotele, nici Platon, care i-au dat o direcţie atît de mărginită şi necomplectă, carii şi-au închipuit-o numai ca o ficţie a inimei; nici Horaţie, nici Boileau, carii au voit" să"o^restringă în regule silnice, nu au înţeles-o. Ea a fost în toate vîrstele civilizaţiei omenirii un obiect de dezbateri şi către care omenirea n-a putut fi indiferentă, precum n-a putut fi indiferentă la ideea de societate. _Sp_cietatea este fiica armoniei şi armonia este fiica poeziei.. Cum putea fi indiferentă lumea de cauză, cînd nu era indiferentă de efect ? Unii au pretins că imitaţia ar fi toată puterea poeziei; dar aceştia n-au cunoscut nici chiar toată puterea plastică a poeziei, poezia descriptivă. Dante şi Milton sunt destul ca să şteargă această idee greşită. Intuziasmul şi crearea sunt mai presus dc imitaţie.

IV

Pînă cînd omenirea era jună, pînă cînd credulitatea vîrstei ei trebuia să zboare pc intuziasm la alte lumi închipuite, spre a-şi lua exemple ia viaţa reală, pînă cînd trebuia să-şi împartă viaţa în cer şi pe pămînt, pînă cînd fabula era neapărată la istorie şi miracolul la faptă, profeţii şi poeţii trebuia să se servească cu organele credinţelor create de dînşii, ca să conducă popülii la glasul adevărului, al realităţii. Redobîndirea drepturilor călcate trebuia prezisă de cer şi întărirea braţurilor făgăduită prin miracole. Acum însă, acolo unde societatea este matură prin filozofie şi experiinţa lucrurilor, unde raţia s-a urcat pe tronul său, unde cerul s-a desfăşurat şi s-a ardicat ceaţa de pe pămînt, unde viaţa este reală şi fericirea lămurită prin raţie şi hotărîtă în viaţă, unde fapta îşi cercetează preţul şi mişcarea interesul, poezia, ca o tutelă eternă a omenirii, trebuie să-şi reformeze cu totul mijloacele salo cele vechi, căci Impuberul şi-a venit în vîrstă şi raţionează. Aci s-au despărţit acum interesurile cerului

de ale pămîntului, condicclc cereşti de cele pămînteşti, şi ea trebuie să fie numai filozofică, socială, umană şi politică. Cînd poeţii moderni se vor pătrunde de acest adevăr, cînd vor lăsa fabula şi vor da intuziasmului lor o direcţie pozitivă şi reală, atunci va pieri şi ideea că a trecut timpul poeziei ; atunci societatea, ce stă gata în marginea drumului şi rătăceşte din pricina lipsei conducătorilor, va ajunge cu înlesnire la ţinta ci, atunci şi ei, poeţii, vor recîştiga influinţa şi drepturile lor în societate şi vor simţi mulţumirea ce simte creatorul după săvîrşirea faptei sale, sau cel puţin acea mulţumire morală şi simţuală totdeodată ce o are acţionarul cînd întreprinderea la care a contribuit prosperă şi îi. produce totdeodată. Atunci nu vor mai fi numai un obiect de lux spre petrecerea aristocraţilor, vor fi mirarea popülilor şi vor avea conştiinţa că suvenirea lor se va conserva prin generaţii curată în viaţa ce vor da ei popülilor viitori, precum s-au păstrat culturile poeţilor antichităţilor prin fabulele ce au lăsat aceia popülilor lor pînă în zilele noastre şi se vor mai conserva încă pînă cînd lumea va mai şti ceva despre antichitate.

V

Nimic nu este mai demn de studiat, mai demn de luat în consideraţie pentru un adevărat filozof decît acea influinţa reciprocă a poeziei antice asupra caracterurilor, religiilor, guvernurilor şi chiar viitorului popülilor, şi aceea iarăşi a climelor şi a caracterului omului asupra poeziei. In rasele cele mai afămeiate şi izolate ale climelor celor dulci de răsărit a prins teocraţia pură, cu acea sistemă funestă de Izolaţie şi neştiinţa"— muima a superstiţiei şi a formării castelor inegale. în populaţiile cele numeroase şi unite ale acestor clime a prins autocraţia. Aci autocratul — fiIu al divinităţii — este o fiinţă superumană şî-ntr- insul se concentra puterea civilă şi religioasă ; în popülii nomazi, patriarşii sunt capi şi preoţi totdeodată ai numeroaselor lor familii, şi traiul, dorinţele şi poezia astor neamuri sunt mai mult simţuale. In popülii cei tari şi belicoşi ai climelor celor aspre de nord, poezia

joacă alt rol: ea a lucrat mai puţin asupra organizaţiei autorităţilor, dar a domnit mai mult în imaginaţie şi a fost mai spirituală. Aci poezia împinge pe ostaş în bătălie şi il face să-şi joace viaţa cu un dispreţ de necrezut. Nimic mai îngrozitor pentru un voinic decît moartea cea ruşinată în moliciunea patului, nimic mai frumos, nimic mai de ambiţionat decît moartea cea glorioasă a câmpului de bătălie. Nicăiri poezia n-a manifestat o mai perfectă egalitate intre oameni decit în populii Europei, Singur curagiul face eaipii cîmpilor, el singur împarte onorile şi consideraţiile. Valchirii veghează asupra timpului şi priîmesc pe eroul murind ca să-1 transpoarte numaidecît în delicele răpitoare de Valbala.

Recunoştinţă, recunoştinţă la aceşti anticari învăţaţi carii ardică cu încetul vălul opac ce acopere poezia neamurilor primitive. Din toate părţile, antichitatea cea mai ascunsă ne arată tezaurii inteligenţei sale şi a căror existenţă nici că o bănuia părinţii noştri, sau îi socotea pierduţi pentru totdauna. Jndiile; Egipetul, Persia, America, China şi lumea gigantică şi poetică unde a domnit marele Odin au îneeptit să exploateze bibliile lor. Poezia va avea de aici nainte izvoare de viaţă nouă şi îşi va prepara prin topîtorul său o mare parte a materialului trebuincios Ia clădirea edificiului societăţii cei noi din ruinele edificiurilor primitive.

Recunoştinţă, recunoştinţă ingenioşilor sfredelitori ai fîntînilor spiritului anticei umanităţi, care vor răcori şi vor fertiliza câmpiile poeziei cei noi, şi unde va merge să se adape tot filozoful studios. Onoare şi recunoştinţă societăţii de la Oalcuta, expediţiei în Egipet, misionarilor in Asia şi Africa şi tutulor acelora carii se ostenesc spre descoperirea mundului' antic.

VI

Pentru ce poeţii n-au astăzi în staturi influinţa ce avea în antichitate? Pentru căci atunci poeţii erau ai populilor, iar nu ai castelor, pe care putem zice că le-au

* *murului* (lat.) — lume.

creat ci chiar, in momente de intuziasm pentru o virtute oarecare şl carii au ajuns apoi să-i facă chiar pe dînşii — creatorii lor — să crează că ei nu sunt pentru altceva decît numai ca să surîză şi să celebreze plăcerile şi crimele lor, şi că Ireaba lor ar fi să se ocupe numai cu cerul şi cu acele afecţii domestice şi amoroase, cu acele boale sau infirmităţi ale inimei omeneşti ; pentru căci s-au lăsat să crează că sunt numai un fel de muzici, pictori sau balelişti şi proprii a se întrebuinţa num^i spre petrecerea castelor aristocrate, împuternicite de dînşii ; pentru căci corupţia şi slăbiciunea lor i-au adus în stare să ambiţioneze mai mult un loc pentru dînşii în aceste caste decît a le împrăştia pe dînsele in corpul ce] mărea i populilor, unde natura lor Ii face să fie adoraţi.

O, poeţi, veţi putea dobindi prea lesne cu poeziile voastre un loc în aste caste, în cercurile lor cele private, spre a le mobila saloanele, pentru ca să spuneţi basme copiilor şi versuri fămeilor ; iar în adunările lor politice, acolo unde se vorbeşte despre voi şi despre viitorul fiilor voştri, nu veţi intra niciodată, daca o întîmplare norocită nu vă va fi pregătit acel loc încă pînă să nu se încarneze geniul în voi, sau daca întimplări deosebite nu vă va fi meritat aceasta *cu* de tot altfel de titluri. O! Poetul s-a ocupat prea mult cu cerul şi a ajuns să-şi piarză cu totul proprietatea pe pămînt I Dară, domnilor, poetul a fost un mediator al pămîntului către cer numai pînă cînd pămîntul s-a aflat subt tutela cerului, unde 1-a pus intuziasmul poeziei primitive ; pămîntuî s-a scăpat acum de cer şi poetul trebuie să se considere numai ca un conducător al omului pe pămînt, şi pentru ca aceasta să ajungă odată simţită de obşte, trebuie să se deştepte mai întîi într-insul. Dea artelor să copieze creaţiile sale precum dă şi natura pe ale ei. Lase-se să fie organ al veseliilor generale la solemnităţi şi sărbători ; dar să se gîndească că el este altceva mai mult decît muzicul şi pictorul; este creatorul lor, mergătorul lor înainte. Muzicul şi dănţuitorul îl urmează de aproape, şi arhitectul, scultorul, pic^torul se ţin după dinsul la o distanţă oarecare : poetul este geniul şi artiştii sunt talentul. Ideea ce va deştepta el, aceea a să zboare peste vulg, aceea a să invite şi a să di-

rige acel flux şi reflux al patimilor si al dorinţelor popu-lilor.

Dara artele in vechime au fost religioase şi belicoase, cauza a fost fiindcă poezia era religioasă şi belicoasă ; daca acestea au decăzut şi au devenit tîrîtoare şi coruptive, cauza este că poezia a decăzut, s-a făcut tîrîtoare şi coruptivă. Cînd poezia se va înălţa la demnitatea ei, cînd îşi va lua iarăşi în dreapta facla luminilor şi in stingă biciul" slăbiciunilor şi al viţiului şi va vorbi în limba cea pozitivă şi înţeleasă de astăzi, atunci solemnităţile şi sărbătorile populilor se vor face de către populi pentru populi, atunci si artele frumoase vor recîştiga şi ele demnitatea lor, ca nişte credincioşi sateliţi ai poeziei.

Precum economistul utilizează luxul, aşa şi poetul trebuie să utilizeze poezia. Toată ideea ce naşte imaginaţia trebuie să fie utilă : fabricantul caută machine spre n o întrupa, a-i da forme şi calităţi plăcute simţurilor, ,*t* <> reproduce, multiplica spre o înlesnire şi spre o îmbunătăţire oarecare a vieţii animale. Poetul trebuie să caute — şi el în rîndul său — mijloace a o face simţită inimei şi fantaziei vie şi pronunţată, să caute şi el un spaţiu dc forme, a o reprezenta plăcută şi simţurilor, acestor cernişi ai inimei şi ai raţiei. Daca luxul materiei contribuieşte a înnobila pe om şi societatea Iui, cu cit mai mult luxul raţiei! Poezia este luxul raţiei şi misia ei este să înnobileze raţia, precum luxul materiei nobilează materia.

VII

Este timpul ca poezia să se ocupe, să puie în mişcare toate resorturile sale la o prefacere întreagă, la.o reformă totală de conştiinţă : schimbare a tutulor ideilor ce a avut piuă acum şi are astăzi omul despre lume. Să cerceteze cu de-amănuntul izvoarele inegalităţii în societate şi să nimicească toate formele şi reformele sociale, politice şi religioase, prcfăcînd acea iubire numai teoretică de libertate şi egalitate în libertate şi egalitate practică şi actuală. Să întemeieze o singură credinţă religioasă în locul tutulor credinţelor învechite si prefăcute pinâ avtăzi : aceea a raţiei şi a libertăţii. Să dezvoltcze, să ana-

lizeze şi să popularizeze ştiinţele abstracte în practică vie.

Unde stă cea d-întîi inegalitate socială ? — în sclavia fămeiei,. Emanclpaţia ei dară este cel întîi element contribuitor la viaţa cea noua. O emancipate întreagă, completă ***a*** fămeiei, preparată de la naşterea ei, printr-o creştere omenească, proprie a forma un cetăţean legiuitor, judicător şi executor, —• iar nu acea emancipaţie mijlocită, necompletă, dată de eristianism şi cavalerism şi manţinută cu dreptul de slăbiciune de la generozitatea omului. Nimic nu izolează mai mult pe om în societatea actuală şi nu îl face mai egoist decît familia şi interesurile_ de. familie rău înţelese. Cel mai preţios tezaur ce posedă umanitatea este inima de fămeie. în inima fămeiei se oglindez cu graţii cele mai dulci, cele mai nobile simtimente şi pătimi ale umanităţii. Fămeile sunt, fără contestaţie, de o mie de ori mai simţibile, mai Merante, mai spirituale şi mai poetice decît noi; sufletul lor posedă o mai mare porţie din acea reflecţie poetică ce a căzut peste omenire la originea sa, şi graţiile formelor materiale ale fămeiei, mişcările-i vioaie, căutăuira-i însinuituare, organul şi elocuinla ei convingătoare sunt eh mult mai energice şi mai puternice decît ale noastre. Ce înnobilare n-ar aduce fămeia şi în legi şi în obiceiuri, c r.d ar avea parte în societate l Cea mai frumoasă, cea mai bogată mînă a omenlmci stă neexploatată ! Să emancipeze dar poezia pe fămeie, sădea libertate amorului : să desfiinţeze toate iluziile pe caresc mai rcazimă vlaţa^ cea religioasă şi politică a omului, să desfiinţeze cu totul himea spirituală cea de dincolo, să desfiinţeze orînduielilc poliţiei cereşti intin.se peste viaţă şi toată justiţia secretă ; să prefacă tot militarismul in cetăţean şi să stăvilească spiritul de eoncuisîc ; să schimbe biserica în şcoală si să organizeze dintr-însa o educaţie populară care să se întinză deopotrivă peste tot popului, şi clerul să-I prefacă în simpli îmăţători ai populilor in casele şi in timpurile lor, in industria lor şi în morala practică ; să facă ca populii, prin cultivare, să se organizeze şi să se cîrmuiască de sine, să-şi administreze justiţia de sine în viaţa publică şi în dregătoria publică; să facă staturile libere şi proprietate comună a populilor, ca un product al tu-

rulor membrilor stalului şi rare product va creşte neîncetat prin activitatea, prin organismul viu al societăţii ; să facă ca nici o parte a societăţii să nu stea în inactivitate la republică, să facă ca proletarul cel necultivat, cel lipsit astăzi de cultură spirituală şi de îndestularea materială să se aridice prin educaţia generală la cetăţeanul actual, la demnitatea de om ; să facă ca totalitatea acestor cetăţeni, în adevăr liberi, să se împărtăşească de rele mai înalte interesuri ale statului lor, — de legislaţie, judkătorie şi administraţie, — fără să-i poată depărta altceva decît minoritatea vîrstei sau infirmităţi netăgăduite ; să facă a înceta această despărţire a populilor în două părţi inegale, antagoniste una alteia ; să înceteze, zic, împărţirea populilor în cîrmuitori şi cîrmuiţi ; să facă a înceta interesul eel privat al unei dinastii regale, domnitoare; să înceteze privilegiurîle castelor de trîntori, paraziţi şi privilegiaţi, şi tot popului şi dezvoltarea lui în luate părţile statului să alcătuiască un stat şi o naţie, să facă ea cultura pămîntului, industria şi ştiinţele să fie .•(imune, întinse si dezvoltate pe cultul raţiei, fără preeminentă si fără misticism ; şi în sfîrşit să facă vorbirea şi scrisul, — care sunt expresia cugetării, expresia omului născut a fi liber, să zboare fără stăvili ; şi totdeodată hă nu uite a pregăti fiece popul la ideea frăţiei generale, la ideea de cosmopolitism, ca ultimul ferice al locuitorilor globului. Aceste principuri sunt misia poeziei moderne, căci pe aceste principuri se va clădi edificiul societăţii cei noi.

Dar poezia nu va mai fi atunci, — vor zice cei ce s-au obicinuit să vază figurînd în poezie monstruri de îngeri, herovimi şi serafimi acoperiţi de ochi şi stîrciţi intre aripi. Insă poezia care atinge, poezia cea adevărată nu este acea în care mişuiesc spiritele necurate de p-aia lume. PoezJa cea adevărata este aceea care vorbeşte inimei, iar nu fantaziei numai. Natura va fi totdeauna aceeaşi, şi fenomenile-i aceleaşi ; aceiaşi meteori, aceleaşi timpii florate, acelaşi cer stehu, aceeaşi lună, acelaşi soare, aceiaşi munţi şi pe mări aceleaşi valuri. Trecutul şi viitorul vor avea totdeauna cartea lor deschisă poeziei. Fămeile vor fi tot astfel de frumoase, bătrînii albi şi venerabili, pruncii băhi.î şi drăgălaşi, şi afecţiile omului, amorul mai cu seamă,

va dobîndi o nouă agerime ; şi amorul patriei va fi pronunţat şi simţit, căci omul va putea zice în conştiinţă că are patrie. Poezia ar avea atunci o scenă expusă fără control societăţii şi un forum in fiecare sat... Am auzi adesea într-insa :

> ...la tombe ˛t non l'affront!
> Pas de tete **plLitwt** qu'une souillurc au front.'
>
> ***Je*** n'ai rien a reprendre ***ou la*** lionte a passă !'

Indigenţile inimei omineşti şi-ar lua cu totul o altă direcţie şi armoniile fireşti şi-ar refleta armoniile morale în imaginaţia omului pe o natură mai pură, mai nobilă şi mai raţională. Fugile imaginaţiei omului civilizat al societăţii n-ar vaga[2] pe acele vapoare ale ignoranţei omului incult, dar n-ar putea pierde nimic din poezia lor. Ruinele ar pierde fantasmele îngrozitoare ce plană peste ele, dar s-ar poetiza prin suveniri şi prin acea vagare meditativă a omului şi liberă de superstiţii ; formulile rugilor şi a fermecilor omului barbar s-ar desfiinţa şi presimţirea, speranţa şi simpatia n«ar avea atîtea funeste rezultate; conştiinţa umană n-ar avea atîtea scăpări înaintea tribunalului ei, şi crimele ar fi numai rezultaturi ale unei infirmităţi morale.

(1846, 1—22 iulie)

[1] . . . .[mai degrabă] mormîntul decit ocara !
Mai degrabă fără cap decît cu o pată ruşinoasă pe frunte!

Niraic nu iau din ceea ce a acoperit ruşinea !"

[2] ***vaguer*** (fr.) — a rătăci.

UEVISTA LITERARA

Este de obscrxat că, cu progresul unei societăţi, cu progresul politic, cu progresul social, progresează fatal~ menie şi literatura unei naţiuni. Am putea aduce multe exemple, dară să ne oprim numai în ţara noastră, ca să putem fi înţeleşi pe deplin de către toţi lectorii noştri în ceea ce voim a zice.

Pe cinei se făcea progresul de la Neagu pînă Ia Matei Basaraba, luau şi arţile şi literatura avintul lor, se tipăreau conclicc de cîte şeapte-opt sute pagine in folio etc. I'e cînd -se lua avintul politic şi social sub marele Şerban Crmtaeuzin, se traduceau, se compuneau şi se tipăreau mulţime de cărţi şi biblie in folio de cite o mie de pagine. l'e cînd se năştea domnul Tudor, se năştea si Lazăr, se năştea şi Fotino, se renăştea St. Sava. l'e cine! venea *4ii.* venea şi teatrul naţional, veneau şi poeţii, şi scriitorii, cari însemnară acea epocă in literatura "ioa.stră. Cu aceste evenimente mari, uriaşe, de astăzi, cari vor da atit de mult de lucru Istoricilor şi poeţilor români, literatura română nu putea să nu se însemne şi ea, .să *nu* se aducă şi intr-însa un eveniment.

Evenimentul literar al epocei sunt trei cărţi, cari, nu ne îndoim, îşi vor lua rangul lor, fiecare in genul său, mai presus decît orice s-a scris pînă acum în fiecare din aceste genuri.

Cea d-întii din aceste cărţi este *Somariu al istoriei generale a culturei* a d. Constantin Creţulescu, care, tradusă

în celelalte limbo europene, s-ar saluta, ca şi autoriul ei, de către toţi învăţaţii Europei; este o adevărată istorie pe scurt a civilizaţiunii această carte ; este originală şi foarte concisă.

A doua carte este drama în cinci acte şi in versuri *Grigore-Vodă* de d. A. Deparaţianu, singura dramă care pune piatra fundamentală literaturei dramatice române. D. Deparaţianu a făcut, cu drama sa, o revoluţiune în versificaţiunea română şi în stil; sunt, în această dramă, versuri, expresiuni, caracterie, scene demne dc Victor Hugo. Grif/ore-Vodă este o dramă originală, trasă şi creată din istoria patriei; n-are nimic străin, n-are nici o imitaţiune. Daca această dramă s-ar putea traduce in limba franceză cum să nu piarză mai mult de jumătate din frumuseţile ei, suntem încredinţaţi că artiştii francezi s-ar întrece s-o reprezinte pe scena franceză, încredinţaţi de succesul ei. Recomendăm această dramă domnului şi doamnei Pascali. Rolul lui Costache, dupe noi, s-ar cuveni d-lui Pascali, şi Rebeca pare că ar fi creată pentru doamna Pascali.

D. Deparaţianu, dupe ce a terminat colegiul în Bucureşti, s-a dus, cu propriele sale mijloace, la Paris şi a făcut literele. Familiar cu limba spaniolă, trebuie să fie încă in memoria lectorilor noştri gingaşele şi elegantele romanţe, traduse în versuri româneşti din versuri jspaniole, de către acest june plin de talent. D. Deparaţianu, proprietar, a preferit să se retragă, spre a se da poeziei şi vocaţiunilor sale literare, Ia mica sa proprietate. Am avut fericirea să cunoaştem noi de aproape pe acest june cu fruntea lată şi cu anima fierbinte. Auzindu-1 adese vorbind despre ţărani, despre asupririle oe li se fac şi despre ignoranţa lor : „De ce nu te faci subprefect ?" — i-am zis odată ; — pentru că, dupe părerea noastră, subprefectul este cel ce pune mina d-a dreptul la civilizaţiunea ţăranului. — „A să mă fac", — ne răspunse, şi peste puţin timp, aflarăm că d. Deparaţianu este subprefect în districtul Teleorman. N-a trecut mult şi ne-am informat că în şcoalele din plasa administrată dc d. Deparaţianu sunt foarte mulţi copii şi că în timpul plebiscitului, d. Deparaţianu venea la prefectură cu registrele, pe cari nu se afla un singur NU. D. Deparaţianu ne făgâ-

duieste *un* romanţ original, creat de dînsul, care credem eă-şi va lua şi el rangul său în literatura noastră.

A treia carte importantă, produsă în această epocă glorioasă a românilor, este Ciocoii *vechi şi noi* de d. Nicolae M. Filimon..

Această carte, împărţită în treizeci şi trei capitole, coprinde treizeci şi trei de tablouri vii ale stării societăţii noastre, de la Caragea pînă la Grigore-Vodă Gtiica. Fiecare portret din acest romanţ este un tip ; nu-l mai găseşti nicăîri, pentru că o societate ca a noastră, mai vîrtos din această epocă, nu se mai găseşte nicăiri. Dinu Păturică, eroul, care duce toată intriga acestui romanţ, este adevăratul tip al ciocoiului, care a făcut *marţ* pe toţi fanarioţii. Toţi zicem, cînd voim să aruncăm despreţiul nostru asupra vreunui laş, asupra vreunui mizerabil, asupra vreunui trădător : *ciocoi* .' Aceasta o zicem, însă, ştiind, prin tradiţiune, că toate infamiele sunt proprie ciocoiului. Nimeni însă nu poate pronunţa ace^t titlu, în conştiinţă de lucru, daca nu va citi Ciocoii *vechi* de d. Filimon şi nu va vedea, de la începutul şi pînă la finitul său, pe ciocoiul *Dinu Păturică. Ciocoii vechi* de d. Filimon este un romanţ istoric de moravuri, plin de acţiune si foarte moral. D. Filimon a ştiut să se folosească şi să folosească şi literatura română, din vocaţiunea sa pentru cetirea obositoare a hrisoavelor, a cronicelor şi a tuturor actelor şi documentelor vechi din ţară.

Recomendăm cu osebire lectorilor noştri lectura romanţului Ciocoii *vechi* de d, Nicolae Filimon, ieşit acum de sub tipar.

Pentru că suntem la literatură, şi la literatura istorică, fic-ne permis să aducem aminte ministrului Instrucţiunii Publice, poetului naţional şi literatoriului emininte D. Bolintincanu, că ar trebui să-i fie milă de atîtea documente istorice şi literare, cari aşteaptă şl ele epoca lor, spre a-şi arăta valoarea. Dara o zicem aceasta, ne socotim in oarecare drept, pentru că mult am alergat şi noi, mult ne-am ostenit şi mult ne-am expus, spre a aduna de prin monastiri şi spre a smulge din ghearele călugărilor greci, Iade întrege, închise cu genuchiul, pline de pergamente şi de documente de tot feliul.

Ne permitem să arătăm vechiului nostru amic, în toată conştiinţa noastră, persoanele pe cari le credem noi capabili a regula aceste documente, spre a putea să se folosească dintr-însele istoria şi literatura noastră. Acestea persoane sunt: dd. Grigorie Mânu, A. Odobescu, Nicolae Filimon, Hîjdău şi Brezoianu.

I-am putea clasa pe fiecare cu atribtiţiuiiile lui proprie ; dară ne mărginim a zice numai că d. Odobescu ar pune mult gust la aranjarea şi la ilustraţiunea acestei lucrări atît de importante.

Ne mai permitem a spune că, dupe părerea noastră, d. Valentineanu nu face deloc pentru asemenea treabă, şi că, — daca, din norocire, d-lui nu va face nici un alt rău decît numai acela d-a alege cîteva acte dupe gustul său, pe cari să le tipărească într-o carte ca aceea pe care a tipărit-o d. Teulescu pe cînd se afla arhivar al statului, fără să poată, cel puţin, a clasa aceste documente, nu a le comenta, fără să poată descifra măcar datele cele vechi şi trintind pe ici pe colea cite un *Foame Cantacuzin,* — daca, zicem, d. Valentineanu nu ar face nici un alt rău mai marc decît râul care a făcut d. Teulescu, ar fi o crimă şi negreşit că această crimă ar fi o nenorocire care nu s-ar putea imputa numai inocenţei d-lui Valentineanu.

Trebuie neapărat înfiinţată o comisiune serioasă alcătuită de cinci membri competinţi spre regularea acestor cemoare descoperite, dară necercetate încă. Această comisiune apoi să facă parte, de drept. într-o soc etate istorică intinsă, Ia care să fie chemaţi toţi românii, toţi t'**ilu**-românii cari au dat probe că s-au ocupat do istoria românilor.

Ne trebuie neapărat o istorie care să merite şi să fie tradusă în toate limbele europene şi aşezată Sn toate bibliotecele publice ale Europei.

Cînd pretindem locul ce ni se cuvine între naţiunile europene, trebuie să ne înfăţişăm Europei eu titlurile noastre. Nu s-a făcut o schimbare de minister, de cînd am intrat in ţară, să nu repetim, arătînd ruşinea ce simte un român în conversaţiune cu oamenii luminaţi ai Europei, cind il întreabă unde poate afla istoria acestei naţiuni atît de întinsă, — care joacă un aşa mare rol într-un şir de dţiva secuii, care se pretinde de o origine atfit

de nobilă, — şi este silit să-i spună că ar putea afla cîte ceva prin istoriele Turciei, ale Austriei, ale Rusiei, ale Poloniei ş-ale Ungariei. Cine n-a simţit umilinţă cînd i s-a adresat vreun învăţat, vreun limbist european să-i ceară un dicţionar, un vocabular, o gramatică română şi a fost silit să răspunză : dicţionar român, vocabular român nu avem ; gramatică nu ştim pe care să recomendăm, căci avem vreo cincisprezece cari nu se acord între dînsele şi dupe cari scriu numai aceia cari le-au făcut ?

Am repetit acestea cu toată ocaziunea; am cerut dicţionar român la toţi miniştrii Instrucţiunii publice şi nu ne îndoim că, în această mare epocă a României, limba română îşi va aduna capitalul şi-l va înregistra într-un dicţionar. Este destul pentru un ministru al Instrucţiunii publice, în starea noastră literară actuală, să poată zice : .,în ministeriul meu am pus bazele unui dicţionar român care lipsea cu desăvîrşire". Iară olt pentru gramatică, nu putem cere imposibilele : o gramatică nu se va putea fixa clecît numai dupe o înţelegere intre toţi literaţii eminenţi români, de pc oriunde se vor afla, adunaţi în societate ad-hoc. Un ministru n-ar putea face aceasta; el ar putea-o provoca numai. Un dicţionar însă s-ar putea face şi numai prin stăruinţa ministrului ; n-ar cîrti nimeni, suntem încredinţaţi, din nici o stare, din nici o profesiune a naţiunii române, daca s-ar cheltui de la 20 pînă la 30 mii galbeni pentru facerea unui dicţionar român, dupe care apoi să se tragă vocabularic cel puţin pentru toate limbele neolatine.

(1864, 10/22 iunie)

[MISIUNEA POEZIEI]

La Iaşi apare o foaie literară *Convorbiri literare.* Nr. *1* a fost scris cu îngrijire. Nr. 2 nu mai este o critică, este o diatribă. Nu am fi zis nimica daca acest nr. nu ar fi lăsat să se trade o intenţiune de a lovi în persoane şi daca criticul nu ar fi pus înainte o idee care tinde a face din poezie o artă cu care să petreacă boierii. Autorele din foaia literară, care are aerul de a urî politica, face politică.

Nu am vroi nicidecum să venim la cestiuni personali. Nici laudele, nici injuriele unei foi literare nu pot nici adauge, nici scădea meritul poeţilor şi artiştilor munteni, mai ales cînd artiştii au lăsat lucruri în urma lor şi criticii nu au făcut încă nimic în viaţă ; cînd junimea ce sc prezentă la soarele vieţei cată să vină recomandată de modestie. Dar ţinem a aşeza aici un principiu cu totul opus aceluia al junei foi literare : *libertatea artii.*

Care este intenţiunea acestei foi literare ? A vedea muzele române mărginite a cinta *„frunză verde, ochii leliţelor,* pre *Tunsul* şi pre *Jianul"* ; a se restrînge în acel cerc de idee care ar face să petreacă paraziţii, să ofteze duducele amorezate, să cletene capul cu melancolie matroanele şi să adoarmă o societate întreagă, îmbătată de parfumul narcotic şi fad răspîndit din atîta *„frunză verde".* Era un timp cînd un domn român regulamentar striga unui poet liberal, cu ocaziunea poeziei lui domnul Tu-

dor : „Nu soriţi poezie despre Tudor; tractaţi subiecte mai nobili, tractaţi pro *Jianul,* pre *Tunsul".*

Iată şcoala ce foaia sus-zisă vroieşte sa învieze într-un timp cînd cugetarea trebuie să fie liberă ! Nu vroiţi ca poezia să-şi întindă aripele asupra cugetărilor politice, filozofice, sociali ; vroiţi să fie ceea ce sunt literele sub guverne despotice ? ceea ce era poezia sub tiranul Policrate şi Pisistrate ? ceea ce era sub regimul Iui Căpitan Costache şi celebrul Urzică ?

Ah ! mă doare !
Ce te doare ?
Anima mă doare!
Pentru care floare ?

In această iarnă, într-o adunare literară, unde politica de elice se îmbrăcase cu mantaua poeziei, un orator literat strigă :

Poezia a murit!

Poezia a murit! ! !

Pre urmă zice că Heliade. Alecsandri, Bolliac, Negruzzi, Bolintineanu scriu politică. Apoi, revenind răpede, strigă iară : *„Nu! poezia nu a murit!* şi iată pentru ce n-a murit" atunci citează următoarele versuri făcute de dinsul :

Pînă cînd lifte spurcate
Ţara vă vor ancana[1]?
Pînă cind tîrguri ţi sate
Le vor fi de haimana ?

Noi am tăcut în faţă cu aceste curiozităţi, căci persoana care zicea astfel este un om pre care îl iubim şi nu am văzut aici decît un cuis de animă[2] deşteptat în murmura unei propagande reacţionare contra libertăţii cugetării in litere.

Iată şcoala ce tinde a face din poezia română o salată de *frunze verzi.*

Daca redactorii foii literare ar fi înflorit pre timpul cînd Heliade scrise frumosul său *Măceaş,* poezie politică,

[1] **probabil de la ir. *encan* — vînzare la mezat.**
[2] **de la lat. *quia de anima,*** cu **sensul de „părere personală".**

ei ar fi zis că Heliade a prostituat poezia, că poezia este moartă !

Nu cugetă însă naţiunea noastră astfel. Naţiunea română vroieşte ca poezia română să îmbrăţişeze toate simţimintele sale, aspiraţiunile ei naţionale, politice, sociale, suferinţele ei naţionale, politice, sociale ; să fie răsfrîngerca a tot ce simte ca, a tot ce speră ea, a tot ce sufere ca : să scrie pentru ea, iară nu pentru *leliţe.*

Numai astfel va citi pre scriitori.

Vroiţi o dovadă ? ei bine, pre cînd voi vă plîngeţi de naţiune că nu cumpără scrierile cu *apă cu zahăr,* această naţiune devoară scrierile poeţilor pre cari voi îi ultragiaţi şi cari au prostituat poezia dupe şcoala de care este vorba aici.

Noi înţelegem aceste ciudate rătăciri; ele sunt consecucnţa nefericită a unui tablou general ce se desfăşură sub ochii noştri de mai mulţi ani: matematici, devenind judecători ; medici, devenind judecători; jurisconsulţi, devenind ingineri ; militari, devenind prefecţi ete. Negreşit că şi oameni cari nu au scris două versuri în viaţa lor trebuiau să devină critici în poezie.

Expresiunea este literară; ideea este politică, şi ce politică !

Lovirea are forma literară; în fond se dă persoanelor pentru persoane.

Politica în poezie, astfel cum s-a manifestat, arată ca o formă mai puţin nobilă decît ziarele politice, ca să merite blamul şi ura înverşunată a diatribelor zise literare ? Pentru ce nu lovesc decît în poezie? De oe cruţă ziarele politice ? A ! pentru că tot ce se scrie în ziare dispare a doua zi şi pentru că ceea ce se scrie în literatură are ceva viaţă mai lungă !

Vă" este frică de adevăr ! Vă temeţi de satiră !

Critica nu este permisă decît asupra ceea ce este formă; ideele sunt libere, inspiraţiunea infinită, vocaţiunea divină ; aceste din urmă nu sunt supuse la examen. Obiectele poeziei sunt multiple ; spiritul poetic este în contact cu trei lucruri diverse: umanitatea, natura şi Dumnezeu. Poezia se îmbracă în evenimentele istoriei, în pasiunile umanităţii, în spectacolul nature! şi în contemplarea puterii infinite. Poetul poate să întărite admi-

rațiunea, spaima, simpatia, să te facă să plingi sau să rîzi ; totul este a exprima *bine.* Acest *bine* singur se poate critica din punctul de vedere al regulelor așezate de pedanți sau din punctul de vedere al îmbrățișării ce aflâ în public.

Poezia nu poate trăi decît cu condițiune de a crea în alegerea și adunarea elementelor ce-i sunt date și a aspira la concepțiunea unui ideal a cărui realizare o precurmă. Cum poezia dară ar fi creatoare, cum ea ar concepe un ideal cu intențiunea de a-l realiza, cînd această poezie ar fi redusă să vegeteze între *frunză verde ?* să lîneezcască cîntînd ochii cel negri și cei albaștri ai duducelor ? cînd ea nu ar face nimica nou și ar călca pro urmele deja bătute, tămîind pre puternicii zilei, imitînd sau copiind ? Acea poezie caro n-ar răspunde la simțimintele poporului s-ar izola de popor, de națiune și ar pieri.

Nu înțelegem amărăciunea cu care loviți unele persoane. Să ne închipuim că sunteți zei ; că cu un articol de ziar veți răsturna pre Heliade, Alexandrescu, Bolintineanu, Bolliac și alții, și veți face pre români să crează că ei au degradat poezia. Foarte bine ! Dară atunci ce veți pune în loc ? ați scris voi ceva ? Nu ! Luați orice număr din *România literară* și comparați cu nr. 2 din foaia literară ce naște acum; vă veți mira de diferența ce există între una și cealaltă, și nu veți crede că cea din urmă foaie este venită la viață cu 20 de ani în urma celei d-întîi. *România literară* creează prin bucăți de marmură templul poeziei ; foaia literară de astăzi nu face decît să dărîme templul. în dărîmare înțelegeți progresul literaturei, domnii mei ?

Nu, juni poeți români! nu vă lăsați a vă încredința că poezia nu este alt decît a spune *frunză verde,* că politica este un venin omorîtor al vieței. Misiunea poeziei este de a întări sufletele prin pictura patimilor, mizerielor și măririlor umanității ; de a înălța adevărul, dreptatea ; de a nobila libertatea ; de a se coborî în anima poporului, a cău'ta durerile lui, lacrimele lui; a fulgera pre apăsătorii lui cu fulgerul muzei, do a-i da curagiu și energie, de a cere progresul, de a lupta spre a împinge neamul omenesc către ursite mai ferice ; de a răzbuna o patrie cînd

ea geme în prada apăsătorilor ; este un puternic ajutor al moralei și al civilizațiunii, un inamic teribil al barbariei, al arbitrarului. Amar acelora cari deturna poezia din calea ei și vor să o facă instrument al moliciunii sufletelor, al depravațiunh" animei! Aceia nu și-au cunoscut misiunea lor.

(1867, 30 marlia j 11 aprilie)

LITERATURA ŞI LIMBA

Ne plîngom de ce publicul nu mai ceteşte foile şi cărţile româneşti.

Nu se mai scrie româneşte. Vedeţi gazetele politice, literare, discursurile deputaţilor, proiectele de legi, tot ce se scrie încă, dacă aceste lucruri sunt scrise in limba română ; dacă această *romăno-franceză* o mai poate înţelege publicul român! Autorii singuri cetesc ce scriu'şi do multe ori ei însuşi nu înţeleg ce au scris ei însuşi. Biata limbă a părinţilor noştri este astăzi ceea ce era sub fanarioţi, atît că atunci era înecată de vorbe grece şi astăzi este înecată de vorbe franceze. Zgîrietorii de hîrtie, sau in dominul politicei, sau al literature! **şi** altele, nu mai fac decît să ia toate vorbele franceze să le pună o coadă românească. Icoană a spiritului de astăzi ! Ei n-au învăţat limba românească. în scoale nu se mai învaţă ; **profeLOrii** ei însuşi nu o ştiu. Apoi este mai lesne să pună o coadă românească la orice vorbă franceză găseşti. întîi că exprimi idee străine, ceea ce îţi dă **dreptul** a scrie chiar cînd **nu** ai şti, şi al doilea că toate neroziele ce poţi să spui, prezentate publicului sub o formă pre care el n-o înţelege, **poţi** să-ţi treci lipsa de idee sau să **acoperi** nedibăcia celor ce vrei să zici.

Ascultaţi, dragii mei cetitori români, ce zice o foaie românească şi literară din Iaşi, *Convorbirile literare,* prin vocea unuia care laudă pre d. *Titu Liviu:* nu autorul cel mare latin, ci pre un altul contimpuran din Iaşi.

„Eldorado misterios, obiect etern de dispute, de dubiu. Etatea, sexul, temperamentul, regimul, climatul exercită influenţă pre moralul indivizilor. Stabilind în sistemă solidaritatea organologicei şi cranoscopiei, subordonată moralului la condiţiuni fiziologice determinate."

A înnebunit lumea! A înnebunit lumea !

Nu este lucru de rîs, o ! români, să cetiţi voi în limba voastră românească aceste vorbe transportate din cărţi străine cu coade româneşti ?

Ei bine. Ceea ce esto cu limba este şi cu politica. Românii nu mai sunt români în acea clasă care se zice : *inteligentă.* Poporul nu mai înţelege această limbă a veneticilor ; nu mai înţelege nimic în literatură ; nu mai înţelege legile făcute de oamenii cari nu au alt merit decît să traducă rău din limba franceza într-o limbă păsărească şi ,să nu înţeleagă nici chiar ei ce traduc.

Toate aceste idee ce se exprimă cu vorbe străine sc pot zice cu vorbe române, fără a fi nevoiţi a întrebuinţa vorbe slave; dară cei chemaţi la aceasta nu scriu limba română. Şi daca ar seri româneşte spre a fi înţeleşi, le-ar ieşi arama, li s-ar vedea sărăcia ideelor şi bunului simţ.

Mai nainte, chiar prin mahalale, se aflau cocoane bătrine a cărora convorbire era plăcută, în limba ţărei, — ştiau ce vorbesc, ce gîndesc, ce simt : te îneîntau. Tot era natural, românesc. Astăzi auzi aceste tipuri şi ţi-e milă : insufla ridicul din pricina vorbelor străine ce întrebuinţează şi nu le înţeleg şi nu mai exprimă ideea lor. Cu o Vorbă pre care nu o înţeleg exprimă o idee cu totul alta de aceea ce voiesc. Ceva ce face a rîde : *etatea vîrstii mele, desimi şi dorinţele noastre, inveată autonomia ; are la animă minister,* în loc de mister etc.; *pardonaţi, domnule, pasiunea este o patimii; are spiritul plin de duh* şi alte expresiuni ce vădesc o societate în prada ignorenţci şi ameţelei înainte mergătoare ale pieririi societăţii.

Scriitorii chiar, care n-au idee de logică, de facultăţi, de simţuri, cari, scriind, amestecă unele cu altele, pun rezonul în animă, sentimentele în cap. Din cap, animă, cuvint, sentimente, cugetări fac o ciorbă.

Astfel este cu politica, cu şcoala, cu artele, cu meseriele : ignorenţa pretutindene dînd mina pretenţiunii cei

J

mai neruşinate. Nu este nimic corect, nici politica, nici legile, nici literele, nici artele, nici chiar nenorocita tipografie ce nu scoate o coală fără a face grcşele neiertate ! Şi cu toate acestea sunt oameni cari găsesc toate bune şi admiră pre cei ce le fac. *..Un sot troui'e toujours un plus sot qui l'admire."* [1]

Era o hotărîre a se scoate din limbă toate vorbele slave. Regula nu s-a urmat. Se scot vorbele latine românite şi se înlocuiesc cu vorbe franceze. împinşi de ignorenţă sau pedantism, încet-încet nu vom mai seri nici vorbi româneşte, ci vom lua toate vorbele franceze şi le vom pune coadă românească.

Vîntul bate la străinism. Luăm tot ce are străinul rău la dinsul.

Naţiunea română va rămîne o naţiune de aborigeni, învinsă de străinii călcători, şi va pierde şi datinele, şi religia, şi limba, şj istoria. Una din cauzele acestui rău este în scoale. Şcoalele nu dau instrucţiunea cerută nici cît cla altădată Colegiul Sîntului Sava.

Şcoalele sunt o chiverniseală pentru cîţiva favoriţi ai guvernului ; şi un mijloc de guvernămînt astăzi. Simţimîntul naţional s-a parodiat, limba română se parodiază.

Cît pentru poezia română, atit ideea cit şi forma a rămas încă ce au voit să facă din ca cîteva talente înainte de 1848.

Acum nu se mai observă nimic. Nu vom vorbi de idee : aceasta vine de la Dumnezeu, şi cînd se închide cerul, ideele se sleiesc. Forma este nesuferită. Nici o regulă, nici o logică, nici ritm, nici măsură, nici eleganţă, nici graţie.

Ne veni de la Iaşi traducţiunea lui *Othello,* Să vedem ce este această traducţiune. Este ea dupe textul englez ? ne îndoim. Am avea de criticat multe lucruri în privinţa fondului; dară noi credem că o traducţiune nu poate fi credincioasă niciodată. Nimic nu se poate traduce. Cu toate astea a traduce în versuri este şi mai neputincios.

[1] ,,Un prost va găsi totdeauna un mai marc prost care să-1 admire"' (fr.).

Şi iată cum :

Traducţiunea română	*Textul ei*
Dar iată şi Brabantio cu marele Othello. O, fiica mea !	Iată vine Brabantio şi viteazul maur. Fiica mea! O, fiica mea ! (nu mai este tot aceea).
Batjocorită este, răpită şi sedusă.	Mi-a silit-o, mi-a răpit-o, mi-a corupt-o, *(batjocorită,* nu este literar).
Căci nu putea natura, fiindcă nu-i lipsită, nici oarbă, nici *netoată.*	Căci natura nu este nici greşită, nici oarbă, nici scutită de simţ (Vorba *netoată* de unde a luat-o traducătorul ? A cunoscut pre netoţi ? maurul nu-i cunoştea).

Această desfigurare a lui *Othello* urmează nu numai pre toate paginele, dară o găseşti în toato rîndurlle. Nu mai este *Othello* al Iui Shakespeare. Dară să vorbim de formă. Traducţia este in versuri nerimate sau albe, cum ne-au dat un exemplu Arlstîa şi Heliade. însă nu versuri regulate, ca ale celor doi din urmă; versuri neregulate de 1.1 silabe, cu emistih; finele întîiului emistih este: cînd o silabă accentuată, cînd plană ; astfel este şi finele de la emistihul al doilea, contra regulci. Măsura de multe ori este neexactă şi accentuarea falsă. Două silabe accentuate una lîngă alta, in loc ca cea accentuată să urmeze totdauna pre cea plană sau cea plană pre cea accentuată. Aceasta rădică armonia versurilor şi face ceva ce nu este nici proză, nici versuri, şi cu totul străin în natura limbei române, a cărei poezie cată să fie o muzică, chiar în tragedie. Versurile nu se mistuicse ; rămîn în gît. *Othello* tiu este încă tradus în limba română.

Păcătuirea cu vorbele franceze aici este desfrînată pînă a mi se mai înţelege ce a vrut să ne zică. Traducătorul nu este poet. Şi l-am ruga a traduce în proză, căci, pre lîngă

toate aceste abateri de Ia regulă, ghicim că are sarea scriitorului în proză.

Acest abuz de versificare este întins astăzi. Sunt oameni cari scriu în versuri fără să cunoască regulele lor, ca cei ce fac politică fără să ştie ce este politica ! Nu este aşa, domnule Cîrciumărescu ?

Autorul lui *Erotocrit,* al lui *Longe-Bardo beţivul,* al lui *Arghir crăişorul,* al lui *Alexandru Machedon,* ce se bătea cu racii, Anton Pan, Momuleanu, Pralea şi alţii sunt cei mai cunoscuţi în popor, căci au ştiut a vorbi publicului in limba ce el o înţelege, in sentimentele de pre malul Dîmboviţei, nu de pre malul Senei şi al Tamisei. Ei au avut puţin şi poate prost a spune, dară au spus astfel cît tot ce au zis a fost înţeles. Pre noi, cari avem mai multe a zice decit ei, nu ne înţelege nimene, căci scrim în limba păsărească ca să nu fim înţeleşi.

(**JS6S,** ***7/19 aprilie)***

TEATRUL ROMANESC

în toate avem stilul nostru, principiul nostru, şcoala noastră : aparenţă fără existenţă ; formalităţile să fie si lucrul să nu existe.

Astfel este statul nostru compus în toate părţile lui : numai de cadruri, de cadruri goale. Astfel cu instrucţiunea publică, astfel cu armata, astfel cu vistieria, tot astfel trebuia să fie şi cu teatrul.

Şi, ciudat lucru ! pre cînd n-aveam cadrul, aveam lucrul ; pre cînd nu aveam teatrul zidit, aveam teatru ; şi de cînd am zidit teatrul, nu mai avem teatru.

înţelege fiecare că aci este vorba de teatrul românesc. Nu zicem de teatrul naţional, pentru că teatru naţional n-am avut pînă acum, dară avem teatru românesc.

Să explicăm toate aceste vorbe, pentru ca să nu rămînă confuziune.

Teatru naţional s-ar chema atunci cînd autorii români ar tracta subiecte naţionali din istoria naţiunii; şi acele piese, in care s-ar arăta faptele românilor, geniul naţiunii, nenorocirile şi izbîndele românilor, obiceiurile, tradiţlunile şi aspiraţiunile românilor, defectele, pînă şi ridicului românilor, s-ar chema piese naţionali, şi teatrul pe care s-ar reprezenta ele s-ar chema teatru naţional.

Acel teatru nu-l putem avea încă, pentru că cîteva farse, unele bine brodite de excelentul poet Alecsandri pentru comedia bassă, cîteva alte farse, parodie de drame, fără gust şi imorali, antinaţionali, cum şi o scenă, o sin-

gură scenă dinlr-o tragedie, din tragedia *Mircea* la care lucrează d. I. Heliade R.[ădulescu] de 40 de ani, acestea n-ar putea constitui, n-ar putea hrăni un teatru naţional; şi pentru că autorii de drame şi tragedie nu ies aşa lesne ca poşidicul de poetaşi cu crîmpeie şi peticele de versuri cu *frunză verde,* spre închinăciune pre la boieri şi cocoane, pre la domni şi pre la doamne; pentru că autorii dramatici nu pot fi, pre lîngă geniul dramatic, autori fără ştiinţă de carte, teatrul naţional nu~l putem aştepta curînd. Teatrul românesc însă, unde să se dea în limba românească opere mari, piese clasice, spre formarea animei şi dezvoltarea gustului, teatru românesc am avut şi putem avea ; însă modul, singurul chip. singurul mijloc a avea teatru românesc este acesta, sau acelaşi ce şi 1-a închipuit Cîmpineanu cînd a creat teatrul românesc :

Pre de o parte, căutare de oameni cu gust, cu talent şi cu bună ştiinţă de limba românească, spre a traduce capodopere teatrali din literaturele cele mari în limba românescâ, fie in proză corectă, fie in versuri bune, păstrînd, într-un fel sau altul, aticismul limbei române ; şi pre de alta crearea unei scoale de teatru în teatru chiar, în această şcoală să fie şi gimnastică, spre a degaja şi a face mlădios corpul actorului, un curs de literatura dramatică şi istoria teatrului, cetitul şi desemnul; cetitul, pentru că prima calitate a actorului este să pronunţe bine şi să cnească frumos, şi desemnul, pentru câ trebuie actorului să cunoască efectele perspectivei, să ştie a sta, a gesticula, a se drapa şi a umbla.

Calităţile junilor recruţi pentru teatru, băieţi şi fete, sunt acestea :

I Să fie bine făcuţi.

II Să fie inteligenţi şi să dea oarecarî probe de o mimică naturală, să poate face ca altul, în gesturi şi umblet şi voce.

III Să aibă un timbru de voce agreabil, oricari ii vor fi notele ; să pronunţe bine toate vorbele şi să aibă limba foarte dezlegată.

IV Să cetească frumos sau să fie susceptibil a ceti frumos şi să ştie puţintică rarte : să fi urmat cîteva clase măcar în colegiu, spre a-şi putea înţelege profesorii de teatru ; să ştie puţină geografie şi istorie, pentru ca să nu

se crează în Bucureşti cînd este la Madrid şi să-şi poată da o socoteală despre pcrsonajiul pre care-1 eontrafnee.

Acestea sunt condiţiunile fără cari este imposibil să avem un teatru românesc, oricît de frumoasă va fi clădirea teatrului, oricît de frumoase ar fi decoraţiunilc, oricît de bogată va fi garderoba, oricît de mari lefe se vor plăti actorilor.

Acestea le-am spus mai mult spre a da de gindit onor. membri cari se tot schimbă fără nici un folos In comitetul teatrului, şi batem apa în piuă, ne întoarcem într-un cerc vicios şi în privinţa teatrului ca şi în toate ale statului nostru, de cînd s-a desfiinţat şcoala dramatică şi pînă astăzi, pierzind necontenit încă, în loc să progresăm.

'1809, 27 noiemhrit?l& decembrie)

i

TEATRUL ŞI PUBLICUL

(11

Teatrul este ca limba : nimic mai bun şi nimic mai rău. Cu tragedii ca ale marelui ComeiUe facem croi şi cetăţeni sclavi ai onoarei şi ai datoriei ; deşteptăm în toate animele pasiuni nobile şi generoase, amorul binelui şi frumosului. Corneille este o faclă pentru secuiul lui şi pentru posteritate.

Cu operete ca ale lui Offenbach şi *tutti quanti*[1] se falsifică gustul, se corumpe spiritul, se depravează anima, publicul se deprinde a ride de toate mărimile şi a nu mai roşi la baseţe[2] ; frumosul se îmbracă în grotesc, purundu-se la modă toate sluţeniile ; se parodiază totul, fiindcă nimeni nu mai respectă nimic din ceea ce este respectabil; din teatru se face templul tutulor corumpţiunilor, ca să poată fi corumpţiunea întinsă ca marfa la vederea publică, admirată, rîvnitâ, păstrată ca un lucru preţios, aplaudată pre toate scenele, de la palat pînă în lupanar.

Este dară de un interes capital pentru populii juni, cari se îngrijesc de viitorul lor, să *nu* permită teatrului a călca strîmb. Din nefericire, clasele jnflumte, cari formează societăţile după imaginele lor, arareori îşi înţeleg misiunea ; şi ceea ce la noi se numeşte aristocraţie este tocmai un trist exemplu. Vină de oriunde un saltimbanc

[1] şi toţi ceilalţi (it).
[2] *basxesse* (fr.) — josnicie.

oarecare, un histrion, un *caraghioz,* anunţe o serată pre teatrul nostru, la moment, aşa-numita *„fina floare a nobleţei"* îşi dispută locurile, fâr-a se uita la preţ; pună-să însă artiştii indigeni să reprezinte, cu toată arta, drama Cea mai frumoasă, comedia cea mai spirituală, aceeaşi *„nobleţă"* străluceşte prin totala-i absinţă. Ea are oroare de limba naţională, se teme d-a se *încanailla*[1] şezînd alături cu spectatori cari nu sunt din *lumea sa.* în loc d-a-şi impune gustul, d-a dirija, d-a încuraja, după cum îi este datoria şi interesul, ea se abţine, deşi, în culpabila-i prevedere, ştie de ajuns că abţinerea este sinucidere şi că orice castă ce se desparte de masa poporului e destinată a pieri. Pedeapsă dreaptă a egoismului şi a vanităţei.

Gîndească^se bine persoanele din aşa-numita *aristocraţie română* .- cu dînsa şi fără dînsa, teatrul naţional se va forma. Chestiunea este numai de timp. De se va forma fără dînsa, teatrul va şovăi, va *tatona* îndelung, poate chiar se va rătăci, dară pînă în fine, — devină el o pîrghie de eivilizaţiune sau de corumpţiune, — va fi, desigur pentru masa populaţiunii, o necesitate zilnică care va tremi satisfăcută cu orice preţ.

De se va forma cu dînsa, — cu nristocrafia, — influinţa cdueaîiunii sale, a gustului său dezvoltat prin această educaţiunc, trebuinţa din partea artiştilor de a-i place, de a-i merita ^ufra;:iul. îi vor da fără doară direcţiunea morală a scenei noastre.

„A *bon entendeur demi mot mffit"*[2]*,* zice prudinţa. Daca clasele *înalte* ale societăţii vor înţelege rolul ce le incumbă în calea noastră către civîlizaţiune ; de vor avea îndestul bun simţ ca să se preocupe de ceea ce se pretinde de la dînsele ; de-si vor cunoaşte Sn fine interesul lor vital, datoria cea mai imperioasă, — vor lua înşile direcţiunea, vor încuraja pre autorii serioşi (de care avem foarte puţini!) a scormoli in analele şi moravurile noastre, ca să ne creeze un repertoriu de piese naţionali bazate pre un patriotism bine înţeles şi pre un învăţămînt socratic; şi astfel, *castele* clc care vorbim vor avea satisfacţiunea a vedea înmulţindu-se artiştii noştri şi formîndu-se, sub

[1] *encanailler* (fr.) — a se tirăloţi.
[2] Pentru cine înţelege, jumătate de cuvînt e de ajuns (fr.).

puternica influinţă a manierelor lor, a tonului lor, a politeţei lor, a gustului lor, a tot ce este mai exquis[1] în ceea ce se pretinde că ar fi în *lumea mare,* ceea ce nu se poate învăţa chiar de către artiştii cei mai cu talent decît punîndu-se continuu în contact cu dînsele, decît văzîndu-le şi pipăindu-le între-mia.

Astfel s-au format toate teatrele — antice şi moderne — care după ce au fost scoale de morală şi de civitizaţiune, au lăsat posterităţii opere modele din care se inspiră poeţii pînă în ziua de astăzi şi cît va mai ţine lumea, ca dintr-un izvor vecinie de frumuseţe. Negreşit, nu credem că ideile noastre vor prinde asupra tuturor lectorilor ; dar cine ştie ?... Muncitorul care seamănă nu este sigur de recoltă ; cu toate acestea el seamănă. Noi facem ca dînsul : semănăm în speranţă...

Pînă una-alta, domnul Pascally şi trupa urmăresc cu multă bărbăţie calea succesului lor. Ultimul lor triumf, *Doctorul Negru,* este o dramă care mişcă toate fibrele inimii, care face să furnice sîngele din tălpi pînă în creştet ; formele ei însă sunt cam îmbătrînitc.

Doamna şi domnul Pascally au fost eroii aplaudaţi cu frenezie în cîtcşi şase actele, în ambele roluri cele mai importante : Paulina şi doctorul Negru. Doamna Catinca Dumitreasca, atît de distinsă în rolul soacrei din *Căzăturile,* nu reprezintă cîtuşi dc puţin pe muma aristocrată, exigentă, cum a creat-o autorul în *Doctorul Negru.* De astă dată, doamna Dumitreasca nu era deloc în elementul dumnisale; credem că doamna Flechtenmachcr ar fi reuşit cu mult mai mult succes. Amicul nostru artist Pascally înţelege de ajuns că depinde mult şi de la distribuţiunea rolurilor.

Semnalăm un nou talent, un viitor artist ce se manifestă pe scena română : d. Jullian.

D. Jullian, în toate piesele, — căci a jucat în toate pînă acum, — a fost bine ; în comedia într-un act însă de marţi, întitulată O *puiculiţa,* d. Jullian a fost admirabil !

[1] ***exquis*** *(fr.)* — ales.

Dar puiculiţa ? Nici că s-a pomenit puiculiţă mai gentilă şi mai bine crescută ca doamna Matilda Pascally în rolul *puiculiţei.*

Omagiile noastre trupei române.

Joia trecută s-a reprezentat din nou piesa *Puiculiţa* şi, în urmă, — pentru prima oară în sezonul acesta, — piesa *Ştrengarul de Paris,* comedie în două acte, tradusă din franţuzeşte de d. Vellescu.

Succesul piesei *Ştrengarul de Paris* a fost mai strălucit decît toate succesele ce a obţinut trupa d-lui Pascally în sezonul acesta.

D. Pascally în rolul ştrengarului şi d. Vellescu în rolul generalului Morin din primul Imperiu sunt tipuri, şi niciodată imaginaţiunea nu poate concepe cum imitaţiunea este în stare să atingă cu atîta identitate realitatea.

Aplauzele nu s-au curmat un moment şi ambii artişti au fost chemaţi continuu chiar la finele scenelor.

Doamna Flechtenmacher nu mai puţin merită o menţiune onorabilă în rolul bunicăi.

[2]

Ţin minte lectorii noştri că în unul din numerii trecuţi, la cronica noastră teatrală, am adresat cîteva cuvinte unei părţi din societatea română ce se pretinde „aristocraţie", imputîndu-î indiferinţa sa culpabilă pentru teatrul român, rezultată din prea multa aplecare către orice este străin, fie el un saltimbanc, un caraghioz etc.

Se vede că lovitura a nemerit, căci dacă nu mai mulţi, dară unul din aceşti boieri s-a supărat amar şi a crezut de cuviinţă a ne răspunde, — subt anonim... în limba franceză, — pentru că româneşte se vede că nu ştie, mărginindu-se însuşi a ne spune că : „a trăit doi-trei ani la Paris", şi alt nimic !

Regretăm că spaţiid nu ne permite a publica astăzi scrisoarea boierească aşa cum ni s-a-adresat, -— în limba franceză, — căci lectorii noştri ar avea ocaziune să se convingă, poate pentru a mia oară, de înalta erudiţiune a

părţii din societatea ce se pretinde „aristocraţie română". Prin urmare, deşi întotdauna traducţumea pierde mult din carminii... originalităţii, suntem nevoiţi insa a o da în traducţiune :

Autorului articolului *Teatrul* fi *publicul.*

Domnule,

Am citit artiMiltt] d-voastre cu uit interes atit de viu ca şi aceia care vi 1-a dictat. .Sunt adevăruri, multe adevăruri în ceea ce ziceţi de teatrul şi de publicul nostru ; dară pentru că eroarea se amestecă si ea în aprecierile d-voastre, îmi veţi permite a le controla prin aprecierile mele.

Ca şi d-voastră, deplor obiceiul contractat de către aristocraţia noastră, — de vom fi avînd şi noi o aristocraţie, — „d-a mi străluci decît prin absenţă de la teatrul naţional" ; căutînd însă motivele acestui obicei, îmi pare că greşala nu incumbă asupra acelora 'CC ie imputaţi, ei mai cu seamă artiştilor noştri români cuvinc-se a he atribui o marc parte din acea greşală.

Au nu este greşala artiştilor că teatrul nostru face aşa de puţin progres şi atrage aşa de puţine persoane cari au priimit i) educaţiune europeană, fie prin căWtorii, fîe prin nercul în care trăiesc ? Ca ce fel de plăcere voiţi să simtă nişte persoane cari au trăit cîte doi-trei ani la Paris, a vedea reprezIntîndu-se piese, adesea foarte rău traduse, pe cari le-au văzut în Paris repre-Hntindu-se în originale, de către elita artiştilor parisieni, adecă de către comedienii coi mai artişti ce pot să existe în lume ? Şi apoi, în timpii in cari trâim, cineva se jenează cînd cheltuieşte chiar ca să se amuze, necum cînd cheltuieşte ca să se plihtisească *(s'ennuyer).* Pentru aceasta ar trebui o neinteresare şi o virtute de caro nu ne simţim capabili, nici aristocraţii, nici plebeii, nici Roşii, nici Albii.

Dovadă că societatea Înaltă a ţărei nu este impizmatâ contra teatrului naţional, impizmare de care o acuzaţi aşa de amarnic, este că orldnd au jucat artiştii români piese *româneşti* demne de a fi ascultate, boierii şi cocoanele — *(ies boyardu et Ies boyardes. tice* autorul) — au venit in mare număr şi n-au fost mai avari în aplauze decît băcanii et *tutu quanti.* Dau de exemplu pre d. Millo, *unicul* dintre artiştii noştri al cărui talent nu eSle contestat de nimeni şi a cărji canţonete, alît de Îndelung si de frecvent repetate, au fost întotdeauna aplaudate cu unanimitate *IA-pitorile.* piesă localizată cu multă dibăcie, rut este în adevăr o

operă extraordinară ; cu toate acestea, toate clasele societăţii au venit să o vadă, şi niciodată d. Millo n-a avut mai mult succes ca in rolul jidovului Moise ; ş-apoi, acum un an, au doară damele noastre cele mai frumoase it-au umplut Logele la reprezentat lunile lui Constantin *Biincoveanu* .' Niciodată o dramă din, cele străine n-a fost mai mult aplaudată şi de mini mai aristocrate*. Şi de la începerea companiei dramatice a d-lui Pascally, au doară (Ut s-a făcut priimirea *cea* mai călduroasă *Căzăturilor?* Nu le-au aplaudat mai mult decit pre 'toate dramele de pînă acum? Şi aceasta pentru ce ? Pentru cuvintul prea natural că şi aceasta este una din *localizările reuşite;* pentru că tot ce se petrece în piesa aceasta, st' poate petrece aci ca şi la Paris ; pentru că are SLX-ne comice dc acelea cari reflecta moravurile tot atît de bine ca şi în orice altă ţară civilizată.

Credeţi, domnule, că abţinerea aristocraţiei noastre provine in mare parte din alegerea puţin naţională a mai multor piese reprezintate. Ca să scoată din retragere-i ceea ce se numeşte *notre beau monde,* ar fi un mijloc foarte simplu : acela de a naţionaliza teatrul, şi mărturisesc că cel mai bun sfat din articulul d-voastre este acela prin care invitaţi pre scriitorii dramaturgi „n *scormali in moravurile* fi *analele noastre'".*

Aici este adevărata sorginte a adevăratelor succese. D. Pa.v-cally parc însuşi a o simţi, căci mai toate anunciurile sale ne promite piese locali. Dacă piesele acestea ar fi ?-eaît iar nu numai nmbre de drame sau 'dc comedii, — veţi vedea alergînd toate clasele la repreaentaţiuni, veţi vedea *fuziunea* făcută si teatrul naţional fondat pre baze solide.

Priimiţi domnule etc.

F.C

Lăsăm în numărul acesta fătră nici o critică observaţiunile făcute artictilulni nostru de onorabilul anonim F. G., rezervîndu-ne plăcerea a o face în numărul viitor, lăsăm mai cu seamă intervalul de cîteva zile de la publi-

*** Boieru tot boier, totdauna diplomat: mai sus face popularitate prefăcindu-se că nu crede sa fi cxistînd „o aristocraţie română", dară, aci, pre loc, îl fură unda tji ne vorbeşte de „minuşiţe aristocratice" (n.a.).**

carea ace;,tu scrisori pînă la critica noastră, ca să aibă timpul lectorii noştri, mai cu seamă cei ce se ocupă de teatrul român, a studia bine obscrvaţiunile anonimului F.G., spre a se pronunţa intre d-sa şi noi.

Un ce este necontestabil, cu voia d-lui F.G. : aceea că teatrul român, sub direcţiunea d-lui Pascally, face paşi uriaşi spre progres ; aceea că avem în realitate un teatru român, care, deşi lasă de dorit, în mare parte însă este tot aşa de bun ca şi teatrele franceze cu care ne tot scoate ochii d, F.G. Onorabilul şi prea cunoscătorul nostru anonim nu va putea nega, in imparţialitate-i, că piesa *Trei pălării,* jucată mai acum un an sau doi, în limba franceză, pare-ni-se... în profitul săracilor, de *elita* d-sale de predilecţiune, de floarea *du beau monde,* —• care nu ştie nici să vorbească, nici să joace, nici să mânînce româneşte, — a fost cu mult mai mult succes jucată de trupa d-lui Pascally. Toţi artiştii, dară toţi fără excepţiune, au fost admirabili.

Apoi *Martiml familiei. Ştrengarul de Paria, Doctorul Negru, Câsătoriele fără cununie, Sărmanul Jacks,* deşi traducţiuni, —• şi nu traducţiuni rele, cum pare a insinua anonimul, — nimeni nu va putea nega că au fost reprezintate si jucate ca pre teatrele şi de către artişti ca şi cei din Paris.

Actori ca d-na şi d. Pascally, ca dd. Vellescu, Dragulici, ca d-na Flechtenmacher, nimeni nu le poate contesta titlul şi dreptul ele artişti în toată puterea cuvîntului; diletanţi apoi ca dd. Panu, Paul, ca d-ra Popeasca, —- ca d. Jullian mai ales, pre care-l admirăm cu cel mai viu entuziasm, — ar fi şi absurd a nu crede, a nu simţi că vor atinge sublimul artei, dacă vor continua pre calea pre care au apucat, afundîndu-se mai cu seamă in studii. Sunt apoi roluri-tipuri în cari una ca d-na Catinca Dumitreasca este adevărata artistă, de exemplu în soacra din *Căzăturele* şi chiar în alte piese.

Ca pretutindeni, nu putem tăgădui, este şi ceva de dorit ; este, de exemplu, cînd d-na şi d. Pascally, cînd d. Vellescu sunt chemaţi aiurea cu rolurile dd.-lor, — rolurile de amantă şi de amant nu sunt nicidecum bine exprimate ; o răceală, un urit apucă pe toţi spectatorii. Nu ne îndoim că d. Pascally, care pentru consolidarea şi pro-

greşul teatrului face sacrificii peste sacrificii, — cu toată neîncurajarea ce vede de la aşa-numita aristocraţie română, cu toată neînsemnătatea derizorie a subvenţiei ce s-au îndurat a-i acorda şi care se consumă numai in plata chiriei localului teatral, — nu ne îndoim că d. Pascally se va face luntre-punte, va căta, prin pleiada junimei române, noi Julliani cu cari să astupe golul şi chiar urîtul ce lasă rolurile de amantă şi amant, cînd nu se pot juca de d-na şi d. Pascally sau dc d. Vellescu.

Sfîrşim astăzi aci, anunţînd publicului că duminecă se va reprezintă piesa *Hoţii de codru şi hoţii de oraş,* magnetică dramă în cinci acte, tradusă din franţozeşte ; iară joi, ni se spune că se va reprezintă mult adăstata piesă *Banul Mărăcine,* operă a eminenttdui literat Basile Alexandrescu Urechiă. Dupe cîte auzim, *Banul Mărăcine* promite un mare succes, şi nu ne îndoim, deprinşi fiind cu succesele d-lui Urechiă.

In curînd vom avea fericirea a vedea reprezintindu-se piesa *Mircea cel* Hâtrii?, operă a iubitului şi preţiosului nostru profesor Antonin Roques, autorul faimoasei drame *Constantin Brîrwoveanu.*

Iată piese originali, onorabile anonim F.G., ; fă, dară, ca toată acea elită *du beau monde,* cum o numeşti d-ta, să vină la teatru !

Noi vom lua notă de toate persoanele din acel *beau monde* ce vor veni la teatru, şi vom publica-o...

Să vedem dară cine are dreptate !

[31

Am promis lectorilor noştri a reveni asupra scrisorii ce ne-a făcut onoare a ne adresa d. F.G., în privinţa articuluiui nostru *Teatrul şi publicul.* Ne grăbim a ne ţine promisiunea.

Scrisoarea d-lui F.G., departe d-a infirma observaţiunile noastre, nu face decît a le confirma şi mai mult.

D. F.G. pretinde că aristocraţia noastră a venit cu grămada la reprezintaţiunile d-lui Millo.

Ştim şi noi acest adevăr, adecă că la reprezintaţiunile d-lui Millo se mai z.ărea prin teatru, pe alocurea, cîte o

floare din *buchetul* de predileeţiune al d-lui F.G. Dară pentru că d. F.G. nu binevoieşte a ne spune şi cauza, să ne permită a o spune noi : cauza este că d. Millo, cunosoînd frivolitatea părţii din societatea română pre care teribilul nostru antagonist o numeşte *le beau monde,* s-a conformat întotdauna cu gusturile acelei părţi, în loc d-a-i impune gustul său ; cauza este că i-a prodigat[1]*, et pour cause*[2]*,* — aci să ne permită d. F.G. a ne franţozi şi noi, — i-a prodigat, zicem, numai la canţonete acelei păTţi din societate, ferindu-se ca de dracu de a-i da piese serioase de cele cari instruiesc şi moralizează publicul. Piese de felul acesta, — canţonetele d-lui Millo, — făcea pre *fashionabilii*[3] şi *faschionabilele* paseri ale Bucureştilor a-şi mai întinde, din cînd în cînd, aripioarele spre teatru român.

Constatăm dară, spre edificarea d-lui F.G., ceea ce este constatat de tot publicul care frecventă teatrul român, că aceea ce se pretinde „înalta societate română" nu calcă prin teatru român decît ca să aplaude la *gaudriolele*[4] ce singure îî fac deliciele.

Excepţiunea făcută de „înalta societate română" pentru drama *Constantin Brîncoveanu,* — excepţiune *cu* care ne scoate ochii d. F.G., cu atîta emfază, — nu ne dovedeşte alt decît că Constantin Brîncoveanu fiind un aristocrat de prima ordine, aristocraţii au găsit ocaziune a se asigura cum îl prinde pe scenă pe tmul *din ai lor,* şi văzînd că autorul făcuse din el un erou de patriotism şi un martir, au aplaudat preste capete, adecă s-au aplaudat *pre sine-le* în reprezintantele castei lor.

Să nu uite însă casta că Brâncoveanu trăia pre un timp cînd exista în realitate o boierie română, cînd membrii ei erau eroi în patriotism şi în martiriu, cînd se sacrificau pentru religiune şi pentru moşie, ca şi sînţii noştri martiri din timpii persecuţiunii creştinismului.

Un Vladimirescu, un. Constantin Brîncoveanu, un Cîmpineanu află în posteritatea scculilor poeţi şi dramaturgi

[1] ***pTodiguer* (fr.) — a acorda un favor.**
[2] **şi nu fără motiv.**
[3] **fashionable (fr.) – „manierat".**
[4] ***gaudriole* (fr.) — glumă fără perdea.**

ca să coordoneze, în versuri şi proză, faptele lor cu care s-au imortalizat.

Presupunînd că posteritatea actualităţii va naşte numai poeţi, dramaturgi şi istorici, — în locul jurisconsulţilor dc astăzi, —- rugăm pre d. F.G. să ne spună în conştiinţă, care sunt *faptele nemuritoare* ce ar avea să cînte poeţii, să coordoneze dramaturgii, să înregistreze cronicarii posterităţii ?

Aiurea poate, iară nu iu actele castei de predileeţiune a d-lui F.G., vor afla poeţii de cîntat, dramaturgii de coordonat, cronicarii de înregistrat.

Altă lume, alte obiceiuri !

D. F.G. ne mai spune că „boierii şi cocoanele *(Ies boyards et le.s boyardesj"* pot plăti spre a se *amuza,* „nu au însă îndestulă virtute a-şi impune acelaşi sacrificiu spre a se *plihtisi".*

îi vom răspunde : atît mai rău pentru boieri şi pentru cocoane ; noi ăştia pre cari ne-a ferit Dumnezeu de boierie credem că viaţa nu s-a dat omului, fie el boier sau plebeu, a se petrece într-un chief perpetuu; noi ăştia, — cari nu suntem nici boieri, nici parveniţi *(parvenus),* cî ajunşi *(arrives),* — cînd ajungem şi noi cîte ceva în ţara noastră, — noi ăştia mai credem că nu numai *nobleţă,* luată în sensul ce va voi cineva, *obligă,* ci că şi *„poziţiunea obligă".*

Nu poate a fi cineva cel întîi într-un stat decît cu condiţiunea sine-qua-non a fi şi cel mai demn.

Nu ca să se amuze îşi plăteşte cetăţeanul impozitele; nu ca să se amuze ajută el pre săraci, pre nefericiţi : plăteşte impozitele pentru că trebuieşte un guvern ; ajută pre săraci pentru că religiunea prescrie caritate, pentru că solidaritatea nu este numai un cuvînt deşert, pentru că simţămîntul interesului precum şi al datoriei comandă astfel.

Ei bine ! Intr-o societate tînără, ardentă, este, credem, o datorie pentru clasele avute a încuraja plăcerile artistice, plăcerile intelectuale ; este, credem, o datorie tot atît de imperioasă ca şi plata tributului. Aceia ce nu ţin seama de acest mare adevăr se pedepsesc, mai curînd sau mai tîrziu, prin pierderea influinţei, prin pericolele mari la care se expune întregul patriciat care îşi Iasă pro-

letarii iară patronagîu, fără exemple bune, fără educațiune.

Supunem aceste aprecieri d-lui F.G., pre cari le facem mult mai mult în interesul social decit în interesul teatrului român.

Ne pare rău că spațiul şi timpul nu ne permite a ne întinde mult asupra celor două piese jucate în urmă : *Hoții de codru şi hoții de oraş,* precum şi *Banul Mărăcine.*

Artiştii au fost admirabili in ambele piese, atita doară lipsa d-lui Jullian, de la *Banul Mărăcine,* a fost foarte mult simțită.

Am avea să ne plîngem asupra autorului piesei *Hoții de codru şi hoții de oraş;* sunt multe, foarte multe lacune cari lovesc în moralitate.

Banul Mărăcine a avut succesul adăstat; sunt scene ce mişcă toate fibrele animelor române care au vederile ațintate spre Occident.

D. Basile Alexandreseu Urechiă, autorul dramei, toți artiştii români, între cari ca excepțiuni menționăm pe d-na şi d. Pascally, Dragolici, — tipul sincerității şi originalității româneşti, — Panu, precum şi doamna Flechtenmacher, au cules laurii talentelor şi laboarei : au fost chemați continuu cu aplauze prelungite şi repetate la toate actele şi scenele.

Vom reveni.

(1872, *4—31 noiembrie)*

TEATRUL NATIONAL

[II]

Am mai zis de atîtea ori, şi cu mare regret o mai repet, că este păcat să se risipească actorii români, cîți sunt mai buni, in două sau trei trupe rivale una alteia, spre paguba şi morala în genere a teatrului român şi spre paguba morală a protagoniştilor, cari nu se pot susține prin forțe egali în părțile dificili ale rolurilor lor, avînd adesea în fața-i un subaltern bun de figurant în Ioc de actor ; şi iară moraliceşte, în demnitatea ce trebuie să se susțină între sectarii lui Apolon, nematerializîndti-şi în tot momentul avintul şi ținta artistică ; precum şi materialmente este în paguba tuturor, din cauza 'rivalității mercantile : Mercur nu are nici un amestec in Parnas cu Apolon şi între muze rolul său nu-şî găseşte niciodată locul.

Avem un comitet de teatru, ales totdauna de către minister din persoanele societății, presupuse că au teoriele necesarii, gustul şi aptitudinea pentru tot ce se atinge de teatru şi tactul spre a ține în contact şi în cuviință teatrul cu publicul.

Pentru ce oare acest comitet ales de guvern şi întărit de domn n-ar fi chemat să formuleze şi trupa cea mare, să împlînte şi moralitatea şi frumosul pre scena română pre regulele esteticei *7*

Iată cîte necuviințe ar lipsi cînd comitetul teatrului n-ar mai da în întreprinderi comerciali teatrul românesc, precum dă pre cel străin.

Teatrul Național face parte în educațiunea publicului prin petrecere şi face parte în literatura națională; este o academie vie.....[sic] al artelor, cu al cărui produs se satisface prezentul şi se mîndreşte viitorul.

Daca comitetul teatrului, ea ales dintre adevăraţii gentilomi ai societății, aprețuitori neinteresați, cunoscători şi imparţiali al meritului fiecărui artist, fie de scenă, fie de orchestră, ar veni, ca areopag fără apel, să judece asupra gradelor de talent şi asupra naturii talentului, dînd onorariul fiecăruia potrivit treptei .sale in îrupă, daca comitetul ar cerceta repertoriul şi piesa ce s-ar crede demnă a fi jucată de trupa cea eminentă pre teatrul cel mare, acea piesă s-ar înregistra între piesele clasice.

Daca actorii, în loc să fie preocupați de scoaterea hranei lor, ar fi socotiți aci, în această trupă de eliți, ca artişti funcţionari ai statului, atunci, negreşit, actorul, neavînd altă ţintă şi altă preocupațiune decît în arta sa specială, şi-ar atinge perfecţiunea.

Teatrul cel mare național ar fi ceea ce trebuie să fie; şi cei cari s-ar rupe din trupa cea mare, actori de oraşe şi răspmfiî, mi şi-ar mai putea găsi interesul în intrige contra trupei principale, care ar fi de toate părțile întărită prin lege şi opiniunea publică.

Numai cu modul acesta vom putea avea teatru, vom putea avea o şcoală de teatru, dată negreşit, cu profesorii ei de doolamațiune, de retorică şi de literatură dramatică, fără care cu neputință omenească să se poată hrăni şi susține o scenă.

Actorul incult, actorul fără literatură întinsă nu poate fi actor, oricît de mult i-ar fi dat natura ; cînd dară talentul natural va fi dezvoltat în şcoală serioasă de teatru, poate deveni artist.

O singură întrebare către toți cîți se ocupă de teatru : Vine pre scenă un actor îmbrăcat într-un conte al Italiei vechi, într-un marchiz al Franciei din cutare secul, într-un mare' al Spaniei din timpul Isabelei, vine o lady sau o ducesă din timpii trecuți ai Angliei sau ai Franciei,

grand e.

care fiecare timp prin aceste țări şi-au avut regiunea ideilor sale religioase, politice **şi** sociali, **şi**-a avut manierele, toaletele, mobilierul, gesturile **şi** mişcările destinse, — cum va putea actorul **şi** actrița, fie geniul madmoazelei Mars sau al lui Talma, **să-şi** contrafacă modelul despre care **nu** are nici o idee ? pre care **nu şi**-1 poate nici figura prin cunoştinţUe **şi** cetitul ce transportă pre cel ce le are acolo unde voieşte, acolo unde se cere, adueîndu-şi persoana **ce** contraface înainte-şi cu toate ale ei.

Iată pentru **ce, cu neputință** teatrul fără actori pregătiți prin **cLUioştințe** întinse **de** istorie, **de** geografie, de obiceiuri şi de moravuri prezente **şi** trecute.

Astfel dară, revin, **că nu** se poate teatru fără şcoala. Nu este bine iară pre **ce!** ce îl avem, astfel precum îl avem, **să**-1 **lăsăm să** se degrade în lupte mercantile- Nu este bine **să**-1 dăm în întreprinderi, ci comitetul teatrului **să** fie însuşi directorul teatrului, care **să** angajeze pre actori cu lefe hotărîte, lăsîndu-le **şi** beneficie personali, care să îngrijească şi să fie cenzor estetic al repertoriului, care ^ă împartă rolurile şi care **să** monteze piesele fără anacronismuri, nici **în** decorațiimi, nici în costume.

Ce zic acî cred **că** convine fiecărui actor care şi simte **un** merit.

EI este sigur că-şi va avea locul său In trupă. Este sigur **că** va fi plătit precum **i se** cuvine şi regulat. Este sigur că va avea două-trei bineficie pre an, cu ocaziunea cărora să primească omagicle publicului pre care 1-a satisfăcut.

Nu va avea umilința să se creadă nici într-un caz **sub**altern al semenului său, nici nu va fi obligat **să** joace in roluri distribuite cu parțialitate, nici să sufere capriciul nimenui; pentru că comitetul care împarte rolurile, dupe aprețieri în şedințe de chibzuire, nu poate **să** albe altă ființă decit reeşita piesei, **şi,** prin urmare, **nu** poate **fi** bănuit de asuprire.

Exercițide pregătitoare întregului areopag vor pune **în** evidență cele mai mici defecte, vor sili **pre** actori să-**şi** ştie foarte bine rolurile, **să** înțeleagă toată ideea **ce** exprimă **şi să-i** fie gesturile analoge.

Din orice punct de vedere cercetez lucru], ni se pare că numai atunci ar prospera sigur teatrul românesc, cînd director si antreprenor al teatrului va fi însuşi comitetul teatrului de cinci sau de şapte membri aleşi printre literaţii noştri, cunoscuţi de buni pentru aşa lucru.

(187.% 11 noiembrie)

ARTICOLE POLITICE

DESPRE PUBLICITATE

Sufletul unui guvern, reprezentativ este publicitatea ; fără publicitate nu poate sta — este un trup mort şi fără fizionomie. Cum poate şti reprezentatul daca deputatul ce şi-a ales să-l reprezenteze, ca să-i sprijinească drepturile, în mîna căruia şi-a pus toate interesurile şi viitorul fiilor săi, îşi împlineşte bine datoria sau nu ? Şi iară, cum poate să ştie deputatul daca aceia pe care reprezentează el sunt sau nu mulţumiţi de purtarea sa, daca nu va fi publicitatea ? Cum va şti societatea — cel puţin acea parte a societăţii care are dreptul să ştie — daca această luptă vecinică între administraţie şi deputaţi ii este oarecum de folos, şi care din amîndouă părţile îi este mai mult voitoare dc bine, daca nu va fi publicitatea ? Ce mîngîiere poate avea un guvern cînd, împins de o părintească dorinţă, a proiectat pentru o îmbunătăţire, şi, în loc de mulţumită, îşi vede proiectul răsturnat de duhurile de partide, sau poate şi numai de un simplu instinct de contrazicere ? Cum va putea să se apere cînd se va vedea în primejdie a fi hulit şi chiar însuşi de aceia pentru care a proiectat, şi care, obicinuiţi a vedea totdauna lucrările guvernului prin prisma spaimei, efect al depărtării de lucruri, stau gata să aplaude un simtiment fals, sau poate şi chiar un resimtiment ? Care încuragiare, în sfîrşit, poate fi pentru un ministru îndemînatic, pentru un magistrat drept, pentru un deputat vrednic de încrederea alegătorilor şi de misia sa, daca nu va fi publicitatea ?

Numai laşitatea şi conspirarea se poate teme de publicitate. Publicitatea poate întâmpina trădarea şi nedreptăţile ; şi numai acele guvernuri se pot teme dc dînsa care deosebesc interesurile lor de ale popoarelor. Cei vechi pedepsea cu moarte pe robii ce se introducea în adunările cetăţenilor, consiliul celor patruzeci şî celor zece ai Veneţiei ascundea în sînul său secretul deliberaţiilor sale. In veacul al XIX-lea însă, cînd ilotul şi robul au pierit, cînd ideea numai despre inehiziţii pricinuieşte scîrbă, cînd popoarele se zic societăţi, o deliberaţie pe taină nu poate fi alt decît un complot de conspiratori.

Nişte cuvinte ca acestea şi altele, de o mie de ori poate mai mari decît acestea, ne îndeamnă a ne folosi de linişte şi obşteasca dorinţă a înaintării, care se simt în toate mişcările societăţii, şi a ne cerca să deşteptăm o coardă care va fi în viitor un glas de soprano peste armonia socială.

Publicitatea este atît de priincioasă unei societăţi, sub orice formă va fi societatea, pe cît este priincios unui om in parte aerul şi mişcarea care îl răcoiesc şi îi prefac sîngele. Ea plană pe dasupra trupului societăţii, se împarte către toate mădularele ei, fără osebire de vîrstă, de sex şi de condiţie, şi lasă trăsuri adinei ce nu se mai şterg. Din aste trăsuri se formează acea *Putere* atotputernică, ce se luptă necontenit împrotiva individului pentru mulţime, împrotiva interesului privat pentru fericirea publică ; acea fiinţă nevăzută, abstrată, pe care o înţelegem fără să o vedem, despre a carii existinţă s-au pătruns toate popoarele civilizate şi ale carii efecte ne-au dovedit şi chiar nouă, anii trecuţi, că nu le mai putem tăgădui nepedepsiţi : acea putere este *Opinia publică.*

Ca să-şi poată face cineva o idee adevărată despre însuşirile acestei zeităţi, privească-i triumful, cercetînd efecturile sale printr-aoele locuri unde libertatea vorbirii este deopotrivă cu a gîndirii, unde legiuirile se fac şi se pun în lucrare de faţă cu publicul, şi unde ceea ce se atinge de binele fiecăruia şi *ai* publicului întreg inrîmpinâ o mie de priviri care o cercetează şi o mie de guri gata a vorbi. Acolo va vedea cineva şi pe cîrmuitori şi pe cirmuiţi a se închina la această stăpînă universală st nevăzută, a se sfătui cu dînsa ca cu un oracol şi a priimi poruncele ei. La această stăpînă s-ar închina şi pana noastră şi şi-ar propune *nepărtinirea.*

Un om cu conştiinţă, un om drept nu se poate teme niciodată de publicitate; căci, deşi abuzul, care pîngăreşte toate lucrurile sfinte, poate găsi în libertatea tiparului un canal prin care să verse asupra lui veninul calomniei — el ştie că calomnia e trecătoare şi nu va avea nici o putere împrotiva unei vieţe întregi de virtuţi, împrotiva faptelor şi slujbelor celor importante şi folositoare.

Cine se teme şi tremură numai la ideea de publicitate ? vicleanul, omul corupt, care ar voi să-şi ascunză mişcărele, de ar fi cu putinţă, şi chiar de cuţitul său, care se teme a se arăta ceea ce este şi care ştie că numai taina poate să-i ascunză crimele; un intrigant nemernic, care, pătruns de nedestoinicia şi sceleraţeţa sa, îşi sprijină creditul numai prin meşteşugiri şi amăgiri ; care se sperie de o căutătură mai pătrunzătoare şi care îşi simte reputaţia şovăind pe întuneric şi gata să piară la cea mai slabă rază de lumină. Aceştia numai se pot teme de publicitate. Va zice cineva că aceşti nemernici poate că au drepturi, pe care trebuie să le linguşească guvernul... Să se ginclească mai bine acela şi va vedea că, acolo unde este tipar, mişelul nu se poate folosi atîta de drepturile sale.

O gazetă, o gazetă cotidiană şi care să se ocupe numai de cele din năuntru, ar fi singurul corector al abuzurilor. O astfel de gazetă, subt însuşi cenzura stăpinitorului şi răspunderea unei redacţii cu cinste şi capacitate netăgăduită, armată în dreapta cu lauda şi cu răsplata guvernului pentru cei buni, şi în stînga cu hula şi condica neagră pentru cei răi, o asemenea gazetă ar forma opinia şi ar ferici ţara.

(1844, 22 septembrie)

MAI iNTtl

Sunt nişte sărbători, nişte obiceiuri naţionale care îţi recheamă totdauna trecutul şi îţi pune de faţă nişte impresii mai pierdute prin întîmplările mai nouă ce se gravă una după alta în memoria noastră. în adevăr că, din toate facultăţile omeneşti, nimic nu este mai ciudat decît resorturile ocheanului prin care străbatem fundurile acestei magazii ce o numim *memorie* şi reaflăm subt aceleaşi forme şi colori objetele ce s-au impresionat într-însa rînduri-rînduri.

Pentru ce oare se schimbă formele nebuniilor sau ale plăcerilor omului cu vîrsta naţiilor sau a soţietăţilor în care trăieşte ?

Luăm şoseaua Bănesei în zi întîi de mai ca să numărăm cîteva schimbări în vîrsta ei, şi pînă să mergem mai departe, să contemplăm o secundă astă grădină fără sfîrşit, ce s-a improvizat, ca să zicem aşa, de mîna guvernului celui activ de astăzi, pe cea mai stearpă ţelină. O ! daca mîna ce înfrumuseţează atît de răpede tărîmul acestei ţări ar pune o mînă cu aceeaşi activitate şi pe partea morală a ţărei !

Astă şosea şi alee este unul din suvenirile cele multe şi frumoase ce ne-a lăsat generalul Kiseleff în guvernarea sa provizorie. Păduricea Bănesei, zisă mai înainte Dumbravă, iar acuma Parc, este locul cel mai romantic

în preajma capitalei noastre. Pînă încă arta să nu-şi vîre mîna în astă pădurice, ea era locaşul naturei........[1]

Asta era dumbrava ce o afla cucul întîiaşi dată. Aci se serba cea întîi zi a verei. Aci venea toţi Bucureştii să se ude cu rouă cea răcoroasă şi să respire aerul cel trăitor. Cîte costurnuri şi cîte obiceiuri a văzut astă pădurice ! Tot anul, toată ziua întîi de mai i-a adus cite o veste nouă de reformă, pînă cînd a supus-o şi pe dînsa reformei. Daca generaţiile s-ar socoti pe epoce, daca anii s-ar număra pe întîmplări, păduricea Bănesei s-ar putea zice : veche ca pămîntul !

Mi-aduc aminte de cîteva zile de mai : oamenii mişuiau prin pădurice; trăsuri de toate formele, încărcate de ramure verzi, îraplea toate văile, şi chiotile vizitiilor şi ciocoilor îţi luau auzul. Nici un *lacheu,* nici o *livrea,* nici un *birjar:* costumul ciocoiului era întocmai ca şi al stăpînă-său. Vizitiul român avea un, costum al său. A pierit cu totul costumul vizitiilor români! Felurimi de costurnuri, felurimi de petreceri în pădurice. Aci o grămăjuie de cîţiva oameni, cu mintene de *citarie,* cu şalvari de *bogasiu* şi cizme de *vacs,* încinşi cu brîuri de mătase, cu *fermenele* de postav cu găitan de fir împregiur şi îmblănite cu *mii,* cu giubele dezblănite, cu căciulc *cazaclieşti* cu roata mare de mătăsărio albă, se juca cu ramure verzi lîngă cîteva tinere cu *mulatele* de *ghirmesit* cu *zagarale* de *nurcă* sau *jder,* cu papuci de postav galben sau roşu, cu funde de mătase peste un ciorap alb, cu *fes roşu* cu fundă de mătase albastră, legate peste fes cu un *testimel* sau *boiama,* şezînd pe o *velinţă* vărgată. Mai departe : cîteva *işlice* de postav verde în patru colţuri sau *îmflate,* cu cizme galbene, cu *binişe* cu mînica largă şi despicată, cu *ceacşiri* roşii şi antene lungi ocolea cîteva tinere cu malotele de mi! sau *cacum,* legate la cap *durban* cu *tistimeluri* de *Ţarigraă poleite,* sau peste un fes alb cu funda de mătase neagră. Unul, răsturnat la o parte, cu un costum străin, cînta cu *chimanul* cu două rînduri de coarde ; altul, tras la altă parte, se roşea suflînd într-un *nai* ce

[1] **Marcăm astlel locurile goale pe pagina „Curierului românesc'-, in care a apărut articolul, arătlnd probabil eliminările impuse de cenzură.**

scotea un fluierat dulce şi depărtat; altul cu ghitara după gîl ; altul cu flautul; aitul cu *gusla* cea monotonă; altul cu tamburul cel lung ; altul, mai departe, cu *cimpoiul* sati *surla.* In sfîrşit, te-apropiai de corturi: ce pompă originală şi măreaţă ! Fierbea *ciohodarii* cu căciuli îmflate de samur, cu caftane albe sumese in brîne albe cusute cu mătăsuri, cu ceacşiri şi cizme roşii. Ţoale *ogeacurile* in picioare ! *Deliii* cu căciulc nalte, *tufecciii* cu căciule roşii, *suitarii* cu căciule de blanc pestriţe cu coadc de vulpi atirnate, cu *ghidănace* de argint; capii lor cu cizme sau *iminei* roşii, cu şalvari, *ilice* şi cepchienuri numai aur, cu *capoate* largi roşii, cu *şaluri* sau tarabouluzuri la cap ; *icioglanii, idecliii* şi mai încoace şi *binişliii:* cei întîi, cu cizme galbene, cu ceacşiri roşii, cu caftane de mătase, feţe deschise, strin.se pe trup, şi o *pulpană* sumeasă într-un brîu lat peste piept, din care ieşea un *hanger* de aur, raşi la cap, cu fesuri mici — *cefte-caic* — pe frunte ; coi din urmă, eu cizme roşii, binişe largi şi lungi pînă-n pămînt, legaţi cu şaluri la cap. Aci, doi tineri, jucînd *girit,* încurau caii ; alţii, luînd locul vizitiilor, numai în fesuri şi-n fermenele, în picioare pe capra unei căleşte daurite şi cu cîteva tinere-ntr-însa, care da din cînd în cînd cîte un ţipăt, goneau patru armăsari pe o coastă răpede. De o parte a corturilor cinta *sazurile* turceşti; de altă parte, douăzeci de *vătaşi* de lăutari cu cetele lor; mai în fund, toată *meterhaneaua.* Dinaintea unui cort se primbla un om de o vîrsta de mijloc, cu barba castanie şi rotundă, cu mustăţile potrivite, ras d-atuncea, cu papuci, cu meşi de *sevai,* cu ceacşiri de *inghiurşal* cusuţi de meşi şi răsfrinţi pînă-n pămînt, cu un antereu de *buhur* alb cu *harghiuri* de fir, sub care se vedea oeacşirii ca de trei degite, încins cu un *gear* alb cu căpătiie ce atîrnau pînă la genuehi, cu o *scurteică* pînă la brîu de buhur alb cu zagarale de spinările celui mai negru *samur,* cu o *giubea* de buhur alb, mai scurtă cu cîteva degite decît anteriul, cu zagarale de coade de samur şi îmblănite peste tot cu pacea sau *chilia* de samur, cu un fes *cefte-caic cc* ieşea dc o parte ca de un degit pe subt işlicul cel mare de *hîrşie* brumărie foarte măruntă, la care trebuia să plece mult capul şi să întinză mult mîna ca să ajungă la o gaură din fundul işlicului astupat cu postav albicios

(căci alb nu se putea), spre a-l scoate la o rară întîmplare, într-o mînă cu un *rubin* de mărimea unei nucşoare, ţinea un *ciubuc* lung de *antep* sau de trandafir cu *imameaua* de o palmă do chihlibar, şi în cealaltă — cînd o scotea, de subt giubea — se vedea nişte metanii lungi de mărgean şi un mare briliant în degitul cel mic. Acesta era un postelnic; se gîndca la trebile statului. Traşi mai la o parte, pe un scaun de marochin roşu, cu zgripţori poleiţi la picioare, şedea o tînără elegantă, cu o rochie de rips alb, strimtă, fără creţuri, cu talia subt piept, cu mînica strimtă şi cu bufanturi de *croazeu,* cu cîte trei rînduri de blonduri late la piept, la mînici şi pe poale, care se prindea subt un *rujo* de croazea gros de un degit ; cu pantofi verzi, ascuţiţi la vîrf; cu ciorapi albi de mătase ajur, peste care sc vedea căpătîile unor horbote late franţuzeşti şi, nu ştiu cum, şi căpătîiul unei panglice roşii, ce da un fior, îşi făcea energia şi lucra în fantazie mai mult decît lucrează astăzi un braţ gol într-o mînică *à la grecque* — zisă acum treizeci de ani u Z'mjbecile şi acum trei sute de ani *royale* — mai mult decît un capor deschis peste tot; astă modestă cochetărie p-atunci ţinea locul cochetei modestii ce vedem astăzi pe un piept frumos. In locul cordonului şi corsajului veacurilor de mijloc, ce se poartă astăzi, astă tînără elegantă era încinsă peste talia rochiei numai cu o panglică lată de atlaz, cu un *fiong* la spate, din care se lăsa două căpătîie pînă lîngă poale ; la cap era cu un turban circazian de fludă, din care flutura o pană a raiului ; cu mănuşi albe de mătase ajur, cu o mulţime de inele peste mânuşi, cu un şal ce-i cădea de pe umeri ; cu pieptul gol, cu un fermoar la gît, îşi făcea vînt cu un evantail de fluturi. Şi lîngă dînsa sta în picioare un tînăr cu barba rotundă şi neagră, cu un gear negru la cap, cu anteriu de sevai roşu cu vărgi largi de fir, încins cu un şal vărgat, cu fermenea de catifea albastră, plină de ceaprazuri de fir, cu bumbi lucraţi cu mărgăritar, cu *u* feregea roşie de *inghiunşal,* căptuşită cu *birlantin* alb cu flori, şi cu cizme galbene. O \ cit erau do înfocaţi si unul şi altul ! El ii spunea nişte stihuri ce începea cu A(ppo5nr| uţ Kcp/rx, îi spunea că seamănă cu Arcti din A'Oid *Erotocrit,* şi ea, roşie, lăsa ochii în jos şi se lăsa să se calce pe picior şi să-i ardice

şalul pe umeri ea să nu răcească. Asta era curtea de atunci — simplă, însă instinctivă, **şi** poate mai adevărată. Cu toate că femeile se plingeau şi atunci destul de nestatorniciile bărbaţilor. Dulceţurile în *chisele* de porcelană de China, pe tave de argint, cafeaua de Mecca în *filigene* de China cu *zarfuri* de aur, Uitumil de Medina în ciubuce elastice de iasomie cu imamele încărcate de pietre scumpe, *narghilele* de cristal săpat cu *canaluri* verzi şi roşii, cu soroace de aur, ieşea şi intra neîncetat de sub corturi. *Mascul, Untul de trandafir, ambrul, cursele, tenzuţul* **şi** *odagaciul* te îmbăta de miros ! Subt corturi, barbele profumate, sevaiurile, *selmielele, samururi, buhururi, la.hururi.* covoarele de Persia, penele d" Cabul, fulgii de pe *meşusebea.* blonduri, dantele, catifele, z-amfiruri, mbinLiri, brilianturi —• tot ce au **Tafinat** manufactured Orientului şi ale Occidentului, tot ce produce natura pentru lux în două emisfere. Colorile cele mai vii ale Chinei şi Indiei, şi limba greacă, în gurile tutulor, primea un fermec în organul şi accentele tinerelor dame de curte şi galanţilor curtezani, care o făcea în acei timpi mai dulce şi mai mlădioasă decit în orice parte a lumei.

O ! de cîte ori a fluturat în astă pădurice coiful cel verde ! De cîte ori a fluturat coiful cel alb ! De cîte ori cîrjaliul şi-a slobozit să pască armăsarul de Misir ! De cîte ori ianicerul şi-a şters iataganul încruntat pe acelaşi arbure ! De cîte ori pandurul şi-a răzimat *flinta* ca să •zică cu *frunza* sau cu *tilinca !...*

în căpătîiul unei uliţe — de foc în seara aceea — un transparent reprezenta în natură pe generalul spărgînd fiarele ţârei, în forma unei femei in doliu. Doi colonei de stat major erau însărcinaţi să dea planul sărbătorii, şi toată armata rusească, toată Ţara Românească să-1 puie în lucrare ! Tot impiegatul statului avea un post în acea sărbătoare. Pare că mă văz în seara aceea de vecinică ţinere de minte ! în şirul aleei, din parc pînă în bariera Podului Mogoşoaiei, şi de o parte şi de alta erau îngropate butoaie pline de păcură la fiece doi paşi, şi masalalele se ţineau şir cîte două rinduri pe fiecare parte. Artificia aprindea cerul ; era tot un foc şi pămîntul şi cerul. Parcul ardea, uliţele parcului ardeau, pavilionul era de foc ; păreţi) pavilionului, plafonul, tronul generalului erau ca

laptele. Lustrurile luau vederea. Două bande de muzică luau auzul. Omul se simţea răpit într-o feerie. Sunetul săbiilor şi al pintenilor nu se mai auzea. în tot lungul uliţelor zburau coifurifle ca stoluri dc lebede, şi spaletele, eselbanturile, eşarpele cele albe păreau că sînt un noian îngheţat pe care îl izbeşte soarele dimineţei. Omul ţi se părea insectă şi totul un haos 1 Ce se făcuseră acei tineri ofiţeraşi pe carii îi privim aşa cu plăcere in altă vreme 7 Acele uniforme bine croite şi înmuiate în aur ! Erau toţi aci; dar se eclipsiseră ca stelele cînd dă ziua peste dînsele.

Doamne ! Ce voi zice pentru sex ? pentru sexul cu care Dumnezeu a adornat natura ca un artist ce dă cea din urmă lumină faptei sale ; pentru sexul care ni 1-a lăsat ca să adornăm cu dinsul sărbătorile noastre ? Nişte fluturi in cîmpiile Edenului ! Nişte serafimi in legioanele cerului ! Numai în două feţe erau îmbrăcate toate aste fragkle creature: alb ca zăpada şi roşu ca focul ! Briliantul şi rubinul, iasomia şi roza alcătuiau toate ghirlantele, adornau toate frunţile, decorau toate piepturile. Atlasul cel alb şi azurul de Scoţia lăsau să se vază in relief toate cărnurile cele rumene şi fără os ale picioarelor celor mici, ce nu lăsau urme pe nisipul cernut al drumurilor parcului. Gaza de aer ţesut, bruma zăbranicului, blondul, dantela transparentă tremurau peste mătasea ce coprinclea aste corpuri de spumă şi fiora ca zefirii într-o trîmbă de tei. Numai boaua de fulg alb apăra aste piepturi săltî-nde împrotiva austrului, gelos să le atingă, şi un om nalt, plin, cu fruntea lată, cu ochiul rotund şi ager, spunea fără să o zică : „Al meu e tronul ăsta !"

Se dete semnalul! Un sfert de ceas nu se auzi nimic alt decît ţăcăniturile săbiilor. Se sună Polonezul, şi veselia, ochii ce schinrteja în toate părţile eclipsea şi lustruri şi brilanturi! Cine ar mai putea să-şi aducă aminte tot fermecul ăstui marş cadenţat, de la pavilion pînă la căpătîiul uliţei, unde o candelă mare de argint ardea cu untdelemn înaintea famosului transparent ? Cine ar mai putea să-şi aducă aminte acele line săltaturi, acele balanţuri graţioase în cadrilurile ce se formară numaidecît după întoarcerea lor la pavilion ? Acele valsuri vioaie ale unui Strauss şi Lanner, executate de două bande cu iuţeala

fulgerelor şi pe care urma zece păreehi fără să piarză o notă, fără să alunice în distanţia cuvenită între fiecare păreche. Ar fi trebuit să vază cineva aceste fee înotînd în flori si diamanturj, răpite de o armonie silnică, plecate pe braţele valsorilor, sclipind ca nişte meteori strălucitori. Mătasea cea lucie şi gaza cea uşoară a veşmintelor se lăsa impulsiei şi desemna undulaţii graţioase ; să fi văzut, în sfîrşit, acea mulţumire extatică rîzînd pe feţele lor cînd osteneala le silea să-şi lase regiile aeriene şi să se-ntoarcă a cere pământului puteri nouă. O ! valsul este împăratul danturilor ! In acest curs vîrtejos şi regulat prin măsură, omul susţine şi-şi răpeşte feea, ea se lasă la făurarea cea dulce pînă ce un fel de vîrtej îi rătăceşte cu totul privirea şi îi dă o expresie vagă, care adaogă aşa de mult la frumuseţile ei! Cît încep să se organizeze aceste graţioase vîrtejuri, fizionomiile se aprind şi o înfiorare electrică curge prin inime. Virtejurile se mişcă, se înmulţesc, se întrec, în vreme ce privitorii pe carii vîrsta i-a împovărat ţin măsura şi ritmul, unindu-se prin fantazie şi suvenire la plăcerea ce nu mai este pentru dînşii.

O ! ce căldură dulce producea înfierbîntarea astor fee ! Cît era de trăitor aerul ce se exala din aste piepturi tinere ! Damele ce ţineau minte mai multe epoce şi pentru care cavalerii cam uitau cuviinţa — răpiţi de plăcerile minutului — ostenite de şedere, ziceau, cu sarcasmul ce trăda un necaz intim : Unde sunt balurile din zilele lui Camenschi ? Unde este amabilitatea cavalerilor de atunci ? Unde este politeţea de altădată ? Cît a pierdut astă naţie din civilitatea ei ! Ăştia pare că nu ştiu nici să vorbească ! Şi bietele dănţuitoare îşi pierdeau tactul, se opreau ca să le asculte; se îndoîau să crează o epocă mai frumoasă şi nişte cavaleri mai spirituoşi şi mai amabili decît ăştia. Nu vă miraţi, fetiţelor ! Ele aii dreptate, o să aveţi şi voi astă dreptate în rîndul vostru ! Şi cavalerii au dreptate să fie pricina plîngerii lor, şi ele au dreptate să se plingă, şi voi aveţi dreptate să vă miraţi. Tot ce este prea frumos are scurtă epohă: buchetul de iasomie de la sînul vostru nu vede două baluri, femeia n-are două epoce. Toţi aveţi dreptate şi nimini nu e vinovat — e timpul vinovat. Bucuraţi-vă de timpul vostru ! Jucaţi, rîdeţi ! Iar voi, frumoaselor de altădată, nu mai

stricaţi inimele astor nevinovate creature ca să vă consolaţi de nedreptăţirea timpului! Destul or să suspine şi ele cînd a veni alt Camenschi şi-şi vor aduce aminte de civilitatea armiei lui Kiseleff ! Timpul a să vă răzbune şi pe voi, precum a răzbunat şi pe cele dinaintea voastră ; şi ele or să fie trecute cu vederea cînd s-a da semnalul danţului; şi lor a să li se urască în mijlocul veseliilor ! Nu, fetiţe ! Nu credeţi. Cavaleri mai galanţi decît ăştia, bal mai frumos decît ăsta, epocă mai strălucită decît asta, fericire mai complectă decît asta n-a fost de cînd a pierdut moaşa Eva raiul.

Aşa zicea frumoasele de altădată, şi eu aşa ziceam în rîndul meu.

Dar masa ! dar bufetul! Dar bufetul ! dar masa ! Acea abondanţă a bufetului ce sătura o cîmpie de oameni cu cele mai preţioase dulceţuri şi băuturi răcoritoare şi înfierbîntătoare; acea masă ce a ţinut două luni de zile în lucru pe celebrul Bureli, care a şi murit a doua zi de osteneală, şi pe toţi artiştii gastronomi ce s-au putut găsi în ţară şi în armia rusească ! Acea masă ce a ţinut deschisă vistieria noastră două luni de zile ! O ! ar trebui să o mai vază cineva ca să şi-o poată închipui ! Ar fi putut zice cineva, văzînd-o, că este un peisagiu întins, un tablou fără margini, colorat în relief şi umbrit, luminat printr-o invenţie nouă ! De unde ieşiseră atîtea cristaluri ? acele porcelanuri transparente ? acea grea argintărie ? acele vase colosale cu atîtea flori necunoscute ! acele candelabre ! acele balustrade, acele lampe feerice ? acele piramide grandioase ? acele colosuri emblematice ! Era o inspiraţie generală ca să se producă un cap-d-operă. Oamenii îşi aveau locul la masă după *rang* ; se înţelege. însă, că oaspeţii înaintea pămîntenîlor, şi femeile, pîntre dînşii, după frumuseţe. Mecanismul mîncării se făcea englezeşte. Cuhnia n-o putea nimini determina: erau toate cuhniile amestecate ! Tot **CP** dă apa şi uscatul ! Tot ce rafinează gastronomiile naţiilor. Toate vinurile Europei şi ale Orientului! Toţi magistraţii ţărei oficiau împrejurul mesei; toate ministeriurile aveau cîte o însărcinare principală ce se împărţea apoi în ramure la fiece impiegat al ministeriului. Vorbele cele mai spirituale, căutăturile cele mai vii zbura din ochi în ochi, şi limba franceză era

acum ceea ce era odată limba greacă. Imaginea generalului era în fața mesei : toți închinau uitîndu-se la imagine......

Pare că bate două ; sînt două oare de cînd intrarăm in o doua zi din luna lui mai. Mi se pare, vream să scriu ceva pentru mai întîi! Dar nici transparinte !......cîteva fantasme licuresc pe drumurile păduricei, rătăcite, gînditoare ; grupe ce nu pot opri penelul; perspective ce nu pot aținta ochiul.

(1846, 7 mal)

POPULUL

„Le peuple c'est le genre **humain"** [1]

F. L. [2]

Zicînd popul, personificăm o nație, o idealizăm şi facem dintr-însa singură ființă multiplă, înțelegătoare, cu toate patimile proprii ale unui individ ; o ființă pe care condamnăm cînd greşeşte, ca pe un individ, pe care calomniem, înfricoşăm adesea, mîngîiem câteodată, după un interes oarecare egoist sau personal; o înşelăm, abuzăm de credulitatea ei cu vorbe, adulații amăgitoare, în loc să ne silim a o lumina pe dînsa;- sîntem totdeauna cu numele ei în gură, ne ocupăm de dînsa, dar nu ne silim a o studia, sau nu căutăm mijloacele cele adevărate spre a o putea studia. Ca să poți studia astă ființă, s-o poți înțelege ; ca s-o ințălegi ar trebui să ai atîtea auzuri cîte guri are ea, atîtea guri cite auzuri are ea. Organizeaz-o dar, lumlneaz-o şi comunică cu dînsa do-a dreptul prin publicitate, prin tiparul periodic.

Popului a avut mai multe numiri, după vremi : ilot, sclav, serv, vasal, vilen, marian etc.; acum popului este soțietatea, nația, statul.

Popului este inima şi viața unei țări. Cei mai mulți zic că este anevoie să conduci un popul... Este anevoie să conduci un popul cînd voieşti să-1 conduci pe întuneric sau pe un crepuscul îndoios, cind îl nesocoteşti sau voieşti a-1 amăgi ; spiritul său este mult, rația sa dîreaptă, şi tactul său infinit; eî seamănă cu un copil mare din na-

[1] Popor înseamnă însuşi neamul omenesc (fr.),
[2] Felicite Lamennais.

1

tura sa, **ale** căruia facultăţi intelectuale cer Îngrijire şi dezvoltare. Fă să lumineze raţia înaintea Iui, armează-te cu dreptatea, propune-1 Idei sănătoase şt înaintează cu paşi .statornici. Adevărul şl firmitatea magnetizează populii şi îl conduc fără murmur. Ocupă-te de interesurile lui şi el va şti să respecte pe ale tale ; în loc de a-i linguşi patimile — pentru că şi popului, ca şi individul, are patimele sale, poale şi mai mari decît ale individului, căci el este o parte mai mare a umanităţii, şi umanitatea întreagă nu **aTe** altă cîrmă decît patima, **se** invirteşte la violative sale precum **se** invirteşte girueta la violaţiile vîntului — ţine cu dînsul o vorbire justă şi neinteresatâ, el te va asculta; nu-1 mustra, căci îl întăriţi ; nu-1 sili să te crează, căci îl turburi ; vorbeşte liniştit şi spune-i adevărul. Linguşindu-1, poţi să-1 atragi un moment; mai tîrziu va răspunde ia chemările tale cu dispreţul: acest copil gigant are o nespusă memorie.

Daca popului pretinde mult, aceasta vine din pricină că popului este iubitor din natura lui, iubeşte mult şi pretinde mult, căci are şi multe trebuinţe. Daca vei şti să-I mulţumeşti, el va crede că răspunzi iubirii lui şi nu-1 vei vedea niciodată ingrat; deşi se va rătăci un minut, nu te grăbi să-t înfrîni, lasă-i timp să se gindească ; purtarea ta de mai-nainite cu dînsul îl va face să vază neputinţa de a-l mulţemi astă dată — daca această neputinţă va fi reală. Stimează-1 şi spune-i adevărul; glasul tău nu va fi niciodată pierdut.

Ăstui copil mare şi atît de serios, cînd cere trebuinţa, îi place să-şi petreacă cînd este-n pace cu trebuinţele sale : dă-i atunci sărbătoarea ce-ţi cere, mulţemeşti-i oasivitatca[1]; recunoştinţa sa va fi gata să ţi-o plătească, precum îţi plăteşte şi o legiuire favorabilă, precum îţi plăteşte şi un tractat ce ii flata demnitatea şi îi înlesneşte trebuinţele; copilului îi trebuie distracţie, precum îi trebuie şi lucrul; el profită din toate şi în experiinţele lui judică cu înţelepciune evenimentele şi pe cei ce le conduc.

Popului este om ; cîteodată iubeşte şi iartă, cîteodată este gelos şl egoist, dar instinctul său e totdeauna spre

[1] *oisivete* (fr.) — trkidăv/e.

bine, destul numai să-i laşi timp ca să şi-1 întrebuinţeze. Daca îi vei da piinc cînd îi este foame, daca vei surîde la petrecerile lui, daca te vei ocupa cu dinadinsul de greutăţile şi nedomiririle lui, vei dobindi inima şi braţul său, va şti să surîză şi el la un capriţiu al tău, va şti să ierte şi el o greşală a ta. Nu-1 contraria niciodată în plăcerile sale ; rcgulează-le însă, le organizează şi le moralizează. Respectează şi încuragiază onoarea lui, căci nu este nimic mai anevoie de cîrmuit decît un popul fără simtimenle de onoare. Nu umili niciodată demnitatea lui, căci nu este nimic mai primejdios decît o onoare rănită.

• Popului este persoană, lucrează si produce; respectează-i persoana, ostenelile şi productul ostenelilor lui. Popului era părinte, soţ şi fiu ; se îngrozeşte de dizordine, ii place morala cînd nu i se înfăţişează subt forme silnice împilitoare. Respectează-1 ca părinte, ca soţ şi ca fiu, arată-i frumosul moralei, fără să voieşti a i-o împune. El are credinţele sale religioase şi politice : dezbate daca voieşti asupra celor greşite şi convinge-1, daca poţi, fără siluire. Lui îi place egalitatea înaintea legii, însă recunoaşte şi respectă veritabila superioritate cînd aceasta ştie să se facă respectabilă; nu-1 clasifica dar niciodată înaintea legilor :

La Joi dans tout pays doit etre universcllc,
Les mortels, quelsqui'ils soient, sont egaux devant elle.

Popului cugită, vorbeşte şi face ; sufere cugitările lui, ia în consideraţie vorbele lui şi preţuieşte-i faptele. Daca cugitările lui sînt greşite, dovedeşte, şi el nu le va pune în lucrare ; daca vorbele Iui sînt necuviincioase, el îşi va mărturisi amăgirea ; daca faptele lui nu sînt bune, fâ-1 să li cunoască defectul, şi el le va îndrepta; daca greşaşte, este în firea omului să greşască ; dă-i timp să-şi cunoască greşala şi fii încredinţat că se va căi şi se va feri de a o mai face. Nu deştepta pizma lui niciodată, căci îl dedai să fie pizmătariţ şi să-şi sprijine faptele cele rele în contra conştiinţei sale. Consultează-1 cînd îi faci legi, ca să nu poată să se plîngă de asprimea lor. Popului are din natura lui inteligenţă şi voinţă, puterea consultativă şi legiuitoare; neconsultîndu-1, legiuind fără dînsul, Si uzurpezi drepturile ce are din natura lui şi dai cel întîi

exemplul uzurpației. Să nu scrii în condicele lui nici un fel de moarte, căci scopul legilor este corecția, şi uciderea este numai o brută răzbunare. Fă-i legi blînde, căci blindețea legilor îmblînzeşte inima şi năravurile poporului. Fă-i legi conforme cu caracterul şi obiceiurile lui, ca să nu se socotească străin în domenul legilor. Respectează legile, ca să le respecte şi el.

Papului are şi el vijeliile lui cîteodată, precum are şi cerul pe ale sale. Cînd dar oarecare întîmplări de dinafară sau umorul lui chiar preface un popul liniştit într-o mulțime vijelioasă, intărîtîndu-i patimele, cercetează atunci cu răceală ce va copilul ? Cere un lucru cuviin-= cios, sau care nu-1 poate vătăma ? Dă-i-1 numaidecât. Dînd nurnaidecît, îi îndoieşti mulțumirea şi îndoieşti şi prețul .darului. Vezi că cere un lucru necuviincios sau care poate să-i fie primejdios ? Nu-1 pedepsi, lasă-1 să strige : puterile materiale sînt totdeauna mai mărginite decît voințele. Firmitate şi provedere; tempereazǎ, pe cît poți, fără silă, strigările lui, şi el a să se liniştească şl a să se raționeze.

Cînd impui, gândeşte ca impunerea să nu cază pe individ sau pe parte numai din popul. Căzîndpe individ, sînt, ca să zicem aşa, nişte infirmități ale soartei care fac să revolte pe cei fără mijloace; căzînd pe o parte numai din popul, striveşte şi paralizează un membru al corpului subt o greutate care, fiind împărțită asupra corpului întreg, ar fi nesimțită. Impunerea parțială este motivul cel mai pronunțat al formării şi al dezbinării unui popul în caste. Cătățimea de drepturi cuprinsă în legile unui popul este un ospăț în cercul unei familii, la care fiece membru îşi are partea sa şi dispozează şi de el întreg. Cîne are drepturile trebuie să aibă şi îndatoririle deopotrivă.

In popul sînt şi idei vagabonde, sînt rații stricate, oameni carii, neavînd ce face, caută dezordinele. Sileşte să împuținezi cit se va putea numărul acestora cu ocupația —, vor să rămîie prea puțini carii să nu dea simptome de vindecare; o simplă priveghiere, şi trîntorii nu vor vătăma întru nimic armonia albinelor.

(1846, 24 iunie)

[APĂRAREA REVOLUȚIEI]

Revoluția noastră este amerințată şi brațele ce ar trebui să o sprijine o părăsesc. Suntem amerințați de invazii streine chiar în capitală ; şi cei ce jur în toate zilele în Cîmpul Libertății că vor apăra Constituția cu sîngele lor s-au obosit ca libertatea în mijlocul muzicilor. Nu, fraților ! O libertate aşa de ieftină luată nu poate avea rădăcină, nu poate trăi multă vreme. Libertatea este ca o fămeie frumoasă şi mîndră ce nu se dă curtizanilor ei decît numai atunci cînd îi vede făcînd sacrificluri mari pentru dînsa. Libertății nu-i c destul numai muzicile, tobele, invocațiile şi proclamațiile pompoase; îi trebuie hotărîre, statornicie şi sînge. Cînd ne-am sculat, n-a crezut nimini din noi că vom ajunge pînă aci. în sfîrşit, din fatalitate în fatalitate, izbutirăm să împlSntăm în toată România stindardul libertății, fără să întîmpinăm împrotivire. Ajunserăm să gustăm din rodul libertății fără multă osteneală, şi crezurăm, ca fatalistul, că daca o vrea Dumnezeu vom fi liberi, iar daca nu, vom rămînea iar în sclavie ; sau făcurăm ca trîndavul ce, lungit sub păr, zicea scurgîndu-şi ochii la o pară frumoasă : pică, pară, pică, că daca îi pica aşa te-oi mînca, dacă nu oi pica, acolo îi şedea.

Amară ne va fi soarta în sclavia Regulamentului după ce am gustat din delicele libertății, şi eternă va fi mustrarea de cuget a acelora ce ne-au condus pînă aci, daca ne vor părăsi mai înainte de a cerca şi cele din urmă mij-

loace pentru susținerea suveranității ce ne-au dat, daca, mulțumiți de gloria că numele lor au fost cîteva zile în gurile unui popol întreg, vor prefera a trăi spre a dormi pe nişte lauri atît de ieftin dobîndiți, decît a închide ochii ca adevărați eroi, spre a-i deschide ca să contîmple eternitatea cu o frunte demnă de cauza cea mare a libertății caria s-au proclamat de campioni !

E vorba astăzi de viață şi de moarte, de viața a două milioane şi jumătate de oameni, care viață va învia o nație întreagă de opt milioane, şi de moartea acestor două milioane şi jumătate, care moarte va omorî această nație întreagă şi va face România mormîntul poate numelui de român. Fost-a oară scris ca românul, ce zăcu atîtea secoli într-un somn atît de greu, să-şi dea cea din urmă suflare chiar în ziua cînd dete simptome de viață ? Să moară chiar în mîinile acelora ce-l deşteptă ? Daca deşteptarea aceasta fu moartea, daca numele lui nu, se auzi în Europa decît numai ca să rămîie o hulă în gurile celor ce au simpatizat cu dînsul, ca o batjocoră în gurile tiranilor, atunci mai bine, de trei ori mai bine să fi murit România în litargia ei, pă nesimțite şi fără a mai face să se vorbească de dînsa.

Dar nu, tot mai e de sperat că daca trădarea nu va ft la mijloc, România nu va pieri. Ea este belă, şi frumusețea ei a interesat Europa întreagă. Suzeranul ei a ***re***cunoscut-o liberă şi a pus-o cu dînsul la masă. Marea Britanic, Austria, Prusia, Grecia i-au dat vizite formale, şi locotenenta domnească-i sprijină tronul subt eliții a două milioane şi jumătate de alegători. Sublimul suzeran ce a luat-o subt marea sa egidă nu va suferi nici o pată pe diadema ce i-a pus solul şi cumnatul său ; însuşi coreligionera sa, Roşia, creştina şi marea Roşie nu se va coborî a martiriza o jună atît de belă şi care îşi crede arma sa cea mai tare, generozitatea puternicului țar. Franța, libera Franță, va saluta şi va întinde mîna elevii sale carea nu ştiu să profite atît de bine şi s-o imite pînă şi în defecte. Nu, belă Românie, vrăşmaşii tăi chiar te privesc cu drag în avintul ce îți luaşi. Prietenii şi fiii tăi, toți două milioane şi jumătate, jurară pe sîngele lui Crist şi pe sînta Evanghelie să te apere şi să te ție liberă, luptîndu-se pentru libertatea ta *pînă la cea din urma a lor picătură de singe.* Acest jurămînt s-a auzit în cer şi a făcut ocolul lumii. Conductorii tăi au conjurat aceasta cînd te-au deşteptat din litargie şi numele de trădător şi de sperjur nu sînt numele ce îşi vor alege liberatorii tăi.

(1848,** 30 **august)

[VIN TOATE NAȚIILE]

Din zi in zi ungurii se întăresc şi trag simpatiile națiilor ce înving. Sistemul de terorism ce auzeam c-ar fi avînd s-a întors astăzi într-o blîndețe şi toleranță de necrezut, încît biruitorii se recunosc astăzi de către români şi saşi de frați adevărați, cu care trebuie să combată pentru salutarea comună împrotiva Iadului Tiraniei. Armia ungurească devine astăzi o altă Cruciadă în contra Barbariei şi Ungaria locul unde se luptă Monarhia cu Democrația. Aci nu mai <• vorba de Ungaria şi Austria, aci e vorba de Libertate şi de Tiranie. în această Cruciadă vino polonul, românul, italianul, croatul, dalmatul, toate națiile din pomelnicul acela ce lungeşte titlurile coroanei austriace; toate națiile adormite sub neagra şi palida egidă morfeică a gîrbovului şi slăbănogului moştenitor al Cezarilor; vin toate națiile amorțite de gerul nordului, sîngerînde de cnutul țarului, îşi dau mîna, se înțeleg in acej limbă de lacrămî şi de durere si pornesc în numele Domnului să învingă Şutanii sau să moară spre a nu mai suferi in robie. Am văzut, am văzut cu ochii mei mai mulți soldați muscali şi nemți fugind din rîndurile tiranilor şi aruneîndu-să în brațele maghiarilor, spre a combate pentru Libertate. Nu, nu este nici o nație ce nu merită Libertatea ; germul simtimentului libertății este înnăscut cu omul ca şi simtimentul zeității ; printre ignoranța cea mai mare şi printre corupția cea mai desăvîrşită, acest simtiment divin trebuie să se ivească.

1

Veniți, veniți, fraților, in simtimentul acesta de Libertate 1 E dulce şi nobil să combatem pentru cauza cea mare a libertății ! Veniți, veniți, românilor, toți, ea să nu rămîie o pată aşa de urîtă pe o nație atît dc frumoasă, pe un nume atît de glorios ! Nu e timp de tocmeală ; noi nu sîntem simbriaşi care să vindem cu dramurile singele nostru la cel ce ne va da mai mult pe dînsul; sîntem o nație căzută, zdrumioată, uitată de lume în durerea şi nenorocirea noastră, şi avem să ne batem pentru a da simptome de viață, pentru a ne recomanda, pentru a ne răzbuna împrotiva idrelor ce ne munceşte de secoli. Nu, fraților, nu e tîmp de calcul şi de tocmeală ; tiranii se bucură şi vor să prelungească această neînțelegere între noi. Să nu mai tocmim vulpea din. pădure ; să nu ne mai certăm pe eeca ce nu are nimeni dintre noi. Veniți să punem brațul cu toții, toate națiile apăsate şi strivite, spre a răsturna idrcle înfuriate în agonia mortei, să ne redobîndim puterea pierdută şi apoi, apoi atunci vom sta să împărțim frățeşte rodul luptelor noastre, dînd fiecăruia partea sa, potrivit cu zelul şi vrednicia ce a arătat.

(1849, 15 aprilie)

1

ACTUALITATE

Lupta in amîndouă principatele înfăţişază astăzi un tablou demn de studiat. La nici o epocă a istoriei noastre această luptă nu fu mai animată şi mai serioasă. Cauza este că astăzi nu se mai aflā pe scena politică o singură clasă, sau o singură partidă, precum a fost de la venirea fanarioţilor încoa, ci toate clasele, tot poporul român. Cu cît dar numănd şi interesele sunt mai mari, cu atît lupta cată să fie mai vie. Apoi, astăzi nu mai e vorba de o stare provizorie, care are să ţie cîţiva ani sau cîteva luni, precum se întîmpla supt regimul domnilor electivi, ei de o reformă radicală cu un viitor foarte lung şi garantată de mai toate puterile europene.

Acest îndoit interes face ca toate partidele să lucreze cu o ardoare şi o stăruinţă neobicinuită. Unii iau masca patriotismului, alţii se pun pe faţă în reacţie, spre a ajunge mai bine la scopul lor. în Muntenia, reacţia este ascunsă; partidele trecutului, nefavorizate îndestul de circomstanţe, lucrează în întunerec, fac pe patrioţii şi caută astfel a înşela bunul simţ al rumânului. în Moldova, reacţia şi-a lepădat masca. Mizerabilul regim al fanariotului Vogorides a încoragiat pe toţi inimicii naţionalităţii române a se servi cu mijloacele cele mai brutale, spre a stinge orice idee de regenerare. Mulţi se mir de astă purtare a beiului din fanar, nu înţeleg cum, în prezintă comisarilor şl în urma tractatului din Paris, acest

venitic cutează a călca aşa în picioare orice libertate de elecţiune şi de discuţiune. Se uită însă că venirea ăstui fanariot este chiar o consecinţă directă a tractatului din Paris. Puterile europene, rătăcite de inimicii naţionalităţii române, lăsă Turciei dreptul de a se numi de dînsa caimacamii amîndorora ţărilor. în loc de a se tirma legile ce mai sînt astăzi în vigoare şi a se forma de sine un guvern provizoriu de trei membri, i se dede Turciei dreptul de a lua măsurile cuviincioase pentru numirea ăstui guvern. Turcia ştiu a se folosi de ocaziune : în loc de trei membri, ea numi un singur caimacam, căci reacţia poate fi mai tare în mîna unuia decît a mai multora. Merse încă şi mai departe: în locul caimacamului Moldovei, ce muri, ea numi un străin, un fanariot, ce nu cunoaşte nici limba română şi al cărui costum este încă turc.

Europa văzu astăzi efectul lucrării sale, corispondinţa *Monitorului* din 25 aprilie arătă îndestul starea reacţiei ce domneşte în Moldova. Unioniştn sunt persecutaţi ca turburători, ca demagogi, ca inemici ai ţării, ce să zic ? chiar ca eretici. Iacă consecinţele călcării unui principiu. O călcare aduce o alta. Un principiu fals atrage cu sine mai multe consecinţe nefericite. Nimic din astea nu s-ar fi întîmplat daca puterile aliate ştiau a respecta mai bine integritatea autonomiei române.

Patrioţii moldoveni, precum şi presa franceză, protestă în contra astor abuzuri. Dar nici unii nu se urcă la originea răului. Nici unii nu arată că beiul Vogorides este un fanariot, că Poarta a trecut peste dreptul său, peste ohiar dreptul ce-i dă tractatul din Paris, impunînd ţărei un venetic şi făcînd să curgă firmanele asupra chestiunilor curat interioare.

Dar cu toată astă reacţie ce se vede in Moldova, suntem siguri că simtimentul uniunii creşte şi mai mult. Cu cît o idee este persecutată, cu cît o reacţie este mai dezvălită, cu atîta convicţiunea creşte şi se lăţeşte. Străinii şi cei mai compromişi oameni fiind în capul guvernului moldav, este destul ca oricine să vază că unirea este un ce naţional, că prinţul străin este singurul leac de a scăpa

de abuzurile trecute \ Cum s-ar explica altfel stăruinţa ce se pune de a se înăbuşi aceste idei ? Cum veneticul Vogorides şi corifeii săi ar persecuta pe unionist], daca n-ar vedea în oplniunea lor regenerarea patriei române ?

In Muntenia, reacţia are un altfel de caracter, care, dupe noi, este şi mai periculos. învălită, deghizată supt masca patriotismului, această reacţie îşi are cuibul în curţile pretendinţilor la domnie şi a partizanilor lor. Cea mai mare parte din ei se află chiar în capitală, alţii pe la Constantinopole. Unii, foşti domni, se servesc de programe, dc profesiuni de credinţă liberale şi mai cu seamă de intrigile oamenilor lor, spre a se alege din nou. Alţii, foşti democraţi, şi-au luat acum masca şi, afcctînd iarăşi opiniuni liberale, caută a pune mîna pe domnie. Şi unii şi alţii îşi au clientela lor, oamenii lor, cari, servindu-se tot de armele 'candidatului lor, vor să fie aleşi în divane, spre a-i putea pune în capul ţărei. Românii da-vor în cursele ce li se întind ? Crede-vor pe aceşti noi patrioţi ? Puţin bun .simţ le va fi destul spre a vedea adevărul. Astăzi este timpul în care oamenii să nu se mai judece dupe vorbe, ci dupe fapte. Cari dar sunt faptele astor pretendinţî, sau mai bine astor intriganţi ce nu se ocupă decît de interesul lor, pe cînd alte mari chestiuni se agită în sînul românilor? Nu voim a face aci biografia nimănui. Aducem numai aminte că aste biografii sunt cunoscute şi că fiecare le poate consulta, spre a vedea daca trebuie sau nu să dea credinţă astor noi patrioţi. Lumea ştie cum aşti cameleoni şi-au schimbat culorile. Cum, în diferite epoce, au fost ruşi, turci, austriac! ; cum astăzi sunt francezi, englezi şi nu se mai ştie ce. Fost-au însă vreodată români, pentru ca să fie şî astăzi ? Niciodată, Ţara lor au lăsat-o prada străinului. Drepturile suverane ce ţinem de la străbunii noştri s-au călcat şi s-au răpit, fără ca o singură protestare să iasă din gura lor. Adesea chiar s-au făcut mijlocitorii astor călcări.

' în *acest an,* la Paris, Bolliac, împreună cu emigraţia română, susţinea, din motive do ordin tactic, pentru *a* face mai sigură unirea, ideea alegerii unui prinţ străin, idee la oare va renunţa apoi, combăfând-o chiar cu vehementă.

Instrumente docile ale străinului, ei nu se gîndeau decît la interesele lor private, la înavuţirea familiei şi rudelor lor. Nici un drept al ţărei nu era destul de sacru, nici un interes al naţiunei destul de mare, pentru ca ei să nu-1 sacrifice spre a dobîndi domnia sau a o conserva. Trădarea, baseţa, arbitrariul, tirania chiar, totul punea in joc spre a ajunge să-şi mulţumească oarba lor ambiţiune ! Cum dar cutează astăzi a se prezintă ca patrioţi ? Cum oamenii lor, ce-i sprijină, ar putea atrage încrederea românilor?

Putea-va cineva crede că aşti oameni vor unirea şi o vor cere ? Nicidecum. Este în adevăr evident, un articol chiar din *Constituţionalul* de la 26 aprilie, jurnal semioficial al guvernului francez, face destul să se vază că odată ce românii vor avea unirea, prinţul străin va veni ca o consecinţă direaptă.

Cum dar am putea crede că un. asemenea stat s-ar da în mîna unui boieraş, a căruia viaţă şi caracter nu prezintă nici o garanţie ? Chiar cînd românii nu vor cere un prinţ străin, Europa încă ni-1 va da, precum a făcut în Grecia şi în Belgia ; căci aci e chestiunea de echilibrul european. Pretendînţii dar la tron, spre a avea domnia, o să caute a nu se cere unirea; căci numai aşa mal poate fi oarecare perspectivă de un prinţ pămîntean. Oamenii lor vor lucra tot dupe acelaşi plan ; şi odată membri în divane, cea d-întîi datorie a lor va fi de a vota în contra unirci, chiar cînd votul va fi pe faţă sau ascuns, şi cu toate programele şi profesiunile lor de credinţă.

Este dar de datoria noa:stră, care nu avem nici un candidat, de a repeţi românilor aceste curse; de a le arăta cum trebuie să se ferească de toţi pretendînţii şi intriganţii la domnie, precum şi de oamenii sau sateliţii lor. Numai aşa divanuirile vor avea o majoritate adevărat naţională ; numai aşa patria noastră va scăpa de abuzurile şi mizeriele trecutului şi-şi va face un viitor politic şi social.

(185,, 3 mai)

„Magistratul, militarul, eruditul, muncitorul, comersantul sunt împreunaţi numai pentru că unii strivesc pe ceilalţi fără împotrivire ; unirea lor, ăaza, aceasta merită ast nume, nu mai este concordie si conformitate do voinţe ; este o grămădire de cadavere Îngropate unele peste altele.

Cine zice clase zice opresiune, privilegiu, coaliţie de egoisme."

E. DUCI£HC

Ţara Românească a fost totdauna o ţară ee a diferit de toate celelalte ţări din lume.

Intre Orient şi Occident, lîngă marea cea mai capricioasă, între munţii cei mai variaţi, înconjurată de fluviul cel mai impetuos şi brăzdată de atîtea rîuri, fiecare cu deosebit caracter, şi-a făcut şi şi-a păstrat o climă schimbătoare dar proprie, care nu se aseamănă cu a nici unei alte ţări: dă geruri în iulie şî năbuşeli în ghenarie ; cînd o iarnă de Siberia, cînd o iarnă de Italia; dă rouă toamna şi brumă primăvara; cînd plouă cu lunile pînă şi broaşte şi peşti, cînd usucă apoi pămîntul pînă subt rădăcina plantelor ; naşte vijelii turbate şi cutremure mari care dărîmă clădirile; suflă tot într-un timp şi cu austrul şi cu crivăţul şi bate lumea cu pietre ca pumnul din senin.

Prin influinţa astei clime extraordinare, Ţara Românească produce, atît în regniul inorganic al naturei, cît şi în regniul organic, spetii şi varietăţi ce nu le mai dă nici o altă ţară.

Expresia ăstui tărîm atît de variat şi a climei sale atît de schimbătoare este chiar caracterul naţional al românului, pe oare nu-1 poţi semui cu al nici unei alte naţii. Românul oîntă văietîndu-se şi se văietă cîntînd ; trece dintr-o pasiune în alta, dintr-o dorinţă în alta, dintr-o afecţiune în alta, din iubire în ură şi din ură în iubire, fără să ştie cum. Tăràmul, clima locală, caracterul naţional al românului sunt atît de capricioase, atît de schimbătoare, incit România, abstrată, s-<ar putea compara cu o ; femeie cochetă fără răutate, care aci iubeşte mult, aci urăşte mult, aci adoară, aci despreţuieşte acelaşi lucru ; jucîndu-se cu toate, luîndu-le toate cînd prea uşor, cînd prea în serios; plîngînd cu surîsu-i pe buze, rizînd cu lacrimile în ochi; se bucură de nimic, se întristează de nimic ; uită şi răul, uită şi binele, rîvneşte dar nu pizmuieste, şi n-arc nici amor stabil, dar nici ură profundă ; nu ţine nici o rancună.

Natura este atât de minunată în legile ei, încît, când pune un sigiliu pe un tărîm, orice se va produce pe acel tărîm, tot o să se raporteze, atît în fizic cît şi în moral, la sigiliul ce a pus ea tărîmului aceluia.

Pînă şi societatea acestei ţări a trebuit să se formeze leit pe acelaşi tip. Cîtă osebire este intre munţii cei râzători ai noştri, care sunt mai presus de orice miasme şi epidemii grele, şi între mocirlele bălţilor Dunării şi ale lacurilor sărate ale Mării Negre, unde se nasc frigurile şi insectele înghimpătoare, tot atîta osebire este şi între deîiciele şi fericirea saloanelor din Bucureşti, unde nu-ţi tulbură beatitudinea nici o îndatorire, nici o grije, şi între afundele bordeie de ţară, unde grindină bicele şi apasă nevoile de tot felul, fără nici o compensare; şi, prin cite regiuni trebuie să treci ca să ajungi din acest Purgatoriu afund al bălţilor, în paradisul Carpaţilor, tot prin atîtea trepte sociale ai să te urci pînă să ajungi din mizeria bordeielor româneşti în splendoarea saloanelor boiereşti.

E cu putinţă ! pînă şi chiar politica şi diplomaţia a trebuit să păstreze totdauna astei ţări stilul fatalului sigiliu ce i-a împlîntat natura !

Destinul ei, de cind ţine minte istoria, a fost să fie între barbarie şi civilizaţie. Mai civilizată decît Occidentul şi mai barbară decît Orientul în depărtata vechime; mai barbară decît Occidentul şi mai civilizată decît Orientul astăzi, a fost bariera barbarismului în timpii romani, teatrul luptei între civilizaţie şi barbarism în mediul ev şi apărătoarea civilizaţiei creştine, amerinţată de barbaria otomată, pe Ia începutul seculilor moderni.

Romană prin singe, greacă de rit, România a rămas orientală prin simtimentele ei şi occidentală prin aspirări.

Ea păstrează de mai bine de două mii de ani caracterul blind, leal şi ospitalier al patriarhilor ei. a păstrat şaptesprezece secoli sclavia importată prin concuista romană şi păstrează încă rămăşiţele servagiului din evul mediu.

într-însa numai se poate vedea întoema costumuri descrise de Ovid acum două mii de ani, sculptate în reliefuri acum o mie şapte sute cincizeci de ani, alăturea cu tot ce produce mai nou, mai fantastic, mai aerian geniul Parisian de astăzi şi modele dropiilor Elisiene ; carul neschimbat al dacului alături cu cea mai elegantă caleaşca, eu fapta de meşter a Iui Branmayer.

în ea numai, ca nici într-o altă ţară, în nici un period istoric, se împarte societatea locuitorilor pămînteni şi omodoxi în şaptesprezece clase sau caste, fiecare cu denumirea ei, cu calitatea sa proprie în bazele Constituţiei, înaintea legilor şi naîntea prejudiţiilar sociale. Din aste clase sunt unele cu drepturile, prerogativele şi privilegiuriJe lor numai, fără nici un fel de îndatorire : nici sa apere patria in contra invaziilor ca nobleţă medmluî ev, nici măcar să deservească altarul ca nobleţă antică ; altele cu îndatoririle a plăti toate contribuţiile, a duce toate greutăţile statului şi ale claselor de mai sus, fără să se bucure de nici un fel de drept; şi altele iară, între cele de sus şi între cele de jos, fiecare în treapta sa respectivă, se bucur todbe oarecum de cîte un privilegiu oarecare, pentru oareşice îndatoriri în parte.

Ca să se observe în diferite condice ale legislaţiei noastre nuanţele conforme cu trăsurile distincte a fiecâria din aste clase în constituţia actuală a ţării (Regulamentul Organic), ar trebui să se scrie in drept încă pe cit s-a scris de cînd şi-a închipuit *Mânu* indianul o condică de legi, în care s-a osebit pentru întîia oară o societate în castă, pînă la *Condica Napoleon,* în care s-au confundat iarăşi clasele societăţii înaintea legilor.

Spre a deseca însă această societate atît de bălţată şi a examina fiecare din părticelile ce compun ast *mozaic social,* trebuie meditarc ; să medităm dar, căci istoria constituţiilor va ţine socoteală de ast articol.

Mediul ev nu se mai reprezintă astăzi prin nici un alt stat în Europa creştină decît numai prin statul Tării Româneşti.

Şaptesprezece clase sociale., fiecare cu denumirea ei proprie, cu calitatea sa proprie şi cu drepturile şi datoriile ei distincte înaintea legilor şl în condica ocultă a societăţii, sunt foarte pronunţat despărţite înaintea legilor politice, municipale, civile, comerciale, criminale şi corecţionale. Aceste şaptesprezece părţi de naturi şi calităţi diverse către societate, de corp către corp şi de individ către individ, după *căderile* fiecăria brasle, fiecăria clase din braslă, fiecăruia rang din clasă şi fiecăruia individ din rang, compun *mozaicul social* ce analizez, căruia n-am putut găsi un nume mai propriu. Acestea dar se împart în genere in cinci brasle mari oare s-ar putea zice regniuri dupe natura lor şi regiuni sociale dupe căderilelor, brasla călugărească şi preoţească care face un stat în parte, brasla boierească caro pluteşte peste celelalte, brasla negustorească şi a meseriaşilor în corporaţii care se bucură de oareşicare drepturi, brasla plugarilor [carel singură sprijină tot statul pe grumajii ei şkbrasla ţiganilor, care, dezrobită de cu.rînd, nu şi-a aflat încă locul. Să lăsăm brasla călugărească care face un stat spiritual în parte, deşi această braslă se bucură de imense drepturi politice în constituţia noastră, deşi domină toată viaţa civilă a societăţii întregi, deşi nu are un rol important în legile criminale, şi să vedem numai subdivizarea celorlalte patru brasle în clase, precum şi resubdivizarea claselor braslei boiereşti în ranguri, fiecare cu căderile Si precăderile lor.

1. înălţimele lor domnii şi luminăţiile lor beîzadehle.
2. întîia clasă de boieri de întiiul rang : excelentiile lor başboierij şi banii mari cu căderea a ocupa posturile de prezidenţi ai"~Sfatuiui Administrativ Extraordinar şi ai înaltei Curţi şi să-şi încarce cu cusături de fir galben hainele pe guler, pe piepţi, pe spate, pe poale şi pe mînici cît or pulea să ducă, să puie lampasuri de fir galben de o palmă lăţime pe pantaloni albi, să poarte sabie, pinteni şi cîţi fulgi albi vor pofti la pălărie. Excelenţiile lor marii vornici, marii logofeţi ai Dreptăţii, marii spătari şi marii logofeţi ai Credinţi!, cu ceva mai puţine firuri

albe în loc de galbene. Din astă clasă numai se aleg domnii, se numesc miniştrii şi se compune Divanul înalt.

3. A doua clasă de boieri de înlîiu] rang : dumnealor marii vistieri, marii postelnici, vornici de politie şi alţii, cu ceva mai puţine firuri tot albe şi cu mai puţini fulgi pe pălării, ocupă cîteodată şi minîsterurile şi foncţiile omonime cum şi Curţile civile, criminale şi jumătate Curtea Comerciali, cum şi postul de director al Ministerului din Intru. Aceste două clase compun clasa de boieri de întîiul rang, care sunt toţi alegători şi de ales la Obşteasca Adunare extraordinară si ordinara, fără să li se ceară a fi proprietar de ceva sau a fi fecior dc boier. Rangul său îndeplineşte toate.

4. Întîia clasă din a doua clasă de boieri : dumnealor marii cluceri şi marii paharnici cu firuri tot albe dar foarte mult reduse, tot cu pantalonii albi dar cu foarte înguste lampasuri, şi tot cu pinteni, fără fulgi. Pot ocupa posturi de directori de ministere afară de director al Ministerului din întru, unde trebuie să fie cel puţin un agă. Ocupă secţiile departamentelor această clasă şi poate aspira la cirmuiri şi la precedenţii de tribimaluri de întîia instanţă şi poate şi pînă a fi membri ai Curţilor din Craiova.

' 5. A doua clasă din a doua clasă de boieri: dumnealor serdarií, pitarii şi oonţopiştii, cu prea puţin fir galben şi fără pantaloni albi, fără pinteni şi fără fulgi, infanteria cavalerilor, cum am zice. Ocupă mesele secţiilor din departamente şi aspir la posturile de întîia instanţă, de procurori la aceste tribunaluri şi de secretari de cîrmuiri, ajutori, registratori, poliţari sol., şcl.

Aceste două clase care compun clasa boierilor de al doilea şi al treilea rang se bucură şi ele de drepturi politice : adică a fi alegător de deputaţi la Obşteasca Adunare extraordinară Şi ordinară, de vor avea cinci sute stînjini moşie nezălojită, cu clăcaşi pc dînsa, şi a fi ales, daca, pe lîngă astă proprietate, va avea şi calitatea dc *fecior âe boier*. Ele sunt totdauna în dispută pe un drept onorific : cea întîi va să fie singură clasa de boieri de al doilea rang, şt cea din urmă clasa dc boieri de al treilea rang; iar cesteilalte-i vine mai bin*; .să se confunde cu ceilaltă şi să fie toţi boieri de al doilea rang.

fi. întîia clasă de boiernaşi : boieri de neam, singura nobleţă ereditară in Ţara Românească. Aci numai se mai găsesc odrasle din vechea nobleţă ce se luptă cu streinul şi nu caută de ce-i e cojocul, deşi ar fi fost de şapte palme în frunte, cînd acesta ar fi cutezat să-i calce moşia (patria, moştenirea).

Acea nobleţă naţională ce nu s-a decorat cu altă decoraţie de la strein decît cu sîngele lui; această nobleţă este scutită de bir şi de bătaie, are dreptul să voteze in alegerile de subt cîrmuitor, daca va avea proprietate teritorială. Cu tot respectul pentru străbunii boierilor de neam, trebuie să spunem că ereditatea dumnealor cte un princip eterogen cu totul in statul român.

7. A doua clasă de boiernaşi : postelniceii. întru toate drepturile întocmai ca boierii de neam, dar a căror nobleţă merge numai ca a boierilor pînă la fiu.

8. A treia clasă de boiernaşi : manzilii, cu toate pri\ îlegiurile celor d-întîi două clase de boiernaşi, afară de scutirea de bir ; ba încă, spre o distincţie de către birnici, plătesc o dată jumătate dajdia birnicilor. Ereditatea nobleţei acestora este iară un lucru cu totul extravagant : dacă fiii lor nu-şi vor cere înnoirea nobleţei părinteşti in persoana lor în termen de şase luni de la însurătoarea lor, pierd dreptul a o mai cere şi intră la bir

9. Cei ce exersează profesii libere (altădată : oameni cu deosebit caracter), au privilegiul â-şi exersa profesia şi a nu plăti nimic ; despre ale bătăii însă nu se coprinde nicâiri că ar fi excluşi la împrejurări

10. Clasa întîia de neguţători, plătesc patentă de întîiul clas şi au drepturi municipale, dacă vor avea proprietăţi în oraşe.

11. Clasa a doua de neguţători, plătesc patentă de rangul al doilea şi se bucură de aceleaşi drepturi.

12. Clasa a treia de neguţători, plătesc patentă de al treilea rang şi se bucură de aceleaşi drepturi.

13. Clasa corporaţiilor; fiecare dintr-înselo cu osebite nuanţe de drepturi municipale, neapărate însă de pedepsele defăimătoare. Astă clasă face iarăşi un fel de stat ocult împărţit în diferite corpuri, fiecare cu statutele şi regulamentele lor. în aceste corpuri se conservă principul

reprezentativ bazat pe alegere. Tot în această clasă trebuie să pun şi pe ambele *obşti* dc izraeliţi cu anomalia gabelilor.[1]

14. Clasa birnicilor, cu îndatorire a plăti tot, a face toate greutăţile statului regulate şi neregulate, bucurîndu-se de un singur privilegiu : să nu poată fi bătut de către subtcîrmuitor în pricini mici corecţionale decît numai pînă la douăzeci şi cinei nuiele deodată, şi acele nuiele să nu fie mai groase de un deget. De cîte ori însă se poate repeta pe zi această operaţie, legiuirea a uitat să prescrie. Celelalte feluri de bătăi sunt abuz şi aci vorbim numai despre cele legiuite.

Organizaţia satelor noastre ar fi foarte frumoasă daca bazele şi asigurarea ei ar fi protejate de legi. Satul nostru este o adevărată comună, avînd în substanţă un sfat complet bazat pe alegere. Sătenii se adun pe fiecare an la casa de sfat a fiecăruia sat. Aleg întîi un pîrcălab care este *revizorul* ce adună dajdia satului şi o încredinţează subteîrmuitorului. Numesc trei juraţi * aleşi, care sunt în princip *juri* şi eoprind în germeni în corpul lor toate ramurile judecătoreşti. Aleg epitropi ai satului carii sunt magistraţii comunei priveghind la veniturile şi cheltuielile ei şi chibzuind împreună cu ceilalţi foncţionari ai satului la trebuinţele generali şi împreună cu juraţii la patului comunei, care iarăşi este o instituţie prevăzătoare. Numese un cutler care este păstrătorul comorii comunei. Numesc un vătăşel care face poliţia în sat şi un logofăt care este caneelierul şi arhivarul satului.

Toate aste frumoase instituţii însă sunt desfigurate atît de către proprietari cît şi de către guvern. Ce ar fi cînd s-ar apuca să facă cineva numai istoria pătulelor şi a cutiilor satelor !

Toate înaltele personagiuri de mai sus sunt date în dispoziţia unui epistat al proprietarului moşiei sau al arendaşului, care, după ce îşi face singur cînd vrea şi cum vrea dreptate, cere şi spre ajutoru-i cîte unul sau

[1] ***gabelă* — impozit pe sare.**

*** Legiuirea din R51 a schimbat numirea de juraţi, pentru că se apropie prea mult de *juri,* în *deputaţi,* care n-arc nici un înţeles analog cu natura juraţilor (n.a.)**

cîte mai mulţi dorobanţi de la subtcîrmuitor ; şi acesta este dator, logiceşte vorbind, să dea dorobanţul, fără opunere, oricînd i se va cere: căci puterea lui, fiinţa lui chiar, emană de la proprietar ; şi s-ar socoti foarte logiceşte subtcîrmuitorul un rebel, un apostat principelui fiinţei sale daca ar cugeta să se opuie cererei şi voinţei proprietarului ce l-a ales pentru ca să fie al lui. Acest arbitru absolut între proprietar şi sătean este numai Imagina proprietăţii şi nicidecum a muncei ; prin urmare săteanul nu poate pretinde nicicum sprijinul dreptăţilor sale de către stibtcîrmuitor. De aceea şi toată astă erarşie de dignităţi săteşti sunt expuse a fi bătute de către dorobanţii ce au să urmeze întocmai după dictarea epistatului moşiei. Instituţia subtcîrmuitorului este curat proprietarul guvernalizat,

15. Clasa ţiganilor de vatră destinată pentru meseriile domestice ale curţilor boiereşti ; sufletul lor se preţuia după gradul de industrie al individului.

16. Clasa ţiganilor de laie, subtîmpărţită în trebi cu diferite consideraţii, potrivit meseriilor lor ; preţuiţi de Regulament în genere *doisprezece galbeni sufletul.* Guvernul dinaintea celui din urmă-i aşezase prin sat, guvernul din urmă i-a liberat iară spre vagabondagiu, guvernul actual plăteşte pentru dezrobirea lor sume imense foştilor proprietari al acestor suflete, pentru că guvernul subt care s-au dezrobit n-a calculat să facă despăgubirea dezrobirei potrivit venitului ce avea acei proprietari de la robii lor, ci, luînd litera Regulamentului, pe care dumnealor chiriarchii regulamentalişti l-au păzit totdauna cu *sfinţenie* cînd le-a venit bine, a dat proprietarilor un capital care să le aducă un venit cel puţin înzecit mai mare decît al proprietăţii lor omeneşti. Aci este un caz să complimentăm acel guvern, atît pentru îngrijirea de tezaurul public cît şi pentru capacitatea sa economică. Vistieria va simţi mult timp durerile acestei rane.

17. Clasa netoţilor, robiţi acum cîţiva ani, dintr-un simţlmînt do umanitate boierească, de către cîţiva boieri pe care nu-i voi numi, spre a-i vinde Vistieriei cu prăslla lor în cincisprezece ani cîte zece galbeni sufletul. Mare sacrificiu în interesul umanităţii ! în timpul robirei netoţilor, astă clasă vagabondă se compunea, dupe cum

se zicea pe atunci, de vro douăzeci mii individe. Puind creşterea acestui număr în curs de şaisprezece ani, de la robirea pînă la dezrobirea lor, de unul la patru, i-a găsit dezrobirea în număr de douăzeci si cinei de mii; cîte zece galbeni sufletul, este o gratificaţie făcută citorva boieri din tezaurul public de două sute cincizeci mii galbeni.

Acestea sunt părticelile ce au compus mozaicul social al Ţărei Româneşti. Regulamentul Organic l-a mai sărăcit de cîteva nuanţe cu naturi diferite care împodobea şi mai bine buchetul : *brăslaşi, ruptaşî, companişti, scutelnici, postujnici* ş.c.ş.c.ş.c.

Astfel inegalităţile sociali în ţara noastră fură călcate pe inegalităţile tărîmului ; astfel caracterul naţional se formă pe aceste inegalităţi, astfel moralul se modelă pe fizic.

Să vedem acum daca ast sigiliu fatal al naturei se reflетă pe toate feţele pe îndoiturile societate! noastre — în viaţa publică, în ..viaţa privată, în viaţa intimă.

" "Vie cel hîai îmbiat turist şi arate un alt oraş în lume care să se asemene în ceva cu capitala românilor, cu acest oraş orientalo-occidental ; civilizat în barbarismul său, barbar în civilizarea sa ; cu acest Bucureşti îneîntat şi îneîntător, cu acest vîrtej perpetuu de plăceri în durere, de mulţumiri în necazuri, ide frumuseţi în oribil; cu acest eden al musulmanilor, paradis al moscovitului ;. unde schimnicul îşi uită parimanul[1] şi diplomatul îşi uită misia cu care a venit ; unde bărbatul de stat devine ţingău, bătrînul se întoarce în copilărie şi junele se usucă ; unde başibugiucul se îmblînzeşte şi neamţul se poate sătura ; cu acest oraş de contrast, zic, sărac, dar care înavuţeşte pe oricine vine într-insul; umple cu aur geamantanele trecătorilor, unora pentru că nc sunt amici, altora pentru că ne sunt inemici ; care are o vistierie nesecabilă, de unde iei necontenit milioanele ca buchetele de flori din pălăria lui Bosco, din care curge aurul fără să vezi pe unde mai intră, precum curge lichidul din butelia încîntată a acestui geniu escamator.

[1] ***pariman, parimier* — carte bisericească cuprinzind fragmente din parimiilc lui Solomon,**

Aci numai, ca nicăirea, vezi între palatele strălucite o. şandrama de seînduri putrede care se surpă, şi intre două şiruri de case frumoase, o uliţă strimtă cu gropi de noroi pînă în burta cailor. Aci o curte spaţioasă cît să zideşti un oraş într-însa, dezgrădită, cu o casă într-un stil bizar în ruină în fundul curţii, cu o caleaşca şi o inhămare superbă la scara şovăită, cu un arnăut de fir, cu un lacheu chiulotat (izmenit), crevatat şi mănuşat, cu un şasor[1] împănat şi spădat în capul scării pe care se coboară o damă parată[2] de bal în orele dimineţei, strîngîndu-şi şi ardicîndu-şi fustele în toate părţile spre a nu se împle de noroiul de pe scară ; aci o casă gentilă cu o curte frumoasă grilată, într-un stil parisian modern, în care intri, te sui pe scară, deschizi o uşă, mai deschizi şi alta, mai deschizi încă una şi abia dai peste o ţigancă ciufulită, sculată din somn, desculţă şi trenţăroasă, care-ţi deschide uşa la iatacul coconitei, fără să te întrebe cine eşti; şi aci iară, dintr-o căsuţă sprijinită cu proptele, dintr-o curte de uluce putrede, iese o toaletă în dantele şi pene, răsturnată într-un echipagiu cu nişte armăsari ce preţuiesc mai mult decît toată casa şi împrejmuirile din care ieşiră.

Meargă cineva duminica în grădina Cişmegiului şi numere de va putea costumurile numai ale orăşanilor ce vin în astă grădină. Parisul este vestit de mulţimea limbilor ce se vorbesc într-însul, mă prinz că numai în Cişmegiu se vorbesc mai multe limbi decît în tot Parisul.

în proporţia oraşului Bucureşti, nu este nici un alt oraş în Europa care să aibă aparenţa unei aşa mari activităţi ; va fi mare lucru însă daca doi la sută din aşti indivizi ce furnică pe podul Mogoşoaei în trăsuri, călări şi pe jos, merg la vreo treabă. Nicăiri în lume nu poate fi luată petrecerea drept treabă serioasă şi treaba serioasă drept petrecere ca aici. Cînd unii dorm, alţii mânîncă, alţii ies la plimbare pentru poftă de mîncare, alţii la plimbare pentru digestie, alţii la plimbare sculaţi de pe somn ; cînd o cancelarie lucrează, cealaltă nu s-a deschis încă, cealaltă s-a şi închis. Daca capul unui departament a învăţat în Franţa, mănîncă la şase ore, vine la cancelarie la

[1] ***chasseur* (fr.) — servitor in livrea de vînător.**
[2] ***pare* (fr.) — împodobit.**

două ore şi toţi subalternii, toţi cîţi au afaceri la acel departament trebuie să-şi reguleze timpul după cum şi l-a regulat ministrul ; daca, după cîteva luni, vine la acel departament un ministru care a învăţat în .Germania, el mănîncă la două ore, vine la minister la Unsprezece, şi toţi subalternii, toţi cîţi au afaceri la acel departament au să-si reguleze timpul după cum şi l-a regulat ministrul; daca ministru n-a-nvăţat nicăiri, mănîncă cînd i se face foame, vine la departament cînd i se urăşte acasă, şi toţi subalternii, toţi cîţi au afaceri 3a acel departament au' să pîndească mişcările ministrului acasă la el şi să profite de momentele favorabile.

Aci numai, a putut să vază cineva un om înfăşat în ceacşiri[1], anteree, giubele[2] şi binişe[3], tîrînd papuci galbeni în picioare şi ducînd în cap un balon imens de hîrşii[4], încins peste un şal de cinci oca cu sabie şi peste binişe cu cordoane şi decoraţii ce se iau în cîmpii lui Marţ de către cei mai ageri campioni ai luptei.

Aci numai, poate vedea cineva un militar judecător, din judecător administrator şi din administrator iar militar ; un matematic judecător, un jurist militar etc.

Aci numai, vede cineva o nobleţă care se zice *marc,* este d-întîiul clas, îşi apropiază legislaţia printr-o majoritate absolută asigurată la Cameră, şi-apropiază magistratura cea înaltă a ţării, numai cu dreptul că n-are origină, că născătorii ei n-au fost nobili ; numai cu dreptul că nu posedă nimic şi striveşte pe nobleţea cea mică, numai pentru că aceasta are o origină, este născută din nobil şi posedă avere :

„Boierii d-întîiul rang, pentru ca să fie mădulari Obşteştii Adunări Extraordinare, trebuie să fie născuţi români şi aşezaţi în România ; iar cei de al doilea rang, *pe lîngă acestea,* să fie *stăpîni pe o moşie de cinci sute stînjini cu locuitori."* — Regi., art. 4.

„— Obicinuita Obştească Adunare subt prezidenţia mitropolitului se va alcătui :

[1] **ceacşiri — pantaloni turceşti largi.**
[2] **giubea — haină de postav, Largă ţi lungă pînă la căleîie.**
[3] **biniş — haină boierească de modă turcească, lungă pînă la călciie şi îmblănită pe margini.**
[4] **hîrşii — piele de mici.**

— De trei episcopi eparhioţi : al Rîmnicului, Buzăului şi Argeşiului.

—• De douăzeci boieri de întîia treaptă care trebuie să fie pămînteni dupe vechiul obicei şi să aibă vîrsta cel puţin de treizeci ani.

— De nouăsprezece deputaţi de prin judeţe, şi unul pentru oraşul Craiova. Aceştia se vor alege dintre *stăpînii de moşii* tot din acel judeţ, şi vor fi *boieri, feciori de boieri,* avînd vîrsta de treizeci ani deplin. — Toată suma patruzeci mădulare." — Regul., art. 45.

Iată acum că în ţara aceasta, nobleţea cea mare, ca să fie mare trebuie să n-aibă nici origină nobilă, nici avere ; şi nobleţea cea mică, ca să fie mică, trebuie să aibă o origină nobilă şi o avere teritorială do cinci sute stînjini lăţime, cu oameni şi alte acareturi pe dînsa.

După Regulament, domnul ţării trebuie să fie fiu si nepot do nobil, să fie pe" viaţă şi ales cu vot universal. „Domnul *se orînduieşte* pentru toată viaţa lui... Să fie din familia a caria nobilitate să se suie cel puţin la moşul său"... Art. 26 — „Aşozămîntul de la Acherman întărind dritul ce au boierii împreună cu *obşteasca voinţă a locuitorilor* a alege pe domnii Moldaviei şi Valahiei..." Art. I. Care din foştii domni a fost fiu şi nepot de nobil, care a fost pe viaţă, care a fost ales cu vot universal ş.c.

Noi facem legi ca să nu se ţie, facem şcoli ca să nu se poată învăţa într-însele, facem tot ce nu voim să fie.

Ne vine un tinăr care a învăţat matematicile, — e bun de procuror la Divan.

A ieşit un militar din miliţie, — e bun dc judecător la Comerciu.

Ne-a venit un pictor, — e bun de poliţar.

Ne facem grădini frumoasa şi mergem să luăm aer acolo unde s-asfixjază lumea în praf.

Toată lumea cerc să aibă un teatru bine luminat, — noi, cît intrăm în teatru, cea mai întîi treabă ne este să stingem luminările. S\i.ntem orgolioşi şi ne umilim mai jos de toate baseţele.

S-a distins un inginer în meseria lui, — îl poroclim pitar (jimblar); s-a distins un medic, —- îl poroclim paharnic (sofragiu) ; s-a distins un judecător, — îl poro-

dim ciucoi- (chclar) ; s-a distins un ministru, — îl puroclim vornic (porlar).

Aci numai, vezi o clamă care o cunoşteai acum cîţiva ani doamna A. Altul îţi spune că este doamna B., altu susţine că este doamna C, altu susţine din contră că este doamna D., şi toţi au dreptate : doamna A. d-acum patru ani a fost d-na B. anţărţ, d-na C. an şi .este d-na D. estimp. Dar d-nul A., d-nul B., d-nul C. sunt în relaţii amicali astăzi cu d-nu şi d-na D. ! — nu este nici o necuviinţă : d-nu A., d-nu B., d-nu C. sunt fiecare cu doamnele lor astăzi şi sunt în relaţie de amicie cu d-nu si d-na D., cari, însuraţi de un an, au patru copii fraţi ce se cheamă cel d-întii A., al doilea B., al treilea C. şi al patrulea D. Nu e nimic, d-na D. a rupt cu dd. A., B., C, numele bisericeşte.

D-na X., văduvă de zece ani, vine în adunări cu semnele căsătoriei într-insa şi cu un copilaş de trei ani care îi zice *maman* J Nu e nimic, d-na X. este fiica lui d-nu X., face parte din societatea cea mare, din lumea cea bună, asemenea bunătate nu-i poate atinge onoarea, nici că poate dezonora onorabilile familii ce o priimesc.

Acestea sunt unele din trăsurile ce caracterizează *familia* în România. Teorii oculte, cercetări absurde nu mai facem; arătăm numai ceva din cele ce se văd în lumea parată în saloane.

Anomalia tărîmului se refleta în toate : în caracterul naţional, în legi, în obiceiuri, în moravuri, în opinii.

Acum însă. că ni se fabrică o constituţie în centrul lumei civilizate, de către legiuitorii cei mai mari ai himei de astăzi, pututu-s-a evita fatalitatea? emancipatu-ne-am de subt acest sigiliu împlîntat pe noi de natura acestor ţări ? Mi se pare că nu.

Am rămas tot *autonomi,* ne zicem *Principatele-Urtite,* — în dezunire; cit o cameră electivă pe şapte ani şi cu un fel de lucru aşa cum nu mai este nicăirea, —- un corp extraordinar numit de domni şi ales de camere ; vom avea un guvern reprezentativ bazat pe un cens neauzit — pe un cens în lipsă de contribuţie ce ar fi precedat censul, pe o avere cerută mai mare spre a fi alegător decît spre a fi ales ! ? Stările nu sunt cunoscute de fisc şi nici c-au avut trebuinţă să fie cunoscute, pentru că n-avea nici

un interes să le cunoască. Ce o să se ia dc normă pentru verificarea veniturilor arătate ? Achie de închirieri, arenduiri n-au fost verificate pînă acum dc nici o autoritate. Va. să zică censul este bazat numai pe *conştiinţa supusă la o formulă.*

Glorie celui Etern că scăparăm şi d-astă dată ţara noastră să rămiic cu deosebit caract"?' între toate ţările din lume !

HSJK. 21—25 august)

PRINȚ STREIN

Norocita *inspirare* a românilor din toată România liberă, a alege în unanimitate pe domnul Alexandru loan I, domn al lor, a mîntuit țara de toate consecuințele ce urma să atragă realizarea ideii de un prinț strein în capul nostru.

Nu e român a cărui inimă să nu fi singerat cînd pronunța ast remediu eroic la lingoarea si piroteala în care ședea căzută patria.

Un prinț strein nu putea să facă o educație națională. Religia lui era diferită de a poporului său ; era să vie cu întipăririle unei creşteri aristocratice intre moravurile democratice ale românilor ; era să infiltreze o eterogenitate între guvern şi guvernați; era să înstreineze armia, care este o adevărată guardie națională astăzi, de la sinul poporului, prin introducerea de capi streini, prin moravuri bastarde spiritului ei ; era să avem un guvern rudă cu streinii şt strein către nație, care să facă pe patriot sărbătoarea *şi* să rîză de patriotismul românilor şi de orice pornire națională în toate lucrările, care să facă numai paradă de amorul său către țară, şi în fond, ast amor să fie iubire de mumă vitrigă. Dorința cea mare a Unirei, dorința a avea un guvern care să facă autoritate şi să curme anarşia, să curme ura care creştea între clase egale în civilizație şi diferite prin privilegîuri înaintea legilor, temerea de conflicte intre aste clase care să se dezvoalte în vrăjbi civile, setea de ordin şî dreptate In întru şi de

naționalitate recunoscută în afară, au adus pe român să ceară ceea ce nu ar fi dorit, — prinț strein.

Afară de cîțiva pătimaşi de domnie, al căror viciu impielițeazâ înaintea ochilor lor himere zâmbitoare incă, care pun persoana lor peste nație, egoismul lor peste patrie şi interesul lor privat material peste interesul țării, nimeni alt nu mai poate cugeta la o lurburare a lucrurilor. Sunt monstruri care-şi taie o opincă din spinarea vacii pe picioare, fără să se 'gîndească ia durerea şi la paguba ce cauzează, şi care arde o casă ca să poată apuca şi el o bagatelă din incendiu, dar asemenoa monslruri sunt rari.

Negreşit că sunt unele cabinele care n-au văzut cu. ochi bun fapta cea mare a .românilor ; negreşit că aste cabinete învkâ la protesturi, la greutăți împiedicătoare mersului celui din urmă al lucrurilor, ca să se poată pretexta o complicare în diplomație, o conferință nouă, o mărginire timporară a *domnului* numai la guvernarea unui principat, la anularea unei alegeri, — şi atunci, încă o caimacamie de cumpărat, încă un prilegiu a linge ce bruma a mai roit vistieria si particularii, încă ceva invazii cu feluritele lor geliruri.

O ! sunt, se găsesc oameni carii să se facă instrument streinului, cătind în perspectivă şirul acestor atrăgătoare bunătăți, şi mai vîrtos cînd li se şopteşte, unuia ; dumneata porți fes, eşti credinciosul sultanului, maiestatea-sa a şi spus-o că eşti bun pentru asemenea treabă. Ş-apoî... mănînci şi carnea nefriptă s-asta face să te bucuri d-o bună opinie îm cabinetul Marei Britanii, care spera să intinză şi în țara d-tale sistemul britanic în Orient. D-ta, iară, porți perucă si asta place foarte bucuros grațiosului kaiser. Cabinetul Vîenii lucrează de mult pentru d-ta, fii dibaci a procura ocazia ca să-ți putem dovedi cit de nalt eşti pus în opinia maiestății-sale ş.c.l. ş.c.l. ş.c.l.

Toate astea însă sunt moscul ce se dă murindului spre cea din urmă intonare a nevrelor sale. Trecutul îşi dă suflarea cu toți îngerii lui şi cu tot spiritul său, şi viitorul, plin de viață, surîde deopotrivă şi celor ce-l doresc şi celor ce se tem de dînsul.

Ne-am ales domnitorul în unanimitate, şi ideea de prinț strein nu mai este permisă nici chiar *măriei-sale.*

Domnia eleptivă nu se poate transmite, căci nu este moştenită, nici luată cu sabia.

Alegerea noastră a fost conformă cu autonomia noastră recunoscută de puterile garante, în tractatul de la Paris, a fost conformă cu dorinţa naţională pentru unire, exprimată acum un an în unanimitate de amîndouă Adunările române, chemate de Europa şi alese de naţie într-adins pentru aceasta, cu *mandat imperativ,* este conformă cu spiritul convenţiii care prescrie tendinţele noastre spre unire. Alegerea noastră ardică greutăţile ce să năşteau la ideea de prinţ strein, din rivalităţile dinastiilor europene: De unde să iasă acest Petru care să ţie cheia Orientului ? -— cum şi greutăţile ce urma să se nască din neînţelegerile şi rivalităţile a doi domnitori cu aceleaşi prerogative, care să-şj cate preponderenţa în reazăme dinafară, păgubitoare naţionalităţii şi autonomiei, şi în intrigi din întru, slăbitoare legilor şi concordiei sociale.

Alegerea noastră dară este favorabilă naţionalităţii românilor, societăţii noastre, politicii europeane şi diplomaţiei cabinetelor. Ea curmă totdeodată intrigile coteriilor din întru şi împacă interesele cabinetelor mai mult sau mai puţin.

Dar Turcia încruntă văzînd că pierde oarecum nişte drepturi ce nu avea ; dar Austria să spăimîntă de fantasma închipuită de frica ei ; dar Englitera se posomoraşte văzînd că scapă cinci milioane de oameni din regimul monopolului său de speculări în Orient: toate astea nu se simt deloc in balanţa *garanţiei* în care de ceilaltă parte este dreptatea, hotărîrea a cinci milioane de români, voinţa şi sprijinul Franţei, al Rusiei, al Prusiei şi al Sardiniei.

Fapta noastră este o faptă săvirşită, care trebuia să se facă şi care s-a făcut întocmai după cum se cuvenea a se face. A fost bine concepută, bine săvîrşită. Ne-am întărit naţionalitatea, am făcut Unirea şi am scăpat de prinţ strein. Mai puţină grijă dar pentru grijile streinilor si mai multă energie şi unitate pentru întărirea faptei noastre şi pentru dobîndjrea consecuinţelor fericite ce avem să tragem din fapta noastră.

Fii bine încredinţată, junime cu inima fierbinte, că bănuielile şi temerile ce auzi şoptindu-se pe la auzul tău sunt născociri ieşiic din sfatul dc noapte al cabinetului vreunei elice, este suflarea rece din plămini cadaveroşi, din inimi de gheată, care ar vrea să tampereze zelul tău de naţionalitate, amorul tău de patrie prin răceala mormîntului în care au vegetat ei de cînd s-au născut.

O, Doamne ! cînd ne vom împăca cu oamenii aceştia care strigă pace şi seamănă *răscoală!* Cînd va veni timpul ca sărutările noastre frăţeşti să nu fie întîmpinate cu sărutări de Iudă ! Cînd vor ajunge oamenii aceştia să simtă trebuinţa a avea o Patrie liberă şi tare ! Pururea fi-vor oameni carii o să conspire cu streinul în contra ţării sale ! Nu e mijloc de îmblânzire ! Necontenit or să prigonească pe aceia carii vor să le dea, numai cu sacrificiul lor, o Patrie gratis !

Voi ne prigoniţi, ne sărăciţi, ne calomniaţi, ne întemniţaţi, ne exilaţi. Răsplata lui Dumnezeu asupra voastră şi asupra fiilor voştri ! Noi, din fundul temniţii, din mizeria exilului, vă vum da o Patrie fără voia voastră şi vă vom lăsa, cum v-am lăsat totdauna, să-i mîncaţi voi bunul. Oameni de materie, luaţi materia; căci noi, oameni de spirit, purtăm cu fală cununa de spini şi nu ne propunem nimic alt decît gloria că v-am dat o Patrie.

(1859, 7119 februarie)

MODERAȚII

P-aci era să se forme/e *un centru* în Camera noastră, ca să ne asemănăm mai mult cu formele parjziane. Un corp fără inițiativă, ca toate centrurile, alcătuit din cei mai slăbuți din Cameră, cărora să li se pună cravate şi mănuşi albe, să se înțepenească în mijlocul Camerei, spu-indu-li-se că ei sunt temelia Camerei, ei sunt temelia țâ-rei. Acest centru era să se cîrmuiască de o mînă de din-afară din Cameră. Planul cel d-întîi s-a paralizat ; elementul pasiv însă din Cameră, sub nume de partit moderat, are să se constituie şi să ajungă aci; î.şi caută stăpiti. Dreapta organizează aste individe *patriote, prudente,* precum organizau odată girondinii pe *broscoii din mocirlă.* Daca ar întreba cineva pe retrograzii noştri, între patru ochi, care ie este principiul, ce doresc, ce vor ? ei negreşit că n-ar şovăi, — daca nu s-ar teme de puterea ideelor moderne şi de rațiunea secuiului în care trăim, •— să-şi mărturisească principiul foarte lămurit si dorințele lor, ', şi voința lor ; căci ei au un princip în legea lor, au o dorință, au *o* voință, dar le ascund în întunerecul conştiinței lor, căci acestea nu pol răbda lumina zilei. Daca ar întreba cineva însă serios pe moderații noştri care le este principiul, ce doresc şi ce vor dumnealor, eu cred că le-ar fi cu neputință să formuleze ceva care să exprime o idee; le-ar fi eu neputință să demonstreze rația existenței dumnealor.

Trebuie să determinăm ce vor progresiştii ea să putem justifica pe moderați. Progresiştii vor aplicarea literei şi a spiritului convenției în toate- părțile constituției ce suntem chemați a ne elabora. Moderații voiesc doară altceva ? Retrograzii nu pot fi suferiți nici de opinia publică care a protestat in contra trecutului, nici de Camera care s-a ales pe alte baze decît ale trecutului, nici de guvernul chemat ca să reformeze trecutul. Conservatorii asemene nu pot fi între activii statului, pentru că suntem în epocă de schimbare totală a statului întreg, într-o epocă de tranziție necesarie, cerută de țara toată şi impusă chiar de toate puterile garante, n-avem nemic de conservat. Suntem dar, prin necesitate, toți cetățeni activi, progresişti convenționali, chemați la opera reformelor generale. Retrograzii cari regretează trecutul şi conservatorii staționari, — faliți cei întîi pentru că ceea ce regretează nu se mai poate întoarce, şi ceilalți pentru că n-au nemic a conserva, — sunt pasivi ; moderații însă, carii n-au a modera nici trecutul proscris de nație şi de puterile garante, nici viitorul prescris de nație şi de puterile garante, în ce categorie rămîn, care este misia lor? — a împiedica progresul prin îndărătniciri si a încuraja trecutul prin simpatiele lor. Prin urmare, râul primejdios nu este în trecutul retrograzilor, carii s-au citat in judecată la Paris, căniră li s-a făcut anchete la fața locului prin şapte comisari împărăteşti şi prin o sută delegați ai țărei, carii în fine s-a judicat în conferințe şi s-a osîndit la goană perpetuă din toată țara noastră ; răul nu există nici în conservatori, pentru că şi ei sunt un corp falit, fără acție ; răul drr este astăzi numai în *zişii moderați,* carii, neavînd curagiul a se declara pentru trecut, îl încurajează pe ascuns şi ține în loc progresul intimîdîndu-1 că din tot pasul lui, din toată mişcarea sa naşte revolte, jacherii, sinistruri spăimîntătoare.

De cînd filozofia secuiului XVIII a început a clădi societatea cea nouă în Constituanta şi în Convențiunea Franeiei, dupe care calehează şi trag copii necontenit, mai mult sau mai puțin asemănate, toți arhitecții sociali de atunci şi pînă acum, oamenii cei mai urîcioşi într-o Cameră, antipatici atît publicului cît şi lucrătorilor la noile edificiuri sociale, cît şi chiar conservatorilor vechi-

lor ruine şi retrograzilor pp anagrama seculilor, au fost totdeauna şi sunt şi astăzi moderaţii, necapabili a susţine trecutul, necapabili a încuraja viitorul.

Aceşti paraziţi vegetind pe diferite principii străine se nutresc fără scrupul şl din trecut şi clin viitor, şi dintr-un princip şi din altul, fără să serve, fără să sc devoteze nici trecutului, nici viitorului.

Moderaţii nu există pînă cînd nu se iveşte o idee nouă, un principiu nou. Atunci iacă-i ieşind de nicăirea spre a se acăţa de acea idee, de acel principiu, ca să nu le lase să prospere. Se agitează în deşert, se pun cînd pentru, cînd contra, pindind de care parte se lasă balanţa.

Progresiştii şi retrograzii se lupt intre dînşii, se urăsc adesea si de multe ori sc combat de moarte ; se stimă însă mai totdeauna şi, cînd se salut, cînd îşi dau mîna, o fac cu respect unul călrc altul; moderaţii sunt dispreţuiţi de amîndouă părţile şi de multe ori şi chiar de dînşii.

Retrograzii tolerează pe moderaţi pentru că aceştia împiedică progresul, pentru că le trebuiesc la timp votul lor şi pentru că nu li se opun mai niciodată ; progresiştii nu-i bagă de seamă pentru că lupta lor este cu retrograzii, şi iată-i neatacaţi de nici o parte şi sugînd, în lipsă de conştiinţă, amîndouă părţile. în toate adunările, pe dînşii a să-i vadă cineva aşezaţi in mijloc, cînd rînjmd, cînd mîrîind în dreapta, cînd mîriind, cînd rlnjind în stingă : nemuseînd nici în dreapta, nici in stingă, nesusţinînd nici dreapta, nici stingă, oi numai lăsîndu-se cînd spre dreapla, cînd spre stînga, cu sînge rece. în Convenţiunea Franciei se numeau *intriganţi* moderaţi, în Constituantă se numeau *broscoi din mocirlă,* pentru că locul lor din mijloc, între munteni şi girondini, se chema mocirla sau cîmpia, şi în adunările modeme, unde parlamentarismul s-a făcut mai pretenţios, s-au numit *Centrul;* insă prin tradiţiune tot *broscoi din mocirlă* le zic şi astăzi în toate părţile, şi publicul, şi dreptele şi stîngele camerelor. Ei fac m;d totdauna coada miniştrilor, vinînd cînd posturi, cînd alto favoruri. Oamenii aceştia au fost cei mai cruzi in loate adunările. In Constituantă au votat toate acuzaţiile, toate omorurile. Robespierre nu s-a luptat mult ca să aibă ajutorul lor în contra pasiunilor aprinse atunci şi în dreapta şi în stînga ; ei erau totdeauna acolo unde torentul de

singe era mai îndestulător. Istoria o spune şi conlimpurănii o afirm, ca regulă generală : mediocritatea este totdeauna rea, este totdeauna crudă; şi moderaţii sunt totdeauna mediocrităţi.

N-ar fi nicidecum de dorit să vedem în Camera noastră a creşte asemenea plante, şi mai vîrtos că ia noi ar avea mai puţină raţiune de a fi decit oriunde alt; căci noi nu avem luptă spre a crea principuri, spre a crea baza Constituţiei noastre, ca să se pretexteze încropirea, temperarea principurilor prin aceştia. Bazele sunt puse Constituţiei noastre de Convenţiunea de la 19 august. Adunările noastre elective n-au nici iniţiativa a proiecta pe aceste baze. Aceasta este rezervată Comisiei Centrale — care, fie zis în treacăt, se miroase că are să fie retrogradă — şi guvernului. Deputaţii noştri nu pot decît să dezbată, să priimească, să refuze sau să amendeze, fiecare de oriunde va sta, fără să avem trebuinţă a ne forma *munte, dreaptă* sau mocirlă, maiinuţind şi noi acele eterne adunări ale Franciei. Daca dreapta şi stînga nu prea au aşa mult de făcut, dar'mtte centrtd!

Ce însemnează şi ce va să zică *centru* în camera noastră ? De unde pleacă şi unde vor să ajungă moderaţii prin. moderatismul d-lor, exprimat [în] *centru?* Aici la noi sunt două principuri : spiritul senetului de la Balta Liman sau al Convenţiunei de la Paris ? Regulamentul sau Constituţia prescrisă ? Nu este vorba a crea de la noi aite constituţii pe alte baze. Egalitatea înaintea legilor, înaintea funcţiilor *A* a contribuţiilor, sau rangurile, privîlegiurile şi scutirile ? Unde este termenele de mijloc? Ce vor *moderaţii?* Ce termen de mijloc este întrei egalitate înaintea legilor şi între privilegiu ? Moderatismul aci este curat pretextul trecutului să nu intre în viitor ! Moderatism va să zică nelucrare, exilare, marasmul, piroteala în acţie ; va să zică : să cerem Constituţia şi să ţinem la Regulament. Aci, în centru, intră toţi aceia carii n-au curagiul să spună dc faţă că nu se îndură a se despărţi de legile şi spiritul trecutului.

Clasa moderaţilor s-a recrutat totdeauna şi *in* toate părţile, — in Francia mai cu seamă, căci acolo este ţara centrurilor de Camere, pentru că numai acolo s-au dezbătut principurile cele mal contrarii şi cele mai necu-

noscutc, — dintre acei oameni carii s-au acomodat şi se pot acomoda cu toate. Ei, tolerind şi pe unii şi pe alţii, se mîndresc că nu cad in exces pentru că nu intră nici într-o luptă ; se mîndresc că nu greşesc pentru că nu întreprind nimic; că sunt iubiţi de toate partidele pentru că nu combat pe nimine şi iau dispreţul drept iubire; că sunt putincioşi a ajunge totdauna la guvern pentru că nu reprezintă nici un partid din luptă. Sunt nici într-un fel aceşti oameni : n-au nici energia acţiei, nici forţa existinţei, nici euragiul reacţiei, şi sunt tocmai oamenii guvernelor nepron unţate.

Dar este încai ceva frumos in numirea asta de ***moderat,*** recheamă ea oare ceva fapte mari săvîrşite de moderaţi, ca să ambiţiuneze cineva s-o poarte măcar ca titlu onorific, ca rang fără funcţie ? nu văd ; căci moderatismul n-a produs nicăîrea nimic, a fost totdeauna pasiv, a fost totdeauna negarea a tot felul de acţie, stăvilirea progresului, un refugiu al reacţiei sfiicioase. Ş-apoi, fără ca să reprezinte nimic, prin fatalitate, s-a găsit tot el care a cauzat cele mai mari rele, cele mai mari vărsări de sînge în toţi timpii de pace sau de revoluţii. Măcelul din cîmpul lui Marţ l-au făcut moderaţii la 91 ; măcelul de la Panteon l-au făcut moderaţii lui Cavagnac, şi se explică pentru ce : biruitorul e generos şi biruitul este fricos ; asta se întimplă mai totdeauna ; cînd biruitorul triumfă şi biruitul este umilit, sîngcle nu curge. Invidia însă, mediocritatea care nu iartă nici o faptă pentru că ea este necapabilă s-o facă, iese la mijloc excitată de ueînsemnătatea ei şi se sileşte a se însemna prin oprirea lucrului, geloasă pe gloria celor ce-l conduce. Strigă celor fugind să stea, celor alergînd să .se oprească, conflictul se începe şi singele curge. Asta pentru acolo unde se fac trebile cele mari.

In miniatură însă n-am văzut-o oare şi noi aceasta la 1848 ? învinşii erau la Braşov şi învingătorii la cirma statului. Generozitatea acestora împăcase poziţia celorlalţi, şi torentul trebilor mergea fără stăvili. Daca invidia mediocrităţii, daca moderaţii inactivi şi vexaţi de mediocritatea lor n-ar fi fost elementele clubului de la Momolo, s-ar fi vărsat vreo picătură de sînge in acele zile de sărbătoare ? Aceasta s-a văzut totdeauna şi în toate locurile : mediocritatea, moderatkmul este împiedicător prin moliciunea lui, neactiv prin lipsa lui de iniţiativă, crud prin invidia şi slăbiciunea Iui.

Oam?nii moderatismului însă sunt totdeauna cei mai pricepuţi la interesele private şi egoiste ; ei au mai totdeauna partea corbilor într-un cîmp după încetarea rezbelului sau mai bine a vrajbei civile, căci la rezbel nu se prea amestecă. Din aceştia mai totdeauna se combină ministerele fără culoare.

Guvernele retrograde, cînd pot, ca să-şi răzbune pe progresişti, cînd sunt silite a se descăuna din principiul lor trecut, combin ministerul cu moderaţi. Guvernele progresiste iară, cînd nu au tot curagiul conştiinţei lor, ca să împace partidele contrarii, ceea ce nu reuşează niciodată, îşi încropesc ministerul din moderaţi; şi aşa moderaţii, carii niciodată n-au cerut altceva decît a putea fi putincioşi totdauna, sunt totdauna îndestulaţi. Ei se îngimfă crezind că neofensivul lor este o capacitate- politică, un merit în genere recunoscut; cînd ei nu sunt decît famenii, neutrii pe carii Solon îi osîndea la moarte ; cînd ei nu-şi au fiinţa lor decît de la progresişti, carii zguduind trecutul, răsar moderaţii întîi cu căciula în mină ş-apoî în capul bxicatelor. Cînd femeile cochete vor să tachineze pe aceia de carii se interesează d&r nu-i pot aduce unde vor ele. 'fac avansuri, dau favoarele lor de faţă la nişte individe foarte neofensive, prin care cată să-şi răzbune de rebelii ce le despreţuiesc ; şi aceştia se umflă buclîndu-şi parul într-o oglindă, nesocotind şi zburlindu-se chiar pe aceia carii sunt cauza norocirii lor. Asta se întimplă cu moderaţii carii se cred că sunt mai meritabili decît progresiştii, pentru că sunt mai la-ndemînă, pentru că printr-înşii se şicanează sau nu se lasă să meargă trebilo, opunîndu-se celor carii ar putea să le facă.

Conchiz dar că moderaţii fac mai .mult rău progresului decît chiar retrograzii ; că la noi aşti moderaţi sunt cu totul de prisos, căci n-au ce modera, nefiind excesul nicăirea, nici putincioşi măcar, căci cată sau să rămînă cu retrograzii, sau să meargă cu progresiştii. Aceasta pentru cei cari vor fi acum în Cameră cu gusturi de moderatism. Iar pe alegătorii cari au să mai trimită cîţiva depu-

tați în Cameră ii îndemn, în numele viitorului sau al trecutului, să-şi aleagă deputatul de o culoare oarecare : regulamentist curat, sau constitutionalist curat. Destul este să avem în Cameră o stingă şi o dreaptă care să lupte piept la piept. Să nu trimită fătălăi, broscoi de mocirlă carii să nu facă nimic, să împiedice lucrarea, şi cînd este la vot să se codească, să s-ascundă sau s-aştepte o comandă ca să ştie ce să facă. Mai înainte de toate insă, recomandăm alegătorilor din partitul național să ceară o chezăşie valabilă de la deputatul pe care-l va trimite, că „va vota pe față şi că nu va primi nici un serviciu altul în stat cît va fi deputat, afară numai cînd va fi numit ministru".

Deputăția este un post de confiență[1] al unui colegiu întreg, iar nu un post de chiverniseală. Nu ştim daca totdauna interesele guvernelor pot fi identice cu ale țărei, sau, cel puțin, cu ale colegiului care-şi trimite omul său în Cameră : şi un om d-onoare, un om de confiență nu poate servi deodată la doi stăpîni cu interese opozite. Acesta fiind un mare principiu de susținut în tot timpul şi în tot locul, nu-l pot îndestul recomanda partitului național. Să nu ajungem într-o zi a vedea un ministru mustrînd cu dogitul pe un reprezentant al nostru, amenințîndu-l să-i ia postul, cum se întîmpla în Obşteştile Adunări trecute, şi pe .acesta cedînd, în contra conştiinței lui, voinței guvernului. Cine nu se simte destul de independinte prin singura avere a lui proprie şi printr-o mică îeafă de deputat, să nu se prezinte ca candidat, şi alegătorul să-i ceară în scris această obligație care s-o imprime în toate foile publice.

(1859, 28 martie j 9 aprilie)

[1] *conjianc.e* **(fr.) — încredere.**

LIBERTATEA PRESEI

Separatiştii, celulariştii pot să dezvolte doctrinele lor cu argumentările cele mai sofistice, cele mai dibace. Eu voi crede totdauna că sunt toți sau imbecili de bună credință, sau sclavi şi tirani carii vor ori să-şi ascunză semnele fiarelor ce port cu plăcere, ori cruzimile ce au devenit pasiunea lor domnitoare; sectari ai sclaviei sau ai tiraniei, carii caută să-şi ascundă pasiunea culpabilă subt o doctrină amăgitoare, sforțîndu-se, ca criminalul, să găsească cauze atenuante spre justificarea crimei sale.

Aceia carii opresc adunările, opresc discuția, împiedică publicitatea, vădesc că se ruşinează de public, să tem de dezvălirea faptelor lor, le e frică de publicitate. Oricare ar fi cuvintele lor, ei sunt retrograzi, de rea credință. Cer progresul de ruşine numai, fără să-l dorească ; strigă în contra abuzurilor şi le mențin în puterea lor ; se pling de arbitrariu şi-l comit neîncetat ; se fac că cer lumina şi o sting de unde se iveşte. Libertatea în gura lor este egida care. le ascunde despotismul.

Libertatea este una şi nedespărțită ; este un atom din care nu poți sustrage nimic fără să-l ciuntezi; este sănătatea unei societăți ale cărei organe funcționează toate în vigoarea lor. Oprind unul din organele ei a funcționa, circularea se împiedică şi germinele maladiei intră în corp. Răul progresă cu oprirea circularii şi prepară sau piroteaîa, lingoarea şi marasmul, sau frigurile, delirul şi mania. Tot răul într-o societate vine din prescripțiile

proîbitive, din împiedicarea facultăților ei, clintr-un regim contrariu rîvnelor ci, din ardicarea unei libertăți.

Dară ! libertatea este una şi nedespărțită, — şi tot ce nu este libertate este tiranic, este abuz de putere, fie acest abuz în cercul legislativ, în cercul judecătoresc, sau în cercul administrativ.

Doctrinarii, — carii au format stîrpiturele sociale ce se zic moderați, — neagă libertatea întreagă ca element al progresului, pentru ca progresul să nu se facă ; pentru ca societatea, — slăbănogită prin lungi regimuri proibitive, in boală ciineasea prin abținerea de la orice nutrimont tonic, de Ja orice nutriment împuternicitei-, cu corpul şubred şi cu inima lîngczită, — să se conducă lesne de legea arbitrarului, să se spăimînte înaintea biciului, să meargă singură unde-i sună fiarăle, precum leul, demoralizat prin ajunare şi regimuri umilitoare, urmează cu capul în jos pe supuiterul său; precum boul vine de sine să se înjuge la semnul ce i sc face prin lovitura cu res te iul în jug.

Oameni sinceri ai progresului, nu credeți pe doctrinari ! Libertatea sau este sau nu este ; abuzul sau este, sau nu este ; libertatea este sănătatea corpului social, care nu poate exista cu maladia corpului social, care este abuzul.

Libertatea are o singură lege : dă fiecăruia ceea *co* voieşti să-ți dea fiecare ție ; nu face nimului ceea ce nu voieşti să-ți facă nimeni ție. Ea are trăsurile ei pronunțate, fizionomia ei distinctă. Cunoşti libertatea îndată ee vei intra într-o societate dezvoltată în largul domen al ei : libertatea adunărilor, libertatea discuției, libertatea publicității.

Abuzul are legi varii, infinite şi elastice de toate părțile. Cea .mai simplă chestie, cea mai legitimă,-simtimentul cel mai natural, aplicarea cea mai neofensivă, abuzul face din fiecare obiectul unei legi penale. Nu este nici o datorie umană a cărei îndeplinire să nu fi oprit abuzul printr-o lege; şi nu este nici o trădare, nici o acție antisocială, nîci o crimă de les-umanitate, de les-societate, pe care abuzul să nu o fi salariat. Trăsurile caracteristice ale societății izinite în regimul abuzului sunt separatismul şi servilismul : nu se poate aduna mai mulți de atîți oameni la un loc; nu se pot discuta legile, nici aplicarea lor ; nu se pot discuta actele *stăpînir'd.* Fiecare ieşind din chilia sa are să se gîndească să nu facă un pas strimb, să nu zică n vorbă, să nu salute un fapt greşit de către *stăpinire;* căci cea mai mică abatere din linia sa de conduită, trasă dc *stăpinire* pentru politica zilei, îi duce in poliție, unde-1 bate, sau în tribunal, dc unde merge de-a dreptul în puşcărie.

In regiunea libertății, guvernul este al societății şi face ce voieşte societatea. în regiunea abuzului, populația este a stăpînhii şi face ce voieşte stăpiniren ; stăpinire^ o împarte în clase *de* diferite calități, subtimparte clasele în alte nuanțe de calități de mîna 1-a, 2-a, 3-a şi a 4-a; împarte privilegiurile, drepturile şi îndatoririle cum i se pare ; pune regimul Regulamentului în fine, şi populația, fasonată cu dînsul, îl cheamă într-ajutor ca s-o scape de libertate.

Proverbtd sclaviei zice că ..țiganului cînd i se face de bătaie, cată să-1 bați, căci altfel se îmbolnăveşte şî moare". Astăzi nu sc mai aude acest proverb, şi nu sunt decît unsprezece ani de cînd s-au dezrobit țiganii. Cînd treci din întuneric la lumină, te dor ochii şl nu poți vedea ; însă, odată dedat cu lumina, te cutremuri d-o viață la întuneric.

Curagiu, adevărați amici ai progresului ! Dați deodată toată libertatea în toată societatea, căci nu este nici un pericul. Libertatea are atîta nobleță în sine încît inima cea mai rea, cea mai vendicabilă devine bună şi iertătoare îndată ce se scaldă in libertate. 48 al românilor nu v-a probat-o îndestul ? Cînd cineva intră în apă încetul cu încetul simte mai multe răcori decît cînd se afundă dodată. Daca nu s-ar fi codit boierii să priimească de atunci toate reformele proclamate, toate principiurile salutarii nației noastre ; de ar fi abdicat de atunci la toate abuzurile, am fi avut oare atîtea invazii, atîtea nevoi, atîtea cheltuieli pe țară, sau am fi gustat, din contra, astăzi, toate fructele libertății şi ne-am fi dedat cu dînsa pînă acum, ca si cînd am fi fost născuți într-însa ?

„Numai atacînd şi răsturnînd toate abuzurile deodată, poate cineva spera să se s<ape de dînsele fără întoarcere. Atunci numai fiecare se vede interesat la aşezarea ordi-

nci; reformele cu încetul şi parţiale au sfirşit totdeauna prin a nu reforma nimic. Abuzul ce se mai conservă devine razimul şi prea curînd restauratorul tulului celorlalte ce crede cineva c-ar fi desfiinţat." *

Englitera, care intră deodată în toate libertăţile, trăieşte inlr-insele de două sute de ani ş-a ajuns în prosperitatea in care o vedem fără alte zguduiri. Libertatea bătrînă dă fructe generoase astăzi, şi tărîmul ei, călcat şi hierat de oameni liberi, produce fiecare hectar cît 20 hectare din cele mai bine cultivate ale ţării noastre.

America a dat deodată in toată libertatea şi îat-o in optzeci de ani mai înflorită decît toate staturile de astăzi.

Din contra, toate staturile care au umblat să păşească cu încetul în reforme, care au voit să desfiinţeze cite unul abuzurile societăţii vecin, s-au înecat de mai multe ori în singele lor şi au rămas în civilizaţie la distanţe mari de America şi de Englitera.

Toţi oamenii de stat ai timpilor moderni au recunoscut că numai libertatea, libertatea întreagă fără restricţii, poate civiliza, poate ferici populiî, poate stinge revoluţiile şi curma relele.

Nu voi cita aci părerile oamenilor libertăţei, nu voi numi Proudhoni şi Ledru-Hollini spre sprijinul libertăţii ; voi cita numai nume care să nu sperie nicidecum pe onorabilii deputaţi din dreapta, nici pe susţinătorii ingeniosului proiect de lege de presă, citit de ministrul din întru în Cameră.

„Voim libertatea, o libertate sinceră, *absolută* in tot şi pentru toţi, libertatea astfel cum există în Staturile Unite", striga redacţia *Universului* în 17 mai 1848, făcînd profesia de credinţă. Cine nu ştie ce este *Universul.* afle că este ziarul clerical ce] mai legitimist din toată Franci a.

„...Catolicii se vor coborî din arenă cu concetăţenii lor ca să ceară acolo toate *libertăţile publice* şi *sociale,* oare vor fi de acum încolo eritagiul neprescriptibil al Franţei'', striga corniţele de Montalemb^rt, cel mai boier, cel mai legitimist, cel mai catolic comite din Franţa ; şi altă dată

*** Adresa Adunării Constituante din febr. 1790 (a.a.).**

îşi rezumă profesia sa de credinţă în aceşti termeni ; „In ordinea politică n-am avut decît un singur drapel, libertatea *în tot şi pentru toţi".*

Şi D. De Vatimesnil se exprima astfel în privinţa libertăţii „Să ia seama bine francezii'. Tonte *libertăţile şi libertăţile tutulor* simt solidare. Nu va putea atinge cineva dreptul unui singur individ fără ca drepturile naţiei întregi să fie ameninţate... Libertate ! Nobilă vorbă care va deveni o amară derîdere daca n-ar însemna toate *libertăţile fură excepţii?".* Şi iacă pentru ce *Românul* făcu din *chestiei* Ferekidi o chestie naţională.

Cardinalul de Bonald, arhiepiscop al Lvonului, zice turmei sale, în 19 fevruarie 1848 : „Aţi arătat adesea dorinţa să vă bucuraţi de acea libertate care face atît de fericiţi pe fraţii noştri din Statele Unite ; această libertate veţi avea-o !"

D. Vicorniţele de Falloux să mărturisea astfel in Camera Reprezentanţilor : „Cînd am fost învestit cu titlul atît de dificil de purtat ele reprezentant al populului nostru, m-am gindit că nu voi căuta alte soluţii decît libertatea".

Imperatorele Napoleon I-iu dicta generalului Bertrand aceste cuvinte adresate către regele losif Bonaparte : „Zi fiului meu să-şi aducă aminte mai uainte de toate că este francez, să dea naţiei aiita libertate pe cît i-am dat eu egaliiale" ; căci mustrarea cea mai mare ce-şî făcea Napoleon, in martiriul său era că n-a dat Franciei libertate, şi singura scuză ce se găsea în contra astei crime de om de stat de talia lui era că rezbelele nu-i daseră pas.

Citaţiile n-ar mai avea sfîrşit, căci nu este un om de stil care, m confesiele Sui intime, să nu marturîsească că lumea este menită libertăţei şi că manifestarea libertăţei, sinteza tutulor libertăţilor este libertatea presei în timpii moderni.

Regele losif, fratele imperatorului Napoleon I-iu, scria din Staturile Unite Vîcomitelui do Kormenin, în 20 octombrie 1832, pe cînd boierii noştri aplicau Regulamentul în ţara românească: „Nici o lumină străbătătoare, egală, care să Iumine toate părţile unui întins imperiu,

fără *libertatea absolută, nemărginită a presei...* Libertatea absolută a presei este singura suflare care să poată râspindi în toate părţile adevărata lumină a spiritului ; numai cînd imperiul ei va fi întins în Frauda ea şi in. America, veţi putea fi logici si drepţi; numai atunci ar putea zice cineva : Virtute, fericire publică, nu sunteţi himere !"

Şi imperatorul Napoleon III mărturiseşte acest adevăr prin aste cuvinte : „Libertatea este o vorbă deşartă daca cineva nu poate să exprime liber prin scris cugetările şi opinlunele sale". *

O. voi, carii vă temeţi de revoluţii, dar carii le preparaţi, le cauzaţi, aduceţi-vă aminte că libertatea, libertatea presei n-a făcut nici o revoluţie, ci numai oprirea, tirania, arbitrarul] au adus revoluţiile. Toate revoluţiile se fac pentru libertate; daţi toată libertatea ca să piară toată ideea de revoluţie. Daca credeţi că libertatea este un rău, preparaţi-vă la acest râu. căci este fatalmente predestinat ; şi ca să sfîrşesc cu eitaţiele, aduc această admirabilă comparaţie a imperatorului Napoleon III: „...Pentru ca Libertatea este .ca un fluviu ; ca să aducă abondenta şi nu devastarea cată să i se sape o albie largă şi adîncă. Daca în cursul său regulat şi maiestos stă în otarele sale *naturale-,* ţările ce strebate binecuvântează trecerea ei; dar daca vine ca un torent care se varsă din cauza stavililor ce i se opun, se priveşte ca cea mai teribilă nenorocire ; ea deşteaptă toate urele şi se văd atunci oameni, iu prevenţiele lor, rcspingînd libertatea pentru că deşteaptă toate urele ; ca şi cînd ar trebui să gonească cineva focul pentru că arde şi apa pentru că îneacă".

— Eşti anarhist cu libertatea absolută care ceri, îmi vor striga boierii carii ştiu rău două-trei buchi.

— Să mă iertaţi, cinstiţi boieri : nu sînt anarhist, pentru că am cerut şi am ales domn şi n-am conspirat nici în contra legitimităţei lui, nici în contra autorităţel constituţionale a guvernului său. Sunt liberalist şi voi să întăresc puterea domnului ce am ales prin libertate de con-

" Tom l-iu, pagina ***i'M.*** — Idem, pagina 209 (n,a.).

ştiinţă şi de acţie, manifestată prin libertatea adunărilor, prin libertatea discuţielor presei, nu prin poliţii secrete, care îl trădau, nu prin bice şi baionete care îl compromit. Domnitorul românilor a zis-o : „Voieşte să domnească cu libertatea presei *absolută".*

— Să aveţi libertatea să ne luaţi moşiile ? vor mai repeta cei dibaci a încâlica pe acest etern cal al lor de bătălie, aceşti paiaţi politici carii au pus, între noi şi clasele ce voim să liberăm, atît de înalt în paliţă [1], astă momîie spăimîntătoare, ca să nu o lase a se apropia de mîntuitorii ei. — A ! îşi rid paiaţii între dînşii cînd văd efectul bufoneriei lor, întocmai ca comediaşii în culise după o scenă dramatică care a făcut să plîngă tot teatru.

— Noi voim, paiaţilor politici, daca cată s-o mai repetăm, voim să avem libertatea a ne aduna unde vom voi, cîţi vom voi şi pentru ce vom voi ; a discuta în public cît vom voi şi orice vom voi, şi a comunica părerele noastre prin presă celor carii nu au fost faţă. Voim să desfiinţăm prin puterea cuvintului imperiul vostru care ne apasă, să sfărimăm clasele privilegiate, întemeiate pe minciuna calităţei de naştere şi să clasăm individul în ierarhia socială conform adevăratei sale valoare. Voim ca, pe lîngă proprietatea numai materială de moşii şi de case ce am avut pînă acum, să ne dezrobim şi proprietatea înţelegătoare, *industria* şi proprietatea morală, *cugetnrev.,* si să dăm şi acestor proprietăţi valoarea in societate şi drepturi în stat. Voim să liberăm aceste proprietăţi născute de cenzuri şi de legi proibitive, precum voim să liberăm şi moşiele noastre de clâcaşi şi de intervenţii zaptiesti, precum voim să liberăm şi casele noastre de *C'mc-i acolo,* care ne turbură repaosul fără folos, şi de execuţii şi vizite domiciliare fără sentinţe judecătoreşti. Voim în fine să liberăm proprietăţile noastre înţeleptuale şi morale, precum voim să liberăm şi proprietăţile noastre materiale ; şi, — ca expresie generală a liberărei facultăţilor noastre, spre a putea lupta cu cuvîntul la liberarea acţielor noastre, — voim şi cerem să sancţionăm *libertatea presei* în toată întregimea ei, fără cenzuri şi fără legi chibzuite de dumneavoastră, cum să ne taie pofta de scris

[1] ***paliţă*** — par.

şi să ducă pe toţi publiciştii carii nu vă vor plăcea de-a dreptul în puşcărie, .spre a rămtnea în pace .să urmaţi sfîntul Regulament, cu arhondoloyia dumneavoastră, cu posturile date pe ranguri, în proporţii bine cumpănite de clasa *1,* clasa ***2,*** clasa 3, clasa 4, de boieri, stăpîni, proprietari ohabnici[1] pe ţai-ă şi pe statul întreg, cu toată legislaţia, ministerjurile şi divanurile, apanagîul clasei 1-a, cu mijloacele, în fine, a face în cîte 5, 0 ani de serviciu în posturi lucrative 10, 15, 20, 30, 70 mii galbeni venit pe an numai din moşii. Calculul vă este de minune, cinstiţi boieri ; atit numai că vi-1 faceţi fără să întrebaţi Şi pe „hoţii de păgubaşi", carii au apucat să guste din cupa *varitâţiei,* au deschis ochii şi au comunicat cu *veritatea* prin Prometeu, care se cheamă pe româneşte ,.48".

Pretextaţi abuzul, licenţa libertăţei preiei ! Ce rău a adus presa în toată libertatea et de trei Juni in 43 şi de cinci luni acum ? Ce răsculare a ocaziunat, ce asasinat a încuragiaţ, ce interior de familie a violat, cr onorabilitate privată a atacat ? S-a găsit un june să atace printr-o broşură, nu printr-un *organ public,* onorabilitatea poUticosoeialâ a d. loan Mânu, o onorabilitate într-adevăr neoontestabilă, încoronată de naţie cu toată solemnitatea în 48 la Giurgiu şi in 59 la mitropolie ; dar iată acest jano că ţi-a expiat[2] păcatul in puşcărie cu furii, cu tîlharii şi cu omorîtorii de oameni; iată în fine că nici tot talentul ce a desfăşurat fratele nostru de peste Cerna, avocatul Maniu, in pledoaria sa de două ore la Curtea Criminală, n-a putut să-1 apere de a mai sta încă patru luni la închisoare. Nu vă este nici alîta destul? Nu vă apără îndestul onorabilitatea condica criminală, făcută de administraţia ad-hoc a guvernului din Balta Liman ? Vă supără zbîroîitul *Ţintarului* ! şi pe noi să nu ne supere prîvîtegiurile voastre, abuzurile voastre şi puşcăriele unice în lume, ce conservaţi în astă stare spre corigerea noastră de impertinenţa a vă observa 1

Ce idee tarp, ce idee perioulo&.'să, ameninţătoare pentru societate aţi văzut pî-nă acum în ziarele noastre, care să vă silească a proiecta o lege administrativă de presă, pe

[1] ***ohabnic*** — de veci.
[2] ***expier*** **(Er.| — a ispăşi.**

care s-o execute impiegaţii voştri *efemeri,* fără *juri,* fără nici o garanţie, ca şi cînd panica de distrugerea societăţei la uşe ar reclama imperios asecurarea societăţei prin asediarea nemijlocită a conştiinţelor, în regimul legilor marţiale improvizate de o dictatură necesarie ?

Aveţi leac de răbdare ! Majoritatea Camerei este a voastră, majoritatea Comisiei Centrale este a voastră, ţara toată este în mîna voastră, — faceţi-vă legile cu îndelete, baricadaţi abuzurile cu tăria formalităţilor. Ce e zorul ? Nu vedeţi că sunteţi atotputernici? Nu vedeţi că de cîte ori v-am învins aţi dobîndit tot voi *? Ce* vă pripiţi să faceţi lucru neisprăvit ? Nu cumva conştiinţa vă spune ceea ce n-am putut să vă dovedim noî, că a trecut împărăţia voastră, şi o luaţi peste cimp ca murindul care, văzindu-şi sfîrşitul în delirul său din urmă, o tuleşte din patul morţel voind să scape de moarte ? — Ironie... Noi ştim că a trecut imperiul vostru, că legile ce vă mai faceţi sunt scrise cu degetul pe nesip, că răzuiturile voastre sunt neputincioase, şi pentru aceasta nu ne supărăm, nu angajăm serios lupta cu voi. Faceţi-va *cheful*! Ziua din urmă este a osîndltului. Voi veţi muri ca boieri şi veţi trăi ca oameni. Acest metempsicos, care vă va strămuta într-o viaţă durabilă, leală şi onestă, vi l-am promis noi în 48, — şi această viaţă v-o preparăm fără voia-vă, înaintea ochilor voştri.

Noi suntem tari ca sănătatea şi voi sunteţi slabi ca morbul; noi suntem tari pentru că credem în viitor şi ne răzimăm pe dinsul, şi voi sunteţi slabi pentru că credeţi în trecut şi vă rezimaţi pe dînsul; pentru aceasta nu ne-am supărat şi nu ne .supărăm de broşura lui B.C., plină de turbare în contra noastră, de caloroniele ce puneţi pe d. Eliade să ne arunce, de *Curierul* vostru unde v-aţi grămădit toţi, unde aţi adunat pe toţi bravii, pe toţi bandiţii politici (căci ne este iertat să bănuim astfel pe cel anonimi) şi-i puneţi să ne înjure in toate dimineţele. Fondurile secrete nu sunt. ale voastre, ca şi toate celelalte, pentru un timp încă ? — Profitaţi.

O, noi suntem tari, şi tăria noastră ne face să fim eonsecuinţi ; cerem *libertatea presei* şi nu ne supărăm de dînsa, nici chiar cînd ne-o arătaţi voi urîeioasă, îngălată,

ieşită dezmăţată din circiumă, celetnică[1] ţinghistră, scăpata în dezordine din locul de prostiiuire pe plată. Nu, nu ne supărăm de dînsa; o plingem, dar n-o urim : este rău educată de vei, dar nu este culpabilă ! Prostituata se sanctifică în razele lui Crist, şi presa voastră se va înnobila în razele Jibertăţei absolute, în lumina conştiinţei generale; pudoarea îi va veni înaintea opiniei publice.

Noi suntem tari, şi pentru aceasta suntem şi consecninţi; cerem li'oertijtea presei şi nu nc supărăm de dînsa oricum ni se arată ; iar voi sunteţi slabi şi de aceea v-aţi pierdut sărita, sunteţi neeonsecuinţi : nu voiţi libertatea presei, strigaţi in contra libertăţoi presei şi apoi abuzaţi de dînsa pînă peste toate răscoalele; cereţi pudoarea presei, ş-apoi o paraţi paparudă, o dezvăliţi, o îmbătaţi ca pe o bacantă si-i daţi drumul pe uliţe să-şi arate, să-si laude şi să-şi vinză doctoria de friguri. Este aşa ori nu ? Evreul dă şi ţipă, hoţul fură şi jură. Ce fel? şi în licenţa presei, şi in abuzul publicităţei tot vai privilegiaţi ? Tot voi şi numai voi să aveţi dreptul să înjuraţi ?

Pe cînd d. loan Mânu era caimacam turcesc în ţară, mare şi tare, — precum fuseseră odată ai săi sau Gavanosoglu, — şi scria prin *Buletinul* Oficial al statuhii că noi suntem hoţi şi omoritori de oameni, noi il dispreţuiam şi nu-1 trăgeam la judecată ; astăzi că duce pe d. Eliade la moşiele sale şi îl pune, — după ce îl îndoapă bine, —- de scrie Biblice în contra noastră, noi nu zicem nimic : ni-e milă de d. loan Mânu şi rîdem de d. Eliad. Pentru ce nu faceţi şi dumneavoastră tot aşa? Pentru că noi suntem tari şi voi sunteţi *slabi;* pentru ˛ă pe noi nu ne dor înjurăturele voastre şi pentru că pe voi vă dor vorbele noastre; pentru că noi spunem *adevăruri* şi voi faceţi *ca-*

i ommi-

Să presupunem însă că s-au făcut oarecare abuzuri cu libertatea presei şi de către noi ; apoi, eu lipsa *presei* puţine abuzuri s-au făcut, numai de către voi ? Pe ce temei cereţi ca în libertate să nu se facă nici un abuz de către noi, cînd toată durata regimului vostru regulamentar, toate guvernele voastre au fost un şir de abuzuri, mărturisite chiar de voi în Cameră. în faţa lumei, cînd

[1] cel etnic — slugă.

fiinţa voastră *boierească,* în societatea română, este un abuz şi cînd privilegmrile voastre sunt cele mai revoltante abuzuri, la care ţineţi cu toate astea mai mult decît ţinem noi la libertate, la *lipsa abuzurilor* din partea voastră şi-a abuzului puterei materiale în contra noastră.

Cum 1 voi comiteţi abuzul a desfiinţa Convenţia, *a* nega Constituţia, a defăima naţia, a conspira în contra votului de la 24 januariu, a semăna anarhia, a vă bate joc de neodina şi temerea patriei, a complota, a conspira în contra autonomiei române, a cere invazii de la turc, şi de la austriac şi de la muscal, a medita şi a tenta la crime de les-domniat, — şi vă revoltaţi că libertatea presei a comis abuzul, din partea unui june in contra onorabilităţii d-lui 1. Mânu ? Voi faceţi abuzul şi sunteţi mai puţin culpabili decît presa cave îl denunţă ? Este doară mai culpabil denunţătorul decît făptuitorul ? Mai criminal ministerul public decît săvîrşitorul crimei ? Unde vom merge cu acest sistem ?! Civilizaţia, civilizaţia numai este uşurarea omenirei, asecurarea voastră, apropierea omului de Dumnezeu ; si *civilizaţia vine numai prin libertatea completă intru toate şi pentru toţi,* a căreia mergător înainte, a căreia regulator este *libertatea absolută a presei.*

Daţi tot drumul libertaţei, căci ea n-a produs nicăiri nici un rău. Toate revoluţiile destructive, exterminatoare, s-au făcut numai în contra tiraniei, în contra privilegiului, în contra abuzului, ca să sfărlme zăbalele ce s-au pus libertate!. Exemplu sunt sinistrurile săvîrşite în Austria in 48 şi în toate ţârele despotice, cum şi liniştea, — în ast timp de incendiu politic şi social în toată Europa, — în Englitera, în Belgia şi în Elveţia.

Aţi văzut că zăbalele voastre, oricît de taii le-aţi face, n-au forţa a învinge libertatea cînd îşi ia avintul, şi că toate lanţurile libertâţei zdrumicate vă Izbesc pe voi; pentru ce vă preparaţi răul cu atîta împizmuire? De nu vă lasă inima să înlesniţi voi calea libertăţei, daţi-i pace ; ea îşi va croi-o de sineşi, îşi va săpa albia, îşi va regula cursul şi veţi fi scăpaţi pentru totdeauna de inundările ei.

Cînd libertatea rupe stavilîle ce-i puneţi şi îneacă pe cei carii ţin aste stavile, cînd vine mînioasâ, în toată ma-

îestatea ei teribilii, nimicind pe inamicii ei şi dc multe ort chiar pe amicii ei, atunci toţi sunteţi la pămînt, salutîndu-o cu veneraţie ; şi, tocmai cînd i se domoleşte furia, cînd i se alină mînia, cînd devine blîndă, generoasă prin triumful ei şi dă amnistia învinşilor, rupînd toate registrele trecutului, atunci începeţi din nou a conspira în contra oi, a-i urzi piedîce, a o nesocoti, a o întărită spre o altă înverşunare. Şi ce este şi mai ciudat : o combateţi în numele civilizaţiei, cînd libertatea este singurul clement in care poate vieţui civilizaţia, precum abuzul, tirania voastră este nomolul în care zace barbaria.

în secohd acesta mai puteţi crede că va trăi tirania, privilegiul, abuzul? O mărturisiţi Voi chiar că nu. Daţi dar deodată tot drumul libertăţei, — ea singură vă poate apăra dc revoluţii brutale şi de anarhia de care zicel, ca vă temeţi. Ziceţi că vă temeţi, cînd voi o faceţi, o savuraţi şi vă răsfăţaţi într-însa !!

Nu vă mai gîndiţi la o libertate stîrcită, rahiticoasă, schidoală, ciompăţită; la o libertate strînsă în curele, cu botniţă, împiedicată şi sugrumată în chingi, căci aceea — deşi vă va tolera abuzul — nu vă va putea apăra de nimic din cîte vă temeţi voi. Gîndiţi-vă la o libertate întreagă, complectă, frumoasă, sănătoasă şi armată ca Minerva ieşită deodată din capul lui Joe.

Nu vă mai gindiţi la umilinţa şi la mutilarea naţiei voastre prin proiecte demne de evul mediu, ca acelea din *Memorandul* vostru dat pe la curţile Europei. Nu vă siliţi să arătaţi naţia mizerabilă, ca să ieşiţi voi în reliefuri peste dînsa : daca blocul nu este tare şi nobil, nici reliefurile dintr-însul nu pot fi tari şi nobile. Unde vă este folosul ? Străinii rid de voi şi naţia voastră vă urăşte !

Voiţi să ne unim, ziceţi, voiţi să nu mai fie roi şi *noi*; dar cum înţelegeţi astă unire ? Să ne coborîm noi în cimitirul cadavrelor, sau să vă suiţi voi în templul vieţei ? să ne întoarcem noi cîţiva secuii înapoi, sau să veniţi voi în secuiul în care trăim ? să ne infectăm noi de miasmele morţei, sau să vă înjuniţi voi în profumele vieţei ? Cînd v-am respins? la 48 ? la 24 ghenariu ? Mărturisiţi-o. Cînd nu v-am chemat la ospeţul Patriei *?* la Cina de taină ? a trăi şi a muri pentru Patrie ? Suntem noi cul-

U

pabili daca aţi preferit totdeauna *orgia* eu străinul decît ospeţul de *agape* cu fraţii voştri ?

O, oameni fosili ! privilegiaţi bălsămiţi ! unirea este cu neputinţă între noi şi intre voi, pentru că legile naturei se opun, pentru că viaţa nu mai intră unde a intrat moartea, pentru că riurile nu se mai întorc în surgentul[1] lor, pentru că gheaţa nu se poate încălzi decît numai după ce se va descompune !! Transformaţi-vă şi veţi putea trăi între noi. Contopiţi-vă în societate, deşertând clasele voastre, şi societatea vă va clasa pe toţi cîţi veţi fi de clasat, dînd fiecăruia dupe valoarea lui interioară, dupe capacitatea şi voinţa sa a servi Patria cu onoare. Privilegiul, abuzul nu poate vieţui, se asfixiază îndată în libertate şi libertatea este singurul element al nostru ! — De n-o avem, vom avea-o ; ne-o comandă legea naturei, datoria ce avem către noi înşine, paza naturală a fiinţei noastre ! Veniţi să ne luptăm cu toţi a o avea şi să ne desfătăm cu toţii frăţeşte într-însa, — v-am zis-o de o mie de ori.

Daca morbul corpului n-ar slăbi inima, precum ne-o spune bisereca ; daca piroteala minţei n-ar fi efectul marasmului corpului; daca organele raţiune! ar mai funcţiona în voi, negreşit că cetind memorandul Brătianului, care *este al nostru,* şi memorandul boierilor, — cel puţin al unora, şi către carii mă adresez mai cu seamă în ast articol, — publicat în No. 5fl al *Românului,* care *este al vostru,* aţi vedea că o imensitate ne desparte, că nu este nici un punct prin care sâ ne atingem în starea in care ne aflăm acum unii către alţii, şi că numai negarea voastră vă poate confunda în *partitul naţional,* care este naţia, element vital şi dătător de viaţă.

Cerînd libertatea absolută a presei, nu cerem să se poată zice prin presă ceea ce nu s-ar putea zice prin manuscrise, ce nu s-ar putea zice prin vorbe. Limitele presei sunt naturale : sunt acelea ale sociabilitate! în genere, sunt unde încep libertăţile altei instituţii, unde încep libertăţile convenţionale ale corpurilor statului, unde încep libertăţile naturale şi sociale ale familiei şi ale individului ; unde umanitatea, morala, societatea Si comandă să se

***surgent, sorginte* — izvor.**

oprească. Presa Statelor Unite, a Engliterei, a Belgiei, a Elveției în fine vor arăta calea presei României.

într-un. stat reprezentativ, într-un stat eminamente electiv, precum este al nostru, de la *pîrcălab* pînă la domn, presa este menită să aibă cea mai mare aeție, să fie instituția cea mai respectabilă, cea mai respectată în stat. Presei, într-un asemenea stat, îi este necesarie o lege solidă, imuabilă, inalienabilă, ale carii garanții nu se pot afla decît în *libertatea ei,* sacrată în fruntea flecarii carte, fiecării constituții ce-şi vor da d-aci nainte românii; căci presa are sâ prezide la toate alegerile constituționale, la alegerile fiecăruia corp în stat, să prezide la oricare elaborare de lege. Are să prezide literatura în genere, artele şi toate relațiile sociale şi internaționale. Ea are să îmbărbăteze şi să înnobileze nația română, alțind inima cetățenilor, suplinind patimile şi dezvoltând amorul de patrie, de familie şi de umanitate. Presa cată să fie puternică şi generoasă. Atacînd libertatea presei, vom ataca proprietatea generală, dreptul național, puterea morală a societății, dreptul a cugeta, libertatea conştiinței, naşterea morală, naşterea ideilor ; ar fi în ordinea morală ceea ce ar fi în ordinea fizică când s-ar prescrie reproducerea, cînd s-ar zice : puteți să naşteți copii numai de genul cutare, numai de statura cutare etc. ; pruncul ce veți naşte altfel, sugrumați-1 pe dată, căci veți fi puşi la amendă, la închisoare, vi se va omorî fiul şi vi se va ardica dreptul de a mai naşte fii.

Nu poate fi stat liber, stat constituțional, fără libertatea presei. Rolul presei este să ajute guvernul şi societatea în progresul regulat, paeefic, combătînd abuzul şi arătînd drumul libertății prin deşteptarea şi dezvoltarea Ideilor salutarii. Un asemenea agent al civilizației nu poate Fi destructor guvernelor carii vor să meargă pe calea civilizației ; din contra, este ministrul său cel mai prevăzător, cel mai sincer, care ține ordinea publică, prin puterea inteleptuală, prin puterea morală, şi apără guvernul şi societatea de acția forței materiale, de acția forței brutale. Presa liberă devine un arbitru, un *juri* în permanență, care intervine în orice conflict, între corpurile statului şi între guvern şi societate. Ea îşi trage de sine limitele sale şi nu este necesar să vie o lege specială ca s-o oprească d-a chema la arme, d-a ațîța vrajbe civile, d-a ardica guvernului puterea morală, fără care se anulează orice acție a guvernului. Ea va şti că datoria ei este să bată *abuzul* atit al guvernului cît şi al societății. Presa moralizatoare va şti să-şi puie ea însăşi lege a nu calomnia, a nu defăima, a nu ataca statul în bazele lui. Ea va şti că numai prin discuție poate prospera elaborarea, schimbarea legală a unei legi constituționale, civile sau criminale, iar nu prin. apel la arme, nu prin apel la rezbel civil. Ea va şti că viața privată a cetățenilor nu poate fi discutată de dînsa decît numai cînd are să tragă dm ea o garanție pentru sau contra unei persoane publice, in viața sa publică. Ea ştie că principiul religiei, principiul proprietății, familia şi persoana sunt sacre în orice societate civilizată, şi că ea — presa —- care este cauza şi efectul totdeodată al civilizației şi al societății, nu poate ținti la a distruge pe genitorii şi fiii ei.

Regulele generale, dar, de morală publică şi privată, care regulează societatea in genere, sunt destule a regula şî presa, fără să mai fie necesitate de legi speciale pentru dînsa, rămîind numai a se regula *imprimeria ca industrie, librăria* cei *comerciu şi publicația ca proprietate.*

11859, 21—25 iunie)

ACŢIUNEA ROMÂNA ŞI REACŢIUNEA BOIERIMII ANTINAŢIONALE

Fatalmente, Reacţiunea urmează totdauna Acţiunei. Acest reflux moral, însă, diferă cu totul de refluxul' fizic : Reacţiunea împiedică numai, dar nu întoarce Acţiunea.

Acţiunea naţională română, împiedicată cu venirea celui d-întîi Ghică în Ţara Românească, Gheorghe Ghica, care a venit escortat de tătari şi de turci, spre a uzurpa tronul Basarabilor, Acţiunea română, curmată cu desăvîrşire cu moartea lui Şerban Cantacuzin, Acţiunea română, anunţată în periodul său din urmă la anul 1802, manifestată la 1821, specificată la 1840, formulată la 1848, votată de Adunarea ad-hoc la 1857 şi sancţionată la 24 ghenariu 1859 fu urmărită de aproape de Reacţiunea boierimii antinaţionale.

Anevoie într-o naţiune să fie şi Reacţiunea tot aşa de puternică ca Acţiunea; pentru că orice societate este compusă de o parte activă şi de alta pasivă, şi este în natura lucrului ca tot ce cugetă, tot ce se mişcă, tot ce are viaţă să fie în acţiune ; dacă n-ar fi 'aşa, legea progresului n-ar mai fi o lege eternă şi nemutabilâ. Cînd progresul îşi ia avînt prin Acţiune, partea pasivă, partea trîndavă, Reacţiunea, negăsind vitalitatea şi forţa în drojdiile ce rămîn în fierberea Acţiunei, neputînd combate Acţiunea prin ea însăşi în societatea din care face parte, aleargă să-şi împrumute puteri de la străini. Astfel s-a urmat în Franţia, astfel în toate părţile, astfel se urmează şi la noi. Această lege generală se poate studia în toate locurile

unde a operat Acţiunea naţională mai cu putere. Şi ca să nu mergem să studiem acest fenomen în Franţia la finitul secolului trecut şi la începutul secolului acestuia, ca să nu mergem a-1 studia în Austria, să-1 studiem acasă la noi, căci este scris în limba patriei, este contimporan cu noi, este gravat în memoria fiecăruia. De cîte ori Reacţiunea boierilor antinaţionali s-a cercat să se opuie Acţiunii naţionale, fără să puie mina străinul, Reacţiunea lor a făcut totdauna fiasco şi Acţiunea- naţională a mers totdauna înainte, rîzîndu-şi de ameninţările Reacţiunii. Nu este sevă, nu este vitalitate în Reacţiune. Cum o să se opuie ea prin ea însăşi contra elementului vital aî naţiunei; şi suflarea de departe numai, a străinului, nu este destul ca să poată da ton inerţiei : trebuie să vie el, străinul în persoană, cu baioneta şi cu tunul, trebuie să puie umăr străinul ca să poată da putere Reacţiunei. După animarea naţională sub Mavroghene, a trebuit să vie neamţul şi muscalul; după domnul Tudor, a trebuit să vină turcul şi muscalul; după revoluţiunea din 48, a trebuit să vie şi turcul şi neamţul şi muscalul. D-aci înainte insă sperăm că n-are pe unde să mai intre străinul. Convenţiunea şi principiul neintervenirii, graţie lui Napoleon, patronul Acţiunilor naţionali, a închis toate barierele şi a baricadat toate potecile pe unde străinul putea să pătrunză în ţara noastră. N-a mai rămas astăzi in ajutorul Reacţiunii decît bătrîna viclenie a unor cabinete cangrenate prin propriele lor excese.

După formularea Acţiunei naţionale, după 48, năvălirea a trei armii străine părea că a învins cu desăvîrşire Acţiunea română. Această părere însă era numai în capetele bolnave ale reacţionarilor; căci Acţiunea îşi concentra energia şi era în mişcare continuă. Reacţiunea, în culmea fericirii ei d-o zi, gîndea că cu întemniţarea şi cu exilarea cîtorva persoane s-a înăbuşit cu totul Acţiunea. Ţiganul se întorsese in sclavia sa ; ţăranul se întorsese, fără murmură, la servagiul său şi încă cu o doză şi mai mare de nedreptate: din clăcoş c-un drept pe pămîntul său de laboare, a devenit *chiriaş* cu dreptul a sta în aer ; meseriaşul şi neguţâtoriul se întorseseră la umilinţa lor de mai nainte ; se stricaseră toate şcoalele naţionali de prin oraşe şi sate. Supliciul secular, biciul şi jaful se pu-

seră iar pe țară, și ciocoimca, mîndră de puterea străinului, înverșunată de răzbunare contra celor ce au voit să-i dea o patrie liberă, propunea să se arză toate cărțile din țară și strlngea cu sete cea din urmă armă ee s-ar fi putut găsi ascunsă în vreo casă. Peste 30.000 de puști și pistoale, după ce s-au ars în curtea lui Constantin-vodă, s-au adunat toți lăcătușii de au zdrumicat toate țevile acestor arme. Copii, îmbătrîniți în credința și speranța în străin, credeau că viața Națiune! este ascunsă în acele țevi de pușcă. înalta nobleță revenise la splendoarea ei d-întîi; bicele, țipetele, vaietele, jafurile, fiarele, muzicele, orgiile făceau acordurile cele mai plăcute în armonia regulamentară și înălțau melodia delicioasă spre etajerele ierarhiei din Arhontologie *. Cînd redobîndește cineva ceea ce s-a deprins să aibă și pierduse cîtva timp, fericirea este cu mult mai mare de pe cît era pînă să nu guste amarul pierderei. Acest fenice, *Regulamentul,* nu. fusese niciodată așa de frumos in viața sa cea d-întîi ca în orele cînd învie din cenușa lui și-i creștea penele din nou. — O vedenie amăgitoare! Fenicelc este o fabulă, bătrînilor copii ! Ce moare mi mai înviază, ce arde rămîne ars. Regulamentul și Arhontologia voastră au murit, s-au ars de Națiune și cenușa lor s-a spulberat în vînt.

Transformarea se face ; este legea naturci să se facă ; și metempsihosiștii, urmînd legei progresului și perfectibilității, spun că animalul se transformă în om, nu însă și viceversa. Liniștiți-vă : Regulamentul vostru se va transforma în Constituțiunca noastră și voi veți trăi prin noi. Nimic nu se pierde în univers. Rangurile și faptele voastre vor trăi în istorie și voi veți trăi în lumea reală.

Pe cînd se vota Acțiunea română în Adunarea ad-hoc, în timpul său parlamentar, cînd invaziunîle străine erau reprezentate în România numai prin cîte un comisar respectiv, cu parola în loc de baionetă, Reacțiunea se ștergea la ochi și nu putea să crează ce vedea la golirea scrutinului. Nu e nimic — își zicea Reacțiunea cu speranța muribundului în medicamentul viitor — pînă la sancțîo-

' *Arhontologie* — **condica neamurilor boierești.**

narea acestui vot mai va; reprezentanții invaziunilor ne vor ajuta, să căutăm numai a ne întrona un căpitan bun al nostru și vom scamota' noi și votul acesta ; încă cîteva drepturi ale țării cedate străinilor și baionetele lor sunt aci ; guvernul este al nostru, majoritatea Camerei este a noastră.

Ziua otărîtă pentru alegerea căpitanului ce trebuia să conducă Acțiunea sau Reacțiunea ajunse. Bibescu sosise la Cîmpulung, Ghica făcea nevoia bunăvoință, toți amatorii se frămîntau în nerăbdare ca eîinii în giurul unei mese; partizanii lor împleau bisericile rugîndu-se la icoane și îngenuchoau înaintea preoților cu patrahirile pe cap, pe cînd cortegiul *Acțiunei* naționale inunda toate poalele și dealul mitropoliei, tot Cîmpul Libertății pînă la pavilionul consacrat acestei divinități în anul 1843. Bibesciștii, orbiți de dorința lor, gătiseră și ospățul ce era să le încoroneze triumful; guvernul .și Camera erau ale lor, biruința era sigură. *Reacțiunea* însă păli la auzirea unui nume necunoscut și *Acțiunea* națională mîncă ospățul pregătit de *R.eacțiune.* Nu e nimic, — strigă *Reacțiunea,* prin vechii perucați cu dinți de sidef, — vom triumfa ; astea sunt trecătoare, criteriul cu invaziunile nu va recunoaște această operațiune făcută afară din regulele prescrise de dînsul Este călcare de formă, strigă unul; călcare de Regulament, strigă altul; călcare de Convențiune, strigară alții; s-așteptăm sentința criteriului cu baionetele ; puterile garanți n-or să recunoască astă alegere ; sublimul nostru sultan n-o să-1 întărească. Bibescu fugea scuîpînd înapoi și toți amatorii cu buzele îmflate .se puseră pe jălbi la puteri. Criteriul, sublimul sultan, puterile dederă din umeri. Nu e nimic, strigă iar Reacțiunea, făcîndu-și curagiu ; politica, diplomația, evenimentele, circumstanțiile nu iartă pe Criteriu, pe Sultanul, pe Putori să se pronunțe, pentru alte cuvinte ; însă ei sunt cu noi. Să revenim, zise Reacțiunea, la vechea noastră rutină, la conspirațiunî, la comploturi de palat, și acum cu invențiunile cele noi, cu mașinele infernale pe de o parte, și pe de alta cu jălbi la străini, cu calomnii, amerințări și făgăduieli.

' *excamoter* **(fr.) — a ascunde.**

Acţiunea naţională se împiedică necontenit, dar se mişcă şi înaintează neîncetat ş\ Reacţiunea se debate[1] în delir după 24 ghenarie; işi recheamă toate puterile, ţine sfat mare şi otârăşte să lupte de faţă ; işi numeşte două comitete, unul la Bacău şi altul în Capitală; otârăşte să ridice două steaguri prin aste două comitete, adică tmul la Bacău şi altul în Capitală. Toată speranţa ei şi-o pune în afară în cei trei monarhi oe-ncongiură România şi înăuntru şi-o aţintă în puterea ce-i da legea electorală făcută de străini şi priimită provizoriu de Acţiune. Steagul lor din Bacău cade îndată după înălţarea sa, ca să facă loc altuia ce era să se ivească mai pe urmă în Iaşi cu numele de *Viitorul,* şî toată Reacţiunea aţintă pc cel din Bucureşti. Acesta se cheamă Conservatorul *progresist,* condus de o *protipendadă :* cinci aleşi campioni ai boierismului. Reacţiunea îşi cheamă toate molusceJe inerte să se mişte, să ia parte la luptă contra Acţiuneî şi în primăvara anului 60 toaite moluscele culbeci prin simpatie melcoască au scos deodată în trimbă coarne boiereşti de la Iaşi pînă la Bacău, din Bacău pînă-n Bucureşti şi de la Bucureşti pînă la Craiova. Ce mîndreţe de coame '. Ce înţelegere spontanee între dînşii ! Ce comunicaţiune miraculoasă. Ceea ce face unul aici. în aceeaşi clipă face şi celalt la distanţă de 20 de postii ! Lumea s-a ocupat mult, mai anii trecuţi, dc acest fenomen ciudat de simpatic si de înţelegere melcoască. Dar cei de dincolo de Milcov sunt şi mai vineţi, cu cefile mai groase şi cu coarnele mai mari. Era comedie cum o luaseră toţi din toate părţile, papuc, peste cîmp, pe colţul ierbii, plini de spume şi cu işlicile pe ceafă.

Crize financiare, — să se ascunză toţi banii! Biruri sugrumătoare; taxe, timbruri, patente; vinariciul, raohieritul, tutuneritul, coşăritul, vătrăritul, pogonăritul, prunaxitul, vădrăritul, găletăritul, oieritul, văcăritul, coroăritul, deeimăritul, găinăritul şi toate birurile inventate de toţi Ghicii de la ivirea lor în ţară şi de toţi discipolii lor fanarioţi. Colonizarea, vinderea pămintului ţării la străini şi proletariatul general pentru pămînteni ! Să facem sâ

[1] *se de.baltre* **(fr.) — a se zbate.**

se ridice ţara. strigă Reacţiunea. Să curgă sîngeLe, să vie străinul ! Acţiunea, ea este culpabilă, ea este novatoare, să se năbuşea.scă.

Acţiunea : avem majoritatea în Comisiunea Centrală, avem majoritatea în Cameră, avem puterea executivă şi ea ne lărgeşte calea.

Reacţiunea îşi puse în fine cele de pe urmă puteri să facă şi ea îa rîndul ei cum face Acţiunea, adică să se mişte şi ea în sensul ei. Cortegiuri mari în toate părţile, recrutate pe parale din vagabonzii străini cari n-au familie decît ca s-o specule, cari n-au patrie decît ca să specule cu dînsa, cari n-au proprietate decît ca s-o vînză mai cu preţ străinului. Toate bandele de oamenii sau asociaţii cutăruia sau cutăruia ciocoi să strige de la un capăt al ţării 7JÎnă Ia altul : *Jos Constituţia, să trăiască Regulamentul ţ* jos progresiştii, să trăiască tombateriştii[1] ! jos Acţiunea, să trăiască Reacţiunea ! Alergaţi, vagabonzi, acum de toată rasa, darimaţi, prădaţi casele constitnţionaliştilor în Ploieşti şi-n Craiova şi *pe* dmşii-i ucideţi *cu* pietre unde-i găsiţi. Transformaţi ţara într-o jacherie. Strigaţi, urlaţi să răspundeţi strigătelor din Vîena, Stambul şi Petersburg ! noi conservatorii progresişti am aşezat foalcle cele mari sub steagul nostru şi le îmflăm cît putem ca să generalizăm incendiul. Na-vă singiuri şi cadavre 1 * Foc României de toate părţile ! Piară în flăcări, nu mai va să fie a noastră !

Liniştiţi-vâ, nu vă mai frâmintaţi cu firea ; Acţiunea a scuipit pe incendiul vostru şi 1-a stins cu o suflare, precum se stinge o luminare. Acţiunea naţională merge, Reacţiunea cade în brînci oriunde voieşte să se opuie.

Un guvern rătăcit işi propuse să slăvească Acţiunea prin eonrumperea neofiţilor, şl aceasta fu lovitura cea mai simţită ce se dede Acţiunei. în adevăr, toţi neofiţii ***ce*** se spera că vor lupta mai ager în Acţiune se împleteciră în mrejele Imposturei şi nu mai rămaseră în picioare decît numai cîţiva luptători din 48 şi naţiunea, tari în a

[1] ***tombaterist*** **— cu idei învechite, retrograd.**
*** Vezi *Conservatorul,* tir. 87 din I860 (n.a.)**

lor credinţă si împietriţi contra tuturor loviturilor a tuturor felurilor de inamici.

Reacţiunea crezu că e momentul să-şi îndoiască forţa spre a izbi de frunte în Acţiune ; îşi înălţă steagul mai sus, schimbă numele organului ci din *Conservatorul progresist* în *Unirea,* lărgi cercul conducătorilor din *pentaăă* în *âodecadă,* făcură ce n-au mai făcut ei de cînd sunt: *sacrificiu pentru o idee !* Contribuiră cu cîte 416 galheni fiecare din această dodecadă, spre a lupta, cu toată agerimea de care poate fi capabilă o Reaeţume, contra Acţiunei, pe care o socotea slăbănogită de loviturile ce i-a dat cei rătăciţi din neofiţii ei. Nu e calomnie, nu e laşitate din care Reacţiunea să nu-şi fi făcut o armă contra Acţiunei, şi nu e lovitură ce nu se-ncearcă să-i dea înăuntru şi-n afară, mai cu seamă dupe ce luă pe deplin şi puterea administrativă, precum mu necontenit pe cea legislativă.

Evenimentele cele mari însă *s*-apropie. Reacţiunea, desperată de dînsa ca .şi dc ajutoarele ei dinafară, începu a miorlăi în giurul Acţiunei 5-a cere coaliţiune, iar nu unire, dar coaliţiune în contra cui ? A puterilor dinafară convocate de dînsa, a puterilor naţionali negate de dinsa ? Această coaliţiune nu se va face. Viaţa nu se va alia eu moartea : puterea organică cu putreficarea infectată. Reacţiunea trebuia să se desfiinţeze in spirit spre a putea reînvia şi trăi prin Acţiune. Orice coaliţiune este imposibilă pentru partita Acţiunei, căci Acţiunea a dovedit prin experienţă că iiumai atunci s-o slăbit eind s-a înduplecat a priimi sărutarea de trădare a Reacţiunii.

{1861, 17 decembrie)

[MONSTRUOASA COALIŢIUNE]

în fine, de bine, de rău, tunsă, rasă, trecu adresa, şi după legi, trecu cu majoritate. Trecu insă cam cum am fi voit noi să treacă ; fără să poată impune ţărei un minister din coaliţiune, din fosta majoritate a Camerei, din reacţiune. Acum sperăm că se va putea alcătui ministerul afară din reactiune, fără să se calce tipicul, fără ca acest minister să se poată zice că nu este constituţional, că nu este din majoritatea Camerei.

Coaliţiunea, oare, acum că şi-a sfirşit treaba, mai are vreun rezon a fi, sau se va risipi ca să-şi vină. fiecare acasă ?

Adresa a trecut cu 52 voturi contra 5. Dar mai este ceva. Pe lingă 5 voturi constituţioiMli contra adresei, mai sunt încă 50 voturi contra ei noconstiUnionali, prin abţinere, şi prin abţinere motivată. Acum, 5 voturi constituţionale şi 50 voturi semiconstituţionale, fac 55 de voturi constituţionale şi semiconstituţionale contra adresei, şi *52* voturi constituţionale pentru adresă : *Nous avons rtm-*portt* mie *dvfaite '.*[1]

Noi nu mai trecem în coloanele acestui număr adresa, astfel precum s-a votat şi s-a trămis domnitoriului, pentru că au publicat-o toate celelalte ziare. Vom da-o însă in numărul viitor, cînd sperăm să avem mai mult spaţiu, pentru că este o> piesă istorică care nu poate lipsi din corpul ziarului nostru.

[1] **Am cîşti^dt <i Liifrin^ere !**

Acum, să ne întoarcem la oițele noastre, precum zice francezul.

Această agregațiune spontanee între oameni de diferite credințe, cu interese opuse, cu diferite datine si obiceiuri, va slăbi partita națională, cel puțin, dacă nu va mai aduce şi alte rele.

Indivizii pot veni, prin convicțiune, dintr-o partită în alta, precum au şi venit mulți clin reacționari în. partita liberală şi viceversa. O partită întreagă însă, să treacă dodată din extrema reacțiune in extremul progres, este cu neputință. Aceasta nc-ar duce sâ oredemeă legitimiştii, căzuți de 80 de ani, cari trăiesc de 80 de ani cu credințele lor, ca cucuvaielc în ruinele afundate din cartierul Saint-Germain, au venit dodată să se facă toți într-o zi republicani.

Apoi dacă optzeci de ani de goane sîngeroasc, de evenimente de tot felul au trecut peste aceşti legitimist!, şi ei nu s-au smintit în credințele lor, cum voim noi ca. *toți reacționarii noştri de frunte,* într-o singură zi, să devină egali în aspirațiuni liberale cu cei mai înaintați oameni ai noştri ? Ce fel ! închinătorii de idoli se găsesc într-o zi toți discipuli ai lui Crist ? Sclavii tiranilor patriei, ei liberatori ai patriei! Conducătorii învaziunilor se ardică şi pun oi piepturile lor stavilă învaziunilor ! Cei *cu capetile pe tipsii* înaintea străinului ardică astăzi aceste capete semețe în fața lui! Cei ce au jefuit țara, au călcat în picioare toate instituțiunile ci, au tîrît-o de păr, au prostituat-o străinilor, vin astăzi să onoare această țară şi *să-şi plece capul* înaintea ei, întereînd spatele deodată străinilor la cari îşi plecau capul pînă ieri ?

Fie, să credem si-n această metamorfoză spontanee. Dar unde sunt faptele ? Ce au făcut aceşti oameni spre a ne putea fi permis să ne înşelăm, de bună voie măcar, cu dînşii ?

O! coalițiunilc au Izbutit adesea la aceea ce au visat; pentru că mai multe forțe unite într-un punt dau rezultatul dorit. Dar pe urmă ? Ce au adus totdauna coalițiunilc după săvârşirea faptelor lor ? Nenorociri 1 Totdauna o coalițiune a .adus, după săvîrşirea norocită a faptei sale, tocmai contrariul dc ceea ce produce o revoluțiune, şi

totdauna cînd coalițiunile s-au amesteoat in revoluțiuni, au degenerat aceste revoluțiuni în rezbele civile, în rezbele nenorocite.

Noi nu ştim unde poate duce o coalițiune monstruoasă ca aceea ce vedem astăzi între oameni cari ne-au înşelat totdauna şi între oameni devotați şi cu animă.

Am văzut adesea coalițiuni făcute sub devize salutarii în aparență : am văzut în Francia coalițiuni Intre roialişti deghizați, prefăcuți democrați de porunceală, între patrioți falşi, între intriganți abili, între oameni corupți şi între un mic număr de oameni curați, sinceri dar creduli, cari aveau o greutate prin puritatea lor ; am văzut asemenea coalițiuni sub devize pompoase, pleeînd la principie mari şi ajungînd apoi a tiri la eşafod pe oamenii cei mai mari, pe oamenii de geniu ai Franciei, pe oamenii cari prin curagiul lor asiguraseră Republica şi mmtuirea îumei, plantaseră arborele libertății, nlvelînd națiunea în fața dreptății şi a drepturilor.

Am văzut o altă coalițiune plecind din mai multe puncte asemenea cu cea d-întii, condusă de un soldat cutezător, care să stingă cu suflarea geniului sau, cu ascuțitul săbiei sale, rămăşițele murinde ale Republicei, răsuflarea cea din urmă a libertății; şi am văzut apoi, după cincisprezece ani, acel imperiu colosal, ieşit dintr-o coalițiune de ambițioşi pe ruinele Republicei şi ale libertății, că se zguduie de o coalițiune alcătuită de trădători de patrie; ş-apoi iarăşi, ca fatalitate prescrisă, după alți cincisprezece ani, am văzut o altă coalițiune alcătuită de burghezi vanitoşi, numai calcul egoist, şi de patrioți numai animă dar imprudenți, gonind cu neomenie rămăşițele rasei lui Ludovic XIV. Ce s-a mal urmat cu coalițiunile în Francia de la Carol X şi pînă astăzi, spuic-no-o oratorii noştri versați în istoria Franciei şi cari sforăie după tribuna noastră avantagiele unei coalițiuni monstruoase.

Am spus-o fără sfială în programa noastră, fără temere că ne vom pierde chiar libertatea, că suntem pentru revoluțiunile naționale, dar că suntem contra rezbelelor de partizani, contra rezbelelor de nemulțumiți, contra insurecțiunilor, contra a tot ce provoacă rezbelul civil, contra a tot ce duce la pieire o națiune ; căci toate acestea

decimă gratuit o națiune și-i năbușește progresul, pe cînd o revoluți une o dezvoltă, o mărește și o face demnă de libertate.

O repetăm : coalițiunea monstruoasă de astăzi nu poate duce la nici un rezultat bun nici naționalitatea, nici libertatea noastră; şi ni se .sfîşie anima cînd vedem talentele cele mai eminente, oratorii cei mai mari ai naționalității și ai libertății române iircîndu-se pe tribuna națională ardicată de revoluțiunea de la 48 față-n față cu tronul României, că se pun în serviciul reaețiunei și că se sforța din toate puterile spre a spăla trecutul condamnaților de națiune spre a-i pregăti, spre a-i face proprii să mai vie încă o dată în stare a strivi principiele dobîndite în 48 și a innăbuși și chiar vocea acestei tribune.

A! d-lor oratori, d. Brăiloiu patriot mare ; d. Catargiu, Buda al ciocoilor, mîntuitorul patriei! d. Otteteleșeanu egal în virtuți și în patriotism cu Cîmpineanu ! Nu vă temeți că într-im moment de impietate vă va strivi plafonul pe tribuna de pe care blasfemați ?

Oratorul, care faptă a eroului său voiește să constate ?

Voit-a oratorul să facă aluziune și la o *condică neagră* înființată de generalul Chisselef ? Voit-a oratorul sâ mai facă aluziune și la... Oprește, d-le orator, ascunde-ți eroii, nu-i mai spune anume... Ș-apoi, cer iertăciune, d. orator n-are nici un drept să laude pe d. Otteteleșeanu, căci d-lui nici n-a Iscălit, nici n-a votat adresa. D. Otteteleșeanu, care a făcut toate faptele cele mari pe cari oratorul este oprit de *cuviință* a le numi, n-a avut coragiul să iscălească adresa. D. Otteteleșeanu dă ceaiuri, dejunuri, dinele, baluri strălucite, dar iscălituri, nu.

Vie acești nobili aliați ai noștri, vie acești ai noștri *amici-inimici,* dea probe că au intrat cu curățenie de animă în templul nostru, că se închină fără viclenie Ha altarul nostru ; dea-ne probe că s-au pocăit; înceapă la fapte ; voteze o lege electorală proprie a ne aduce o Cameră națională, prin care lege să nu se excludă din partea activă a națiunei o mie la unul; voteze o lege prin care să se dea o palmă din patrie fiecărui român, dumnealor, cari pînă ieri voiră să dea întreagă, cu ardicata, astă patrie a românilor, coloniilor nemțești : voteze o lege pentru o instrucțiune în adevăr publică, generală, gratuită și obligatorie pentru tot românul; voteze o lege pentru adevărata armare a țărei după sistemele despre cari s-a vorbit atîta ; voteze o lege prin care să se asigure libertatea Individuală, să se asigure domiciliul fiecăruia: al fostului ban ca și al păstorului din munte ; voteze libertatea gîndirei, a parolei și a scrisului fără frîu; voteze acele legi cari prepară civilizațiunea, cari fondează patriotismul, și atunci fie încredințați că noi aceștia, cari *niciodată nu am lins unde am scuipat,* ne vom închina pînă la pămînt înaintea d-lor și vom binecuvînta poate și chiar această coalițiune azardoasă. Vom zice : acești foști ai noștri amici politici au prevăzut mai bine decît noi, au fost mai docți decît noi in știința politică. Pînă nu vom avea însă asemenea dovezi, vom striga din toți plomunii noștri : această coalițiune este monstruoasă, este născătoare de rele, ferească-se tot românul de dinsa,

Dar domnul Brăiloiu ne-a spus-o destul de lămurit pînă la ce grad s-au convertit d-lor ; Aş respecta *și o parte și alta principiele lor respectare pe bazele majorității invocate cu constituțională de pe tribuna acestei Camere, majoritate pe care a aborat-o' națiunea întreagă pînă ieri, cu tot dreptul cuvint.*

A început să se vază oare o să fie productele acestei coalițluni, din nenorocire ; fostul ctitor al monastîrjlor poroclite Brîncovenești a început să vie cu petițiuni la Cameră și să ceară de la dînsa, în virtutea acestei coalițiuni, ca să se rădice dreptele sechestre puse de către guvern pe o avere care nu poate plăti nici a treia parte de ceea ce este datoare. Constate-se astăzi patriotismul d-lui, de către foștii corifei ai stîngei, și mîjne o altă petițiune va cere să i se întoarcă și toate monastirile ce s-au luat de sub administratlunea sa, pentru că d-lui de aicea înainte are să facă cu dînsele tot fapte patriotice. Am mai spus-o că circulă în mare număr un fel de dare de socoteală a d-lui ctitor, care s-a și luat, spre a se acredita sub marea egidă a celor infailibili.

***abharrer** {Ir.)* — **a urî.**

Nu; noi am dori o Cameră care îndată să ceară socotelile a trei domni, socoteli peste cari ,-a aruncat cîte un văl în anii din urmă, tot de eălre nişte asemenea coaliţiuni.

Noi voim o Cameră care să eonstrîngă pe guvern să adopte o politică naţională ; care să-I provoace Ia fapte mari, demne de o naţiune latină, din care cinci milioane se bucură de statul lor liber.

/1863, ***20 februarie)***

[VOTUL UNIVERSAL]

Ziarul *Românul,* organul principal al coaliţiunii monstruoase, stăruieşte în păcatele sale, silindu-se să infirme votul ce dau cetăţenii din Capitală pentru *votul universal,* şi, prin urmare, contra Camerei oligarhiei. înţelegem că sc sperie monstrul la ivirea acestei idei, la tunetele depărtate cari anunţă venirea unei tempestăţi, unui diluvii! in care prevede că are să .se înece neapărat. Avem proba însă cea mai palpabilă că nici minciunile, nici calomniele, nici ameninţările nu pot duce în rătăcire simţul cel bun al cetăţenilor, instinctul naţional. Voturile curg la administraţiunea şi direcţiunea acestui ziar, şi un june cu o frunte lată, care veni cu alţi cinci camarazi ai săi să-şi depună cărţile lor, apostrofă pe un amploiat al administraţiunii care voi să le spună că d. Negri a plecat din Bucureşti: *onorabilele d. Negri, domnule, a jost un pretext, noi venim să depunem cărţile noastre pentru votul universal.*

Mai multe simptome de înălţare de animă, de simpatie a claselor instruite pentru soartea ţăranilor inculţi am avut ocaziune să le vedem zilele acestea.

Ne ocupăm cu aşezarea listelor de persoane cari au cerut *votul universal* cu această ocaziune şi le vom tipări spre a se ruşina, daca aceasta ar fi cu putinţă, cei ce zic şi repet că aceste cărţi, prin cari se cere *votul universal,* s-au adunat de către poliţie.

Dară să presupunem, să presupunem că poliția îndeamnă pe oameni să ceară *votul universal.* Apoi, domnilor de la Caimata, puteți aspira domnia voastră, ultraliberali, ultrademocratici, precum vă numeați odată, puteți aspira la o altă fericire mai mare pentru patria dumneavoastră decît la acea ca însăşi poliția, expresiunca *râului,* expresiunca *tirbitruriului* şi a tiraniei monarhice, să devină atît de democratică încît să îndemne pe oameni. — ea însăşi, poliția, — să ceară votul universal ?

Dară şireții, proşti de mult ce sunt vicleni, îşi pierd cumpătul cînd, in desperarea lor, dau peste vreo sofismă care şi-o cred salutarie, şi traversează, cu această sofismă in frunte, toate piețele, fără sâ observe că ridiculul, risnl, bătaia de joc se țin dupe dînşii ! Ascultați comedia : dupe ce dumnealor, frăția de Ia Calmată, au întrebat pentru ce *onoare* d-lui Negri ? găsesc în numărul dc luni că : „D. Negri, fiind reprezentant al domnitoriuiui în străinătate, ccrîndu-se votul universal pe cărțile de vizită destinate pentru d. Negri, cerem cu aceasta ca reforma electorală sâ ni se facă de către străini". Aceasta se loveşte ca *nuca-n părete.* Apoi, cînd trecea d. Negri la Constantinopole, reprezentant numai al Moldovei înainte de îndoita alegere a domnitoriuiui, — cînd se dede acel strălucit banchet şi se priimi d. Negri, care trecea la Constantinoipole, — pe cărțile de vizită ce i se depuneau şi i se trămiteau nu se scriau *Unirea* şi altele, — ni se pare şi întinderea votului ? Atunci dederăm noi oare comision d-lui Negri ca să ne aducă Unirea şi legea electorală de la Stambul ? Apoi, cînd cereați pc cărțile voastre de vizită, Domnul mai ştie cîte şi mai cîte, de pe la toți comisarii, de pe la toți conții ; cînd alergați cu pāml vîlvoi, cu torțele şi cu masalalele la spinare din comisar în comisar, din conț în conț, ce făceați voi atunci ? nu cereați lie la străini cele ce vă trebuia ? Dară dupe moartea Catargiului, cu acea jalbă pe la conți... hm ?

Daca, cu ocaziunea întoarcerii d-lui Negri de Ia Constantinopole, cetățenii Capitalei au crezut că ar fi timpul bă mai repete această dorință națională cerută de revoluțiunea cea mare de la 48, ceruta prin petițiunea de la 11 iunie, subsemnată de 400.000 locuitori ai țărei ; daca au crezut, zicem, cetățenii din Capitală că, cu întoarcerea iubitului aginle al domnitoriuiui, ar fi bine să se mai repete această cerere națională, — pe caTe, din toate ziarele numai *Buciumul* din cînd în cînd o repetă. •— ca doară, ajurigind la auzul domnitoriuiui, spumndu-se domnitoriuiui de către agintele său, să se poată grăbi venirea acelei mîntuiri, acelei viețe de veci pe care bunul simț, instinctul național o numeşte rotuî *unwersal,* este aceasta o dovadă că cerem leyca electorală de Ia străini ?

Ce mai zice monstruosul organ al monstruoasei coalițiuni ? Zice că votul universal să sc ceară în Cîmpul Libertății. Apoi, în Cîmpul Libertății s-a cerut votul universal prin .petițiunea de la ÎL iuniu, care s-a făcut fără voia voastră şi fără ştirea voastră chiar ; căci daca prindeați de veste, nu so făcea nici aceea. Şi apoi, ca cea din urmă scăpare, zice organul reacțiunii că, daca s-ar propune voiul universal de vreo persoană oficială, atunci ar intra în *discuțiune* \ Ce fel ! Mai este de discutat, domnilor stacojii de la Caimala, votul universal ?! Şi vă trebuie negreşit persoane oficiali cu cari să-1 discutați?! Apoi, mai persoană oficială decit poliția f Nu spuneți voi că poliția a adunat cărțile astea ? Poftim, d. C. A, Rosetti, discută eu d. Mumuleanu : d-lui este pentru votul universal ; pune-te vizavi dc d-lui şi discutați.

A ! a venit timpul care n-am fi voit să vină, a venit timpul sâ intrăm serios an luptă, pentru că faptele au sâ înceapă, şi ambițioşii incapabili trebuiesc alungați şi stăviliți în acțiunea lor de a paraliza lucrarea, singurul lucru de care sunt ei capabili. Aceia cari, din ştiință sau din neştiință, au încurcat lucrurile in revoluțiunea cea mare din 48 ; aceia cari, în toată emigrațiunea au cheltuit toți banii, — adunați din Moldova şi Țara Românească, destinați pentru lucrări naționali, — în bancheturi şi censpirațiunj vătămătoare politicei noastre naționale; aceia

[•ari, de cîte ori au avut o putere în mînă, au vîndut-o sau au trădat-o ciocoilor ; aceia cari s-au împotrivit pe sub •mînă la unirea Principatelor ; aceia cari au făcut tot ce le-a stat prin putinţă ca să nu se facă îndoita alegere în persoana domnitoriului ; aceia cari s-au împotrivit pe ascuns la orice fel de îmbunătăţire a soartii săteanului; aceia cari se împotrivesc azi ipe faţă la votul universal, — aceştia trebuiesc neapărat alungaţi de la orice acţiune naţională ; pentru că misiunea lor, capacitatea lor va sta şi de aci înainte tot în ce a stat şi pînă acum : *a paraliza tot şi a nu concepe nimic; a ăărîma tot şi a nu construi nimic ; a strica tot şi a nu jace nimic.*

Cunosc lectorii noştri defectul nostru col mare de a nu zice o vorbă fără s-o întemeiem pe acte. începem dară de Ia început printr-un act confiat nouă, printr-un act al aceluia a cărui ţarină o aşteptăm peste cîteva zile să se aducă între noi; începem c-un memoriu inedit, necunoscut de nimini .pînă acum, al răposatului Nicolae Bălcescu, scris şi subscris de mîna lui în cele din urmă 2ile ale sale, cînd marele bărbat de stat, cînd marele istoric român îşi făcea testamentul său politic vorbind în faţă numai cu Dumnezeul său în braţele căruia se chema.

Dăm pasage din memoriul Bălcescului confiat nouă, nevăzut de nimeni pînă astăzi, dară pe eare-l putem arăta oricărui om serios ne-ar cere acest sacrificiu. De nu tipărim astăzi întreg acest memoriu, cauza este că n-a venit timpul. De tragem dintr-însul aci numai aceste cîteva pasage, cauza este că presimţim acţiunea naţională că se apropie, vine de sus, vine de la tronul providenţial ardicat de naţiune, şi ne-am crede culpabili ca, în ajunul acţiunii, să nu facem tot ce ne va sta prin putinţă spre a nu lăsa reacţiunea să năbuşească sau să paralizeze acţiunea.

Avem martur conştiinţa noastră şi ţarina amicului nostru N. Bălcescu, că nu o facem aceasta nici pentru răzbunare, nici pentru injuriele, caiomnicle, infamiele ce au aruncat adversarii noştri necontenit opt luni de zile în faţa noastră, prin ziarele lor, prin aginţii. Io?, prin foile lor cele cinice şi impudice, prin scrisori anonime pe toată

dimineaţa, pline do injurie şi ameninţări de tot felini, din cari, de la un timp încoace, formăm un dosar spre constatarea lealităţii lor.

Nc vom explica despre toate. Astăzi le dăm numai un avertisment şi le promitem că, daca nu vor mai combate măcar numai *votul universal,* ne vom opri aci- Vom îneca în noi, printr-o vesignaţiune de care ei sunt incapabili, toate ultragiele ce ni se aruncă cu mîjni pline şi cu gurele în spumă, fără animă şi fără conştiinţă. O facem aceasta numai .spre a putea întîmpina un rău de care presimţim în adîncul nostru că avem să fim ameninţaţi. Adversarii noştri, lăpădaţl de religiunea naţională întemeiată în 48, călcînd jurămintele lor revoluţionare, rsîntl puşi astăzi d-a curmeziş, cu vrăjmaşii seculari ai patriei, ca sâ împiedice realizarea bunului suprem, care, dupe noi, eMe *votul universal,* pentru susţinerea căruia am jurat în 1848. Pentru preîntîmpinarea râului ne credem datori, în faţa imaginii celei sacre a patriei noastre, să începem lupta cea mare, spre a alunga de la altarul ei pc toţi impostorii. D-om fi făcînd vreun râu, îl facem crezind că facem bine, şi patria şi umbra amicului nostru ne vor ierta.[1]

(18<>1. 3 nctnmbric]

Urmează reproducerea pasajelor din scrisoarea lui Bălcescu sub titlu?? *Fragmente: din lucrurile ţi oamenii dm 1848 - de N. Bălcescu* (ve?i Note).

CAMERA ACTUALA, MUMĂ VITREGA !

în starea dc dezorganizare in care a ajuns țara, grație Adunării clash avute și miniștrilor ce ea impuse puterii executive, numai două porți sunt prin cari să poți ieși : dictaturti și *procletmarea fotului, pentru toți.* Din aceste două, negreșit că aceea pe care partita retrogradă ar voi să vadă pe guvern luindu-o este dicîotzirn ; căci atunci i s-ar oferi să se facă și ea liberală într-o zi și să strige și ea cu *cuvint o* zi in viața ci. Dară, desperată că domnitoriul nu voiește a lua această cale, ci din contră, simțimantele lui par a fi pentru chemarea tuturor cetățenilor bogați și săraci a lua parte la lucrurile patriei, ea se zvircolește ca șearpele ce, mîniat că nu poate să muște pe cel ce il rănește, își mușcă însuși coada lui și adaugă durerile sale. Aleargă la calomnii, arma celor slabi : să silește a face să crează himea că ideea dc Votul universal servă pe guvern spre a ajunge la tiranie. Tirania nu mai este de temut pe păroîntul românilor. Principiul dreptului omului s-a așezat în patria românilor. Nici un fel de despotism nu va mai putea exista la români : nici despotismul guvernului, nici despotismul aristocrației de b^ni...

O singură tiranie există încă în țară : tirania unei mici minorități de proprietari *în* Adunare, tiranie îgtiorentâ. egoistă, strimtă, fără scop și coruptorie ca tiranii ce o exercitează în această Adunare, mumă vitregă a țărei. Tiranie ce tinde a dărima atît drepturile puterii executive cît și drepturile politice ale poporului. Tirania nu ne amentnță in viitor, prin întinderea votului la popor. Tirania ne apasă astăzi, prin mărginirea acestui vot în mîna clasei celei mai compromise cu inimicii patriei și libertății. Tirania este în Adunarea de astăzi și strigă contra tiraniei, ea însuși, ca cu aceasta să ascunză cugetele sale. în adevăr, daca citiți organele acestei partite retrograde, veți vedea eă cîntecul lor de toată ziua este protestul ce face in numele principielor revoluționare din ***17RQ.*** Știți voi, popoare, ce va să zică aceste principie din 17IÎS ? este împroprietărirea sătenilor și întinderea votului la popor. Și cu toate acestea, pe cînd fac apel la aceste mmtuiteare principie, tot oi combat împroprietărirea țăranilor și întinderea votului la popor ! Judecați acum voi singuri ce oameni sunt acei ce vor să omoare revoluțiunea în numele revoluțiunii ! Pe cine vor să insele? pe popor, negreșit.

Sunt trei secole de cînd s-a scornit lupta între clasa boierilor și între popor. Boierii căutau totdauna să domnească singuri asupra poporului și să-i sugă viața și sîngele. PopoTul, în desperarea lui, se arunca în brațele domnitorilor. Acești din urmă, ei însuși loviți de boieri, aveau nevoie a se sprijini pe cineva : acest cineva era poporul care se afla inimic natural al unei clase trîntorp ce căta să specule munca lui. Iată pentru ce, în istoria țărei noastre, vedem pe domni uniți mai totdauna cu poporul și pe popor adăposiindu-se lingă domni.

Ceea ce se făcea atunci se face și astăzi — și este situațiunea actuală. Amar acelor oameni din popor cari se vor lăsa a se amăgi de vorbele șirete ale ciocoilor ! amar acelora cari își vor unge părul lor ou untul-de-lemn al păcătosului! Ei vor servi, fără să știe, cauza tiraniei unei clase împotriva poporului și vor vinde pe frații lor precum Iuda vîndu pe Crist fariseilor t Hanan și Caiafa, osîndind pe Crist (poporul) se scuzau cu vorbe foarte frumoase și patriotice înaintea poporului dm Ierusalim. Ei ziceau că moartea lui Crist este scăparea patriei evraice ; că Crist, prin doctrina lui poporană, tinde a așeza despotismul său. Ce zic alta decît aceasta, apărătorii coalițiunii ? Nu strigă ei, în foile lor grase, că a se da poporului român dreptul a se amesteca în lucrurile țărei ar fi a

aduce tirania guvernului ? Astfel zicea Hanan şi Caiafa, ucigînd în Crist pe poporul Iudeci.

Noi nu ne temem eă guvernul, prin întinderea votului la popor, se va folosi spre a întemeia un sistem de absolutism. Nu vom zice că majoritatea naţiunii este ignorentă şi că toată lumina şi toate virtuţile s-au încuibat în cei 3.000 de alegători. Ştim că sunt 140.000 de proprietari numai în România muntenească şi că dintre ei sunt numai 3.000 de alegători, şi că în cei 137.000 de proprietari, despoiaţi de dreptul politic, sunt mulţi oameni luminaţi şi oneşti, mai mulţi, poate, decît între cei 3.000 de alegători proprietari. Aşadară nu vedem că ehemînd la drepturi politice, pesSe cei 3.000 de proprietari, încă 137.000 de proprietari, *a* să se aducă întuncrecul; nu vedem că mai ehemînd pe lîngă dînşii poporul, o să se aducă corupţiunea. Opiniunea ce avem atît despre cei 137.000 proprietari despoiaţi de drepturile politice, cît şi de popor, nu numai că este mai bună, dară cutezăm a zice că este şi mai drept. Pentru ce aceste idee egoiste? Voi să criticaţi regimul nou de cădere ? nu vă gîndiţi oare că sub acest regim aţi făcut totul ca să daţi viaţă simţimintelor căzute, ca să nobilaţi cugetările strimte, ca să personificaţi interesele generali în individul vostru ? *„Piară patria, numai noi să trăim l*" iată maxima fatală ce propăşiţi. Organele voastre nu mai zic nimic pentru poporul dezmoştenit. Persoana voastră, pe care o frumoasă şi nobilă modestie ar trebui să o pună în urmă şi să o sacrifice pentru interesele patriei şî ale libertăţii, este totul in organele voastre ! Ideele nu mai sunt pentru nimic ! Libertatea nu priimeşte ospitalitate la voi, daca nu se arată în raport cu persoana voastră ! Aşa crede cineva că ideele s-a personificat în voi, ca morala crestiană în Crist, şi că a rămas numai clădirea unui templu. Dară ce trecut strălucit de fapte mari, glorioase, recunoscute de toată ţara, cată să aibă aceia ce vor cuteza a face astfel paradă cu persoana lor, spre a face efect şi a nu cădea în ridicul şi în discredit! Noi nu vom zice astfel. Maxima noastră va fi : „Să pierim noi şi numele nostru, dară să scape drepturile patriei!"

Să ne înturnăm la folosul guvernului. Din votul întins ia popor să scape ţara şi tronul ei de stavilele ce i se pun

de o clasă ambiţioasă şi coruptă ; şi va profita poporul şi proprietarii deopotrivă dezmoşteniţi, spre a recîştiga drepturi şi a întemeia egalitatea drepturilor. Voi vedeţi nu-i mai ce poate să cîştige un guvern, noi vedem ce poate să cîştige naţiunea. Cu votul universal, voinţa naţiunii va fi respectată de guvern, şi avem încredere în această mare mulţime de popor român că nu va deveni instrumentul orb, nici al guvernului, dară nici al boierilor. Voi cînd ziceţi că guvernul va înşela pe popor, huliţi poporul, nu aveţi credinţă într-insul.

Camera de astăzi este expresiunea trecutului, căci este expresiunea a 3.000 de alegători numai, pe cînd o parte de proprietari, de douăsprezece ori mai numeroşi, sunt goniţi de la drepturile politice, străini în căminurile lor ! Camera de astăzi nu este muma cea adevărată a poporului — este muma *vitregă.*

Să cerem votul tuturor, ca să ne dea pe muma cea bună, cea adevărată.

Ca toate mumele vitrege, Adunarea protege numai pe fiii săi, pe cei bogaţi; pentru dînşii ea ridică vocea egoistă, pentru dînşii isc luptă şi lucrează. Cît pentru fiii săi vitregi, care este poporul cel mare, ea este nepăsătoare. Tot ce are el, ea răpeşte, ca să dea la privilegiaţi, adevăraţii ei fii! Pentru dînşii singuri libertatea, egalitatea ; pentru popor robia, tirania.

Pretind unii că boierii sunt mulţămiţi cînd aud vorbindu-se despre votul tuturora, fiind siguri că şi atunci au tot ei să triumfe. Idee ridiculă ! Dacă privilegiaţii sunt atît de siguri că votul universal are să-i aducă tot pe dînşii la putere, pentru ce să declară contra votului universal şi nu vin cu toţii să-1 sprijine ? Şi pe ce s-ar întemeia credinţa că poporul are să-i trimită tot pe dînşii în Adunare ? Cred ei că poporul simpatiza atît de mult cu ei ? Că guvernul lor din trecut, cu cenzura care nu lasa a se tipări nici vorba *libertate, patrie,* le-a creat simpatie în popor ? Sau că trădările lor cu ruşii, austriacii, că umilitele lor plecări înaintea armatelor de ocupaţiune, ca înavuţirea lor din sudoarea clacaşilor, că nedreptăţile lor recunoscute de toată Europa au lăsat în anima poporului pentru dînşii o doză atît de mare de recunoştinţă, încît prada nu mai poate trăi fără călăi ?

In adevăr, aceşti oameni au rămas cu cincisprezece ani în urma poporului român. De la 1848 ei dorm încă, nu au învăţat nimic, nu au uitat nimic ! Dumnezeul dreptăţii i-a adormit, ca să-i piarză. Poporul de sub Regulament nu mai este poporul de astăzi. Lumina a pătruns în colibele săracilor, la o cărora poartă zbirii voştri erau puşi să păzească. El a aflat că are acelaşi drept ca şi voi în ţara părinţilor lui ; că nu este nici o deosebire între un ţăran şi un boier; că toţi cată să aibă către patrie şi guvern aceleaşi datorii ; că precum un sătean nu are dreptul a insulta un boier, nici un boier nu are dreptul a insulta un sătean ; că este legea înainte de voinţa bogatului ; că înaintea legii boierul şi săteanul sunt deopotrivă ; că dreptatea cată să se dea celui ce o are, oricine ar fi, şî pedeapsa celui ce calcă legea, oricine ar fi ; că precum se cere respect la persoana şi proprietatea bogatului, tot atît se cere respect la persoana şi munca săracului; că deşi sunt mai multe stări, dară toate sunt deopotrivă supuse la o putere ce vine de la toată naţiunea : legea şi guvernul ; că s-a proclamat în fine dreptul omului în ţara unde domnea boierul şi că toţi au acest drept.

Credeţi dară că poporul, ştiind aceasta, va veni să vă roage ca să fiţi voi tot şi el nimic ? să vă roage ca să-1 despoiaţi ? ca să-1 robiţi ? să vă roage ca să-1 închideţi şi să-1 bateţi ? ca să-1 omorîţi in închisori şi să-1 îngropaţi în băligar, cum aţi făcut deunăzi la Plumbuita şi Văcăreşti ? şi să vă zică : *„Totu voi să fiţi,* cfici *noi suntem o mulţime de vite* ?" ca zicătoarea ţiganului că nu putea trăi fără stăpîn ?

Sunteţi rătăciţi !

Plecaţi frunţile voastre înaintea naţiunii, înaintea dreptului omului! Iară tu, popor român, fii voios şi mîndru de 'numele tău, căci domnitorul românilor va apăra drepturile tale. Tu ai nevoie de o mumă adevărată în locul mumei cei vitregi, de o Adunare din toată naţiunea în locul Adunării ieşite din 3.000 de oameni. Şi durerile tale vor înceta !

(1S63, 5 octombrie)

MOZAICUL COALIŢWNII

Ţara este de mulţi ani în durerile ce înaiiiteşte o nouă viaţă în care arc să intre. Trebuie să piară sau trebuie să ajungă la ţelul ce ursita i-a însemnat în viitor. Acest ţel este *neatîmarea* sa. Nici o putere omenească nu va putea s-o oprească in mersul său, nici dinafară, nici din întru Vrăjmaşii ei vor reeşi a face să se amine momentul trecerii ei la o nouă viaţă, dară nu vor reeşi să o întoarcă cu totul. în deşert cîţiva din liberalii falşi, fără principie, fără acţiune, s-au închinat la vechii inimici ai României şi ai libertăţii, ca să lupte împreună împotriva regimului liberal ! Nu vor izbuti nici calomniele lor asupra oamenilor oneşti ; nici argumentele lor străbălate şi copilăreşti ; nici intrigele descusute şi de gust prost ce întrebuinţează ; nici lipsa totală de modestie şi Lmpudenţă oare îi face să ascunză adevărul, fără a mai suferi în conştiinţa lor înecată într-o turbare ce pare turbarea cînelui în caniculă ; nici .cetele de dobitoace cu chipuri omeneşti, unele amăgite, altele de rea credinţă, ce propagă către alte dobitoace şi alţi tîlhari imperiul trecutului şi pe boieri; nici cinismul îngrozitor cu care atacă onoarea bărbaţilor celor mai demni şi mai onoraţi ; nici nepăsarea şi singele rece cu care lucrează a dărîma ţara în numele ţărei, a înnegri adevărul în numele adevărului; nici plîngerile lor la Poartă, nici scrisorile lor secrete ce anunţă că România nu mai este demnă să trăiască (pentru că nu sunt ei la guvern); nici borărîrea ce parcă au luat a face orice spre a ruina şi ingenuchea patria, nici coşurile cu aur ce sunt

deschise ; nici amicia călugărilor greci, ce poartă noroc şi îndestulare oriunde cade, — şi orice gîndesc, orice strigă, orice uneltesc, orice fac, nu le vor reeşi spre a ţine pe ţărani în biciul lor şi al arendaşilor greci şi pe poporul român îngenucheal înaintea unei clase de boieri corupţi, degradaţi şi blestemaţi de Dumnezeu şi de oameni să ajungă ei robii străinilor şi moşiile şi casele lor domeniele cămătarilor greci.

Dreptul poporului a vota, dreptul majorităţii proprietarilor a vota, împroprietărirea ţăranilor şi scăparea lor de robia voastră, iată ce vă supără, ce vă turbură, ce vă turbează, ce vă înnebuneşte, ce vă topeşte creierii şl vă micşorează anima pînă a vă vedea lumea venind şi ata*cind* cu o lipsă de respect pentru voi înşivă, pe omul cel mai integru, cel maj onorat, cel mai demn, C. Negri, ale căruia servicie către patria sa sunt necontestate şi pe care, dacă aţi avea o conştiinţă şi simţul adevărului şi al justiţiei, nu aţi putea critica fără a vă roşi Atacaţi pe d. Negri în cestiunea monastirilor că n-a *ieşit din protocol ?* şi nu vă gîndiţi că lumea toată nu s-a ameţit ca voi, că toată lumea a citit nota d-lui Rosetti tipărită în capul *Buciumului* prin care Iasă cestiunea monastirilor a se săvîrşi dupe cum zice protocolul *străin*; că toată lumea a citit asemenea şi nota d-lui Negri inspirată de suveranul său, prin care respinge acel protocol şi zice că ţara hofă*răite '*. si dupe aceasta iară voi veniţi şi ziceţi că guvernul domnitoriului de astăzi voieşte protocolul şi voi il respingeţi !

O ameţeală ! O orbire ! O neruşine ! pe cine voiţi a înşela ? — Credeţi că ţara este dară o ţară de vite ce nu vă înţelege ? în genuche ! în genuche înaintea adevărului ! în genuche înaintea d-lui Negri şi cereţi iertare de rătăcirea voastră ! *în* genuche şi cu capul în pulbere înaintea ţărei ec aţi insultat ! in genuche înaintea poporului căruia voiţi să nu i se dea drepturi în patria lui! în genuche înaintea ţăranilor pe care voiţi a-i vedea sub robia ciocoilor !

în deşert veţi răspîndi vorbe că sunteţi şi voi pentru votul univer&al. Zicînd aceste vorbe, voi veţi adauge, — dupe cum faceţi totdauna, dupe cum fac dibacii şi avocaţii ee vor să combată un principiu, fără a se compro--

„ite, — că cutare art. mi este bun, că aplicarea nu este la timp sau că trebuie ;i se face de Adunarea boierilor voştri, ca să facă o scamotaţiune şi să se întoarcă iară în piofitul lor. Pentru ţărani puteţi iarăşi a fi ; dară veţi zice că voiţi cutare şi cutare chip, ca să ajungeţi a-i face mai nenorociţi dupe cum sunt astăzi : dovadă legea ce aţi făcut în această adunare fatală şi care are de ţintă a le mai răpi şi ceea ce au. Astfel veţi apăra voi aceste mari principie, astfel le apăraţi.

De cîte ori un guvern, în care nu aţi fost voi, a făcut o faptă mare şi naţională, voi aţi căutat să o combateţi, să o discreditaţi sub motive nebune că nu au făcut-o boierii la Adunare. Astfel a fost cu *unirea ţărilor,* şi nu v-aţi gîndit că, combătînd aceste fapte naţionali, nu faceţi rău guvernului, ci naţiunii voastre şi vă puneţi pe acelaşi teren cu vrăjmaşii patriei ! Aţi devenit, fără să vă îndoiţi, o piedică la înaintarea ţărei, nişte unelte triste ale acelora ce vor să ucidă România prin paralizie ! Iată unde duc patimele strimte şi lipsa totală de putere a sacrifica puţin persoana sa pentru binele şi mîntuirea patriei ! Tot astfel au făcut toate acele strate de fanarioţi ce s-au aşezat în timpii nefericiţi pe pieptul sărmanei României.

Spuneţi voi, în conştiinţă, mai este vreo osebire între voi şi între oamenii cei mai îndărătnici ai unui trecut nenorocit ? Spuneţi înaintea tribunalului comunii publice dacă mai sprijiniţi voi în foile voastre vreun singur principiu revoluţionar din 1848 ? Vreo singură idee generoasă si patriotică care ar trece mai presus de interesele meschine de partită ale boierilor şi ar merge să îmbrăţişeze interesele patriei şi poporului ? Toată munca voastră, cheltuiala voastră, este a răsturna un minister, care va cădea fără injuriile voastre, îndată ce trebuinţa va cere. Aţi rămas într-un cerc strîmt de personalitate ce îmbrăţişează mizeriele poliţiei, de toată ziua, ea toate *babele din mahalale,* şi aţi aruncat un văl peste principii. Amicii coaliţiunii, văzînd că poporul cel mare descuviinţeazâ această opoziţiune strimtă şi fără principii, în mînia lor, strigă că naţiunea este moartă. Naţiunea cu aceasta dovedeşte că este matoră, sănătoasă şi vie. Ştiţi cine este moartă? Coaliţiunea şi cestiunea personală. Voi aţi mu-

rit. Se zice că o femeie cochetă, dară obosită de ani, văzindu-se intr-o oglindă bătrînă şi urîtă acum, injuria oglinda şi îi zicea că s-a stricat de nu arată bine. Ea nu vedea că oglinda este tot acea, dară că ea îmbătrinise şi se schimbase. Naţiunea nu s-a stricat, ci voi v-aţi stricat, pentru aceea ea vă prezintă astăzi cum sunteţi: Uriţi !

Poporul nu mai vâ ascultă, pentru că anima voastră s-a răcit pentru dînsul şi s-a dus la boieri, vrăjmaşii lui naturali. Cît a trebuit să fiţi voi de nesiguri de simpatia poporului, cît a trebuit să fiţi răciţi de popor, încît sâ nu puteţi compta pe popor ca să răsturnaţi, ci să fiţi nevoiţi a alerga la boieri, la vrăjmaşii naţiunii să vă faceţi trebile. Coaliţiunea cu boierii este, dară, o dovadă că poporul n-a mai avut credinţă in voi.

Poporul nu mai poate reveni la aceia ce s-au dus la ciocoi. Poporul astăzi este mai mare şi mai generos decît voi, ţara s-a folosit din suferinţele sale. O junime învăţată şi mărinimoasă, junimea şooalelor, o armată ai carii capi sunt mîndri de datoria lor către patrie şi stindarde, un cler ce pe ici de colo începe a reîntinerî în cele bune, un june eomerciu ce se rădică alături cu simţul cel bun al liniştii şi organizării, un domnitor liberal ce a făcut să treacă la guvern ideele generoase şi liberali şi a lăsat la orice opoziţiuni pe boierii şi ideele trecutului, — sunt elementele sănătoase din care are a se forma conducătorii de cari poporul, astăzi luminat, are nevoie.

Puţin ne turbură pe noi ministerele efemere. Cugetările noastre trec mai presus de ele, precum trece mai presus de zilele de abatere şi slăbiciune. Avem o ţintă, o ţintă naţională, politică, socială : mărirea patriei române, libertatea ei, prin egalitatea drepturilor şi împroprietărirea ţăranilor. Nu va fi nici un minister care să nu aibă slăbiciunile sale, precum nici un minister din cele 17 ce au trecut nu a fost cruţat de slăbiciuni, nici de criticele sistematice ale voastre ; nici chiar al vostru! Pentru că criticele voastre erau *mijloace* şi răsturnarea regimului era *scopul.* Dară mijloacele au fost meschine şi nu puteau răsturna un nou regim. Edificiele cele mari nu se răstoarnă cu şindrile. Opoziţiunea al5t s-a compromis şi s-a discreditat, încît acel ce este atacat de dînsa îşi face un merit şi cu drept cuvînt. Cînd vedem in tabăra lor

impro P ™ tar " ^ ţăranilor, atacă poporul şi pe domnitor.

(1863, 6 octombrie.;

[LEGEA RURALA]

încă pînă astăzi secțiunile Camerei n-au intrat în dezbaterea legii rurale ; reacțiunea se ferește, se trage înapoi și strănută când dă de acest proiect de lege, ca pisica cînd dă de oțet. Cu toate acestea însă, reacțiunea trebuie să știe că această lege, publicată în 5.000 de exemplare ale *Monitorului Oficial,* în 1.500 exemplare ale *Buciumului* și în 2.000 exemplare ale *Românului,* a străbătut la toate marginile țărei și a intrat prin toate casele, de la cele mai splendide, — în cari se consumă munca grămădită a zecimi de mii de brațe, — [pînă la cele mai mizere], — unde se îneacă zecimi de mii de suflete robite, cari nu mai pot da nimic nici lui Dumnezeu, nici patriei, nici femeiei, nici pruncului, nici morții, nici vieței lor, pentru că toată munca lor, pentru ca tot productul muncei lor, pentru că toate facultățile minței ș-ale animei lor se grămădesc, se confundă, materie și spirit, în pozitivul și în ideea robiei ; pentru că aci omul este al altui om, care-i .regulează și-i obligă prezintele și viitoriul, pe dînsul și posteritatea sa, numai spre folosul lui, numai spre folosul stăpînului de moșie și de clăcași, care este legiuitoriuî, judecătoriul și executoriul acestui om-mașină, acestui automat fără inițiativă, fără libertate, fără voință. Dară, această lege salvatoare de patrie, liberatoare de om și de pămînt, această lege, prin care domnitoriul românilor se înalță în regiunea celor mai magnifici suverani legiuitori, a pătruns, de la palatul cel mai splendid și îmbelșugat al boierului pînă în bordeiul cel mai mizer al clăcașului gîrbov, tremurînd încovoiat pe toiagul său, cu capul luciu, cu barba îngălbenită de albețe. Clăcașul gîrbov întreabă în jurul lui, cu vocea înecată de plîns, daca este adevărat că vodă a poruncit ca el să se îngroape pe un pămînt liber ; daca este adevărat că în minutele sale din urmă o să fie încunjurat de toți fiii și nepoții lui liberi ; că în acele minute supreme **ciocoiul,** slujitoriul ciocoiului n-o să risipească din jurul său pe copilașii săi, ca să-i ducă la munca stăpânului ? Acestea se întreabă bătrînul, iară bărbatul se întreabă daca este adevărat că din sîmburele ce va depune el in țarina lui are sa mănînce fiiul său roade; daca este adevărat că rezultatul muncei sale o să îngrase căminul său; daca este adevărat că soția **și** fiica lui n-au să mai fie bătute, batjocorite de neomenia stăpînilor și a slugilor acestor stăpîni ?

Vedeți cît este de gravă situațiunea și cît sunt de solemne zilele acestea, voi cari v-**ați** luat misiunea, prin uzurpare, să regulați soartea acestui popor ! Vedeți, voi mai cu seamă, liberali liberalissimi, **cari** v-ați tot codit a atinge clauza principală din contractul nostru social, pe care **ați** jurat și l-ați subscris și voi în 48 ; vedeți, voi politici nomazi, cari vă așezați corturile pe unde vă convine, dupe sezoane, dupe împrejurări; vedeți să n-o spurcați și aci, căci aci nu este glumă.

Noi trămitem pe lectorii noștri să citească ziarul *Românul,* de cînd primul ministru al domnitoriului a depus pe biuroul Camerei oligarhiei acest proiect al legii celei mari, și să spună, în conștiință, fiecare și toți împreună, daca **au** înțeles ceva din toate coloanele de frazi ale nomazilor politici ; daca se poate înțelege care este părerea *redapțiunii* acestui organ asupra acestui proiect de lege ? Limbagiul obscur a] călugărilor de la Delfi este tot atît de vag ca și deviza lor : *luminează-te și vei ți, voiește și vei putea !*

Camera trebuie să fie prudlnte, trebuie să sfîrșească cît mai curînd **cu** aceasfă lege, pentru că asemeni **Gestiuni**, care au un fond ca acesta, **cu** cît se vor tărăgăi, cu -tît se vor rezoalve mai în dezavantajul inichitățij. Să **nu** mergem prin țăre străine să căutăm exemple, nici să ne întoarcem prea îndărăt în istorie !

Revoluţiunea a liberat pe ţigani cu indemnizaţia stăpînuhii de 14 galbeni pentru fiecare individ. Reacţiunea găsi ocaziunea să revoace măsura luată de către revoluţîunc. Ce s-a intimplat'? Ţiganii s-au dezrobit numai cu cîte 10 galbeni, şi cari galbeni nu sunt plătiţi nici pînă astăzi. Revoluţiunea a otărît împroprietărirea plugarului român pe nouă pogoane cu despăgubirea largă a proprietarului, şi reacţiunea, rezimată pe baionete străine, s-a opus acestei măsure. Cîţi erau clăcaşii in 1848 şi cîţi sunt astăzi ? Care era despăgubirea propusă în 48 şi care este despăgubriea ce se dă astăzi ? Baionetele străine nu mai vă pot sprijini ! Austria si Rusia au împroprietărit şi ele pe plugar. Votaţi în bloc, votaţi fără discuţiune această lege, pentru că treaba va merge foarte rău îndată ce veţi excita răzbunarea.

Şi noi avem să zicem ceva în privinţa acestei legi, mai cu seamă în punctul unde se calcă, in defavoarea plugarilor neavuţi, deciziunea luată de către revoluţiune pentru nouă pogoane, dară tăcem, pentru ca să nu semănăm vrajba. Răbdăm privilegiul celor cu patru şi cu doi boi asupra celor cu mîinele, cari au avut şi ei boi pînă mai an şi cari or să aibă fără îndoială boi la anul; răbdăm cîteva ca aceasta, răbdaţi şi voi pe celelalte, şi să strigăm cu toţii : legea este bună, legea este dreaptă, legea este perfectă, cine o va atinge schilodeşte statua lui Fidia. Să trăiască domnitorul! .să trăiască România ! să trăiască naţiunea română şi românismul !

(1364. 5 aprilie)

[APLICAREA LEGILOR]

Iată pentru a treia oară funcţionînd votul universal, şi în alegerile consilielor judeţene, n-a fost nici mai puţin matur, nici mai puţin serios, nici mai puţin nezgomotos, de pe cit a fost liniştit şi grav cînd a funcţionat pentru prima oară la darea plebiscitului şi pentru a doua oară în alegerile consilielor comunali.

Atît alegerile delegaţilor cît şi alegerile membrilor consilielor judeţene s-au petrecut, mai în toată ţara, dupe cum aflaim de pe la corespundinţii noştri, cu acelaşi tact şi majestate cu care s-au petrecut în Capitală.

Reacţiunea, înfruntată Ia alegerile municipali, a crezut de cuviinţă sâ nu se mai arate la alegerile consilielor judeţene. Redusă şi în ţara noastră, acolo unde sunt reduse in toate ţârele reacliunile cînd trece în toată răpeziunea sa sloiul acţiunii, astă-una-dată, ar zice cineva, judecind dupe reacţiunea din Capitală, că reacţiunea din România s-a mărturit învinsă şi nu s-a mai expus ridicolului, nu s-a mai expus înfruntării din partea opiniunii publice. Reacţiunea urmează să nu se fi arătat nicăiri, căci daca nu s-a arătat în Capitală, este probabil ca, din instinct sau prin înţelegere prealabilă, să nu se fi arătat nicăiri.

Mîndria celor ce s-au născut şi trăiesc pentru muvement[1], pentru muvementul ideelor în masele poporului ; aceia cari au crezut totdauna pe poporul român în stare a preţui şi capabil a se folosi de drepturile ce şi-a dobîn-

[1] *mcui-emcni* **(fr) — mişcare, circulaţie.**

dit popoarele cele mai renumite antice şi moderne, liberul exerciţiu al facultăţilor lor ; toţi aceia cari iubesc poporul român şi cred într-insul, în inteligiriţa şi-n capacitatea lui, trebuie să fie mîndri câ-şi văd visul cu ochii, că văd pe acest popor din care au ieşit ei, pe acest popor român, atît de nedrept calomniat de către asupritorii şi sugrumătorii lui, că dă un dezminţit în faţa soarelui, tuturor acelora cari şi-au permis să-1 calomnieze de nedemn, incult şi necapabil.

O zi numai a încetat biciul de pe dînsul, o zi numai i-a încetat împilarea la munca silnică, o zi numai n-a mirosit, n-a respirat fumul de ardei din cocinele tiranilor săi seculari, şi iată-1 în picioare, ager şi mintos, liniştit şi generos, mergînd cu pas triumfal în marşul ce i se motivă de la tronul alesului, suveranului şi părintelui său t — Mare esti, Doamne, şi minunate sunt faptele minelor talc !

Unde sunt pigmeii, spăriaţi de mărimea şi tăria lor, din frazile altor pigmei mai ghindoci decît dînşii ? Pentru ce aceia cari strigau libertate ! egalitate ! îşi pun cenuşe în cap şi-şi astupă ochii cînd văd astăzi funcţionînd, cînd văd în toată splendoarea lor pe aceste două mari divinităţi ale omenirii, libertatea şi egalitatea, trăgînd danţul cu toţi românii de pe dînsele din Cerna pînă în Prut şî din vîrful Carpaţilor pînă în Dunăre ? Pentru ce se ascund cei ce invocau libertatea şi egalitatea, cînd libertatea şi egalitatea intră în căminul lor şi-i invită la ospăţul cel mare, la banchetul la care se veselesc 15.000.000 de români ? — Pentru ce ? S-o spunem noi : pentru că aceştia invocau libertatea şi egalitatea numai ca să impizmească tirania ; pentru că aceştia chemau numele libertăţii ş-aî egalităţii, precum împii cheamă în deşert numele Domnului ; pentru că ei n-au crezut în ceea ce au profesat ; pentru că n-au putut niciodată să-şi facă idee despre ceea ce invoacă : pentru că, egoişti şi scurţi de vedere, ei cereau numai egalitatea lor cu cei ce erau puşi de către legi peste dînşii; pentru că ei, cînd cereau libertatea individuală, o cereau numai pentru că ei erau geloşi dc libertatea de care se bucurau cei puşi peste dînşii de către legi, fără ca vreodată să fi măsurat adîncimea poporului, pe care legile injuste pusese din josul lor ; pentru că ei

vedeau numai infamia celor ce-i striveau pe dînşii şi nu măsurau niciodată infamia lor asupra acelora ce legile lăsaseră din josul lor; pentru că vorba popor, în gura lor, era o ficţiune la a cărei realizare acum li s-a luat văzul.

Este o *calamitate publică împroprietărirea săteanului,* zic aceia cari cercau în 1848 împroprietărirea săteanului, tot cu atîta cunoştinţă despre significarea vorbei, cu cîtă cunoştinţă au coconitele de mahala dc significarea vorbelor ce pronunţă cînd vorbesc radicale. Apoi daca este o calamitate publică împroprietărirea săteanului, — şi *public,* negreşit că înţeleg şi acum d-lor ceea ce înţeleg lipscanii în anunţiurilc prin cari cheamă la pene şi la dantele pe *onor. public,* — daca împroprietărirea săteanului este o calamitate publică, apoi ce gîndeaţi că cereţi pe cînd cereaţi împroprietărirea săteanului ? Cum era să se facă împroprietărirea săteanului fără să se ia pămînt de la aceia cari aveau tot terenul ţărei proprietate a lor ? Voiaţi să împroprietăriţi pe săteanul român în lună ?

Dupe ce aţi susţinut, pe cînd vedeaţi că se apropie realizarea acestei idee uriaşe, că se atacă principiul proprietăţii, principiu pe care voi nu-1 respectaserăţi niciodată, aţi fugit în toate unghiurile, v-aţi zvîrcolit în toate părţile, pentru ca uriaşul să nu pună mîna pe voi; şi odată apucaţi de piept de către acea mină pe care n-o mai puteaţi abate, aţi mărturit, fără conştiinţă de ceea ce mărturiţi, că împroprietărirea săteanului este necesitatea existinţei naţionale şi v-aţi prins numai de modul cel generos al despăgubirii, iarăşi fără conştiinţă, căutînd prin felurimi de sofisme, care de care mai absurde, să justificaţi contra justiţiei. Care mod de despăgubire aţi fi voit ? La care ţară să alergăm ca să căutam modurile de despăgubire ce v-ar fi plăcut ? Iată Austria, vecina şi idoala voastră ; şi vă dăm pe Austria ca mai aproape, pentru ca să nu mergem nici în Rusia, nici în Prusia, nici în Francia. Austria, prea nobila Austrie, a cărei nobleţe ereditarie se pierde în secuii, a cărei nobleţe saxonă se uită cu milă la nobleţele silnice şi dc contrabandă de ieri d-alaltăierl ; Austria, care a împroprietărit pe sătenii săi în vecinătatea noastră, luat-a ea oare alt temei de despăgubire decît acela oare s-a luat la noi ? Pămîntul sau munca s-a luat drept temei de despăgubire în Austria ? Să v-o spunem

noi : s-a luat munca, munca pentru un pămînt care s-a recunoscut că este al aceluia ce-l munceşte. Şi voiţi să ştiţi şi modul acestei despăgubiri ? Iată-1: dupe ce s-a preţuit valoarea muncii, esigeată[1] pentru pâmintul dat ţăranilor, s-a făcut acea valoare în trei părţi; o parte din trei s-a găsit de cuviinţă să nu se plătească deloc; o altă a treia parte se plăteşte de către stat ; şi cealaltă a treia parte se plăteşte de către tot venitul fonciar al ţărei, adică, prin analogie, de către toţi micii împroprietăriţi şi de către toţi marii proprietari. V-ar plăcea ?

Noi nu am fost şi nu suntem de părere că ar fi trebuit să se facă şi la noi precum se face în Austria ; şi încă, cei ce cunosc ideele noastre ştiu că noi, deşi am admis totdauna o despăgubire a clăcei iară nu a terenului, tot am fost de părere că ar fi fost bine, ţinîndu-se socoteală de multe consideraţiuni, [ca] răscumpărarea muncei.deşi fixată prin legile făcute chiar de aceia cari cîrtesc, să se claseze în patru categorie : munte, potgorie, cîmp şi baltă ; am recunoscut şi noi, însă, că lucrarea ar fi fosft complicată, că timpul de robie s-ar fi prelungit şi că această robie nu mai putea fi deloc compatibilă cu libertatea individuală, cu libertatea comunelor şi cu votul universal.

Râul nu este mare. O lege generală care nu izbeşte, la aplicarea ei, decît în interesele unuia la cîteva sute, este legea cea mai dreaptă, mai cu seamă cînd vorbim de o lege socială, unde interesele sunt atît de complicate şi atît de diferite.

La noi dară despăgubirea s-a făcut în modul cel mai leal, pentru că la cîteva sute de proprietari abia se găseşte cîte unul care să sufere şi pentru care ar fi fost cu neputinţă un remediu.

Unde mai găseşte acum refugiul reacţiunea cîrtitorie, care se lasă pe vine cu toată greutatea ei, în vîntul acţiunii, în şioiul progresului ? Găseşte ca prea se executa răpede legea. Noi, cari am strigat totdatima câ sc fac legile şi nu se execută, că se fac legile şi rămîn pe ltirtie, mor de la concepţiunea lor, strigăm acum că prea se execută răpede legile ! că ar fi trebuit cîţiva ani pentru aplicarea acestei legi, sperînd că, cu prelungirea, poate, va mai aduce Dumnezeu vreo invazhiue, vreo comisiune care să ne scape de astă lege.

[1] e.riyei |ƒ\-) — a cerc, a impune.

Atita suntem de orbiţi în a crede ceea ce ne place, incit nu piitem vedea că, nici chiar daca tratatul din Paris ar fi numai o literă moartă, nici chiar daca invaziunile ar mai fi posibili, nici muscalul, nici neamţul nu poate să osîndească ceea ce s-a imitat de la dînşii; că chiar sublima Poartă, legitima noastră suzerană secularie, a recompensat prin cele mai înalte ordini ale sale pe toţi aceia cari au jucat un rol activ la facerea şi executarea acestei legi, care lege este întîiul articul din actul cel mare naţional dc la 2 mai; şi că reacţiunea, sperînd într-una ca aceasta, în ceva care ar întoarce lucrurile, speră în ceea ce n-o poate ajuta şi face întocmai ca cel ce se îneacă cînd se apucă de însuşi parul său, ca să scape.

Să spunem o propagandă a reacţiunii, pe care am descoperit-o noi înşine, abia cîteva zile, mergînd la Ploieşti.

Mergeam pe jos, respirind aerul dimineţei. în dreptul unui sat, pe care este de prisos a-l numi, o grupă de două-trei familie de săteni se repatiza lîngă foc în capul unei porumbişte. *Cu* cît ne apropiam în dreptul lor, cu atît ne simţeam obiectul curiozităţii lor. Un bătrîn cu barba căruntă se sculă şi înainta spre drum; işi scoase punga din brîu şi căută într-însa o iască, pe oare voi s-o aprînză la ţigara noastră; pretext negreşit, ca să poat? schimba citeva vorbe cu un bătrîn care avea aerul a veni din Capitală.

Pînă să se aprinză iasca, ţăranul cel matur măsură de sus pînă jos pe cel ce scrie acestea.

Neîncrederea ţăranului în haina albastră este proverbială.

— Da' ce faci aci, moşule ?

— Curăţim la ăl porumb.

— S-a făcut bun porumb estimp ?

— Nu prea, domnule ; dară, slavă lui Dumnezeu, tot s-a făcut.

— Ei ? apoi n-or să fie toate bune, moşule.

Atîta fu destul inteligintelui sătean ca să înţeleagă cu cine are a face, şi scărpinatul său în cap instinctiv ii

ardică căciula la jumătatea capului si i-o puse pe o ureche.

— Vi s-a măsurat pogoanele p-aci, moşule ?

— Nu încă, domnule.

— Da' de ce ?

— Apoi se cam codesc proprietarii.

in. timpul acesta cei de lingă foc se apropiaseră mai toţi ca s-asculte conversaţiunea.

— Bine, nici prin vecinătate nu s-a măsurat încă ?

— Ba, prin vecini, unde au fost proprietarii mai buni, s-a măsurat şi oamenii biet îşi ară acum, că ştiu unde să-şi are.

— Oare să fie adevărat, domnule ? strigă alt sătean din grupă; ale oamenilor să rămînă pogoanele astea cari se măsoară ?

Ne silirăm să-I convingem despre adevăr şi desluşirăm cum acest domnitor, pe care l-a trămis Dumnezeu ca pe îngerul său cel bun, ca să facă dreptate în ţara românească şi să aducă la îndeplinire toate dreptele cereri făcute în anul 1848 de către poporul român, le-a şi adus pe toate la îndeplinire acest trămis al lui Dumnezeu.

Le-am desluşit cum asupritorii lor au căzut cu jelbe, cu închinăciuni şi cu daruri din vistieria ţărei, pe la turci, pe la muscali şi pe la nemţi, de an băgat limbele în ţară ea să nu lase a se face dreptate săracului la 1848.

— Ia spune-ne, domnule, că se vede că ai milă de noi ; să nu fie adevărate astea care ne spun ciocoii ? ne întrebă bătrînul a cărui încredere se vedea oreseînd.

— Care, moşule ?

— Adevărat să fie că s-au supărat impărăţicle pe domnul nostru că ne-a dat şi nouă cite o palmă de pămînt, că trămit acum comisari ca să cerceteze şi apoi or să trămită iară oaste ca să strice astă lege ?

— Cine v-a spus astea, moşule ?

— Apoi, de, domnule, aşa ne spun ; şi zice că să nu ne mai străgănim să tot măsurăm, că toate astea or să rămînă tot nimica, ca şi cînd cu libertatea, şi că vai de creştinii cari or apuca să măsoare.

— Bine, dară ispravnicul şi zapciul plăşii nu v-au desluşit legea şi că una ca aceasta ce spuneţi ar fi cu neputinţă ?

— Nu i-am întrebat, domnule ; dară d-)or văd că silesc destul să se măsoare pogoanele şi să se dea oamenilor ; dară pe la noi se tot codesc proprietarii.

Desluşirăm .pe cît puturăm starea lucrurilor, imposibilitatea celor ce propagă reacţiunea ; îi îndemnarăm să are cît or putea mai mult, căci nici într-un chip nu le va fi spre pagubă, şi dobîndirăm binecuvintarea lor. O femeie jună, care ne aţintise fără clipă de cînd începusem a vorbi, scoase machinaliceşte din sin un porumb ce rămăsese verde şi ni-1 întinse, fără să zică nici o vorbă.

Iată în ce chip se face propaganda reacţiunii prin ţară ; iată pentru ce în unele părţi îndoiala nu lasă pe creştin să-si caute de lucru ; iată pentru ce zicem că toţi aginţii administraţinjnii, toţi aginţii ordinei ş-aî prosperităţii trebuie să cate a combate în toate părţile aceste insinuiri viclene, criminali, ale reacţiunii.

Săteanul nostru, incult, precum a avut interes să şi-1 păstreze ciocoiul, neavînd nici un ideal, neputînd în starea lui a gusta şi a preţui o idee abstractă, reduce tot ce vede la pozitivul ce este în stare să pipăie, şi, plebiscit, vot universal, independinţa comunală, consilie judeţene, toate cîte vede el le rezumă într-o singură idee : a avea proprietatea lui. Şi d-aci plecînd, încredinţat că proprietatea i se dă numai din voinţa domnitoriului, contra voinţei asupritorilor săi seculari, merge cu ochii închişi la vocea guvernului domnitoriului şi nu crede, nu ascultă, nu aşteaptă nimica de la foştii săi asupritori.

Iată pentru ce votul universal în unanimitate se pronunţă in toate părţile în sensul guvernului : iată pentru ce reacţiunea, amăgitorii poporului, *simt* despreţuiţi în toate părţile, şi toţi corifeii ei cad la toate alegerile, oriunde se propun.

Ziceţi d-voastră, foşti stîlpi ai ţărei, şi d-voastră, falşi liberali, că votul universal este condus cu biciul ? că votul universal duce la anarhie, la despotism? că votarea unanimă a actului din 2 mai a fost dc frică ? A ! aţi uitat d-voastră că acest popor, chiar aşa abrutit, cînd aţi promulgat Regulamentul Organic în procesiune cu miile de dorobanţi, cu 6.000 de oştire regulată pămînteană şi cu 200.000 baionete străine, revolta s-a manifestat în maî multe puncturî ale ţărei şi aţi fost siliţi să puneţi tumi-

rile, să faceţi carnagiii[1], să umpleţi ocnele şi puşcăriele de osîndiţi nejudicaţi, ca să puteţi năbuşi revoltele, spre a .nu deveni o revoluţiune generală? Nu frica, ci instinctul duce aceste 5.000.000 de popor omogen la vocea suveranului său. Q-mparaţi voi înşivă doliul şi sinistrul universal pe ţară de la promulgarea Regulamentului Organic, eu veselia, cu fericirea generală, cu bucuria frenetică în toate părţile de la promulgarea statutului din 2 mai, .şi calculaţi înşivă, dacă veninul revoltat nu vă năbuşe.şte facultăţile mintali, judecaţi voi înşivă daca acest popor a fost făcut pentru tiranie sau pentru libertate, daca instinctul, care devine din ce în ce o credinţă, daca credinţa în domnitor, sau biciul şi temerea dc bici conduc lucrurile de astăzi.

Votul universal a funcţionat în toată libertatea şi plinătatea lui pentru a treia oară acum, şi nici un vot nu s-a rătăcit spre a se aluneca unui reacţionar, astă dată. cînd experiinţa a început să lucreze alături cu anima ; nici unul din aceia cari au strigat *libertate* şi *egalitate* şi au hulit împroprietărirea şi votul universal, n-a fost ales nicăiri, spre a se trece în rîndul acelora cari au să presează la prosperarea judeţelor în parte şi dintre cari are să se aleagă în corpul ponderator pentru lămurirea legilor, pentru crearea şi dirigerea finanţelor, împreună cu Camera, pentru afacerile înalte de stat. Nici unul; şi daca experiinţa a făcut atîta progres de la întîia exersare a poporului in votul universal, la votarea plebiscitului, pînă la a doua exersare a votului universal, la alegerile comunali, şi pînă la a treia exersare a votului universal, la alegerile consilielor judeţene, negreşit că votul universal va fi şi mai bine administrat de către poporul român în a patra funcţionare a sa, în alegerile pentru Cameră.

Cei mai modeşti, cei mai cu pudoare dintre reacţionari, afişând că le place tot ce face domnitoriul pentru poporul şi pentru statul român, găsesc numai defectul că guvernul domnitoriuiui prea a dat toate aste libertăţi dodată unui popor nedeprins cu libertăţi, şi duc grija că atîtea libertăţi dodată vor asfixia pe român.

[1] *carnage* **(fr.)** — măcel.

Am putea să aducem exemplele cu miile, sâ facem comparaţiuni evidinţi că poporul român este mai apt şi mai inteligint in exerciţiul constituţiuniî democratice întrege, de pe cît au fost privilegiaţii inteliginţi în exerciţiul reglementelor şi convenţiunîlor oligarhice. Am putea să probăm pînă la evidinţă, cu acte autentice, dară credem de prisos, pentru că orice va vovbi cineva cu reacţiunea este pierdere de timp: ea este incapabilă de convicţiune. Şi de aceea sfirşim astăzi prin a da lectorilor noştri, spre satisfacţianea patrioţilor celor adevăraţi si spre dezminţirea calomniatorilor poporului român, un. singur act dintr-o mie, un singur proces-verbal al unui primar dintr-o extremitate a României, al unui primar opincar din virful muntelui, ţinut cu colegii săi in faţa comunei care 1-a ales, pe care proces-verbal îl dagherotipăm fără n-i sminti măcar o virgulă.[1]

(18C4, 20 octombrie)

[1] Urmează textul procesului-verbal asupra celei dinţii .şedinţe a Tontului comunei Batrînii. 1864, septembne 8 .

INSTRUCȚIUNEA ȘI IARĂȘI INSTRUCȚIUNEA !

Instrucțiunea și iarăși instrucțiunea! Toate cele bune se fac prin instrucțiune și nimica bun nu se poate face fără instrucțiune.

Fără instrucțiune toate legile cele mari, cari s-au dat una dupe alta și toate împreună prin nemuritorul act din 2 mai, vor deveni, precum a început să se dovedească, cele mai teribili flagele pe bietul popor român, pe tot statul român. Deriziunea ce s-a făcut la noi cu cele mai mari idee ce au lămurit toate revoluțiunile Engliterei și Franciei, ia modul aplicării acestor legi mari, cari vor fi d-aci înainte bazele tuturor societăților în civilizațiunea modernă ; chipul cu care ne-a probat cinicul ministru ca cefei de arme pot deveni aceste legi în mina tiraniei, pe cit tirania se va secunda de către complicea și elementul ei, ignoranța, ne-au probat, credem, îndestid, că fără instrucțiune toate sforțările vor fi vane, toată buna voință a domnitorului va fi fără efect.

Societățile cari au emis și în cari se exercită aceste mari principie salutarie omenirii sunt producțiunea secuiului XVIII, în care filozofia, aplicată la ideele sociale, a lucrat mai mult decît toți seculii trecuți asupra rațiunii umane. .Acea filozofie ne-a fost străină cu desăvîrșire nouă. Pe cînd Rousseau și Voltaire opera asupra inimei și rațiunii în Europa, țârele noastre se bîntuiau de către *arendașii fanarioți,* — precum îi numește Voltaire, — și

se degrada într-insele tot ceea ce se alta in celelalte părți ale Europei.

Basețca, întinsă prin ignoranță, prin corupțiunca anime!, inteligința și a caracterului într-un materialism progresiv, într-o viață precarie, formau maximele : „Ce e-n mînă nu e minciună", „Mai bine astăzi un ou decît fnîne un bou" ; fără idee, fără aspirațiuni, fără viitor, fără luptă contra râului, acest popor s-a tăvălit și s-^a afundat, din ce în ce, în nepăsarea fatalismului, adorind divinitățile impuse pînă în momentul decapitării lor și supunîndu-se, ca vita, noului jug, noilor bolduri,]a a căror ușurare nu se mai cerca nimenc prin nimic alt, decît numai prin extrema baseță, prin extrema trădare a simțimîntului uman, prin degradarea omului și a familiei. Simțimîntele de patrie, de naționalitate, de libertate, pe care se avîntau societățile europene, nu aveau nici nume, nu existau nici în idee prin țările noastre.

Aceasta a fost starea noastră pînă la Lazăr și la Tudor ; și generațiunea ce a urmat acestei stări de lucruri n-a putut fi decît fiica baseței, a corupțiunii ș-a ignoranței.

Conștiința a început să se agite în noi. Ne ciudim de puținătatea și necapacitatea noastră a trăi în viața în care trăiesc societățile fiice ale secuiului lui Rousseau și Voltaire, și aruncăm culpa, în desperarea noastră, cînd pe cutare, cînd pe cutare, fără să ne gîndim că culpa adevărată suntem noi înșine toți și ignorența noastră a tuturora.

O societate compusă djntr-un popor brut și inapt prin inerție, de o burghezie ignorantă, fără industrie, fără alt comerciu decît precupeția celor spre hrană, și cu o clasă inteligentă dezvoltată numai atîta cît să înțeleagă că bugetul statului este patrimoniul său, că posedînd știința a se friza, a se crevata, a se înfrăca și înmănușa ca europeii, și a face atîtca curbele ca nîmene pe pămînt, poate aspira la orice demnitate a statului, — într-o asemene societate, vină legiuitorii cei mai mari, aducă din .străinătate legile cele mai salutarie, ei vor fi neînțeleși, importațiunea lor va fi plantată în teren ingrat și rebel ; nu se va prinde, nu se va aclimsta.

Instrucţiunea şi numai instrucţiunea! Instrucţiunea generală obligatorie, gratuită pentru ambele sexe, va putea face singură ceea ce au dorit să vază aceia cari ne-au dat aceste legi mari şi salutarie, cari doresc sâ vadă poporul român in aceeaşi linie cu celelalte popoare ale Europei. Instrucţiunea numai va dezvolta bazele industriali, va dezvolta gustul comerciului şi va uşura bugetul statului de nccapacităţile exigente, de ignorenţa pretenţioasă, de stolurile de postulanţi fără specialităţi, cari pretind la toate şi nu pot face nimica. Numai instrucţiunea va putea fonda şi dezvolta statul român.

Aci dară cu toţii, tot ce se cheamă sau tot ce este progresist ; tot ce se cheamă şi tot ce este liberal; tot ce se cheamă şi tot ce este naţional, patriot; — cu toţi la lucru, la întinderea instrucţiunii in popor !

Să tăiem din bugetele fiecărei ramure a statului fără mustrare dc cuget şi să adaugem la bugetul instrucţiunii, cu mine pJine şi fără ezitare : nu la lefe de revizori, nu la profesori de facultăţi fără auditori, ci la scoale săteşti, la învăţătura primară, la profesori de sate, la cărţi didactice, spre a putea pune, într-o zi, in oarecare apropiare, în contact oarecum, bazele societăţii cu culmea societăţii noastre, satele cu Capitala, învăţătorii de sate cu catedrele de facultăţi, şcoala de sat cu academia din Bucureşti !

Hotărindu-se 200 lei pe lună, învăţătorul de sate ar fi tot ceea ce este mai convenabil, şi s-ar putea găsi şi juni inteliginţi cari să se devoteze acestei misiuni. Tot adaosul, toată cheltuiala, pentru aceasta fără care toate cîte se fac şi se vor face în ţară sunt şi vor fi nimica, va costa cel mai mult peste bugetul actual al instrucţiunii 5.000.000 ; sau n-ar costa nimica, daca s-ar tăia Iefele revizorilor de scoale fără scoale şi ale profesorilor de facultăţi fără auditori.

Pentru ce oare astă junime călduroasă şi inteli'iintă nu se devotează pentru doi-treî ani de zile celui mai mare, celui mai înalt sacerdoţiu ? pentru ce, pe cînd ni se strigă din toate părţile că nu se pot deschide şcoalele prin sate pentru că nu sunt învăţători, pentru ce junimea înfocată de amorul patriei, junimea clasilor inteliginţi nu formează din sinul ei o legiune sacră, o legiune de 3.000 de tineri spre combaterea răului, spre combaterea ignoranţei, spre combaterea adevăratului inamic al **civili2a**ţiunii ? Pentru ce o legiune de 3.000 tineri nu se hotărăşte să se pună trei ani de zile în contact cu junimea sătească, să se facă ei învăţători de sate ; să se pună în contact cu matca poporului, cu adevărata forţă naţională; să facă adevăratul maritagiu, adevărata legătură între sate şi oraşe, între opincă şi pălărie cilindru, între coaja palmelor muncitorului de pămînt şi intre mănuşa *glace* a dandinului din Bucureşti ?

Progresişti, iată unde este revoluţiunea cea adevărată, daca, prin vorba *ravoluţiune,* voi nu înţelegeţi o jacherie, o tâlhărie ca cea de alaltăieri!

Venim cu tot respectul, d-le Creţulescu, să propunem, spre a nu lăsa să treacă nici acest minister al domnieivoatslre fără să se facă şi într-insul ceva pentru instrucţiunea publică, — deşi ministerul d-voastre actual nu are o acţiune directă asupra instrucţiunii, — venim să propunem ca, pe lîngă atîtea alte scăzăm'mte ce se tot fac, fără vreun profit statului, din veniturile statului, să se mai facă încă un scăzămînt arendaşilor de cîte 5.000 lei, pentru un singur an, la veniturile proprietăţilor statului, la acelea unde este aşezată o comună, cu cari bani să se zidească cîte o şcoală, pe planul hotărit, în fiecare din aceste comune.

Tocmai comunele aflate pe proprietăţile statului nu au scoale. Care altă epocă să se aştepte spre a se clădi scoale temeinice în aceste sate, daca nu această epocă cînd d-voastră administraţi bunurile statului ? Statul este dator să dea impulsîune Ia toate : şi mai vîrtos la cele ce s-ating despre instrucţiunea publică.

(1S65, 5/17 septembrie)

DOMNULUI ION BRĂTIANU LA PARIS

Dreptate, frăţie l
Domnule Brătiane,

Am întrebuinţat toate mijloacele posibili ca să-ţi aflu adresa şi neputînd a o avea, m-am decis să-ţi scriu prin gazete cîteva vorbe confidenţiale.

Suntem în plină restauraţiune. Mojicii se gonesc de pretutindeni de pe unde-i cocoţase revoluţiunea de şapte ani a lui Cuza. Toate legile mari din programa revoluţiunii din 1848, pe care a executat-o Cuza cu prisos, a început a se ataca de toate părţiîe.

Legea cea mare a armării ţărei s-a tradus, de către ministrul de interne, în *gardă cetăţenească* cu un cens de 500 lei, care, calculînd dupe censul de 300 lei pentru votul municipal, cu toată întinderea pe sub mînă a fostului guvern, abia a putut da în Bucureşti 4.000 alegători ; censul de 500 lei pentru garda cetăţenească, strict observat astăzi, ar fi o minune să se rădice cu mult mai sus de 1.000 numărul gvardenţilor pentru paza drepturilor, a instituţiunilor şi a *libertăţilor publice* ce a să avem cu grămada d-aci nainte.

Ministrul de interne s-a înfăţişat Camerei cu acest proiect, însoţit de două ameninţări, făcute în comitet secret, secret întocmai precum este această scrisoare, că daca Camera nu va desfiinţa legea cea mare a armării ţărei prin votarea acestei legi pigmee, vornicul din întru nu mai răspunde de ordine, iară daca se va cere să se mai întinză

dreptul de gvardent mai jos de 500 lei censu, atunci d-lui se trage din guvern. Dilema, precum vezi, este cumplită : de nu se va desfiinţa legea armării ţărei, nu se mai răspunde despre ordine ; de se va mai întinde cît de puţin legea cea pigmee, pierde statul pe actualele vornic din întru.

Contra votului universal se conspiră printr-un proiect de lege care circulă, tot de talia legii făcută contra legii armării tarei : *să voteze numai cel ce ştie carte;* şi i se pune în 'frunte emfatica vorbă *votul direct,* ca să ne ia văzul. Calculînd dupe registrele Minisiteriului de Instrucţiune publică, cari sunt şi acestea în temeiul raporturilor revizorilor, — făcute spre a se arăta zel şi a se justifica lefcle de cîte 1.500 lei pe lună, — ne dă cam la 400 unul care să poată sloveni si iscăli numele său. Negreşit că la aplicarea legii in toată strictitatea ei, s-ar alege cei cu oarecare carte dintre bucheri, şi desigur că la 1.000 nu va fi unul care să poată vota.

Libertatea presei este complectă : vin *comunicat,* — nu decret, — prin *Monitoriu,* dupe atitea ş-atîtea provocări, abia ne-a spus că presa iese de sub regimul ordonanţelor, în care se supusese prin decret, ca să intre sub marea protecţiune a legii de presă făcută de răposatul Catargiul şi combătută şi de către cei mai spălăciţi liberali de pe atunci.

Ziarul *Românul,* şi mai cu seamă în numărul său de ieri, atacă d-a dreptul adunarea electivă şi spune pe faţă că *guvernul* elaborează o constituţiune. Care constîtuţiune şi ce amestecătura de lucruri ar dori ziarul *Românul* să ne mai aducă ? Guvernul s-a legat către Cameră că ne vom eîrmui tot cu legile în fiinţă. Cine poate, în lipsa suveranului ce ne-am ales, să elaboreze o constituţiune decretată şî sancţionată prin plebiscit de către tot poporul român, în temeiul' cărei constituţiuni, în temeiul cărui plebiscit îşi are fondată existinţa şi competinţa, şi Cameră, şi Senat, şi Consiliu de stat, şi tot ceea ce poate fi chemat legalmente spre facerea unei alte constituţiuni.

Trebuie să stăm în legalitate, d-le Brătiane ; şi, legalmente, să aplicăm şi să dezvoltăm legile actuali recunoscute, în spiritul celor decretate de către revoluţiunea cea mare naţională din 1848, în spiritul democratic.

Concesiunile toate, cu Banca cu privilegiu exclusiv, în cap, şi cu împrumutul cerut în urmă de către guvernul trecut, în coadă, stau în toată frumuseţea lor spre a dovedi că bine şi cu cale a urmat guvernul trecut.

Pe de altă parte, banii scăpaţi de către vinovatul guvern trecut în casa comitetului de lichidare, 11.000.000 ş-atîta, s-au rădicai sub pretexte contra legii, sau în temeiul vreunei legi ce are să se facă. In casa de depozite şi consignaţiuni se zice că n-a mai rămas nimica.

Acestea sunt, docamdată, în capul cortegiului de legi, de proiecte de legi, de regulamente, de măsure şi de vorbe care inaugurează încetarea revoluţiunii de şapte ani şi intrarea in restauraţiune pentru consolidarea libertăţilor publice.

Nu este nici bine, nici generos ceea ce faci d-ta, d-le Brătiane, nestind faţă la toate aceste operaţiuni. Numele, trecutul şi datoria d-tale iţi impun să vii îndată în Bucureşti. Fabricarea de corespundinţe se poate lăsa vreunuia din junii cari au terminat colegiul, sub direcţiunea agintelui nostru acolo, şi misiunea a alerga dupe icre verzi şi dupe găsirea peştelui fără oase nu este pentru d-ta.

S-au votat 10.000 galbeni pentru cinci advocaţi cari să meargă să *pledeze* pentru *autonomia* noastră (!?) şi pentru susţinerea votului de la 11/23 februariu.

Negreşit că clocinţa acestor talente eminenţi va îndupleca cabinetele cele mai tari în deciziunile lor, să-şi înţeleagă mai bine interesele şi să schimbe hotărîrile ce vor fi să ia în privinţa acestui vot. Pînă atunci însă, docamdată aceşti vorbitori nu vor mai face *samata* prin Senat şi prin adunări.

Salutare şi frăţie,

Direcţiunea ziarului „Trompeta Carpaţilor"

(1866, 34 februarie/8 martie)

A PATRA SCRISOARE CONFIDENŢIALA D-LVI IOAN BRĂTIANU LA PARIS

Dreptate, frăţie '.
Domnule Brătiane,

De unde suntem cap Orientelui, bine ar fi să devenim coada Occidentelui ?

Pozitiunea noastră, tradiţiunile noastre, drepturile noastre,'istoria noastră, religiunea noastră, caracterul propriu al nostru şi misiunea noastră prescrisă de toate acestea, ar fi să priimim civilizaţiunea occidentală spre a o resfrînge iarăşi spre Occident, sau ca s-o propagăm în Orient ?

Un om ca d-ta, domnule Brătiane, răspunsul l-ar avea îndată ce ar privi prin coleglele noastre, prin pensionate, prin şcoala de medicină, prin şcoala de agricultură, de arţi şi meserie, prin şcoalele private, prin cancelarie şi comploaruri, mulţimea de juni de toată naţiunea din Rumeflia sau România, din Macedonia, Epir etc.

Trăda-vom noi această nobilă misiune a noastră şi ne vom îneca naţionalitatea în berea nemţească, uitînd cine am fost, cine suntem şi cine trebuie să fim ? Pentru o ingrăşare proprie vitei, pentru o mai bună regulare a traiului material, schimba-vom inoi fiinţa noastră psihică, tradiţiunea şi aspiraţiunea, suvenirea şi speranţa ca popor român, pentru ca, pe pămîntul nostru plin de suveniri, dc tradiţiuni, de legende, să vedem cu o zi mai nainte crescînd ierburi şi păşuni mai grase, întinzîndu-se şosele şi şujerînd drumurile-de-fier făcute de către străini pen-

ti'LI străini ? Schimba-vom noi .spiritul pentru' materie, rivnind şi ambiţionînd sâ ajungem la fericirea materiala a unui stat fără naţionalitate, precum este însuşi statul Belgiei, care este disputat şi lesne a se cotropi, cu toată civilizaţiunea s-a cosmopolită, de către statele cele pulinţ; şi tari prin naţionalitatea lor ? Dori-ai d-ta ca, sub o societate poligenă care se înţelege într-o limbă de convenţiune, să vezi poporul românesc redus a vorbi un jargon care nu mai este limba statului său, oare să fie gonit încetul cil încetul şi de la tribuna publică, şi de la amvonul catedralei, şi de la parchetul justiţiei, şi de la catedrele facultăţilor, şi sâ se stingă, încetul cu încetul, redus numai Ia colibă, precum este jargonul din familia bretonă, pe carc-1 mai vorbeşte astăzi poporul belgian ? Ţi-ar plăcea d-tale speranţa că, în cîtva timp, România să râmînă o numire fictivă, fără consistenţă proprie, care, intrată in civilizaţiunea generală, să nu mai aibe nici individualitatea originală, nici conştiinţa despre individualitatea isa ; şi, despartindu-se sUtul în societate cultă cu limba universală a civilizaţiunii şi în popor cu jargonul său neînţeles de societate, să nu se asimileze întru nimica poporul cu societatea ?

Voi-aî d-ta ca, peste cîtva timp, locuitorul din oraşe, vi2itînd biserica lui Negru de Ia Curtea-de-Argeş, să se oprească la şirul de morminte din această biserică, unde sunt şi mormintele părinţilor ş-ale străbunilor d-tale. Şi să se întoarcă in giurul lor ca in giurul unei curiozităţi paleografice, nedescifrabile, într-o limbă necunoscută lor ?

D-ta nu poţi fi dintre aceia care sâ nu prevezi că un principe străin va fonda o dinastie străină, se va înconjura de o curte străină, cu civilîzaţiune străină ; şi că, în puţin timp, o civilizaţiune putinţe străină va strivi civilizaţiunea născîndâ indigenă. Cunoştinţele d-tale istorice nu-ţi pot permite să nu vezi clar că mvazmnea unei civjlizaţiuni străine mai putinţe decît civilizaţiunea indigenă distruge naţionalitatea mai mult şi maî curînd decit oricare invaziune mai barbară sau mai puţin civilizată decît poporul încălcat.

Teme-te de civilizaţiunea germană, d-le Brătiane ! este putinţe şi deznaţionalizatoare ! Afară de Italia şi de Grecia nici un alt popor nu i-a putut rezista.

Noi nu avem nici literatura Greciei, nici literatura şi civilizaţiunea Italiei, ea să putem rezista eivjlizaţiunn germane ; noi ne vom stinge ca naţiune îndată ce ne vom pune în contact cu civilizaţiunea germană.

De la Tudor naţiunea noastră n-a mai produs nici un om ; trei-patru revoluţiuni, şi nici un Cavour, nici un Garibaldi, nici măcar în proporţiuni analoge.

Toată inteliginţa naţională dirijată spre străini, n-a cătat nime sâ se oţelească în forţele şi in puterea naţională proprie. In patruzeci ani, de la Tudor, în cari am progresat ca societate, ca naţiune, mai mult decît au progresat toate .societăţile, toate naţiunile mari şi mice, în acest timp de patruzeci ani, în privinţa oamenilor, la noi, nu s-a produs nici cit s-a produs la şerbi, o mină de oameni : un Karaceani! Şi aceasta n-a putut sâ provină din altceva, — căci -negreşit noi nu putem ceda altora nici în inteliginţa, nici in mijloace, — decît numai pentru că toţi oamenii noştri de stat au căutat tot spre străini şi au aşteptat toate de la străini ; au adoptat cînd o politică străină, cind alta şi mai străină, şi au căutat cum să se mlădie mai bine pe cotiturele cutărei sau cutărei diplomaţie, spre a se manţine mai bine la putere şi spre a-şi împle mai frumos pieptul de cavalerie[1]. N-a ieşit nici un om, de la Tudor şi pînă astăzi, oare să-şi tragă o politică naţională stabilă şi să-şi formuleze o diplomaţie proprie a susţine totdauna şi întru toate numai politica naţională.

Fără tradiţiuni în guvern, fără stabilitate în credinţe, fără convicţiLini şi voinţă, toţi oamenii noştri de stat au urmat politica şi diplomaţia importată în statul român în timpii nefaşti ai României, in spaţiul de un secul şi jumătate, sub domni străini. Nime n-a cătat să se-ntărească şi să se mărească printr-o politică naţională proprie ; nime n-a cătat cu dinadinsul să lumineze si -să fortifice naţiunea, spre a-şi planta cu tărie pîrghia politicei sale în politica naţională ; şi pentru aceea nu s-a produs între noi nici un om mare, pentru că, în oricare naţiune, nu devine mare decît numai acela care cată a se mări şi se măreşte de către propria sa naţiune.

rtitalerip — decoraţie.

Noi am căutat totdauna, în loc a instrui, a deboşa* poporul nostru ; şi deboşul nu produce decît rahiticoşi.

Monitorul Oficial de la 17 ale curentei ne face cunoscut cele următoare:

Locotenința Domnească
s
Principatelor-Unite-Române

I,a toţi de faţă şi viitori sănătate.

Asupra raportului d-lui ministru preşedinte, sub nr. 475 ;

Avînd in vedere jurnalul Consiliului miniştrilor de la 27 februariu, prin care se propune ca d-nii Scarlat Făluoianu, preşedinte ol secţiunii civile de la Curtea de Casaţiune, şi Iwm Brătianu, fost ministru, să fie însărcinaţi a face parte din deputaţiunea menită a sprijini dinaintea puterilor garanţi votul corpurilor române din 11 februariu ;

Am decretat şi decretăm ce urmează :

Art. I. D-nii Scarlat Fălcoianu şi loan Brătianu sunt numiţi membri ai deputaţiunii însărcinată ou apărarea votului corpurilor legiuitoare de la 11 februariu, înaintea puterilor garanţi-

Ait. II. — D. ministru preşedinte este însărcinat cu aducerea la Îndeplinire a acestui decret.

Dat în Bucureşti, la 27 februariu 1866.

Gentrar *N. Golescu, L. Catargiu, N. Haralambie.*

Ministru preşedinte,.

Ion *G* fii ca.

Este aceasta cu voia d-tale, d-le Brătiane ? Cu ştirea-d-tale te-ai numit d-ta avocat oficios să cerşeşti de pe la boierii din Evropa drepturile românilor ? Sau ţi s-a trămis acest mansup[2] tot cu modul cu care s-a trămis şi jurâmîntul nostru de credinţă augustului nostru suveran-platonic ?

Daca această numire este cu ştirea d-tale, apoi ne vedem, cu durere, împilaţi de propria noastră conştiinţă să curmăm scrisorile noastre, ca inutili şi ca degradatoare.

[1] ***debaucher* (fr.) — a desfrina, a strica.**
[2] ***mansup* — post, funcţie.**

pentru că noi, cari niciodată n-am cerut nimica de la străin, nu vom cere nimica de la cel ce cere de la străin !

Noi, nedeprinşi a comunica străinilor păsurile noastre, nesperînd niciodată de la străin cele intime ale noastre, precum ; naţionalitatea, amorul şi înţelegerea între noi cu poporul nostru, românismul, concentrarea şi concertarea românismului spre împlinirea misiunii sale, — nu avem nici un amestec cu cei înstrăinaţi .prin misiunile lor de cerşetorie pe la străini !

Salutare !

Direcţiunea ziarului „Trompeta Carpaţilor"

f]866, ***22 martie)***

IMPĂMÎNTENIREA PRINCIPELUI DE HOHENZOLLERN'

Alta s-a mai ivit acum, altă idee nouă au mai născocit fabricanţii de idee, altă idee mai absurdă decît toate ideele cari au ieşit din capetele lor : sâ dea împământenirea principelui de Hohenzollern, să-i dea împărnîntenirea după ce l-au numit domn.

Apoi o astfel de împămîntenire se dă ea numai aşa, de un guvern provizoriu cu o adunare anonimă, contra căreia protestează chiar membri ai guvernului prin organul cel mai guvernamental, prin foaia proprie a guvernului ? Pentru că s-a dat împămintenirea d-lui "Vegezzi Ruscalla, italian care a muncit zecimi de ani ca să facă in Europa cunoscute originile noastre, drepturile noastre, ţara noastră, literatura noastră, se poate da împămîntenire oricui şi oricum, fără nici o raţiune şi fără nici o formalitate ? Apoi chiar prin aceasta, a voi să daţi împămintenirea străinului pe care l-aţi numit domn, nu recunoaşteţi voi înşivă că un străin nu poate fi domnul românilor ? Apoi adunarea aceasta, de porunceală în cea mai mare parte a ei, nu va avea pe nime într-insa care să rîdâ la o aşa propunere ? Cari sunt serviciele ce a făcut României principele de Hohenzollern ? Este acest nume popular în România ca al domnului Ruscalla, Girardin etc, ? S-a reclamat această împămîntenire de către recunuştinţa publică, de către românii cari au aflat desspre faptele sale neinteresate ? Sunt destule titlurile acestui principe pentru noi, — că este amicul d-lui Ion Brătianu ; pentru că spună oricine de a mai auzit vorbindu-jse de numele acestui principe în România pînă acum o lună de zile, cu întoarcerea d-lui Ion Brătianu în ţară din călătoria sa do turist dupe principi disponibili cu almanahul de Gotha în mină?

De unde mai ieşi şi această idee cu care mai ameţesc *marajetliii* pe oamenii cei simpli cari n-au avut timpul şi ocaziunea a se gîndi adeseori la asemeni afaceri politice? Dura-va mult şirul acestor comedie ? Această adunare, în care au putut să se strecoare cîţiva bărbaţi maturi şi cu amorul patriei, nu va fi oare în drept să pună un capăt şi să ceară guvernului a scoate pe oameni din aceste frămîntări, din aceste rătăciri cari pot să ducă la adevărată pieire ?

Noi tot nu credem serioasă astă idee, dară pentru că am văzut atîtea idee nesebuite adoptîndu-se de către oameni cari pînă acum se socoteau oameni serioşi în ţară, ne temem sâ nu îşi ia şi această idee un corp de care să se impare[1] impostura spre noi sacrificări, spre recrutare de noi victime.

Deci, spre ştiinţa tuturor celor ce nu ştiu : articolul 13 din Convenţiune prescrie hotărit şi fără echlvocltate că domnul României trebuie să fie român, născut muntean sau moldovan, din părinţi români născuţi moldoveni sau munteni; trebuie să fie de 35 ani împliniţi; trebuie să aibe venit în pămînt dc 3.000 galbeni pe an ; trebuie să fi servit în funcţiuni înalte ale ţărei zece ani, sau să fi făcut parte în vreo adunare

întrebăm noi, cari pe drept cuvînt am priîmit cu aclamările cele mai sincere Convenţiunea, pentru care d. C. A. Rosetti, deputat pe atunci, era îneîntat, şi pe care d-lui, librar-editor, s-a grăbit cel întîi s-o tipărească *cu umoare* în mii de exemplare pe cari le vindea cite 7 şi 0 sfanţi exemplarul; întrebăm daca această Convenţiune era rea, antinaţională, pentru ce făcea şî atunci d-lui un aşa comerţ cu lucruri antinaţionali ? întrebăm pe d. C. A. Rosetti, numai pentru ca să-şi treacă marfa, ca să facă cişit[2] la prăvălie striga la toţi trecătorii că cine

[1] ***s'emparer*** **(fr) — a sc agăţa.**
[2] ***cişit*** **— vinzare, desfacere.**

nu-şi cumpără şi nu învaţă pe dinafară Convenţiunea nu e român, nu are patrie? Pentru ce coaliţiunea invoca cu atita spargere de inimă susţinerea Convenţiumii cînd s-a atacat de către Cuza în părţile ei cele oligarhice şi anti-naţionali ?

Oricare naturalizare, p-a mică sau p-a mare veti oferi-o majestăţii ce voiţi să creaţi, nu-i poate fi de nici un folos şi va mai adauge un ridicul asupra voastră, cari nu recunoaşteţi nici datinele, nici natura, nici religiunea, nici legile ţărei voastre; cari dupe ce aţi vîndut opinca iarăşi privilegiului, arvuniţi şi ţara întreagă străinului! Cărui străin ? — germanului ? germanului de care se cutremură toată rasa latină, cu care este în rezbel perpetuu toată rasa latină de 2.000 ani fără întrerupere !

(1SQ6, 10 mai)

LEGILE ŞI MINIŞTRII

Nu este pentru prima oară acum, tel puţin din partea noastră, cînd zicem : nu ne lipsesc legile, oamenii lipsesc la noi. Legile se fac lesne, deprinderea a respecta legile este anevoie. Orice ciutac do advocat poate deschide constituţiunile şi codicii europeneşti, poate alege, poate culege, poate compila încît să-ţi combine o constituţiune admirabilă, codicii cei mai perfecţi înaintea relaţiunilor generali; loveasca-isc nu s-o lovi, aceea nu este treaba legiuitorului nostru, care vine legiuitor din străinătate ca să legiuiască într-o ţară în care n-a trăit şi pe care n-o cunoaşte deloc, nici prin tradiţiuni, nici în teorie, nici prin practică, precum s-a întîmplat cu legile financiare transplantate din Francia d-a dreptul aci de către d. Epurianu, precum se întimplă mai cu toate legile administrative mai cu seamă, cu reglementele şi cu procedurele. Astfel cu judicătorii de pace, astfel cu portăreii, astfel cu cîte alea toate cu care inovăm în mecanismul statului nostru, fără să ţinem vreo socoteală daca ceea ce ni se pare admirabil în mecanismul vreunul stat străin are vreo relaţîune, poate fi compatibil, nu poate face disonanţă, nu a să fie burlesc în seriosul ce trebuie să domine în legile unui stat. Nimica nu ne-ar mai lipsi decît să introducem la noi bagheta magică pe care am văzut-o în Londra, la semnul căreia se risipeşte o tulburare, se supune fiecare dintr-aceia ce nu s-ar putea supune baionetei !

Statul nostru este delabrat[1] cu desăvîrşire. Sfidăm pe omul cel mai capabil, cu concepţiunea cea mai vastă, să-şi poată da o seamă de cum se guvernă statul nostru, fie în ramura juridică, fie în ramura administrativă, fie în ramura financiară; să spună ce e comuna la noi, să spună ce este consiliul judeţean, să spună ce este responsabilitatea miniştrilor, să spună care este armonia întregului.

O lege fundamentală se introduce. Se prescrie în termeni neînţeleşi, se votează de urgenţă, se sancţionează şi se promulgă a doua zi, se dă spre aplicare oamenilor incapabili a căuta chiar în dicţionarie termenii neînţeleşi, şi iată-o aplicîndu-se în diferite sensuri în fiecare judeţ, în fiecare plasă, în fiecare comună ! Să adaugern pe lingă acestea caracterul impropriu al fiecăruia cu atribuţiunile ce i se impune, deprinderea fiecăruia a răstălmăci legea dupe cum îi vine lui la socoteală, şi setea generală în prevarîcări de toată natura, şi iată în tot statul o singură lege stabilă, aceea *a se călca legea.*

în confuziunca generală, în schimbarea funcţionarilor cu schimbarea ministerielor, în creaţiunile continue de posturi şi în suprimarea continuă de posturi, în permutarea perpetuă dc atribuţiuni cînd la un post cînd la altul, care geniu ar putea fi atît de apt a se inspira îndată de atribuţiunile varie şi întinse ce i se impun la fiece schimbare : din oştire în administraţiune, din administraţiune în partea judicătorcască, din judicătorie în finanţe, şi viceversa ? Abia începe organizarea într-un sens, şi iată-o întoarsă în alt sens, diametralmente opus celui d-întîi. Nici o tradiţiune în stat, nici o tradiţiunc în minister, nici o tradiţiune în comună ; nici obiceiul, nici legea ; obiceiul nu mai este nicăiri şi legile se schimbă pe toată ziua.

Să luăm la întîmplare cîteva fapte recenţi, pentru că un şir istoric al schimbărilor necontenite de la înfiinţarea Regulamentului Organic şi pînă astăzi ar fi imposibil. Să luăm numa cîteva fapte, nici tocmai de la ziua de Salvare pînă astăzi, căci şi aceasta ar fi anevoie, dară numai ale ministeriului acestuia de două lune, care minister,

[1] ***delabre*** ***(Se.)*** — minat.

dupe opiniunea generală şi dupe a noastră în particular, este compus de oameni foarte integri şi cu toată bunăvoinţă.

Fostul minister propune legi împovărătoare, dezaprobate de toată ţara şi de noi în parte ; dară aceste legi, de voie, de nevoie, se priimesc de Adunare, se votează şi se promulgă. Sunt acestea legi acum, sau nu ? Ce investire constituţională mai trebuie unei legi ca să poată fi lege ?

Ministeriul, în consiliu administrativ, ia din nou în dezbatere legile promulgate şi zice : din cutare le^e numai art. cutare este bun şi trebuie aplicat ; art. cutare şi art. cutare nu sunt bune şi noi le desfiinţăm.

Să nu crează vreunul din lectorii noştri că noi am crede că ar fi fost bine să se mai împovereze dările ; ferească Dumnezeu! Vorbim numai constituţiune aci, iară nu justiţie. Cel puţin pare că nu ar fi fost tocmai aşa anticonstituţional de s-ar fi zis ; legea aceasta este injustă, este imposibilă chiar; de aceea să mai amânăm întreagă aplicarea ei; cu toate că şi aceasta ar fi fost foarte grav, pentru că miniştrii, ca personagiele ce compun cabinetul actual, nu pot intra în minister aşa oricum, fără să aibe în vedere cari sunt şi ce fel sunt legile ce se obligă a executa, pentru că ministrul execută dară nu legiuieşte. Cu toate acestea, parcă tot n-ar fi putut fi atît de gravă amînarea aplicării unei legi intrege, deşi ea ar fi lăsat şi lacune de natura acestora, lacune în bugete, nu lacune numai constituţionali, ci lacune financiare.

Alta.

Avem o lege comunală care, bună sau rea, este lege, şi noua Constituţiune a lăsat-o lege. S-a călcat această lege prin tăierea îefelor primarilor, sau nu ?

Alta.

Avem o sistemă de percepţiune, care este lege, o lege pe care noi am criticat-o la originea ei cum n-a criticat-o nime altu ; dară ea a rămas lege şi Constituţiunea cea nouă a lăsat-o lege.

Acum, prin întoarcerea sistemei de percepţiune nici mai mult nici mai puţin decît la sistema prescrisă în Regulamentul Organic, fără a se ţine socoteală de tot ce a costat pe stat slabul învăţămînt .şi micele avantagie ale

unei părţi din sistema franceză aplicată la noi, este şi o pagubă, şi o perturbaţiune nouă, şi o călcare de lege, sau nu este ?

Alta.

Legea instrucţiunii publice, zguduită în esenţa ei de către noua Constituţiune Salvatoare, care modifică obligaţiunea generală la instrucţiune, prin desfiinţarea acum în general a tuturor şcoalelor de prin comunele rurali, ca măsură de economie, se zice, este sau nu o călcare de lege, o călcare de lege fundamentală, de legea instrucţiunii publice ?

Infracţiunile aduse la legea electorală, cu toate că tolerabili, tot însă infracţiuni sunt. Am zice şi cele urmate în armie, în forţele armate ale statului, în miliţie, dară acestea poate să-şi aibe motivele în vreo înaltă politică, pe care nici n-ar prea fi bine s-o tot dezbată ziarele. Ne mulţămim numai la cele de sus. Sunt acestea călcări de lege, urmări neconstituţionali ? Sunt ele de natură a ne face să ne întărim în ideea că lege, că constituţiune, bună sau rea, este cu neputinţă in România ? Sunt aceste lucruri de natură a ne face să zicem : nu legile lipsesc la noi, ci oameni crescuţi în religiunea legilor, oameni cari să ştie că o lege trebuie respectată, trebuie aplicată astfel cum este ea pînă la schimbarea ei ?

Pe cine am putea dori să vedem la minister, care să poată asigura respectarea legilor, mai vîrtos în acest cerc în care ne aflăm, între Roşii şi intre Albi ? Pe Roşii îi văzurăm : teribil şi oribil lucru este Roşii la putere ! se poate caracteriza guvernul lor : guvernul inchletudinilor, inchtziţiunii, al rechiziţiunilor, al impoziţiunilor, al execuţiunilor, al terorii ! — Guvernul Albilor ne-a dat linişte : dormim în pace, ne sculăm liniştiţi precum ne-am culcat ; dară Constitnţiunea, dară legile se calcă şi de către acest guvern al Albilor ca şi de către guvernul Roşiilor.

Liniştea dară o vom putea avea, asigurarea vieţei o avem; dară legi şi constituţiune respectate şi neviolate, nu putem avea l Publicitatea, organele principali ale Roşiilor şi ale Albilor. *Românul* şi *Ordinea,* fac o gîlceavă între ele, care ar avea aerul de ceva, dară care în fond nu este altceva decit gîlceavă pe putere, pe cine sâ fie aceia cari să calce legile şi Constituţiunea ? cine trebuie să fie la minister ? cui se cuvine aceasta potrivit sacrificiului şi contingentului adus la operaţiunea de Salvare ? cine trebuie să aibe majoritatea în adunarea viitoare, ca să poată domina la legiferarea nouă. căci nu poate fi sesiune, nu legislaţiune care să nu ambiţioneze sâ scliimbe şi ea legrle ? cine să aibe majoritatea, ca prin majoritatea In Cameră sâ pună mîna pe guvern, să-şi chivernisească afiliaţii spre încurajarea şi conservarea partitei, să dea justiţia la ai lor, să înavuţească pe ai lor şi să sărăcească pe cei cari nu sunt ai lor, —- să frece ţara !

Astfel sunt şi *&e* respectă legile la noi, işlia sunt oamenii ce putem avea spre aplicarea legilor.

Să nu ne mai facem iluziuni mari, să nu mai dorim şi să cerem schimbări de miniştri, pentru că aceştia cari sunt astăzi miniştri sunt tot ceea ce poate fi mai bun dintre oamenii posibili astăzi, dintre Roşii şi dintre Albi, din coaliţiunea destructoare pentru Salvare.

(1866, 13 septembrie)

LIBERTATEA

[1]

Românul, în nr. său de la 29 iuniu, vorbeşte despre libertate într-un chip cum nu mai recunoaştem adevărata ci definiţiune, şi de aci pleacă să ne spună că avem toate libertăţile posibili.

Nu este aşa ca e lucru ciudat, într-o ţară care crede că are libertatea, să fim nevoiţi a veni şi a spune oamenilor „ce este libertatea ?"

Dupe Românul, libertatea pare să fie libertatea de a seri în presă, libertatea de a se întruni şi petiţiona. Şi d-aci nu mai este nimic.

Unii confundă libertatea cu ateismul, cu anarhia, cu Roşii. Libertatea este un fapt şi un mijloc, şi principiul ei, scopul ei este dreptatea. Intr-un stat libertatea este a te supime la bine de voie-bună, a tinde la bine de voie-bună; dară binele este legea, dară binele este scopul. Dreptatea nu părăseşte niciodată, nici un minut pe om ! ea este un principiu, este aceeaşi pretutindeni şi pentru toţi. Altfel însă este cu libertatea. Ea este instrumentul şi urmarea progresului ; are totdeauna margine, căci este totdaxrna luptă între interesul general şi interesul unui om, unei clase, unei partite ; cînd se seamănă lumina, se seamănă totdodată libertatea. Nici un om onest nu sufere niciodată o restricţiune făcută dreptăţii. Două partite sunt in lume : aceea ce nu va nici un fel de libertate şi aceea ce vrea libertate regulată. Cine cere libertatea fără reguie, cere o societate fără legi; dară cu aceia nici nu putem disputa : *„Cum negantibus principia non est disputumlttm''* h Singura dispută nu poate fi decît despre hotarele libertăţii. Această dispută conţine o eestiune de drept şi alta de fapt. Cea de drept coprinde că tot omul sau tot poporul are drept la orice libertate de care este demn ; cea de fapt coprinde a şti de ce grad de libertate are drept un om sau un popor. Omul are drept la viaţă şi la fericire, deci are drept la libertate, căci nu este fericire fără libertate. Orice imputinare a libertăţii este o degradare a omului ; o autoritate care nu dă poporului toată libertatea de care este demn nu mai este autoritate legitimă.

Noi am cerut o constituţiune şi libertăţi publice: libertatea presei, libertatea alegerilor, a tribunei, libertatea întrunirilor, răspunderea miniştrilor.

Am dobindit libertatea presei. Libertatea alegerilor nu exb,tă decît în lege; responsabilitatea miniştrilor nu există decît în Constituţiune. Chiar dintre libertăţile politice sunt o mare parte de libertăţi cari există cu numele numai. Cauza este că nu avem adevărata egalitate, şi libertatea fără egalitate nu poate să fie decît pentru o clasă, niciodată pentru toată naţiunea. Puţin însă ne-am interesat de acele libertăţi cari au de scop naşterea libertăţilor : libertatea religioasă şi filozofică, libertatea instrucţiunii publice.

Toată lupta noastră a fost pentru garanţia libertăţilor. Dară chiar această garanţie ei,te ea oare sigură ? Cum se garantează libertatea alegerilor ? Există acea libertate ? Nu ! Alegerile le înrîureşte totdauna guvernul. Responsabilitatea miniştrilor, cea mai mare garanţie a libertăţilor, există oare ? Nu. Nici o lege, nici un minister, niciodată, nu este tras la Curtea de Casaţiune, şi motivele de violare a libertăţilor niciodată nu au lipsit. Libertatea presei, ea însăşi, ce garanţie are ? Ce ar opri pre un minister a intrerumpe această libertate cînd ar vroi ? legea ? dară legile se calcă în toate zilele. Camera protestă ; miniştrii de multe ori se schimbă, dară nu ca să meargă pe ban-

' **Cri** ***n<:A ce*** **neasă totul nu se poate duce discuţie de principii (lat.).**

cele acuzaților, ci ca să se întoarcă pre bancele miniștrilor dupe trei lunc.

De unde vine acest rău ? din iipsa adevăratelor libertăți filozofice cari nasc libertățile ; din ignorența în care guvernul ține pre națiune, din neegalitatea drepturilor politice.

Numai libertăţile politice, ce compun garanția, nu sunt destul ; ele pot să dispară cînd va vroi un guvern, pre cît timp toate guvernele, negăsind impunitate pentru călcarea legilor, nu se va tome a le anula.

Astăzi de fapt nu este nici libertate de alegeri, nici responsabilitatea miniştrilor, şi societatea pare indiferentă, căci marea majoritate a locuitorilor n-are idee curată despre separarea şi ponderarea puterilor ; lasă să treacă cu nepăsare atribuțiunile puterii legislative la cea executivă şi viceversa. Sistemele politice o ating puţin, căci societatea nu a înțeles încă valoarea filozofică şi pentru că nu vede aplicarea pre fiecare zi. în politică suntem partite, nu şcoli. Rancunele ne interesă mai mult decit principiele şi convicțiunile, şi astfel nu ştim a ne folosi nîei de biruință, nici de pierdere. Biruitori, noi facem ca cei ce au fost la putere înainte de noi; învinşi, ne gîndim numai a răsturna pre stăpîni, ca să facem pre urmă ce fac ei; şi vom face totdauna astfel, pre cît nu vom avea teoria libertății, adică pre cît nu vom avea numai garanția libertăţii scrisă în legi, fără să avem libertatea de fapt şi organul libertății. Constituțiunea ea însăşi este o literă moartă daca nu avem totodată ceea ce face să o iubească şi să o înțeleagă. Datincle sunt mai puternice decît legile.

Ca să avem libertăți politice, trebuie să avem libertăți filozofice, să avem egalități politice ; să avem lumina.

Astfel libertatea de care *Romanul* vorbeşte că a dat țării 11 februariu este o ficțiune, este provizorie, este numai pentru o clasă, numai pentru învingători.

Restaurațiunea de la februariu, dînd cîteva garanție de libertăți, crezu, ca să asigure acele libertăți, să răpească egalitatea politică, şi nu înțelese că tocmai aceasta ucidea libertatea.

[2]

într-un articul de mai nainte am vorbit despre libertăți. Am arătat că sunt libertăți, cum libertatea alegerilor, libertatea presei, libertatea întrunirilor şi altele ; că ele sunt nişte garanţie ale marilor libertăţi filozofice. Am dovedit că sub acest regim nu avem aceste libertăți decît pre bîrtie. Am zis că miniştrii nu sunt responsabili, nefiind nici o lege ; că alegerile nu sunt libere, fiindcă se fac cu biciul sau cu cortipţiunea ; că românii nu sunt liberi a se reuni, — istoria de la Roman a dovedit-o ; că libertatea presei o avem încă din regimul trecut, prin codicele penal unde se hotărăşte ca delictele de presă să iotre în categoria tuturor acelora cari le prevede codicele penal.

Am arătat că nici o libertate nu poate exista decît cu condițiune de a avea şi egalitatea ; şi că românii, chiar dupe Constituțiune, nu au egalitatea, neavînd toți acelaşi drept la alegeri, prin urmare că libertatea este numai pentru o clasă, dară nu şi pentru popor. Am arătat că scopul regimului liberal este dreptatea, şi libertatea este un mijloc spre a ajunge la dreptate; şi, pre cît timp libertatea va fi numai pentru o clasă si nu pentru popor, dreptatea nu poate să fie decît pentru o clasă şi nu pentru popor. Cele ce se întimplă astăzi în țară, cunoscute de toată lumea, ne-au dat dreptate, în contra gazetelor guvernului unei singure clase, de astăzi.

Libertatea este rău înțeleasă în România. Oamenii şi-au făcut opiniunea lor despre libertate, astfel cum le-au spus oamenii acelei clase care singură e liberă, cînd poporul piere în robie.

în folosul libertăților să mai vorbim dară despre adevărata libertate ; să luminăm oamenii rătăciți şi amăgiți de această restaurațiune a unei clase ce se crede legitimă cu dreptul de moştenire a stăpâni poporul român ca proprietate a sa.

Omul are dreptul la viață şi la fericire ; deci are drept la libertate, căci nu este fericire fără libertate. Civilizațiunea, bunătatea, inteligența nu pot să fie fără libertate. Starea de putere fizică fiind metafiziceşte întîiloare la starea puterii fatale, orice micşorare a libertății în om este o micşorare, o degradare omenească. Salvatorii au

proclamat libertăţi, însă numai pentru o clasă din ţară. Poporul a rămas afară, poporul nu are drepturi politice, nu poate să aibe libertăţi şi, neavînd libertăţi, nu poate fi civilizat, nu poate fi bun, nu poate fi inteligent. Iată starea creată ţărei de Salvatori.

Autoritatea, avînd drept cuvint de a fi dreptatea, — şi dreptatea fiind ca poporul să fie fericit de toată fericirea ce el poate să aibe legitim,— o autoritate caro nu se sileşte a da poporului toată fericirea ce poate să aibe legitim, nu este o autoritate legitimă. O autoritate dare, care nu dă poporului toată libertatea de care el este capabil, nu este autoritate legitimă. întrebăm pre miniştrii actuali, altădată protectori ai libertăţii poporului: au făcut pre popor liber şi fericit cînd au venit de i-au luat drepturile de la alegeri şi i-au gonit din Adunarea ţărei pre reprezentanţii săi ? au asigurat libertăţile ?

Libertatea, în limbagiul metafizic, este materia dreptăţii, deci nu se poate ucide libertatea, fără a nu ucide şi dreptatea. Libertatea şi dreptatea s-au anunţat prin Constituţiunea nouă, dară s-au anunţat numai pentru o clasă şi au murit pentru popor, căci poporul şi-a pierdut dreptul de control asupra celor ce îl guvernă. Libertatea este pentru toţi, sau altfel nu este pentru rumene. Căci îndată ce este pentru o clasă numai, celelalte clase sunt strivite, şi acolo unde poporul este strivit, nu este libertate, nu este dreptate pentru nimene. Şi, lucru curios în momentul de faţă : chiar clasa liberă sc plînge că n-are libertate şi dreptate !

Libertatea presei, libertatea asoctaţiunilor, libertatea alegerilor, libertatea tribunei, libertatea juriului, neatârnarea absolută a judîcătorilor sunt cele mai tari garanţie ale tuturor libertăţilor. Să no spună *Românul,* cu toate foiţele lui, daca se bucură poporul român astăzi de aceste libertăţi ? daca întrunirile sunt iertate altora decît învingătorilor ? daca alegerile la municipalitate şi la Cameră sunt libere ? daca ei nu le-au înrîurit ? daca juriul, daca judieătorii mai ales sunt neatîmaţi de voinţa guvernului ? daca miniştrii au vreo responsabilitate ? Apoi sâ nu mai zică că suntem sub regim liberal 1

între toate garanţiele de libertăţi, singura care este cea mai mare, cea mai sigură, cea mai binefăcătoare este

"libertatea alegerilor ; căci atunci orice reprezentaţiune este expresiunea naţiunii libere. Dară ne lipsesc două lucruri ca"să putem a ne bucura de această garanţie de libertate : unul că poporul român nu are drept la alegeri, al doilea că şi clasa rcstrînsă, ce se bucură de dreptul alegerilor de la Constituţiune încoace, nu se bucură de libertatea alegerilor decît pre hîrtie. Camera zisă Constituantă a fost aleasă sub biciul Salvatorilor. Lîngă violarea libertăţii, a trebuit să îndurăm şi fanfaronada şarlatanilor politici cari pretind că ne aflăm sub un regim liberal. Să nu le placă mîine miniştrilor fizionomia Camerelor, şi să le desfiinţeze; credeţi că miniştrii vor lăsa plina libertate alegerilor, că nu vor întrebuinţa nici prigonirea, nici eorup-tiunea ? Noi nu credem. Miniştrii, în astfel de ***vs./.,*** vor face ce au mai făcut : vor opri libertatea de alegeri.

Aceasta se cheamă regim liberal !

Să lămurim mai bine cestiunea.

Este libertate pentru o clasă ce domină, este libertate şi se execută în folosul numai a unei clase cum este în Anglia, este libertate numai pentru o clasă şi nici aceea nu se aplică, cum este la noi ; este libertate pentru toată naţiunea, cum nu este nici în Anglia, nici la noi. Noi o repetăm că în ţărele unde numai o clasă are drepturi de alegeri, numai acea clasă are libertate. Astfel este la noi. La noi violarea ce se face libertăţii alegerilor este făcută la acea clasă care singură are dreptul de a se bucura de libertate. Prin urmare, nici chiar acea clasă nu se bucură de libertate ; numai guvernul are libertate. Suntem sub o tiranie mascată de ochlocraţie. Corifeii restauraţiunii şi mai ales aceia din ramura Roşiilor, neavînd fapte naţionale, lucrări administrative, nimic de pus înainte ca să-şi facă un piedestal, pun înainte regimul libertăţii. Am văzut ce este regimul libertăţilor lor : tirania, tirania ce nimica nu o scuză cel puţin.

Daca am fi rămas în spiritul Constituţiunii astfel cum este, o parte din ţară încă ar fi putut să se bucure de libertăţi : acea clasă care singură are drepturi la alegeri, o mînă de oameni să dea mai mulţi deputaţi decît toată ţara care votează direct sau pieziş. Şi chiar daca cineva n-ar fi împărtăşit opiniunea oa numai o clasă să fie liberă şt restul naţiunii să nu se bucure de libertate, cel puţin am

fi zis că este o clasă, este cineva care se bucură de libertate.

Dară astăzi nu este nimene, nimene decît Salvatorii de la guvern. Puţinele garanţii de libertate din Constituţiune în favorul unei clase se violează de minister. Iată, fraţilor, libertăţile care ne-a dat restauraţiunea !

Libertatea este garanţia drepturilor. Libertatea trebuie să fie garantată de egalitate, şi amîndouă de autoritate.

Egalitate nu avem, deci nu avem nici libertate.

Autoritate nu avem, deci nu avem nici libertate, nici egalitate.

Daca clasa privilegiată şi răsfăţată de Constituţiune, din care se formează Camerele, nu se bucură de libertăţi şi de dreptate, — ea care are o voce a .striga în adunări, — de ce libertăţi şi dreptate poate să se bucure nenorocitul popor, pre care chiar Constituţiunea l-a respins din drepturile politice ce căpătase la 2 mai !

Totul pentru populaţiunea străină din oraşe şi nimica pentru populaţiunea română rurală. Satele n-au gardă naţională şi nu vor avea. Oraşele au şi vor avea. Poporul rural, gonit de la alegeri, gonit de la garda naţională, nu mai este nimic prin sine; tot binele lui cată să-l aştepte de la o clasă. In astfel de stare există o idee de robire pentru popor. în astfel de stare poporul nu se poate bucura de dreptate. Cum se va bucura de libertate ? cum va rădica vocea contra tiraniei ce s-ar face poporului de clasa privilegiată, cînd această clasă s-ar uni cu guvernul ? cînd guvernul s-ar uni cu această clasă ? Şi cine ar mai garanta libertatea şi dreptatea acestei clase cînd autoritatea ar excita patimole şi s-ar uni cu poporul?

Noi nu vedem nici o garanţie pentru nimene, nu vedem dreptate pentru nimene, nu vedem libertate pentru nimene. în astfel de stare naţiunea nu poate zice : *sunt liberă* '.

(2867, 18 iulie—*10 augustl*

INVĂTAMINTUL PUBLIC

Invăţămîntul public este la modă, este un articul din programele politice ale tuturor jurnalelor, începînd de la faimoasele mesaje către adunări pînă la cea din urmă foaie politică. Şi adevărul este că învăţămîntul public n-a făcut un pas, ba încă a văzut triumfînd, prin d. Strat, ideea cneazului Cantacuzin de a desfiinţa şcoalele de sate, fiind rele căci sunt multe, şi a le face bune, făcîndu-le mai puţine. Astfel se închiseră mai la opt sute scoale de sate din Valahia. Cît pentru şcoalele comunali din Moldova, ele n-au existat niciodată. Sunt vreo şeaptezeci bine întreţinute.

La 2 mai, în bugetul nou întărit de domn, se trecuse o mie de scoale de sate în Moldova. Aceasta dede alarmă la consulatul rusesc, şi toţi amicii întunericului se grupară, strigară, urlarâ, căzură pre noul ministru şi pre domn şi făcură să şteargă aceJc scoale din buget, şi cu ele cele mai multe din noile scoale cari se adoptaseră, cum Şcoala normală superioară din Bucureşti şi mai multe altele. Abia scăpă Facultatea de litere din Capitală. /

Se observă însă că pornirea nu era atît de mult contra învăţămîntului secundar şi superior, menite a face funcţionari şi advocaţi, cît era contra învăţămîntului primar, în contra luminei ce s-ar fi putut da poporului din oraşe şi din sate. Pornirea era şi este sistematică, politică, contra luminării poporului român, din partea claselor apăsă-

toare, sprijinite de ideele străinilor şi adoptate de toate partitele politice, de Roşii şi de Albi, şi de toti citi n-au renunțat la lupta lor de a ține poporul român în întuneric, ca să poată sâ-1 tiranizeze, ca să poată să-i sugă viața şi sîngele, ca să-1 țină în stare de robie şi de supunere oarbă, ca să nu simtă jugul, să încerce nedreptatea, să-şi ofere munca pentru stăpîn şi să tacă, să plece capul.

Salvatorii, cum au venit la putere, cel d-întîi lucru a fost să ia dreptul politic la alegeri din mina poporului, din mina popilor, din mina învățătorilor, şi să strice apoi şcoalele de la sate. Nu vor lumină în popor, căci vor ca poporul să fie proprietatea lor. Astăzi țăranii se bat de arendaşi, de zabiți[1] cumpărați de proprietari şi de arendaşi, se iau în puterea tocmelelor, se duc mai multe zile la Dunăre, şi îşi văd bucatele lor pierdute, căci aşa vroiesc stăpînii țărei. Şi ca să bată, ca să împileze, trebuie ca țăranul să nu ştie carte, să nu fie luminat, să n-aibe idee de drepturile lui de om şi cetățean, ca Constituțiunea să fie numai pentru Salvatori.

Invățămîntul superior şi secundar există, dară cu numele ; nu sunt şcolari. La facultăți, ministrul este silit a plăti burse la cîț.iva şcolari, ca aceştia să vină să asculte pro profesori, căci altfel ar trebui să înehiză clasele. Cauza acestui rău vine de acolo că nu este o lege de admisibilitate în funcțiunile statului, care să ceară la orice român care ar lua o funcțiune, o diplomă că a făcut studie. Cînd a fost cîte un ministru care a prezentat proiect de lege pentru admisibilitatea în funcțiunile publice, toți inamicii luminelor şi-au dat vorbn a-1 respinge şi totdauna s-a respins.

Legea instrucțiunii, care nu păcătuieşte decît numai în partea ei politică, şi care în celelalte părți este foarte bună, — orice ar zice scriitorii cari, învățînd două-trei buchi pre Ici, pre colo, "vin şi critică tot, căci nu înțeleg nimica, şi cari nu vor fi niciodată capabili a face o altă '£. — °I bine ! nu se pune încă în practică. Principiul

[1] *zabit* — **guvernator, comandant.**

ca orice român să învețe carte, deşi priimit în lege, nu s-a luat in considerare de Salvatori, cari au promis execuțiunea Iui prin mesagiu către Cameră. Acest principiu mare nu se va aplica niciodată, căci exploatatorii țărei nu vor ca poporul român să fie cetățean.

Şi ceea ce este neruşinare este că toți cer scoale pentru popor în programele lor făcute să înşele lumea !

Un ministru cerea odată de la nişte oameni cari erau în capul învățămîntului la o ramură de instrucțiune, să-şi dea opîniunea lor despre modul cum ar trebui să se ia ca să răspîndească mai mult învățămîntul ; ei răspunseră că să se mărească lefele profesorilor. Lefele profesorilor este just a se adauge; dară cestiunea răspîndirii instrucțiunii nu este aici. Trebuie scoale mai multe, scoale în toate satele, scoale primare în toate oraşele, o sută de scoale primare numai în Capitală ! Să nu ni se zică că nu se găsesc învățători. Se găseau acum douăzeci de ani, — cum nu s-ar găsi astăzi ? Trebuie scoale cît să nu rămînă nici un copil fără ştiință de carte.

Sr-minarele sunt întoarse de la misiunea lor, banii ce se cheltuiesc cu ele nu dau nimic în schimb. Seminariştii, în loc să fie destinați pentru preoți, se fac copişti pre la autorități. Dlrectorele Universității din Iaşi declară el însuşi aceasta In discursul său oficial la împărțirea premielor. Guvernul ştie aceasta ; dară, neştiind cum să repare lucrul, încearcă să desființeze seminarele, ca barbarii ce înțeleg efectele şi nu înțeleg cauza.

Cîțiva oameni din sînul instrucțiunii, în lipsa energiei ce ar fi trebuit să aibe guvernul pentru luminarea poporului, încercară a face tot felul de întreprinderi particulare în favoarea învățămîntului la popor : încercare deşeartă ; guvernul este contra luminării poporului, şi toată lumea este contra.

Iată pentru -ce cerem libertatea instrucțiunii publice, crearea unei eforie ca mai înainte. Toate libertățile zise constituționali, de presă, de adunări, de alegeri etc., sunt nişte garanție pentru libertăți; libertățile cele adevărate sunt libertățile filozofice, libertatea instrucțiunii publice, libertatea religiunii. Aceste libertăți nu există nici astăzi ;

şcoală şi biserică sunt în mina poliţiei guvernului, sunt •nişte mijloace de corupţiune.

Singura cestiune ce cată să preocupe pe toţi românii, cari au anima pentru naţionalitatea lor, este invăţămîntul poporului. Nu vcm avea popor fără învăţământ, prin urmare nu vom avea naţiune. Vom fi peroţi', dară nu români. Vom fi liberi şi robi, clară nu o ţară de oameni liberi. Deja limba oraşelor, limba guvernului, limba jurnalelor nu o mai înţelege poporul; s-au creat două limbe. Poporul a rămas în urmă. El nu citeşte nimic, nici chiar •cărţi .smte ; se îndobitoceşte, prin urmare. îndobitocirea nu va face nici fericirea, nici mărirea naţiunii. Anima şi spiritul lui este lipsit de lumină ; omul [nu] este complet, •şi cu jumătăţi de oameni nu se fac naţiunile. Clasile înalte nu mai gîndesc în limba română, nu mai cunosc această limbă, roşesc sâ o vorbească ; celelalte clase mai rădicate •sunt necultivate în nici o limbă, nici în limba ţărei, nici în limbe străine. Pentru cei mai mulţi nu este decît materia brută, viaţă de sibariţi. Anima e moartă, spiritul •ucis de materie, necultivat. Ştiinţe, frumoase arte, litere, "istoria ţărei lor, istoria omului, istoria naţiunilor, nimic nu există .pentru ei. Nici o ambiţiune nu întărită equilonul dorinţei de a sc instrui. Poţi să fii ministru fără a şti carte, poţi fi judicător, profesor, militar, administrator, tot ce vrei, fără să ştii decît să subscrii. Poţi să fii patriot fără a şti ce este patria, liberal fără a şti ce este libertatea, filozof fără a şti filozofia; — autor, poet, pictor, sculptor, critic mare, fără a şti nimic din toate acestea ; examenele, concursurile nu se mai cer.

Ştii să scrii două buchi ? eşti tot.

Aceste rele, aceste rătăciri fac mult râu in opiniunea Europei. Europa n-are simpatie pentru noi, ne crede barbari. Orice naţiune a ajuns a fi mare, ceva, prin lupte, prin ştiinţe, prin artele frumoase, prin litere, prin comerciu luminat; noi n-avem nimic din toate acestea. Expoziţiunea noastră de la Paris a dovedit această rană : am fost umiliţi chiar pre tărîmul brutal. Comisarii noştri, în cele din urmă, n-au avut onoarea a fi invitaţi nici la masa dată tuturor celorlalţi comisari. Din cauza acestei barbarie in care ne place să rămînem, românul afară din ţară este despretuit, umilit; în ţara lui este nenorocit, cacr nenorocit este tot acela care trăieşte în barbarie şi in întuneric.

(1867, 27 iuliejlO august)

' **locuitori de diferite naţionalităţi ai cartierului Pera din Constantinopul.**

CEVA ASUPRA SITUAŢIUNEI

Domnii se schimba, miniştrii se schimbă, constltuţiuuile se schimbă. Românii rămîn tot ceea ce au fost : proprietatea unei caste ! Libertatea, minciună i garanţiele ele justiţie, minciune ! constituţionalismul, minciună ! un lucru *este* real: arbitrariul.

Pentru ce s-a făcui 11 februariu ? a fost trebuinţă de garanţie a JKiţîomilităţii, a libertăţii, a dreptăţii? atunci de ce nu ni se dă aceste garanţii ? de ce ţara sufere ca totdauna ?

Sunt doi ani de la 11 februariu. Datu-ni-s-a cea mai mică garanţie de naţionalitate, de libertate, de dreptate ? Schimbatu-s-a în ceva sistemul de guvernămînt, cu favoriţi si curtizani, cu cumularzi de funcţiuni, cu protegiaţi, cu nepoţii guvernului, cu funcţiunile date de zestre, cu violarea legilor, cu hrăpitorii cărora ii se iartă tot cînd sunt unelte ale castei de la putere ?

Nici un român nu mai poate fi nimic daca nu este servil, daca nu este din cercul politic ce lucrează a distruge România. Demnitatea naţiunii noastre este redusă la măsura ce poate să aibe ₀ ţară care cerşeşte viata de la străini ; cu *capetele pre tipsie* aleargă cheltuind banii statului pre la curţile străine, cu jelbe umilitoare, cu intrige, cu pîre.

Libertatea este o minciună sub care se ascunde arbitrariul uzurpatorilor dreplurilor antice, democratice. Marea garanţie a libertăţii este libertatea alegerilor. Alegerile au fost ordonate, impuse ; deputaţii numiţi ca funcţionari ai statului, salariaţi. Spaima şi corupţiunea se întind preste ţară. Anarhia rădică fruntea. Rezistenţa legală, apelul la legi privit ca rebeliune ; biserica, şcoala, magistratura nu au libertate, nu au garanţie ; nimic nu are garanţie in ţară, decît abuzul cînd este făcut de favoriţii castei învingătoare, de mercenarii politici chemaţi a combate ţara, libertatea, legea, in folosul unei caste sau unei persoane.

Ţara pare că este dată în întreprindere la o companie, atît interesele publice sunt înlăturate. Un ministru zicea la tribună că s-a adresat la mulţi oameni oneşti şi capabili şi ei refuză de a lua parte ; nu este de mirare. Care om onest şi capabil ar priimi să facă parte cu o serie dc idee, cu un sistem ochlocratic şi anarhic, cu un sistem de guvern condamnat altădată chiar de dd-nii miniştri actuali, ce astăzi vine la viaţă ? Orice acţiune, orice faptă nu are in sine principie, ci păstrarea la putere In condiţiuni de exclusivism de a tracta ţara ca o ţară concuistatâ[1], în numele romanismului; de a păstra libertatea numai pentru învingători.

Vom vorbi şi de oamenii chemaţi să lucreze la fericirea .patriei, la moralizarea publică, la îndreptarea abuzurilor ? Favoriţii regîrmdui trecut sunt încă nişte raze cari încongiură constelatiunea actuală a ordonatorilor castei. „Acolo unde oamenii cinstiţi sunt înlăturaţi, guvernul sau naţiunea sunt necinstiţi", zice Sirius lui Cezar, în faţa cezarului la Roma. Noi credem că guvernul doreşte oameni oneşti, dară îi doreşte instrumente servile ale elicei, fără personalitate, fără simţ; eondiţiune care nu poate sâ se acorde cu calitatea lor. Este pradă în posturile statului cine să ia mai multe ; pradă în recompense naţionale nemeritate ; este ruşine a da recompense naţionale la cei ce n-au făcut nimic pentru naţiune ; este degradarea faptelor mari naţionale, este uciderea lor cînd recompensele se fac celor ce nu le merită ; este descuragiarea celor ce au făcut ceva pentru patrie în cercul îdeelor mari. Mercenarii, cari prin presă defăima în exerciţiul profesiunilor

[1] cucerită.

fatale, înjură un corp sau o persoană care a avut euragiul a protesta in interesul ţărei lovită, sunt numiţi îndată în funcţiuni fără cea mai mică pudoare. Miniştrii, ei înşuşi sunt tîrîţi pre această cale de multe ori, graţie lăcomiei lor de putere, la voinţa turmelor flămânde de favoriţi, de nepoţi, cărora tot se iartă ce se pedepseşte la alţii numai pre bănuielc. Cele trecute nu s-au schimbat. Acolo unde alegerile se impun, orice alte garanţie şi libertate se fac iluziuni, chiar şi responsabilitatea miniştrilor, căci în fine către cine vor fi responsabili într-un stat nişte miniştri violînd legile, avînd încrederea tronului şi camere servile alese din poruncă ? Ce mai garantează libertăţile la acele popoare unde s-ar face aceasta ? acolo miniştrii liberali îşi dau îndată demisiunea motivată, căci altfel ministrul devine nimic. Miniştrii cari fac acele lucruri pot să mai fie liberali ?

Nu se indreptează ţara cînd cei răi sunt toleraţi ; autoritatea ministrului şi a partitei lui chiar, dispare cînd el nu mai are facultatea a destitui un om care abuza de autoritatea ce i s-a dat; căci nu-l lasă regele sau casta ce guvernă.

Tot ce se mai face nu este pentru ţară, este pentru partitul învingătorilor ; nu este pentru întărirea patriei, este pentru întărirea unui partit. Interesele cele mai naţionale tind a se personifica în interesele acestui partit, şi a se legitima sub acest regim constituţional ideea despotică : *Statul sunt eu* ! Suveranitatea unei ţăre vine de la alegători, ei sunt suveranii legali. Atît mai rău pentru un stat liber unde acei suverani ar specula în interesul lor cu dreptul cel mare ce au de la patrie. Cînd puterea executivă într-un stat, sau prin corupţiune, sau prin ameninţare, robeşte această suveranitate, impunînd la alegeri voinţa sa proprie, acea naţiune nu mai este liberă, nu mai merită a fi liberă, pierde suveranitatea sa; statul trece într-un om şi în servii săi; este despotismul, şi toată această paradă de camere, de legi, de libertăţi, nu mai este decît o paradă dc ciohodari, de povodnicî, de postelnicei, de lipcani, de seimeni, de tătari, de brasle, de giugele, care detaJă[1] în public puterile naţiunii învinse.

[1] ***detailler*** **(fr.)** **a vinde cu bucata.**

Despotismul se face chiar sub o constituţiune, cînd poporul nu înţelege libertatea sau cei chemaţi a guverna se fac tirani.

Ca să ne întoarcem la noi, românii nu au gustat încă libertatea. Ei nu au garanţie îndestule, dupe Constituţiune, pentru libertăţile lor. Acele puţine şi slabe garanţie cari le au sunt încă violate pre toată ziua. Violarea legilor ţărei, arbitrariul, neeapacilatea, reaua voinţă, incuria, abuzul, toate acestea se unesc şi triumfă în faţă cu turmele de oameni servili ce sunt fericiţi şi trăiesc sub opresiune, dacă opresiunea le aruncă în schimbril libertăţii, dreptăţii, demnităţii, dreptului de om, mijloace să împace lăcomia viciurilor. Astfel începe orice tiranie. Tirania naşte acolo unde sunt robi. Cînd unii rădică capul să apere drepturile, este atunci cînd ei vor să vină la putere să facă şi ei ce au făcut ceilalţi, să urmeze această stare de lucruri care a compromitat finanţele ţărei şi a făcut o minciună din legile ei, din fericirea şi viitorul ei.

Am văzut oameni cu totul săraci şi oneşti, daţi in judicata ca să ascunză abuzurile favoriţilor şi nepoţilor miniştrilor, şi aceşti favoriţi şi nepoţi trăind în mătase şi în aur, eehipage, servi galonaţi, vinuri străine, cumpărînd case şi moşie, pre cînd nu aveau nimic mai nainte ; şi toleraţi, protegiaţi chiar de oamenii ce se cred cinstiţi fiindcă au fost totdauna unelte mizerabile pre care s-a sprijinit tirania ! Aceasta insultă virtutea şi încuragează prada.

Astfel este sistemul destructor a] patriei, al libertăţii, al dreptăţii ce pare că capătă viaţă şi putere pre toată ziua în mijlocul anarhiei ce bintuie ţara, în mijlocul luptei de facţiuni in care nu sunt principie, nici interesul patriei, ci numai interesul de a administra spre a se înavuţi din violarea legilor. Popoarele au guvernele cari ie merită, au soartea care o merită. A vedea aprobaţiunile ce turmele servile fac la tot ce se trece, ar crede cineva că naţiunea nu voieşte a trăi fără violarea legilor, fără favoriţi cari devoră bunurile statului, fără tiranie, fără nepotism. Dară noi credem că aceste aprobaţiuni nu sunt decît opiniuni vîndute ca manifestările cu torţe ce se fac îa zile de sărbătoare de bandele poliţiei. Naţiunea nu cugetă astfel. Naţiunea nu merită soartea ce i s-a făcut. Na-

ţiunca nu vorbeşte încă ; daca cei cari fac aceasta soarte ar fi expresîunea naţiunii, nu am mai avea nimic de zis decit : *„Totul s-a sfîrşit!* Să tragem giulgiul de moarte, sâ punem respetele pre pieptul României !"

în sesiunea aceasta vor începe adevăratele chinuri ale naţiunii. Venitul adevărat al ţărei este de una sută douăzeci milioane ; tot ce este mai mult m buget sunt sume fictive. Bugelul de cheltuiele se propune de două sute mihuane. De unde se vor plăti aceşti ban) ? Bancherul român Mehedinţeanu şi-a dat demisiunea cu indignaţiune din Cameră, nevoind a fi complice acestei nouă loviri in viaţa finanţelor ţârei. Umpleţi aslâ dată lacuna bugetară, zicea dumnealui, cu ceea ce gindiţi a lua dupe averile monastiresti vîndute ; dară anii viitori ce veţi mai avea sâ vindeţi ca să umpleţi aceeaşi lacună ? Guvernul eomptează pre impozite grele. Noi nu credem că ţara poale plăti mai mult de ce plăteşte astăzi ea să nu i se dea nimica in schimb, nici poduri, nici şosele, nici instrucţiune, nici mărire naţională, nimic decît turme de funcţionari devoratori, sinecure, funcţiuni spre a se da de zestre, fonduri secrete şi de presă spre a o insulta, mijloace de corupţîune, mijloace de îmbogăţire pentru venetici goniţi dîn ţara lor şi adunaţi aici, nimic decit un drum de fier ce se proiectează, prusienesc, cu 250 mii de franci kilometru pro loc şes ; ruinarea totală a bugetului.

Din anuităţile ce vor priimi de la stat, prinţii germani vor să facă drumul de fier, o sută kilometri pre fiecare an. Aceasta o poate face statul cu puţină cheltuială. Ce mai zici, *Romănitle,* tu care ziceai că guvernul lui Cuza era imoral, căci făcuse concesiunea drumului de la Giurgiu în condiţiuni mai puţin rele pentru ţară ? Ce zic deputaţii cărora li s-a intimat ordinul a vota ?

Speranţele cele din urmă sunt a se vinde moşiele mari şi mice monastiresti, spre a se îmbuiba lăcomia bandelor din ţară şi dinafară. Aceasta va ţine un an. Dară va fi patruzeci milioane mai puţin în bugetul de venituri. Cu ce sc va umplea lacuna ? cu impozite mari asupra muticei proprietăţii ? şi după toate acestea re va avea lara in schimb ? fericirile ei de astăzi ? favoriţii ? nepoţii ? opresiunea în alegeri ? violarea legilor şi constituţiunii ? lipsa

a orice garanţie de libertate şi dreptate ? capacităţile şi onestităţile cari au devorat finanţele ţârei ? recompense naţionale date la venetici cari s-au inavuţit prin pradă şi toleranţa dumnealor ? jurnale plătite de guvern să insulte ? cumularzi cari mănîncă şapte pite? gratification! date la favoriţi sub cuvint că sunt trămişi a lucra pre lingă cabinete ? Gazete străine plătite să laude pre miniştri, liberali mincinoşi uniţi a omori libertăţile, societăţi secrete, bande străine ce lucrează contra politicei şi intereselor lărei noastre, instituţîuni de şedere, hrană, îmbrăcăminte care, sub pretext dc scoale, servă a îmbogăţi cîţiva favoriţi ; iată ce avem a aştepta, iată ce ni s-a dat!

în aceste zile s-a promulgat o lege votată de Adunare pentru pensiunea familiei Panu. S-a prormilgat fără să ii trecut prin Senat. Senatul a protestat. Ministrul a răspuns că a crezut legea o cestiune de buget. Unde este Constituţiunoa ?

Mai mulţi membri de la Casaţhme îşi dau demisiunea şi ies la pensiune cu leafa care o aveau ; în locul lor să numeşte alţii cari iau aceeaşi leafă. Iată statul silit a plăti îndoite lefe, iată risipă, iată pradă în finanţe ! Toate acestea pentru că ministrul avea favoriţi să chivernisească şi voia membri servili ca să asigure turpitudinile de orice răspundere. Bucuraţi-vă, alegători ! Iată pentru ce a crescut bugetul, pentru ce să vînd averile monastiresti, pentru ce se vor mări impozitele.

Ce se face cu votul de blam al Senatului ? Ministerul, dupe un asemenea vot, trebuia să se retragă sau Senatul să se dizolve ; nu s-a făcut aşa. Constituţiunea s-a înlăturat dară şi s-a dat oamenilor cuvînt a bănui că trebuia o spaimă, apoi o pace care, împerechindu-se ca doi monştri, să nască un vot pentru drum de fier prusian.

Mai întrebăm încă ce este această cameră ce recheamă senatul roman din timpul Cezarilor ? acest corp unde deputaţi; sunt opriţi de a interpela pre ministru despre abuzuri făcute de favoriţii şi de nepoţii miniştrilor, cum se iniimplă cu interpelarea Polizul? Ce este acest corp care explică legile dupe plăcerea sa ? cum se întimplâ cu nerecunoaştert-**Li** legii privitoare la Icfile membrilor Consiliului de stat înfiinţat prin decret dupe 2 mai, decret ce

era lege, ea legea rurală, ca condica civilă, ca tojle legile de atunci, ca însuşi legea electorală fără *care* putini din deputaţi ar ***îi*** avut dreptul de a intra astăzi în Adunare *? Mul* are ţara legi sau nu mai are ? Adunarea votează legi cari se execută cînd sunt promulgate ; nu poate msâ să calce preste legi. puterea ei este ţărmuriîă de legi. Ea nu este un comitet de *alut public şi ţara nu este în stare de asediu.

<1S68. 7/19 martie)

IDEELE ŞI OAMENII DIN 1848 ŞI CEI ASTĂZI *IA PUTERE*

Ministerul actual, prin primul său organ semioficial, *Românul,* se plînge la public contra opoziţiunii ce rădică capul să blame actele ministerului prin presa din întru si dinafară; nu lipseşte însă a declara că ţara este pentru politica sa, pentru actele cele mari şi patriotice ce face neîncetat. Dară el însuşi, nesigur de a putea să se susţină pre tărîmul actelor mari, cată a se muta pre tărimul acţiunii din 1848, şi prin acest panegiric al trecutului lor cearcă a face pre oamenii uşori de minte să crează că ideele şi oamenii din 1848 sunt la putere, dupe ce au triumfat în contra ideelor şi oamenilor din trecut, cari astăzi fac opoziţiune acelor idee şi oameni din 1848 ce compun guvernul!

Românul, pre acest tărîm, deschide registrele şi cercetează faptele, Ie deschide şi găseşte : partitul boierilor, cu Regulamentul şi cu înrîurirea rusească *strigînd împrotiva liberalilor tot acele strigăte cari le face astăzi opoziţiunea.* Ce erau în 1B48 acele două tabere? una era care voia despotismul, cealaltă care voia republica. Ce este astăzi acest partit din 1848 ; este el şi principiele lui la putere ? Nu. Cei de la putere s-au lepădat de cele mai mari principie din 1848. Acel partit cerea democraţia ; cei de la putere de astăzi cer monarhia ereditară. Acel partit din 1848 cerea împroprietărirea ţăranilor ; cei de la putere de astăzi au combătu* împroprietărirea ţăranilor, dînd mina cu boeriî spre a ucide aceste idei

de republică şi de libertate a ţăranilor. Au dat mina cu bo iet'il chiar în 11 februariu, spre a îndulci oarecum du-rer lie aristocraţiei. Dupe triumf, vine cearta. Aliaţii din noaptea de 11 februarie, ca să dărîme libertăţile democratice aie ţărei, atît de siguri erau în principiele lor, încît se dezbină şi se cwta cine să fie ia putere. Aliaţii lucrează însă împreună la uciderea democraţiei. Unirea ţărelor, dezrobirea ţăranilor, întinderea dreptului electoral la popor sau deschiderea porţii în Cameră la cei cari astăzi au intrat, secularizarea monasticilor închinate, condica civilă, in fine tot ce prescrie evanghelia din 1848 s-a făcut de oamenii din 1848, dară fără aceia cari, renegînd principiele din 1848, se; aruncaseră în ideele şi tabăra adversarilor lui 1843, apoi se urcară la putere aduşi de boieri.

Partitele de astăzi sunt bine desemnate. Boierii cari nu mai vor Regulamentul, cei de la putere cari nu mai vor democraţia, nici ideele din 1848; unii şi alţii vor Con.stituţiunea ; şi fiecare din fracţiuni vînează puterea : boierii ca să execute legile cu sînţenie, dupe cum zic ei ; cei de la putere ea să garanteze libertăţile ţărei, dupe cum le-au garantat la alegerile trecute i Cari libertăţi, domnii mei ? parodiarea libertăţilor, degradarea libertăţilor ! Poate fi libertate acolo unde deputatul este numit prin puterea biciului ?

Este opozîţiune de principie in ţară, dară această opoziţiune nu este contra ideelor, nici a oamenilor din 1848, este contra actelor arbitrare a orice ministru. Oamenii din 1848 au rămas cu ideele lor. Doi sau trei indivizi de la 1848, cari s-au lepădat de ideele din 1848, nu sunt partitul din acea epocă de democraţie, nu sunt exilaţii lui 1848 ; căci ei acum sunt în contra ideelor cari au fost în 1848 ; sunt contra oamenilor din 1848 mai mult decît boierii. Nu vă mai sprijiniţi, dară, pre un tărîm pro care l-aţi părăsit, care nu mai poate fi al vostru. Ceea ce persecutaţi mai mult sunt ideele şi oamenii din 1848, ceea ce sprijiniţi mai mult sunt oamenii cari lovesc în oamenii din 1848.

Opoziţiunea este legală. Ea naşte ca totdauna din abuzurile de putere ale acelor ce şi-au deschis calea la minister prin promisiuni de a face fericirea ţărei. In

lipsa acestei fericiri, în falâ rit anarhia, arbitrarul, exclusivismul, risipirea finanţelor, umilirea ţârei la străini, favoritismul, nepotismul, epocă ce ne aduce aminte epoca lui Şuţu, cînd se dedea *bărbele de zestre,* patimele şi erorile de partit; lipsa de garanţie de viaţă şi avere, de onoare ; aducerea contractelor care ar face ţara tributară cu OH -sau 80 milioane pre an la principii germani în timp de 90 de ani, desâvîrşita despuiere a ţărei; călcările de legi, toleranţa ce se face abuzurilor nepoţilor miniştrilor, declararea făcuta a ţărei ca proprietate a învingătorilor, neaplicarea Conslituţiunii în provincie şi a • legilor celor mai multe, corupţiunea datinelor, despreţuirea a tot ce este român, lovirea a tot cc este neatîmat, patima înlocuind cuvîntul, izbînda_ mediocrităţii asupra adevăratului merit, servilitatea simptomă de ucidere ; prezentarea imoralităţii politice ca moralitate politică, a despotismului ca libertate, •— iată ce dă naştere opoziţiunii, opoziţhmii legale.

Nu boierii, ci partitul din 1848, acela care a dat libertate ţăranilor robiţi de clacă, acela care a făcut Unirea, care a dat .tuturora drepturi politice, care a dezrobit din manile călugărilor greci a treia parte a ţărei, care nu s-a abătut de la principiele democratice din 1848, vă cere socoteală. Să nu ne vorbiţi că ţara este cu voi, că vă sprijină Camera, că vă trămit locuitorii hîitii prin cari vă îndeamnă să mergeţi pre calea de moarte. Aceea nu este spiritul public, nu este naţiunea. Sunt oamenii de meserie a se pleca la toate guvernele pentru interese personali, l-am văzut sub Gbiea, sub Bibescu, sub Ştirbey, sub Cuza, îi vedem şi astăzi. Alegerile nu sunt libere, deci spiritul public este înăbuşit ; ţara nu poate să se exprime decît prin gemete, acele gemete pre care voi le confundaţi cu strigările ambiţioşilor ce vor să vină la putere. De mai mulţi ani, de cînd cei doi sau trei oameni astăzi la putere daseră mina cu reacţiunea ca să ţină pre ţărani obaci, nu este nici o solidaritate între oamenii şi ideele din 1848 şi cei de" la putere, nici un raport de idee între ministerul actual şi oamenii din 1848.

Ei nu sunt în opoziţiune sistematică, nici personală. Văd sufeiinfele ţărei, văd căderea ei, robirea ei, violarea legilor ei, şi protestă pre calea legala, pre calea plîngerî-

lor iertată la cei învinşi chiar sub tiranii Asiei. Toate partitele se unesc a le spune nemulţămirile ţărei, căci suferinţele au pătruns şi s-au vărsat în toate arterele corpului. Pre tărîmul apărării dreptăţii şi a ţărei, în legalitate, mai multe partite pot a se întîlni'; dară aceasta nu dovedeşte că opoziţiunea este despotismul şi ministerul libertatea. Rolele s-au schimbat, oamenii de la putere nu mai sunt oei din anul 1843. Principiele lor de astăzi nu mai sunt principiele lor din 1848. In 1848 aţi fost exilaţi şi închişi căci eraţi cu noi pentru dezrobirea ţăranilor de clacă, în urmă aţi fost înlăturaţi şi închişi căci aţi fost împrotiva dezrobirii ţăranilor de clacă. Cînd ideele reacţionare au triumfat în 11 februariu, aţi venit la putere a ne crea starea de lucruri de astăzi ! Pentru exiluri •şi închisori vă vom fi recunoscători ? pentru cele din 1848, pentru că voiaţi principiele din acea epocă ? sau. pentru cele clin urmă, pentru că voiţi a năbuşi acele mari principie ?

Nu mai este nici o legătură între voi şi ideele şi oamenii din 1848, căci aţi sfîşiat programul.' Figura faptelor de astăzi nu se mai găseşte decît sub guvernele din timpul Regulamentului, atunci sub forma despotismului ce face să adoarmă libertăţile, acum sub forma de libertate ce se corumipe, ce se parodiază : libertatea numai pentru un partit!

încă din 1848 aţi cătat, sau în ţară sau în exil, să vă impuneţi şi ţărei şi partitului din 1848, împinşi de spiritul de exclusivism, de clică, teribilă dezminţire dată liberalismului ; rătăcire a tuturor partitelor cari tind a pensonifica ideele cele mai mari într-un singur om, sau într-o companie, ceea ce face dintr-o partită o facţiune şi restrînge interesele publice supuriîndu-le la ordinele intereselor personali. Ce era atunci un sentiment, astăzi este o patimă. Această patimă a născut o facţiune. Iulitr Cesar exercita despotismul în numele libertăţilor poporului.

„Nu suntem sub *regat,* — zicea Tiberiu, — dară în *republică",* cînd i se imputa arbitrarul său şi al senatului său. „Nu suntem boieri !" vor zice 'cei de la putere. Dară aceasta nu este destul. Arbitrarul este rău ori sub ce guvern s-ar face.

La ce ati ajuns astăzi ? a impune voinţa a doi indivizi naţiunii ! Dară aţi gîndit că spre a ajunge acolo trebuie a rumpe cu trecutul său, cu principiele sale de altădată, cu simpatiele generali ale naţiunii ? Căci nu poate fi potrivire între interesele naţiunii întrege cu ale unei facţiuni ambiţioase.

Nu vă lăsaţi a vă îmbăta de succesul alegerilor. Aceasta se dob'îndeşte cu un preţ amar : cu dezminţirea principielor de libertate. Sub regimul trecut aţi fost totdauna aleşi, căci vodă Cuza aşa voia, pre cît vă credea adversari ai boierilor; după 2 mal, cînd vă credea uniţi cu boierii, nu v-aţi mai ales nici în Capitală, nici în provincie, nici unul, dară nici unul. Orice guvern care rîde de libertatea conştiinţei este stăpîn pre alegeri acolo unde datinele sunt corupte. Nu este dară un triumf cînd oamenii unui guvern sunt aleşi.

Victoria este o pierdere a libertăţii ţărei, Triumful cel mai frumos al unui guvern este cînd va şti a domina patimele sale ambiţioase în favoarea legilor şi .a lăsa opiniunile libere. Un asemenea minister poate fi nevoit de multe ori a-şi pierde portofoliul, dară ceea ce nu pierde este caracterul său de liberal; ceea ce nu pierde este reputaţiunea care îl onoară, căci a voit să sacrifice mizerabilele interese ambiţioase la marile interese de libertate şi de legalitate ale românilor ; că a avut curagiul să se retragă, numai să nu împingă eorumpţiunea datinelor în calea ei fatală de dezvoltare.

Este libertate cu voi, ziceţi voi, neavînd nimic a zice. Unde este libertatea şi pentru cine este ea ? pentru toţi ? nu ! numai pentru voi cari sunteţi la putere ! Africanii înţeleg un singur fei de libertate : libertatea *unui om singur* călcînd în picioare un milion de oameni. Voi înţelegeţi libertatea numai pentru partitul vostru !

Iată libertatea cu care vă mîndriţi, naţiunea nu se bucură de dînsa. Americanii înţeleg o *libertate pentru fiecare om,* libertatea voastră este africană.

Cine înţelege ca voi libertatea numai pentru un partit sau un om, nu poate înţelege nici dreptatea, nici talentul, nici onoarea, decît numai pentru un om sau un partit. Libertatea africană.

(1868, 14/26 martie)

IARĂ SE IVEŞTE COALIŢIUNEA

Coaliţiunea se formează sub aceleaşi auspicie ce se forma şi aceea pre care noi o numeam *coaliţiunea monstruoasă,* pentru că astfel se pare tot ce apare, tot ce se iveşte neobicinuit, pentru prima oară. Acum aceeaşi coaliţiune nu mai pare deloc monstruoasă ; ea este *omogenă,* din elemente de aceeaşi specie, sub naturala suflare formatoare de coaliţiuni. La noi nu mai este un scandal aceasta, ci o calamitate, un tifos politic suflat despre *Meothida* asupra noastră, de cîte ori statul nostru începe a se împicioroga, a da oarecari simptome de ieşire din boala cîneascâ,

Coaliţiunea se formează; şi istoria popoarelor şi a noastră ne spune că arareori n-au izbutit asemene coaliţiuni.

O coaliţiune are totdauna ceva misterios într-însa, şi orice mister are atracţiune şi chiar pentru aceia cari ar fi contrarii scopului ei, cînd acel scop al eoaliţiunii ar putea fi înlrevăzut. Curiozitatea, şi chiar într-uu cuget de combatere sau de împotrivire, devine agent al atracţiunii contagioase. Aceasta este cauza de izbutesc mai totdauna coaliţiunile. Coaliţiunea într-o societate este carul *Latan* pre piesă cu *Dulcamara* pre chichiţă şi cu *saltimbancii* in codirlă : Dulcamara în costum bizar harangînd[1] cu idee extravagante prin expresiuni şi

[1] ***haranguer*** **(fr.) — a** ţine un **discurs.**

vorbe neuzitate, şi saltimbancii din codirlă făcind gesturi impudice şi obscene cu scălămbăture cînd la vrăji, cînd la public. Cercul se măreşte din ce in ce de curioşi de toată natura, şi de fetiţa cti doniţa-n mină, si de rîndaşul cu coşniţa la spinare, şi de meseriaşul cu rindeaua sau cu mistria in mină, şi de negustor cu cheia prăvăliei in mină, şi de imploiat, şi de funcţionar, şi de reprezentant, şi de ministru cu portofoliul la subţioară. Cu cît vrajul va haranga mai paradoxal şi saltimbancii vor face gesturi mai obscene, cu atît mai mult trecătorii vor uita trebele şi datoriele lor şi vor căsca gura aci.

Este cîtva timp de cînd jurnalul *itomănul* haranga contra imoralităţii gradinelor cu mese de bere, contra adunărilor de palavre prin locuri publice, unde îşi pierd junii şi bărbaţii timpul şi femeile pudoarea. Pe atunci erau Roşii la putere şi, în interesul asigurării statului, nu le plăcea vorbă multă. Acum, prin cele mai principali locuri pre unde se bea berea, în toate serele, cînd la un loc cînd la altul, creşte alişvcrişu] eîrcium.irului prin atracţiunea frazelor întrerumpte, cuvintelor enigmatice, gesturilor semnificative ale d-lui C A . Rosetti în mijlocul sfetnicilor săi, cari aprobă cu o dare din cap, afirmă printr-un gest expresiv şi decide printr-o scrîşnire de dinţi sau o lovitură în piept asupra frazelor neînţelese şi vorbelor fără rost ale *animei* companiei, pentru că d. C. A. Rosetti nu este capul ci anima, sufletul asociaţiunii, buricul pămîntului, sîngele de nouă fraţi, anima do liliac, fără care nu este posibilă nici o vrăjitorie. El este augurul, iară nu stăpînul; el creează stăpîni pre care îi guvernă el; este *Loyola* de care tremură Papa; este doctul astrolog, abilul alchimist, ingeniosul cabalist, cu aforismul *Luminează-te şi vei fi,* enigmă propusă, in explicarea căreia sondează gradul de perspicacitate a neofiţilor luminîndu-le mintea cu buruienile *thalagssigla* şi *ugeaphotis,* atingîndu-i cu amindouă aceste buruieni, luminătoare în întunerec, la amindouă tîmplele, ca sâ vază pînă la ce grad inteligenţa lor obscură este luminabilă ; precum şi cu sentenţa „roteşte *şi vei putea",* care conţine' într-însa toată *iarba fiarelor,* iarba *cethiopis* cu care Scipione î.?i închipuia posibilă deschiderea porţilor Cartaginei, iarba *lunaria,* pre care o da vrăjitoarele Romei

galanților Romei, spre a deschide cu dinsa broaştele zăvorite printre *Gynecele* celor mai geloşi; iarba fiarelor, cu care cavalerii de noapte au făcut să sară țîțînele uşilor palatului țărei pînă în dormitorul suveranului, trecînd bagheta de plumb a lui Morfeu, cu oase de mormînt în vîrf, preste toate sentinelele şi servitorii palatului.

Vrajul, inspirat din ce în ce, lasă raze din creierii lui, cari încîntă şi electrizează pre neofiții din giuru-i, pînă cînd două flacăre, misterios colorate, îi ies pre ureche, ca cele două coloane de lumină ce ieşeau din tîmplele lui Moise. Atunci profanilor se ordonă a se risipi, neofiții şi neofotisații se trag în cercurile lor, şi basilicul, cu cap de om şi cu ochi luminoşi de balaur, porneşte, ocolit de sateliții lui aleşi, într-o vizunie oarecare pre aproape de unde se bea berea, ocupat cu piatra filozofală din spumă de balaur prin care se preface materia cea mai ignobilă în aur. De acolo vine de curge aurul în giurul d. C A . Rosetti, sărac ca Iov, fără încălțăminte, fără parale de baie.

Coalițiunea se formează ; lepidoptera a înviat în coconi şi ehrysalida este în al doilea period ; a început să se vază, să se ivească ciudățimi prin mahalale, ca şi prin cercurile cele mai înalte ale ierarhiei sociale, în cercurile mumificate din sfărămăturile lui 2 mai. Personage de principi prin impure traducțiuni din limba turcească, personage foste de mai multe ori miniştri şi preşedinți de ministere, se întîlnesc mergînd în căruțe fără coviltir şi fără loitre, şezînd pre un sac de mălai cu alt sac de porumb dinainte, trase căruțele de trei mîrțoage mînate cu hățuri de ştreanguri numai noduri, făcînd mai multe întorsături pre ulițele Bucureştilor, pînă să nemerească bariera pre care să iasă, spre a merge la vreuna din moşiele lor cele mari.

Acest grotesc reclamă negreşit popularitate; acest foarte-foarte al simplicității, exagerarea pînă preste răscoale a modestiei, este ceva care conține sămînța care va face omida ce va intra în gogoaşa din care a să iasă fluturele de purpură, vreo ***halea*** măria-sa. Frumoase vise ale babei care mergea cu coşul cu ouă în cap să le vînză la tîrg, şi care îşi văzu toate ouăle sparte prin plecăciunea ce-şi făcu ea, cea săracă, ei cocoană mare.

Coalițiunea se formează şi nătărăii alerg din toate părțile, chemați din ambițiunile deghizate în patriotism ale impostorilor. Coalițiunea se formează, şi noi, spăimîntați în mare temere, nu avem ce face alt decît să implorăm inteligența română şi geniul României spre a se opune întinderii ei, spre a o destruge pînă a nu se edifica.

Nu ceea ce am construit noi va dărîma această coalițiune, ci tocmai ceea ce a construit elementul din care se compune ea. Dară noi, cu respect pentru tot ceea ce este construit, fie şi chiar în stilul ce nu nc-a convenit şi nu ne place nouă, în spiritul de conservatori şi vrăjmaşi ai răsturnărilor, ne facem datoria, ca o sentinelă înaintată a societății, să spunem ceea ce întrevedem, ceea ce simțim.

<1869.* ÎS/30 *septembrie)

CAMARILA

Ar fi de dorit să iui vedem a se forma şi pre lingă dinastie o camarilă, precum s-a format mai totdauna pre lingă domnitori, şi cari camarile au fost ele totdauna pieirea domnitorilor.

Camarila este în natura lucrului să se formeze totdauna din oameni tîrîtori, linguşitori, mincinoşi, necinstiţi şi mai cu seamă necinstiţi politiei, egoişti, interesaţi şi ambiţioşi vanitoşi.

Şcoala lor este să studie bine caracterul domnitorului, să cunoască bine gusturile şi aplicările domnitorului, slăbiciunile şi pasiunile lui. Apoi să-si fasoneze manierele cu cari să apară totdauna agreabil serviciul lui şi provenit dintr-un zel pur, dintr-un ataşament, dinlr-o alipire atractivă, neinteresată, şi dintr-un devotament nemărginit către augusta persoană, in care viază însuşi divinitatea încarnată aci pentru fericirea poporului.

Pasiunile suveranului sunt virtuţi, slăbiciunile lui, calităţi, defectele lui, merite, şi greşealele lui, crimele lui, brodiri providenţiali, jnspiraţiuni divine. El este infailibil, este perfecţiunea divină contra căreia se revoltă rebelii, se aţîţă gelozia, trădarea, conspiraţiunile, comploturile şi se apropie dc toate părţile chiar asasinatul 1 O ! numai zelul lor, numai devotamentul lor inteligent sunt pavăza, egida nestrăbătută, de pre care capul Meduzei, providenţa, înmărmureşte pre văjmeşul rău-cugetător, îi suspendă cugetarea şi îi îngheaţă singele. Fără această

egidă, fără camarilă, tronul ar fi pierdut, suveranul s-ar fi prăpădit de mult şi poporul şi fericirea Iui n-ar mai exista !

Odată un suveran intrat in mreaja unei camarile, el nu mai poate vedea nimic decît prin ochii camarilei:, care este o prismă foarte amăgitoare, nu mai poate auzi nimic decît prin urechile camarilei, cari întotdeauna sunt un ecou foarte mincinos.

Camarila, pre nesimţite si natural, este o întîlnire a interesării pentru suveran, a devotamentului pentru suveran, a sustragerii frunţii sale printr-un tot ce poate să facă, să aducă un bine, o mulţămire, satisfacerea urnii capriciu al suveranului. Aceştia se întîlnesc neprevestiţi, prin surpriză, in salonul Jui vodă, pre seara din dosul palatului, în anticamera lui vodă, la uşa ietacului ; se bbesc în faţă, unul ieşind cu ceva puturos în mină şi altul intrînd cu ceva mirositor ; se izbesc în piept, se roşesc oleacă unul de altul şi-şi motivează situaţiunea :

— Am auzit că nu i-a fost bine.

— Da, frate, aşa ; d-aseară.

— Da' ce a avut ?

— S-a supărat, se vede, de vreo bîrfire de prin gazete ; ori, cine ştie, că nu ştiu cine-i tot aduce fleacuri d-astea, că am băgat de seamă pre la finitul mesei, nu prea mînca cu poftă. Dupe masă, ştii că-i place să vorbească, şi aseară a vorbit, prea puţin, apoi a' intrat să se culce. întrebai slugelc daca s-a culcat, şi nicidecum. Ascultam la uşă şi tot tuşa din cînd în cînd ; pînă la trei, uite, am stat aci pre scaunul acesta şi abia atunci a dat Dumnezeu de a adormit.

— N-am ştiut, săracul de mine, că veneam şi eu. Eu de la masă n-am observat ce ai văzut d-ta si m-am dus colo ! mă chemase o geloasă de n-are margini. Are un văr, va să-1 facă un director şi mi-a zis să aduc vorba şi de el şi să-1 laud la vodă. Da' de ce nu m-ai chemat, că veneam oricum. Acum îi e bine ?

— A cam avut colică despre ziuă.

— Ce om, ce geniu, **ce** bunătate !

— Aşa **e,** dară îi duc grija ; are mulţi vrăjmaşi,

Cam astfel **se** întîlnesc membrii ce au să constituie camarila. Pizmaşi între dînşii, sunt înfrăţiţi prin acelaşi

glnd şi cuget către stăpînul lor, în care se concentra fericirea patriei.

Am ruga pre toţi aceia cari ţin minte nenorocirile provenite domnilor ţărei noastre, prin concursul camarilelor, să ne spună un singur om, una singură din aceste fiinţe tîrîtoare, cari, la un moment serios, s-au expus pentru idolul la care se închina, pentru că noi vom spune şi chiar anume cum tocmai aceia cari făceau mai mari curbete, mai adînce plecăciuni, mai sfîrlează pre lîngă domnitor şi doamnă, cum tocmai aceia cari lingeau picioarele cu mai mare fanatism lui vodă Cuza, conspirau contra domniei şi contra persoanei lui Cuza ; cum ei tocmai era cheia conspirării.

Şi apoi aceşti oameni, ciocoi de meserie, lingăi de profesiune, sfărămăture din camarila unui domnitor spre formarea camarilei altui domnitor, ei nu mai pot face altă meserie decît aceasta ; pentru că elementul vivificator al lor este praful de dimineaţă al scărelor şi al anticamerelor, este aerul care iese la întîia deschidere a uşei cabinetului în care locuieşte puterea, pre pragul căruia cabinet ei îşi încrucişează labele şi-şi culcă duios capul, cu nasul la crăpătura uşei, precum stau cînii cei fideli la uşa vînătorului ce le dă mai mult singe prin procuraţiunea sa proprie.

O camarilă în giurul suveranului, camarilă de oameni oneşti nu se poate alcătui. O camarilă în giurul suveranului este mai primejdioasă unei ţări decît o mulţime de bande de tîlhari la drumul mare,

Intr-un stat monarhic, pre o camarilă nu o poate împrăştia şi depărta de tron decît numai voinţa suveranului, oare totdauna este neputincioasă în asemenea materie ; sau voinţa poporului, care este teribilă cînd ***sc*** manifestă.

Într-un guvern constituţional însă, cu un minister răspunzător şi prin urmare puternic prin responsabilitatea lui, o camarilă nu poate dăinui cînd ministerul va avea demnitate, va avea conştiinţa de minister constituţional şi va şti să-şi mânţină atitudinea conform cu poziţiunea sa.

Daca o camarilă este primejdioasă domnitorului, este primejdioasă societăţii, primejdioasă poporului, ea nu este mai puţin primejdioasă ministerului chiar, pentru că ea guvernă d-alăturea cu ministerul, pentru că ea paralizează acţiunea ministerului, pentru că seamănă şi mănţine zîzania între minister şi domnitor, pentru că ea are aerul a zice : ministerul cu numele şi eu cu lucru ; el cu ponosul şi eu cu folosul '.

De aceea, una din preocupările de căpetenie ale unui minister serios şi prevăzător este să nu lase deloc să se formeze o camarilă, să nu permită deloc ca domnitorul să aibe alt consiliu, alţi cousiliari în trebele statului decît numai pre consiliarii săi constituţionali, cari sunt miniştrii.

Aviz celor ce vor voi să ia în băgare de seamă.

tl8_69.,-23. nov./4 dec.)

POLITICA NOASTRĂ

Adevărul este că, din cauza politicei, nu prea avem administrație, și, și mai puțină justiție.

Și ca de^ ce fel de politică ar fi vorba ! De o politică națională ? — Nicidecum. Căci de aceea nu avem deloc. Toată politica înaltă internațională a noastră se mărginește în a servi pe streini și toată politica interioară ne este o politică de culise sau de găinărie.

Excepțiuni sunt negreșit, ca în toate, din partea unora ; dar aceste excepțiuni sunt foarte rare. Nu le numim, pentru că lectorii noștri știu care sunt acele excepțiuni, dupe noi, ca și dupe toți cari vor fi căutat să le găsească.

Acestor două politice sacrificăm noi, necontenit, și interesele reale ale țărei, și administrațiunea ei, și justiția ei. Și, spre unificare de acțiune, justiția o subjugăm administrației ; și toată administrația constă în poliție. Poliția, menită a scruta conștiința, administrează și dă justiția conform ideilor și opiniunilor, avînd o singură țintă : majorități în Camere. Spre ce sfîrșit ? Spre serviciu mai eficace intereselor streine.

Este amar să mărturisim aceasta. Dar gîndească-se oricine în fondul lucrului și mărturisească-o conștiinței lui chiar, daca nu are curagiul s-o mărturisească în public.

Noi nu facem această imputare celor de astăzi la putere, căci d. Catargiu n-a făcut decît să urmeze tradițiunilor, și în van nemulțumiții, cari își fac mină bună cu

streinii ce dau căvalarii și procură ciștiguri, tună și fulgeră contra d-lui Catargiu.

Luptă în țara noastră vreun partit pentru întindere sau restrîngere de vot V pentru întindere sau restrîngere de libertăți publice sau individuale ? pentru întinderea instrucțiune! publice in popor ? pentru întărirea credințelor religioase ? pentru mărirea și fortificarea armatei ? pentru cumpănirea dărilor pe echitate și modul perceperei lor ? pentru acreditarea magistraturei și sînțenia legilor ? pentru îmbunătățirea agriculturei, dezvoltarea industriei, exploatarea minelor etc., etc. ? Luptă în țara noastră vreun partit pentru una din acestea ? Se formează vreun partit pentru vreuna din acestea ? — Nicidecum. Profesori, ingineri, advocați, preoți, tribunale sunt subjugați ordinilor prefectului, și procurorii dați unelte în mîinile poliției. Comuna rurală întreagă, cu toate atribuțiunile ei, este subjugată prefectului. Zapciul cu prefectul *regularise.se* toate. Daca le scapă cîte ceva din mînă, cauza este numai necapacitatea lor, pentru care se și scot îndată cu urgie.

Independența se cheamă rebeliune : cererea de aplicarea celor scrise se cheamă nesupunere, se cheamă tentativă de răsturnare. A cere aplicarea legei este a te pune afară din lege, unde numai forța face autoritate.

Ar trebui pentru vreuna din acestea ceva exemple ? Oricui citește aceste linii îi vin grămadă în minte exemplele. Noi însă nu vom aduce pentru nici una din care am înșirat aci un exemplu, pentru că tot exemplul se bazează pe o faptă și pentru că toată fapta implică o persoană ; și noi nu voim să facem cîtuși de puțin personalitate, nu voim să numim pe nimeni, căci credem că cei cu puțină conștiință căzuți în păcate se numesc ei pe sineși în conștiința lor; iar cei fără conștiință cheamă pe procurori asupră-ne, cari procurori ne bagă la dobeală.

Ar putea face vreun bine dobeala noastră ? Am r.'erge cu bucurie într-însa. Dar, vai ! ea n-ar putea avea alt efect decît încurajarea celor răi, prin asigurarea impunității și prin înfrînarea acuzatorilor.

Ce ***proimion*** lung făcui, spre a propune desființarea zapciilor și punerea primarilor în posesiunea atribuțiu-

nilor lor, agilităţi prin dezvoltarea instituţiunei judecătoriilor de pace.

Cu aceasta s-ar face economie vistieriei şi oarecare asigurare drepturilor şi dreptăţii.

S-ar părea aceasta o anomalie în organizarea administraţiunei noastre? Atunci, cel puţin, desfiinţarea zapeiului şi a prefectului de oriunde este o alegere, de orice natură ; de la formarea măcar căreia liste de votanţi. Fără aceasta, Reprezentaţiunea Naţională întreagă intră in *„minciuna"* în care a pus d. Manolache Costache Epureanu numai colegiul al IV-lea.

Credeţi, domnilor, cari voiţi constituţionalismul şi reprezentaţiunea sinceră a ţărei, că zapciul, prefectul şi poliţaiul sunt o groază numai pentru bietul ţăran, pentru care este groază şi pasărea zburătoare ? Ei sunt groază si pentru industriaş, şi pentru comerciant, şi pentru arendaş, şi pentru proprietar, şi pentru boier ca şi pentru ţigan ; pentru că interesele tuturor, exclusiv, morale şi materiale, sunt numai în mîinile lor. Ei posed administraţiunea justiţiei în orice materie şi numai voinţa lor este adevărata lege inviolabilă.

Este un lucru ciudat cu constituţiunile, şi eboşul tras de Paul Louis Courrier în scrisoarea regelui Ispaniei către vărul său, regele Franciei, are nişte trăsuri de acelea caracteristice care-ţi dă fizionomia în două-trei linii.

Bastardă instituţiune, necunoscută clasicei vechimi, născută in Francia la 1830, zămislită fiind în Revoluţiune, pe cînd Paul Louis Courrier îi cerea stirpirea.

în adevăr, ce este responsabilitatea miniştrilor, daca nu sustragerea majestăţii naţionale de la răspunderea pe care i-o impune majestatea sa chiar ? Ce este o majoritate în Camerele legiuitoare, daca nu efectul unei corupţiuni legitime, spre a apăra totdeauna pe ministru de responsabilitatea ce i-a transmis suveranul ?

Este mai greu a se pronunţa suveranul în vileag, în plin Divan, decît a sancţiona de după paravan în Cabinetul său.

Responsabilitatea ministrului este o ficţiune. Responsabilitatea suveranului este o realitate.

Prin ce să-şi lămurească suveranul conştiinţa, spre a uza la trebuinţă de *veto* sacramental, cînd toate părţile le aude numai prin miniştri ? — Prin presă ? Apoi miniştrii n-au presă ? Şi încă ce fel de presă ! — Prin curtezani ? Apoi capul curtezanilor nu este ministrul ? Ale cărui cheotori de frac de curtezan sunt mai rupte decit ale primului ministru ? — Prin formarea unei camarile ? Aceasta este mai cumplit decît toate grozăviile constituţionali. — Prin amici sinceri ? Un suveran nu are decît linguşitori; şi linguşitorii nu se gîndesc zi şi noapte decît cum să nu strice niciodată cheful suveranului.

Daca s-ar putea găsi un *monstru* care să-şi iubească suveranul mai mult decit pe dinsul însuşi, acela ar trebui să fie un adevărat Phiiopon, care să-şi bage in el cuţite ca statuia lui Phiiopon din grădina Tuileriilor, pînă cînd să se gonească de la palat ca o cobe.

Aflarea adevăratului bine în formarea socială a unui stat se caută de cînd trăieşte omul în societate, şi nici Minos, nici Mânu, nici Licurgii, nici Cezarii nu l-au putut afla.

Mahomet işi are ca şi Hristos logica sa. Dracon ca şi Solon. *Frumosul* şi *bunul* lui Platon sunt numai idei, existînde numai în dumnezeire şi netransmisibile în societate. Cei cari se revoltă căutîndu-1 cu sete, se revoltă contra naturei lor, şi nici nu-şi cunosc fiinţa. Nu legile, nu legiuitorii sunt de vină, ci natura omenească chiar, care nu poate fi mulţumită decît în mormînt.

Tot atîta dreptate are şi Democrit ca şi Eraclid, şi pesimistul de ocazie ca şi optimistul de ocazie. Prisma intelectuală este tot atît de amăgitoare ca şi prisma simţuală ; antisthenienii îşi rid de epicurieni, şi Aristippe îşi bătea joc de Diogene.

Cu toate acestea, zapciii cari dau pe japii, si ispravnicii cari fac isprava de po porunca vornicului,' sunt răi cu desăvîrşire.

Spuie arheologii şi naturaliştii că flagelarea este atribut apanagiu al amorului, eu nu-i crez. Spuie popa cît va voi că Dumnezeu pedepseşte pe cel ce-] iubeşte, eu

nu-1 crez nicidecum. Lipsă de aşa amor şi de aşa iubire.

Libertatea şi egalitatea înaintea legilor sunt adevărata civilizaţiune ; şi Dumnezeu nu trăieşte decît numai în civilizaţiune. Omul, scînteie din Dumnezeu, trebuie să caute civilizaţiunea fără preget ; şi nu va putea-o găsi decît numai in libertate şi in egalitate înaintea legilor.

Legiuitorul şi executorul legei sunt antipozi ai civilizaţiunei cînd nu se supun legilor civilizaţiunei.

Filozofia practică este atribut al guvernanţilor, precum supunerea la legi este atribut al guvernaţilor.

Adevărata libertate este supunerea tutulor la legi, precum a definit-o Beccaria, pc la finele secolului trecut, pe care bază s-au reformat mai toate legislaţhmile barbare bazate pe inichitâţi de toată natura.

Noi, mai cu seamă, care avem legi atît de liberale, n-ar trebui să mai dorim altă libertate decît numai respectul legilor. Cine calcă legea, ^e pune *aUivâ* dm legi şi legea trebuie să-1 pedepsească. Anarhia din jos o pedepsesc cei de sus. Anarhia din sus o pedepsesc cei de jos. Călcarea legei nu poale văminea nepetiepsită. căci atunci pedepseşte Dumnezeu şi pe cei de s.us ca ş[pe cei de jos : se decretă pieiraa generală.

{1873, ***14 septembrie)***

[DESPRE CONSTITUŢIE]

Trebiiic, mai întîi de toate, să analizăm, oricît de somar. Constituţiunea noastră, pentru ca "â ştim, cînd vorbim despre dîn.-a, ehid strigăm că se calcă, cînd strigăm că cutare luciu este- conform Constiluţiunei sau contra Constituţiunei. pentru ca să ştim, în fine, ce este în esenţă lucrul despre care vorbim.

Constituţiunea noastră. în aparinţă foarte liberală, foarte democratică, în e-cuţa ei e^te foai-(e monarhică, foarte aristocratică şi foarte despotică.

Le spunem aceste şi le vom demonstra nu ca să criticăm Constituţiunea, dar ca să arătăm lectorilor că liberalii noştri, caii îşi dau toate titlurile : democraţi, republicani, re\ ohjjkii-**iarj.** roşii etc., însuşi ei au făcut această Constiruţiune ; şi ca oameni carii nu ştiu ce fac, gîndind că fac un lucru mare, gîndind că fac Constituţiune democratica şi liberală, au făcut o Coiistituţiune foarte aristocratică, foarte monarhică şi foarte despotică, amăgiţi sau cumpărfiţi de cîţiva oameni cari ave^u intvres -^ă se fc.câ o nse-meutm Constituţiuni.'.

Ce este domnul în această Consiituţiune ? — Suveran absolut, infailibil, inviolabil, nc-re.-ponsabil de nici o faptă a sa. su.'pt cuvîntul că *domină,* iar nu *guvernă '.*

Să vedem acum dacă este adevărat in Constituţiunea noastră adagiul . *da mină.* iar nu gitivnul.'

Acest domn. efire *nu guvernă,* îşi alege miniştrii săi, cari *guverna, nu* dintr-un număr care a trecut prin oare-

cari forme ca aleşi ai naţiunei, nu din Cameră şi din Senat, cercuri destul de largi, dară din cari s-ar putea oarecum indica majorităţile şi în cari s-ar proba oarecum capacităţile, dar de unde va voi, cum îi va plăcea, necerîndu-li-se, prin urmare, pin-aici decît încrederea domnului într-înşii.

Aceşti miniştri vin înaintea Camerelor şi spun că sunt miniştrii domnului. Camerele nu pol să-i judece de pe ochi, să le zică : nu ne plăceţi, pentru că aceste nu sunt de competenţa lor ; sunt atributuri constituţionale ale domnului numai.

Vin miniştrii cu proiectele lor de legi în Camere, cari proiecte emană negreşit. în princip, de la domn. Se respinge proiectul în total de la ivirea iui ? Are să se întoarcă iarăşi şi iarăşi. Se ia proiectul în dezbatere ? Se modifică sau nu prin amendamente, dar se votează şi-n Cameră şi-n Senat şi se prezintă domnului spre Sancţionare, cu raportul miniştrilor, iscălit de toţi ? Domnul şi-a schimbat ideea ce avea, cind a ordonat acest proiect de lege. Domnul zice : *„nu-mi place,* mi-am schimbat ideea ; aplic dreptul de *veto* ce-l am prin Constituţie."

Iată cum toată legea purcede de la domn, se plimbă printr-o lungă filieră şi se întoarce iarăşi la domn, care-i dă sau nu — viaţă.

Dar iniţiativa pleacă şi din Caraere. Aşa este ; dar tot la sancţionarea domnului ş-apoţ la promulgarea miniştrilor săi vine.

Iată cum legiferarea, cum, constituţionaliceşte, toată legea se concepe, se naşte, trăieşte şi moare prin voinţa domnului, neresponsabil, inviolabil, prin urmare infailibil.

Să vedem acum ce sunt aceste Camere, cari au şi ele, de, un *vot* consultativ ; căci din ţoale deliberaţiunile lor nu iese pentru domn decît numai un vot consultativ, neobligîncl la nimic !

Societatea română este împărţită în patru diviziuni, cu graduri în drepturi după greutatea pungii fiecăruia. E de prisos să le înşirăm aci, căci sunt cunoscute.

în general, sunt două diviziuni de boieri şi două diviziuni de mojici; cu scăderea numai că boierilor nu li se cere boierie, nici prin naştere, nici prin merit : li se

cere *jupinărie;* li se cere să fie *„jupa-pan",* stăptn pe pămint, proprietar de moşie, cum am zice.

Plutocraţie! — vor zice unii.

Nu este exact; nu este deloc plutocraţie, precum nu este nici aristocraţie, căci nu tot felul de avere aduce pe cetăţeni în aceste colegiuri. Este *jvpînârie* curată, stăpinire pe pămint, avere teritorială. Cu plutocraţia, cu boieria, te pot băga aceste colegiuri in Senat; dar ca să intri în colegîurîle acestea trebuie negreşit să fii *jupln.*

Aceste două diviziuni nu sunt nici ele egale în drept ; se împart în boieri mari şi-n boieri mici, în boieri de divan şi-n boieri de laviţă, cum am zice. Un colegiu ele boieri mari, fie el numai de zece persoane, are drept să-şi trimită un reprezentant în Cameră şi altul în Senat. Un colegiu de boieri mici, fie el de o sută, două sau trei de boierinaşi, are dreptul să trimită şi el tot un reprezentant t'n Cameră şi altul în Senat.

Celelalte două diviziuni electorali se împart şi ele în două categorii de mojici: categoria *marţafoilor* şi categoria *opincarilor;* orăşanii şi sătenii ; orăşanii cu vot direct si sătenii cu vot indirect, precum mergea odată cisla *ludelor:* mai multe case, mai mulţi părinţi de familie la un loc alcătuiesc un om, un vot, un *lude.*

Marţafoii, orăşenii, fiind ei o sută sau o mie, afară de vro douâ-trei oraşe cu privilegiuri, cu *pecetluituri* cum am zice, trimit şi ei, oricîţi vor fi de mulţi, tot un deputat în Cameră; în Cameră numai, n-au nas să se urce pînă la Senat; colo merge numai tagma boierească, boierii mari şi mici, halea şi *mazili,* plus episcopii, cari vin cu dreptul divin.

Opincarii, sătenii, fiind ei şi două sute de mii într-un judeţ, reduşi prin cislă de 50 la lude, fac patru sute de oameni. Aceşti patru sute, cu esenţă de 50 de oameni in fiecare dintie ei, trimit şi ei tot un singur deputat, şi iarăşi numai în Cameră; la departamentul de patru, nu la Divan, să judice cele cu curs de apel şi apoi cu recurs la domn.

Aşadar, dreptul electoral în Constituţiunea ultra-liberalilor-democraţi-egalitari, — aci vorbim numai politiceşte, căci altfel ei, cari vor să împartă cu cei avuţi, se vor uita impasibili cum se torturează xm cîne în agonia

foamei, în poarta lor, şi nu-i vor arunca o coajă de pine dintr-a lor, — dreptul electoral, zicem, în această Constituţiune, cumpăneşte pe fratele cetăţean astfel :

Un proprietar mare, un boier mare face cît zece proprietari mici, cit zece boierinasi ; amîndouă clasele insă sunt tagmă boierească, cu drept şi la Cameră şi la Senat.

Face apoi acel boier mare din colegiul I iît o sută de marţafoi, cît o sută de tîrgoveţi şi oameni de iznafuri; cari, aceştia se bucură şi ei de dreptul de *cruce de voinic,* adică de *lude* întreg; votează d-a dreptul, dar numai pentru Cameră.

Face în sfîrşit acel boier mare cît patru sute ds opincari cu esenţa fiecare într-insul de 50.

Este aceasta tocmai socoteala numerică din legea electorală din Constituţiunea dumitale, d-le Iîosetto-Brătiene, democrato-dinastîc, republicano-motiarhîc, naţionalo-cosmopolit? Sunt întocmai analizate ambele pâiţi ale Constituţiune! dumitale, şi legiferarea şi legea electorală, —• rezultat al *bravilor* din 6⊳ ?!...

Unii zic: s-a copiat Constituţiunea noastră după alte Constituţiuni din statuii civilizate, O fi. Dar aceste staturi civilizate îşi aveau Constituţiunile din monarhii absolute înmuiate prin reforme rezultînde din levoluţiuni **L** şi înmuiarea oarecum a unei monarhii bătrîne era o concuistă, după care urmau convenţiuni spre drepturi ncexistînde popoaielor ce contract-iu şi cari nu contractase niciodată cu suveianii lor. Era o coborîre a dreptului divin, care conccda să s-alăture şi *vein la poporului* lingă acest drept. P-aeoln f-au monarhii, cari oclroiau' constituţiunile.

D-voastră, însă, înfiinţaţi dinastie, — în al patrulea pătrar al secolului al XIX-Jea, după ce se disputase şi pe cînd se disputa dreptul divin mai tutulor suveranilor Europei, —• într-o ţară în care nu existase niciodată dinastia şi unde monarhia despotică, personală şi efemeră se baza pe electivitate!

în epoca în care creaţi d-voastră o dinastie, nu vă era permis să consacraţi suveranului nou toate cite mai erau rămăşiţe din vechile monarhii absolute, din constituţiunile bătrinei Europe, cu toată memoria vie a teocraţiei abia răsturnată, şi încă în picioare p-alocurea !

Relele de cari vă plîngeţi rezultă din nechibzuirea voastră ; şi este foarte natural să vâ căiţi de ce aţi făcut; dar fapta este săvîrşîtă, întărită dc naţiunea întreagă şi consacrată cu *voia lui Dumnezeu.*

Suveranul român astăzi, cu Constituţia-n mină, este în drept să pună tunurile în voi, cînd veţi cerca să-i smulgeţi din prerogativele pre oari le are legalmente date de către ţara întreagă, cu *Plebiscitul* încărcat dc un milion de iscălituri !

Aşadar cenuşă-n cap şi grumaji la jug ! pentru că si noi, caii n-am subscris nebuniile voastre, trădările voas1re, tragem deopotrivă cu voi, cari singuri le-aţi făcut pre toate f...

Ce garanţie aţi dat voi în Constituţiunea voastră libertăţii presei măcar, dacă inviolabilitatea publiciştilor n-aţi asigurat-o pînă la venirea lor înaintea juraţilor, in caz de acuzare ?

Ce fel de libertate de scris este aceasta, dacă scriitorul îşi poate lua o pedeapsă prealabilă printr-un arest preventiv de cîteva luni, la *puşcărie,* panii să nu-i spună justiţia dacă este sau nu este culpabil ?

(1870, ***aprilie)***

***octroyer* (t'r.) — a acorda.**

ARHEOLOGIE

EXCURSIUNE ARHEOLOGICA DIN ANUL 1869

(Relațiune către ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice)

Domnule ministru,

Mulțimea obiectelor antice din țara noastră a fost natural să mă atragă din ce în ce spre un studiu serios în materie arheologice, în cari descopeream pre toată s-iua noi documente pentru istoria acestei țăne.

Mă simt dator, domnule ministru, să vă arăt recunoștința mea, atit d-voastre cît și colegilor d-voaslre, pentru întrecerea ce v-ați dat ca să-mi înlesniți executarea ecestei dorințe ce absoarbe de mai mulți ani țoală cugetarea mea.

Este o idee principală care concentra toate căutările mele arheologice : aceea a urmări pas cu pas, de la picioarele podului Traian, toate ramurele drumurilor romano, toate ruinele dc pre lingă laturele acestor drumuri, atestări nccontestabili ale așezării colonieior, pînă în punctul decisiv al rezbelului dacic, pînă în Sarmisegetuza, și apoi răsfirarea acestor colonie pre toată întinderea Daciei traîane, în curs de 170 ani.

Pentru a patra oară m-am cercat în asemeni excursîuni și astă dată rezultatul a fost considerabil.

Dupe explorarea de la *Cobia-Vechie* de pre Telejenel si de la *Tinas* de pre Prahova, la 3 iuliu am plecat spre Dunăre, începind de la Giurgiu în sus.

Am urmărit pînă la Alexandria movilele romane, și de aci, la distanță de un kilometru în susul Alexandriei, preste rîul Vedea, am mers la movila numită *Gorgan,*

unde am găsit o foarte adincă groapă în centru, făcută de căutătorii de comore, şi unde n-am putut găsi nimic alt decît fragmente de olărie cenuşie, numită în ştiinţă *ulărie celtă,* si care, dupe părerea mea, necontestat este şi olărie *dacă.*

Din Alexandria am cumpărat un bust de Hermes bi-front de marmură, o statuetă fără oap pre un jeţ, tot de marmură, aparţinînd cultului mythriac, şi două figurine indicînd două divinităţi necunoscute, tot de marmură, şi aparţinînd tot cultului mythriac ; prin urmare aceste două din urmă se pot atribui mai mult epocci dacilor decît epocei romanilor. Am mai cumpărat încă şapte monete de bronz şi zece de argint, modul ordinar, consulare.

N-am putut face săpături aci, pentru că-mi lipsea şi timpul şi oamenii. A trebuit să mă întorc la Calofireşti, proprietatea d-lui Const. Butculescu, la distanţă de trei kilometri în jos de Alexandria, tot preste Vedea, la cetatea numită *Calojireştii,* unde mă aşteptau vr'vo 80 oameni cu d. Dimitrie Butculescu şi cu d. subprefect al plăşii.

în lunca Vedci, la o depărtare de un kilometru de măgura pre care a fost cetatea, sunt zidărie cotropite cari indică ruine de case mari, dară cari au putut fi de doi-trei secuii numai. M-am urcat pre măgură întîmpinînd în toate părţile fragmente de olărie dacă si sfărămături de silexuri. Ocolul central este de 40 metri lungul şi 16 largul, formând un oval regulat, care a fost încongiurat cu un bloc de pămînt ars. Am început explorarea în două direcţiuni : una de la răsărit spre apus si alta de la nord spre miazăzi ; şi am putut scoate întrege două vase de pămînt cenuşiu, cu forme bizare. Timpul fiind nefavorabil, vîntul suflînd cu violenţă, n-am putut continua explorarea, pre atîta pre cît ar fi fost trebuinţa ; tot însă, printr-o neînvinsă stăruinţă, am putut dobîndi cele mai temeinice indicie că ac' e locul unei cetăţi dace. Două custure silexuri şi alte fragmente, trei obiecte de pămînt cenuşiu, mice, rotunde şi găurite la mijloc, de cari se găsesc prin toate cetăţile dace şi romane, iară mai cu seamă în cele dace; adunături de pietre pentru praştie, cum şi patru pietre mari cu indicie

pronunţate că au servit la strivire de grîne, arăt daca nu o epocă de piatră, dară cel puţin că nici rîşniţa care se găseşte în toate cetăţile romane nu era cunoscută locuitorilor acestui pisc, unde se bat neîncetat vinturile. Nici un obiect de fier, nici un obiect de metal nu s-a găsit acum.

Am luat planul de situaţiune al acestei cetăţi Calofireşti prin d. inginer Petre Danielescu, de care am fost însoţit în toată această excursiune, şi am onoare a-l alătura pre lingă aceasta, nr. 1.

La 7 iuliu am mers la cetatea de la *Frumoasa,* distanţă de 36 kilometri în sus de Zimnicea, pre Teleorman, o cetate de pămînt regulată, pătrată, cu trei şanţuri şi cu o intrare foarte bine văzută. Am pus să facă cîteva săpături cu vreo 30 oameni numai ş; n-am putut găsi decît fragmente de vase de pămînt şi cîteva bîrne putrede la adîncime de un metru la intrare, cum şi două fragmente de coloană de pămînt ars. Am luat conturul şi planul de situaţiunea acestei cetăţi, nr. 2.

De aci am mers la Zimnicea.

Din sus de Zimnicea, la 740 metre depărtare de la sat, a fost o cetate considerabilă, din care mai bine de a treia parte era surpată cu malul Dunării. Negreşit că această cetate, — care a purtat, nu ştim cum, numele lui Ion I al Bizanţiei, Zimnisces, marele căpitan care s-a urcat pre tronul Constantinopolei prin uciderea lui Nicephor Phocas la anul 969 şi care a murit otrăvit în anul 975, — această cetate indică mai multe epoce ale ei, conservîndu-şi însă caracterul ei de cetate de pămînt. Epocele ei principali sunt, dupe cele aflate pînă acum într-însa : secolul II, secolul IV şi secolul X. La ieşirea ei spre Zimnicea actuală, se întind semnele de case în linie, cari, dupe cercările ce am făcut, seamănă că ar fi fost mai mult bordeie făcute pentru locuinţa legionarilor. Se găsesc într-însa obiecte, fragmente şi monete de la primele colonie ; se găsesc asemene şi din secolul IV şi din secolul X. întreg am găsit un pintene mare din a treia epocă a cetăţii şi o unealtă de olar. Fragmentele de vase găsite aci indică I-a şi [a] Il-a epocă a cetăţii, iară pintenul şi şase cărămide în exagon, cu diferite imprente de litere şi nume şi cu o cruce bizantină primitivă, indică a treia epocă.

Pentru a treia oară am săpat in această cetate, şi totdauna am găsit aeest amestec de obiecte, şi mai totdauna moiieto de bronz ale lui loan Zimnisces. Astă dată am găsit un fier foarte mare, două săgete şi două lampioane dc pămînt

Aflînd că un negustor din Şiatov ar fi cumpărat de aci o marmură cu mai multe figurine în relief, a trebuit să trec Dunărea, două zile pre rînd, la Şiştov, şi să caut marmura, pre care am găsit-o în fine : o marmură de *27* centimetri lungul şi 20 latul. Desemn admirabil :

Bachus în picioare sub o boltă de viţă, încununat cu viţă, cu *nebridu* sa de piele de Faon (ied), înnodată pre umărul stîng si lăsată spre dreapta ; moleşit de beţie se reazimă pre thirsul său în mîna stingă şi cu dreapta pre junele Ambellus, care-l susţine cu braţul stîng şi pre dupe gîlul căruia toarnă vin din *canthar* la rădăcina unei viţe. Satirul capre-ped, cornat şi bărbos, duce o torţă «prinsă în mîna stingă şi cu mîna dreaptă ţine instrumentul său pre piept, călcînd cu piciorul stîng pre patera sacră a lui Baclrus răsturnată.

In această versiune nu este văzut Bachus pre nici un relief, pre nici o pictură cunoscută pînă astăzi. Dobîndirca acestei marmure a răsplătit şi osteneala şi cheltuiala.

De la anticarul Ibraîm, care strînge pentru mine de mai mulţi ani medalie, am luat vreo cincizeci bucăţi de tot felul, alte mice obiecte şi un anei bizantin mare de aur, cu un rubin şi mărgăritare. Este de însemnat că în această epocă, a doua jumătate a secolului IX şi întîia jumătate a secolului X, împăraţii Bizanţiei au jucat un rol, au avut o influenţă, daca nu putem zice că au şi guvernat pre partea stingă a Dunării; pentru că afară de loan I Zimnisces, — care a lăsat numele lui Zimnicei, — mai sus, preste Olt, din sus de Celei, cave este rezidit de Constantin cel Mare, se află Calafattd, care nu mai lasă îndoială că poartă numele lui Michail V Calafat, care a împărăţit numai un an şi vreo două lune şi de la care nu posede numismatica nici o monetă pînă astăzi.

Alătur planul acestei importante cetăţi, nr. 3.

De aci am plecat spre Turnu-Măgurele.

Tot lungul malului Dunării în această distanţă, de la Zimnicoa la Turnu-Măgurele, este măsurat cu movile în

depărtate de 3—4 sute metri una de alta, cari movile aci, considerînd şiruirea lor pre aceeaşi linie, deşi Vreunele pot fi şi morminte, este invederat că au servit de vedete spre paza Dunării, părere pro care a avut-o şi Marsjgli în *Descrierea Danubiului.*

La distanţă ca de 20 kilometri de Zimnicea, pre proprietatea doamnei Catargiu, este o movilă ce se cheamă Voivoda şi pre caro tradiţiunea şi diferite fragmente de vase de pămînt pre suprafaţă şi pre poalele ei, indică că a fost acolo zidărie veche. *La Voivozi* zic locuitorii din preajmă locului celui întins pre această movilă.

D. Vasile Theodoru, fratele vestitului rege al Abisiniei, poliglot şi voiagior neobosit, care ţine în arendă această proprietate, şi-a dat toată osteneala a mă conduce prin toate locurile pre unde să-mi pot forma o idee despre această localitate.

Cîteva fragmente de silexuri şi de olărle groasă cenuşie vădesc că această localitate, bine situată, n-a fost neutilizată de daci- D. Theodoru mi-a clat o piatră mare \înătă, lucrată ciudat, găsită la o adîncime în această movilă. Va rămînea mult timp o întrebare între cei ce vor vedea-o în muzeul nostru, la ce a putut servi şi cărei epoce aparţine.

Am ajuns în fine la Turnu-Măgurele. Am luat măsure prin d. prefect Şoimescu, care a pus cea mai mare bunăvoinţă, ca să avem oameni pentrti a doua zi la cîteva săpături, în giurul vechiului Turn al Romulei, atît de rău turmentat, dupe cum se vede, în toţi timpii, şi mai cu seamă de turci şi muscali.

A doua zi, 11 iuliu, am aşezat oameni la lucru şi am trecut în Nicopolea, ca să văz nişte statuie de piatră, ce se zicea că s-ar fi adus acolo de către autoritate de la *Iscru.*

In adevăr, aceste pietre se adusese de la *Oescu,* unde a fost tabăra generală a lui Constantin cînd a operat asupra Daciei. Cele mai mice, cari se zice că ar fi fost foarte frumoase, se trămisese la Constanţinopelea. Două, cari sunt încă acolo, una reprezenta un magistrat roman cu talie naturală, în piatră calchier, ordinară, si cealaltă, în aceeaşi piatră, care se vede că a servit piedestal la vreun monument, cu o inscripţiune pre care am copiat-o.

Am cumpărat cîteva monete şi două figurine de bronz: şi m-am întors la lucrul de la Romula. N-am putut găsi nimic în giurul vechiului Turn, dară l-am putut desface de toate părţile, încît să i se ia conturul; alătur şi planul dc situaţiune al acestui Turn, nr. 4.

Prin diferite şopte şi alegaţiuni diverse, se asigura că muscalii ar fi îngropat mulţime de arme turceşti într-o movilă rădicată de dînşii, la o mică distanţă de Turnul Romulei, spre Dunăre. Alţii spuneau că au mai săpat în acea măgură şi nu s-a găsit nimic. Am văzut semne de săpăture în centrul ei, dară nu profunde, şi am hotărît să o despic ; n-am găsit alt nimic decît o mare şi frumoasă piatră de marmură.

Această piatră am găsit-o din nenorocire spartă în două de către cei ce căutase armele turceşti. Nu-i lipseşte însă nimic si am şi depus-o în muzeu, ca un document foarte important pentru istoria Turnului-Măgurele şi a ţărei chiar. Iată ce coprinde în limba rusă :

„Sub împăratul .al tuturor Rusielor

Nicoiae I

Eroii ostaşi ruşi din polcurile Şlisenburgski I.adojski de pedcslrime Nr 9 din al 10-lea de Egheri de Moskva.

Celor căzuţi la luarea cu asalt a forterеţei Calea şi a forstatului kr. Turnu.

Ian, 13, an. 1829.'-

Nu puteam trece Oltul fără să văd cetatea de la *Băneasa,* la distanţă de 20 kilometri de Turnu-Măgurele, despre care auzisem atîta a se vorbi. Cu toate că ploua, dară am putut aduna, prin concursul d-lui subprefect Dimitrescu, vreo 50-60 oameni, ca să fac cîteva cercări. Aci am găsit vestige şi dace şi romane, multe obiecte de fier, multe fragmente de olărie, vînătă şi roşie, şi cîteva monete de bronz şi argint, de la Antonin Piosul pînă la Antonin Caracalla. Ploaia creştea din ce în ce, şi a trebuit să mă întorc la Turnu. Această cetate de pămînt, al cărei centru şi plan de situaţiune vi-1 alătur sub nr. 5, este şi ea una dintre cele ce ar merita o explorare mai serioasă. Pre la poalele acestei cetăţi, care a fost păzită de alte forturi mai mice pre înălţimi din giuru-î, trece drumul roman, care porneşte de la Flămînda, de din josul Măgurelelor, unde a fost situată *Romula,* şi care drum se vede şi preste Dunăre.

Duminică, la 13 iuliu, am trecut Oltul spre Celei si oprind la subprefectura de la Islaz, am înţeles că aici am să trag nevoie, pentru că, în adevăr, nici o umbră de autoritate nu se vedea. N-avea cine ceti ordinile, n-avea cine căuta cai, deşi făgăduiam preţuri foarte mari pentru ca să ne ducă pînă la Celei. Nici subprefect, nici ajutor, în fine am parvenit preste cinci ore să plec şi am ajuns tîrziu în Celei. Am tras la cuviosul preot Nicoiae, gazda mea cea veche acolo. Aci era şi ajutorul subprefectului, venit în afaceri de arendăşie, de recruţi etc., căruia am putut să cetesc ordinile ce aveam. Prin ce combinări, nu ştiu, că ajutorul subprefectului a plecat şi m-a lăsat sub îngrijirea primarului. Atîta slăbiciune şi nepăsare din partea administraţiunii, tocmai acolo unde trebuia să aşez un centru ele lucrări mai serioase, m-a îngrijat.

Permiteţi-mi, d-le ministru, să \ă spun aci cîteva lucruri de cea mai mare importanţă pentru asigurarea monumentelor noastre antice, contra ignorenţei brutale a devastatorilor lor-

în Celei am găsit primar pre un Anton, văr al unui popa Dobre, care ar fi părtaş cu arendaşii, cu oare, dupe asigurările tuturora, acest primar face comerciu cu piatra scoasă din zidurile cetăţii şi din domele romane, cari acestea toate sub nume de ruine s-au sustras, conservate pre seama statului, la delimitarea le-urilor. Eu am stăruit la aceasta şi, ce este drept, toate guvernele cîte s-au succedat au respectat această cerere legitimă în numele istoriei patriei noastre. Mai multe ordine s-au dat şi s-au repetat, la Celei şi la Reşca mai anume, ca nimenea să nu cuteze să mai scoată o piatră sau o cărămidă din ruine.

Acest primar, în asoeiaţiune cu popa Dobre, dupe cum m-am încredinţat, nu numai că a scos mereu piatră din ruine, dară încă a cutezat să dărîme şi un zid foarte frumos şi admirabil al cetăţuiei, în întindere ca de vreo 4 metri, pre care-1 descoperisem acum 4 ani cu dd. Boissiere şi Baudry, Irămişii împăratului Napoleon, şi pentru

oare petic de zid descoperit, recomandasem atît prima-T ului ca si subprefectului să se pună cea mai mare pază ; iară cărămidelc întrege cu semne si litere ce scosesem atunci din săpături le încredințasem primăriei spre păstrare ți astăzi nu mai este nici una. Piatra din ruinele Crjeiuini nu s-a intrebuințat de către aceştia numai pentru casele lor şi ale cumetrilor lor, dară au făcut un articol de comenciu, ca din exploatarea unei mine şi ovînd şi pre la comunele vecine cu 2 galbeni stinjenul.

De acestea toate avLnd conştiință primarul Anton şi popa Dobre, şi ştiind că eu am să le descoper, au început a-mi urzi intrige de tot felul, dintre cari cea mai vătămătoare lucrului a fost aceasta : au dat vorbă în tot satul şi in satele vecine că mie mi s-au dat bani mulți de la guvern ca să plătesc ziua de lucru cu 4 sfanți, femeie şi copil, şl să plătesc cu cite un galben cel mai mic obiect ce mi se va da de cineva, încît eu, care plătisem în toate excursiunile de această natură cîte un sfanț ziua de lucru, afară de tractarea cu rachiu sau cu \in, şi afară de sfanții cu care plăteam cel mai mic obiect scos de săpători, pentru ca să nu le ascundă, m-am văzut deodată în neputință de a mai lucra. Am căutat în tot satul să găsesc o cărucioară cu doi cai ca să trămit pre cineva să cheme pro ajutorul subprefectului, căci subprefectul era în concediu, şi să ducă o depeşă la stațiunea de la Islaz către prefectul de Romanați, prin care depeşă-i ceream ajutor ; dară a fost cu neputință să izbutesc, pentru că primarul dase ordin să nu meargă nimene. Abia pre seară părintele Nicolae, gazda mea, a putut cu multă sfială să-mi dea căruța sa cu doi cai.

Am trămis pre d. loan Vlâdoianu, care era cu mine, să facă această treabă la Islaz şi apoi să meargă la Turnu-Măgurele, unde venise ordinul guvernatorului general al vilaetului[1] Dunării, către toate autoritățile limitrofe ale Dunării, să mi se dea ajutoare în excursiunea mea pre dreapta Dunării ; ordin dat în temeiul unei scrisori către paşa de la Rusciuk, ce a binevoit să-mi dea d. fost ministru de externe, preşedintele cabinetului actual.

[1] ***vilaet* — diviziune teritorială la turci.**

D loan Vlădoianu trebuia să vină cu ordinul paşei pre partea dreaptă a Dunării pînă la Ghighiu (Oescu), unde era neapărat să trec spre lucrări serioase. Am chemat pre sergentul punctului Celei şi i-am prezentat ordinul ce binevoise să-mi dea d-1 ministru de rezbel, dupe mijlocirea d-voastră, către toți comandirii de puncturi, în temeiul căruia avusesem îngrijirea să iau şi un ordin special de la comandirul punctului Măgurele, anume către sergentul din Celei; i-am dat aceste două ordine să le cetească şi să țină gata barca punctului spre a trece la Ghighiu. S-a dus cu ele şi preste un cart de oră s-a întors şi, cu o sfidare temerarie, îmi dă înapoi ordinile zicînd că nu sunt bune. Acest sergent este nepotul primarului Anton.

O aşa simptomă de anarhie m-a făcut să crez că vreo schimbare subită se va fi făcut la Bucureşti şi să mă simț într-o mreajă stranie. Voiam să vă depeşez, dară la Celei nu este telegraf. In fine, vine ajutorul subprefectului şi mă întreabă dacă voiesc oameni de beilic, să-mi aducă cîte sute voi voi. I-am spus că eu n-am plecat pre beilic, dară că plătesc un sfanț pre zi şi celelalte.

Pre cînd lucram Ia cetățuic cu vreo 5-6 băieți şi fetițe ce putuse să-mi găsească părintele Nicolae, vin unde lucrăm trei juni, dintre care unul îmi spune că este trămis a! prefecture! să facă anchetă pentru vînzarca pietrei de către primar, potrivit cererii mele ; ceilalți doi erau prieteni ai săi, arendaşi din preajmă. I-am arătat movilele din preajmă de piatră, făcută stînjeni şi îniă nevînclută, i-am arătat oamenii cari au cărat piatră, i-nm indicat locurile pre unde s-a vîndut piatra şi l-am rugat să-şi facă datoria. Acesta s-a dus în sat cu amicii săi, Ia popa Dobre, cum am aflat, şi preste o jumătate de oră a dispărut cu totul. A doua zi, duminică, am avut la vreo 2flO de oameni cu copii, cu femei, cei mai mulți fără sapă, fără cazma, dară a trebuit să mă pun pre lucru. Seara aceşti oameni îmi cereau toți cite 4 sfanți, căci aşa le spusese primarul Anton că *plăteşte stăpînirc.x,* deşi cei mai mulți din aceşti oameni veniseră unii pre la diniazi, alții pre la 2 dupe amiazi.

îmi permiteți, domniile ministru, această lungă digresiune, pre care am crezut-o foarte necesară.

Cu toate aceste intrige şi rea-voinţă, a trebuit să stau 5 zile în Celei, pentru că acolo este nevoie de mari lucrări. Am luat planul cetăţii, al cetăţuiei şi al situaţiunii Celeiului, pre care am onoare a vi-l alătura, nr. 6.

Zidul cetăţuiei ce am descoperit, de toate părţile astăună-dată, este de 28 metri lungime şi 4 metri înălţime, depiatră cioplită şi cu un brîu admirabil. Am dat de o-temniţă subterană, în care am găsit multe oase de om şi piroane în ţeastă-

Aci se vede că a fost al treilea grad de osîndă : romanii aveau trei etagiuri în închisorile lor, cari închisori erau foarte des în turnuri de prin cetăţi. în cel d-întîi etagiu se închideau preveniţii; în cel d-al doilea cer osîndiţi pre termen, şi în cel d-al treilea, la întuneric, cei osîndiţi pieirii. Aci urmează să fi fost un turn, precum a fost la Severin şi la Romula ; aci urmează prin urmare să fi fost şi temniţa ce am găsit, al treilea grad de închisoare, fără lumină, la temelia turnului, unde din ordin superior sau din cruzimea paznicilor se băteau osîndiţilor piroane în cap. Asemenea ţeste cu piroane s-au mai găsit şi în alte părţi.

Prin diferitele săpături ce am făcut atît în cetăţuie,. cît şi prin alte părţi ale cetăţii, am găsit multe monete de bronz şi cîteva de argint. Toate, mai cu seamă din două epoce : de la Septim Sever pînă la Alexandru Sever, şi de la Constantin pînă la Graţian. Prea puţine din epoca anterioară, şi acestea toate frustre, ceea ce indică că ele au căzut în pămînt dupe ce au fost vechi în circulaţiune. Monetele de la Constantin pină la Graţian abundă aci, şi tot pre aici s-au găsit acum trei ani si cele 6.000 bucăţi argint din această epocă. Aci a pus picior şi s-a întărit Constantin cînd a reluat Dacia părăsită de Aurelian.

Cartierul său general se afla la Oescu, Ghighiu de astăzi, unde n-am putut trece din cauza intrigelor ce am arătat mai sus, dară unde am trecut alte daţi, şi unde, în adevăr că sunt lucruri de studiu, mai cu seamă un sistem de ape admirabili, pre care nu l-am văzut nicăirea. Aci a întins pod Constantin pre stîlpi de piatră cari stau încă în apă şi dintre cari se vede mai cu seamă unul, de care s-au izbit mai multe vase şi un vas stă şi astăzi afundat

lîngă stîlp. De la capul acestui pod pleacă şoseaua romană care merge printre movile şi morminte şi se împreună cu celelalte la Antonina lui Caracalla, Reşca de astăzi, care a fost şi oraşul cel mai important în Dacia de jos.

Aci, în Celei, am găsit un fier de înfierat caii legionarilor cu literele AE. M. Am găsit multe vase de pămînt, o piuă de piatră, mai multe obiecte de fier, cărămide cu diferite imprente şi una: Cob. III Brit(anica). Număr de legioane s-a găsit de mai multe ori, la noi; mai cu seamă al legioanei a V-a (macedonica) ; cu numărul şi cu numele cohortelor, din această legioană negreşit, pînă acum n-am găsit decît două ; aceasta şi una la Turnul-Severinului, Coh. I. Aug.(usta).

Am mai găsit aici o mască mică de plumb, un cal mic de bronz pre piedestal şi alte obiecte de bronz. La ieşirea din cetate, d-a stînga drumului roman, am găsit două sarcofage. Unul sub tinda unui sătean şi altul sub patului altui sătean. Cel de sub patul era umblat şi nu mai are nici un interes ; cel de sub tindă şi mai aproape de drum este foarte important şi să-mi fie permis a mă opri la dînsul.

Punînd să sape sub tindă prin bună învoială, ca şi pentru cel do sub patul, în mai puţin de două ore, sarcofagiul acesta, de piatră calchieră tare, în dimensiunile şi forma sarcofagiului celui mare de la muzeul naţional, avînd 2,45 m. lungul, 1,04, latul, 1,66 adîncime, era întreg în faţa soarelui, cu tot lungul său spre şosea, curăţat de toate părţile şi neatins nicăirea de sapă. Se înţelege că satul tot era în giurul lui, cu toate babele şi copiii.

Dupe diferite observări văzui că capacul era lipit cu ciment şi, presto aceasta, la amîndouă căpătîiele cu scoabe de fier, acoperite cu plumb foarte gros.

Am putut parveni ia dezlipirea capacului şi la descleştarea lui din scoabele de fier. Atunci, înşiruind 30 de oameni la funiele cu cari am legat capacul, s-a putut trage capacul pre jumătate pre patul ce-i pregătisem, în urletele de bucurie a satului întreg. Un profum agreabil s-a exhalat din sarcofagiu, ceea ce făcu pe mai mulţi să zică : ce frumos miros ! Această operaţiune nu se mai văzuse aci de cînd este Celeiul.

Pereții sarcofag!ului au grosimea de 0,18 ; adîncimea peretelui pre din întru este de 0,70, iară despre cap 0,ti2, lungimea 2 metre, lățime 0,60-

Două din trei părți ale pereților sarcofagiului erau goli; <j țărmă cafenie acoperea ca o brumă un schelet mai topit, care nu ajungea nici cu capul, nici cu picioarele la extremitățile sarcofagiului. Scheletul era cu capul spre miazănoapte şi cu picioarele spre miazăzi. Capul căzuse din junghietură spre umărul sting ; minele ii erau încrucişate pre stomac. La talpele picioarelor două tălpe de plută de Î2 centimetre grosime, care au fost legate de tălpele picioarelor; nici un fel de împunsătură nu arăta urmă dc cusătură. Scînclure putrede de stejar, cam în forma unui cosciug neacoperit, cu care se coborîse cadavrul in sarcofagiu. Acesta este intiiul aspect al descoperirii.

Cosciugul cadavrului, îmbrăcămintea şi podoabele, cum şi diferitele seminţe şi frunza aruncată dasupra corpului, forma o ţarină care varia într-o adîncime dc 10-15 şi pînă la 20 centimetri.

Am început căutarea dc la picioare : trei urcioare in rîncl, aşezate la extremitatea sarcofagiului. Oasele picioarelor, găsite toate pînă la cele mai mice, mi-au dat ideea să formez scheletul afară; ţarina se ciurea prin două ciururi. Tot corpul fusese pre aşternut şi sub acoperemînt de frunze şi ramure de dafin.

Putui alcătui norpul întreg : a fost o femeie, o femeie înaltă şi jună. Amîndouă cearcănele gurei intacte. Dinţi foarte potriviţi, nici o măsea stricată ; cîțiva dinţi căzuţi j-am pus la loc-

Ce dialect s-a rostit prin aceste frumoase cearcăne o .ştie numai acela care a ascultat suspinele animei ei şi c.-re a auzit jalea de la moartea ei.

Vă pot sp\me numai atît, că a fost o femeie, o femeie înaltă, o femeie jună, cu dinţi admirabili, dară al căreia nume n-a voit să-1 spună posterităţii gelosul soţ, care a încuiat şi a ferecat in piatră, fier şi plumb obiectul amorului său.

Tot ce mai pot spune este că aceasta femeie trăia în timpul imperiului, înainte de Commod, adică mai înainte de 180 dupe Cristos, considerînd numai dupe o monetă bronz de mijloc, ce am găsit în sarcofagiu, şi pre care am putut-o descifra rădicînd cu mare greutate rugina groasă de pre dînsa. Această monetă indică puterea tribuniţialâ a lui Commod pentru a Vl-a oară, titlu de împărat pentru [a] IV-a oară, consulatul III, cari corespund anului Romei 934, iară al lui Cristos 181.

Ce mai pot spune este că o pereche cerceluşi de aur nu s-i,u găsit ir. dreptul urechelor, ci pro la mijlocul corpului, că forma lor nu arată pre unde s-au deschis ca să se pună în ureche, şi că lasă a sc presupune că asemeni podoabe femeieşti se aruncau in cosciug. Ce a fost de ţesâture abia se mai cunoaşte ; un pieptene zdrobit cu totul, un ac de păr de isvoar. Dafinii sunt intacţi si în coloarea tutunului de Havana. O foaie de cocă de făină albă indică că, pro lingă seminţele, băuturele şi aromele ce se puneau la morţi, se mai punea si o mică turtă de făină.

Nici o sticlă *nu* s-a găsit în sarcofagiu, nici o candelă în giurul lui. Cele trei urcioare, deci, au servit, unul pentru vin, altul pentru untdelemn şi celălalt drept lăcrimar.

Sarcofagiul la iarnă se va transporta la muzeu, cu alte obiecte grele, precum o piuă de piatră etc, iară cele aflate într-însul le voi depune chiar eu la muzeu.

Oasele s-au pus din nou îiv sarcofagiu.

încă o observaţiune pre care o crez interesantă, la noi cel puţin. Toţi cîţi vor fi găsit fier roman la noi, vor fi văzut acel fier pătruns de rugină. Scoabele de fier re am găsit la acest sarcofagiu, acoperite de toate părţile cu plumb, au fost atîț de ferite şi conservate încît ar crede cineva că sunt ieşite astăzi chiar de sub ciocan. Din contra, plumbul ce-1 acoperea, care a priimit injuriele exterioare 17 secolî, şi-a îngroşat o patină albuie de toată frumuseţea-

Din Celei a trebuit să merg d-a dreptul în Caracal, pentru ca să pot regula, de la prefectură, cele necesarii spre lucrări mai întinse ; abia am putut găsi cai. Trec peste amănunte, cari n-ar putea fi interesante arheologiei.

în fine a venit în Caracal d. prefect Chintescu şi de la venirea d-sale s-a îmbunătăţit soartea călătoriei mele,

Caracalul, — care-şi are numele din poreclirea ce s-a dat in Roma lui Marcu Aureliu Antonin, numit. Bassjan pînă la vîrsta de opt ani cînd I-a creat „Cesar' tatăl acestuia, Septim Sever, — oraşul Caracal s-a pus lingă colonia Antonina, precum se pusese poroclirea de Caracalla lingă numele lui Antonii.. Această poroclire crudului Antonin îi venea de la o haină lungă numită „Caracalla", cu care s-a arătat tiranul într-o zi în Roma şi pre care a urmat să o poarte. Tot astfel şi oraşul actual poartă numele său din poreclele lui Antonin, pentru că şi dinsul s-a îmbrăcat cu vestigiele celebrei colonie Antonina, şi a zidit bisericelc, casele şi curţile cu cărămidă şi piatră din Antonina.

La 20 iuliu, însoţit de d. prefect, am mers la ruinele coloniei Antonina, a lui Caracalla, pre cari ruine se întinde astăzi un sat mare, numit în limbele slave Reşca, de Ia apele cele multe si frumoase cari au străbătut şi au ocolit alte dați cetatea. Era duminică, si prin urmare toii locuitorii Reşcei şi ai satelor dimpregiur, locuitori tot pre aceste întinse ruine ale celei mai întinse colonie din Dacia Traiană, s-au întrecut să vină care cu o sapă, care cu o lopată în rnînă, la invitarea ce s'a făcut din partea administraţtunii. Am profitat de această ocaziune ; am ronduit ca vreo 150 de oameni pre la cîteva movile, dintre cele ce au mai rămas nesăpate de căutătorii de comore, pre acest întins cîmp al morţilor, străbuni ai noştri ; şi cu vreo alţi 100 am intrat în cetate, pre care trebuie să o ghiceşti, pentru că au mai rămas prea puţine lucruri cari să poată indica ocolul ei, drumul cel mare, uliţele şi pieţele ei. Caracalul întreg şi mai toate bisericele şi casele, zidite dupe vremi în prcajmele locului, s-au făcut din materialul scos de cine a voit din Antonina lui Caracalla.

Afară de XVI secoli întregi, printre cari acest oraş roman imens a trebuit să sature aviditatea şi cupiditatea ignorentă a generaţiunilor ce au scos necontenit dintr-însa piatră cioplită, cărămidă prodigioasă şi diferite obiecte şi vase în toate metalurile, cîţiva ani din urmă. în cari ani judeţul Romanaţilor întreg s-a pus cu toată furia, din porunee străjuite, să sape cetatea fără nici o eonsideraţiune in toate sensurile, pînă la temeliele ei, ca să găsească *bănuţi* şi *anticuţe* pentru un mare amator do aşa lucruri şi foarte putinţe, — cîţiva ani din generaţia noastră au desfigurat cu desăvîrşîre aceste ruine.

Cu roate acestea, Antonina, jăfuită, sfâşiată, zdrumicată, mai păstrează încă în sinul ei cu ce să facă admiraţiunea multor secoli de-aci nainte pentru acele lucrări imense şi solide cu cari nemuritorii legionari, al căror sînge şi animă au degenerat în noi, sfidau şi periciunea si legile timpului, stabilind eternitatea faptelor omeneşti în faţa faptelor Creatorelui.

Fie binecuvintaţi, pre cît vor mai trăi aceste ruine, *acei* români cari au avut ideea în timpul delimitării locurilor celor ieşiţi din servagiu prin actul de la 2 mai ; fie binecuvintaţi acei români ce au pus ureche ascultătoare la ţipetele mele desperate, în acea epocă, pentru ruinele din Reşca, ruinele din Celei şi ruinele de la Turnul lui Severin. Aceste centrurî mari ale gloriei străbunilor noştri, aceste tărie, în cari se rnai conţin acte şi documente de nobilitatea, drepturile şi meritele patriei noastre, s-au sustras ravagîului, şi nici mîna profană a destructorului nu le va mai ataca, nici plugul nu va mai trece presto dinsele, pînă cînd mijloace materiali vor permite unui guvern ca aoesta, unui ministru al Instrucţiunii publice ca dumneata, d-le ministru, să facă săpăture serioase spre descoperire şi conservare, iară nu spre amestec şi destrugere ; săpăture ca acestea, urmate dupe exigenţele ştiinţei, şi pre cari, permite-mi, d-le ministru, să o zic, nu le-am putut efectua decît numai atunci cînd în capul Ministerului Instrucţiunii publice s-au aflat miniştri a căror capacitate i-a făcut să lie convinşi că numai ştiinţa poate face istoria unei ţăre; şi o ţară fără istorie, aibe ea oricîte merite, nu poate servi decît traficului, ca materie din care se scoate bani. Ruinele Greciei au dat viaţă Greciei; istoria noastră ne poate conserva numai, ne poate anima contra elementelor ce se scol din toate părţile asupra naţionalităţii noastre-

Am găsit multe obiecte în mormintele ce am săpat şi la cîteva cercări ce am făcut în cetate, şi mai cu seamă pre la moară, vreo 7—8 lampioane întrege, în diferite forme şi de diferite mărimi; cîteva urcioare întrege; două fragmente de marmură, unul repre/entînd un qua-

drigiu şi altul o altă grupă ; o oglindă de argint cu psiche „şi zefir şi un Amor în dos, lucrare artistică ; şi multe alte obiecte, stricate din neştiinţa şi neîndemînarea săpătorilor.

Aci se găsesc monete din mai multe epoce. Mai cu seamă însă de la Septim Sever pînă !a Aurelian, şi de la Constantin pînă la Honoriu. Aci am adunat multe mo>-nete de pre la săteni. Văzînd.că întrul cetăţii a săpa neregulat, fără plan fixat; este pierdere de timp, m-am pus să caut sarcofage şi am şi găsit două, dintre cari unul iarăşi tot umblat şi altul în tot întregul său.

Pînă a nu descri pre acest al doilea sarcofagiu important, trebuie sâ observ că romanii aveau obicei, de cele mai multe ori, să-şi îngroape morţii afară din cetate ; şi cei mai avuţi se întreceau în luxul mormintelor, sarcofagelor, monumentelor şi mausoleelor, cari serveau şi drept înfrumuseţare la intrările în cetăţi.

Al doilea, trebuie să observ că numele generic de sarcofage ce dăm astăzi tronurilor şi mormintelor de piatră este neexact, pentru că *sarcofagiu* s-a zis de către greci unor tronuri numai, făcute dintr-o piatră ce se zice că se găsea la Corynth, şî care ar fi avut proprietatea a consuma şi absoarbe, numai în patruzeci de zile, corpul ce se depunea într-însele. Daca dară sarcofagiu], precum o indică şi definiţiunea vorbei, avea proprietatea a consuma în patruzeci de zile corpul ce i se depunea, un tron de piatră, care conservă două mii de ani corpul ce i s-a încredinţat, s-ar putea numi mai exact *sarcofilact,* decit *sarcofagiu.*

Să nu mă întind însă în definiţiuni de vorbe si să zic şî eu ca toată lumea, precum nu ziceau romanii însă, la toate tronurile şi mormintele de piatră : *sarcofagiu.*

D-a stînga drumului roman, la intrarea în cetatea *A.-\tina,* în aceeaşi dîspoziţiune ca şi cel de sub tindă de la Celei, cu tot latul spre drum, în grădina unui sărac sătean, pre care l-am despăgubit prin bună învoială ca să mă lase să sap, la adîncime numai de o jumătate metru, am dat de sarcofagiu. Am făcut şanţ larg in giurul lui, ca să se poată umbla cu înlesnire pînă mai jos de bază ; am rădicat tot .pămîntul de pre capac, cu ascuţişuri de riemne şi cu mînele, pentru ca să nu se zgîrie

de vreun instrument de fier ; l-am măturat şi l-am spălat de toate părţile şi am văzut aceeaşi formă identică cu cel de la Celei, ceva mai scurt numai.

Doi meşteri ţigani, cu daltele şi ciocanele lor, erau aci. S-a pus unul la un căpătîi al sarcofagiului, altul la celălalt, şi, prin sistema ce am adoptat, s-au scos întîi plumburile, apoi scoabele de fier. La curăţirea cimentului din giurul capacului mi s-a anunţat nenorocirea cea marc : furnicele, aceste destructoare implacabili ale interiorelui sarcofagielor ; ele-şi făcuse loc printre ciment şi ieşeau droaie pre două puncturi, spăriate, cu ouăle în gură.

Am rădicat capacul cel greu cu funie, cu lemne şi cu mînele, şi l-am dat pre jumătate de laturi, ca să pot câta în întru. Acesta fiind răsuflat, profumul delicios care s-a exhalat din cel d-întîi de la Celei nu mai era ; dar un fenomen extraordinar m-a surprins : acoperit uşor şi pre alocurea de pămîntul cel cafeniu al cadavrelor, scos de furnice negreşit, dasupra se vedea mai întreg capacul cosciugului de lemn, foarte frumos, lucrat într-o tîmplărie stranie.

Am dat afară, cu multă îngrijire, pămîntul de dasupra si am rădicat acest capac drept, despicat în două. Aceeaşi dispoziţiune a corpului : capul la miazănoapte, picioarele la miazăzi, ca şi în celălalt ! Nici o frunză de dafini ; diferite ţesături topite : abia desenul lor se distingea. Am început cătarea iarăşi de la picioare : nici un urcior; o sticlă, care a servit de lacrimar, zdrobită ; tălpele de plută de la picioare mutate de la locul lor, de către furnice negreşit, şi trase dasupra. Am observat oasele pînă la mijloc şi mi s-au părut de femeie ; un anei mic, negru, m-a încredinţat şi mai mult că este aşa ; un lănţişor şi un cercel de aur mi-au confirmat că a fost femeie ; şi cearcănul gurei, cîţiva dinţi stricaţi, au constatat că a fost o femeie în vîrsta, nu. însă bătrînă.

Nici la aceasta nu s-a conservat nimica din părul ei, nici din vestmintele ei; dară am găsit acum diferite

obiecte ce n-am găsit nici in cel d-întîi, nici în altele mai nainte. Iată ce am găsit : întîi capacul cosciugului dc o frumuseţe rară si conservare miraculoasă, cu toate bronzurile pre la inebeieture în număr de 12, şi cu broasca cu cheia într-însa, diferite belciuge de bronz în jurul capacului ; şi zic miraculoasă, pentru că, după cinci monete de bronz pre cari le-am găsit în mormînt, — şi dintre cari cea mai nouă era a lui Caracalla, arătînd puterea tribuniţială pentru a 16-a oară, împărat pentru a patra oară, consul pentru a patra oară, cari acestea combinate ne dau anul .Romei SWfi, iar al mîntuirii 213. adică vechime de una mie şase sute si cincizeci şi şase ani, — este miraculos lucru să se păstreze un lemn subţire în aşa stare. Al doilea, am găsit un briceag închis, cu plăselele în forma unui picior mic de capră. Al treilea, am găsit două zaruri de chihlibar. A] patrulea, am gă^jt cărămida care a servit do săpun Ia spălarea corpului. Al cineelea, am găsit un ac lung de fildeş, cu o formă elegantă, care i-a ţinut părul. Al şaselea, am găsit un fus dc fildeş, cu părsnelul de chihlibar. Al şaptelea, am găsit o băşicuţă subţire care a putut servi, cred, drept medalion de aur. Al optulea, un cercel de aur fără nici o piatră peroebea iui ; daca va fi avut pereche, n-am putut-o găsi. Al nouălea, am găsit un lănţişor de aur, care se vede că ar fi avut şi mărgăritare, dar acestea n-au putut rezista. Al zecelea, am găsit un colan, sau o brăţară, căci este foarte decompusă, a fost foarte fin lucrată, •— este zdrumicat cu tutui; nu este de aur, dară încărcat de mărgăritare, toate stricate. Al unsprezecelea, cinci monote de bronz : una bronz mare, Septim Sever, reverul : ADVENTI AUG. PELISSIMO S. C. — Sever in haină militară, călare spre dreapta, rădiciud mina dreaptă ; — variaţlune a nr. 477 din Cohen ; bătută la amil mîntnirii 1R6; — alte trei bronz de mijloc, foarte fruste, Faustina jună şi Julia Doamna, si una bron2 mic forte, cu reverul ce am indicat. Al douăsprezecelea, o mică turtă de făină albă, redusă pînă la transparent. Al

trisprezcceîea, am găsit un pieptene, care se vede că a fost foarte delicat lucrat, dară l-am găsit zdrumicat cu desăvîrşîre. Al patrusprezecelea, am găsit un obiect ciudat : un sul ra de 12 crntimetre pre care sunt petrecute rotiţe de chihlibar strinse una de alta, avinrî la amîndouă răpătîiele cîte o roată mai mare, tot de chihlibar. Fost-a un mosor ? Toate aceste chihlibare sunt, dupe ceea ce cunoaştem astăzi, chihlibar de Buzău. Al cincisprezecelea, am găsit mai multe obiecte diferite, sfărimate sau topite, despre cari nu-mi pot da seama. Şi, în fine, al şasesprezecelea, am găsit un anei negru foarte frumos, de o compoziliune despre care iarăşi nu-mi pot da seamă.

Nici în acest mormînt nimica care să indice numele moartei. Putem afirma numai că a fost o femeie în virsta de mijloc, aparţinînd unei case avute, şi care urmează să se fi îngropat în amil de la Cristos 213.

Toate acestea s-au făcut în 6 ore de duminică, începînd de la 10 şi lucrînd pînă la 4 ; s-a dat oamenilor de băut în abundenţă, bacşişuri la fiecare care a găsit cel mai mic obiect.

A doua 2i la 21 am plecat la Craiova.

In Craiova am cumpărat multe medalie, de bronz mai **ui** seamă, şt cîteva figurine. Am fost la Bucovăţ pre marginea Jiului şi am mai admirat această biserică din timpul banilor, înainte de Negru, zidită pre ruine romane, din cele mai tari şi impozante, care biserică este cel mai vechi monument românesc, care atestă o civilizaţiune pronunţată, in arhitectură şi pictură, şi care se surpă, d-le ministru, cu toate că în mat multe rînduri am dat ,şi fotografia ci în minister, am arătat, şi prin presă şi în Cameră, dc mai multe ori, importanţa acestui monument în toate privinţele, şi am şi izbutit a se trămite odată un arhitect acolo, care a şi făcut un deviz, dară uci s-au mărginit toate. Trei pietre de pre mormintele banilor Cratovei s-au transportat de către călugării greci dincolo de Jiu, la Bucovăţul Nou, transformat în temniţă, şi s-au aruncat in curtea acelei biserice ; le-am spălat şi acoperit în mai multe rînduri, pentru că aceste

trei pietre sunt şi ele interes istoric şi de un mare interes paleografie ; n-avem nimic asemenea în muzeul nostru. Vă rog, domnule ministru, să daţi ordin eît mai în grabă şa se aducă acele trei monumente cu toată îngrijirea în muzeu. Am oprit şi la Bucovăţ de a se mai exploata ruinele romane de către oricine. Am descoperit aci un zid între;; al unei dome întinse şi am recomandat d-lui prefect Broştcanu, în care am găsit interes pentru antichităţi, păstrarea cu sînţenie a acestei ruine importante, ruyhidu-l să dea îndată ordin a so aduna de pre la ţăranii din comună şi cărămidele romane cu care este pardosită biserica şi pre care au mai despardosit-o.

La o poştă depărtare din Craiova spre Severin, la Valea-Kea, se înalţă un pisc, mai de marginea drumului spre stingă, asupra căruia se întinde un şes admirabil, pre care romanii, dacă nu şi dacii poate, au profitat să-şi facă şi aci cetate. Am găsit pre suprafaţă multe cioburi, multe fragmente dc diferite vase cenuşie şi roşii, dară nti am putut săpa deloc aci, pentru că nu am avut oameni.

De aci am mers la d. Filişanu, care mi-a dat si acum, ca totdauna, medalie adunate cie dumnealui din preajme. Nu departe de la casele d-lui, pre o vale care sc cheamă Răcăreîul, şi unde s-au găsit multe monete dace, este în afundare în sus un Ioc ce se zice şi la cetăţuic. Acolo S-au găsit mai multe obiecte, se zice, dară cu n-am văzut nici unul ; o bardă mare între altele, din care tin vier şi-ar fi făcut o sapă.

în faţa Răcărclului, preste drum, d-a stînga drumului, spre Jiu, se cheamă Răcarii, moşia d-lui Glogoveanu Acolo a trebuit negreşit să sap ca să mă încredinţez măcar daca in adevăr sunt ruine romane, precum auzisem.

D. subprefect al plăşii, care mi-a dat şi două obiecte de fier găsite în preajma locului, mi-a procurat cîţiva oameni şi am putut să sap atita ca să mă încredinţez că sunt ruine romane, că a fost aci cetate de zid romană. Este de observat că pre unde este abundenţă de ape bune s-a rădicat şi o cetate romană, şi de acolo vine numirea mai multor cetăţi romane *Reca, Reşca, Răcari, Rucărel,* cari toate însemnează, în limbile slave, ape,

izvoare mari. în valea cetăţii Răcari sunt cele mai frumoase şi abundente izvoare de apă ce poate întîlni cineva. Am luat conturul şi planul situaţiunii cetăţii Răcari, nr. 8, şi am urmat drumul la Turnu lui Severin.

La o mică distanţă de aci, la Filiaşi, se rădică, domnule ministru, cel mai frumos monument pînă astăzi de marmoră : este mausoleul rădicat do d. Filişanu în memoria fiîului său iubit. Descrierea acestui mausoleu ar merita un articol special ; se întîlnesc arareori asemenea monumente prin părţile cele mai civilizate ale Europei ; el a costat aproape un milion. Nobilitatea materiei şi arta se întrec într-insul.

Nu m-am putut opri, domnule ministru, deşi afară din materie, să nu menţionez acest mausoleu pre care l-am admirat.

La Severin, fiind punctul cel mai principal al urmăririlor mele, a trebuit să mă aşez pentru mai multe zile. Ajuns aci la 24 iuliu, am pornit tocmai la S) august.

Am voit întîi să desfac Turnul lui Severin, rădicat aci nu de Septim Sever, nu de Alexandru Sever, ci de Severin, socrul iui Filip Arabul, tată Ottaeiiiei Severei, care s-a supranumit *Arabul* pentru că se născuse în Arabia şi care s-a urcat pre tron la 244 după Cristos, după ce a ucis pre protectorul său Gordian III Piosul.

Sub acest împărat a început Dacia să bată monetă de aramă cu numele ei propriu : *Provincia Dacia,* cu însemnele legiunilor V şi XHI, ceea ce a durat pînă la Gallian regulat, şi apoi prea puţin, sub Aurelian, cu o altă formă. Traian Decie, succesorele lui Filip Arabul, a pus numele patriei lui *Dacia* şi *Dacia Felix,* pre numerarul Romei, pre monete de argint, unde pînă la dînsul Dacia nu figurase decît Dacia *Capta,* afară de două monete de bronz şi ale lui Hadrian cu *Dacia* stînd pre Carpaţi, şi alta *Exercitus Dacicus,* cu împăratul călare în faţa a trei legionari, cu insemne indicînd trei legioane ce ocupau sub dînsul Dacia, şi o monetă de bronz a lui Antonin Piosul, cu Dacia adueîndu-şi tributul la Roma.

Filip Arabul s-a cercat să pună pre Dacia pre numerariul de argint al Romei, dară se vede că s-au bătut numai cîteva eşantilione, pentru că acestea sunt de extremă raritate.

Filip Arabul a bătut pre carpi în țările noastre și s-a numit „Carpicu" şi a pățit si cl de Ia Traian Decic, născut in Dacia, care i-a succedat, ceea ce făcuse el lui Gordian III.

Cîțiva istorici zic că Filip Arabul îmbrățişase cristianismul. Sub Filip Arabul, dară, s-a rădicat acest turn de către socrul său Severin, care comanda în aceste părți alo imperiului, şi tradițiunea nu minte numind acest turn *Turnul lui Severin,* iară nu al lui Sever.

Am ocolit şi m-am gîndit mult la degagiarea acestui turn de ruinele ce-l desfigurează ; dară mijloacele mele nu erau de treapta unei asemene întreprinderi. M-am mărginit să desfac de ruine şi de grămădiri de pămînt numai bolta principală a intrării proprie în turn, care este despre Dunăre, cum şi a desface şi a adînci o altă deschidere mică, pre care iese un jghiab de piatră, pre unde se aruncau negreşit imondice şi poate şi sîngeie celor ucişi.

Am adus aminte că închisorile romane, mai cu seamă în turnuri, erau despărțite în trei trepte ; nu mai este îndoială că acest jghiab ieşea din al treilea grad. Am găsit, adîncmd aci, mulțime de oase de om, ceea ce a confirmat şi mai mult părerea mea. Sunt aceste oase de ceva capi ai carpilor ? — cine o poate spune ! Am lăsat dară Turnul lui. Severin şi am venit la capul podului, unde stă plintată măreț gloria faptelor străbunilor noştri.

Trebuie să mulțâmesc, să mulțămim toți românii, ori şi, de pre unde, celor ce au luat măsure serioase să se conserve amîndouă grupele cele întinse de ruine, de amîndouă laturele dramului ce pleca de la capul podului şi se urca pre Jiu la Vulcan, d-a dreptul spre capitala lui Decebal; din acest drum se despărțea altul, care trecea Jiul, mergea prin Antonina, se unea aci cu cel de la Celei, lua în sus Oltul, mergea la *Castra Traiani* (Rîm-, nic), şi iesca pre şesul Daciei superioare prin *Stenae* (Turnu Roşu).

Aci m-am pus să sap în amîndouă grupele de ruine. Ruinele romane de la Severin sunt de trei nature distincte si reprezenta trei epoce mari diferite : secolul II, secolul IV şi secolul VI. Dupe aceasta vin a se amesteca cele ce nu pot avea un caracter propriu distinct, nici în zidărie, nici în obiecte aflate într-însele, şi ***nu*** mai putem studia decît numai monetele.

O cărămidă cu imprenta *Coli. I Sacra* din legioana a V-a negreşit, ce am găsit aci, este contimporană cu aceea ce am găsit la Celei : *Coh. III Brit.,* negreşit din aceeaşi legioană a V-a, periodul I, începutul secolului II.

Mulțimea monetelor de bronz, mii ales din timpul lui Constantin, suprapunerea în multe părți şi adăogiri de zidărie cu cărămidă mai subțire şi cam alt ciment, deşi din acelaşi material, arată periodul II, mijlocul secolului IV.

Monetele lui Justin şi Justinian, pînă la Ion I Zirnnisces ; cărămidele exagone, subțiri şi fine. cu litere cam In caracterul celor de pro monete în acea epocă ; un exagon cu o cruce primitivă bizantină, nu ceea ce se numeşte crucea greacă ; im medalion de bronz, găsit în temelia ruinelor preste care şi-a zidit casc d. Roşianu, modulul 16 al scărei lui Mionnet, reprezentînd un castelan calare cu un curui pre mină şi cu veverița pre partea d-îndărăt a calului ; frînele calului şi costumul călărețului, — îmi arată pre gotul bizantin. Acestea toate îmi dau probe unui al III f-lea] period, care este secolul VI.

Dar daca sub Justinian Severinul a jucat vreun rol, daca şi Severinul a fost reparat oarecum de Justinian, pentru ce nu-l numeşte Procop între eastelurile, forturile şi cetățile reparate de Justinian, în cartea sa *Despre edtficie ?* Dară cine ştie aceasta între schimbările de numiri ale cetăților, ce au succedat în diferitele epoce? cine poate să încredințeze aceasta ? care român pînă acum a luat pre Procop în mînă, şi, cu ajutorul celorlalte itinerare şi perlple chiar, precum Hierocleu, Arian şi periplul anonim al Pontului, măsurînd cu stadul lui Justinian, să poată zice; aci sunt ruinele cutărei cetăți, cutărui for, outărui castel al lui Procop, pentru că celalalt a fost dincolo, şi mai la vale celălalt, in distanțele indicate de dînsul ? Care român pînă acum şi-a impus să confrunte cel puțin pre aceşti autori, întru ceea ce ne priveşte măcar, si să lămurească ceva în geografia comparată a bazinului Dunării, fără care istorie nu vom putea

avea? Caro român a confruntat vreodată, care guvern, care ministru de Instrucţiune a ordonat, a plătit o confruntare, nu mai vorbim de Herodot, Strabon şi Ptolomei. dar o confruntare serioasă măcar între itinerarîul lui Antonin, tabla Peuthengeriană şi Procop, şi cel puţin măcar numai întru ceea ce ne atinge pre noi d-a dreptul şi preajmele noastre ?

Ascmo?iea cărţi noi nu avem deloc, domnule ministru. Autorii bizantini pînă la Halcocondilla, acest magazin unde stă închisă istoria noastră din mediul ev, nu s-a cercetat de către nime, pre cînd trebuia măcar pasagele ce ne privesc să formeze cîteva volumuri în bibliotecele noastre. Colocma *Traianu,* această epopee în plastică a războaielor noastre, numai nouă ne este cu desăvîrşire necunoscută. *Damibiul* lui Marsigli, românul fără Hmbe străine nu-l poate cunoaşte. Istoria Mării Negre **M** istoria Dunării, tocmai nouă românilor ne este cu desâvîrşire necunoscută. Scriitorii noştri scriu farse teatrali pre cari le numesc si drame, şi învăţaţii noştri fac gramatice care de care mai scalîmba, mai fără raţiune, mai fără estetică.

Societatea academică şi-ar fi înţeles mai bine misiunea, crez, daca nu s-ar fi ocupat mai întîi cu gramatica, daca nu şi-ar fi început adică lucrarea de unde trebuia să se sfirsească. Se ştie că nu gramaticii şi lexicografii fac limbele. ci scriitorii, traducătorii cei buni, poeţii cei adevăraţi. Făcătorii dc gramatice şi de dicţionare sunt ridiculi cînd vor ieşi din rolul lor de robi ai geniului, de salahori ai arhitectului ;. pentru că ei nu pot decît să adune şi să aşeze ceea ce a creat geniul şi a format spiritul naţional. Pre lîngă acestea, onorabila Societate Academică ar fi trebuit să observe că este o estetică în toate şi toată limba are aticismul ei şi că aticismul limboi româneşti iese arareori din barierele Bucureştilor Dumnealor ar face mai bine să facă cărţi de acestea pre cari le .pot face învăţaţii, iar nu să se amestece in. ceea ce numai geniul creează şi numai spiritul naţional legitimează. Cu banii ce se risipesc pre fiecare an pentru aşa lucrare s-ar putea face pre tot anul, chiar şi de către dumnealor, cîte o carte.

Să mai încetăm, deocamdată, cu gramatica, pînă so va face limba şi se va fasona, îşi va lua caracterul ei propriu pre tribună, pro catedră, pre amvon, în barou, în industrie. în ştiinţe, în poezie, în jurnalistică şi prin saloane mai ales.

Considerind diferitele obiecte si diferitele moneie găsite prin aceste ruine, pot zice, desigur, că aceste ziduri aîe Severinului au fost în întregimea lor locuite pină pre la începutul formării statului nostru în domnîate. Am găsit monete de argint şi de aramă prin mai multe locuri, la diferite adîncimi, ale regilor Serbiei .şi ale cruciaţilor pînă la începutul secolului XIII ; am găsit şi o monetă mică de argint cu un cap de bou, cu luceafărul între coarne, cu soarele şi cu luna pre aver şi cu crucea greacă îndoită pre rever ; nici o literă pre această mică monetă. Nu mă hazardez să mă pronunţ asupra ei pină cînd voi consulta pre d. Dimitrie Sturdza, care se ocupă mai special de monetele româneşti.

Astfel dară, în Severin, afară de trei perioade mari clasice, afară de cele ce indică istoria episcopiei Rîmnicului, se găsesc aci vestigie de locuinţă şi activitate pînă în secolul XIII. Dară înainte de Traian nu era nimic aici ? Nu poate fi aşa. Mai multe pietre rotunzite pentru praştie, fragmente de custure dc silexuri, două topoare de piatră silexată, din care s-a întrebuinţat multă la facerea podului, si apoi mai multe fragmente izolate de vase în stilul grec, mai multe inscripţiuni cu litere greceşti, mai multe fragmente de subiecte mythriace, mai multe monete ale regilor Tracîei şi Macedoniei şi o mare cătăţime de monete ale Pontului şi ale oraşelor din Asia Mică, găsite de d. Grigore Miculescu acum trei anî, la săpătura unui puţ, arată învederat că civilizaţiunea, tăria rezbelului şi activitatea comerciului domneau aci pînă sâ nu domine romanii.

Am deschis mai bine do 40 metri mur pină în temelie, pre dinafară şi in întru ; mai ales o încăpere în octagon, pardosită cu cărămide. în întru spre oraş am desfăcut în tot interiorele ei o încăpere cu muri de piatră de 16 metri lungime, dc 8 metri lărgime şi patru metri înălţime. Această încăpere desfăcută întreagă în interiorele ci mi se părea, sau că ar fi făcut parte din

dependenţele vreunei dome considerabile, sau că va fi fost o încăpere spre locuinţa legionarilor ; precum am mai găsit mai în urmă cinci, lingă Tîrgul Jiului. Am pus dară să sape d-aiături, la distanţa ce ar fi cerut-o o stradă antică şi la o altă distanţă iară mică spre faţă, către drumul cel mare. Cercarea de alăturea nu mi-a dat nici un rezultat satisfăcător ; cea despre faţă însă, tocmai la o udincime de *2* metri, mi-a dat rezultat ceea ce căutam : un mur frumos şi regulat de domă romană din I-a epocă.

Am căzut tocmai asupra unui unghi; am tras un mic şanţ în giurul lui pre dinafară şi a trebuit să curm lucrarea, pentru că ziua de lucru aci o plăteam *2>/₂* sfanţi şi-mi trebuia mulţi oameni. De partea stingă, adică de parh'a dreaptă a podului, am făcut cîteva cercări norocite ; aci n-au prea săpat oameni şi se poate descoperi o marc zidărie: nici un zid nu este stricat rău, afară de acelea ce a stricat d. Laurian, câutînd nu ştiu ce, pentru că n-am înţeles deloc ce a căutat. Un proprietar, d. Ion Dunărint (Bălteanu), mi-a dat un espadon lung dc 1 metru 65 centim. cu 2 ascuţişuri, găsit de dumnealui în Balta-Verde, mică distanţă din josul Severinului. Acest espadon îl numesc astfel, pentru că de acest fel de armă se apropie mai mult. N-a putut servi decît unui cavaler călăreţ în prima cruciată. Crucea minerului si fiarele tecei, cari au putrezit, sunt la espadon. D. Ipceanu mi-a dat o secure romană şi d. Grigore Miculescu un urcior uş.

Am cumpărat mult*' monete de bronz si de argint, de la Orşova mai cu seamă, 500 şi mai bine, cu *cite V?.,* sfanţi bucata ; in generai bine păstrate, mai cu seamă dintre cele de argint, epoca Vespasianilor, reveruri foarte variate.

Am aflat că in preajma locului este un loc ce se zice *Cetatea latinilor,* şi dupe descrierea ce-mi făcea d. prefect de această localitate, m-am decis să mă duc să o văd. D. prefect a dat ordinile cuviincioase să fie acolo oameni destui, pentru că era şi duminică. Ori de cite ori era trebuinţă de oameni, potriveam să fie într-o sărbătoare, pentru ca să nu se stînjinească oamenii de la lucrul pămintului, deşi nu veneau degeaba

La distanţa de la 25-30 kilometre, in jos de Severin, lingă satul Oreaviţa, proprietate a statului, pre un deal înalt încongiurat de văi, se întinde un şes încongiurat de un şanţ, pre alocurea foarte bine distins, şi pre acest şes, cu o vedere şi poziţiune admirabilă, a fost o cetate de pămînt. Dară de ce s-a zis a *latinilor ?* — tot pentru ce se zice şi a *paginilor,* şi a *jidovilor,* a uriaşilor. Alt rezon n-a putut fi spre a se da acest nume acestei cetăţi, în care nu este nimic latinesc. Vreo 200 oameni mă aşteptau pre valea şi pre culmea acestei înălţimi. Am dispus oamenii la lucru cu sistema ce am adoptat, şi m-am apucat să măsur cetatea. Planul ei de situaţiune se înaintează sub nr. î>. Printre mulţimea de vase, mai toate cenuşie sau albe, s-a putut scoate întreagă o mică ulcică, în formă de ceaşcă cu mînuşe, şi vreo două vase mari cari se pot repara.

Neştiinţa săpătorilor face că se prăpădesc cele mai multe lucruri, pentru că, oricîte instrucţiuni s-ar da, oricum li s-ar arăta să lucreze, pentru ca să scoată întreg obiectul ce găsesc, este nimic : trebuie inteligenţă şi deprindere, şi numai cind s-ar putea să se lucreze cu aceiaşi oameni mai mult timp, s-ar putea parveni să se spargă şi să se strice mai puţine obiecte găsite.

Am găsit aci săgete de fier, custure de fier şi un fier de lance);.-. am gă^it un obiect de fier la căpătiiul unui schelet sau mai bine Ia capul unor oase dezlocate şi mai putrezite, de un om foarte mare. Acest obiect de fier sferoid în forma unei ghiulele, ceva mai mare de calibrul 4, are trei gâure, prin cari a fost legată de ceva ; este de 4 oca şi mai bine. Tot aci s-a găsit un alt fier mic rotund, cu coadă. Fost-au acestea măsure? n-aveau ee căuta la capul mortului. S-au întrebuinţat ca armă ". este posibil. Adeseaori am găsit prin unele oseminte foarte veche, şi cîte un topor de piatră, vreo custură f.ilexă, sau vreo piatră mare sferoidă, cum am găsit una în altă cetate dacă, tocmai de mărimea acesteia. Dacii se vede că aveau şi ei obiceiul celţilor a se îngropa cu o armă lingă dînşii ; dară această cestiune fiind dc mare importanţă şi cerind observaţiuni lunge, nu mă pot prominţa asupra ei.

Cetatea aceasta a fost dacă şi mai multe oseminte putrezite indică o foarte veche epocă a oi. O aşa cetate, spre a se putea explora regulat şi serios, ca să se poată face studie in asemeni grele cestiuni, trebuieşte timp şi oameni. Romanii au trecut pre aci, au lăsat însă prea puţine vestigie. Dacii au locuit-o timp îndelungat. Am găsit aci un obiect de bronz, foarte curios despre care nu-mi pot da seamă ; are asemănare însă multă cu un alt obiect, asemene de bronz, găsit tot de mine acum cîţiva ani la cetatea Nedaţilor, în preajma Taipei, în Vlaşca, *Tapes* negreşit a lui Xiphilîn, uncie acest istoric, care ne arată superbul portret al lui Decebal, şi tradiţiunea locală spun despre o mare bătaie a dacilor cu romanii. Am găsit cîteva oale cu cenuşă, între cari două întrege. Oala este celtă şi cenuşa este negreşit de corp de om. Ardeau dacii pre morţi şi strîngeau şi ei apoi cenuşa în urne ca şi grecii şi romanii, ca şi celţii ? şi una şi alta : şi se vede că şi dacii îşi şi îngropaţi şi îşi şi ardeau cadavrul ; mormînt însă, propriu-zis dac, n-am găsit pînă acum, nici vreun fragment de lampion sau hîrb de luminat lîngă oseminte ce am putut crede dace, n-am găsit pînă acum. Aci sunt convins că s-au ascuns mai multe obiecte, din cele găsite de către săteni, cu toate că aruncam bacşişurile cu profuziune pentru cel mai mic obiect ce mi se arăta. Eram singur numai cu d. inginer Danielescu a dirige şi a preveghea 200 de săpători. înaltul funcţionar al prefecturei, ce mi se dase de către d. prefect, — pentru că domnealui n-a putut veni în persoană, fiind silit să însoţească pre ministru de interne, care venise cu vaporul la Severin, — era om foarte greoi şi foarte neinteligent. A dormit dezbrăcat în sat tot timpul lucrului.

Despre măsurcle de fier ce am descris mai sus, am aflat că s-au ascuns de către cei ce le-au găsit; am cerut dară de la d. prefect o anchetă îndată ce m-am întors în Severin, care anchetă s-a făcut chiar în noaptea aceea de către un ofiţer de jardarmi şi un funcţionar al administraţiunii. A doua zi junii funcţionari au venit cu obiectele fără să se dea o palmă, potrivit rugăciunii ce le făcusem cînd au plecat. Negreşit că cei mai mulţi dintre aceşti săpători au băgat in sin cîte vreun obiect găsit, spre suvenire *de cînd an săpat la Cetatea letinilor.*

Nu puteam să plec din Severin fără să merg şi la Topolniţa, monastioară, schit a vornicului Buliga, pre Topolniţa în sus, ca la 30 kilometre departe de Severin ; mai ales că ştiam că un monument roman, foarte frumos, cu o mare inscripţiune latină, se află în curtea acelei monastiri. D. prefect Poteca a binevoit să mă însoţească.

Nu este aci locul să vorbesc asupra monastirilor noastre.

Monumentul despre care auzisem este admirabil, se compune din două bucăţi întrege, de calchier-marmură, cu o inscripţiune întinsă, cu ornamente frumoase, despre care voi relata cînd voi comunica ministerului inscripţiunile ce am găsit în toată această excursiunc, cari cred că se vor complecta mai bine cînd voi putea să adun şi Icele de pre dreapta Dunării. Am luat, împreună cu d. prefect, dispoziţiunile cele mai eficace spre transportarea acestor două bucăţi mari şi frumoase la Severin, pentru ca de acolo să se poată aduce cu vaporul la Giurgiu şi apoi cu drumul dc fier în Bucureşti.

Un aşa monument, de o aşa frumuseţe, mărime şi importanţă romană, din cel mai frumos timp al primelor colonie, izolat nu putea ajunge aci ; şi deşi vornicul Buliga avea gustul latin, încît îşi boteza copiii cu nume romane, dară n-a putut să invente, să aducă din senin acest monument aci, între munţi, şi să-1 zidească în advon spre podoaba bisericei sale, acum 260 de ani.

Din cercetări în cercetări, daca în preajma locului se zice undeva *la cetate, la grădişte,* daca se află pre undeva ceva ziduri veche etc., un bătrîn zise altuia :

— A fi vorba de *Zidina dachilor ?*

Această rostire fu destul ca sâ intru în cercetări şi să aflu că, mai la vale de schit, de partea stingă a Topolniţei, în vîrful unui pisc înalt, este o zidărie uriaşă care se cheamă : *Zidina dachilor.* Pornirăm dară, împreună cu d, prefect şi inginerul, şi cu vreo 10 oameni cu cazmale, spre pisc, la Zidina dachilor. Cu mari greutăţi am putut urca şi nici o altă cetate dacă pînă aci, cu *o* aşa întindere şi tărie, pre o aşa înălţime, n-am întîmpinat. Aci îşi poate face o idee cineva, pentru ce grecii numeau pre daci : *„Aquilele Daci" (Ol* u&roi *Aă%oi*). în adevăr că cuib de acvile pare această cotate a dacilor. Aci piatra

este ruptă din munții vecini şi aruncată pre acest pisc eu forță de Titan ; apoi aşezată prin grămădire şi încleştată printr-un ciment ca şi piatra.

Osteneala şi timpul nu ne-a iertat să facem săpături ; am luat insă circgnferența si planul de situațiune aî acestei admirabile cetăți pre care am onoare a-I alătura cu nr. 10.

Cu regretul dară că-mi lipsesc mijloacele serioase, necesare spre explorarea cetății Zidina dacilor, numită astfel negreşit în primii timpi ai slavilor în România, pentru că *Zidina* in limbele slave însemnează o *zidărie, ziduri mari,* am cuborît pre cealaltă parte a piscului şi ne-am întors în Severin.

Monumentul de la schit a urmat să fie rădicat undeva în această cetate si transportat de aci de vornicul Buliga acum *260* de ani, şi urmează să fie rădicat de vreun prefect al vreunei legioane care a ocupat această cetate a dacilor ; dară, cum am mai zis, nu este locul aci să vorbesc de inscripțiuni.

A doua.zi am trecut în Serbia ca să cumpăr nişte antichități şi monete despre care mi se spusese, dară n-am găsit mai nimic.

La 9 august am plecat din Severin preste munți, la Tîrgu-Jiului, pentru că aflasem că în preajma locului sunt mai multe grupe de ruine, pentru că ştiam ruinele de la Porceni şi pentru că voiam să urmăresc drumul roman pre muntele Vulcan ; 25 de ore a trebuit să fac de la Severin pînă la Tîrgu-Jiului, pentru că drumul este foarte rău, timpul era foarte urît, ploua de vărsa şi din mai multe locuri a trebuit să trămitem dupe boi ca să ne scoată din văgaşurile de pre dealul Bujorăscu. Am tras la d. Constantin Danielescu, pre proprietatea căruia este o grupă de cinci încăperi, întocmai *cu* aceea pre care am găsit-o la Severin, spre oraş. Am desfăcut şi am găsit numai două în două zile cu vreo 50-60 oameni, foarte frumoase şi foarte întrege, de zid. Am găsit diferite fragmente de olărie romană, de olărie din mediul ev si chiar vestigie din timpul ocupațiunii nemților Aceste încăperi romane au fost deci făcute negreşit spre adăpostirea cîtorva cohorte, spre paza drumului şi a cetăților de mai sus, precum la Porceni, unde se păstrează

numele coloniei Porcta, dupe numele familiei consulare Porcia. in giurul acestora tradițiunea spune că a fost n biserică şi. in adevăr, făcînd săpături pre locurile unde se zice că a fost biserica, am găsit multe cărămide cari ar fi servit la pardoseala **ei** ; am găsit morminte şi o cruce bizantină de piatră vînătă, în forma aceleia de pre cărămida exagonă din Zimnicea ; am găsit asemene mulțime de cărămide foarte frumoase, cu reliefuri si smălțuite, cari au fost negreşit la tîmpla bisericei ; multă fierărie, de cai etc.

Aceste încăperi au servit la multe rînduri dc oameni.

Timpul devenit foarte rău şi noi toți bolnavi, pînă la servitor, a trebuit să renunț a vizita celelalte ruine din preajmă şi să las pentru altă dată cercetarea locului care se zice *la tronuri* şi *la Porceni* si urmărirea drumului roman pre Vulcan, precum şi admirabilile ruine ale palatului Buzeştilor, făcut cu spețele lui Mihai-vodă pro fosta proprietate a d-lor Bengeşti, ale cărui palat coloanele, capitelurile şi marmurele cu inscripțuni importante se află transportate la casele d-lor Bengeşti în Craiova. Scara întreagă a acestui palat a fost de marmură **si** ornată de o singură viță sculptată de jos pînă sus.

Am plecat **clară** a doua zi răpede şi la 15 august am fost în Bucureşti.

D-le ministru.

Misiunea noastră, a românilor, **în** arheologie, este mai cu seamă să definim ce au fost dacii ? care a fost începutul lor ? cari au fost credințele lor ? în ce grad de civilizaținne **ajunsese ei** cînd i-au cotropit romanii şi le-au luat țara ? şi apoi cum au dăinit ei cu romanii în țara lor? ce au adoptat ei de la romani şi ce au adoptat romanii de la dînşii ?

Nici într-un alt secol ştiințele arheologice n-au făcut atîta **progTes**, nu s-au adîncit **atîta** în ştiință, ca în secolul nostru : şi, mai cu **seamă**, de vreo trei zecimi de ani incoa.

Cu nimic alt noi nu ne putem prinde în acest cor al arheologilor Europei, ca venind cu idee exacte despre

ființa dacilor. Așadară aci mai cu scamă trebuie să țintească fiecare arheolog român.

Epoca de piatră, cu toate perioadele ci, mai dinainte decît orieari pomeniri ale istoriei şi început de industrie, de la omul antedeluvian, de la omul fosil pînă în epoca de .bronz şi pînă în epoca de fier, — epoca de piatră este astăzi la ordinea zilei în arheologie. Dacii au să joace un mare rol în această epocă. Toate armele şi instrumentele de piatră aflate prin țăre din vechime locuite şi cu cari se mîndresc muzeurile Europei, la noi se găsesc în toate părțile.

Danemarca, Danesii, Irlanda, Scoția mai ca seamă, au dat pînă acum muzeurilor din Europa şi discuțiunii arheologilor mai multe obiecte şi mai multe subiecte. Silexurile, uneltele si armele lor de piatră fac de vorbă în toate cercurile arheologilor şi dau materie de o mulțime de volumuri. Țara noastră nu este mai puțin avută în asemenea obiecte decît țărele cc am citat.

Care român, care locuitor de țară n-a dat o dată măcar preste o custură de cremene lungă, preste un topor de piatră, preste un cap de lancie de piatră, preste o săgeată de piatră, preste un buzdugan de piatră, preste o piatră rotunzită pentru praştie, preste un obiect oricare lucrat de piatră ? Cine a zgîriat puțin pămîntul, pre la vreo cetate dacă in munții noştri, pre malurile gîrlolor noastre, şi n-a găsit ceva asemeni obiecte ? Daca ar fi o bună înțelegere, o desluşire dată tuturor proprietarilor, tuturor arendaşilor, prefecților, subprefecților şi primarilor mai cu seamă, noi în scurt timp am avea mulțimi de silexuri şi obiecte de piatră, cari s-ar putea lesne clasa si compara între dînsele, şi apoi cu cele din muzeurile străine, spre a defini epocele în care s-au întrebuințat, spre a se arăta afinitatea dacilor si a gradelor de civilizațiune a lor cu celelalte popoare contimpuranc lor.

Este de mare trebuință, d-le ministru, să se aloceze în bugetul Instrucțiunii publice o sumă serioasă, pre care cred că n-ar refuza Camera reprezentanților națiunii să o voteze, pentru explorări serioase întreprinse pre tot anul, căci acestea ce am făcut eu. estimp, deşi mai serioase decît toate cîte s-au pînă acum, au fost. cu toate acestea, numai nişte cercări eu rezultate norocite, spre

a putea atrage atențiunea guvernului şi a reprezentanților națiunii, precum si interesul celor ce se ocupă cu istoria acestei țăre.

Toată această călătorie a mea, în curs de 43 de zile, cu toate transporturile, cu toate săpăturcle, cu toate cheltuie'.ele şi cu toate obiectele, a costat 200 napoleoni. Alătur dară, pre lîngă obiectele ce am adus acum, pre cari mi-ați făcut onoarea să veniți să le vedeți, şi tot ceea ce mai aveam, diferite antichități găsite în țară în alte excursiuni ale mele, spre a se depune toate în muzeu, clasîn.du-se pre lîngă celelalte ce am mai depus ; necerînd pentru toate decît numai despăgubirea de 100 napoleoni minimum din ceea ce mă costă achizițiunca lor.

Iată lista tuturor acestor obiecte împreunate :

Obiecte de pămînt

35 vase întrege între cari 3 urne cu cenuşă, dintre care una cu capac, diferite mărimi şi diferite forme.
14 lampioane, diferite mărimi şi diferite forme.
10 globule găurite, diferite mărimi.
7 roate găurite, diferite mărimi.
1 mască intactă, mare.
7 măşti mice.
1 cap mare.
] vas mic pentru parfumuri.
1 acvilă.
3 statuete intacte.
2 busturi intacte.
20 fragmente diverse.
2 muluri pentru statuete.
20 cărămicle cu imprente de legioane şi cohorte etc.
10 diverse obiecte.
Diferite fragmente de vase cu reliefuri.

Marmure

Bachus cu un satir şî cu Ambellus intactă.
Un alt relief subiect de vînătorie cu inscripțiune greacă.

[Jn fragment dintr-un quadrigiu.
Un alt fragment nehotărît.
O Diană intactă.
Un Hermes bifront.

Silexuri şi obiecte de piatră

Una armă mare, serpentină.
Şase custure, întregi.
Trei toporaşe.
O sagetă cu dinţi.
Două topoare mai mari pre lingă care se adaogă alte 4 de cărămidă avînd aceeaşi formă.
Opt pietre lucrate pentru praştie.
Mai multe bule mici negre.
O rijniţă romană cu fierul intr-însa.
O piatră mare serpentină lucrată.

Obiecte de bronz

O statuetă Venus.
O statuetă Mercur.
O vestală cu patera în mîna dreaptă.
Două statuete: doi gladiatori.
O statuetă mică, Venerea.
O statuetă mică. Mercur.
O statuetă mică, Diana.
O statuetă, Amorul, servind (ie suportă.
Un bou pre un piedestal.
O acvilă legionară pre un piedestal.
Trei cai pre piedestaluri.
Un porc mistreţ pre piedestal.
Un bou mic.
Un cocoş.
Două plăci cu subiecte diverse.
Două vase.
Două cheie.
Două agrafuri.
Un mare număr de obiecte întrege şi fragmente.

Broasca cu cheia într-însa, toate ornamentele de bronz, capacul cosciugului si diferite obiecte aflate in două sariofagîuri.

Obiecte de fier

Un espadon de 1 metru 65 centim.
Doi pinteni de mărime extraordinară.
Douăsprezece săgete de diverse forme şi mărimi.
O lance.
Un amnar mare.
O pasere pre un peşte, emblema Munîcipiei Istria.
Trei bricege.
Mai multe custure.
O secure.
Un săpoi.
O altă sapă de altă formă.
Un fier de plugărie.
Un fier mare ce nu i se poate determina întrebuinţarea-
TJn buzdugan.
Diferite obiecte de fier.
Un fier de înfierat caii legiunilor cu literele AE. M.
O măsură mare de fier cîntărind patru oca.
O bulă mai mică.
Scoabele şi plumburile a două sarcofaguri.
Două instrumente mari.
O cheie ciudată.

Bijuterie

O ogUn'tdă de argint cu psiche şi Amorul pre dosul ei-
Trei cercei de aur.
Un inel gros de nur cu piatră gravată într-insul.
Un lănţişor de aur.
Un fermoal de aur stricat în mai multe bucăţi.
Şase anele rupte cu pictrile gravate într-însele.
Unsprezece pietre gravate (antice).
O coroană mică de aur cu rubine şi smaragduri mice.

Trei amulete de agat oriental şi una de onix cu figure diverse.
Un anei de argint.
Un rubin lacrima.
Un smaragd lacrima.
Două smaragduri mai mari.
Un safir.
Un balaş.
Un fermoal de aur bizantin, mare, cu mărgăritare şi pietre diverse.
Un anei mare de aur bizantin cu un rubin şi mărgăritare
O mulțime de fragmente și pietrărie diverse.
Două obiecte obscene ; diferite obiecte de ivoar : diferite obiecte de chihlibar.

Numismatică

Trei medalie de aur.
Patru sute medalie de argint.
Două medalioane bronz.
Patruzeci şi opt bronz mare.
Patruzeci bronz mijlociu.
Patru sute bronz mic.

Pietrificat iu ni

Șasezeci bucăți diverse.
O mare colecțiune de mineralogie.
O mulțime de exemplare foarte alese de mineralogie.

Toate aceste obiecte, vă rog, d-le ministru, să binevoiți *a* da ordin conservatorului muzeului să vină să le priimească, şi apoi voi îngriji să le aşez în muzeu pre la locurile lor respective.

Priimițl vă rog, d-le ministru, asigurarea celei mai înalte stime si consideratiuni.

Preşedintele Comitetului arheologic
***CFSAK* BOLLIAC**

PEŞTERA DE LA OBÎRŞIA IALOMITEI, PEŞTERA CU OALELE, COMOARA DIN CUMPĂNA CIOCIRLĂULUI, VALEA CASELOR ŞI MORMINTELE DE PRE VULCANA MARE

în toate domină moda; si cine crede că moda are puterea ei numai pre bulevardele Parisului, de unde-şi întinde şi-şi împărţeşte ordinile ei pre cîte cinci părți alo lumii, preste lumea civilizată, scmicîvilizată si chiar barbară, şi ordonanţările ei preste pungile celor mai avari, aceia cari cred că moda domină numai preste lumea civilizată, sau care aspiră îa civilizaţiune prin eleganţă şi galantarie exteriori şi prin afabilităţi sociali, se înşeală.

Moda operează în ştiinţe, ca şi în industrie, ca şi în arte ; şi aci tocmai, în ştiinţe, este forţele ei, rivalizînd cu însuşi îsis şi bizuîndu-se să-i rădice una cîte una toate vestirile ei, toate vălurile ei şi s-o arate goală, în neputinţă să-şi mai acopere, să-şi mai ascundă ceva.

CliOj. zăpăcită, îşi vede spusele ei despreţuite.

Moda nu mai voieşte istorie, va preistorie, anteistorie, unde biata Clio nu mai ştie nimic. Să cedăm modei ; să faoem şi noi preistorie, anteistorie, cu riscul a cădea în antiistorie.

Moda s-ar putea zice *civilizaţiune,* dacă n-ar fi cîteodată contra civilizaţiunii, şi civilizaţiunea s-ar putea zice *perfecţiune* daca adesea n-ar fi atît de bizară.

Frumos este să asiste inteligenţa la această luptă încăierată a modei „civilizarea", zeitatea coruptă modernă, cu „Isis", zeitatea mistică a antichităţii. Această luptă încăierată a modei-Ştiinţa cu Isis-Misterul în secolul acesta s-a văzut mai crîncenă decît în oricare alt secol,

de cînd gcniul-omul luptă cu succes contra goniului-nalura, de cînd dată[1] primele anunțuri cile civilizațuinii, de cînd ține minte istoria sau menționează tradițiunea.

în. adevăr, mari şi miraculoase eoncuiste a făcut geniul-Omu], divulgator, contra geniului-Natura, mistificator !

lin ceea ce ne priveşte, în acest articol nu intră să arătăm diferitele eoncuiste ale geniului uman prin dezvoltarea germenului lucidității, plantat în om mai înainte de toți vecii, pre cînd omul creat cu lumea se bălăbănea în luptele intelectuali cu animalele staționare în instinctul lor, cari astăzi nu mai sunt şi cari au mai rămas spre a se putea, vedea uncie a fost omul şi unde este acum, unde au fost şi unde au rămas ele.

în ceea ce ne priveşte, în acest scurt articol, din care ştiința şi laboarea ar întinde volume, si unde ne construnge be.ionia[2], pentru că politica şi futilitățile trecătoare *n-.'* reclamă imperios tot timpul, nu este să aprofundam aci, sfredelind in zecimcle, în sutimile dc secoli, şi poate că aş zice şi în miele de secoli, dacă umbrele judecătorilor lui Galileu nu ar fi prea aproape de mine, dacă nu m-aş teme de blamul celor ce păstrează chivotul textului strict al cosmogonici noastre biblice, lăsind să-i scape tot simțul alegoric si pâstrîndu-i numai corpul fără suflet.

Indianului i-a trebuit cinci mii de ani numai pentru pregătirea materialului şi elementelor cu care să-şi clădească lumea ; japonului i-a trebuit douăzeci de milioane dc ani ca să-şi aşeze cosmogonia. Şi sunt popoare care te duc de mînă să-ți arate peştera din care au ieşit oamenii, albii si negrii, şl peştera din care a ieşit soarele şi luna.

O ! negreşit că nu diferite scoale de geologie, de antropologie, de etnologie se vor aminti în acest scurt articol, pre care ni-l inspiră un moment de repaus silit de ploaie în torente în *Peştera cu Oalele,* în muntele *Lespezei,* din josul muntokii *Şeaua,* pre care-l ocoleşte *Podul ca florile* in fața *lacului Roşu,* unde se scaldă, se luptă şi se împreună vulturii, şi cu care comunicau odată lo-

bes/iune **(fr.) —nevoie.**

•c-uitorii acestor vîrfuri prin drumul zis din neştiință al tătarilor, ale cărui urme rezistă de mulțimi do secoli tuturor vînturilor, cam pro la jumătatea distanței între l'etroşița şi peştera cea mare cu schitul de la obîrşhi laiomiței.

Nu pre această hîrtie de pre care şterge urmele creionului stropirile ploaiei cu băşice ale uraganelor, se pol trata asemenea subiecte, pre care nemuritorii atleți ai ştiinței celei r.oi, ai cercetării oviginelor şi progresului omului prin originile şi revoluțiunile globului, au deschis această eră în alte condițiuni

Doi-trei lustri sunt mai cu seamă de cînd această marc ştiință, ştiința omului despre sine, .ştiiTița omului despre originile lui, despre eoncuistelo lui, a început să-şi ia un corp serios, să-şi aşezr baze solide ca acelea ce regretă Arhimede că nu le are spre a-şi putea pune bîrna cu care să mişte lumea.

în toată Europa, şi mai ales în toată lumea putem zice, se găsesc monumente, trăsure ale inteligenței, ale imaginațiunii, ale industriei umane, pre cari ştiințele moderne de cari vorbim le numesc *anteistorice.*

Cînd se începe acest period, aceste perioade lunge, adînce în vechime, adînce în vîrsta globului, şi poate şi contimporane cu dînsul, cu toate revoluțiimile lui, nu poate nimene preciza, nici prin aproximativ, decît cu vorbele vage de *antediluv'uote, preistorice,* periodul de piatră brută, periodul de piatră cioplită sau lustruită, periodul de bronz, periodul de fier.

Cînd insă începe periodul de piatră brută, rămîne încă un mister în luptă crincenă cu toate cosmogoniele

Apoi, acestor perioade nu se poate preciza nici chiar măcar oarecum localitățile începutului lor ! Tot aceea ce se poate vedea şi închipui prin aproximativ, din diverse combinări şi diferite comparațiuni, este că instinctul conservării şi al confortabilității, perfectibile în om, s-a dezvoltat pre oriunde s-a ivit omul, pre aceeaşi rațiune, fie în sălbatecul antichității, fie in sălbatecul modera. Atît numai antropologia, etnologia şi biologia au putut demonstra pînă acum.

Difere oricum şcoalele autorilor germani, şi mai cu seamă englezi, cari au adîncit mai mult în studiul influ-

enţelor selecţiunilor naturali asupra dezvoltării omului ; raţioneze oricît aceste sfredelitoare gemuri asupra unităţii sau diversităţii omului primitiv, sau oamenilor primitivi ; raţioneze naturalistul englez, filozoful german şi anticarul scandinav cît de mult asupra localităţii unice sau localităţilor diverse unde s-a ivit omul, sau s-au ivit oamenii ; fie omul acelaşi lucru, prefăcut din alb în negru, în arămiu, în galben, sau plumbatic, sau rămînă el în rasele lui speciali; fie el o specie sau rasă. — geologii nu pot să nu convină că omul oste vechi ca pămîntul, precum spune şi cosmogonia biblică, şi că pămîntul, — cu tot respectul către Scriptura sîntă, — numără şi va număra de mai multe zecimi de ori, de mai multe sutimi de ori poate, acele 7.000 de ani consacraţi fatal vîrstii globului de către sînta Scriptură.

Să lăsăm pre etnologi în disputele lor dacă omul este ***o*** specie în unitatea rasei sale şi este acelaşi, sau daca imul este un gen despărţit în mai multe specie, diversitatea primitivă. Să zicem numai că aceleaşi trebuinţe, aceleaşi nevoie au căutat aceleaşi înlesniri prin aceleaşi expediente, impuse de necesitatea locală pre ţărmii mărilor, pre marginile rîurilor, pre cîmpii şi pre munţi.

Să lăsăm pre Tylori, pre Grawfurzi, pre Valaci etc., să discute asemenea cestiuni, şi să ne ocupăm de aceea ce avem înaintea ochilor, pentru că nu vom şti niciodată ce au fost şi cum au fost acei oameni cari au asistat la formarea Carpaţilor noştri, şi ale căror oseminte fosile le găsim prin despicăturele şi prin diluviul văilor acestor munţi, amestecate cu ale mamiferelor, cu ale reptilelor, cu ale păsărilor poate, şi cu moluştele, specie sau ordine cari nu mai există astăzi ; pentru că nu vom şti nimic despre cei ce au asistat la formarea şi erupţiunilo Mării Negre, la cataclismurile şi mai veche poate decît cele trei menţionate pre locurile ocupate mai în.urmă de către eleni zişi argieni, dintre cari cel d-întîi se urcă la o mie de ani în limbagiul vulgar înainte de războiul Troici, la acele cataclismuri despre cari abia mai atesta cîţiva vulcanii stinşi si afundaţi pre tromba acestor munţi cari arată pre vîrfurile lor fosilele de vieţuitoare ale adîncurilor mărilor. Milezii, zişi mai întîi carii, poate că vor fi lăsat ceva din omonimia lor în numele acestor munţi ;

negreşit că n-au ştiut însă nimic nici ei despre oamenii ce au locuit aceste locuri cu alte forme, cu alte clime.

Ş-apoi cîţi secoli şi cît timp nemăsurat a trecut din epoca cînd dacul a făcut cea d-întii concuistă, bătîndu-se cu ursul şi doborîndu-l, luîndu-i pielea spre a se acoperi el cu dînsa de injuriele uraganelor şi de asprimea viscolelor şi luîndu-i vizunia spre a se adăposti el într-însa, pînă cînd să ajungă în învestmîntarea perfectă şi de lux chiar, precum îl vedem pre monumentele ce au scăpat pînă la noi? Ce timp nemăsurat a trebuit să treacă de cînd femela lui, canibală poate, năştea prin scorbure, prin vizunii şi prin peşteri pină cînd s-o vedem învestmînta.tă la perfecţiune, cu coafura elegantă, cu marame luxoase şi înfăşîndu-şi copilul, precum vedem pre reliefurile Coloanei Traiane ?

Cîţi paşi a trebuit să facă civilizaţiunea, dezvoltarea inteligenţei şi a raţiunii in pruncia ei, mergînd d-a husele ; cîte generaţiuni au trebuit să treacă, spunînd cîte ceva abia una alteia, de cînd dacul se bătea corp la corp cu ursul cu ciomagul numai, rupt din pădure, numai cu atîta măiestrie ca şi a ursului, — pină la perfecţionarea arcului cu săgeţi şi cu pene colorate, precum ni le descrie Ovid, pînă să-şi facă acea pavăză ovală cu aşa ornamente, pină s'ă-şi facă acel stindard balaur, cu atîta măiestrie încît să se umfle şi să se restrîngă în suflarea vînturilor, acel bucium, acele trompete cu cari se deştepta văile, pînă să perfecţioneze acea formidabilă *Arpi,* care înspăimînta pre germanul barbar, pre iasîgul mai cult decît germanul, pre sarmatul mai cult decît iasigul, şi însuşi pre romanul care înspăimînta el lumea, — aceasta nu cred că vreun istoric, sau şl chiar vreun filozof serios se va hazarda vreodată să o spună. Civilizaţiunea în vechime n-a putut să- progreseze cu paşii cu care a progresat şi progresează în timpii moderni, şi cu cît ne vom urca mai sus în aceste vechimi cu atîta trebuie să vedem această civilizaţiune învîrtindu-şe şi reînvîrtindu-se în cercuri viţioase, staţionară şi băţînd apa în piuă. Omul izolat, omul rar, abia ici şi colo, omul contimplînd natura numai, fără idee măcar să o studie, s-o explice, ştie puţin să spună urmaşului

sau. Nu ştim dacă dacul primitiv, din stînca lui, avea altă cugetare cînd se întîlnca cu semenul său din cealaltă stîncă decît să-1 omoare şi .poate să-1 şi mănînce ; necum să cate a se înțelege cu dînsul prin ceva semne sau sunete, 'nefixate prin nici o convenţiune, spre apărarea Iui in comun de fiare, de intimperie şi de foame.

Am putea zice că pasul cel mai însemnat ce se face in fiece fel de industrie, gradul de experienţă ce se obţine-cu orice lucru în timpul nostru într-un an de zile, iu timpii despre cari vorbim, comparaţiune ţinută despre natura lucrului şi natura experienţei care ar putea fi imperceptibile la noi, au trebuit poate secoli, dacă nu zecimi de secuii, ca să se poată face de către omul fără de idee, fără exemple, de către omul izolat al acestor adînce antichităţi.

Fi-vom mai ştiutori ocupindu-ue şi chiar numai de omul postdiluvian al Carpaţilor? Ştim noi ceva mai mult despre aceia pre cari îi numim daci, decît cele ce au putut parveni pînă la noi prin fragmentele scăpate din diluvii timpurilor istorice alo cîtorva istoriografi greci şi ale istoricilor latini, cari au făcut cunoştinţă cu dacii tocmai atunci cînd dacii îşi da suflarea în apogea lor ?

Reliefurile cele pre marmure, cele reprezentate pre bronzuri şi pre plumburi turnate, mulţimea monctelor regilor celor din urmă ai dacilor. Coloana Traiană şi arcurile lui Septim Sever pînă la Constantin ne spun îndestul că aceşti daci ajunsese un popor cultivat, ager în r^zbeluri şi mintos în timpi dc pace, — precum Xiphilin ne spune despre Decenal, — cu o religiune cultă, cu industrie spre învestmîntare ; un popor agricol, în fine, cu locuinţe, cu legi şi religiune, şi încă cu o religiune în care domina nemurirea sufletului şi respectul morţilor.

Timpul ce a trebuit să treacă de la dacul în scorbure şi în peştere pînă la dacul în case, în ogrăzi, în cetăţi, precum îl vedem pre coloană, ar fi să-1 calculăm poate cu aceleaşi măsure în această adincime morală cu care calculă geologul în ndîncimile straielor pămîntului.

Aceea la care am putea aspira noi ca să ştim să spunem îndată, ar fi poate numai distincţiunea, clasarea In bloc a diferitelor obiecte ce găsim la fiece pas pre văile

apelor noastre, pre coastele, pre vîrfurile chiar cele mai eminente ale Carpaţilor. Să putem zice cu oarecare siguranţă : „Acest monument este mai vechi decît celălalt şi acela mai vechi decît acesta, pentru că acesta conţine rămăşiţe cari trădau ştiinţa frămîntării şi arderii lutului, conţine dovezi de ştiinţă în olărie la un grad înaintat, conţine obiecte cari trădau ştiinţa lucrării fierului, conţine dovezi de cunoştinţe agricole, pre cînd celălalt nu conservă decît o îngrădire de pietre naturali, cu un ciment foarte slab, o olărie foarte grosolană, fasonată cu mina şi uscată fără foc; nici un indiciu de cunoştinţe agricole, cîte ceva de bronz şi unelte de pietre, aşchii de silex, dalte şi săgeţi numai de piatră, bine făcute şi cu măiestri" lucrate ; şi pre cînd iarăşi celălalt nu se compune decK de ocoluri de pietroaie, preste cari sunt suprapuse lespezi şi pietre enorme, pre sub cari nu se găseşte nici o fărîmă de ciment, nimic de metal, nici un ciob de olărie, ceva pietre rotunde numai, cari par găsite şi aduse într-adins, şi din cari nu poate trage cineva nici măcar că praştia ar fi fost cunoscută pre cînd se adunau aceste pietre. Cel mai mult daca s-ar putea găsi cîte o piatră de gîrlă frecată cu mîna omului, oarecum, de alte pietre, spre a i se da o formă care s-ar putea presupune c-ar fi servit drept armă !"

Ţara noastră este plină de antichităţi istorice, şi mai plină de antichităţi anteistorice, a căror vîrsta nu vom afla-o decit numai cînd arbitrariceste vom crea perioade, lăsindu-ne şi noi şioiului pornit; zicînd şi noi : epoca dc fier, epoca de bronz, epoca de piatră lustruită sau neolitică, epoca de piatră brută sau paleolitică; cu toate că afară de paleolitică, noi, in conştiinţă, am cam confunda aceste trei epoce, cel puţin la noi, nu spre a găsi fierul pre cînd nu era aflat decît bronzul, nu spre a găsi bronzul pre cînd nu se cunoştea şi nu se dedea forme decît pietrei, cu cari n-ar putea fi contimpurane ca arme şi ca unelte decît oasele, cornurile sau defensele mistreţilor, ci spre a arăta că neolitica şi osăria s-a perpetuat, întrebuinţată in epoca de bronz, cu care iarăşi, împreună, s-a perpetuat întrebuinţată şi în epoca de fier. Şi in această regiune de idee să clasăm şi noi intr-o altă sferă de idee, monumentele noastre anteistorice, precum se clasează în

Scandinavia, in Scotia, in toată Europa şi în toate părţile lumii pre unde se găsesc de către voiagiorii cei mari, de către anticarii cei renumiţi.

Aş putea zice ceva despre această mulţime nenumărată de movile şi movilite, despre cari ne spune Omor că erau privite ca antichităţi şi chiar în timpii lui, ca *„morminte ale eroilor",* şi de cari este plină ţara noastră din malurile Dunării şi pînă în culmele Carpaţilor; piramidele Egiptului negreşit n-au fost rădicate la altă idee decît aceea în care s-au rădicat şi aceste movile. Diferenţa este în munificenţa faraonilor şi obscuritatea locuitorilor acestei ţăre, în imensele mijloace ale regilor Egiptului şi în cele slabe ale dacilor, în materialul şi artele deşteptate de 4.000 de ani în Egipt şi în starea de cidtură în care s-au aflat locuitorii acestei ţăre. Acestea însă au şi ele diferitele lor vîrste, cari vîrste nu se pot nici distinge, pentru că, ca să poţi ghici ceva despre dînsele trebuie să le despici. Aş putea poate zice ceva, dară aceasta numai cînd timpul şi mijloacele mi-ar permite să consacru subiectului special măcar o vară,

Am despicat prea puţine ca să pot spune aci altceva despre ele decît că sunt unele morminte dace şi altele morminte romane, şi încă că am constatat într-o movilă că preste un mormînt dac a fost un mormînt roman. înălţimea şi plticia acestor movile provine, daca nu şi din adîncimea vechimii lor, din importanţa sau din neînsemnătatea rămăşiţelor.persoanei sau persoanelor ce conţine. Cu cît movila este mai mare, cu atît personagiul a fost mai însemnat, cu atît-mai mulţi asistenţi la îngroparea lui au aruncat pietre şi pămînt preste dînsul, cu atît mai mulţi trecători au aruncat cile un pumn de pămînt spre adaos, spre creşterea mormîntului hii. în nmlte movile sunt şi cîte mai mulţi îngropaţi; în unele se găsesc şi paturi de cărămizi mari romane, pre cari a fost întins cadaverul. Am numărat pînă în fi rînduri de cărămize, suprapuse fără nici un ciment. Sub un asemenea pat, săpînd ca la 1/2 de metru, am găsit un mormînt dac; şi l-am definit astfel pentru că într-insul n-am găsit nici ulcele, nici lampion ca în toate cele romane, ci numai o daltă de bronz si alta de piatră.

Tn general antichităţile noastre romane abundă pre malurile Dunării, şi de aci pre rîuri în sus, pre munţi pre lîngă cari trec şosele romane. Antichităţile dace însă au aceasta drept caracteristică că ele sunt aşezate tot pre înălţimi şi încă, cu cît sunt mai sus pre laturile gîrlelor, cu atît le găseşti pro vîrfuri dintre cele mai anevoie de suit, pînă si pre culmele cele mai eminente ale Carpaţilor ; de aci negreşit că le-a venit numele de acvile pre care li-1 da grecii, şi al doilea că cele pre înălţimile mai mari urmează să fie cele mai veche, pentru că sunt cele mai sălbatice, cari nu trădau nici o cultură şi cari arată învederat starea omului în vînătorie pură. Acestea sunt în regiunea brazilor şi mai sus, în regiunea molifţilor. Cele în regiunea fagilor arată o dezvoltare de cunoştinţe şl poate că le-am putea numi ale epocei păstoreşti a dacilor, precum şi cele în regiunea stejarilor, ca în Teleorman, Vlaşca etc., pre malurile Vedei, Călniştei, Neajlovului etc., unde olăria abundă, unde se găsesc instrumente de fier şi alte indicie de civilizaţiune, grîne carbonizate, rîşniţe şi altele, cari indică fără contestare epoca agricolă a dacilor, se pot numi ale epocei agricole a dacilor.

în general ruinele noastre din Ţara Românească se pot împărţi, precum am mai zis şi în alte daţi, în patru categorie : ruine dace pînă la Traian, ruine romane dc la Traian pînă la Aurelian, ruine barbare de la Aurelian pînă la imperiul Romăno-Bulgar, ruine române de la Aţan prin Valahia mică din timpul banilor şi mai precis de la Negru-vodă pînă la Constantin Brîncovanu.

O hartă indicatoare de toate aceste patru feluri de *ruine* aflate pînă acum, străbătute în tot lungul ţărei de valul Traian (?) şi de drumuri romane, în diferite sensuri, am început-o de mult; dară cine ştie cine o va săvîrşi.

Pre dînsa indic pre tot,anul diferitele ruine ce descoper, însemnînd pre cele dace cu galben, pre cele romane cu roşu, pre cele barbare cu verde şi pre cele române cu albastru.

Pentru că dară actualmente moda voieşte cercetarea epocelor *anteistorice,* să ne ocupăm şi noi puţin de aceste epoce, lăsînd docamdată clasicitatea epocelor noastre istorice la o parte.

In preajma Tîrgoviştei negreşit că urmează să fie cele mai necontestate monumente st numiri rămase din trei secoli mai cu seamă, cei mal frumoşi secoli ai românilor, pro cînd reşedenţa domniei şi a oamenilor eminenţi a ţărei era în Tîrgoviştc ; de aceea, ureînd din Tîrgovişte, de la Biserica Domnească, unde este mormîntul lui Matei Basarab, marelui general şi marelui legiuitor al României, pre Ialomiţa, la distantă de o oră, a să intîmpini Doîceştii cu ruinele lor, rămăşiţe ale caselor de plăcere ale familielor domneşti, unde-şi trâmîteati negreşit copiii cu doicele la aer curat ; apoi frumosul rîuleţ Beizadelul, rîul Doamnei, plaiul Domnesc etc., etc., apele cu pucioasă, unde negreşit, ruinele, cari se văd abia pre malurile din dreapta îalomiţei unde sunt izvoarele apc-ior acestora, vădesc diferite epoce în cari s-au zidit locuinţe pentru personagie re veneau să-şi cate aci sănătatea.

Din sus de Şerbăneştî, pre dreapta îalomiţei, este o localitate care se cheamă *Valea Caselor.* Am crezut că şi aci să fie o suită de suvenire domneşti, precum am văzut ţinîndu-se şir de la Tîrgovişte pînă la Pucioasa şi mai sus ; insă lucrul mi-a schimbat ideca. Aci nu este nici un vestigiu modern. O încungiurare a unui mal cu o zidărie stranie atestă o vechime mai adîncă decît a domnielor şi nu este romană. Această zidărie care susţine pre alocurea malul şt se întinde in sus şi care se mai întoarce *o* dată, pre cît am putut vedea, prin întrul incongiurării, este formată de pietriş mărunt de girlă, frămîntat în humă mai mult vînătă si de o grosime pre alocurea de un metru, pre alocurea şi mai mult. Nici un indiciu de cărămidă sau de olărie, deşi n-am putut face săpături ca să pot spune aceasta mai sigur, pentru că tot acest ocol stă acoperit de cătină, de arbuşti diferiţi şi de copaci, si pentru că ploua şi mă grăbeam să trec în sus la localităţi ale căror numiri îmi promiteau mai mult. Merită insă să se oprească cineva aci, fiindcă acest fel de ciment, şi astfel întărit, eu n-am întimpinat aiurea.

De la Valea Caselor am dat prin Ţîţa la Petroşiţa, localitate istorică ca loc de retragere a mai multor domni şi pentru cele întîmplate pre aci in revoluţiunea de la 1821 şi în revoluţiunea de la 1848, cu arestarea lui Heliade etc. In Petroşiţa am făcut cai şi am găsit oameni cu

tîrnăcoapc şi cu sape ca să urc la Cumpăna Ciocîrlâului, unde se zice *la Comoară.* Suind ca la o oră şi jumătate, şi călare şi pre jos, am ajuns la locul zis mai sus. Este o zidire necontestat dacă, pre un loc ferit de toate părţile, tocmai sub vîrful ce se cheamă Cumpăna Ciocîrlâului, pre care vîrf sunt şi aci vestigîuri dace.

Locul unde se cheamă Ia *Comoară,* deşi acoperit de toate părţile, se poate vedea că ar avea o circumferinţă mai mult de 100 de paşi. Punctul unde mi s-a părut să fsc o cercare de ceva săpături a fost tocmai acela care neapărat trebuie să fie loc dc morminte. Pietre mari aduse, potrivite pre natura lor şi lipite cu ciment de var pur, puţin nisip, indică o epocă mai cultă a dacilor. Nu pot spune tocmai încă, daca ceea ce se cheamă lapte de piatră, de care se găseşte cu profuziune în două peşteri de sub obîrşia îalomiţei, .n-a intrat şi acesta ca element în acest ciment.

Olărie n-am găsit în zgîrieturile ce am făcut abia, pentru ca să nu stric lucrul şi pentru că noaptea nu-mi permitea să mai stau. Ploua şi tare. In preajmă însă şi pre loc chiar, am găsit două fragmente de aşchii de silex, custure de piatră, precum le numesc pre aci aceia cari le găsesc adesea. Am mai găsit şi un instrument făcut dintr-un vîrf de stalactit tare, mai ascuţit şi potrivit prin frecătură pre alte pietre şi devenit în coloarea ţigării de Havana. M-am mulţămit a constata aci o zidărie dacă şi a lua o bucată din acest ciment.

Această cetate dacă o clasează între cetăţile din regiunea fagilor.

Daca la *Valea Caselor* ar putea cineva să spere ceva descoperiri interesante, apoi la *Comoara* din Cumpăna Ciocirlăului desigur că osteneala nu are să fie nerăsplătită.

Puţini au săpat pre aci, şi poate că se va fi şi găsit ceva dupe vremi, căci încercările de săpături sunt foarte veche, de i s-a pus numele *Comoara.* In această epocă, dosi silexurile ar nega, dară cimentul probează o epocă în care dacii au putut avea şi obiecte de valoare şi bani chiar. Precum am mai zis-o, ar fi o greşală dupe mine a mărgini întrebuinţarea aşchielor de silex, cum şi a altor unelte de piatră, numai in epoeele pre cînd nu se lucrau

metalurile. Aceste custure de silex, precum şi săgeţi, toporaşe, ciocane şi altele, de care am găsit mai multe prin diferite cetăţi dace, pre unde am găsit multă olărie şi obiecte de bronz, şi chiar obiecte de fier, şi chiar grîne carbonizate, mai ales mei şi orz, au putut să serve cel puţin la curăţiri de piei şi alte trebuinţe casnice, chiar pre atunci cînd dacul îşi făcea arme perfecte de fier.

Este rău să se permită a se face săpăture neregulate prin asemenea locuri pre unde ar trebui numai ştiinţei să se permită a scormoni. Ce n-am avea în muzeele noastre cari să atragă pro toţi ştiutorii Europei la studiul lor, daca măcar cîteva din aceste cetăţi dace, cari au mai putut scăpa neşterse cu desăvîrşire pînă la noi, ar fi bine păzite pînă cînd Ministerul Instrucţiunii publice, sau acest Comitet arheologic din Bucureşti, care în adevăr nu prea înţeleg pentru ce s-a numit şi nu prea ştiu ce a făcut în curs de 6 ani de cînd este numit, nu va putea să ia măsure ca să se facă într-însele săpăture regulate.

Ar fi bine să se păstreze aceste relicve mult mai interesante şi pentru noi şi pentru ştiinţele arheologice decît cele romane, .cari rezistă prin soliditatea lor şi cari nu au ce să ne mai spună decît cele ce ne-au tot spus pînă acum, că sunt clădite de străbunii noştri din legiunile romane, cari au venit aci să transplănte pre malurile Dunării civilizaţiunea adusă de pre malurile Tibrului, în epoca cea mai înfloritoare a Romei, civilizaţiune cunoscută, studiată, devenită clasică pentru tot omul care ştie carte.

Civilizaţiunea dacică şi diferitele vîrste ale acelei civilizaţiuni poate interesa lumea ştiinţifică astăzi şi ne-ar face pre noi interesanţi acestei lumi. Da, am mai zis-o şi o voi repeta pînă cînd voi putea fi auzit, că misiunea noastră este să dăm istoriei timpii dacilor pînă unde ei pot intra în istorie, şi să dăm şi ştiinţelor arheologice pre omul Carpaţilor preistoric, anteistorie.

Din Petroşiţa am mers prin comuna Moroenii, cele din urmă case cari mai sunt pre aceşti munţi, şi de unde este cu neputinţă de a mai sui cineva altfel decît călare sau pre jos ; am urcat pre *Plaiul Domnesc* d-a stînga Ialomiţei, am suit pre muntele *Priporul,* apoi pre muntele *Brînduşele,* care se poate tălmăci din limbele celte *Doamnele* sau *Crăiţele,* pentru că *Bran* în acele glose însemnează crai, rege, şi prin urmare *brinduşa,* regină, crăiasă, doamnă. Curtezanii vechimii au consacrat frumoasele flori „crăiţele" soţielor crailor, şi curtezanii antichităţii au consacrat frumoasele flori „brînduşele" soţielor branilor ; astfel, nu departe de *Muntele Doamnei,* este acest munte al *Brinduşelor* şi tot în aceşti munţi se ştie că se găsesc şi muntele lui Bran, sau coasta lui Bran, şi muntele lui Crai, vîrful lui Crai.

Aci, în muntele *Brînduşele,* a trebuit să poposim, pentru că d-aci trebuia să coborim, ca să urcăm muntele Orzea, care cine ştie şi el al cui nume poartă, ca dupe dînsul să coborîm la Ialomiţa, pre care să o trecem ca să urcăm pre muntele Lespezei, din josul muntelui Şeaua, pre care muntele Lespcdei se află *Peştera cu Oalele.*

Din muntele Orzea pînă la *Peştera cu Oalele* calul nu mai poate să meargă, coborîşul este răpede şi girla plină de bolovani. A trebuit să urcăm în sus pro Ialomiţa cu piciorul, pînă să putem găsi loc ca să trecem gîrla pre bolovani, sau punînd lemne din bolovan în bolovan. Apa venea mare şi tulbure, dară aveam oameni buni cari cunoşteau bine locul.

Aci se începe adevăratele nevoie; plouă de varsă, nici închipuire de vreo potecă măcar, şi muntele Lespezei tare şi drept ca peretele pre aceste locuri. Trebuia să te sprijini de un brad ca să te avînţi spre altul, să te întăreşti pre un colţ ca să te poţi agăţa de altul. Astfel aproape de o oră urcam vreo zece inşi pre acest munte către acea localitate care se cheamă *Peştera cu Oalele.*

D. Manolescu, subprefectul acestei plăşi, a fost în adevăr admirabil, mai cu seamă în aceste ore foarte dificili. Am spus că ploua de vărsa. Tot bagagiul şi restul trupei, în care şi dame, rămăsese în muntele *Brînduşele* la o slabă adăpostire.

Am ajuns în fine pre şesul muntelui. Numele nu m-a înşelat şi osteneala mi-a fost răsplătită.

Ca să dau o idee arheologilor despre primul aspect al acestei numite peştere, le recomand desenul *„ăolmanul danez"* şl *„cercul de pietre sepurcrale",* fig. 98 şi fig. 99, din admirabilul uvragiu *Omul înainte de istorie* al lui Sir John Lubbock.

In adevăr, un asemenea lucru eu n-am întîlnît pînă acum, în 14 ani de cînd frămînt în toate verele vîrfurile şi văile munţilor noştri. în adevăr că aci se vede cineva în faţa unei clădiri de uriaş, in adevăr că omul a trebuit să fie tare în braţele şi spetele lui ca să apuce, ca să aşeze, ca să construieze asemenea locuinţă p-asemenea locuri, fără machinârie, fără unghi, fără cumpănă, fără mistrie ; negreşit că oamenii aceia au trebuit să fie vîrtoşi în muşchi şi tari în credinţă ; tari în credinţă pentru că aci repauză şi se află cenuşa morţilor lor.

Preste pietre mari, un lespede pietroi formează un acoperemînt preste două încăperi, una de 15 picioare lungime si 8 picioare largul, c-o intrare şi cu o ieşire împrotiva intrării de 7 palme, înalte şi large de trei palme ; bolovani mari drept praguri şi cîte un alt bolovan ca treaptă de coborît într-una. Intrînd în întru acesteia, pre deschizătura de către apus, la dreapta, este un bloc de piatră în formă pătrată, altar negreşit, înălţime de 4 palme şi tot atîtea de cîte 4 laturile. Pre acest altar numai cenuşă si cioburi amestecate cu un fel de nisip, pre care l-au băgat aci vijeliele negreşit pe timpi de secetă. D-aci numirea acestei capişte *Peştera cu Oalele.* Oalele le-au spart dupe vremi oamenii cari vor fi intrat să se adăpostească aci, daca nu şi ceva romani în goana dacilor, sau şi unii şi alţii, din toate undele de barbari ce va fi rătăcit p-aci hazardul în curs de cîteva mii de ani.

Am luat cîteva din aceste hîrburi, toate vinete * şi albite pre dinafară si am strîns si o cătăţime din acea cenuşă, sacră pre cînd soarele Mithra era Dumnezeu, pre cînd Zamolxe era profetul său, pre cînd boul Urus era simbolul divin; sau poate şi mai de dinainte de toate acestea, pentru că unde istoria nu vorbeşte, îndoiala şi ipoteza sunt singurele cari pot să creeze în imaginaţiunea noastră afirmări conjecturali. Albuliul de pe aceste oale este negreşit exalarea leşiei cenuşei dintr-însele. Aceasta am observat-o în mai multe ocaziuni. Tradiţiunea spune că sunt bătrîni cari au apucat aci multe oale întrege : erau unele pre trei picioare şi in mărimi deosebite. Negreşit că nenorociţii cari au zdrobit aceste relicve au căutat bani

* Caracteristică dacă în olărie, zisă *celtă* de anticari (n.a.).

în cenuşa ce conţinea aceste oale. Acum însă cestiunea nu mai este aci. Descoperirea cea mare este că dacii acelei epoce, col puţin, pre cînd aceste capiste îşi da oficiul divin, dacii-şi ardeau morţii.

Iată o descoperire atestată, necontestabilă.

Ştim prea bine că omul de cînd a început să difere de animale prin afecţiuni şi simţimînte, a fost in toate părţile ambarasat[1] dc ceea ce avea sâ facă cu obiectul iubirii lui, cadavru lîngă dinsul. Palestina îngropa cadavrul dîndu-1 viermilor. Egiptul îl usca în nisip sau îl bălsămea spre eterna conservare. Grecia-1 ardea spre a-1 întoarce elementelor, şi India-1 purta în spinare pînă putrezea.

Adus-a din Grecia Zamplxe în Dacia modul arderii cadavrelor ? sau acest mod s-a imaginat şi aci precum s-a imaginat şi în Grecia ? Faptul este că dacii, ca şi romanii mai în urmă, îşi şi îngropau, îşi şi ardeau morţii. Oricâte scheleturi s-a întîmplat să găsesc prin cetăţi dace, nici unul nu mi s-a părut de femeie.

Ardeau oare dacii pre femeie şi îngropau pre bărbaţi ? Timpul şî cercetările serioase vor putea să dezlege această importantă cestiune.

Faptul este că aci, în această capiste dacă şi pro acest altar din capiste, sunt mulţime de oale sparte, cari au servit drept urne co au fost pline cu cenuşă, negreşit nu cu cenuşă de lemne, ci cu cenuşă de om.

Plouă de varsă şi începe a fi tîrziu.

Alături cu această sală, despărţită printr-un zid format dintr-un singur bloc dc piatră şi acoperită numai cu acelaşi bloc de piatră care acopere şi prima sală, în formă de tindă, de umbrar aci, este o altă sală mai mică decit cea d-întîi, fără altar într-însa şi fără nici o îngrădire,

A încetat ploaia. Seara este aproape. Ar fi un sacrilegiu sâ se facă cercări de săpături nesocotite într-un asemenea loc. A dormi aci este cu neputinţă. A trebuit să plec luînd cu mine numai cenuşă şi cîteva hîrburi din vasele sacre ce au conţinut-o, şi silind să mă întorc unde rămăsese bagagiul şi restul companiei, spre a merge d-aci

1 *ernbarrasse* — încurcat, nedumerit.

să ajungem, cît de târziu, la Peştera de sub obîrşia îa-lomiţei, care era capătul oxeursiunii mele.

Aceasta s-a şi făcut, pentru că oricum omul coboară mai iute decît se suie, mai vîrtos pre un aşa alunecuş, şi curînd am putut fi la ceilalţi ai noştri, spre a urma potcccle la *Schitul de la Peştera.*

Din muntele *Brînduşele* am trecut în muntele *Surlele,* care în adevăr are un ecou mai mare decît ceilalţi munţi; apoi în muntele *Dichiul,* apoi în muntele *Oboarele,* unde păstorii transilvani aduc vacele lor, apoi în muntele Ascetii!, apoi în muntele *Blana,* apoi în muntele *Lăpticiul,* apoi în muntele *Cocora*; apoi am coborit la Ialomiţa, am trecut gîrla şi nc-am îndreptat pre strîmtoarca ce duce la Peşteră.

Luna era splendidă precum nu se vede decît de pre munţi, şi stîncile pre cari le despică Ialomiţa, zgomotoasă la obîrşia ei prin bolovani, butinci monstruoşi de marmure şi grăniţi, se rădicau în forma brazilor, pre o lăture şi alta a gîrlei, în săgeţi de catedrale gotice imense pre cer.

Pentru a treia oară mă vedeam sub această boltă înaltă, neagră şi afundă, care recheamă interiorul catedralei Parisului, şi în fundul căreia se prelungeşte, printr-o intrare strimtă, altarul mistic al acestui templu. De două ori am venit aci de la Sinaia peste muntele Furnica, pre unde am şi întîmpinat trei mese mari de piatră în diferite distanţe, cărora n-am putut ghici altă dcstinaţiune decît c-au servit ca altare de sacrificie. Altfel, despre poziţiuni, vederi şi frumuseţi naturali, drumul pre unde am venit acum, urcînd Ialomiţa, este incomparabil mai variat sub toate privirile. Ora era zece, şi vreo patru-cinci călugăraşî, palizi şi gîrboviţi încă de juni în această umezeală aburoasă şi în acest urlet etern al cataractelor îalomiţei, semănau nişte druizi surprinşi în capistea lor.

Luminări aprinse în toate părţile. Lăutarii pre cari îi luasem de la băi, ca să văz efectul lor pre aceste vîrfuri, cîntînd, trei doamne elegante şi vreo zece domni, cari au voit să mă însoţească de la băi în această excursiune, printre vreo treizeci de ţărani, primari şi dorobanţi, amestecaţi, căutînd şi cerînd fiecare cîte ceva, era negreşit

pentru aceşti bieţi călugări deşteptaţi la miezul nopţii în aşa zgomot, o adevărată invaziune de spirite necurate.

Lăutari aci unde nu s-a auzit poate decît din cînd în cînd buccinul tînguios sau fluierul duios al vreunui păstor ! Naiul, vioara şi cobza, aci unde nu s-a auzit decît răguşitul „doamne miluieşte" ! Femeie cu eleganţa bucureşteană aci ! De unde au venit ? Pre unde au venit ? Lucru curat nu poate fi ! — Ispitele diaboleşti ale lui s-tul Anton nu puteau fi mai tentatoare. Un călugăr desculţ, cu potcapiul pînă preste sprînccne şi preste ureche-şi făcea semnul crucii, stîrcit în sucmanul său îmblănit, în dosul altarului bisericuţei ce s-a făcut aci de vreo cîteva zecimi de ani sub acoperişul intrării în Peşteră.

Pînă să se aşeze lumea, pînă să se facă foc într-altă scorbura a Peşterei care ţine loc de cuhnie, pînă să se facă demînearea, razele dimlneţei, — pre stînca Imensă şi ascuţită din faţa schitului, albind crucea plîntată acolo de un călugăr fanatic, care nici că mai trăieşte, — ne-a apucat cu ceaiurile în mînă, ascultînd cum se suie răsunetul naiului pre unde coboară Ialomiţa.

în data din urmă cînd venisem la Peştera îalomiţei, îmi trăsesem oarecum planul cum s-ar putea pătrunde în interiorul acestei peştere miraculoase, plină de legende şi de tradiţiuni, despre care fiecine spune cîte ceva şi nu ştie nimene nimic.

Stariţul, pre care nu l-a putut doborî gerurile a 26 de ierne şi umezelele a 26 de vere, mi-arătă două găure făcute de ingineri nemţi la gura unde este strîmtoarea ce nu lasă să intre cineva în peştera mare.

N-am înţeles deloc ce au voit să fasă aceşti ingineri *nemţi,* precum lc zice stariţul, cari au făcut aceste găure. pre cari le-au umplut cu praf de puşcă, ce n-au ştiut nici cum să-l păzească ca să nu se ude atîta cît să nu mai poată lua foc. A vrut să spargă în sus stînca, cînd ea este aci de o grosime adîncă şi nu putea izbuti la altceva decît să diformeze lucrul, care are o formă ? Nu este nevoie să se spargă strîmtoarea în sus, cînd Peştera este astupată aci de pietriş de stînca *(gravier),* prăvălit de izvoarele din întru ale Peşterei şi căzut prin surpături de pre boltirile Peşterei. Şi ce ar fi folosit o lărgire în sus, cînd Peştera este plină de apă ?

M-am mirat dc ideea acelor ingineri şi m-am pus să execut planul meu, care consta în a deschide un şanţ de la gura Peşterei pînă unde să se poată da curs apei spre Ialomiţa, şi apoi a trage afară cu sapele tot potmolul de pietriş de stînca, grămădit pre din întru la gura Peşterei ; şi astfel, dînd drumul apei şi deschizind din jos gura, să se lărgească intrarea.

In vreo 6—7 ore de lucru, a 15 oameni numai, s-a făcut şanţul prin pietrişul peşterei exterioare, s-a tras o mare parte din pietrişul grămădit la intrare, s-a pornit din intru apa afară şi preste 2 ore de scurgere am putut intra în Peşteră şapte oameni, cu oareeari greutăţi însă. S-ar mai putea adinei încă de 1 metru intrarea, dupe cum am observat, şi s-ar putea seca cu desăvirşire apa din intru, nerămînînd decît aceea care va fi curgînd din mice izvoare. Cu oarecare greutate, dară, am intrat şapte oameni în întru, cu făclie în mîne ; şi, dupe o anevoinţă ca de vreo trei-patru stînjeni prin strimtoare şi apă, ni s-au lărgit boite imense prin cari am piitut înainta prin o apă scăzută, ca la 200 metre şi mai bine, în diferite sensuri printre staîactiţi mari şi în diferite forme, Şi negreşit că am fi putut înainta şi mai mult daca frigul nu ar fi fost aşa iute, daca oa-t menii nu ar fi tremurat prea tare în apa rece ca gheaţa, daca nerăspunderea celor de la intrare la strigările noastre nu ne-ar fi dat temerea că poate să ne rătăcim şi să nu mai nemerim pre unde am intrat, deşi puneam semne pre cît puteam pre unde treceam, şi daca nu ni s-ar fi tot stins făcliele, încît, într-un rînd abia rămăsese 3 din 10 aprinse.

La întoarcere, cam pre la jumătatea distanţei ce parcuiasem, un braţ de haos se făcea spre dreapta. Cu toate luminările aprinse am putut vedea terenul solid şi o apă limpede, ca o palmă numai, tremurînd pre lespezi albe de piatră.

Am lăsat doi oameni la cotitură ca să nu rătăcim şi am înaintat pre această adîncime.

La vreo douăzeci de paşi am văzut că se formează o terasă pre o înălţime, unde ne-am putut urca pre un fel de treaptă. Pre terasă nu era apă ; era o mulţime

de oase de diverse mărimi, amestecate într-un noroi galben.

Ce m-a frapat mai mult aici a fost cărbunii ce am văzut amestecaţi prin oase.

Cum s-a putut face foc aci şi în ce stare a fost această Peşteră pre cînd s-a putut face foc într-însa ? — Am luat si cîţiva cărbuni.

Dară de ce aceste oseminte nu sunt risipite prin Peşteră şi sunt astfel grămădite numai la un loc şi amestecate încă şi cu cărbuni ?

De unde acest noroi galben cleios numai aci ? Este el noroiul cărnurilor de pre oase care nu s-a putut nici scurge, nici spăla, fiind localitatea astfel cum să-1 conţină şi să-1 conserve ? Coloarea lui îmi recheamă pre a ţarinei formată în cuburi mice şi poligoni în cele două sarcofagie pre cari le-am deschis acum un an. unul la Celei şi altul la Reşca ; atit numai că aci umezeala 1-a topit, 1-a unificat şi numai pre dasupra avea aspectul unui desen cu arabescuri uşori, din cari ieşea oasele in diferite forme. Acest noroi galben-roşu devenea mai compact în fund. Am observat, cit am putut, să văz vreun craniu, sau căpăţînă, şi n-am văzut nici unul, deşi negreşit trebuie să fie mai in fund. Regret că nu am făcut o colecţiune de diferite cranie ce am găsit adeseaoară, mai cu seamă prin diferite săpături pre la cetăţi şi morminte dace. Ba n-am conservat nici acele două craniuri întrege de femeie romane, îngropată una in timpul lui Caracalla şi alta în timpul lui Commod, pre cari le-am găsit foarte intacte în cele două sarcofage.

Am luat fiecare cîte cît am putut din aceste oase şi citva noroi cu cărbuni, îmbarasaţi de făcliele ce ţineam în amîndouă minele şi de cîţiva staîactiţi, le-am coborît dupe acea terasă, largă ca de 14-15 picioare, şi ieşirăm unde ne aştepta cei doi oameni ce lăsasem in Urma noastră. Strigarăm d-aci cît puturăm, toţi împreună, şi nici un răspuns de la gura Peşterei. Eram siguri cu toate acestea că n-am rătăcit, pentru că găseam la tot pasul semnele ce lăsasem. Este bine în asemeni împregiurări să se lege cineva cu sfori de braţ ca să comunice cu cei de afară. Preste cîteva minute, dupe ce

am mai făcut cîteva ocoluri, lăsînd totdauna oameni cu făclii în urma noastră, am ieşit afară.

O oră şi 40 minute a durat această călătorie, pre care n-a mai făcut-o nimeni pînă la noi, cel puţin în timpii noştri.

Sunt convins că numai în 5-6 zile, 10-20 oameni inteligenţi şi voioşi ca aceştia ee am avut astă dată ar putea izbuti să lărgească gura Peşterei cum să poată intra oricine, să scurgă toată apa din întru şi să dea de lucru naturaliştilor şi arheologilor noştri cari se ocupă de epocele anteistorice.

Negreşit că deschizîndu-se intrarea Peşterei, prin rădicarea pietrişului pînă la pragul său solid şi natural, s-ar scurge toată apa clintr-însa şi izvoarelor vii din întru s-ar putea da o direcţiune cum să-i lase părţile zvîntate, umede numai din picătura care am observat că cade în mai multe părţi, şi care negreşit că, pre cînd este secetă sau îngheţ afară, urmează să fi încetînd.

în întrul acestei Peştere sunt mai multe strimtori şi mulţi stalactiţi, dară este foarte întinsă, şi neapărat că această Peşteră a urmat să fie refugiul atît al omului cit şi al animalelor prin timpii cei mai aspri dinafară, pre cînd aci putea să găsească o adăpostire uscată şi călduroasă.

Negreşit că nu numai în acest loc, unde am găsit noi, urmează să fie oase, şi negreşit că oamenii cari au intrat, din cari mulţi se vede că au şi rămas într-însa, n-au fost cu totul goi si fără nici un obiect, fără nici o unealtă, fără nici o armă de apărare cu dînşii.

Calculeze dară atît arheologii cît şi naturaliştii noştri ca ce fel şi cîte descoperiri s-ar putea face, cînd această Peşteră ar deveni practicabilă in toate adîncimile ei.

Sper că Comitetul arheologic îşi va impune datoria să stăruiască a se trece în bugetul anului viitor 5 sau 6 mii lei măcar pentru această treabă, iară daca aceasta nu se va putea, cred că este bine ca noi, membrii acestui Comitet, să contribuim spre a se putea face această lucrare, care ar putea să devină un nou subiect de cliscuţiune în cercurile savanţilor în mai multe specialităţi.

Dupe această concuistă, voioşi cu toţii în giurul oaselor aduse de p-aia lume, —- ba că acesta este de om, acesta de urs, acesta de nu ştiu _e, — admirînd stalactiţii duri şi coloraţi ca agatul, cum nu se mai găsesc nici într-o altă peşteră pre la noi, am petrecut o seară foarte agreabilă, o noapte foarte urîtă, şi a doua zi am plecat dupe un ocol pre la strungă, unde am găsit diferite scoici împietrite, cari se zic p-acolo „paserile *împietrite",* am pornit pre urmele noastre, şi, pre o ploaie straşnică, care ne-a grămădit cu lăutari cu tot într-o stînă, dupe o călărie cam silită, am ajuns spre seară în Petroşiţa.

Sunt case încăpătoare, curate şi gazde bune în Petroşiţa.

Gazda mea, d. Nică Burlac, necontenit membru în. consiliul judeţean, este un ţăran avut şi civilizat, are o soţie demnă de dînsul şi un îngeraş de copiliţă la carte. Mi-a dat ospitalitate de care simţeam trebuinţa dupe patru zile de osteneală şi dupe patru nopţi de neodihnă.

Cam tîrziu am putut profita de această ospitalitate, pentru că doamnele şi domnii au mai deschis aci un bal la care a eoncurs tot satul, încît, bal sus, bal jos, ar fi fost de minune, daca corpul n-ar fi reclamat necontenit repaus.

Veselia era mare în curte şi pre uliţă ; lăutarii de oraş sus şi lăutarii săteşti jos cîntau de foc şi se bea vin în curte nemilostiv. între lăutarii săteşti era şi o artistă, Mariuţa, care cînta cu cobza şi din gură. Un lucru însă foarte trist : am ascultat ore întrege la cîntecele acestora şi care de care mai desfrinat. Am privit un joc de bărbaţi, mai cu seamă aci, unde gesturile şi figurele erau foarte obscene. N-am auzit în fine o voibă în toate aceste cînlece care să exprime altăceva decît blestemăţie şi căderea femeiei. Nimic de amor, nimic de amicie, nimic de patrie, nimic de vreo iubire de acelea cari înalţă anima şi nobilează sufletul.

A doua zi de dimineaţă s-au plătit toţi oamenii cîţi au luat parte la această excursiune, fie ca lucrători, fie ca călăuze pentru locurile ce căutam, fie ca proprietari de caii ce fusese trebuincioşi. Plata s-a făcut în parte

în mîna fiecăruia, dupe cererea lor proprie, iară nu prin autoritățile locali, si tot ce s-au aclus, fie spre hrană, fie spre agrement, au fost plătite cu prisos.

Un pădurar mi-a adus un ciocan de piatră, necontestat din epoca de piatră lustruită ; foarte elegantă formă. L-a găsit, mi-a spus. prinzînd păstrăvi in Ialomițioară, mai jos ceva de dreptul *Cumpenei Ciocîrlăului, A* mai găsit. îmi spuse, și un fel de săgeată de o piatră frumoasă, in altă zi, tot prinzînd pește, dară a înfipt-o într-un loc pînă să-și isprăvească vînătoarea, si cînd a cătat-o n-a mai găsit-o. I-am plătit ciocanul, în mirarea tuturora, cu 12 sfanți, și i-am făgăduit un napoleon pre săgeată, daca o va găsi. Custure dc piatră zicea el și alții că se găsesc adesea. Despre un alt ciocan de piatră, mai mare și mai frumos, mi s-a spus că-1 are oarecare, dară acel oarecare l-a dai unui alt oarecare și acela nu este acasă. O altă piatră d-o formă ciudată, pătrunsă cu două găure egali încît să bagi degetele printr-însa, mi-a dat-₀ d. subprefect Manolescu, căruia i-a dat-o un sătean. Această piatră însă mi se pare mai mu]t un joc a] naturei decît un rezultat al industriei spre vreo întrebuințare oarecare.

Negreșit că mai multe obiecte de piatră s-ar putea găsi și fără să se facă săpături printr-aceste locuri, pre unde dacii se vede c-au avut reședențe importante, și nu ar fi rău daca s-ar recomanda căutarea și adunarea lor. Un lucru numai să se observe bine : să nu se ia nimica fără plată, ci să se plătească astfel, din contra, cum să facă impresiune și celui ce l-a găsit și celor ce au văzut cum a fost plătit.

Ni s-a șoptit de către un preot că un primar ar fi avînd un foarte frumos obiect de o foarte frumoasă piatră ; am comunicat aceasta d-lui subprefect, de a cărui bunăvoință și stăruință inteligentă nu am avut ocazie să mă îndoiesc, dară dupe toate investigațiunile ce a făcut, mi-a spus că, deși dase in urma lucrului, iarăși i-a pierdut urma ; se bizuie însă a-l găsi.

O altă persoană a venit să-mi spună, cu mare mister, că el a văzut acest lucru, că este mare de o palmă, verde ca matostatul, găurit, ascuțit etc. ; dară că pre acest lucru nu voi putea pune mîna prin autorități, ci

numai dumnealui va face să-mi vină lucrul acasă la București, pre care să-1 plătesc bine daca voi să mai capăt ceva. Am subscris la toate condițiunîle și acum aștept pre omul misterios să se ivească cu lucrul cel minunat.

Este însă ceva și mai important, despre care mi-a vorbit un om care vedeam că știe ce spune : „o placă de marmură groapă și grea, mărime de 2 palme în lung și în lat, pre care sunt sculptate in relief trei figure, una care înjunghie un bou și alte două cari stau în picioare. Cite trele figurele eu căciule țurcănești în cap. O are oarecine, care vrea să o vîndă cu 20 de napoleoni : s-a găsit tot în preajmele *Cumpenei CiocîrMuluj,* într-un văleel, dară persoana care o are nu poate să o arate acum și nu vrea să i se știe numele".

Am jurat ^ă păzesc secretul, am promis să dau suma cerută și aștept cu nerăbdare să văz ce lucru este. pentru că și acesta tot aici la București o să mi se aducă. Neapărat că este o versiune mithriacă.

Unul din fragmentele de cremene albă ce am găsit la Cumpăna Ciocîrlăului este interesant, pentru că este partea cu *bi/lba* a custurei, adică partea aceea care se înfigea sau se lega în lemnul ce servea de miner la aceste custure ; este interesant, pentru că, deși din cremene se poate scoate așchie prin strîngere sau prin izbire, nu se poate însă scoate părți adîncate fără ca adîncătura să se prelungească, și această parte de custură cu bulba făcută spre a se putea înțepeni tare în lemn, are asemene adîncime. Custura este foarte curioasă dupe mine, care mi-a trecut prin mină pînă acum foarte multe asemenea custure de cremene.

Este lucru de profund studiu să vază cineva cum aceste așchie de silex, găsite fie în Irlanda, fie în Elveția și în Danemarca mai cu seamă, sunt aceleași fără nici o osebire, atît în materie cît si în fason, cît și în procedarea spre fasonarea lor, cu cele ce se găsesc prin toate localitățile pre unde necontestat au locuit dacii.

Să mă cerc aci să dau numirile ce cred mai apropriate acestor diferite obiecte de piatră mai adaptate cu lucru], cel puțin observînd forma, daca nu voi putea ghici tocmai întrebuințarea lor.

La noi se găsesc mai multe obiecte de piatră decît de bronz prin localitățile dace ; sau, pot zice şi mai mult, pot zice că bronzul se găseşte foarte rar în comparațiune cu obiectele de piatră ; de aceea obiectelor de piatră simț trebuința să dau mai întîi numirile. Şi de dau numirile arbitrar acestor obiecte, indicîndu-le pre cît se poate forma, este ca să pot fi înțeles de către cei. ce Ie găsesc.

1. Cele ce se numesc *eclats de silex** prin cărțile de arheologie, traduse de mine „aşchii de cremene", le voi lăsa cu această numire pre cît timp forma acestor aşchii nu-mi va arăta daca au servit drept cuțit, drept săgeată, sau drept altceva determinat.

2. Cele ce se zic cu un nume impropriu, dupe mine, în general *hîidies de silex,* le voi numi, conform formei lor, pre unele „dalte" şi pre altele ..topoare", împărțind daltele în mari şi mice, pentru că pînă acum două mărimi numai cu aceeaşi formă am văzut la noi. Cea mică, niciodată mai lungă de trei degete şi mai lată de două degete, n-a putut servi decît vîrîtă într-un lemn fie ca cap de lance, fie ca orice alt spre a răni cu dînsa. ** Cele mari cari nu trec în lungime de o şchioapă şi în. lățime de un lat de mină, cari au şi ele. ca şi cele miee, acelaşi fason, lătărețe şi ascuțite la un capăt, şi bulbate, adică inegali la capătul celălalt, se pot împumna foarte bine fără nici un alt miner, şi servi în chipul ce servă pumnalul.

Posed în colecțiunea mea două magnifice specimene de aceste *dalte mari de silex :* una neagră şi alta albulie, căreia nu i-am putut găsi asemenea nici într-un muzeu d;n cîte am vizitat. *Daltele* cele mice se găsesc foarte des, mai ca şi *custurele* de silex, pro cînd *daltele* cele mari se găsesc foarte rar.

•*i.* Ceea ce se numeşte *dague* sau *lance* nu am găsit încă la noi spre a le putea da o numire conform lucrului. Un singur fragment am găsit în cetatea de la Calofireşti, unde am săpat acum un an, clară acest fragment se poate bănui numai oă ar fi dintr-o dagă sau dintr-o lance de piatră. Fragmentul meu este de cremene vînătă.

4. Ceea ce se găseşte la noi adeseaori, cu mult mai rar însă decît custurele, sunt *săgețile de piatră,* şi cari se numesc de către simplicitatea țăranilor „săgeți de trăsnet". Am văzut cîteva d-asemenea săgeți pre cînd nu le căutam ; de cînd le caut însă, numai una am putut găsi, dc silex, albulie în galben, întocmai cu desenul fig. 92 a lui Lubbock. Admirabilă lucrare. Este numai de 2 degite lungime, tăiată cu măiestrie pre amîndouă fețele, ascuțită şi dintelată în colțişori pre amîndouă laturele, scobită din jos şi prelungindu-se în doi craci proprii a se înfige sau a se lega în lemnul săgeții. Această săgeată lucrată cu mare finețe, cu o eleganță admirabilă, o posed în colecțiunea mea.

5. O altă armă de piatră s-a găsit acum trei ani în preajma cetății din munții Mehedinților numită „Zidina dachilor". pre care am vizitat-o acum un an şi unde n-am avut timp să sap pre cît trebuia. Acest instrument, de rezbel negreşit, care se poate împumna de la mijloc, este ascuțit rotund de o parte şi ascuțit lătăreț de partea cealaltă, pre ambele fețe. Are întocmai forma figurei 71 din Lubbock, pre care o dă sub numele de *„hâches de pierre",* găsită în Irlanda. Eu scot şi această formă din categoria topoarelor, neputîncl-o clasa fiindcă numai una am văzut, pre cave o posed eu, care să se poată zice din epoca de piatră lustruită.

O alta în forma ei, pre care mi-a arătat-o un amic, este cu totul naturală, fără să trădea nici o tocitură prin frecătură, de vreo parte a ei ; zic acestei arme docamdată, foarte impropriu, *„tîrnăcop de piatră",* pentru că cu tîrnăcopul ar putea semăna mai mult, dacă ar avea o gaură la mijloc precum are tîrnăcopul. Tîrnăcopul meu este de serpentină şi foarte intact. Mai posed şi un alt asemenea tîrnăcop, din epoca de piatră brută sau palcolitică, pre ale cărui laturi se văd pronunțat frecăture spre a se putea împumna.

6. Dau sub numele de *topoare* toate acelea arme de piatră cari, în deosebite forme, sunt ascuțite sau la o parte sau de amîndouă părțile, sau ascuțite numai de

*** Să fie înțeles că de cîte ori zicem „silex", ințelegem „cremene" (n.a.).**

**** Un marc lux se vede că era cu aceste dalte. Posed una de o frumusețe nespusă (n.a,).**

o parte, şi gogoneţe sau numai rotunde de cealaltă parte, eu o gaură la mijloc spre a i se pune coadă. Am văzut şi am avut dupe vremi mai multe diferite topoare de piatră. Sunt ciţiva ani de cind am dat şi la muzeu două asemenea toporaşe, împreună cu două măciuce de piatră. Actualmente posed eu două asemenea topoare şi d. Nicolae Kretzuiescu unul. Altele nu cunosc la noi. Cîte trele aceste topoare sunt de piatră neagră bălind în verde, în diferite forme elegant lucrate.

7. Sunt mâciucele de piatră. Acestea se găsesc în diferite forme şi mărimi, de diferite pietre. Am văzut odată una de silex. Sunt toate rotunde sau colţorat rotunde, sau in muchii rotunde, toate găurite la mijloc.

8. între armele de piatră negreşit că putem clasa şi pietrele fasonate pentru praştie, rotunzite într-adins, ca pumnul de mari, de cari se găsesc în mare număr prin toate localităţile ocupate de daci. Am găsit una de silex, crăpată însă în două ; este la muzeu.

Tot între aceste pietre pentru praştie trebuie să clasez şi altele mai mice, rotunzite de natură pre prunturi, dară adunate într-adins şi grămădite la cîte un loc. Am găsit mai cu seamă de aceste pietre mice, de praştie mai toate, ca nuca de mari, adică variind oval între cea mai mare nucă şi cea mai mică nucă, la Calofireşti în Teleorman, unde am săpat într-o cetate dacă şi în Mehedinţi la Cetatea latinilor, care, precum am demonsCrat-o an, este necontestabil cetate dacă. Toate aceste pietre sunt de silex negru şi adunate mai mult pre ţermuri şi plagie de mare, decît pre prunturi de gîrlă. Am dat mai multe la muzeu ; posed şi eu în colecţiunea mea.

9. Mai este încă un fel de instrument care abundă pre la toate localităţile locuite de daci si totdeodată şi pre la ruinele romane. Acest instrument este o piatră găurită, lătăreaţă, mai îngustă sau mai lată, mai lungă sau mai scurtă, totdauna găurită însă, despre care piatră arheologii zic că ar fi servit spre a se îngreuia plasa sau năvodul pescarilor. Aşa ar fi, şi nu pot avea o altă părere dupe cite se găsesc, făcute chiar si de cărămidă, pre marginile Dunării şi ale gîrlelor mai importante. Dară prin vîrfii munţilor, prin văile unde păstrăvul se prinde cu mîna, ce avea să facă plasa sau năvodul ? Am dat multe

de acestea de piatră şi de cărămidă, arsă şi nearsă, la muzeu. Posed una însă în colecţiunea mea, care s-a găsit la *Zidina dachilor* şi care este de toată frumuseţea. Este mai lungă de o palmă, lătăreaţă, de piatră vînătă tare, ascuţită foarte potrivit, spre o parte, şi găurită foarte regulat spre cealaltă parte, cu o gaură cît să intre degetul cel mic. Forma obiectului şi locul unde s-a găsit nu opresc de a nu-1 clasa între armele de piatră şi a-l numi, dupe forma lui, *dagă.*

Asemenea pietre găurite sunt multe. Vreo două din colecţiunea mea, d. Alexandru Odobescu, care se ocupă la noi special cu epocele anteistorice, Ie-a şi dus acum un an la congresul arheologic ce s-a ţinut la Copenhaga. Nu aveam atunci acest admirabil specimen. între aceste pietre lătăreţe şi găurite, spre a nu lăsa să se amăgească amatorii ce le-ar căuta, trebuie să disting pre acelea cari se găuresc natural, pre prunturi, de izbirea puternică a vreunui şipot sau curent răpede, în partea cea mai slabă a pietrei .şi care cu timpul o pătrunde, formind într-însa o gaură, foarte regulată uneori. Acestor pietre le zic ţăranii, cînd le găsesc, „pietre prin cari bea curcubeul apă". Puţin însă voind să observe cineva, poate face foarte lesne osebirea între cele găurite de mînă de om cu vreun instrument, fie şi chiar tot de piatră, şi cele găurite de natură.

Cea mai frumoasă şi aceea care ar putea înşela şi mai mult că ar fi găurită de mînă de om esle una cu două găuri foarte egali într-însa, pre care am spus că mi-a dat-o d. subprefect Manolescu, găsită pre pruntul Ialomiţei.

Asemenea pietre găurite se pot împărţi dară în trei categorie dupe părerea mea : ca arme, ca greutăţi pentru plăşi şi năvoade şi ca unelte întrebuinţate la pînzărie sau ca capete de drugă, sau ca alte unelte care nu şi-ar mai fi avînd astăzi analoge. Şi este foarte probabil ca femeiele vechimii să fi profitat la trebuinţele lor casnice şi chiar de pietrele găurite de apă pre prunturile gîrlelor, care s-ar fi găsit în toţi timpii. Celelalte instrumente şi obiecte diferite de piatră cari se găsesc cîteodată şi cu diferite forme, de la pietrele între cari s-a strivit meiul pre cînd nu se făcuse rîşniţa, şi de la

pietrele pentru spălarea corpului, cari se găsesc totdauna alături cu oseminte dace, pînă la undreaua ingenioasă cu ureche, toate aceste instrumente nu mă cerc să le descriu aci unde am vrut să enumăr numai armele de piatră, să le clasez oarecum şi să le dau cile o numire proprie sau mai potrivită cu formele lor, spre înţelesul românilor.

Cînd voi putea aduna mai multe de aceste obiecte mă voi cerca să le specific oarecum.

Tot astfel nu mă pot ocupa aci nici de obiectele de os, de corn şi de dinţi sau *defense*.

Aşadara, armele de piatră care s-au găsit pînă acum la noi, pre cari le-am văzut, din cari am dat eu la muzeu şi din cari posed eu în colecţiunea mea, sînt acestea :

1. Aşchie sau custure de cremene.
2. Dalte mari de cremene, sau de altă piatră.
3. Dalte mice de cremene, sau de alte pietre.
•l. Suliţe de cremene sau de alte pietre, din cari am găsit însă numai un fragment.
5. Sâgete de piatră.
▷. Tîrnăcop de piatră.
7. Topoare de piatră.
8. Măciuce de piatră.
9. Pietre mari de praştie.
10. Pietre mice de praştie.
11. Daga de piatră, în fine, pe care o numesc astfel foarte impropriu, dară n-am cum a-i zice.

Obiectele de bronz, necontestabil din epoca de bronz, se găsesc şi de acestea multe pre la noi ; dară, am putea spune daca aceste obiecte s-au fabricat aici, sau au venit fabricate aiurea, precum am putea asigura pentru unele, cel puţin dintre cele de piatra ? Ele au asemănare cu cele cunoscute sub numele cehe, daneze, şi irlandeze chiar.

De unde, ne-am întreba, modelurile irlandeze în Dacia ? dupe ce ne-am da un rezon oarecare despre cele celte şi despre cele daneze.

Am mai multe specimene în colecţiunea mea, găsite toate în ţară pînă pre dincolo de Carpaţi şi prin partea orientală a Transilvaniei.

Cînd vorbim oare despre atestările lui Esiod şi Omcr in privinţa bronzului ce a precedat fierului, şi în privinţa fierului ce a urmat imediat bronzului prin războaiele Greciei pre coastele Asiei Mice, ştim ceva daca pre atunci în celelalte părţi ale Europei erau cunoscute fabricările acestor metale ?

Şi daca în celelalte părţi ale Europei nu a fi fost cunoscute aceste metale, putem noi încredinţa câ nici în părţile noastre n-au fost cunoscute ?

Daca cu înlesnirile comunicaţiilor moderne, o aflare, o invenţiune, in Englitera sau în Franţa, ajunge cu anevoie cunoscută în părţile chiar ale Europei mai înapoiate, cum am putea presupune că aflarea fabricării bronzului şi a fierului s-ar fi întins imediat, sau în acelaşi secol măcar, din centrul civiizaţiunei epocei în Europa pînă la extremităţile inculte ale Europei ?

Astăzi chiar, locuitorul munţilor, păstorul şi pădurarul, ştie el ceva despre ceea ce treoe de mai elementar în privinţa iuvenţiunilor în Bucureşti, chiar în capitala ţărişoarei sale ?

Au putut să treacă mulţi şi foarte mulţi secoli pînă cînd locuitorii Carpaţilor să poată vedea vreun produs din aceste metaluri, aflate cu un secol mai înainte de Omer şi Esiod, pre părţile despre cari vorbeşte Esiod şi Omer.

De la rezbelul Troiei pînă la August, cînd a început să se zică în lumea civilizată cîte ceva despre daci, sunt 12 secoli, şi comerciul Mării Negre, al acestui *pont* care se zicea înainte *Axin* în loc de *Euxin,* adică nepriimitor, sunt dovezile cele mai mari că pre coastele ei se ţinea întins prin Persia din fundul Indielor cu aceste părţi de locuri.

Să mă hazardez să fac o supoziţiune, mai cu seamă că aci vorbim afară de istorie. Este ştiut, se crede cel puţin de către mulţi arheologi, că metalurile s-ar fi scos din pămînt şi s-ar fi fasonat spre întrebuinţare mai întîi în Orient. Care parte a Europei ar fi fost în stare să primească mai întîi aceste descoperiri binefăcătoare ale Orientului, decît Dacia, oare face pragul între Orient şi intre Occident, pentru că de unde vor fi găsit dacii arme ca să se poată bate cu Darie, cu Alexandru

şi cu. Lisimah, şi ce fel vor fi fost aceste arme multe ? Negreşit că aceste arme nu puteau fi venite toate din străinătate. Negreşit că, spre a putea ţine război aproape un secol, cu romanii chiar, cari stăpâneau din timpii lui August pînă în Dunăre şi pînă la gurele Dunării, a trebuit să aibe dacii arme multe şi bune.

încă pînă astăzi muzeul nostru nu posede o colecţiune de acele arme ale dacilor şi nu le-am fi cunoscut nici forma, daca nu ne ar fi conservat-o Coloana Traiană. Să căutăm întîi aceste arme, să adunăm multe, şi apoi să cătăm a le clasa şi a le despărţi pre epoîele mai întîi istorice şi apoi anteistorice.

Civilizaţiunea la noi a venit pre două părţi: pre ţermii Mării Negre, din Persia şi India, în anticitate ; şi pe Dunăre, mai în urmă, prin Tracia şi Macedonia, din Grecia. Necontestat însă că prima civilizaţiune ne venea din Indii prin Persia şi prin Meothida, pînă încă să nu înceapă a ne veni cealaltă prin Macedonia şi Tracia. Istorie sau legendă, argonauţii au găsit pre daci civilizaţi la gurele Dunării, avînd şi chiar templuri.

La spate aveam Sarmaţia şi Germania, mai inculte cu mult decît noi. Aşadară, să vedem cine a venit prin Persia cu coiful frigian şi cu zeul Mythra cu tot cultul lui, şi din Indie cu *Paserea Măiastră* etc. ? Asupra acestei întrebări aş putea răspunde atunci cînd, adunate multe, foarte multe obiecte de piatră, s-ar Lface cercetări asupra materiei din care se compune fiece obiect şi asupra originii lui.

Dupe aceasta, ce a urmat să ne vină d-a dreptul din Orient şi ce a început să ne vină prin Macedonia şi Tracia ?

De unde scoteau dacii atîta argint pentru atîta numerariu si cum de numerariul lor nu era nici aur, nici aramă ?

Cum ştiau ei să lămurească acest argint astfel precum îl vedem în abundenţă în timpii din urmă ai dacilor, care la început era bîlionul cel mai grosolan, scos negreşit astfel din pămînt; şi pentru ce toată moneta lor era numai de argint, imitaţiuni dupe diferitele monete de argint ale Traciei şi Macedoniei, pre cari monete din mare greşeală d. Du Chalais le atribuie Panoniei, pre

cînd Panonia şi-a avut moneta ei foarte distinctă, care nu se poate confunda nici într-un chip cu a Daciei ?

De unde vine aceasta că monetele cele mai veche ale Daciei sunt de *billon,* argint, aramă şi puţin aur, de multe ori şi plumb ? Cu cît înaintează rămîne argintul foarte lămurit si se găsesc mulţime de monete dace, drachme, didrachme şi tetradrachme mai ales, imitaţiuni, dară localizate. Şi cu acest argint monetar în Dacia, nu găsim monetă de aur sau de aramă decît străină Daciei, precum monetele de bronz ale Macedoniei şi ale regilor Traciei şi monetele de aur ale lui Lisimah, ale lui Alexandru III al Macedoniei şi ale tată-său, Filip al II-lea etc. Pentru ce dacii bătea monetă numai de argint, cînd ei aveau şi aramă şi aur, şi poate în abundenţă, căci zică cine orice va zice, zvîrcolească-se oricît vor putea arheologii noştri, vasele de aur de la Pietroasa sunt vase dace cu stil dacic pentru un cult din Dacia.

Aveau clară dacii aur, aramă, cum şi fier, necontestat, precum aveau şi argint. întrebuinţau însă aurul în ornamente şi spre serviciul divin, argintul pentru monetă, arama pentru arme şi vase de casă, şi fierul asemenea pentru arme işi plugărie. Un fier de plug de bronz l-am găsit eu în cetatea dacă de la Nedaţi în Vlaşca, plasa Glavaciocul, pre la 1858 şi l-am dat la muzeu, şi o seceră de bronz pre care o conserv în colecţiunea mea. Dovadă că dacii întrebuinţau arama şi la plugărie.

Fierul subţire al armelor s-a pătruns de rugină şi a pierit; oel gros al plugăriei a rezistat, şi poate preste douăzeci de instrumente de fier am depus numai eu în muzeu. Bronzul, arama, care rezistă, ni se iveşte foarte des prin locuinţele dacilor, în diferite obiecte de rezbel şi de căsnicie.

Nu sunt însă de părere că obiectele de piatră ce găsim sunt toate fabricate mai înainte de a se fabrica metahjrile de către daci, care fabricare poate să fie foarte veche, poate să fie chiar şi de pre atunci de pre cînd Esiod vorbea de aceste metaluri. Este atîta fineţe, desemn şi măiestrie în fabricarea unora din obiectele de piatră găsite la noi, că este cu neputinţă să se fi fabricat într-o aşa adîncă vechime, pînă adică să nu se cunoască aci fabricarea metalurilor. Şi apoi, afară de silexuri, cari

şi-ar permite fabricarea prin strînsoare sau prin ciocnire cu alt silex, sunt celelalte din deosebite pietre, tari şi în aşa fasonuii că nu se poate presupune măcar că n-ar fi ieşite din Instrumente de metal şi încă din instrumente perfecţionate.

Paleolitica-şi are toate rezoanele a se presupune în lipsa totală a fierului şi a bronzului, fie găsite în diluvîu sau în tărîmuri postdiluviane. Neolitica însă cu greu să se poată clasa înaintea tuturor metalurilor. Ea urmează să se fi fabricat şi în epoca de fier chiar; şi la noi s-au fabricat multe arme de piatră, pentru că se găsesc cu mult mai multe decît armele de bronz.

întrebarea este cum de aceste arme de piatră, cum de aceste arme de silex sunt înocmai ca acelea cari se găsesc şi prin Helvetia, şi prin Scandinavia, şi prin Irlanda şi Scoţia? Şi apoi, cum de cele mai multe arme de silex din Europa veche se potrivesc aşa de bine cu cele găsite în America, şi chiar cu cele ce se fabricează astăzi prin popoarele sălbatice ale diferitelor părţi ale lumii ? Acestea sunt observările cari pot să confunde pre etnologi.

Iară cît pentru cercetarea epocei civilîzaţîunii dacilor, necontestat că ea dată cu gradul ei în toate aceste patru epoce. Monumentele ce găsim din cîte aceste patru epoce vădesc aceasta necontestat.

Acum, aceste epoce fi-vor ele contimporane pentru toate localităţile ? Negreşit că nu.

Dacia, trebuieşte ea să se coboare cu aceste epoce ale ei la timpii acestor epoce în celelalte părţi ale Europei ? sau să se urce a şi le căta pre acolo de unde-i venea ei prima civilizaţiune, în Orient ?

Post-a Dacia mai întîi în contact cu civilizaţiunea din Europa, din Grecia şi Italia, sau cu civilizaţiunea din Orient ? E lesne să zicem : Zamolxei s^a dus în Grecia, s-a civilizat robind la Pitagora şi s-a întors ca să civilizeze pre daci. Dară acestea poate îndestula pre arheolog sau pre etnolog, cînd mai ou seamă găseşte aci trăsure de civilizaţiune mai nainte de toţi Pitagorii ?

Dacia a avut şi ea civilizaţiunea înnăscută şi pre înalt dezvoltată : o civilizaţiune pelasgă sau şi antipelasgă din Orient, şi apoi o civilizaţiune traco-greacă venită mai tîrziu. Civilizaţiunea ei proprie, în natura şi caracterele ei, a absorbit civilizaţiunile venite de aiurea, încît a făcut că dacii, cînd s-au putut cunoaşte, s-au găsit cu o civilizaţiune aparte, eu un stil al lor aparte, încît dacii să fie un popor distinct, nici indian, nici egiptean, nici persan, nici grec, atît în viaţa lui cît şi în costumul lui, cît si în armarea lui, cît şi în religiunea lui.

Da ; cînd lasson a găsit gura Dunării cu cinci limbe, spre a se scăpa într-însa de goana regelui Colchidei, a găsit la gura Dunării un popor blind .cultivat, cu religiune nobilă şi agricol, cu legile lui făcute de dînsul şi respectate de către dînsul, care s-a înfiorat la sălbatica crimă concepută de fiica regelui Colchidei şi săvîrşhă de cel mai ilustru principe al Greciei. lasson şi Medeia nu erau atît de civilizaţi pre cît erau dacii, în acele vremi în cari Esiod şi Omer se sforţa să stabileze o istorie grecilor pre tradiţiuni. Pre una din stîncele din-stînga Tulcei urmează să se fi agăţat capul şi minele nenorocitului Absirte ca să mai împiedice răpeziunea goanei ce urmărea pre aceşti iluştri criminali, atunci pre cînd în lumea civilizată a Europei, în Grecia mai ales, numai prin crime se consacra virtutea.

Da ; aci, între daci, a trebuit să se rădice mai pre urmă acel oraş fortificat *Thomi* (pentru că eroul *Thomas* este o ficţiune, deşi-1 consacră monetele Thomei), purtînd în numele lui suvenirea celei d-întîi crime văzute aci, şi care mai tîrziu, dupe XIII secoli, era destinat să privească expiînd, încetul cu încetul, opt ani de zile, crima sa cea mare, poetul Ovid : acel ciocoi clasic al vechimii, care pentru egoismul d-a se mai putea scălda în eboşuri pre lîngă desfrînata princesă, fiica lui August, a deificat pre cel d-întîi monarh, stabilindu-i un cult şi constituindu-se el preot al acelui cult. Oraşul zidit în memoria unei crime atroce trebuia să vază expiînd intr-m-sul cea mai mare crimă ce a putut face un om contra umanităţii, crima de *les-umanitate,* crima *Monarhia* în Europa, care tiranează lumea de 19 secoli, aproape, în numele dreptului divin : al dreptului divin, dat monarhului de către ciocoi ca acel mizerabil care a fondat şcoala.

Da ; din Thomi privea cel mai frumos geniu al secolului lui Aiigust pre dacii bărboşi, pileaţi, cu sarlcele pre

ei, trecind călări pre ***Dunărea*** înghețată ca sa ia ce Ic trebuia din Moesia romană, căutînd cu aceasta necontenit gîlceavă Herniei, pre care a sfidat-o necontenit un secol întreg, pînă să vină marele general Crinitu Ulpiu Traian pre toronul Romei, chemat de către slăbănogul Nerva cu două versuri ale lui Omer, prin cari preotul Clirisij chema râzbtmarca lui Apolon contra danailor. Traian veni în Roma spre rădicarea ci şi spre nimicirea daţilor.

Din Ttiloea privea Ovid şi admira pre războinicii daci, cu armele lor perfecte, cu săgeţile lor veninate şi cu pene viu colorate, pre cari colori ştiau femeile daoe să le scoată din buruiene şi rădăcine, meşteşug pre care nu l-a pierdut femeiele Daciei nici pînă astăzi.

Aci a scris Ovid acea lungă poemă, subiect dacic, scils în versuri în limba dacă, poemă pre care o cetea el dacilor, **şi** plîngeau dacii : poema despre care vorbeşte el atîta către amicii săi din Roma, în *Tristele* şi *Ponticele,* dară care poemă din nefericire n-a putut ajunge pînă la noi, spre a putea şti şi noi ce limbă era aceea a dacilor, în care scria Ovid poeme întinse, în care ţinea Zeuteu cursuri de ştiinţe naturali şi în cari vorbea Zamolxe despre nemurirea sufletului.

Acea limbă a dacilor a pierit cu toată istoria dacilor ; rămăşiţele ei s-au confundat în dialectele **şi** glosele legionarilor romani, precum obiectele deprinderilor dace s-au confundat în obiectele deprinderilor romane şi le găsim amestecate prin ruinele romane, şi chiar prin unele ocoluri dace ; dovadă că găsim prin ruine obiecte necontestat romane amestecate cu obiecte necontestat dace, **şî** din epoca de fier şi din epoca de bronz, şi chiar din epocele de piatră, silexuri fasonate în custure **şi** dalte etc., etc.

Convin deci că civilizaţiunea dacă a fost tîrzie, a mers încet, şi că nici n-a ajuns la gradurile celorlalte civilizaţiuni ale altor popoare din vechime, din antichitate, pre cari le admirăm în rămăşiţele lor *anteistorice,* precum în Indie şi Egipt, şi în rămăşiţele lor istorice, precum în Grecia şi în Italia. Susţin însă, cu documentele în mînă, că civilizaţiunea dacilor este foarte veche şi contimpurana poate cu cele mai vechi din Orient.

(1870, 20 august I 1 septewibriel

E-ste prima seriet'e tipărită a lui BolIîdC, apărută "u titlul „pretențios", cum spâne D. Popovici : ***Operilc lui Cesar Brdliac. Meditații,*** București, Tip. lui Eliad, 183R. Pînă astăzi a cunoscut doar o singură reeditare, în edi"yia lui Petre V. H.in^s din 1915.

Petre Grimm ', infcr-o analiză a traducerilor și imitațiilor românești după literatura engleză, constată influența preromanticului englez Young in ***Meditații.*** Din ***Nopțile*** scriitorului englez făcuse o primă traducere în 1831 Simion Marcovici, reeditată biliar în 1835.

D. .Popovici, care a Întreprins o temeinică cercetare a operei lui Bolliac, acceptă aceeași influență, la rare adaugă pe •cea a lui LBmartmc, și consideră ***Meditațiile*** „un exercițiu modest, o digitație nec xperimentatn pe o ''laviatură bogată. Stările de sentiment cultivate în ***Meditații*** sînt caracteristice pentru tinărul dc *22* de ani, ale cărui trăsături sufletești nu ș-au individualizat și a cărui limbă este total lipsită de putere d« plasticiza re".

O aprofundată analiză face Ovidiu Papadiina, autorul excelentei monografii asupra lui Bolliac, arătind că ***Meditațiile*** •se integrează in tradiția veche 'a meditației în proză. In epoca în care apar, genul era foarte răspîndit la scriitorii români cunoscuți (Heliade, Asaehi) și mai pu'țin cunoscuți astăzi.

' Facem precizarea, pentru referințele critice date în Note numai cu numele autorului, că sursa bibliografică Completă se găsește în capitolul respectiv din Bibliografia de la sfii-șilul edi-I ici de față.

Pe ba^a deosebirilor de preocupări şi comparaţiilor do texte, Ovidiu Papadima contrazice influenţa lui Young. Există deosebiri iundamentale, atit arhitectonice cît şi tematice. „Scriitorii noştri se îndreptau — ara15 Ovidiu Papadima — firese spre meditaţia in p-e-ză de tipul preromantic .şi romantic, în care accentele elegiace predomină asupra reflexiiunilor morale.' Criticul găseşte-rnai degrabă atitudini byronienc, dar înclină spre scoaterea Afe-*dilaţiilor* de sub influenţe străine şi punerea lor sub semnul unei experienţe biografice. „Tn orice *caz, Meditaţiile* din 1833 nu-i anunţă încă pe gazetarul Boliac. Ele sînt opera de căutare de sine, profund liirir-ă, . unui tinăr zvăpăiat care vrea totuşi să pară cuminte". „Sub masca meditaţiei «-evlavioase», Boliac strecura atitudini de revoltă byroniană împotriva imaginii oficiale a dumnezeirii." Subliniind ideile din prefaţa *Către tinerii rumâni,* Ovidiu Papadima conchide : „Scriind astf-.'l prefaţa, tînârul Boliac iţi depăşea meditaţiile, ca orizont şi ca actualitate ii ideilor în epocă. Depăşind faza exclusivă a lamentaţiilor asupra propriului sau destin. Boliac- isi îndreaptă de pe-acum privirile — fie si numai încă sub zodia entuziasmului fără spirit critic — către problemele fundamentale ale culturii írt ţara lui şi uneoni chiar dincolo de ele. Operă naivă şi juvenilă, această prefaţă depăşeşte preocupările iniţiale de facturii literarăale tinărului dornic ric a pătrunde cu succes în republica literelor şi devine astfel primul document al «indicii *sociale* a lui Boliac."

Paul Cornea, socotind *Meditaţiile* cea mai consistentă manifestare literară pînă la 1840 in activitaten lui Bolliar („totul e artificial, construit, puţ în scenă, dar nu fără talent"), i^i exprimă certitudinea că izvorul principal de inspiraţie 11 [ormeaz i *Nopţile* lui Young, la care scriitorul român a ajuns prin intermediul cMebret traduceri franceze a lui I,e Tourneur, alături de ecouri din alţi autori, ca Hervey, Gray, Lcgouve, Parny. Rousseau. Şî continuă Paiul Cornea : ..Compunerile sînt interesante ca simptom. F.le relevă ascendentul unor anume modela romantice şi preromantice asupra scriitorului, în speţă a valorilor tulburi, ceţoase, prezumtiv ossianeşti, cu desfăşurări patetice şî emfază teatrală. Ele exemplifică, In acelaşi timp, resursele si mijloacele talentului. Din -acest ultim punct de veciere, lectura surprinde : în ciuda evidentei lipse de maturitate, a manevrării stîngaee a limbii şi a unei voinţe ostentative dc a supralicita coarda emotiva, se simte totuşi in jocul cu vorbele al tînărului

Bolliac o putere expresivă incontestabilă. Proza sa *e* internai de retorică, dar are ritm, fraza denotă echilibru şi sonoritate."

Dc cărticica lui Bolliac se ocupă cel mai mult Mihai Zamfir, într-o lucrare dedicată poemului românesc in proză, apărută în W?I cu privire La secolul XIX, reluata şi adu.s.i la *A m* liJ87. Pentru Meditafii, care sînt „un exerciţiu stilistic de adaptare", Mili.u Zamfir alătură influenţei lui Young pe cea a lui Lamartine : ..dacă fraza cadenţată a fost şuierată de Young (în variantă Le Tourneurl. in schimb, substanţa poetică a textului se dovedeşte a fi prin excelenţă lamartiiiiană". „Exegeţii meditaţiilor de debut ale lui Bolliac — arată Mihai Zamfir — au remarcat decalajul permanent existent intre religiozitatea obstinată a lui Young şi revolta permanentă din textul românesc. Unica explicaţie o pot oferi poemele lairmrliniene." Este interesantă constatarea aceluiaşi autor asupra lexicului : ..Textul Medita)iilor se caracterizează printr-un mare număr ele neologisme, majoritatea de origine- franceză, care punctează fraza, dîndu-i o alură specifică. Cronologic, această scriere este una dintre primele opere lite-p-are româneşti ce lixează în limbă noile cuvinte, conferindu-]c autoritate. O parte din ele s-au menţinut in forma adoptată de Bolliac — fapt remarcabil in acea epocă de incertitudine orto-epică -ţi grafică : *absolut, agonie, amor, armonie, atom, azil, efemer, latul, gigant, labirint,* Itr«, *meteor, mister, monstru, pavilion, religie, tortură, triumf* etc. Sunetul propriu acestei melodii începătoare rezultă insă din utilizarea unor neologisme azi stridente, dar curente la 1835 : *eco, junie, objet, sujet, suvenir* etc. 1...J Caracterul puternic novat*>r al limbajului lui Bolliac este sesizabil numai prin referire la un stadiu anterior al limbii literare, în care moştenirea fanariotă — compusă în special din cuvinte greceşti şi turceşti — era încă precumpănitoare." Mihai Zamfir este de părere că această scriero a lui Bolliac a rupt — lexical — toate legăturile cu epoca anterioară. După ce inventariază principalele mijloace stilistice ale *Meditaţiilor,* acelaşi autor afirmă : „Ajuns accidental in estul Europei, Young a antrenat scriitorul român pe panta noutăţii şi, împreună cu Lamartine, a sugerat ideea unei formule literare originale. Efectul literaturii sentimentale enulezc. combinate cu cea recent romantică, a fost neaşteptat si diferii ca spirit de epera lui Young ; dacă HoUi-ae a preluat din romantism nota gravă şi protestatară, cl a pus o surdină instinctivă filozofiei tradiţionale. Din punct de vedere prozodic, autorul român compune o alcătuire confor-

mista. do proză ritmată arhaic. |...] în litcraturd noastră, Bolliac sc află încă la faza compromisului cu tradiția ; generația pașoptistă receptează încă un Young ornamental. De abia cea numită -post-oașopti'.la-- va redescoperi operele prtromantice in perspectiva melancoliei negre și a disperării, Preromantismul lui Bolliac arninlă o nouă stare de spirit, fără a trage însă, conceptual și stilistic, concluziile."

POEZII

LA MUZA MEA

..Foaie pentru minte, inima și literatură", Brașov, 1844, nr. *4. 0* oct. In voi. . *l'oetii nuoe.* București, In tipografia lui Eliade, 1847 (prima poezie în sumar] ; *CoUecțiune, de poesii vechi și noui.* București, Libraria nouă Socec et. Comp., [1857]. Reluare în „Trompeta Carpaților". 1872, nr. 1030, 2fi nov./7 dec.

La ultima publicare are următoarea notă a autorului : „După primuî jiuăminL fărut in viile dc la Fi]aret pe bazele revoluțiunii din IS-tS. de N. Bălcescu. 1. Ghica. Cli. Tell și Cezar Bolliac. Acest juj'ămînt a fost începutul revoluțiunei." De aceste împrejurări pomenește și Ion Gbica (vezi scrisoarea *Nicu Bălce.sciij,* după care jurămîntul a fost săvîrșit „într-o noapte, prin culesul viilor, pe la 1843", in dealul Filaretului, D.ar Ghica nu-si amintește s3 fi fost la depunerea jurămintului decît el cu Bălcescu și Teii. în orice caz, Bolliac a făcut parte din comitetul societății „Frăția", Înființată atunci. Relatările de inai sus ne permit să datăm poezia în toamna anului 1843. infirmând dala „1847, noiembrie 15", indicată de autor în *Collecțiune,* dar evident greșita, de vreme ce poezia apăruse pentru prima dală în 1844. Interesant este că acest program poetic apare în ..Foaie pentru iubite..." !a numai o snptămînă după ce tot aici Bolliac publicase celebrul manifest literar *Către scriiturii noștri.*

Mai ales In vol. II din *Istoria literaturii românești în veacul al XIX-le.a,* în care îi analizează poezii de pînă ia 1848, N. Iorgit

rămine ineîntat de entuziasmul și energia lui Bolliac: „Dacă ar avea totdeauna aceeași putere [-1, dacă nu s-ar pierde în declamații retorice și în valurile cuvintelor abstracte, de pare c-ai ceti un articol de ziar versificat ; dacă ar fi mai cu alegere în cuvintele ce întrebuințează — 51 vezi scriind curent eoncfierotii. *mutari* (moucbardsj, *parfet, belă, belică, catișism,* dacă, în sfîrșit, ar avea mai puțină ambiție de a cuprinde toată filosofia și întreaga istorie universală în versurile sale — ca Hugo, care avea însă uriașa lui fantazie și geniul retoricei malestoase, — Boliac. așa de bogat, de nou, de creator în poezia noastră, și-ar lua locul, nu între romanticii interesanți, ci mai sus și mai sigur, între clasicii literaturii românești, căreia i-a dat, așa cum este el. versuri ce nu se vor uita". '

Tot între romantici îl situează și Ibrăileanu, care vede in Bolliac „o manifestare a sufletului romantic dintre 1840 și 1860". Ibrăilean.u îi recunoaște oarecare talent, dar „acest talent i-a fost distrus de preocupatiile sociale și politice, pe care le eînta ki versurile sale". Același critic înfățișa de !a catedră, în 1910, poezia *La muza mea* ea o „poezie patriotică, ba chiar sociala", și continua astfel „E însemnat Boliac din acest punct de vedere : este cel dintâi poet social și unul dintre puținii poeți sociali români".

D. Popovici leagă *La muza mea* de „o atmosferă de blîndeto creștină ce se resimte de Influența lui Lamennais". Autorul, spune același critic, „dă expresie unui crez poetic ale cărui suporturi sociale și umanitariste ne duc in aceeași măsură către Lamennais și către Victor Hugo". In cursul ținut în 1951, D. Popovici avea să revină și să accentueze influența, foarte puternică, după el, a lui Victor Hugo.

Și G. Călinescu găsește un iz.vor în Lamennais, dar sugerează și alte posibile modele ; „Printre francezi ședea în frunte Voltaire, din ale cărui poezii extrăgea un motto".

De menirea concepută potrivit teoriei romantice a mesianismului poetic, aici și în alte poezii, vorbește George Munteanu, care adaugă că Bolliac o depășește apoi, devenind poet-cetățean și revoluționar.

Tntr-o lucrare despre preromantismul românesc, Mîrcea Ailgbeleseu. constată că Bolliac abandonează motivele preromantice din prima parte a activității sale (e vorba mai ales de *Meditații,* 1833), furnizate de modele occidentale, pentru un romantism de esență, care-i era propriu, „Bolliac fiind probabil și cel mai au-

tentic şi mai integral romantic poet din prima jumătate a secolului al XIX-lea" *(Preromantismul românesc — pînă la 1810,* Bucureşti, Editura Minerva, 1971, seria „Momente şi sinteze", p. *ISO).*

După Elena Tacciu, Cezar Bolliac prezintă nucleele tipice ale unei biografii de romantic muntean, este în cea mai mare măsură reprezentativ pentru tipologia „valului eroic" al romantismului dintre aproximativ 1821—1863. „Este teritoriul istoric al romantismului paşoptist cu Eroii săi...", precizează autoarea.

CARNAVALUL

în voi. : Din *poeziile tui Cesar Boliac.* Partea întîi, Bucureşti, Tipografia Curţii a lui Frid Balbaum, 1843 ; *Collecţiune de poesii vechi* şi *noui,* [1857]. Reluare în „Trompeta Carpaţilor', X, 1872, nr. *1U26.* 12^24 nov. Cu acest număr ziarul „Trompeta Carpaţilor" începe în 1872 publicarea unui grup compact de poezii, anim(fad următoarele : *„Poezii ale d-lui Bolliac. D.* Bolliac a dat poezielе sale toate să se tipărească în «Trompeta Carpaţilor». Redaeţiunea grupează aeeste poezii în humanitare, naţionali, amoroase şi balade. începem cu humanitarele. Colecţiunea tipărită acum in --Trompeta" va fi cea mai complecta colecţiune de poezii, tipărite si inedite, ale d-lui Bolliac." Proiectul nu se realizează integral, retipărirea rezumiridu-se la „humanitare". Poezia a mai foit irWii.să în *Poesii uma'iilire cule&e de Ion Porianu cu* permisiunea *autorelui,* Bucureşti, Tipografia Lucrătorilor asociaţi, 1866.

La retipărirea din 1872 se adaugă următoarea notă : „Autorul era închis într-o odaie mică la senret. in Agia făcută .atunci — cazarma pompierilor de azi — unde a stat şapte luni de zile. Această poprie esie scrisă pre dosul scoarţei unei cărţi, cu condei făcut din cna^a unui ibric de tinichea, eu văpsea roşie *făcută* din praf de dinţi, nepermiţindu-i-se nici hîrtie, nici cerneală. Carte i se «la^e pre furiş de un paznic." Iar la rindurile de puncte din finalul părţii a Il-a, sc menţionează în notă : „Aci a tăiat cenzura pentru strofe".

S-ar putea să lie exagerată mărturisirea tîrzie a autorului, totuşi *in* raportul comisiei de anchetă din decembrie 1840 este acuzat deţinutui că ar *fi* scris versuri pe pereţii Agiei in timpul arestului.

Ideea din *Carnavalul* va fi reluată de autor peste cîţiva ani, într-un poem în proză publicat în „Vestitorul românesc-, 1844, nr. 11, 8 febr., intitulat începerea postului, din care cităm:

„Tăcere ! Muzicile au încetat, danturile s-au oprit ca la un semnal de jale. Arama religioasa se bate în aer pe turnurile oraşului creştinesc, si aducerea aminte de Dumnezeu răstignit curmă veselia urmată după naşterea lui. [...]

Şi tu fiică, tu care mai visezi încă balul din care ieşişi aseară cu atîta mîhnire, tu care zimbeşti încă privind rochiţa ce te prindea atît de bine, tu, a carii fantazie încă tot mai aude armonia muzicilor răpitoare, gîndeşte, gîndeşte la fiica acelei văduve ce zace In acea înfundătură de mahala, gîndeşte că pe cînd tu te desfătai în carnavalul cel vesel, ea plîngea la picioarele mume-sii ce zăcea dusă într-o cocioabă fără foc ; gîndeşte la ea, săraca, şi roagă pe părinţii tăi să-ţi dea voie a-i trimite o parte din hainele tale. Aceste vechituri, precum le numeşti tu, ei îi vor fi haine de Paşte, şî se va bucura de cîte ori se va îmbrăca cu dlrsele, şi tu vei fi veselă în acele minute cînd se va bucura ea, fără să ştii de unde îţi vine veselia. Este un geniu, fetiţe, care întoarce ca clipa bucuria celor ce prlimesc binele în inimile celor ce-1 fac ; este o taină pe care ştiinţele n-o înţeleg, dar care este, precum este Dumnezeu. Oh ! cînd vedeţi un orfelin trecând pe sub ferestrile voastre zdrenţuit şi slăbănog, cu deznădâjduirea scrîşnind pe faţă. arătaţi-l, arătati-1 mumei voastre : poate ei e sărman şi n-are lăcuinţă ; poate eă are părinţi gîrbovi si bolnavi pe care nu poate hrăni ; poate că are surori pe care amerinţă iarna vîrstei si nu le poate găsi o umbrire ; poate că e sărac şi îi e ruşine să ceară ! Aduceţi-vă-ţi aminte că aveţi şi voi un frate în streinătate şi că poate si el va fi nenorocit astăzi *l* Rugaţi pe muma voastră, fetiţe, să vă ia cu dînsa cînd merge să viziteze spitalurile şi pe nenorociţi, şi învăţaţi de la dînsa cum se împarte mila. Rugaţi-r. să vă ducă *cu* dînsa cînd merge să cerceteze păsurile celor inchlM. şi nu vă fi răbiţi a zice că aceşti osîndiţi şi-au meritat osînda : poate că sînt nevinovaţi ; poate că au fost amăgiţi ; poate că au fost năpăstuiţi ; poate că au greşit : Prăvilile osîndesc, iar creştinismul iartă."

„Vestitorul românesc" mai publică în acest an, nr. 13, din 15 februarie, sub titlul *Carnavalul,* înştiinţări despre balurile de la Momolo, Hanul-Hoşu, precum şi „picnic nemţesc, picnic boieresc, bal costumat, soarele muzicale, soarele jucătoare, operă italiană, teatru nemţesc, concerturi, marionete, panorame-diorame, comedii pe pereţi, scamatorii ş.c.l.".

Carnavalu} aparţine anului 1840 si ilustrează începutul orientării spre poezia de revoltă socială. încă din 1835, cînd Ion Clmpineanu (3798—1863). iniţiatorul „partidei naţionale", care milita pentru unirea şi independenţa ţărilor române, ajunsese în conflict cu domnitorul Alexandru Ghioa, Cezar Bolliac s-a aflat printre intimii şi sprijinitorii săi. O mare simpatie faţă de Ion Clmpineanu a arătat Bolliac toată viaţa. Acţiunea de opoziţie a lui Ion Clmpineanu, legată de Unire, alegerea unui domn ereditar şi elaborarea unei noi constituţii, al cărei proiect prevedea chiar şi împroprietăriri, se destramă prin înlăturarea sa încă din noiembrie 1839 şi apoi internarea, la 13 martie 1R40, la Mărgineni.

Aceasta este una din laturile atitudinii politice a lui Bolliac la Începuturile ei. Pentru a lămuri împrejurările în care susţine că a scris poezia *Carnavalul,* trebuie să ne referim la mişcarea revoluţionară din 1840 condusă de Mitiţă Filipescu. la oare a participat şi iuncărul N. Bălcescu, înfăţişînd-o mai tîrziu astfel, în Mersul *revoluţiei in istoria* românilor (1850) : „...o junä partidă naţională se întocmeşte şi isi ia de misie d-a continua programa revoluţiei de la 1821 şi d-a realiza întru tot dorinţele .şi trebuinţele poporului, surpind ciocoismul şi fanariotismul şi inălţind românismul la putere. Ca la 1821, partida naţională voieşte a mintui poporul prin popor, adecă este o partidă revoluţionară. Ea nu era numeroasă, dar era jună şi înfocată şi ştia că adevărul şi viitorul e cu dinsa. că mulţi in fundul inimei lor simt şi gîndesc ca dînsa şi că stindardul ei va fi împregiurat de o mulţime dc prw-liţi în ziua ce îi va înăl(a.'' In octombrie 1R4D este descoperită conspiraţia revoluţionară şi Bolliac, deşi nu este inclus In procesul principialilor acuzaţi, este arestat, ţinut o vreme la Aiie şi apoi surghiunit la mănăstirea Poiana Mărului. De această epocă mai sint legate poeziile *Sonet la anul 1839, Epistolă la iQlonelul I. Clmpineanu, La* Maior lori Voinescu *Ii, Sila, Ţiganul vîndut.*

„Numai abundenţa a stricat lui Boliac, care de altfel face dovada unei mari imaginaţii şi a unei amplitudini lirice excepţionale", spune G, Câlinescu. e.xemplificind cu strofa intiia din partea a III-a a acestei poezii „aptitudinea viziunii grandioase exercitată în chip fericit în descrierea unui bal de carnaval teeric ca un desen de Johannot. notînd efectul lustrelor şl a oglinzilor şi a acelui moment

Cînd o căldură dulce, samururi, catifele.
Sub draperii bogate de stofe, de dantele,
V-adoarme p-un divan ;
Cînd mii lumini ascunse in lampe colorate
Kăsfrîng şi vă-nmulţeşte-n oglinzlle-ardicate
De jos pînă-n tavan..."

Pentru *Carnavalul,* D. Popovici găseşte un izvor în poezia *Pour leu pauvres* (1831) de Victor Hugo, tradusă de Cătina (dar abia în *Wi6.* aşa că probabil Bolliac o cunoscuse în original), cu precizarea câ in vreme ce poezia lui Hugo este concentrată, dar pe aceeaşi antiteză bogat-sărac, fericit-nefericît, Bolliac dezvoltă şi dramatizează. D. Popovici vede în Bolliac o „imagine desăvîrsită a romanticului revoluţionar".

Idcea antitezei „carnavalul-parla" este dezvoltată de Elena Tacciu, după care „structura ideologică, dar şi artistică a paşoptiştilor îmbrăţişează fără rezerve tema antitetică hugoliană, amplasind-o, desigur, într-un spaţiu geografic si istoric determinat" şi corespuiizind, după părerea aceleiaşi autoare, unei atitudini mai radicale.

ERMITUL

In voi. : *Din poeziile lui Cesar Boliac,* 1843, cu titlul Paşnicul, cu noul titlu in *Collecţiune de* poesii veefti *ţi* noui, [1857], Reluare in „Trompeta Carpaţilor", X, 1872, nr. 1033, 10/22 dec.

Poezia a reţinut atenţia lui G. Călinescu tot pentru „aptitudinea viziunii grandioase", exercitată de data aceasta în „evocarea furtunii haotice pe munţii de cremene".

Ermitul si O *dimineaţă pe Cavaiman* folosesc şi lui George Munteanu pentru a arăta că „în zugrăvirea naturii — mai ales a naturii dezlănţuite, ori încremenită în sălbatica ei singurătate — poetul aduce un ochi proaspăt şi o simţire pătrunsă, s-ar

putea zice. de evlavia ru care primul om va fi contemplat cele din preajmă".

Elena Tacciu se ocupă, în capitolul *Metafizica muntelui* din cartea sa Trei *poeți preeminescierd,* în mod deosebit de *Ermitul, Schitul* şi O *dimineață* pe *Caraimav,* pentru că ele ne relevă un pionier al metafizicii muntelui, cu viziuni accentuat preeminesciene : „Priveliştea pan>ramiică, dar şi aiimetrică, a mineralului colosal place romanticului şi laolaltă cu sugestia metafizică sceptică a inferiorităţii umane îndreptăţeşte teza aspectului baroc al sensibilităţii sale". Aceeaşi autoare consideră poezia de faţă -,o artă poetică a stihiilor montane, surprinse în grandoarea lor violentă şi teribilă", iar pe ermit, „frecvent erou al literaturii preromantice", care „exprimă opţiunea sensibilului dezgustat de civilizaţie". Meditaţia din *Ermitul,* cu sfidarea materiei biolocice, dar şi simbolice, Elena Tacciu o înscrie în „orbita titanismului românesc, a cărui corespondenţă fizică firească devine spaţiul montan".

*LA C**"

In voi. : *Din poeziile lui Cesar Boliac,* 1B43 ; *Collecțiune de poesii vechi şi noui,* []857j.

Luind drept exemplu tipic această poezie. Ibrăileanu surprinde prolixitatea poetului : „Invenţia lui adesea e prea bogată, adică banală, scrie prea mult, vrea să scoată dintr-un lucru tot ce se poate si de aceea devine banal; amplifică în mod extraordinar [...1. Scrie mai mult, mult mai mult decît simte si decît Kind este ; amplifică si compune la infinit."

SONET LA'"

în voi.: Din *poeziile lui Cesar Boliac,* 1843 ; *Collecțiune de poesii vechi şi. noui,* [1857],

încercind să identifice împrejurările în care s-a format adolescenta lui Bolliac, Ovidiu Papadima opinează că primele poezii înfăţişează natura subalp'rnă şi chiar alpină, si mult mai rar cea a cîmpiei Dunării, a împrejurimilor Giurgiului, unde locuia fnmilia sa. Diseutmd despre întreaga serie de versuri erotice, acelaşi autor conchide : „Toate drumurile liricii lui Boliac din această epocă, începînd cu Meditaffifc şi pînă dincolo de primul său volum de poezii, din 1843, duc spre lumea aceasta a «castelanelor» din conacele înşirate pe drumul dc Ia Bucureşti către .Sinaia. Epoca a fost hotăritoare pentru formaţia spirituală şi literară a lui Boliac. Poezia lui de dragoste din acest timp — absolut nulă din punct de vedere estetic — constituie un document multiplu in acest sens. Ea facilitează nu numai localizarea epocii de tinereţe şi de formaţie a lui Boliac, dar şl ghicirea lumii în care s-a format. Limbajul acestor poezii e înţesat de franţuzisme, uneori de prisos, fiindcă aveam echivalentul lor românesc in limba literară a epocii, iar cele mai multe adoptate cu o barbară lipsă de gust, cu totul departe de acel sănătos simţ al limbii manifestat atît de creator de Eliade pînă la 1842, cu totul departe de fineţea localizărilor de neologisme franceze întreprinse de Costache Negruzzi."

In această privinţă. Pan) Cornea, vorbind de excesul neologistic in poezie, ca şi tu proză, caută să evite o judecată „în numele unui purism anacronic" şi afirmă că Bolliac a avut şi izbinzi — cînd „pune în circulaţie termeni care, fără a fi indispensabili, adaugă nuanţe sinonimului românesc, lărgind astfel gama exprimării" — şi eşecuri. „Dar curajul său de a extinde orizontul conceptual si a aerisi expresia, reinventînd limbajul — cum a voit-o şi Heliade — rămîne o iniţiativă meritorie."

ERAM RĂPIT ATUNCEA

In voi. ; Din poeziile *lui Cesar Boliac,* 1843 ; *Collecțiune de poesii vechi* şi noui, [1857]. în ediţia princeps, cu dedicaţia : „La E.F."

Evocarea Dunării din ultima strofă ne face să localizăm aceste versuri, printre puţinele din tinereţea s-a, în regiunea dinspre Giurgiu, unde-şi avea Bolliac familia, spre deosebire de alte multe poezii localizate în regiunea subcarpatică a Cîmpinei.

Iată şi părerea lui Bogdan-Duica despre poeziile avînd ca temă dragostea, din primul volum al lui Bolliac (1843) : „Poezia de amor din acest volum continuă a fi lipsită de pasiune puternică si de formă. Multe strofe sînt banalităţi tradiţionale".

LA CEA INTII CORABIE ROMANEASCA
(Mar ița)

Marcind începutul colaborării la ziarul lut Ion Heliade Rădulescu, poezia apare in „Curier românesc", XV, 1843, nr. 46, 18 iunie. In voi.: Din *poeziile lui Cesar Boliac,* 1843 ; *Collecțiune de poesii vechi* si *noui,* [1857], Reprodusă, în cadrul articolului *Două vapoare române pe mări,* în „Trompeta Carpaților", XII, 1874, nr. 1106, *21* ian. Poezia este introdusă în acest articol astfel: „Cînd v.a veni timpul să se deștepte in fiii luminați ai României de astăzi simțimîntul patriotic al lui Alecache Vilara, care trimitea corabia Maritza, cu pavilion român, cu căpitan român, cu echipagiu român, trasă pe valurile mărilor numai de pinze împinse de vînturi, la care corabie da urarea următoare părintele *Trompetei Carpaților".* La rindurile de puncte ce preced ultima strofă, autorul adaugă următoarea notă cu ocazia retipăririi ocazionale din 1874 : „Aci lipsesc strofe care s-au pierdut din manuscris ; ce să spuie Italiei, Franciei si Ispaniei. Sunt traduse in Vaillant, care le-a tradus de pe manuscris pe cînd era întreg, pe la 1840". Iată. și te?tul, „pierdut", extras din lucrarea lui Vaillant *La Roumanie,* Paris, 1844, vol. III, p. 201—202 : „Va visiter l'Italie, la France et l'Espagne et dis a leurs peuples qu'il est encore des Roumains... Quand tu passeras devant l'Italie, hisse tous tes pavilions, Cest ton ancienne patrie, c'est ta mere ; quand tu longeras Ies cotes de France, salue-la par des cris de joie ; elle est la terre de liberte. Et si tu touches â l'Espagne, et il t'y faut toucher, tu nous diras a ton retour tout ce qu'il a fallu de vertu â cette fiere nation pour se regenerer. Tu salueras en elle ta soeur aînee, *la* patrie de Trajan" (in traducere ; „Du-te de vizitează Italia, Franța și Spania și spune popoarelor lor că există și români... Cînd vei trece prin .dreptul Italiei, ridicâ-ți toate pavilioanele ; ea este vechea ta patrie, îți este mamă ; cînd vei trece de-a lungul coastelor Franței, salut-o ou strigăte de bucurie; ea este pămîntul libertății. Și dacă atingi Spania, și trebuie s-o atingi, ne vei spune Ia întoarcere întreaga virtute ce i-a trebuit acestei mindre națiuni ca să renască. Vei saluta în ea pe sora ta mai mare, patria lui Traian").

„Pe la 1840" din nota lui Bolliac reprezintă o datare aproximativă, pentru că lansarea corăbiei „Marița", purtînd numele soției domnitorului George Bibescu, a avut loc în 1843, după venirea acestuia la domnie.

Este poezia cea mai criticată de Ibrăileanu în scurtul său curs despre Bolliac : ,.Un alt defect — cel mai mare pentru un poet — este că Boliac e prozaic și fără gust |"-]- E prea social aici ; nu avem poezie, ci o simplă reclamă comercială pentru Iară".

IDEALUL ŞI POZITIVUL

In voi. : Din *poeziile lui Cesar Boliac,* 1843 ; *Collecțiune de* jrocsii *vechi și noui,* [1857]. în ediția princeps, cu dedicația : „La Prințesa Trubetțeoi".

Reținînd strofele 5 și 6, ca „o priveliște, potriviții cu adevărul, a idilei satelor românești", și invocmd și alte poezii, ca *O dimineață pe Caraiman, Ermitul, Schitul,* N. Ion;a relevă, printre primii, la Bolliac simțul naturii i „Poetul înțelege si mediul natural în care trăiesc, primind măcar de la -dînsul' oarecare mîngiiere, eroii săi. Boliac e, în adevăr, și un închinător al frumuseților naturii, pe care le zugrăvește în versuri pline de coloare și energie".

Aceeași poezie este o dovadă, pentru G. Călincscu, că Bolliac pune o „solemnitate sacră" în contemplarea solitudinilor.

Și D. Popovici reține anumite momente pentru „puterea de plasticizare de care dă dovadă poetul", deși, în întregul ei, poezia i se pare că aduce „numeroase impurități".

Idealul și pozitivul, La Maior Ion Voinescu U și *Cugetare II* sînt puse de Elena Tacciu sub semnul damnării poetului, al antitezei „poetul si lumea", al mesianismului : „La Cezar Bolliac antiteza poetului cu lumea vizează în mod explicit structura socială [...] și apare integrată discursului ironic și chiar sarcastic, prefigurînd *Scrisorile* eminesciene..."

LA D. IOAN VĂCĂRESCU

„Foaie pentru minte, inimă și literatură", Brașov, 1844, nr. 30, 24 iulie. In voi. : Din *poeziile lui Cesar Boliac,* 1843 ; Collecfiune *de poesii vechi și noui,* [1857],

Şi mai înainte, în prefaţa la vel. *Meditaţii,* 1835, Bolliac elogiază pe laticu Văcărescu, „acel geniu, ca sâ zic aşa, creator ai limbei rumaneşti". Acum îl socoteşte pe autorul Primăverii *amorului* mentoru! său în arta versificaţiei,

CUGETARE

In voi. : Din *poeziile lui Ceiar* lîoliac, 1S43 ; *Collecţiune de poesii vechi* ,i noui, [1857]. Reluare în „Trompeta Carpaţilor", X. 1872, nr. 1033, *WÎ22* dec, cu titlul *Cugetare I,* şi cu următoarea notă ; „Strofele eu puncturi sunt şterse de cenzură".

G. Călincscu o confruntă cu ..inevitabila temă a ruinelor", atit de Irecentă in epocă, dar pe care „Boliac o reînnoieşte prin deplasarea unghiului de vedere în viitor :

Trei mii dc ani vor trece şi alţi pitici turbaţi
Vor popula deserturi acuma neumblate.
Ca miine Paris, Londra pe pietrele surpate,
'Şi vor spune epopeea la altfel de-nvăţaţi."

SPERANŢA IN ZIUA DE MtINE

în voi. : *Din poeziile lui Cesar Boliac,* 1843, cu titlul *Nădejdea hi, ziua de miine ;* cu noul titlu, in *Collecţiune de poesii vechi şi noui,* [1857]. Reluare în „Trompeta Carpaţilor", X, 1872, nr 1033, 10.22 dec.

ALAIUL UNUI CERŞETOR

„Foaie pentru minte, inimă şi literatura", 1842, nr. 45, 9 nov., semnată CB. si datată ..1841. februarie 9". In vol.: *Din poeziile lui Cet,ar Boliac,* 1H4-Î ; Collecfiune *de poesii vechi* sf noui. 11857]. Reluare in „Trompeta Caroaţilor", X, 1872, nr. 1026, 12/24 nov,, aici datată „18.'!6'. A mai fost inclusă în Poesii umanitare cuk'se *de Ion porianu cu permisiunea autorelui,* 1866.

Citatul din poetul englez Alexander Pope (1688—1744), puşca moto, avertizează asupra preluării motivului din poemele acestuia, cunoscute în epocă pentru spiritul lor umanist.

Apreciată in mod deosebit de Ibrăileanu, care o socoteşte caracteristică pentru ideile şi concepţiile lui Bolliac şi una „din cele mai frumoaso", cu o rezervă totuşi : „Un mare defect la scriitorii din Munttnia e lipsa influenţii poeziei populare [...]. Aşa *Alaiul unui cerşetor,* care-mi pare că are ceva în ea, e stricată de limbă..."

G. Călinescu, care îşi începe în Istorie capitolul *Poezia măruntă după 1340. Patrioţi şi unionişti* cu Cezar Bolliac, reuşeşte cu adevărat să şteargă „uitarea nedreaptă" care, zice criticul, s-a întins asupra scriitorului de la 1848. Şi această poezie, ca şi altele, îi exemplifică afirmaţia sintetică : „Specializarea ideologică a lui Boliac se face în direcţie umanitaristă. El se aprinde pentru oricine suferă dispreţul şi apăsarea, cu gesturi poate cam exagerate, depăşind justa viziune a lucrurilor. Dar pe atunci toţi erau exaltaii."

PE *UN ALBUM*
La M. G.

In voi. ; *Din poeziile lui Cesar Boliac,* 1843 ; CoIIeefiune *de poesii vechi* si *noui,* [1857].

*LA'"**

„Pămînteanul", 1839, nr. 20. 11 sept, sub titlul *La numele* (Mii***, semnată C. şi datată ..Giurgiu, mai". In voi. : Din *poeziile lui Cesar Boliac,* 1843 ; *Collecţiune de* poesii *vechi şi noui,* [1857].

George Munteanu o clasifică în categoria acelor versuri care „rămîn la amabilităţi galante, sentimentalismul şi prozaismul care defineau multe din versurile de dragoste ale primilor Văcăreşti si ale lui Conaehi".

FATA DE BOIER ŞI FATA DE ŢIGAN

în voi.: Din *poeziile lui Cesar Boliac,* 1843, cu titlul Fota *de ţigan şi fata de boier; Collecţiune de poesii vechi şi noui,* [1857]. Reluare în „Trompeta Carpaţilor", X, 1872, nr. 1029, 23

nov. / 4 dec, numai aici datata „1847", datare evident greşită, de vreme te poezia apăruse în ediţia din 1843.

..Cel întîi boier ce şi-a dezrobit ţiganii a fost muntean, d. loan Cimpineanul, si guvernul muntenilor a fost cel dinţii care a aşezat ţiganii statului prin sate .şi a dat act de întreaga slobozenie a lor'', spuru* Bolliac în articolul din 1844. *Către scriitorii nvştri.* Fapta Iul Cimpineanu, care a stîruit desigur admiraţia lui Bolliac, s-a petrecut prin 1334, iar în 183o, după propria-i mărturisire din acelaşi articol, autorul nostru a încercat să publice „o dizertaţie asupra robiei". în 1836 a adresat „o scrisoare asupra ţiganilor" către Voinescu II, şi aceeaşi scrisoare, în copie, către C. Negruzzi, aflăm din aceeaşi sursă. Spiritul progresist al lui Bolliac se manifestă şi prin alegerea acestei terne în mai multe poezii,

Comparînd volumul apărut în 1843 cu voi. *Meditaţii* din 1835, Bogdan-Duică îl consideră „un progres mare". ..Tînărul vaporos, sentimental, frazeolog a făcut loc unui bărbat care vede realităţile şi le judecă just. Fenomenele sociale îi fixează atenţia ; privirea nu-i lămine închisă între pereţii luminaţi de candelabrele lui Mihail Ghica, ci se scoboară cu simpatie pînă la bietul ţigan, la cerşitori, la săraci, la flămîndul din umbra palatelor bucurestene. Boliac si^a democratizat poezia, pe care, fireşte, n-a exilat-o nici din regiunile gustului ales şi ale amorului ; el se simte însă acum solul unei poezii sociale, pe care, teoretic, o şi apără, In 1845, In «Foaia pentru minte-.'"

In Fata *de boier şi tata de ţigan,* ca şi în Ţiganul *vindut,* ceea ce lipseşte, după părerea lui D. Popovici, este chiar poezia. „Animate de compătimire, ele se încarcă de un popor de diminutive şi insistă asupra unor situaţii puerile şi prozaice. Ele se impun totuşi prin temă şi sentiment."

După George Munteanu, prin *Fata de boier si fata de ţigan. Pedeapsa cu moarte, Ţiganul vîndut,* Bolliac inaugura o formulă sui-generis de „poem dramatic", neuzitatâ pînă la el.

ADEVĂRUL

în voi. Din *poeziile* iui *Cesar Boliac,* 1843 ; *Colleeţiune de poesii vechi şi noui,* [18571.

Paul Cornea, care a văzut cu un ochi atent punctele vulnerabile din versurile lui Bolliac, socoteşte că lirica din *Ermitul, Schitul, The Spleen, Cugetare, O dimineaţă pe Caraiman, Adevărul* „pune în mişcare o simţire autentică".

UN SUVENIR

In vol. : Dirt poeziile *lui Cesar Boliac,* 1843 ; *Collecţiunti de poesii vechi şi noui,* [1857].

O *CĂLĂTORIE*

In vol.: *Din poeziile lui Cesar Boliac,* 1843; *Collecţiune de poesii vechi şi noul.* [1857].

AUTOPSIE

în voi. ; Din *poeziiie lui Cesar Boliac,* 1843 ; *Collecţiune de poesii vechi şi noui,* [1857J.

Fără a fi la înălţimea celorlalte „Cugetări'', poezia se înscrie în întinsa zonă, la Bolliac, a liricii filozofice romantice.

ŢIGANUL VINDUT

„Foaie pentru minte, inimă şi literatură", 1843, nr. 15, 12 opr., datată „1841, mai 1(1, Bucureşti'. în voi.: Din *poeziile lui Cesar Boliac,* 1843 ; CoiiecftJine *de. poesii vechi şi noui,* [1857]. Reluare în „Trompeta Carpaţilor", X, 1872, nr. 1029, 23 nov. / 4 dec., datată acum „1846", datare evident greşită. Mai există o datare „Buc, 12 nov. 1836" în volumul de traduceri *Poesies,* Paris, 1857.

„Născutul în robie" pătrunde In lirica lui Bolliac după ce, încă de prin 1835, prilejuise protestul său într-o ..dizertaţie asupra robiei" (vezi şi nota la Fata *de boier şi fata de ţigan).* Dacă este reală datarea din „Foaie pentru minte...", poezia se înscrie alături de cele ce au marcat. în anii 1840—1841, primele accente de revoltă socială.

Pe această poezie, ca şi pe A/imcitoniZ, se sprijină Iorga cînd afirma despre Bolliac : „Credincios al libertăţii, ca un Beranger, el are acel simţ a] milei pentru omul sărac, apăsat, lipsit de mai toate binefacerile şi mingiicnie vieţii, simţ creştinesc, pe

eare-1 inviase in societatea apuseana plîngerile lui Lamennais, socialistul după Evanghelie, sentimentalul eu vorbele biblice pe buze şl în inimă cu iubirea de oameni a lui HristOS, Şi ţintuirile pentru robia ţiganului, cele pentru suferinţa iobagului [...] au acest caracter social, care, acum întăiaşl dată, fie şi numai prin versificarea românească a paginelor lui Lamcnnais insuşi, apare în literatura noastră." Din „România", 1838, p. 344, Bogdan-Duică culege informaţia despre oferta de vînzare a „12 ţigani" pe care o făcea librarul Walbaum.

TRĂDĂTORUL

In voi. : Din *poeziile lui Cesar Boliac,* 1843, cu titlul *Vînzătorul ; Collecţiune de poesii vechi şi noui,* [1857].

Pamflet virulent, ca şi Lepădatul, presupuse amindouă a fi adresate medicului Alcibiade Tavernier, francez stabilit în Ţara Românească, membru al „Societăţii Filarmonice", implicat şi în societatea secretă ce se ascundea sub această firmă, în legătură cu acţiunile lui Ion Cîmpineanu. După ştiri vagi şi incerte, francezul Tavernier ar fi întreprins activităţi secrete de tip masonic. Ne este mai bine cunoscută, din relatările lui Heliade Rădulescu fEcfiilibm *intre antithesi...* 1859—1869), intriga acestuia împotriva lui Bolliac, pe care l-a acuzat de încercare de omor, intrigă ce a dus de altfel la destrămarea organizaţiei secrete. S-au făcut si presupuneri că cel ce a dezvăluit domnitorului Alexandru Ghiea existenţa societăţii a fost tot acest Tavernier, de unde probabil diatribele îm versuri ale lui Bolliac.

LEPĂDATUL

Publicată numai în voi. *Collecţiune de poesii vechi* si *noui,* [1857], poezia poate fi din aceeaşi perioadă cu *Trădătorul* (vezi nota Ia acest titlu).

In *Lepădatul* Bolliac vădeşte, după părerea lui George Munteanu, o certă vocale pentru satiră. „Versurile acestei poezii rămîn, desigur, cu totul modeste în privinţa construcţiei şi a imaginilor, dar la lectură pierzi adesea din vedere stîngăciile. pătruns de reala ei tensiune afectivă şi fiind ca şl tirit de to-

rentul invectivelor pe care Ie îngrămădeşte poetul asupra tipului incriminat."

ODA *LA BAIA LUI ERCULE* *(Mehadia)*

Publicată numai în voi. *Collecţiune de poesii vechi şi noui,* 11857].

DEŞERTUL MI-B O LUME

Publicată tară titlu in „Vestitorul romanesc",VIII, 1044, ur. 7, 25 ian., şi semnată „O enigmă". Inclusă numai Sn voi. *Cuilecţiune de poesii vechi şi noui,* [1857],

Gazeta „Vestitorul românesc" a lui Zaharia Carcalechi, continuarea „Cantorului de avis", a avut in epocă o reputaţie mai ales în rindurile comercianţilor, prin ţinuta ei de gazetă dc ştiri. în 1844, Bolliac publică aici cîteva poezii nesemnificative, epigrame şi cîteva articole şi cronici, printre oare se remarcă articolul *Poezia populară,* prezent şi în sumarul ediţiei de faţă.

RUGĂCIUNEA

în voi. : *Din poeziile lui Cesar Boliac,* 1843 ; Collecţiune *de poesii vechi şi noui,* [1857]. Reluare In „Trompeta Carpaţilor", X, 1872, nr. 1030, 26 nov. / 7 dec.

Meditaţie rpligioasă, alăturată de D. Popovici altor doua titluri, *Ermitul ai Schitul,* cu precizarea că „în primele timpuri, Boliac dezvoltă stări sentimentale creştine chiar în poezia sa socialistă, care-şi culege apele din regiuni foarte diferite".

SCHITUL

Este poezia ce deschide primul volum de poezii editat de autor, Din *poeziile lui Cesar Boliac,* 1843. Inclusă dc asemenea în *Collecţiune de poesii vechi şi noui,* [1857].

„In *Schitul,* se îngrămădesc versuri perfect turnate, care dovedesc un simţ înalt al naturii :

Mai negri decît noaptea, mai vechi decît stejarii,.,

sau alte comparaţii :

Ca fulgii unei ierne pe penele de corb,..

Şi

...etern p-aceleasi urme
Ce turmele trecute, trecind, au însemnat...

sau :

Se pierde ca tămlia pe vînluri de apus!
Ca acvila ce-aleargă să măsure tăria, —
Ş-orbită în lumină, se prăvăleste-n jos."

Analiza aparţine lui N. lorga.

Elena Tacciu (vezi şi nota la *Ermitul)* descoperă, tipologic, în călugării lui Bolliac, ,,prezentaţi într-o procesiune dantescă. de mare fior liric în notaţiile vizuale ale senectuţii la lumina fulgerelor", personaje premergătoare magului eminescian. „Imbinlnd timida sugerare a lueiferismului cu deismul (-al hotărlt tu, Doamne, sfîrşit la ura ta ?«) — spune în altă parte aceeaşi autoare — Cezar Bolliac profesează, paradoxal, în cea mai efervescentă epocă a civismului său revoluţionar, idei sceptice [...]. S-a mai remarcat coexistenţa mesianismului românesc cu melancolia..."

CUGETARE

In vol. *Dm poeziile lui Ceiar Boliac,* 184.i ; *Collecţiune de poesii vechi şi noui,* [1857], Reluare în „Trompeta Carpaţilor", X, 1872, nr. 1035, 17 / 29 dec., cu titlul *Cugetare II.*

După ce arată că poezia tui Bolliac relevă cîteva din ipostazele fundamentale ale romantismului, Paul Cornea, oprindu-se la poezia de factura Cugetărilor, în care poetul şi-a pus marile întrebări : de unde, încotro, pentru cc ? desprinde imaginea „unui poet convulsiv şi patetic, nemulţumit de ordinea creaţiei şi a societăţii, care orchestrează marile tristeţi romantice". Dar

aceasta, precizează Paul Cornea, este numai o postură a lui Bolliac, pentru că are şi *a* alta, manifestată priutr-o dispoziţie jovială, aproape euforică.

EPISTOLĂ
la D. K. A. K.

Publicată numai in voi. *Collecţiune de poesii vechi si nani,* 11857],

După conţinut, pare .a fi scrisă intre J84ti—1848, şi poate din cauza îndrăznelii ei nu a fost publicată pînă tîrziu, după întoarcerea din exil. Ultimul vers („Pînă cînd n-oi lua fierul, pana mea nu-mi părăsesc") ar putea fi un argument al datării înainte de revoluţie. Epistola are o însemnătate aparte prin faptul că marchează, după poezia inrîurită de mesianism, în care. pe plan social, se implora milă, trecerea pe poziţii vădit progresiste.

Vorbind de lungile „epistole", care sint în spiritul lui Gr. Alexandrescu, G. Călinescu -se opreşte lâ aceasta în *Istoria literaturii...* şi descoperă în „mersul discursului intrări re vor fi in atenţia lui Eminescu :

O să-mi spui c-au instituturi. scoli şi fabrici, n-au cenzuri...

Voi sînteţi vrăjmaşi ai ţării ş-ai neamului boieresc".

Mai înainte. In *Opera lui Mihai Eminescu, G.* Călinescu afirmase : „Dacă Eminescu citează pe Bolliac este fiindcă acesta, pe nedrept ignorat, era un viguros poet al colosalului, al devenirii cosmice, al invectivei *(Cugetarea I. Suzana). Epistola la D.K.A.K.* are mişcarea *Scrisorii I...* Fără o apropiere vădită verbală. Bolliac este substanţial cel mai înrudit poet premergător cu modul eminescian. Ideologic, Eminescu îl aproba" (G. Călinescu : *Opere,* voi. 12, Editura pentru literatură, 19CH, p. 489).

Folosind sugestia lui Călinescu, Elena Tacciu a întreprins cele mai multe analize pe „viziuni şi sintagme" din poezii ca *O dimineaţă pe Caruiman, Schitul, încă o salutare, Autopsie, Adevărul, Epistolă la D.K.A.K.,* ajungind la următoarea concluzie : „ ..în poezia lui Cezar Bolliac, Eminescu a putut afla în epoca structurării sale, pe lîngă patosul civic, mesianismul poe-

tului care îmbrăţişează cauza celui nedreptăţit, un scepticism preschopenhauerian în meditaţie, viziunea colosală a muntelui, simbol al infinitului, dar şi tipare prozodice sau sintagme. Dizolvate *în* poetica sa definitivă şi întreţesute cu nucleele ci iradiante, aceste insule pot fi surprinse la o cercetare minuţioasă mult mai tîrziu, şi nu putem decit să subscriem la concluzia lui D. Popovici după care --figura Iul Bolliac se cere reactualizată», în pofida desconsiderării din partea unui Maioreseu sau Odobescu."

Acestei Epistole George Munteanu ii relevă valoarea de meditaţie pe teme sociale, considerind-o totodată una dintre cele mai certe reuşite ale poetului în ordinea satiricului.

REFLECŢIE

Publicată numai în voi. Colieefiune *de poesii vechi şi noui,* i 18571.

şi CE-AR FI *POEZIA*

In voi. : *Din poeziile lui Cesar Boliac,* 1843 ; Collecfiurti? *de poesii vechi şi noui,* [1857].

„Boliac are nu numai ochi de pictor, dar şi darul efluviilor verbale. Cutări versuri, indiferente în conţinut, adevărată morişcă de interogaţii, sînt de o inexplicabilă graţie", afirmă G. Câlincscu, citind această poezie.

O *LACRIMĂ*

Cu titlul ortografiat O lăcrăma, în voi. Din. *poeziile lui Cesar Boliac,* 1843. Inclusă şi în ediţia definitivă *Collecţiune de poesii vechi şi noui,* [1857],

EPISTOL/I
la colonelul 1. Cîmpineanu

La prima publicare, în voi. Din poeziile liti *Cesar Boliac,* 1843, avea titlul *Fragmente dintr-o epistolă la colonelul I. C,*

ce voia să sugereze cenzurarea unor pasaje. Cu noul titlu, deşi neîntrogită, apare în ultima ediţie, *Collecţiune de poesii vechi şl noui,* (1857], Cu prilejul morţii lui Cîmpineanu, mai apare o dată în „Buciumul'', I, 1863. nr. 46, 11 iunie, aici nesemnată, dar datată „1839". E reprodusă şi in ..Foaie pentru minte...' , 1863, nr, 24.

Faţă de varianta cuprinsă în ediţia din 1843, sînt omise atît în Colieefiune..., cît şi în „Buciumul", următoarele versuri, probabil pentru că, râmînînd intre două pasaje cenzurate, nu aveau inteles deplin :

„Este crimă între crimă ; dar o crimă ca a ta.
Nu ştiu cu virtutea care aş putea-o compara.
Orice lucru arc umbră, şi, din puntul cc "ci sta.
Din acel punt, despre dînsul, vei putea a judeca ,
Chiar şi furul, ucigaşul, cînd cu dreptul vei râta,
Şi chiar el poate să aibă nişte vorbe-a se-ndrepta :
Daca ţi-a furat prisosul ca să-1 dea la cei ce n-nu,
Sau de vărs singele acelor, care-n veci tot sînge beau,
Crima lor este virtute ; şi, deşi sînl pedepsiţi,
Dc răsplata bunor fapte în cer nu vor fi lipsiţi."

S-ar putea să fi fost scrisă in 1840 şi nu în 1839, cum este datată în „Buciumul", pentru că in acest an, din martie încolo. Ion Cîmpineanu a fost internat la Mărgineni, internare la care se face aluzie în text („eşti astăzi exilat" ; „Poate-n temniţi a trăi ?"). După cum aluziile se pot potrivi şi cu trimiterea lui Cîmpineanu in surgliLiin la Filipopoli, de către domnitorul Alexandru Ghica, încă din noiembrie 1839. Cu privire la legăturile cu eroul acestei poezii, vezi şi nota la Carnauaiul.

Unele mărturii contemporane atribuie lui Bolliac o *Marsiîieza românilor — 1840,* din care spicuim ;

-..Vedeţi, fraţi, ce chinuire a năvălit presto noi !
Ce jug! ce foc! ce pieirc ! şi răbdăm ca nişte boi!?
Vedeţi, fraţi, pe Cîmpineanu!,
Cel mai bun dintre rumâni,
In temniţă la Mărgineanul,
Cum îl muncesc aşti păgîni !

Fraţi, aideţi la Mărgineanul,
Să scăpăm pre Cîmpincanul!

Numai el să alesese,
Numai el era rumân,
Numai el să notarise
Sâ stea piept ăstui pâgîn !
El îşi pierde stare, viaţă.
Numai pentru noi muneind !
Şi noi, cu inimi de gheaţă.
Privim la Omul murind !

Fraţi, aideţi la Mărgineanul,
.Să scăpăm pre Cimpineanul!
F. 1

Voi ! cari strigaţi la lume.
Boierilor deputaţi ;
Voi ! cari doriţi un nume
De patrioţi nestricaţi !,..
Jertfa o vindeţi pe ranguri,
Şi priviţi cum îl căznesc.
Mini o să vedeţi în ştreanguri
Cioarăle că v-ocolesc !

Fraţi. aide(i la Mărgineanul,
Să scăpăm pre Cimpineanul !..."

(Textul, aflat la Biblioteca Academiei Române, ms. rom. 21, f. 31—32, a fost publicat in întregime de Cornelia Bodea in volumul *1S48 la români.* Editura ştiinţifică şi enciclopedice?, 1982. p. 62—64.)

Epistola la colonelul 1. Clmpineanu trebuie să fi iritat pe stăpinitori, pentru accentele ei curajoase: „popoare care gem în chinuiri", martiri a căror menire este „să vesteaseă mintuirea, să zdrobească tron de fier". în raportul acuzator întocmit la arestarea poetului in 1840, printre scrierile găsite, figura si aceasta, cu următoarea menţiune: „Scrisoare satirică în versuri [...] cu defăimătoare cuprindere împotriva Oblăduirei. a dreptului proprietăţii si a boierilor ţărei şi lăudătoare domnului Cimpineanu".

VARA

En voi. : *Din poeziile lui Cesar Baliar,* 1843 ; *Collecfiune de poesii vechi şi noui,* [1857]. In ediţia princeps lipsesc strofele V şi VI, dintr-o evidentă greşeală tipografică.

Poezia trebuie confruntată cu o altă postură a lui Bolliac, dc care vorbeşte Paul Cornea, deosebită de cea a poetului „convulsiv şi patetic" din poeziile de atitudine filozofică. După ce surprinde cele două ipostaze lirice, Paul Cornea conchide: „Proprie lui BoLLiac e o anumită frenezie a sensibilităţii, solicitată de realitate în mod contradictoriu, cînd spre negaţie. Scepticism şi mihnire, cînd spre energia acţiunii, împăcare cu viaţa şi încredere într-o perspectivă radioasă".

CELE TREBUINCIOASE

în voi. : *Din poeziile lui Cesar Boliac,* 1843 ; *Collecţiune de poesii vechi şi noui,* [1857].

LA Z, F.

în voi, : Din *poeziile lui Cesar Boliac,* 1843 ; *Collecţiune de poesii vechi şi noui,* [1857J.

RECHEMAREA

Publicată numai în voi. *Collecţiune de poesii vechi şi noui^* 11857].

Aceste versuri ce recheamă iubita moartă, „fiinţa cea mai scumpă", pot presupune un fapt biografic, ce revine şi in alte-

scrieri. în orice caz, sc poate stabili o corespondenţă cu *O dimineaţă pe* miliţii locului (vezi nota la acest titlu).

D. Popovici arat.i că *t?p<.-ht:mare'i* aduce uncie note ce se pot identifica în amănunt ru *Trisless'i* a Ini Lamartine,

O .,traducţie" din Lamartine publică Bolliac în „Curier românesc", XVjT. 1G45, nr. *9, 29* ian., cu titlul *Poetul murind :*

,.A zii'i mele cupă se sparse ineS plină !
în lungi suspinuri viaVa-mi spre moarte fuge lină.
Nici lacrăim. nici dorinţe nu pot s-o fac-a sta.
Ş-a morţii rere-aripă p-un tuci ce mă jeleşte
'ui sun etc-n*, rerupte stirşitul meu loveşte —
Trebuie a geme ? Sau trebuie a cînta ?

Să cînt pentru că mîna-mi încă mai stă pe lin' ;
Să cint, că'i mie moartea, ca lebe-lr-i, inspiră
Pe ţărmuri d-altă lume un glas melodios.
Prezicere frumoasă cc geniu-mi dă mie,
Dc este-al nostru suflet amor s] armonie,
Cmtec slint su-i fie adio d-aci jos !

O liră cînd se spaige dă sunet şi mai tare ;
Făclia, cind se stinge, aci o vezi răsare
Şi arde mai curata cind este-a se sfirşi ;
Lebăda vede cerul cînd viaţa-i se precurmă ;
Iar numai singur omul, cătînd pe a sa urmă,
Număr-a iui zile spre a le mai jeli.

Şi ce sunt aste zile pe care omul piinge ?
Un soare, şi iar altul, un ceas ce allu-mpinge ;
Si ce! venit e-ntocmii c-acela ce-a fugit ;
Ce n-' aduce unui dc altul se răpeşte ;
Durere, mun<-i, odihnă s-im vis ce ne uimeşte,
Iată toată ziua şi noaptea a venit.

Ah I las' să plîng-acela a cărui inîini zgircile.
Ca iederi agăţate de ani şi vremi zdrobite,
Îşi vede-a lui nădejde curgînd în viitor.
Iar eu, ce-n astă lume n-am prin« o rădăcină,
Mă duc uşor si lesne ca iarba ce-o dezbină
Vintut cel de seară ş-ardieă-ntr-al său zbor.

Poetul este-ntocmai ca paseri trecătoare
Ce nu fac cuib pe maluri, nici vor să se coboare
Pe ramuri a se pune, ci trec planlnd în zbor ;
Alene legănate pe un sloi de unde.
S-aud cîntînd departe, ori cine ştie unde. —
Lumea nu cunoaşte decit un glas al lor.

Deloc o altă mînâ, pe coardele sonoare.
Nu duse ca să joace a mea începătoare.
Căci omul nu învaţă ce Domnul a-nsuflat;
Pirîul nu Învaţă să curgă p-a sa vale
Şi acvila să zboare cu aripele sale,
Nici albina mierea a stringe a-n\'ăţat.

Un tuci ce greu răsună de unde locuieşte,
Subt sfînta-i lovitură si cîntă şi jeleşte
A celebra imenul, vrei naştere, vrun mort;
Şi eu am fost ca bronzul ce focul lămureşte
Şi patima oricare ce-n suflet mă izbeşte
Scoate totdauna eite-un sublim acord.

Aşa şi toată noaptea o harpă-eolianâ,
Unind cu-a) apei zgomot plinsoarea-aeriană,
Kăsună ea de sine cînd suflă zctir lin.
Drumaşul ce-o aude cu ciudă se opreşte.
Ascultă şi se miră, şi nu se domireşte
D-uride oare vine acest divin suspin.

Adese-am văzut harpa-mi de plins să se stropeas-ă.
Dar plînsul la noi este ca rouă cea cerească ;
O inimă stă verde sub cer în veci curat ;
Cînd viţa Se striveşte, ea mustu-n lin işi lasă.
Şi veştejit balsamul, sub talpa ce-l apasă
Dă din el profumul pe paşi ce l-au călcat.

Formă ast suflet Domnul cu o de foc suflare
Şi tot ce el atinse intră în flăeărare.
Dar fatal ! Iată-mi moartea, căci prea mult am iubit I
Pe orice am pus mina s-a prefăcut ţărînă ;
Aşa din ceruri focul căzînd pe o cătină
Num-dtunci se stinge cind tot a mistuit.

Dar timpul ? Nu mai este. Dar slava ? Şi ce-mi pasă
D-eeo-a unui sunet ce-un secol altui lasă ?
Ast nume, nume mare ce trece-n viitor ?
Voi, cc-n viitorime îi daţi împărăţia,
Băgaţi de seamă-acordul ce scoate armonia
Cum se pierde-n aer şi vînturile-n zbor.

Nădejdea ce daţi morţii mi fie-aşa uşoară.
Şi ce Iei ! suvenirea d-un sunet care zboară
Ling-o deşartă groapă va răsuna în veci ?
A omului suflare, ce ! aicea stă mărirea ?
Dar voi ce le promiteţi în seroli suvenirea,
Oameni, două zile aveţi voi oară-ntregi ?

Am marturi dumnezeii I De cînd trăiesc în lume
Făr-a zîmbi de milă eu n-am rostit ast nume
Mare, ce-nventă numai delirul omenesc.
Cu cit cercetam vorba, vedeam că-i înşelată,
Ş-am azvirlit-o, credeţi, ca pe o scoarţ-uscată
Ce-o storci, storci în buze şi sucuri nu pistesc.

In stearp-acea nădejde d-o slavă ce mijaşte
îşi lasă trecînd omul pe aia ce-1 tîraşte.
Un nume ce slăbeşte, curgînd din zi în zi ;
Ca valurile vremii cu dînsul să-şi petreacă.
Din veac în veac pluteşte, se duc e si-1 îneacă
Abisul neştiinţei, ş-acolo va pieri.

Eu mai arunc un nume pe aslă-ntinsă mare ;
Inece-se, plutească, o las la intîmplare,
Căci eu sunt tot acelaşi şi el, numirea mea.
Oari barza care zboară spre bolta de vecie,
Prieteni, mai se uită, mai va atunci să ştie
De-i pluteşte umbra p.e o păşune rea ?

— De ce cîntai tu dară ? întrebi priveghitoarea,
De ce, cît ţine noaptea,-şi amestică cîntarea
Cu murmura gîrliţei subt umbră şerpuind ?
Cintat-am eu, prieteni, precum un om răsuflă,
Precum bolnavul geme, precum şi vîntul suflă,
Precum apa curge de sine murmuind.

Amor, cîntare, rugă fu toat-a mea viaţă.
Din cîte-aci în lume priviţi voi cu dulceaţă,
In ceasul de adio nemic eu nu doresc,
Nemic, decît suspinul ce scapă din plăcere.
Extazul unei lire ! Amoroasa tăcere
Unei inimi tineri subt care mă-ncălzesc !

Privirea plîngeroasă, sfiala feciorească
Să vezi cum trist se-ntoarce spre bolta cea cerească,
Ca cum ar vrea să zboare cu sunetul fugind,
Apoi, căzînd asupră-ţi, c-o flacără curată,
Să vezi lucindu-i suflet subt pleopa cea lăsată
Ca un foc ce noaptea s-arată licurind ;

Să vezi trecînd pe frunte-i gîndirea întristată,
Pierind cu totul graiul pe gura-i încleştată,
Şi din tăcerea lungă s-auzi cuvintul lin ;
S-auzi ieşind o vorbă, ce pină-n cer răsună,
Cea vorbă care zeii cu oameni împreună...
Te iubesc !... ah, iată ee face un suspin.

Un suspin ! o dorinţă ! O ! vorbă mult uşoară !
Pe aripele morţii la cer ast suflet zboară ;
Mă duc unde instinctul dorinţele-mi a pus,
Unde privirea vede nădejdea că străluce !
Mă duc unde ast sunet din lutul meu se duce,
Unde suspinarea-mi de mult încă s-a dus !

Ca paserea ce vede-n a umbrilor desime,
Credinţa, ochi de spirit, răzbi la-ntuneeime,
Şi ochiu-i cel profetic ursita-mi dezvâli.
De cîte ori ast suflet pe cîmp de vecinicie.
Cu aripe de flăcări zburînd către tărie
A lăsat pe moarte în urmă-i a veni !

Să nu înscriţi nici nume pe trista-mi locuire ;
Să nu-mpovăraţi umbra-mi cu monument, cinstire,
Căci de nesipul vostru deloc nu sunt gelos.
Lâsaţi-mi abia numai cît spaţiu se cuvine
încît nenorocitul ce-a trece peste mine
S-aibă loc să-şi puie genuchii aci jos.

Adesea in secretul tăcerii de morminte
Se-naftă rugăciunea din ierbi de oseminte
Ş-alăturea cu moartea nădejdea a lucit.
Cind stătu peste morminte nu prea simţim pămîntul,
Se-ntinde orizonul ; uşor, privind mormintul,
Spiritul sc suie de unde a venit.

Zdrobiţi, lăsaţi la vintUri, la flăcări şi la unde
Ast lut ce-abia (-un sunet la sufletu-mi răspunde.
Sub degitele mele serafii vor cinta.
Curînd, trăind ca dînşii o viaţă mai frumoasă.
L-acordul lirei mele, emtarea-mi delicioasă,
Ceruri s-or întoarce şi îngeri vor juca.

Curînd... Dar mina morţii cea mută, povăroasă
Atinse coarda ; lată, se sfarmă, dureroasă,
Dă sunet surd, de jale, p-a cerului deşert.
Răceşte lutu-mi, tace... începeţi, fraţi, cintarea ;
Din lumea asta-n alta, să fac eu strămutarea
Printr-un */.•'•imol,* sunet al sacrului concert."

Traduierea a fost cuprinsă in ediţia *Poesii nuoe.* 1847. alături dc *Dolorida* („Din Alfred de Vigny"), *Elena* („Imitaţie : Alf. de Musset"). Moartea şi *floarea* („din Hugo"), din care nici una nu a trecut în ediţia din 1857. Observaţii asupra traducerilor efectuate de Bolliac găsim la D. Popovici : „Admirator entuziast al lui Hugo. Boliac este in aeelaşi timp cel dintîi scriitor român care îşi lărgeşte cimpul de inspiraţie cu poezia lui Alfred de Musset şi mai cu seamă cu aceea a lui Alfred de Vigny. Hispaiiizant apare el alunei cind tradulce, in 1B45, una dintre cele mai celebre poeme ale lui Vigny, *Dolorida,* cu meritul de a fi izbutit să prindă în traducerea sa gravitatea de ton a originalului, râminînd in acelaşi timp deosebit *d"* fidel sensului exprimat de versurile marelui liric francez". Despre Elerca, acelaşi D. Popovici arată că este „localizarea pe sol oltenesc a unei romanţe cu temă spaniolă".

Mai semnalăm Melodiile ebraice din Byron, traduse şi publicate de Bolliac in 1845 în „Curier românesc" (n-rele 1'). li, 25).

ŢII TU MINTE OARA

Publicată mai întîi, cu titlul *Suvenire,* în „Păinînteanul", 1839, nr. 12, 10 aug., semnată C. Inclusă numai în ediţia *Collertiune de* poesii reefti şi noui, [1857].

Citind câteva versuri din poezia Ţii *tu* minte *oară,* Titu Maiorescu nu da numele autorului, pentru că declară intenţia de a se ocupa de obiect, nu de persoane, vrind să supună judecăţii cititorilor versurile unui autor ..nu de rînd, ei ale unui autor rare e^ie astâ<ri unu] din bunii scriitori în proză, dar pc care în poezie... aveţi sâ-1 judecaţi după" diminutivele sale..." Astfel a intrat Bolliac în unul din primele numere ale revistei „Convorbiri literare'. în articolul O *cercetare critici asupra* poerîei *române de la* 1867. In aceeaşi lună apare in „Trompeta Carpaţilor" o critică a lui Bolliac la adresa „Convorbirilor" (vezi *Misiunea poeziei,* în ediţia de faţă). Titu Maiorescu avea să revină şi în Direcfia *nouă in poezia şi proza* româna (1871), unde îi consideră pe Hasdeu şi Bolliac poeţi cu „o formă aşa de puţin plăcută şi cu un bagaj aşa de uşor de idei", dar care „ca autori prozaici sunt, fără contestare, dintre cei mai buni". Deci, aşa cum arată şi Z. Ornea în cartea sa Junimea *şi junimismul* (Editura Emineseu, 1975, p. 474), „chiar Maiorescu nu uită să adauge că se referă numai la lirica lor, grăbindu-se să precizeze pentru a echilibra judecata globală..." Totuşi, vorba lui lacob Negruzzi, primul articol al lui Maiorescu deschise „orizonturi nouă". Iată impresiile memorialistului „Junimii" : „Pină atunci noi judecam valoarea unei poezii numai după un instinct natural, fără a cerca să analizăm cauzele pentru care cutare poezie ne place, iar cutare alta ne pare rea. De atunci încoace lucrurile se schimbară, Încetul cu încetul critica îşi făcu lo; *în* Societate, şi după un şir de ani, aşa ne deprinsesem cu oarecare idei fundamentale comune, îmcit adesea ne înţelegeam prin simple semne fără multă vorbă. Paralel cu cetirea succesivă a studiului lui Maiorescu care se discuta cu de-amănuntul in Societate, urma şi lectura poeziilor destinate pentru antologie. Poeţi de-alde Bolliac, Momuleanu, Stamati si alţii asemănaţi, de ale căror merite literare se făcuse mult zvon în public şi in presă, nici putură dobîtidl graţia de a introduce o singură bucată de versuri in antologia noastră ; din tot Mureşanu abia scăpă cunos-

cuta sa poezie patriotică De?teap(â-te *romane;* Eliad, poreclit de contimporani ca ''Părinte al litenaturei române-, o păţi şi mai rău. Neologismele sale ciudate produseră numai rîs şi chef în Six-ietatc. Chiar mult-lăudatul său *Zburătorul* fu respins cu unanimitatea voturilor".

Tot Iacob Negruzzi, in Amintiri *din „Junimea",* reproduce Scrisoarea lui Eminescu de la Viena. din 1870, in care poetul justifica elogiul înaintaşilor : „Dacă în Epigonii veţi vede? laude pentru poeţi ca Bolliac, Mureşan si Eliade, acelea nu sunt pentru meritul intern a lucrărilor lor, ci numai pentru că într-adevăr te mişcă acea naivitate sinceră, neconştiută, cu care lucrau ei. Noi ceşti mai noi cunoaştem starea noastră, suntem treji de suflarea secolului, si de aceea avem atîta cauză de a ne descuraja".

S-A DUS ! EU ORICE-Ol FACE

în vol.: Din *poeziile lui Cesar Boliac.* 184.1; *Collecţiune de p'iesh vechi* şi *noui,* (1837].

UN VIS ÎN CARPAŢI

Publicată numai în voi. *Collecţiune de poesii vechi* şt noui, (1857].

D. Popovici semnalează o corespondenţă cu satira lui Gr. Alexandrescu, O profesiune *de credinţă.* Gr. Alexandrescu şi-a publicat satira îndreptată împotriva demagogilor şi a falsului unionist in „Românul", 1857, 12/24 aug.

LA *MAIOR ION VOINESCU II*

Cu titlul Fragmente *dintr-o* epistolă către *domnul maior I. Voinescu II,* din cauza cenzurării unor pasaje, a apărut mai

întii în voi. Din poeziile lut *Cesar Boliac,* 1843. Cu textul întregit şl sub noul titlu, inclusă în ediţia *Collecţiune de poesii vechi şi noui,* [1857], Mult mai tîrziu este reprodusă, In cadrul unui articol scris la moartea lui BolintLneanu, in ..Trompeta Carpaţilor", X, 1872, nr. 1011, 27 aug. / 8 sept. Rindurile ce figurează în fruntea poeziei desluşesc împrejurările în care a fost scrisă : .....credem nemerit să reproducem aci o scrisoare în versuri pe care o trămitea, în primăvara anului 1840, poetul Bolliac de la Poiana Mărului, unde era internat, către amicul său Ion Voineseu II în Bucureşti". De altfel, pentru datare ne putem sprijini pe unele versuri („Şapte luni fui la-nchisoare cum alţii n-au mai cercat"... ; „Prea lungii astă scrisoare. Wind să-ţi spun ce am păţit / Din cauza ciocoimii, vrind să-ţi Spun că-s surghiunit,.."). Bolliac greşea însă cînd o data in „primăvara anului 1840", pentru că el nu putea fi la Poiana Mărului decît în 1841.

De Ion Voimeseu II (1812—Ifi55), ttnăr cu o pregătire literară deosebită pentru acea vreme, îl lega pe Bolliac o amiciţie mai veche, consolidată probabil pe vremea „Societăţii Filarmonice", îi mai adresase o scrisoare cu referiri la opera lui Hugo şi publicată în „Curiosul', 1837, nr. 3 (vezi ediţia de faţă). Cam tot în vremea asta ii adresa lui Ion Voinescu II şi Gr. Alexandrescu Epistola sa *(Epistolă d. VAI),* înrudită oarecum prin tonul satiric. în general Bolliac cultivă în această poezie şi în altele o formă de meditaţie care nu diferă de a lui Alexandrescu.

Deşi ideile din această poezie, regăsite şi în articolul Poerte din 1846, vor fi contrazise de eeea ce Bolliac va susţine aiurea, D. Popovk-i crede că autorul nostru „împărtăşeşte vederile despre poezie expuse de urmaşii lui Saint-Simon : marea poezie nu puica lua naştere decit in epocile organice, de adîncă eredinţă. în istoria omenirii, epecile organice erau, pentru discipolii francezi ai lui Saint-Simon, ca şi pentru discipolii săi români, antichitatea şi evul m->diu'. Revenind asupra acestei poe?ii în cursul său din 1!>51—52, D. Popovici atrage .atenţia câ erudiţia lui Bolliac de aici este „erudiţia unui lexicon de conversaţie portativ". Profesorul universitar consideră că Epistola este scrisă sub influenţa dramei *Chatlerton* a lui Alfred de Vigny.

Chestiunea esle rezolvată de Paul Cornea, descoperind că „proba (k- erudiţie'', de care s-a lăsat impresionat Însuşi Călinescu („Dar ce n-a citit Bolliac 7 El e biblioteca universală a lui lleliade întrupată"), este o e'"iumbrare ce reproduce punct cu

punct, pină la detaliu, un pasa] din romanul *SteUo* (1832) al lui Alfred dc Vigny (cap, XXXVIII). lata cum suna in original pasajul în oare Doctorul Negru dizertează asupra soartei nefericite a poeților, pe care îl versifică Bolliac (reprodus după Paul Cornea) ;

„Torquato Tasso, Ies *youx* brules dc pleurs, couverU de haillons, dedaigne meme de Montaigne (ah ! philosophe qu-as tu fait lă !), et reduit â n'y plus voir, non par cecite, mais... Ah ! je ne le dirai pas en francais ; que la langue des Italiens soit tachce de ce cri de misere qu'il a jete : -Non avendo candella per escrivere i suoi verşi" ; Milton aveugle, jetant â un libraire son *Paradis -perdu* pour dix livres sterling; Camoens recevant l'aumone â l'hopital des mains de ce sublime esclave qui mendiaiţ pour lui sans Ic quitter ; Cervantes tendant la main de son lit de misere et de mort; Le Sage, en cheveux blancs, suivi de sa femine et de ses filies, allant demander un asilc pour mourir, â un pauvre chanoine, son fils ; Corneille manquant de tout, meme de bouillon, dit Racine au roi, au grand roi ! — Dryden ă soixante-dix-ans mourant dc misere, et eherehant dans 1'astrologie une vaine consolation aux injustices humaines ; Spencer errant â pied a travers l'ljlande, moins pauvre et moins dcsolce que lui, et mourant avec Ia Roine des fees dans *sa* tete. Rosalinda dians son coeur, et pas un morceau de pain sur les levres — Que je vourirais pouvoir m'arrctcr lă!... Wondel, ce vieux Shakespeare de la Hollande. mort de faim ă quatre-vingt-di* ans, ot dnnt le corps fu porte par quartorze poetes miscrablcs et pieds nus... etc. etc. ţi aşa mai departe pînă la epuizarea tuturor numelor".

MUNCITORUL

„Propăşirea. Foaie ştiinţifică şi literară", Iaşi, 1, 1844, iv\ 1"; In voi. : Poesii niioe, Bucureşti, în tipografia lui Eliade, 1847 ; *Collecţiune dc poesii vechi şi noui,* [1857], Retipăriri în periodice : „Buciumul", II. 18G4, nr. 211, 28 martie/9 aprilie : „Buciumul", II, 18ti4, nr. 275, 27 aug.'a sept., ‚aici datată „1843" ; Trompeta Carpa\ilor", X, 1872, nr. 1026, 12/24 nov., acum datată „1840". O datare „Buc, o martie 1B35" există In volumul de traduceri *Poesies,* Paris, 1857. Poezia a mai fost inclusă, prima în sumar, în voi. *Poesii umanitare culese* dc *Ion Poriaiu eu permisiunea autorelui. 1866.*

Cunoscuta revistă din Iaşi anunţa [ncă din artioolul-program colaborarea „numelor cunoscute a d-lor Alexandres™, Boliac, Bălcescii, Voinescu, Doniei, Negruzzi ş.a.". Cum reiese din s ri-soarea către Ghiea din 7 martie 1844, Rălcescu trimit? pentru ..Propăşirea" poezia lui Bolliac împreună cu prima parte a studiului său despre Punerea *armată.* Bălcescu nu uită să adauge în scrisoare : ..Poezia lui Boleac. de n-o ierta-o cenzura dumneavoastră, apoi mi-a zis s-o trimiteţi ia Braşov, ta BariC'.

Muncitorul, ca şi *Sila* (publicată in 1347), s-au bucurat de cea mai mare răspîndire. însuşi poetul le preferă şi le foloseşte ca mijloace de luptă in vremea oampianiei duse in 1861 de „Buciumul" pentru înfăptuirea reformei agrare. Le pomenea şi în 1871, cînd mărturisea : „Ca poet n-am plins decît numai jugul muncitorului de pămînt în bordei şi lanţurile robului sub cort. şi n-am cîntat decit gloria străbună, şi în motive curat naţionale" („Trompeta Carpaţilor', nr. 894).

N. Iorga o apropie primul de proza iui Lamennais • „Boliac trimete la "Propăşirea» o plîngere socială, in versuri mai mult bune, dar nu lipsite de stângăcii si trivialităţi : *Mum itorul,* în care el s? inspiră din modele în proză franceze, ţintuirile biblice ale abatelui Lamennais, roprezintant al noului socialism unit cu poezia religioasă pe care o introdusese-n literatură Chateaubriand".

G. Ibrăileanu consideră *Muncitorul* drept o poezie ..romantică, exagerată, naivă şi foarte ieftină ca concepţie ; dar e foarte interesantă pentru spiritul unui om dc pe vremea aceea. E o ooe.de socială..."

Analizîiid *Ţiganul vîudut* (1843) şi Muncitorul, Ovidiu Papadima le numeşte „pledc-arii în versuri", în care argumentarea alternează cu pamfletul. „Bnliac realiza astfel — spune acelaşi critic — o 1orm:i complexă de poezie, de cel mai mare efect asupra marelui public, care trecea uşor peste imperfecţiunile artistice, peste nesiguranţa limbii literare, ca şi peste cea a limbajului poetic, si mai ales peste ceea ce era prea mult apăsat, ca să-1 impresioneze : melodramatismul scenelor de viaţă, patetismul exagerat, pină la grotesc adesea, al atitudinilor eroilor".

Judeeînd în bloc Carrcaualii-!, *Ţiganul vîndut. Muncitorul, Ocna* şi Siin, poezii umanitare ce l-au „individualizat de fapt ca poet' pi? Bo'llcc.', *Paul* Carnea dă următoarele explicaţii:

„Ideologiceste, eie captează elemente disparate de socialism romantic, sub Influenţa contagioasa a lui Lamennais şi a crezului umanitarist profesat de Victor Hugo. îndemnul la caritate, transformarea proletarului in proprietar, aşezarea politicii pe temelia virtuţilor evanghelice erau atunci pe toate buzele. [...] Creaţiile sale vor fi o ilustraţie a acestor principii, pertinente prin caracterul demascator, deficitare prin soluţia propusă. Metoda e de a acumula ororile, uzînd de antiteze violente şi în genere de un limbaj saturat cu clemente retorice. In final, un strigăt de compasiune ţişneşte de pe buze, in acelaşi timp apel la clemenţa oamenilor si la mizericordia divină''.

Mai trebuie să adăugăm că G. Zâne, reluînd sugestia lui lorga, identifică în Muncitorii) „o parafrazare a cunoscutei lucrări a lui Laminnats *line voix de prison"* (N. Bălcescu : Opere, IV. Ediţie critică de G. Zâne, Buc, Editura Academiei, 19fi4, p. 470).

In anul 1844, in care publică *Muncitorul,* Bolliac începe să scrie un lung poem (peste 1100 de versuri), *Episod din revoluţia lui Domnul Tudor.* Datarea ..Stocnesti-Vlaşca, la anul 1844" pare să fie reală numai pentru o primă parte. Fragmentul cu care începe este citat de Heliade Rădulescu în cronica sa despre Bolliac din 1845 (vezi nota la *Răspuns la articolul ..Poezie")* şi însuşi autorul îl numeşte în *Răspunsul* său. In opinia lui George Munteanu acest poem este „un momentan popas în trecut, ivit în cadrul unei activităţi care era legată prin toate firele ei principale de actualitatea imediată". Poemul, spune acelaşi critic, „anticipa din bună vreme creaţiile epico-eroice ale lui Alecsandri". Ovidiu Papadima constată că eroul lui Bolliac este înfăţişat în poem ca un răzbunător al suferinţelor ţărănimii şi că prin el scriitorul formulează termenii luptei publicistice pentru emanciparea ţiganilor, ca şi pe aceia ai viitoarei lupte pentru secularizarea averilor mănăstireşti. Publicarea time, la Paris, in 18r>fi, ca şi expresia unor gânduri de dată recentă ale autorului, atribuite eroului, ne fac să credem câ poemul a fost încheiat In anii exilului la Paris, dar antedatat.

Facem loc aici unor extrase mai mari :

..Asta e ţara cea roditoare,
Asta-i cimpia cea zîmbitoare
Ce-ntit pe dinsa holde-aureso ;

Asta-i ţinutul de vechi costume.
Care e mîndru de al său nume,
Ce Oltul, Jiul, rotind în spume.
Ca sentinele îl ocolesc.

Asta c locul de li/anie...
Coaste, colnice ce cu mindrie
Ne spun de groaze ee-au suferii.
Asta e ţara care hrăneşte
Clinos copilul, şî-1 veseleşte
2înd codru-ncepe dc înverzeşte.
Cind dă cu puşca ş-a nemerit.

Căci lutul ăsta pe care plînge
Şi sor' şi mumă. e numai sînge,
Sîngele tat'său 1-a adăpat.
Căci tat-al tat' său ii povestise
Cum că in ţoapă tat' său murise
Şi că soţia i se hrăpise
De un beşleagă ce 1-a prădat.

Căci munca mă-sei ce văduveşte
O ia ciocoiul şi n-o plăteşte ;
Căci case, vite nu mai găsesc. [...]
Nici plug, nici sapă ca să mai are,
Căci tot ce poate e să omoare
Cîţiva d-acela ce-1 sărăcesc.

Căci miine vine iar vro oştire,
Mîine-1 ajunge vro cisluirc,
Miine-1 trimite la salahori
Unde-1 priveşte ca pe un cline ;
Căci el, din muncă-i, un pic de pîine
N-are să lase mă-sii pe mîme ;
Şi are două june surori

Care-i sunt drage, dar va să moară ;
Sunt frumuşele şi le ochiară...
O siluire e soarta lor !

C'iei nil so poaîc saibt tiranie
"•ă se aşeze, să-şi ia sujic.
Să fie tată.. Caii subt urgie
Dumnezeiască cîţi se insor.
î. . . . .]

E ren n fiară ce-o ţii legată !
Cînd sparge lanlul sare turbată ,
Si-i groază iiara cimi a turbat ;
Ochiu-i e fulger, păru-i zburlează.
Dintete-şi roadf, f;heara-ncordează ;
Se varsă-n focul ce o ochcază ;
Mănîncă ş-armă şi oni armat.

Astfel sunt fiii ce Jiul naşte,
Ce sar ca capra cînd coaste paste
Şi-n vi/iinie de vulpi se vir.
Ei ia cu glontul o rîndunicâ,
Se dă-n ordie. făi'ă de frică,
Şi pe un paşă, singur îl strică ;
îl ia cu lancea de sub ceadîr. [...)

D-acilea pleacă să haiducească
Flăcăi si fete ; el să ochească
Şi ea să-i umple să dea-n \răjmaşi.
Dar astăzi, piară ' E defăimare
Să meargă-n codru spre răzbunare !
Azi merg în fronturi, intre fanfare,
Azi merg sub steaguri, azi sunt oftaşi !

Azi merg in lacrimi dc bucurie.
Aprinşi de rivnă, speranţă vie.
Ei sunt acuma elctrizaţi
D-accle imnuri de libertate
Ce-aud în suflet d-îngeri cintate,
Ca de fanfare ce-n nerve bate,
Cc-mbată inimi, sfinţesc soldaţi.

Astăzi voinicul nu va să bată
Din întuneree ; astă/i s-arată.

lese ca irun.-a d-unde-i bă^.tt.
Aşa se-ntimplă cînd o j-ăbd.ire
Lungă si mută e la hotare 1
Se rupe lanţul cu-nverşunare,
Se scoală gloate la semnul dat

Pralul de puşcă cu cît s-afundă.
Cu cît se fringe, cu cit se-nhindă.
Cu cît ma: ta:v a fi strivit.
Cu-utît mai multa îi c iuieala.
Cu-atit mai straşnic sparg.» opiv^ia
Cu-atît mai mare face sminteala
Cind o schitele 1-a întîlnit.

Era olteanul în astă stare
Cînd dele Tudor o proclamare
Că duce moartea la osmanlii
Ciuma şi (afui, salahona
Storscse scitul ce Austria,
Tătarii, turcii, neomenia
D-opt ani de groază sui) pa/vauflîi

Vru să mai lase. Zăcea în tină ;
Toată clădirea era ruină :
Biserici, sate, oraşe mari
DeslLinlalc, nu lc-afiai locul —
Să prăpădise, ,le-arsesc focul ,
far cei cu viaţă cătau norocul
Numai în codri — erau tîliiari
I. I

O groază-j o isa ! Ţipete, larme.
Hugări si plînsuri, gătiri de arme
E ceasul morţii de toţi simţit
Şi în cimpie se adîncează
O oaste neagră ce încurează
Şi dă pistoale care vibrează
Şi sparg ferestre necontenit.

— La metere/c ! La metereze '
Să daţi în carii'' '. Să nu cuteze

Vrunul s-asculte verbele lor !...
Strig *din* clopotniţi, unde s-urcase
Cu Poenarul. cei ce luase
Drept avant-posturi, pc lîngă casc,
Bisericuţa ş-un foişor.

— Avem poruncă pecetluită
De Domnul Tudor. şi iscălită !
Deschideţi, oalUol v-aţi prăpădit>
Strigă un oacheş cu mustăţi groase.
Strîngînd cu scara coaste lucioase
De un cal negru cu nări spumoase,
Ş-opriod dezghinu-i cu-al său girit,

— Pesemne-ai poftă să faci gustare
La corbi cu trupu-ţi ! dSte-o strigare,
Dintr-o fereastră, Ghcncea rizînd.
— Ce! tu eşti, Glieneco ? ia-mi ieşi mai bine.
Ieşi, palicare ! Nu ţi-e ruşine
Să-ţi pierzi junia la cioclovine ?
Vino Tudor cit mai curînd

— Frate lovo, dâ-te doparte !
D-astă fereastră să fii departe,
C-ain fost odată capioldaş
Şi n-aş vrea leşu-ţi să-1 văz cu mtine
Că ţi-1 întinde vr.in flămînd cline.
Zece ani tocmai mănînc eu pîine
De la stăpinii ce defăimaşi...
[. 1

Senin e i rnjl ; a nopţii rouă
Scinteie încă pe iarba nouă
Ce-o pasc prea veseli mii armăsari.
Soarele iese dup-o-nălţime ;
Tabăra fierbe de pandurime.
Şi mai departe, 1-arnăuţimc,
Zic cu tambura cîţiva bulgari.

Armele unul aci îşi spală.
Altul mai colo calul înşalâ.

Alţii Jianul sau Oltul cînt.
Unul iu frunza se dozmiei dej/ă.
Altul c-uii fluier, attu-ncurea'ă,
Alţii In săbii se exersează,
Alţii pistoale slobod în vînt.

Colo, mai colo, la scara veche.
Cu căciulită pe o ureche,
Cu briul roşu peste mintean,
Cu chica lată şi aurită.
Cu flinta lungă şi ghintuită
Şi cu o ghebă găitănita.
Păzea un vesel mehedinţean.

Şi sus la uşc. la sala mare,
Se plimbă altul vînos şi tare .
Un crunt războinic, vechi căpitan
E şi mai lungă a ăstui chică,
A lui căciulă c şi mai mică,
Şi ochiu-i ager ar da o frică
Armatei toate unui sultan...

Armarea toată îi e o pală,
Da-mbrăeâmintea îi faee fală ;
Tot r-ste-n albe, albe de fir ;
Gheba cea scurtă, iţari, minteanul,
Tusluci năprasnici cum poart-olteanul,
Asta o portul ce va gorjeanul,
Ce-1 vede turcul şt dă-n delir.

Se plimbă singur ; cînd iată-» sală
Trei maici zăreşte, numai sfială ;
S-opresc, să uită, mai şovăia.
— Ce vreţi voi, maice ? Voiţi intrare ?
Pe Domnul Tudor 11 vede-orteare,
Tntraţi p-acilea în casa mare.
Apoi în alta ş-apoi 'n *i*\ sa.

Odăile-aslea erau mai goale :
Jntr-una numai ceva pistoale ;

In celelalte părelii goi.
Şi Domnul Tndor şedea în casă
Pe un pat roşu, i-un cot pe masă ;
Gîndca ia planu-i cum a să iasă,
Cum ,j s.'i-iiviriiiă multe nevoi.

Avea o frunte ingenioasă
Şi elocventă, ş-o generoasă
Nară, tăcuta pe patimi mari.
Câtături limpezi, drepte, curate,
Gata s-azvîrle săgeţi turbate,
Precum şi i'aw de bunătate :
Bărbie lată si buzi amari.

Poturi el poartă si o dulamă,
Căciulă neagră, şi iară teamă
îşi plimbă ochiul albastru, viu.
Statu-i de mijloc, spata legată,
Cam adus nasul, lata curată.
Sabia-ntoarsă stă spin/uraL'i.
Şi în sile.ifu-i numai albia.
[. . . . . .]

E singur Tudor si se giudcşte,
C'i al său geniu s> sfătuieşte.
Cind crapă uşa baia' I'rodan —
Mintos războinic, cărunt şi pacinic,
Spătos şi ţeapăn, cu ochiul falnic,
Ce-adesea oară, volintir straşnic.
Bătu cu Tudor pe musulman.

— Vă/uşi. bădiţă, pc Tresticnce ?
— Dară, Lâchţă, oda.-oltenee !...
Să dea prin tnhcTi, cap de femei !
— Dar Ştii ? .loiţa c de minune...
O frumuseţe ce nu se spune..
Ce aş mai rîde ! .. Nu te-a supune ?.
Gătii flăcăii, vorbeşti cu ei?

— Pînă cind lumea o văz în jale,
Pînă cînd ţara mi-oi da pe calc

Astfel de ginduri deloc nu-mi vin..
Crede, l'rodane, cînd văz grecimea
(luni •«usc ţara. şi ciocoimca
Cum u munceşte ; cînd văz cruzimea
Cea păginească, robii în chin ;

Cind văi călugăr că se smereşte
Şi \iiie-n lucrămi de iscăleşte
C-are cre-tinul robi pe moşii ;
Cind văv opinca numa-n sudoare,
Cînd văz ţiganul sub bici cum moare.
Crede, Pi-odane cumplit mă doare'
Aş vrea tiranii să-i sug de vii !

Femeie mic îmi este ţara,
Carii viu astăzi să iau povara ;
Neatîrnaren-i e sfîntul meu.
Mihai şi Mircea trăiesc în mint*
Şi n lor umbră aievea-mi vine ;
Îmi dă povaţa ce se cuvine.
Mă jur pe ţară şt Dumnezeu'

Cind crezi, Prod.iine, c-odina-mi place,
P-atunci cînd oastea-mi în somnuri zacf
Boierii tremur că-i voi călca,
Veghez eu singur, ca provedinţa !..
Neatîrnarea îmi e credinţa,
Neatirnarca îmi e dorinţa :
Lepra la urmă voi curăţa.

Voi şti să curăţ eu pălămida,
Voi şti să slîşiu atunci aspida
Ce suge sîuyo nevinovat.
Sfărîm eu hidra ce tot renaşte,
Curăţ eu pirul ce copleşaşte,
Viesnă, lăcustă ee-n veci ne paşte '
Altfel de Ţepe.ş, Mavrocordat,

— Aste cuvinte sunt foarte grele
Azi să s-auză, şi multe rele

Pot să aducă, init ele vrăjmaş; ;
Vrăpnaşi puternici ele-ţi vor face.
Ascultă, Tudor : ideea-mi place,
Dar înţelepţii! face si tace...
In toată vremea au fost]">loscaşi

Din temelie orice zjdire
Are să-nceapă : l-a ta clădire
Neatârnarea e temelii:
Cînd îţ> e casa Sn cotropire,
Tntii gîndeşte la dezrobire,
Ş-apoi spoire şi curăţire,
Apoi la spif.uri şi bălării

Mult te văz, frate, că ai a face
Cu ciocoimea. Şi nu-mi prea place,
— Nu ai dtvutate. Eşti Înşelat.
Serisorile-astea ce *vcâ* eâ-mi vine,
Ast.'i-nfrăţirc cu cioclovine.
Aste protecţii de curţi streine
Slujesc la planu-mî ce! neaflat.
[. 1

Căci moldoveanul, piînqind, îmi cată
Spre Prut decindea ; crişnind mi-arată
Spre Bucovma, peste Carpaţi.
In somn mă cheamă transilvăneanul.
Mi-arată Tisa. Văz bănăţeanul,
Văz pe crimanul, văz bitoleaiiul
Că mă cunoaşte !... Atiţia fraţi !
[. . . . . . . -]

Drumuri şi poduri, cetăţi o mic.
Deşi ascun:,e, prin viclenie.
Deşi zdrobite d-a lor minie.
Şi vorbă nu fac. doar d-om uita ;
Dar. fără moarle, munca străbună,
Sitigeie strigă ! O mină bună
Ne-arată semne unde-o câta :

Colo tu templu. Colo morminte.
C>io e baia ci-apă fierbinte.
De voi aflată, nu d-aste ginte.
Colo srunt mine ce aţi lucrat.
Colo suni ocne exploatate
De moşii voştri. Pietre săpate,
Coloane, arcuri ce-aţi ardJ cat.

Tat-apeducturi, drum peste munte
Vezi peste Istm 5-0 *altă* (junto,
lată o biîncă scrisă pe frunţi'.
Table d-aramă, de ceară, fier.
Muma cea bună. *Patria,* scoate
Hrisoave, plînge, strigă cît poate.
Auzi-o. Tudor t O vo/i ce cer ?-
[. 1

O *DIMINEAŢA PE CAIIAIMAN*

„Curier de ambe sexe', v, 1844—1S4«, p. 2.1—31. Tn vol.: *Porsii nuce,* 1H47 ; *Collecţiune de poesii vechi şi noui,* 11857]. Este reprodus;! în *Lepturariu rurnaruxd al lui Arune Pumnul,* Vicn.i, 1854, ii>m IV, partea I-a, *p.* 201. în .Trompeta Carpa-ţilor", Xlî. 187f>, nr. 1210, 3 aug., în cadrul articolului-reportaj *Sinaia,* Bolliac republică poezia, o datează acum ..iulie 184,j-' şi isi aminteşte :

„(. red că se va găsi cineva din lectorii noştri cari să nu siâsiMWâ tocmai fără loc a repeta aci, după ce am trerut de Sinaia, şi poezia ce am făcut la 1843, descriind Bucegii. în anul acela ne-a venit ideea la cîţiva luni să facem o excursiune pe Carpaţi. Ajungînd la Sinaia, ue-din hotărit sa ne urcăm să dormim noaptea la stîna cea mai de sus, spre a putea sâ vedem a doua zi ivirea răsăritului soarelui. Cei hotărîţl pentru această idee ou fost: Ştefan Goleseu, Nicolae Cretzulescu, Alexandru GrjleScu, Nicolae Bălcescu şi eu. Am trimis dorobanţi, plăieşi şi pe oamenii nOf.tr/ din vreme, şi ne-a') făcut acolo paturi, grămezi de cetină de brad. Am trimis acolo un ochean mare al d-lui Cretzulescu şi ne-arn urcat şi noi. Am înconjurat cu pa-

tunic noastre un foc maiv de brad la care se frigeau miei întrejii. Cînd erau două ore pînă în ziuă urcam, conduşi de poteca'.:, da^up.'a CnraimaiMTloi, un.de am scris pe stînca numită *Omul* num"'.- noastre. Am alezat acolo ocheanul ce! lung şi am văzut Dunărea. Seninul era perfect la acea splendoare a răsăritului soarelui, deşi suh noi erau norii deşi şi ploaie mare. Am scris această poezie incepînd-o pe Caraiman şi slîrşind-o la Sinaia, unde am coborit pe Valea Cerbului, mai sus de Sinaia".

..P-aicea umbla umbra lui Zamulx ce s-aude, .' P-aici incura calul viteazul Decebal" sînt versuri ce, alături do altele din această poezie, ne îndreptăţesc să admitem că dacismul străbale din 18411 in jxiezia şi preocupările lui Bolliac. „In polivalenta lor ipostază de poeţi, jurnalişti, istorici şi aiheo'ogi diletanţi, pionerii culturii române evocă Dacia", arată Elena Tacciu, explicînd că „ceea ce reprezintă astăzi unul dintre obiectivele de predilecţie ale istoriei şi arheologiei naţionale a fost pentru ii ni ;il Xl.\-li-a românesc im mit romantic al originilor-.

tntot'cîndii-iif la epoca scrierii acestei poezia, menţionăin că în 184J—1U4LJ autorul publica în „Curier românesc" *Din itinerarul d. lioitiar,* în care c prezent ..geniul munţilor", ..sintagmă şi metaforă curent romantică'' (Elena Tacciu) : ..Nuanţele ie dau virfurilor şi văilor aceste două fenomene vechi <it şi omul şi noi in frumuseţea lor pe toată secunda ; zgomotele acelea varii în monotonia lor ce concură din toate părţile pe mii de eco la armonia universală din caro geniul munţilor îşi trage o melodie anticlicâ, superumană, transportă omul fn deliciile ce'eşti şi îl despart cu totul de materie. Poetul care n-a văzut de pe un vîrf dc munte luna, apusul şi răsăritul soarelui, acela n-a văzut niciodată aievea ficţiile imaginaţiei lui şi n-a simţit niciodată realizarea acelor văcări ale indi^enţelor inimii sale Vin", o, Poet, amant al naturii ! Vino pe muiUc in apusul .?! răsăritul soarelui 1 Lasă gîndut'ilc tdle să bea mi minut acest spirit narcotic distilat aci din viaţa naturii întregi ! f-asă-ţi geniul să plane im minut pe fugelc sufletului său la acele obiectivări re-Ikvtat'i din (ndigenlelc LniuiiL tale M vei conversa cu idealul tău şi vei fi faţă îu faţă cu amanta ta."

O *dimineaţă *ie* Caraimnn, evocare a muntelui autohton, es'e considerată printre cele mai bune poezii aJe lui Bolliac şi de aceea comentată mai mult. Luînd-o drept argument, Ibi'ăi-'canu arată că „BolLae simţea natura, avea sinii pentru natură.

simţea chiar sublimul naturii; avea adică -fiorul infinitului", cum spun unii, dar nn putea exprima [...] ; dacă cultiva acest simţ şi dacă ar fi avut limbă, am fi avut astăzi o poezie a naturii loarte frumoasă".

Idcea o regăsim la G. Călinescu, care ii atribuia poetului „specialitate în panorama de sus" şi ştiinţa de a vedea peisajele.

Paul Cornea arată că în această poezie „elementele tie observaţie directă sint covîrşite de reminiscenţe de lectură, tabloul intreg fiind de aceea mai mult un peisaj ossianic, decît o pictură a mediului real, şi un pretext pentru o meditaţie rostită cu gesturi solemne şi acompaniament de suflători".

în strofa :

..în urmă-mi catedrale de talii uriaşe
Ce din tărîmuri fierte potopul a zidit,
Se-ntrco si îşi înalţă cărunte şi golaşe
Mulţimi de turnuri gotici în cerul azurit. -

Elena Tacciu descoperă sugestia arhitectonicei montane din Memento mori, iar in finalul poeziei, presimţirea acordurilor magice ale lirei eminesciene din anii 186IS—3874 (vezi si citatele din aceeaşi autoare în nota la *Ermitul).*

THE SPLEEN

„Curier românesc", XV, 1843, nr. 87, *21* nov. în vol, : *Poem nuce,* 1847 ; *Collecţiune de poesii vechi şi noui,* [1857].

într-o notă intitulată *Poezie,* în „Curier românesc", XV, 1843, nr. 94, 29 dec., se arată : ,.Din poeziile publicate în urmă ale d-lui C. Boliac prin această foaie, precum *The Spleen, Muierea trecută [Cocheta bătrînă la oglindă], încă o salutare,* se poate vedea că autorul nu şi-a fost publicat toate poeziile sale în colecţia ce a ieşit Sn vara trecută. Poetul îşi propune a mai da acum înră un volum de poezii ca de 20 coaie, în acelaşi format, pe hîrtie velină, ediţie de lux. D-nul Boliac şi-a publicat scrierile sale după orlnduiala hronologică, încît oele

nepublieate aunt acelea cc le-a lucrat mai în urmă, în care sc vede şi ideile mai bărbăteşti şi limba şl versificaţia mai îngrijită'". Ideea „talentului care se dezvoltă din zi în zi" revine şi în recenzia cc i-o face Ion Heliade Rădulescu peste un an. in acelaşi ziar (vezi nota la *Răspuns la articolul „Poezie").*

Finalul ultimei strofe din acest poem („Sunt cobe eu a lumei ? sau lumea cobea mea ?„.") sună eminescian, arată, pe bună dreptate, Paul Cornea.

După ce sugerează influenţa lui Byron în Meditaţiile lui Bolliac din 1835, pe lîngă aceea a lui Young şi Lamennais, Elena Tacciu identifică motive byroniene în această poezie : „Răul byronian rezidă la Bolliac în remuşcâri misterioase, spaime infernale ale damnatului în faţa viitorului de rău augur, după un trecut nu mai puţin malefic"'.

CUGETARE I

Tn vol. ; Poesii *nuoe,* 1847 ; *Collecţiune de poesii vechi şî noui,* [1857], Reluare în „Trompeta Carpaţilor", X, 1872, nr. 1035, 17/29 dec. (aici : *Cugetare IV).*

Pe temeiul analizei acestei poezii, ce poate fi extinsă şi asupra altora înrudite tematic, Ibrăileanu ii socoteşte pe Bolliac şi poet-filozof : „cugetă necontenit, dar foarte slab. Totuşi, de multe ori se ridică pană la idei, ceea ce alţii n-au, se ridică pană la Alexandrescu". Şi în altă parte : „Vedeţi că are ceva din Gr. Alexandrescu : e poet intelectual. Se deosebeşte însă dp- Gr. Alexandrescu prin toate celelalte caractere, chiar şt prin fond : acesta o trist, poet-filozof. Dar Boliac nu samănă nici cu Bolintineanu, care e sentimentalitate, nici cu Alecsandri, care e, dacă putem zice aşa, natură".

Viziunea evoluţionistă a lui Cezar Bolliac din această poezie este plasată dc Elena Tacciu în „zona estetică a unui romantism baroc, flamboaiant", „conflictul universal, un dat spiritual şi estetic al barocului', din care sc hrăneşte o anumită latură a. poeziei paşoptiste.

CUGETARE II

în voi. : Poesii *nuoe,* 1847 ; Collecţiune *de poesii vechi şi noui,* [18571. Reluare în „Trompeta Carpaţilor", X, 1872, nr. Î035, 17/19 dec. (aici : *Cugetare III).*

Vezi nota la *Cugetare I.*

EPISTOLA la Alexandru Sutzu

In voi. : 7'oesii *nuoe,* 1847 ; Collecfiwrie de *poesii vechi* st *noui,* [1857],

Vorbind de ironia şi dispreţul lui Bolliac pentru boierime şi fanarioţi, N. Iorga aminteşte Epistola de faţă într-o delimitare : „Pe fanarioţi îi urăşte, ca pe nişte tirani vicleni. Dar cu neamul grecesc în sine n-are nimic acela care se îndrepta către Alexandru Suţu. poetul, şi. admirîndu-1, îl punea alături cu Pindar ; dinpotrivă, oa şi Alexandrescu, el are respect pentru cei cari au ridicat la 1821 pe pămîntul nostru steagul unei Libertăţi care e aceeaşi pentru toate popoarele".

INCzl *O SALUTARE*

„Curier românesc", XV, 1843, nr. 91, 13 dec. în voi. : Poesii *nuoe,* 1847 ; *Collecţiune de poesii vechi şi noui,* 118571.

ŞI CE-AR FI OARE OMUL etc.

Publicată pentru prima dată cu titlul Celui *qui aime, son coeur est un paradis sur la terre — L-is.* şl semnată CB,, în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", 1842, nr. 24, 15 iunie.

Republicată cu noul titlu în „Curier românesc", XVII, 1845, nr. 22, 16 martie. In voi : *Poesii nuoe,* 1847 ; *Collecţiune de* poesii vechi şi *noui,* 11837].

Este prima colaborare la „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", gazeta lui G. Bariţ din Braşov, de care il lega pe Bolliac o corespondenţă Începută încă înainte de 1842. Dar mai semnificativă decît această primă poezie va fi colaborarea ulterioară, cu poezii ca *Alaiul unui cerşetor.* Ţiganul *vîndut, La muza mea* (Ve/i si nota la articolul *Către* scriitorii noştri!).

IMPROMPTU
Pe albumul D.C.K.

In voi Poi'.sji *nuoe,* 1847 ; *Collecţiune* dc *poesii vechi şt voui,* [1857|

IMPROMPTU
Pe albumul D.C.I.

în vo!. • Poesii *nuoe,* 1847 ; *Collecţiune de* poesii *vechi şi* noui. ţl8!î7j

LA D. P. POIENARU
iCinială dc pensionarii Colegiului St. Sava)

Mai întîi cu titlul *La D. Poenaru,* în „Universul". III. 1847, nr. 27, p. 107 ; reprodusă în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", 1817, nr. 29, 21 iulie (semnată C. B.]. în vol.: *Poesii nuoe,* 1847 ; *Collecţiune de poesii vechi şi noui,* [1857],

Petrache Poenaru (1799—1875) a fost, din 1832, după Eufrosin Poteca, director al scoale]or din Ţara Românească. în ipoteza, presupusă de Ovidiu Papadima, că Bolliac a urmat cursu-

riie de î.i Sf. Sava după ips-irea sa din miliţia pămîntorină. adică după lf!31, s-a bucurai dc ..spiritul rombinător" al înv.i• lătoruiciL cu mari merite în organizarea modernă a intăţăimiitului la noi. Scriitorul revine asupra personalităţii lui Poenaru citul ii scrie ner-rologul în „Trompeta Carpaţilor", XIII, 1875, nr. 1219, 5 oct.

A fost publicată pentru prima dală, cu titlul *Stanţă hi* Dm în „Pămînteanul", Giurgiu. 1839, nr. 8. 27 iulie. în voi. *Poesii nuoe,* 1847 ; *Collecţiune de poesii vechi şi noui,* 11857].

N. Torga reţine şi acest yen al liricii lui Bolliac, găsindu-i unele merite : „Mai e, în sfir.şil. un gen, în care el dă, nu mimai versuri, ci, intiniplălor. bucăţi întrebi frumoase. D-ic.'i-i lipseşte nota iubirii pătimaşe, el găseşte uşor pe aceea a familiarit.li ii prieteneşti, a complimentelor dibace, şi chiar pe .i plîngerilor în care trăieşte o emoţie sinceră".

ZDROBITĂ (iF.ME IN1MA-N MINE cic.

In voi. . Poesii nuoe, 1817 : Co(icc|iinjc dc *pue'ti vechi* ji *noui,* (.18571.

*LA ****
Pe un *album*

In voi • *Poesii nuoe,* 1847, cu titlul preseui-tat *La***; Collecţiune de poesii vechi si noui,* [1857 L cu subtitlul adăugat.

STANŢE

în vol.. *Pvexii nuoe,* J8J7 ; *Collecţiune dr* jwjii reciti ;t *noui,* [1857],

PE MALUL DUNĂRII

In voi. : *Poesii nuoe,* 1847 ; *Collecțiune de poesii vechi şi noui,* [1857].

De-a lungul Dunării a început călătoria din iulie 3845, pe care autorul a făcut-o cu A. Treb. Laurlan, D, Bolintineanu şi frații Peretz. Bolintinjeanu i-a fixat amintirea in poezia O *noapte pe malul Dunării,* publicată în „Foaie pentru minte, inimă si literatură", IX, 184G, nr. 47, 18 nov, şi dedicată „Amicului meu Cesar Boliae". Poezia lui Bolintineanu este reprodusă imediat de „Curier românesc'-, XVIII, 1846, nr. 92, 7 dec., iar in 1848 e publicată din nou în „Popolul suveran", I, nr. 13, 28 iulie, cu dedicația păstrată.

LA D-LA***

tn voi. ; *Poesii nuoe,* 1847 : CoIIecfiune de poc.vii *vechi şi nost,* [1857|

LA UN COPIL

In voi. : *Poem nuoe,* 1847 ; Coiiecfiane *dc poesii vechi si noui,* [1857], Reluare în „Trompeta Carpaților", X, 1872, nr. 1032, 3/15 dee.

PLINCEA SENTINELA COMANDIRUL SĂU

„Vestitorul românesc", Bucureşti, VITI, 1844, nr. lz. 12 febr., semnată C. B. In voi. : Poesii *nuoe,* 1847 ; *Collecțiune de poesii vechi si noui,* [1857]. Retipărită în „Trompeta Carpaților", X, 1872, nr. 1032, 3/15 dec.

Explicația din notă („La moartea căpitanului Dumitrescu"), I < N t)l versul „F,u plîngeam cu dînsul pe amicul meu" ne îndreptâțesc să credem că e vorba de un prieten mori in 184), după datarea de la sfîrşit.

COCHETA BĂTRINA LA OGLINDA

A apărut mai intii cu titlul *Muierea trecută la oglinda sa,* în „Curier românesc". 1843. nr. 88. 25 nov. In voi. : *Poesii nuoe,* 1847 ; Collecfittnc *de poesii vechi şî* noui, [18571. Tîrziu. este reprodusa în „Familia", Budapesta, XI 187ă. nr. 32, 10/22 aug.

Se vede că e un motiv predilect, deoarece în 18fi;î revine într-un articol Sn care combate reacțiunea : „Națiunea cu aceasta dovedeşte că este matoră, sănătoasă şi vie. Știți cine este moartă ? Coalițiunea si cestiunea personală. Voi ați murit. Se zice că o femeie cochetă, dară obosită de ani, văzîndu-se într-o oglindă bătrînă şi urîtă acum, injuria oglinda şi îi zicea că s-a stricat de nu arată bine. Ea nu vedea că oglinda era tot acea, dară că ea îmbătrmise şi se schimbase. Națiunea nu s-a stricat, ci voi v-ați stricat, pentru aceea ea vă prezintă astă/i cum sunteți: UrSți !" (Mozaicul *coulițiunii,* in „Buciumul", 1, 1803, nr. 121, 6 oct.).

In 1874, Bolliac, declarînd că n-a citit de mult poeziile sale şi acceptînd „greşalele" din ele, e silit să-şi amintească de această poezie. In acest an Odobescu, în *Pseudo-cynegcticos,* citează câteva strole din ea, ironizînd-n : „Dar ee stăm să ne bocim eu baba, în stihuri vrednice de ale ei «colori silite, frumuseți de-mprumutat" ?" Parodiind un vers, Odobescu expediază poezia printre „Nişte flori ce s-au uscat". Bolliac nu întirzie să răspundă : .,A fi criticat în ştiință nu poate să doară, pentru că toată ştiința este perfectibilă ; si tot ceea ce nu ştie cineva astăzi poate să ştie mîine [...]. Treizeci de ani de când nu mai fac versuri, crez că este destul spre a covlrşi orice paragrafie pentru greşalele din poeziile mele. As vrea să văz, ieşind mai des asemenea cărți ca aceasta Sn care se critică poezia mea. si *să* fiu oricît de aspru criticat într-însele" („Trompeta Carpaților", XI[, 1874, nr. 1144, 4 aug.). Atît Bolliac cit şi preopinentul său informează despre publicarea acestei poezii în antologia Lordului Stanley : *Fleurs de la Roumanie, recueil des per'sies anciennes ct nwdervcs,* Hertford (Angleterre). 1856.

..Curier românesc", XVlli, 1046, nr. 10. 28 ian. în vol. : Poc-ii; ijiiBf. **1847** ; *Collecțiune de porni vechi și noui,* [1857].

O apropiere dc Hugo stahiJcșie N. Torga : ...Și țări străine i se :w.ar în vedenie deplină : tind și el, ea Hugo, se încearcă In *Orientale..."*

. Bogdan-Duică îi găsește o intenție etieă : .,în desfrîu! bucu-reștean de alunei, *Susana* poate fi apreciată ea o critică pe care. insă, nici un rînd nu o trădează ; în carte ea rămîne o simplă poveste, o *orientală,* dar autorul știa, desigur, despre Susana mai muii dcoîi estetul. într-un mic dicționar fie «simbolică creștină- (P. S. Liebmann din Bibi. Reclam, p. 210) — o disci-plină teojogică — cetesc despre Susana : «Susana, ebreiește Su-san, Crin, prototip al Sfintei Fecioare. întrucit. în desfrînatul Babilon, și-a păstrat neprihănită fecioria și astfel, ca crinul din-tre ghimpi, a concentrat oarecum în sine toată curățenia poporu-lui ebreiesc din captivitate. Totodată Susana este antipodul Evei, care, invers, a păcătuit chiar în mijlocul paradisului- [...]. Des-crierea se susține. însă tocmai ia sfîrșit ji lipsește puterea..."

Cel care va citi poezia cu ochii estetului va fi G. Cătinesco : ..Reluînd scena biblicei Susana Ia baie, poetul dezvăluie o artă decorativă vrednică de un Th. Gaulier. Tabloul c amănunțit, scli-pitor, arheologic [...]. Un parnasian ar fi aprobat din toată inima această procesiune evotică :

Sub șase stîlpi granitici ș-un roșu văl de lînă
Pe el cu animale cusute tot de mînă.
Măreț era cirapat
Un pat de abanosuri, ascuns în bumbac moale,
Ș-un jeț de dinți de fildeș, cu draperii pc poale,
Ș-o baie de agat"... etc.

După D. Popovici, căruia i se par exagerate raportările lui G. Călinescu, *Susana* descinde din Bibbe, prin sugestia pe care i-o dă lui Bolliac Alfred de Vigny, care a publicat două frag-mente dintr-un poem al Susanei.

SONET
la an-ul 1839

În voi. ; Poesii *nuoe,* **1847** ; *Collecțiune de* poesii uecTii *si noui,* [18571.

Inclusă în volumul de traduceri Poesies, Paris, 1857, poezia poartă numai aici datarea : .Buc, 5 mai 18:30", deci aparține perioadei 1840 și poate fi considerată prima poezie cu accente sociale din activitatea lui Bolliac. El se apropiase acum de ideile „partidei naționale" și de scopurile pentru care milita Ion Cîm-pineanu. Ne vine să credem că poezia conține și o aluzie directă Ia domnitorul Alexandru GMea, față de care manifesta opoziție partida națională :

..Pe cine aștepți oare s-aline-a ta durere ?
Pe-acela ce te suge ? te calcă în picere ?
Pe cei carii te-ar vinde de mii de ori p-un tron ?"

Tot din această perioadă putem presupune că este și poezia *La România,* care însă nu a fost publicată decît în ediția din 1857 :

I

De ce suspini, o, belă brunetă despletită ?
De ce-ți întorci oătarea și fața ți-e pălită ?
Te rușinezi de starea în care te-a adus
A ta chiar frumusețe, natura ta divină
Și belica ta frunte, și acvila-ți sublimă
Ce ră^pîiuloa teroarea spre răsărit ș-apus ?

Te rușinezi că-n pace pierduși cea diademă
Ce n-a putut vreodată rezbel a ți-o lua.
Sau piîngi că-li vezi ființa ajunsă o problema.
Și frații fără milă privind pioirca ta?

Tu fuși cu dînșii altfel pe cînd venea cu falâ,
Triumfător în toată Europa-orientală,
Să-mplinte sărăcimii luna în continent

Tu singură cu spada-ţi îuşi pavă'.ă nenvinsă,
Şi ardicaşi dc-a lungul pe Dunărea-ţi întinsă
•Stindarde libertăţii şi cruoei monument.

Văiuşi pe frunte-ţi spinii a se-mpleti cu lauri,
Şi-aceasta-ţi fu răsplata. De s-ar fi apărat
Şi Spania ca tine, Europa despre mauri,
Despre barbare ginte, nu, nu s-ar fi călcat.

şi cununaşi cu glorii, trecuşi la nemurire
Pe fiii tăi aceia ce cu a ta mărire
Ştiau sâ-si facă nume d-eroi in triumfări.
Nu se cătau atuncea dezonorate-onoare
La inemici, tiranii pizmaşi pe-a ta splendoare ;
In cîmp era onoarea, nu se căta-n trădări.

Ei nu făceau atuncea comerţ mirşav cu tine ;
Nu-şi căutau aceia în gîzii tăi patroni !
Mureau cu spada-n mină, căci singe-aveau în vine :
Superbi îţi erau fiii, şi ageri campioni.

II

Frumoasă ţi-e natura, o, belă Românie)
Avută şi întinsă e vesela-ţi clmpie,
De Dunăre udată, umbrită de CarpaţL.
De ti-ar fi dat norocul cît ai de la natură,
De n-ai fi fost trădată de bruta impostură,
Coreligionarii ce ai privit de fraţi,

Ai fi mai onorată, ca o suror mai mare,
De rudele-ţi de-aproape, ce te nesocotesc *l*
Printr-o fatalitate, fuseşi greşită tare
De te rupsesi de Roma. O, ritul cel grecesc !

Aceasta-ţi este culpa de n-afli mînşîiere
In sinul casei tale, în care, cu plăcere.
Se bucur azi toţi fraţii de bunul cel comun ;

De n-afli simpatie in rude-aristocrate,
Ce se miiidrcse. s-orgolă că sînt civilizate.
Căci s-au ţinut de mină şi nu se despreun.

[. 1

Oh! turcul te umilă şi ţarul te corumpe,
Gotul cumplit te suge şi nencetat îţi rumpe
Furiş cite o parte din nestimaţii tăi !
Şi fanariot, ciocoiul rărunchii-ţi descompune,

Pe fii-ţî desfrinează, ş-orice cutume bune,
Orice averi morale trădau l-ai tăi călăi !

[-

Le-ascuiid a ta splendoare şi helica-ţi tărie
In catihisme falşe ce zic că-i istorie ;
Nu spun de academii ce râspîndeau lumini
Şi-n statele vecine ; nu spun de căpitanii
Neîncetat în lupte ca bunii lor romanii,
Cari duceau teroarea monarhilor vecini !

Nemica despre Mircea. nemica despre Vladul
Ce-a pus viziri în ţeapă, despre Mihai nimic.
Ce 1-a-nzeit învinşii, nemica despre Radul,
Nemica despre Ncagul, al muzelor amic.

r

Odoarele de templuii, morminte, sarcofage,
Monede şi medalii cu care te-a dotat
Din casa părintească, ce plugu-n sus le trage
Pe brazdă, — toate astea, azardul le-a-aruncat

III

Tu plingi. tu plîngi în doliu, o, belă Românie !
Căci fiii tăi de astăzi sunt mai desnaturaţi :
T-a prăpădit eu totul cumplita tiranie,
Prin legile molatici sunt toţi afămeiaţi *i*

S-au dus Ruzeşti şi Farcaşi, s-au dus Calomfireştii,
Fustaşii, dorobanţii şi şefii lor Căpleştii.
Bici poartă dorobanţul pe neamu-j vierşunat;
Fustaşul nu inai este; (ăncerui si arcaşul
Ş-atîtea alte arme ; spătar, hatman, armaşul,
Trişti, înfăşaţi în rochii, s-au şi desfiinţat.

Ţi-au stins orice putere şi fizică, morală ;
Dar s-astăzi chiar viclenii fot vor a te-nşela,
Spuind că toţi plămînii îţi sînt mîncaţi de boală,
Ş-arterele-ţi se rumpe deloc ce vei striga!

Se tem şi azi tiranii d-antica ta virtute,
Dc agera ta minle, de văiie-ţi avute ;
Se tem, căci Istoria ţi-o ştiu ci toţi de rost ;
Se tem c-a venit ziua în care zeitatea
Trăsneşte tirania s-acordă Libertatea
La naţiile aceiea ce subjugate-au fost.

Minciuni sunt cîte-ţi spune, o, beiă Românie !
Aşa cît eşti dc slabă, las' părul despletit,
Dă-ţi fiilor tăi sinul, ce-apar în letargie,
Strigă-i pe toţi la arme, — şi dă un deminţit !

Fă pe tirani să afle c-o naţie nu moare,
C-o belă fiică-a Romei nu pot să dezonoare ;
Pînă mai are viaţă, se poate apăra ;
Nu va ca al său nume, de-o naştere ilustră,
Să şi-1 unească-n nume de ieri. Pe ea o mustră
Cuget, a Romei arme, păfit a mărita.

Puţin mai ai tu sînge ; dar de Lucreţă sînge ;
Fierbe cînd este vorba de brute siluiri !
încoardă dară braţul, nu-i timpul de-a mai plînge,
Te apără, — sau moartea în belice loviri.

..Foaie pentru minte, inimă şi literatură'", 1847, nr. 15, 14 apr. In voi. : *Poesii nunc,* ltî-17 ; *CoiUiCţiunc dc* poesii *vechi şi noui,* [11157]. Retipăriri in periodice: „Buciumul", 11, 1864, nr. 211, 28 martîc/9 apr.; „Buciumul", II, 1864, nr. 275, 27 aug. ,'8 sept.; „Trompeta Carpaţilor", IV, 3800, nr. 44!), 20 iulie ; „Trompeta Carpaţilor", X, 3872, nr. 1032, 3/13 dec. Este reprodusă in *Lcp-turariu rumânesc al lui* _4rurce *Pumnul,* Viena, 18fi4, tom. IV, partea I-a, p. *2'Jl.* In sfirşit, poezia a mai fost inclusă în voi. Poesii *umanitare culese de Ion Porianu cu permisiunea autorc-lui,* 1860.

Ca şi în alte cazuri, autorul se contrazice io datarea poeziei. La prima publicare în „Foaie pentru minte. ."' o paranteză la titlu indica *{IS'.i ''),* deci o antedata, pentru ca in *Colllec{iune...* să poarte data „3840. ianuarie 4". In „Trompeta Carpaţilor", la reproducerea din *1H72,* arc următoarea menţiune: „Această poezie s-a scris fiind poetul internat la schitul Poiana Mărului, pe mur' ţii Rimnicului Sărat".

La republicarea în „Buciumul'", 1804, nr. 275, *Sila* şi Muncitorul sînt recomandate astfel: „Cei ce conduc "Buciumul" au fost cei dinţii care s-au revoltat contra inichităţilor Regulamentului organic..., pe cînd cei mai liberali ai epocei se glorificau cîntînd baionetele impunătoare şi admirind Regulamentul ucigător de autonomie, întăritor de privilegii şi apăsător poporului român. Să ne fie permis a reproduce mai la vale numai două poezii inspirate din sîngele român vărsat la impunerea Regulamentului şi din ţipetele ce scotea poporul român sub crincena tiranie a stăpînitorilor de moşie. Ţină cine va voi socoteală de epoca în care s-au scris aeeste poezii, căci ele s-au ilustrat printr-o internare de 9 luni în monastirea Poiana Mărului."

Este poezia pe care N. Iorga o consideră nemuritoare şi cea cc-1 îndreptăţeşte să-1 numească pe Bolliac „poetul Libertăţii, duşmanul privilegiilor, osînditorul boierilor". Bolliac, mai spune Iorga, este „om foarte bine înzestrat în ce priveşte lărgimea cercului său de vedere, energia în exprimarea sentimentelor, mlădierea in tratarea temelor celor mai deosebite, entuziasmul unei forme de un idealism înalt, în sfîrşit, bogăţia de cuvinte şi uşurinţa dc vers..."

Şi D. Popovici o consideră „mult mai unitară ca nivel artistic, fără ca acest nivel să se ridice prea sus". "După criticul

clujean, „cadrul osie sugerat dc Damennais, care, în P.iroieţ *d'un croyant,* dovedeşte preocupări asemănătoare".

Analiza lui Paul Cornea este pusa sub semnul retorismului, ca modalitate bogat ilustrată de romantism : „tn primul rind retorismul aresta c elementar; se bi/.uie pe alegerea anecdotei şi dispunerea antilotică a secvenţelor ei componente, in vederea şocării şi a surescitării lectorului. Mai departe, la nivelul limbajului, unde iubeşte sărăcia Irupjior. se manifestă o mare abundenţă a mijloacelor interogative, exclamative .şi exhortative ale discursului : poezia devine o apostrofă, o provocare continuă a cititorului". De aceea, continuă Paul Cornea, aici M în alte poezii ..atmosfera lirică e artificială şi precară, ameninţată în orice clipă să se risipească..." Tn sfîrşit, Paul Cornea îi reproşează multiple abateri dc la disciplina în materie de limbă şi erori de oprimare, astfel că Bolliac „face impresia ră nici nu-şi pune problema determinării uzajului corect, că din principiu îşi m-oîîîî dreptul de a prescrie forme lexicale proprii si a jongla cu sensul obişnuit al cuvintelor". Dar in concluzie. Paul Cornea consideră că scriitorul merită atenţie, fiind o „individualitate afirmată viguros, care aduce un sunet propriu în orice frază, chiar în cele pe care le citim cu zîmbet sau indiferenţă". „Multe din reproşurile care i se pot adresa privesc nu atît imperfecţiunile lui, cît dibuirile şi stîngâciile epocii."

în Opera Iui Afiftai *Eminescu, G.* Călinescu, analiz'md strofa din *Împărat şi proletar,* conchide că Eminescu a găsit modelul in Bolliac sau in Aloesandri (G. Călinescu : Opere, voi. 13, Editura Minerva, 1970, p. 631). Ideea va fi reluată de George Munteanu, care face observaţii asupra Structurii strofei : „Bolliac e mai puţin original in ceea ce priveşte construcţia versurilor, luate izolat, cît mai ales în privinţa strofei ; strofa alcătuită din versuri complexe şi simple, alternate meşteşugit — de tipul celei din *Carnavalul, Sila* etc. — îşi datoreşte şi lui consacrarea în poezia noastră, fiind ulterior mult cultivată de Eminescu, îndeosebi în poeziile de tinereţe, si mai apoi de Coşbue".

PEDEAPSA CU MOARTE

In voi. : Poezii — Nafioraule, Paris, De Soyc et Bouchet, Imprimeurs, 1857 ; *Collecţiune de poesii vechi şi noui,* [18571.. A mai

fost cuprinsă in voi. Poeiii *umanitare culese 'le Ion. Porianu cu permisiunea autorelui,* 1866. Este reluată în grupajul de poezii din „Trompeta Carpaţilor", aceasta în X, 1872, nr. 1028, 19/31 nov., aici datată „1836", an ce se corectează în nr. următor al ziarului în „1846". Mai există o datare : „Buc, 5 sept. 1847" în volumul de traduceri *Poesies,* Paris, 1857. lin „Trompeta Carpaţilor" este însoţită de următoarea notă explicativă pentru geneza poeziei : Protestare contra pedepsei ou moarte, scoasă din legile ţâ-ii prin Regulamentul organic, ediţîunea întîia, şi introdusă iarăşi, clandestin, prin a doua ediţiune a Regulamentului organic. Portretul preşedintelui Divanului criminal este în strofa care începe: -P-un jeţ, ascuns sta unul* etc. Cunoscut fiind prin această strofă, e de prisos să-1 mai numim".

Găsim in cursul lui D. Popovici din 1951—52 o raportare la „argumentarea" din romanul lut Victor Hugo *Le dernier -our d'un condamne",* tradus în româneşte atunci, şi o identificare a unor date locale : „...un oarecare Vemescu din Buzău pusese pe un ţigan să ucidă pe un alt Vcrnescu din acelaşi oraş. Cei doi erau veri si pricina era soţia celui ucis. Au fost condamnaţi la moarte şi Vernescu şi ţiganul. Boierul a fost graţiat de Bibcseu, ţiganul însă nu. Totuşi execuţia nu s-a putut îndeplini pentru că nu s-a găsit nimeni în toată ţara ca să facă pe călăul".

Bolliac însuşi dă o altă explicaţie în cazul ţiganului, vorbind despre Condica criminală de la 1851, care este „neomenoasă vi nepotrivită stării societăţii noastre", pentru că „legjueste pedeapsa cu m;i<ii-te şi munca silnică pe toată viaţa în ocnă la treizeci de ca.-.uri [,..j. Şi apoi, nu este o absurditate sa admiţi pedeapsa cu moarte în legi cînd ştii că consolul muscălesc tiu to lasă să omori ? Exemplul ţiganului ce a omorît pe Vernescu nu este încă proaspăt ? Divanurile, vodă îl osîndiră la moarte, şi consolul îl dete jos din spînzurătoare, zicînd că nrt. 293 din Regulament a ardicat pedeapsa cu moarte din ţara românească, şi că în Rusia nu este pedeapsa cu moarte. [...]. Cine aspiră la dreptul dc viaţă şi moarte asupra supuşilor trebuie încai să aibă şi braţ să-i ocrotească". Autorul condamnă această legiuire si pentru că „este mai nedreaptă, mai revoltantă şi mai puţin potrivită cu spiritul secolului şl chiar decît Pravila lui Caragea, hotărind pentru aceleaşi crime şi vini pedepsile dupe *naştere, rang, poziţie şi deosebit caracter* (art. 24, 33, 58 ş.c.l.). Nici înaintea crimei egalitate ! Sărmanul nenobil, daca

dur*TiL<; -vioui. neştiuta -,i slabul sprijin moral l-ar împing la <J crimă, --să so bată pe pielea goală, să se arunce in fundul o> nci pe viaţă la muncă silnică-. Nu mai e soare, nu mai e aer pentru dînsul ! Fericitul nobil, pentru aceeaşi crimă, săvîrsită in toată conştiinţa faptei, din mijlocul fericilor, să se trimită la o monastiro cu grădini, vînători şi petreceri, ca să se odihnească de osteneala ce şi-a dat spre a săvbşi ,> crimă. Bravo lo-k-ă] Bravo legiuitori ! Bravo pravilă ! • *(Regulamentul.* „4r-*tuindulijtjiu. Pravila lui Caragpa, Condica criminală de ia IS.'i!,* articol publicat în ..Republica română", Bai-i». nov. 1831).

George Munteanu citează strofa :

„Gîndiţi la instituţii, la şcoli, înnobilare,
f.a înlesnirea vieţii, 1-a ţării destinare,
Ş-atuncca s-a stirpit
Şi crima şi hoţia E viţiul în prăvili ;
D-aci se naşte răul. Curmaţi ai este stăvili
Ce revoltează omul şi cel mai liniştit" ..

poiitru a arăta că Bolliac, adreslndu-se legiuitorilor, pune accentul pe înlăturarea cauzelor sociale care generează răul.

OCNA

„Foaie pentru minte, inimă şi literatură", 1847, nr. 14,7 apr. In voi. : *Poesii nuoe,* 1847 ; ColZecfiwne *de poesii vechi şi noui,* [1857]. A fost cuprinsă în voi. *Poesii umanitare culese de Ion Porianu cu permisiunea autorelui,* 1866. Reluare în „Trompeta Carpaţilor", X, 1872, nr. 1027, 16/28 nov., aici cu următoarea notă la titlu: „Protestare contra ţinerii osîndiţilor în ocnă". Protestul lui Bolliac se repetă in miai multe rînduri şi în publicistica sa . „Munca silnică, pe viaţa, In ocnă este o barbarie de înfiorat. A osîndi un om să nu vaza iu viaţa lui o rază de soare, să răsufle toată viaţa un aer infectat, umed şi sărat, cu fiarele dc picioare, este mai mult decît să-1 osîndeşti la o sută de morţi, şi numai o răutate, vexată că nu poate să omoare, ar fi în stare să pronunţe o asemenea răzbunare. Acela ce se va

fi coborît vreodată în ocne poate să mă înţeleagă" *(Regulamentul, Arhondologia..., art. cit.j.*

Poezia porneşte de la un fapt real petrecut prin 1842 : un tînăr reacţionează după un vis înspăimîntător lovindu-şi soţia cu securea. Şi mai lămuritoare este nota adăugată de Gr. Alexandrescu la poezia sa *Ucigaşul fără- voie* (1847), inspirată din aceeaşi Sntimplare: „Sujetul aceştii poezii este o Sntimplare adevărată. Osinditul socotesc că trăieşte incă, şi nu e mai mult de patru ani dc cînd s-a judecat pricina la tribunalurî, unde el. mărturisind fapta, căuta a se dezvinovăţi prin povestirea nenorocosului vis. Dar judecătorii, temindu-se ca nu cumva îndurarea către acesta să insufle şi altora dorinţa de a visa, au aplicat pravila, care nu coprinde nimic despre vise. Căci pravila criminală, după cum ştim, e încă nedesăvirşită" (Gr. Alexandrescu : Opere. vol. I. Ediţie critică, note, variante si bibliografie de 1. Fischer, Bucureşti. Editura de stat pentru literatură şi *art:,, 1<J57,* p. 8,4). Şi Heliade RăduJcscu, intr-o notă la *Moartea ,s-au fraţii,* publicată Sn anexa celui de al doilea volum din *Curs întreg de* poesie *generală.* Bucureşti, 1870, evocă o vizită la ocne, dinainte de 1848, şi cunoaşterea aceluiaşi tinăr. Pe Hetiade SI interesează „naraţiunea" spusă chiar dc condamnat. Acesta s-a însurat şi după trei luni, fiind la munca cimpului, într-o pauză a fost furat de somn : „Nu ştiu cît am dormit ; ci visai că unde stam împreună cu nevasta, iată un lup că vine asupra ei să o rupă ; mă luptam cu dînsul disperat, ţipam, mugeam, ce mai ştiu eu, mă bălăbăneam poate in vis ; -si ponte că nevasta, vrind să mă deştepte, mo mişca, mă zguduia să mă scoale, şl mie mi se părea că m-apucă lupul, că mă luptam cu dînsul. Deşteptat în spaimă, cu ochii întunecaţi de zăpăceală şi de furoare, pusei mina pe secure; si crezînd că dau în lup, plesnii în cap cu toată puterea şi tăria pe biata mea femeie ce muri pe loc scoţînd, vai de mine ! un ţipăt ce şi acum îmi răsună în suflet..."

„Telega, 1843, septembrie G" parc a fi datare reală, aceeaşi ocnă este readusă în atenţia cititorilor de Bolliac in cînd publică în „Romanul'-, Iff, 97, 15/27 aug. reportajul *închisorii* noastre : Telega.*

Ocna, care are „cîteva strofe foarte reuşite, nu numai miloase", prilejuieşte lui Bogdan-Duică constatarea că „lui Cezar Bolliac nu i se poate conlesta simţul pentru subiectul epic de elect".

Şi D. Popovici este de părere că pentru Bolliac tenia rămine un element secundar, poetul fiind atras în primul rînd de „scenele dramatice în care justiţia drămuieşte si condamnă după drămuire, şi mai ales de viaţa pe care o duc în ocne condamnaţii".

Mijloacele artistice din această poezie ii reţin atenţia lui George Muntcanu, care evidenţiază exactitatea notaţiilor în descrierea alunecării in adine, precum şi zugrăvirea „acestor locatari ai întunericului, iviţi ca dintr-o altă bolgie dantescă".

LA PRINŢESA C. TRUBETZCOI

în voi. : *Poesii nuoe,* 1847 (localizată „Hăicoi", dar fără dată) ; *Collecţiune de poesii vechi şi noui,* £1857].

Versurile sînt dedicate Cieopatrei, fiica banului general Costache Gliica, măritată cu principele rus Trubetzcoi la 1828. Despărţită de soţ, Cleopatra şi-a păstrat numele şi s-a stabilit la Băicoi (decedată în 3880). lira cunoscută în epocă pentru interesul faţă de arta şi slujitorii ei, ceea ce explică de ce Bolliac îi mai adresase una din cele „Doă epistole în loc de prefaţă" la volumul său dc poezii din 1843. De Cleopatra Ghica îl mai leagă un episod de la începutul pribegiei după revoluţia din 1848, cînd prinţesa i-a acordat azil în conacul său (vezi amintirile Iui Bolliac din articolele *Unirea,* în „Trompeta Carpaţilor", V, 1867, nr. 517. 14/2fi mai, şi Sinaia, în „Trompeta Carpaţilor", XIII, 1875, n-rele 1210, I! aug., şi 1212, 17 aug.). De amintit că şi domnitorul Cuza o vizitează, în 1H59, la 11 ăi coi.

PRUNCUL

In *\ol. : Poesii nuoe,* 1847 (fără datare la sfîrşit) ; *Collecţiune de* poesit *vechi şi noui,* £1857]. A mai fost reprodusă în *Leptwariu rumănesc al lui Arune Pumnul,* Viena. 18(14, tom. IV, partea l-a, p. 291.

CUGETARE

în voi. : *Poesii nuoe,* 1847 (fără datare) ; *Collecţiune de* poesii *vechi şi noui,* [1857]. Reluare în „Trompeta Carpaţilor", X, 1872, nr. 1031. *:m* nov./ll dec.

Bogdan-Duică citează întreaga poezie, pentru a evidenţia o evoluţie a lirismului lui Bolliac, „mai firesc, mai natural decît pînă acum".

VIAŢA-MI SE STRECOARĂ etc.

Publicată mai întîi cu .titlul O *patima,* în „Păminteanul", Giurgiu, 1839, nr. o, 18 iulie, cu următorul moto : ..Oare amorul este rodul voinţei noastre 7" în voi. : Poesii *nuoe,* 1847 ; *Collecţiune de poesii vechi şi noui,* [1857].

Bolliac colaborează cu şase poezii, în 1839, „la Pămînteanul", un ziar obscur din Giurgiu, care a durat doar cîteva luni. Singurul fapt mai semnificativ este că în acest ziar s-au publicat, sub pseudonimul Petre Inlesniboru, articole ce atacau principiile filologice ale lui Ion Heliade Rădulescu, tocmai acum cînd se înăspriseră relaţiile dintre acesta şi Bolliac.

Poezie de tinereţe, pusă de Elena Tacciu tot sub semnul motivelor byroniene difuzate de romanticii francezi.

AI VREA, PRECUM SE VEDE, SĂ-ŢI MAI ADUCI AMINTE

în voi. : Poesii *nuoe,* 1847 ; Collecfiune de poesii *vechi şi noui,* [1857}. In ediţia primă este datată diferit ; „1846, mai 20".

Arătînd cum la Bolliac naturaleţea simţirii se diminuează între improprietăţile de limbă şi neputinţa de a Inlrînge constrîngerile prozodice, Paul Cornea se ocupă de această poezie : „Două imagini notabile : ochii care --sparg- întristarea lumii şi

părul ca al corbilor planînd deasupra zăpezii ; în rest, locuri comune şi trivialităţi : -miniatură a sexului frumos-*, ..ocheadă focoasă-, -ochi amoros» «geste vioaie», «bucle ebenine flotînd pe un sin de alabastru-, --bruma ninsorilor»".

PE PIATUA MORMÎNTALA
a d-nei C. Filipescu, n. Balş

„Vestitorul românesc", VIII, 1844, nr. 11, 8 febr., cu titlul *Epitaf la Caterina Filipescu., născută Balş.* In voi, : Poesii *nuoe,* 1847 ; *Collecţiune de poesii vechi şi noui.* [18571.

în „Vestitorul românesc" este la persoana 1 şi are o a doua strofă, eliminată în volum ;

„Acum, spre răsplătire, voiesc să mă numeşti
Şi să-ţi aduci aminte d-a ta vieţuire ;
Să pui mîna pe cuget, să-ţi cauţi pocăire,
Căci nu ştii, ca şi mine, cît poţi să mai trăieşti."

Caterlna Filipescu, soţia marelui ban si baş-boier Gheorghe Filipescu, face parte din cercul de femei cultivate, ale căror saloane le-a frecventat în tinereţe Dolliac. De Filipeşti, unde ar fi putut avea o reşedinţă Caterina, vorbeşte Bolliac în primul reportaj de călătorie (Din *itinerarul d. Bolliac,* 1845). lorga recunoaşte in Caterina Filipescu pe „ocrotitoarea de pe vremuri a lui Paris Mumuleanu".

O *DIMINEAŢĂ PE MALUL LACULUI*

Tipărită pentru prima oară in cadrul jurnalului de călătorie intitulat *Din itinerarul d. Bolliac.* publicat în anii 1345— Î84C în „Curier românesc" ; poezia este în nr. 1 din]84(i, 3 ian. In voi. Poesii *nuoe,* 1847 (fără datare) ; *Collecţiune de poesii vulhl şi* Tiotii, [1857J.

Versuri în tonul meditaţiilor lui Uanicrtine [P. Popovici!, (-„(-', iu *IH36,* d.vâ e.vle reală datareJ do la si'în-:t, „o fericire" ce-i lermeca^o cu şapte ani in urmă, deci în adolesce'",bl. Iată cum se recomandă poezia in jurnalul de călătorie in paginile despre Cîoiplna :. . . . şi dimineaţa, no-a văzut soarele pe malul lacului vizitai de atite ori in timpul iluziilor ooastre. Locurile *<-i.* călcăm în timpii noştri de aur au un farmec pentru noi ori de cite ori le mai \ i/ităm... Un copaci, o nviCiiLlă. locul cel mai neînsemnat devine adesea un monument pe care s-au depus suvenirele plăcerilor, o piatră sepulcrală sub care s-a stivi', n iluzie a noastră. O! sînt dc lari patimile in omul neros încă de experienţă şi cit "ste de nenorocit omul 'iud nu m»i are patimi ! Noi dăm aci una din visările copilăriei noastre pe malul acestui lac - Mai important este faptul că mărturisirile lui Bolliac ne permit să deducem timpuria petrecere la Cîm • pin a, unde. se '.lic-, era coii.n'ul lui Ion Cîmpineanu cel , e a ţucat un roi deosebii In biograiia sa. De alU'el, o evoe.ire mai Urzic este edificatoare : „Malul lacului pe care l-am cîntat în juneţea mea, în umbra learei liguri a Cîmpineanului, vaiea Prahovc', a"'i. sunt de o frumuseţe ce nu se poate descrie'" (..Trompeta Cârpelilor, Xltt, *iBt'i.* nr. 121'), 3 am;),

Ovidiu. Papadima găseşte similitudini Intre aceste versuri si tonul liric propriu meditaţiilor lui Gr. Alexandrescu,

Pentru vremea în care a fost scrisă şi pentru 1aptul ră aducea alt'eva decîl creaţiile pe aceeaşi temă ale poeţilor din generaţia anterioară, George Munteanu socoteşte *O dimineaţă pe malul lacului* o realizare inedită. Dar. arată criticul, „un limbaj încărcat de termeni sentimentali pune adesea sub semnul îndoielii emoţia poetului ; şl mai ales o filozofare in care intervin mai l;i tot pasul consideraţii prozaice e aceea care destramă treptat vraja".

DORMI IN RĂCOARE

în vol.: *Poesii nuoe,* 1847; *Collecţiune de poeMi vechi şi noui,* 11857].

AH! LAS' SA-MI CURC-AST AER

In vol. : *Poesii nuoe,* 1647 ; *Collecţiune de poesii vechi* şi *noui,* [1857].

După ce analizează nereuşitele artistice ale lui Bolliac, dînd exemple şi din această poezie, Ovidiu Fapadima scrie în monocraiia sa din 1906 : „Din nelericire, aceste carenţe ale simţului artistic, ca şi penibilele şovăieli în crearea unei limibi literare proprii, vor constitui o constantă a poeziei lui Bolliac de mai tîrziu şi dintotdeauna. [...] Mulţimea de idei sociale generoase, ea şi aceea de idei poetice subtile, vor fi mereu handicapate de aceste deficienţe funciare ale personalităţii artistice a lui Boliac [...]. Contrastele personalităţii şi lumii poetice a lui Boliac sînt totodată şi ale societăţii în care şi-a prefirat tinereţea şi în care a primit primele impresii şi imbolduri hotărîtoare: o lume de franţuziţi si mai ales de franţuzite, voind să fie d *la page* cu Occidentul, dar neputînd sări cu totul etapele, stînjenită de fondul tuTco-bizantin moştenit prin mimetismul specific al boierimii noastre în secolele al XVII-Iea şi al XVIII-lea, căzând in exagerări neaoşiste cind voia să se integreze în atmosfera acelei culturi naţionale ce apărea tuturor ca o necesitate a epocii."

BUTADA

In vol.: *Poesii nuoe,* 1B47 (fără datare); *Collecţiune de poesii vechi şi* noui, [1857].

IMPROVIZATE
la vederea unei berze negre

în voi. : *Poesii nuoe,* 11147 (fără datare) ; *Collecţiune de poesii vechi şi noui,* [1857].

LA D-NA ELISABETA ŞTIRBEI

Publicată mai întîi în „Curier românesc", XVIII, 1840, nr *'.U,* 21 aprilie; reprodusă de Asachi în „Albina românească", XVIII, IP46. p. 140. în vol.: Poesii *nuoe,* 1B47; *Collecţiune de poesii vechi si noui,* [1857).

Numărul din „Curier românesc" este dedicat zilei numelui marii vornlcese Bliaubeta Ştirbei, soţia viitorului domn, din 1849. Barbu Dimitrie Ştirbei, acum ministru. Poezii închinate ei mai publică aici Ariccscu, Baronzi şi Heliade.

LA ROMANIA

Este poezia ce deschide volumul *Poezii — Renaşterea României,* Paris, De Soye et Bouchet. Imprimeurs, 1857. Inclusă apoi în voi, Collecfitine *de poesii vechi şi noui,* 11857], Ziarul „România". Bucureşti, I, 1857, nr. 34, 6 aug., reproduce poezia împreună cu traducerea ei in tranceză *(La Roumanie). Dc* altfel o versiune franceză apăruse la Paris, *A la Roumanie,* par M. Coşar Bolliac. Traduction libre en vers francaise par M. Jules Fcrrand, Imprimerie dc Pommeret et Moreau, 1857, 8 pag. (Pentru alte poezii traduse în limba franceză şi apărute ia Paris in anii 1850—1857, vezi Bibliografia din prezenta ediţie.).

Bălcescu publicase în „România viitoare", Paris, 1850, p. 7—l.î. *Mersul revoluţiei în istoria românilor,* cel mai însemna*, articol ideologic al său. Tot aici şi acum publică precuvîntarea la Cînforca *României.* Nu greşim dacă punem sub semnul acestor două articole întreaga creaţie poetică a lui Boihac din anii 1850—1857. Idei comune se regăsesc şi în poezia de lată • dacismul, cintarea străbunilor, sentimentul istoriei, ura tiraniei, ideea unităţii neamului. „Este vremea — spune Bălcescu — ta si naţia română să ridice stindardul unităţii sale, stindardul mărimei şi vitejiei trecuto a părinţilor, stindardul Lui Mit\ ea, Ştefan şi Mihai, stindardul de viaţă şi de mîntuire." Şi mai departe : ,,A crea o naţie 1 O naţie de fraţi, de cetăţeni liberi, aceasta este, români, sfinta .si marea faptă ce Dumnezeu ne-a

încredinţat. In zadar veţi îngenunchea si vă veţi ruga pe ia porţile împăraţilor, pe la uşile miniştrilor lor. Ei nu vă vor da nimic, căci nici vor. nici pot. Fiţi gata, dar. a lua \ei. fiindcă împăraţii, domnii şi boierii păinlntuluî nu dau fără numai aceea ce le smulg popoarele. Fiţigatadar a va luptabăt'bătcştc, căci prin lucrare şi jertfire, prin sîngele vărsat, poporul dobîndeste cunoştinţa drepturilor şi a datoriilor sale-.

Elena Tacciu urmăreşte cum acest poem ..consfinţeşte Dacia drept teritoriu ideal pentru o sinteză a mitologiilor". Doiliac, afirmă aceeaşi autoare, este „cel mai de seamă exponent al dn^ismului paşoptist". „Punctul de vedere care se va desavîr.şi e>leticeste in substanţa operei eminesciene prin suprapunerea miturilor indice, germanice, persane, nordice şi autohtone, LM are astfel un precursor în persoana lui Bolliac. [...] Cultul solar al dacilor, comun in epoca bronzului pentru întreg spaţi-il carpato-danubian, [...] va apărea figurat in poemul său prin -Soare-MiLhj-.i», a cărui geneză este dacică. J..."i Acest «Soarc-Mithra- [..]. zeu primordial persan si indic, în egală măsură simbol al forţei războinice şi al cunoaşterii, conduce prin spaţii carul solar, viziune, cum vom vedea. în egală măsură eminesciană în Memento *mori."*

Discutînd acelaşi dacism, Ovidia FJabu-Ouznea arată eă autorul răspunde cu patru ani înaintea lui Hasdcu întrebării din articolul *Perit-au* dacii *?* (18611). „Pe baza unei astfel de gindiri. a unităţii conştiinţei etnice eu pămîntul şi tradiţiile prin care se defineşte. Bolliac va fi unul dintre cei care vor căuta un repor al prezentului în trecutul dacic, contribuţiile sale nuaoiînd în chip deosebit evoluţia de dacism în istoria culturii noastre".

VACA VĂDUVEI

Publicată concomitent în „Buciumul", Paris, 1857, nr. 1. apr., şi iu voi. *Poezii — Renaşterea României,* Paris, 1857 Inclusă în ediţia Coilecfiime *de poesii vechi şi noui,* [18571 Face parte şi din sumarul voi. *Poesii umanitare culese de Ion Porkinu cu permisiunea autorclui,* 186C. Reluare Sn „Trompeta Carpaţilor", X, 1872. nr. 1031, 30 nov./II dec. Numai în volumul din Paris, 1857, este datată ..1834, Stoenestzi, mai 5".

Dacă datarea autorului nu e născocită, acestea pot li primele- versuri, scrise în vremea cind se afla la Stoeneşti, unde ave;: conac Put roche Pereţi, tatăl său adoptiv. Ne putem întreba de ce a publicat-o atît de tardiv, şi incă într-un volum cu o tematică aparte.

ACVILA STRĂBUNĂ

Publicată iu „Buciumul", Paris, 1857. nr. 1. 10 marţi-, fără semnătură, şi cuprinsă in volumele din acelaşi an : *Poezii — Ri naşterea României,* Paris ; Collecţiune *dc poesii vechi şi noui.*

Datată în volum „Paris, *25* martie 1856", este din acelaşi an cu *La România,* ambele puse in slujba ideii Unirii, pentru care militează Sn acest timp revoluţionarii români din capitala Franţei. In ambele poezii Bolliac foloseşte, printre cei dintîi, argumentul istoric al genezei dacice.

Ziarul „Buciumul", înfiinţat de Bolliac la Paris şi caiv apare din martie pînă în mai 1857, este primul ziar politic major redactat de pasionatul gazetar, Voindu-se un ziar al „armonici şi ol concordiei", „Buciumul" a făcut din ideea Unirii principalul punct al programului său. In afară dc .Iert(a ifvă *hun* J. iol aici mai publică Bolliac poeziile : Ţara *Românească* cutre *\I',!uova, Răsunet la Hora* Unirii *de* D. *V. Alecsandri. Prince străin, Vaca văduvei. Patria.*

..în *Acvila străbună* — spune Ovidiu Papadima — istoria c transfigurată mitic, păstrindu-şi aceleaşi funcţiuni morale. Vigurosul substrat dacic e simbolizat aici prin -bueiumul- zeului Zamolxis şi prin «acvila- ce renaşte mereu, ca pasărea Phocni>, ',eâldîndu-se într-un iezer din Munţii Paringului : iar stratul latin, prin stinca de pe vîrful Omul, care l-ar reprezenta pe Traian. Bolliac reia deci mitologia naţională creată de G. Asachi în jurul Ceahlăului — muntele Pionul, cum îl numea el — p)asînd in Bucegi sinteza pe plan religios a culturii dacice şi latine. Dunărea participă şi ea la invocarea simbolică a --acvilei străbune", chemată să întărească cu «apă lustrală- din valurile Istrului idealul de unire al întregului popor român."

Definind „patriotismul retoric" al lui Bolliac, Elena Tacciu constată : „Ancorat în evenimentul imediat, al Unirii Principatelor, ziarist prin temperament, Bolliac intuieşte in mod fericit teritoriul unei Dacii aflate la răscrucea mitologiilor, spre a demonstra egalitatea panteonului autohton cu acela elen şi indic. Personajele mitice ca Zamolxe, eroi presupuşi sau atestaţi de istorie, ca Sarmis, Burebista, Decebal, au funcţia argumentelor adresate unui popor aservit spre a se cuprinde de -orgoliul străbun"".

PATRIA

Publicată fără semnătură mai întîi în „Buciumul'*, Paris, 1857, nr. 5, 19 apr. Cuprinsă in voi. ; Poezii — *Renaşterea României,* Paris, 1857, şi în *Collecţiune de poesii vechi şi noui,* [1857].

Poezia este scrisă la „Atena, la 20 august 1850". Despre călătoria lui Bolliac din acest an ne informează scrisorile lui I. Ghica (vezi Scrisori *inedite* tie *ia N. Bălcescu* si *I_ Ghica,* publicate şi adnotate de N. Cartojan). Ghiea relatează lui Bălcescu încrederea şi curajul cu care Bolliac, venit din Braşov la Constantinopol, punea la cale continuarea mişcării revoluţionare împreună cu Magheru, Toll, Pleşoianu şi Cristoti. Din scrisori reiese că Bolliac a plecat în august 1850 din Boyadgikey (Turcia) pe furiş, cu numele de Timoleon Paleologu, spre Atena, unde urma să se întîlnească cu Tell. Plecarea precipitată din Turcia, cu scopul de a ajunge la Paris, se datoreşte arestărilor şi anchetelor la care este supus de autorităţile otomane sub bănuiala că n-ar fi transmis lui Omer-Paşa darul în briliante ce i se îndinţase de Kossuth. In intervalul dintre 1849—1857 Bolliac scrie ultimele sale poezii, deoarece la întoarcerea în ţară va părăsi creaţia poetică pentru a se dedica gazetăriei. La Braşov, Constantinopol, Brussa, Atena şi Paris, oraşele în care poposeşte acum, el scrie poeziile pe care le va include in cele două volume editate la Paris în 1857 : (fenoslerea *României* şi *Naţionale.*

RĂSUNET LA HORA UNIREI

de d. V. Alecsanilri.

şi această poezie s-a publicat nesemnată in „Buciumul", Paris, 1857, nr. 2, 17 martie. în voi. : *Poezii* — *Renaşterea României,* Paris, 1857; CoZZecfiime rie poesii *vechi* şi noui, [1857].

Pentru Paul Cornea, cele două volume din 1857 dc la Paris, *Naţionale* şl *Renaşterea României* vădesc în cea mai mare parte lipsa de sevă, eşuarea în platitudine.

Cu o săptămînă înainte, poetul publica tot in „Buciumul" Turn Românească către *Moldova,* din care citám :

„Vin', Moldovă, vino leie,
Vin' la surioara ta ;
Ţi-oi da bunurile mele,
Orice am eu tot ţi-oi da.

Eu am mînile legate,
Nu mă lasă să vorbesc ;
însă inima îmi bate
Cu tine să mă unesc !

Na Danubul; tu dă-mi Marea ;
Na Brăila pe Galaţi,
Iţi dau toţi munţii de sare,
Toată trîmba de Carpaţi,

Vino de priveşle-oltenii.
Vin' de vezi pandurii mei ;
Vin* de vezi mehedinţenii
De sunt ca vrîncenii tăi.

Vom umplea Euxin si Istru
De vapoare rumâneşti;
Vom fiera, c-un bun ministru,
Căi din laşi la Bucureşti.

C-avem fier, cărbuni şi aur
Şi atîtea mari comori,
Ce n-aştept decît un faur
Să Ie ia din închisori.

Acvila acum ridentâ
Să se-nalțe pe Carpați
Şi să plane-ndependentă,
S-o privească ceilalți frați.

O, cc mare bucuria
Muma noastră cind a şti
C-astăzi suntem în Dacia
Cum am fost cînd ne porni '

Ka sărmana-i necăjită ;
Mai d-atunci e în nevoi,
Ş-alde Lelea amanta
Cată şi ea tot spre noi.

Ast prilej n-o sâ mai vie,
Şi noi nu ne-om mai vedea ;
Duşmanii au să se ție
Pe grumazi a ne cădea.

[. . . . .

Cinci să număr milioane
In românii fiii mei,
Să-mi aleg batalioane
Pe sprinceană — tot dc zmei."

PRINCE STRAIN

„Buciumul", Paris, 1857, nr. 3, 5 aprilie, nesemnată. în vol. : *Poezii — Renaşterea României,* Paris, 1857 ; *Collecțiune de y.oeiii vechi şi noui,* [1857?.

tete, după D. Popovici, un exemplu caracteristic de poezie rare ..se mulțumeşte să versifice hilariant programele politice ale timpului, ajungînd, în această ordine, caracteristică pentru un întreg gen literar, bogat reprezentat într-o epocă de ziarism acerb".

In legătură cu ideea prințului Străin, vezi şi nota la articolul Prinf *strein.*

INVAZIILE

In voi : *Poezii — Renaşterea României.* Paris, 1B57 : Coliec- *jiunc* (ic *pnesii vechi ți noui, [18571* A mai fost inrJusu io voi. *Poesii umanitare culese de Ion Porianu cu* jn'rmisiunea *nutorelui,* 186lî. Partea a IV-a, din sumarul nostru, este subintitulată de autor *Salahorul.* Din primele trei părți reproducem aici :

I

l. 1
Sabie si foame-n țară !
Clinii urlă-n bătătură
Ş-a pădurilor rea fiară
Țintă ochi la curmătură.
Namile nesăbuite
La răspîntii se-ntîlnesc,
Şi-n limbi aspre, neauzite.
Pe țară să gîlcevesc.
t. I
Țara toată o hordie
De mulțimi de limbi şi nații ;
Bucureşti-n veselie
Dă ospățuri, luminații ;
şi-n carîte aurite
Popi, boierii împănați
Ies în drum, le spun cuvinte,
Pină la pămint plecați :

„Voi sunteți mintuitorii
Astei țări nenorocite,
D-unde ies răzvrătitorii
Şi se scol să ne invito
La dreptate şi frăție !
Bine ați venit! Mîncațt !
Tăiați tot, lăsați pustie ;
De frăție ne scăpați !

Luaţi toata vistieria
Ţării ; plase şi oraşe,
Sate, oameni, ş-avuţia
Lor dea Domnul sâ vă-ngraşe !
Noi, cei mari, supuşi la toate.
Ne legăm să vă-nvăţăm
Aur din opinci a scoate,
Numai partea-ne s-avem.

Dumnezeu să ne ferească
De dreptate şi frăţie !
Şi in ţara boierească
Român viu să nu mai fie !
Excelenţe şi pa.şale !
Călcaţi, treceţi peste noi
Şi daţi, puneţi în cazmale
P-ăi de nu vor pe ciocoi !"

II

Numele de Românie,
Patrie şl Libertate,
De Dreptate şi Frăţie
Le zdrobesc de pe palate
Laşi ce-au Stat ascunşi prin poduri ;
Rup, sfîşle-n dinţii lor,
Sălbateci ca hoţi de codri,
Steagul lainic tricolor.

Colo statua Dreptăţii
Siarimată cu mînie,
Ca idolil-antichităţii
De creştina păgînie,
Căzu cu balanţa-n mină
De pe naltu-i piedestal,
Intinzînd, cu faţa-n tină,
Un cadavru colosal.

şi în cîmpul Libertăţii
Unde Ţara se ivise
Cu vestmîntul maiestăţii,
Albesc numai foi subscrise.
Nici un suflet pe cîmpie ;
Călătoru-i abătut;
O estradă stă pustie
Ca oltar d-un cult căzut.

III

Cind, prin fumul de diplome,
Subscriam aceleaşi biruri,
Lîng-a dritelor fantome
Nu erau atîtea firuri;
Aste uniforme grele
Pe atunci nu se vedeau ;
Dar cîte, subt haine rele,
Inimi de români băteau !

Cocardele trieoloare
Cit era mai respectate
C-işti nişani de mari valoare
Ş-aste cruci pe piept plintate,
Care strig : F de vînzare '
Şi d-atîtea ori vîndut,
Cite decoraţii are,
Cite cruci i s-au bătut.

Aste case luminoase,
Prefăcute azi trahtiruri,
Oblonite, -ntunecoase,
Slotaozeau atunci suspinuri
Din feţi searbede-ntre grile.
Insă, unde de popor,
Într-o sfîntă veselie,
Beţi de-al patriei amor,

Stricau . Țara-mi e-avu^ia !
Patria e muma mea !
.Să trăiască România !
iertăm ciocoimca rea !

Mai sînt de amintit trei manifeste revoluționare în versuri scrise în această perioadă, până la stabilirea la Paris ; *Unirea* (datată „Brussa, 1849, octombrie"), Spadn (datată „Monastirea Romelia, 1849, august"), *Chemarea,* din care dăm aici largi extrase :

SPADA

Spada mea cea părintească,
Spada mea de vitejie,
România să trăiască !
Varsă sînge cu mînie,
Vapsă sînge de tiran !
Eu te am de moștenire.
Tat-al tatei tot cu tine
Spre a țărei fericire
Se bătea cum se cuvine
Mindiului moșnean roman.

P-oi striga in România,
bi Moldova ardicată,
Peste munți în Ardelia.
Țară de voinici bogată,
Ș-or porni a mi-ți veni
Ai husari, ale catane,
Bănățenii grănițarii,
Regimentile romane.
Să vezi, spad,-atunci barbarii
Ce mai fugă ți-or porni ! [...]

Am să-ți dau pentru gustare
Pe un genera] ș-un pasc !
I,a bătaie, mic și mare '.

Ieși la luptă, măi clăcașe,
Nu mai crede pe stăpîn.
Mîndrâ spadă, la bătaie.
Cheamă fiii României
Și le-arată cum se taie.
Știu ei legea vitejiei,
Știu cum moare un român. [...]

D-oi muri la bătălie
Și-i cădea în mîini vrăjmașe,
Cînd o fi în voinicie
Fiul meu ce este-n fațe,
Te arată lui în vis.
Că mi-a fost de moștenire,
Spune-i de te-am ținut bine
Pentru-a Patriei iubire ;
Spune-i numai cin' te ține,
Spune-i cine m-a ucis. [...]

Iar d-om face biruință
Ș-om întoarce-acas' cu bine,
Spada mea cea cu credință,
Eu cu ranele pe mine,
Tu cu sînge închegat,
Soru-mea, nevasta, mania
Ne-o-mpleti de flori cunune.
Mie-n răni or pune scamă,
Tie moț de firuri bune,
Brăcinar cu-aegint iegat.
i. . . . .]

CHEMJIHEA

Coloni liberi în Dacia,
Cetățeni in Roma-nați,
Romani puri din Panonia,
Iliria și Mesia,
De pe Pind, de pe Carpați,
Lăsați plugul, păstoria,
Si la arme vă sculați. [...]

Veniți toți intr-o iubire
Cei cu inimi de români,
Căci e ora de-nfrățire,
Și stindardul de Unire
Cheamă-n cîmpul lui Traian !
S-alergăm cu mic, cu mare
Să zdrobim al nostru jug t
Să ne facem țară tare,
Tisa, Istrul pîn' la mare. [...]

Douăsprece milioane
Amorțiți sub cruzi tirani,
Fii de lei din legioane,
Vă formați batalioane,
Luați Acvili de romani
Și Ieșiți la bătălie,
Țara să ne curățim !
Să luptăm cu vitejie,
Să ne batem cu mînie,
Să trăim sau să pierim !

Romani liberi in Dacia,
împărțiți și subjugați,
Vă uniți cu Ungaria,
Cu poloni si Italia...

Să lăsăm, confrați, speranța
Și credința ce aveam
Câ-Englitera și cu Franța
O s-ajute circonstanța
Dac-a zis să ne sculăm.
Și speranța, și puterea
Numa-n noi să le avem ;
C-astăzi noi simțim, durerea
Și vom merge-a da-nvierea
Noi la nații care gem.

Vedeți Franța cum slișie
Chiar pe Roma, muma sa,
Și-n turbata ei mînie
Se îngîmfă de mindrie
C-a putut-o subjuga !
Roma-n lanțuri, sugrumată
Chiar de Franța ce-adorăm,
în dureri și desperată,
Spre noi țintă, spre noi cată.
Ai, cu toți s-o ajutăm !

Franța cea republicană,
Ce striga prin LamartIne ?
Franța egoistă, vană,
Nu ne dete nici o pană
Ca s-aline-al nostru chin.
Zice „c-orice libertate
Am voi să ne luăm
E a ei proprietate ;
Nații mici vor subjugate :
Ce-am cerut nu merităm".
[. . . . .

Unitatea ! Unitatea !
Să scăpăm de jugul greu.
Lege fie-no dreptatea
Și tractat Fraternitatea :
Unitatea-i dumnezeu !
în zadar va egoismul
Pe confrați să cotropim,
K greșit patriotismul !
Lăsați, unguri, njaghțarismul.
Unitatea, că pierim !
[. . . . .

I. . . . .
Maica noastră, România,
Sfîșiată, o vedeți !
Crește-n gîzii ei mtnia !
S-o scăpăm cu toți aideți

Să gonim aceste cete
De calmuci, tudeşti, agari
Ce-o tîrăse, o *irag* de plete,
O injur în limbi barbari!
Maică jună 1 maică belă !
Maică făr-apărători !
Fii, junimea ta, rebelă,
Te-au dat la omoritorf I

Nepăsare criminală !
Adorare de călăi !
Corupţiunea-şi face fală
C-un preţ dat de gîzii tât
Preţ pe sînge ; preţ pe viaţă.
Preţ p-onoarea maicii lor.
Inima 1-e sloi de gheaţă ;
Patrie, mai mult nu vor !

Trag baltacul ! ardic cnutul !
A-nceput a o munci !...
A venit, români, minutul
Runi cu răi *a* ne uni !
Maica noastră e-n durere,
Ţipetele-i a-nceput;
Se întinde în putere,
SlWgă fiii ce-a născut :

..Fiii mei, vedeai barbarii,
Vedeţi cum mă mai muncesc !
N-am puteri şi-s cruzi tiranii :
Fără voi eu nu trăiesc !
Fu pe toţi, cu o iubire,
V-am născut şi v-am crescut ;
Şi v-am dat, spre fericire,
Hunul tot ce am avut
I. . . . .]

Maica noastră, iat-o, moare '
Alergaţi s-o ajutăm !
Moartea ei pe toţi ne doare ;

Toţi într-una s-alergăm !
Să trăiască România 1
lată-i toţi cîţi a chemnt !
Piară-] giz.il, tirania,
Fraţii toţi s-au săruiat !

România t'ie una ;
Liberă d-orjee barbari '
Trei coroni îi fac cununa
Azi de roze si stejari !
Legea ei va fi dreptatea
Ce-n frăţie va căta ;
Si credinţă. Libertate,
Progres, pacea, ţinta sa !

CLĂCAŞUL

în voi. : Poezii — *Naţionale,* Paris, De Soye et Rouchet, Imprimeui'B, 1857 ; Cojlecfiun'e *de poesii vechi şi noui,* jli8a7]. A tost inclusă in voi. *Poesii umanitare culese de Ion. Porianu cu permisiunea autorelui,* ISfiB. Reluare in ..Trompeta Carpaţilor", X, 1872, nr. 10:U, 30 nov.,'11 dec.

Stabilit, din octombrie 1850, la Paris, cu dezideratele revoluţiei proaspete în mintea sa, Bolliac compune în ianuarie 13ăl acest manifest revoluţionar. De altfel, tot în acest an scria în „Republica română", ziarul emigraţiei române din Paris, articolul *Regulamentul, Arhandologia, Pravila lui Caragea, Condica criminală de la 1851,* în care afirmă : „...nu mai este nici o pravilă astăzi, în Europa, in care să se împartă locuitorii unei ţări Sn slobozi, robi şi sloboziţi, care robi să se numească proprietate a altuia, ce se vinde, se dăruieşte ca vita, ca lucru..."

Este singura poezie din această perioadă pe care Iorga o consideră merituoasă. După ce îl apreciase mult pentru poezia anterioară, istoricul literar îl acuză pe Bolliac că acum s-a „îmbătat cu totul de retorica virulentă, de ritmul eroic".

Poezia aceasta reprezintă, după Ovidiu Papadima, „unul din punctele cele mai avansate, nu numai ale gîndirrî poetice a lui Hol iac, dar şi in lirica română a epocii"

George Muntean11 o vede ea pe o „creaţie de sinteză'', „cea mai caraeterisliea poezie a iui Bolliac, fiindcă ilustrează mai *bine* ca oricare alta, cu o remarcabilă expresivitate şi *In* maniera ce-i este mai specilică poetului, tendinţele ce străbat creaţia acestuia".

Paul Cornea atrage atenţia asupra finalului care lansează un avertisment la adresa boierilor, de o vehemenţă încă necunoscută la noi.

In *Opera lui Mihai Eminescu, G.* Călinescu işi exprimă certitudinea că „Iobagul" lui Bolliac din *Epigonii* este *Clăcaşul.* „Nu se vorbeşte aci deloc de lanţuri — continuă G. Călinescu — incit aceasta {«Bolliac ciula iobagul ş-a lui lanţuri de aramă") e o imagine proprie lui Eminescu, de nu va li o reminiscenţă diLI altă poezie a lui Bolliac, Ocna:

Înconjurat dc paznici, eu liarele-n picioare,
Cu mîinile-u cătuşe, dc gît eu lanţul greu"

(G. Călinescu : *Opere,* voi. 12, Editura pentru literatură, 1969, p -172).

O *ŢIGANCA CU PRUNCUL SĂU Ia statua Libertăţii în Bucureşti*

In voi. : Poezii • *Naţionale,* Paris, 1H57 ; *Collecţiune de* pociii *vechi şi noui,* [1857]. Reluare în „Trompeta Carpaţilor". X, 1872, nr. 1031!, 10/32 dec.

Poezia este scrisă in zilele cînd Bolliîn., ca şi ceilalţi capi ai mişcării revoluţionare dc la 1818, cunoaşte o febrilă activitate. Este, printre altele, membru în Comisia pentru eliberarea ţiganilor, în care calitate dă „bilele dc eliberare", la care se referă şi în pocie. Fuad-paşa, care intervine pentru înăbuşirea evoluţiei, în fruntea unei armate turceşti, anulează aceste bilele, restabilind robia.

SE NAŞTE SAU SF, FACE OMVI, ?

In voi. : *Poezii — Naţionale,* Paris, 1B57 ; *Collecţiune de poesii vechi ţi noui,* £1857), A fost inclusă în voi. *Poezii umanitare culese de Ion Porianu cu permisiunea autorelui,* 186fi Reluare in „Trompeta Carpaţilor", X, 1872, nr. 1031, 30 nov.'11 dec.

După datare („Constanţinopole, 20 martie 18511"), aparţine perioadei dintre Infringerea revoluţiei şi sosirea la Paris, cînd autorul se află pe rînd la Braşov, Orşova, Komelia, Constantinopole, Bmssa, Atena. In „august 1849, monastirea Homelia" este datată poezia *Spada,* la „Brussa, în octombrie 1849" este datată poezia *Unirea.* In vreme ce continuă, alături dc alţi revoluţionari refugiaţi in Turcia, încercările de a reînnoda acţiunile revoluţionare, scrie această celebră profesiune de credinţă.

Poezia, alături de *Clăcaşul,* il determină pe D. Popovici sa stabilească o inriurirp a concepţiilor fourieriste asupra lui Bolliac : „«Eşti intr-adevăr, Proudhom-, sc spune într-însa, după ce mai înainte se vorbise de -tilhar ş-a lui proprietate-, ceea ce ne duce la celebra definiţie dată proprietăţii de Pmudhon : «la propriete, c'est le voi»." Acestea le spunea D. Popovici în 1944, încereînd să contrazică ceea ce spusese recent G. Călinescu in *Istoria literaturii române* : „Nu se verifică insinuarea că Boliac ar fi lust un revoluţionar absolut, un om de stingi, cu visuri cosmopolite. Ideile şi faptele lui sînt exact acelea ale iui N. Bâlcesru. al cărui prieten este. '..] De nicfiîi'i nu rezultă un sentimentalism al toleranţei, caracteristic ideologiei utopice".

Cu o formulă sintetică, Paul Cornea surprinde un bun portret al lui Bolliac, admiţînd influenţele socialismului utopic : „Intre reprezentanţii literaturii paşoptiste, Bolliac ocupă o poziţie extremă : el este romanticul in jiletcă roşie, nu numai prin tendinţa umanitară şi atingerile din tinereţe eu socialismul utopic, dar si prin violenţa declamaţiei, dezordinea sensibilităţii, dorinţa permanentă de E epata şi a produce efecte".

Din 1G57, după editarea celei mai cuprinzătoare ediţii, *Collecţiune de pocii vechi şi noui,* Bolliac nu mai scrie poezii. *Călugăriţa,* un început de roman tn versuri, publicat în „Naţionalul" în 1358, e ultima încercare in acest gen. l-au mai fost retipărite florilegii în 1800 (ediţia Ion Porianu) şi în 1872, în „Trompeta Carpaţilor". în opinia contemporanilor îşi face tot mai mult loc gazetarul şi arheologul. Rareori, cîte o revistă readuce în memoria cititorilor pe poet, şi nu într-o lumină prea favorabilă, rum este in această notiţă din „Revista Carpaţilor". II, 1861, 15 sept., nesemnată, dar aparţinind lui G. Sion : „Spirit original, fantastic si fecund, acest scriitor ne-a dat un gros vo-

luni de poezii, înflăcărată sa imaginaţiunc a conceput ideea bizară de a populariza iilosodia, democraţia, patriotismul şi toate ideile politice cele mari ale secolului prin poezie. Această idee a omorît muza sa, care la început debutase cu un succes destul de mare".

MARIA DIN BEZDAT

Baladă

„Pământeanul", Giurgiu, 1839, nr. 0, 20 iulie. Inclusă numai în voi. *Din poeziile lui Cesar Boliac,* 1843. Cireulmd cînlată, Anton Pann a transcris-o în *Spitalul Amorului.* Omiterea acestei poezii, ca şi a altora, unele publicate în Ar.e.va ediţiei noastre, se explică prin intenţia autorului de a alcătui un volum aparte intitulat *Poeme şi balade* (vezi nota din „liuciumui", I, 1863, nr. 70), volum ce nu a mai văzut lumina tiparului.

.Mario *din Bezdat* face parte din primele versuri publicate de Bolliac si a căror localizare este tot în regiunea Cîmpinei, satul Bezdead fiind aşezat pe drumul dintre Pucioasa şi Breaza.

Bogdan-Duicâ o reţine pentru noutatea ei în epoca debutului lui Bolliac: „Cu Zburătorii! din 1836 Boliac găsise un subiect ţărănesc, un subiect de baladă populară-cultă ; cu Maria *din Bezdad* el continuă acest gen literar-naţional, cănrla Alccsandri avea să-i dea in curînd adevăratul avînt. Marin din *Bezdad,* o baladă fără nici o fineţe de fapt, de povestire, dc stil — o ţărăncuţă moare speriată de bunică-sa care, în noaptea Bobotezei, i se arată în locul văcarului sărac pe care-I iubeşte — a fost compusă sau cîntată pe o melodie veche..."

SPANIA MA CHEAMĂ

..Curier românesc", XVII, 1845, nr. 22. 10 martie, cu subtitlul „Romanţă", Inclusă numai în voi, Poesii *nuoe,* 1847,

D. Popovici arată că prin filieră franceză şi prin poezia lui Hugo, în care imaginea Spaniei este frecventă, ajunge Bolliac să prindă unele reflexe de poezie hispanizantă. Este cazul şi cu traducerea poemei lui Vigny, Dolorida, cuprinsă in ediţia de poezii din 1847.

MEŞTERUL MANGLE

Publicată numai în voi. Poesii *nuoe,* 1847.

Autorul informează că *Meşterul* Manole, împreună cu *Cocheta bătrînă la oglindă* au fost incluse în antologia Lordului Stanley : *Flcurs de la Roumanie, recueil des poesies anciennes et viodernes,* Hertford (Angleterre), 1856 („Trompeta Carpaţilor", XII, 1874, nr. 1144, 4 aug.).

Ovidiu Papadima constată că este „o interesantă versiune proprie, foarte fidelă celei populare, avînd ea moto un fragment din cîntecul bătrînesc, care coincide în totul cu pasajul respectiv din varianta înregistrată peste patru decenii de G. Dem. Teodorescu de la Petre Creţul Şolcanu, lăutarul Brăilei". Este posibil ca atunci cînd scria articolul despre Poeîia *populară,* în 1844, sau cînd. în *Itinerarul* publicat în 1845. Bolliac îşi manifesta interesul pentru folclorul naţional, să fi cules şi o variantă a baladei in discuţie.

ZBURĂTORUL

Publicată numai în voi. Poesii *nuoe,* 1847.
Vezi nota la *Maria din Bezdat.*

APOSTROFA

Publicată numai în voi. Poeîii — fîenaşterea Ronnîiiiei, Paris, 1857.

Aparţine perioadei exilului parizian, prin datare („Paris, 1850'), şi parc o răfuială personală, poate tot in chestiunea briliantelor, de dispariţia cărora era acuzat şi în aceşti ani (vezi nota la poezia *Patria).*

CINTEC OLTENESC

Publicată numai în voi. *Poezii — Naţionale,* Paris, 1357.

„Versurile scrise în perioada dintre 1848—1853—1854 — spune Paul Cornea — poartă amprenta unei inspiraţii deschis revoluţionare: le străbate convingerea că apelurile sentimentale nu duc nicăieri, că singură lupta implacabilă pentru a impune prin forţă legea dreptăţii poate fi încununată de izbîndă".

CIOCOII DIN REVOLUŢIE

Publicată numai în voi. *Poezii — Naţionale,* Paris. 1837.

Ţinînd seama de conţinut, datarea de la sfirşit, „Braşov, 1848, 10 decemvrie", pare reală. Poezia constituie totodată un indiciu asupra stabilirii autorului la Braşov în această vreme, după înfring^rea revoluţiei din Ţara Romaneasca. Bolliac se răfuieşte cu cei pe care, pe drept cuvînt, ii consideră trădătorii acţiunii revoluţionare. Este ceea ce a spus şi Bălcescu, într-o notă la Cartea a II-a din Românii *supt Mlhai-Voievod Viteazul :* „ ..părerea mea e că poporul cel de '*Io.i. mai cu •ji.amă al Bucureştilor, şi-a împlinit datoria revoluţionară şi naţională, declarîndu-şi, deşi cam tîrziu, vrointa de a apăra revoluţia cu paloşul ; iar clasele de sus, guvern, boieri, negustori, junime, s-au aflat mult mai prejos şi nevrednice de mWa lor şi de *]w*-porul ce conduceau".

HOLERA CIOCOILOR

Publicată numai in voi. *Poezii—Naţionale,* Paris, 1857.

în plină desfăşurare a evenimentelor revoluţionare *âin* iulie 1B48, poate < hiar cînd avea funcţia de „vornic al capitalei", Bolliac scrie acest pamflet împotriva ciocoilor.

Versurile din *Holera ciocoilor,* spune George Munteanu. „au ţinuta şi tonul muşcător al strigăturii".

Astfel de versuri, ca şi altele, îl conduc pe Paul Cornea, care face o aplicată analiză a mijloacelor artistice ale lui Bolliac, să constate: „Politicul, socialul şi filozoficul, deci clementele de abstracţiune şi discursivitate, nu-şi găsesc în opera Iui o echivalenţă de limbaj poetic. Ceea ce îi lipseşte lui Bolliac e în primul rînd facultatea transpoziţiei : conceptele nu sînt traduse, ci ilustrate, nu sini încorporate în imagine, ei folosite ca pure abstracţiuni..."

ARTICOLE LITERARE, CRONICI DRAMATICE

[SCRISOARE CĂTRE C. NEGRUZZI]

Trimisă in 1836, 25 ian., cum arată datarea de la sfirşit, scrisoarea a fost publicată postum dc lacob Negruzzi in „Convorbiri literare", XV, 1881, nr. 2, 1 mai.

Din revista „Curiosul", „Jurnal de literatură, industrie, agricultură si noutăţi", editată de Bolliac în 1836—1837 au apărut doar 3 numere. Editorul însuşi işi aminteşte în 1B72 cî -s-a Închis de guvern după a treia broşură" („Trompeta Carpaţilor", 1872, nr. 1034, 14/20 dec.). Heliade ii saluta apariţia, tot într-o scrisoare către C. Negruzzi : „Sîntem, domnule, într-o epocă şi într-o stare cînd, dacă putem, nu trebuie să lăsăm nimic să întîrzie... iar încît pentru foaia literară, nici aceea nu a rămas pe jos. D. Boliac e redactorul ei şi peste trei săptărnînl

va ieşi no. 1- („Convorbiri literare", XII, 1878—1879, p. 375—377. Citată după Ovidiu Papadima). C. Negruzzi răspunde invitaţiei redactorului publicînd aici *Şalul negru,* traducerea din Puşkin (în nr. 3).

Despre gazeta lui Bolliac citām din Ovidiu Papadima : „Oricit de modest ne pare astăzi -Curiosul» — şi chiar atît de contrastant faţă de elanurile imense ale lui Bolliac — privit 5n epocă, are alto dimensiuni. Ca şi -Gazeta teatrului naţional», şi chiar mai mult decît ea, strict cronologic vorbind, -Curiosul-' a făcut tranziţia de la revistele-magazin cu caracter fami.lial-moral de tip vechi — în genul şi în limbajul cărţilor populare, precum -Chrestomatecul românesc- (1820) şi -Bibliotecă românească-, editată în Buda — spre o nouă formulă, mai modernă, a acestui gen de periodice. Pe urmele lui — chiar dacă nu în felul lui — vor apărea : -Mozaicul» in 1838, la Craiova : -Foaiea Duminecii" in 1837, urmată in 1838 de «Foaea literară» şi apoi de «Foaia pentru minte, inimă si literatură- la Braşov; »Alăuta românească», suplimentul --Albinei româneşti», în 1837, la Iaşi."

Scrisoarea constituie cea dintâi dovadă a preocupării lui Bolliac pentru drama lui Hugo. *In* „Curiosul", 1837, nr. 3, in scrisoarea adresată *Domnului D. maior I. Voinescu II,* avea să revină asupra romantismului lui Hugo, al cărui pai'Uzan. se declară, împărtăşindu-i şi lui Voinescu II că a tradus *Lueraţia Borgia ?i Angelo,* (iranul *Padovei,* „.cu toate că teatrul nostru nu este în stare a reprezenta un romantism ca al lui Hugo". Este interesantă informaţia culeasă de Paul Cornea că *I.ucreţia RorcJa,* drama lui Hugo, fusese prin 1836 printre cărţile interzice a intra în ţară.

Singura traducere a lui Bolliac din Hugo ce ni s-a păstrat este poezia itfoarfea $i *floarea* (cuprinsă numai în ediţia din 1847), căreia îi facem loc aici :

„Moartea vorbea cu floarea :
— Ce faci tu cu plinsoarea
A dimineţii Doare ?
Floarea răspunse morţii :
— Dar tu ce faci cu morţii
Ce de cînd lumea moare,
O, moarte-ngrozitoare 1
Cu-a ziorilor plînsoare
Eu fac profum şi miere.

— O, floare plîngătoare.
Eu fac în cer să zboare
Tot omul care piere."

DOMNCLUI D. MAIOU I. VO!NESC(11

Curiosul", 13:<7, nr. 3. p, 84.

Epistola pare a fi destinată ca prefaţă la un \olum de Uaduceri ce n-a mal apărut.

D, Popovici a luat drept punct de plecare această scrisoare, in care Hugo îi apare lui Bolliac ca singurul poet al veacului care a pătruns mai adine natura şi a ajuns astfel la sistemul „cel mai norocit", pentru a afirma : „Admiraţia pentru Hugo-I..J era de natură să-1 smulgă din somnolenţa principiilor clask i/ante, cărora un cult întîr/iat al lui Bolteau, spn|init in parte de Hlair, Ea Harpe şi Marmontel, le prelungea încă existenţa. Dar apetiturile sale pronunţate pentru fenomenul social îl făceau pe Boitiac să privească romantismul îndeosebi pe ialurca preocupărilor sale sociale, prin care noua mişcare se îndruma către realism. El trăieşte cu intensitate momentul acesta puţin definit din istoria romantismului ; plină de recriminări fajă de autorităţile consacrate ale doctrinei clasice şi cu puternice propensiuni realiste, concepţia lui se situează în primul rînd in sfere romantice si prezintă unele momente idealiste marcate", încereînd să caracterizeze pierdutele încercări dramatice ale lui Bolliac, de fapt lipsite de originalitate, D, Popovici înţelege din această scrisoare că ..nu este deci ceva riscant să se afirme că la data cînd el îşi începe activitatea literară influenţa lui Hugo îi pune la îndemniâ formula dramatică după care îşi va fi desfăşurat acţiunea şi orchestrat personajele, indiferent de regiunea din care îşi culegea subiectele". Istoricul literar crede că Bolliac se afla la această dată sub influenţa puternică a lui Victor Hugo şi că „la poetul francez trebuie să raportăm, în primul tind, obsesia tiranului care nc întîmpinâ în opera lui Boliac''.

Ovidiu Papadima consideră că intîinirea cu opera lui Hugo, care din scrisoare parc a ii cunoscută in extensiune, constituie un moment hotaritor pentru evoluţia literară a lui Bolliac.

LA DOAMNA C. GHICA

Datată -,1841, sept. 19", dar publicată in 1843, ca a doua prefaţă în ediţia Din pofziiie lui Cesar *Boliac.* Reprodusă în „Trompeta Carpaţilor", X, 1872, nr. 3011.

Scrisoarea este adresată aceleiaşi Cleopatra Ghica, prinţesă Tr'Jbetzcni (vezi şi nota poeziei *La prinţesa C. Trubetz^oi).*

încă de acum, cu cinci ani înainte de articolul î'oerin, Bolliac, sub influenţa romantică, dă o imagine a poetului-proroe. De aceea el este considerat de D. Popovici ca primul teoretician al romantismului în literatura română, al romantismului revoluţionar, în primul rind.

Scrisoarea, emisă la scurt timp după eliberarea poetului din surghiunul la mănăstirea Poiana Mărului, în anul cînd scrie *Ţiganul vindut. La maior Ion Voinescu 11* şi Siia. prin aluziile la „literatura rumânilor proscrisă şi sugrumată", la „sloiul de gheaţă" ce amorţeşte creierii scriitorilor, la „Icspedele dc plumb ce parcă le strivesc inimile", Ia „pumnul de fier" ce le astupă gurile, dovedeşte insistenţa curajoasă a autorului in critica socială.

LA DOAMNA L. VĂCĂREASCĂ

Publicată ca primă Epistolă in loc de prefaţă în ediţia Din poeziile iui *Cesar Boliac,* 1843.

Anticipare a ideilor de emancipare a femeii din celebrul articol de mai tîrziu *Poezia.*

POEZIA POPULARA

„Vestitorul românesc-. Bucureşti. Vili, 1844 nr. 8, 2B ian , semnat. C. B.

Articolul, amplificat, se reia în „Curier românesc", XVII, 1845, nr. 94, 24 dec, în cadrul notelor de călătorie Din itinerarul *d. Bolliac.*

Preocuparea pentru manifestări artistice populare revine tot în acest an în articolul Moşii („Curier românesc", XVIÎ, 1845, nr. 44. 11 iunie), de unde spicuim:

..Tirgul Moşilor, care este o întîlnire generală a locuitorilor din toate părţile ţărei, seamănă cu nişte zile hotar!te de esameii, si unde lilosoful studios trece in iv\istă toate costumele popriJtilui şi înnobilirea lor. Fie ca ast progres să se simtă din an în an fără ea costumele să-şi plarză fizionomia lor naţională in caro se reprezenta toate suvenirile neamului si se respiră toată poeria intimă a lui."

Prin articolul *Poezia populară,* arată Ovidiu Papadima, Bolliac sc afirmă ca unul dintre cei dinţii care s-au ocupat la noi de producţiile populare. Acelaşi autor continuă : „Articolul e mai mult un gest de entuziasm, fără vreo profunzime deosebită. Meritul lui principal e de ordin istoric : faptul că în acelaşi an 1844 — in care Alecsandri publică în "Propăşirea- un ciclu masiv din *Doinele* salo, precum şi faimoasa *P\i<nhla<c la munţi* — în Ţara Românească se vădesc aceleaşi preocupări şl aceeaşi admiraţie pentru creaţia populară. Boliac nu e alei un inovator, dar nici un rămas în urmă. El merge în pas cu vremea. Şî în orice caz, dovedeşte o bună cunoaştere a folclorului nostru".

Menţionăm că în 1867 Bolliac a publicat o cronică asupra volumului de Poezii *populare* de V. Alecsandri („Trompeta Carpaţilor", V. 18G7, nr. 536, 27 iulie/10 aug), In care remarca Miorija, care aducea sentiment nobil, formă îneîntătoare, imagini admirabile : „Este un val de lumină ce te inundă, este un gemet ce-ţl scoate lacrlme, dară un gemet dulce ; este mai frumos decît toate cintecile poporane străine, este ceva ce nu este la celelalte naţiuni, ceva ce este din ţara românească. Forma cercetată si comparată, noi ghicim că a trebuit sâ cază pre dînsa o picătură de ambrozie din buza muzei poetului Moldovei. Aceste picături Ie mai găsim aruncate şl pre alte cîntice poporane". Bolliac intuise deci colaborarea marelui poet la pregătirea pentru tipar a nestematelor folclorului.

CĂTRE *SCRIITORII NOŞTRI :*

„Foaie pentru minte, inimă si literatură". Braşov, 1844, nr. 40, 3 oct.

în perioada formării spiritului îndrăzneţ de mai tîrziu. fjiind parte, din *184'.),* şi din comitetul societăţii secrete revoluţionare ..Frăţia", alături de Bălcescu, Bolliac compune „1111 adevărat manifest literar, o chemare energică adresată scriitorilor, oerîndu-le să se îndrepte hotărît către poezia socială, un veritabil tratat de morală literară pentru poetul-cetăţean" (Ovidiu Papadima). Autorul se referă şi la conspiraţia revoluţionară din 1840, pentru care el însuşi a suferit rigorile surghiunului: „Atîtea cruzimi în anii trecuţi, atîţia juni, atiţi părinţi de lamiiie închişi şi morţi prin temniţe. — mina de fier a intrat şi ihiar în ceata d-voastrâ. a calomniat, a pus pete de necinste, *a* confundat cu criminalii de .stat tovarăşi d-ai d-voastrâ, care purta pe fruntea lor semnele inteligenţiei, aceeaşi deviză ce purtaţi şi d-voastră, şi pe care îi ştiaţi în fundul conştiinţei d-voastră că sint nevinovaţi şi că nu merită nici una din aceste calomnii, cu toate acestea nepăsarea si egoismul d-voastră se desfăta în ospăţuri ca Raton în Parmazan".

Peste mulţi ani, autorul avea să revină într-un manifest către ziarişti şi poeţi : ,,Daţi probe, cei dintîi. că poezia există, este utilă, este neapărată la orice înnobilare, este elementul precursor în care se dezvoltă, îşi ia coloare şi se parfumă inima, este oxigenul vieţei morale; cereţi, cereţi cu stăruinţă dc la muza voastră respectivă tot ceea ce poate să vă dea spre a aprinde flacăra divină in inime, spre a face entuziasmul naţional să-şi ia tot avîntul său" („Buciumul", 1864, nr. 254, 9/21 iulie, la „Revista interioară").

D. Popovici, pentru care ideile literare ale lui Bolliac exprimă o concepţie de o importanţă capitală în dezvoltarea teoriei literare româneşti şi în istoria ideilor în cultura română, a urmărit cum, alături de Hugo, de pe acum Lamennais şi Beranger preocupă de aproape pe Bolliac, care îi defineşte drept „doi apostoli mari", „singurele geniuri credincioase misiei lor'.

De „fermentaţia doctrinară a socialismului utopic, de nuanţă franceză" vorbeşte Paul Cornea, care crede că ,.ideea cea mare" din alineatul al doilea al articolului ar as< unde „socialismul", cuvînt cu neputinţă de pronunţat la 1844. Acelaşi istoric literar reclamă punerea în lumină a contribuţiei lui Bolliac, neegalate pînă la vremea aceea. în privinţa obligaţiei civice a scriitorului, vocaţiei lui socialo şi a artei politiceşte angajate.

Ecoul deosebit sj chiar exagerat pe care]-a avut Beranger (1789—1857) în epoca paşoptistă la noi este cercetat dc Teodor

Vârguliei, care atrage atenţia că „scriitorul-cetăţean Beranger a binemeritat gloria pe care a nvut-o in epocă, a putut oferi un admirabil exemplu, dar ca artist, ca poet, nu putea fî măsurat cu Victor Hugo sau cu alţi iluştri reprezentanţi ai romantismului francez sau englez [...j. Scriitorii români din secolul al XIX-lea au ţinut mai puţin seamă de valoarea artistică realfl a lui Beranger, privindu-1 întîi de toate ca simbol al scriitoruluieetăţean, ca o minunată pildă de cîntăreţ identificat cu poporul său, cu conştiinţa naţională a ţării sale".

Daca avem în vedere colaborarea lui Bolliac la „Foaia pentru minte, inimă şi literatură", începută în 1842, cu poezii ca *Alaiul unui cerşetor, Ţiganul vîndvt, La muza mea, Ocna* şi *Sila,* apoi cu un articol ca tel de faţă, precum şi cu 'tuebrul studiu *Poezia,* în 1846, înţelegem bine de ce George Em. Marica, în monografia acestei reviste (Editura pentru literatură, 10H0), o subliniază in cîteva rînduri ca cea mai progresistă contribuţie în revistă.

RĂSPUNS LA ARTICOLUL „POEZIE"

„Foaie pentru minte, inimă şi literatură", 1845, nr. 8, 19 febr. Reprodus de Ion Hetiade Rădulescu în ..Curier românesc", XVII, 1845, nr. 21, 12 martie.

Aici Rolliac, spune Paul Cornea, pus In faţa unor erori dc limbă şi strîns eu uşa, încearcă să pareze prin gălăgie şi aroganţă o critică în fond întemeiată. Iată această critică a lui Ion Heliade Rădulescu, apărută, fără semnătură, cu titlul Poeste, în „Curier românesc", XVII, 1845, nr. 2, 5 ian., si reprodusă în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", VIII, 1845, nr. 7 :

„Se zicea odinioară că polone/ii sunt fanfaroni; Napoleon însă, eunoseîndu-i mai d-aproape, a zis că adesea vin ocazii cînd această naţie îşi pune fanfaronada in lucrare, adică, cum am ziee, că cu vorba vine îndată şi fapta. Un străin, în vara aceasta, făcind un articol asupra literature! române şi luînd în revistă pe toţi scriitorii noştri, critică pe d. Boliac că va să arate multă erudiţie în poeziile sale. Se poate. Vftzînd Ineă cineva al doilea al său volum de poezii, îi va veni îndată în gînd zisa lui Napoleon de-spre polonezi, cînd îi vedeia vorbind, lucrînd si săvirşindn-si fapta. In d. Boliac vede cineva instinctul poetic lucrînd în toată puterea sa primitivă şi dezvoltindu-se din zi Sn zi.

Vorbind despre SchiHor, cunoscuţii săi zicea că cine nu l-a vi?ut o săptătmnă d-a rîndul Iu toate zilele, Ia a doua înlîinire nu-1 mai cunoştea ; era altul cu totul. Altul cu totul asemenea devine şi d. Boliac din poemă în poemă ce lucrează. A. putut la început oricine să-şi rîză de un june talent începător, cum suntem siguri că şi însuşi d-lui ride, poate, astăzi de multe scrieri ale sale dinainte. Acel pigmeu de acum zece ani astăzi îiicepe a-şi arăta o talie de gigant, şi în marele său neastimpăr si dorinţă de perfecţie, ca un titan modern, cînd în pietate, cînd în apostazie, după vîriul Caraimanuhii. în disperaţia-i poetică, strigă :

Căci nu ai vrut, stăpinc. la dreapta-ţi Împărţire
S-atingi şi a mea frunte cu sfînta mîna ta !
Tu nu ai vrut în pieptu-mi să-nsufli înzeire,
Tu n-ai vrut să-ţi fiu preot, la lumea-a te-arăta.

Ins-ai sădit în mine Credinţa, Contîmplarea,
Tăcuta admirare a drepţilor de sus ;
Ai pus în mme-Amorul. Nădejdea, Adorarea,
Ş-ai încuiat vecia la slabul tău supus.

După acest munte poetul începe a-şi închipui tablouri aşa de temerarii ca şi cute/arca sa energică ; şi-şi avîută eroii întocmai ca Omer zeii săi :

P-aieea uriaşii ai Daciei cei crude,
Hoţind cu buzduganul sărea din mal în mal ;
P-aicea îmbla umbra lui Zamolx ce s-aude ;
P-aici încura calul viteazul Deccbal.

Pe cil ţine senin pe regia muntană se văd şi ideile poetului senine şi cu oarecare sperare si pietate : se întunecă însă cerul, true.ii' a .şerpui fulgerul si a răzbumba tunetul, îndată si ideile piciului se tulbură şi trec de la pietate in scepticism, şi din scepU.'hm iarăşi la credinţă :

De ce oare puterea acea nemărginită,
Puterea creatoare, a Totului princip,
Zdrobită-n mici schinteie, p-atomuri risipită,
Se-nchină şl ea soartel slăbită-n acest chip ?

Şi cum ea poate toate piuă a nu se-mparte,
Ş-odată împărţită, putcrilc-i se stric ?
De cine-i nimicită, d-al său întreg departe,
Ş-atunci îşi ia puterea cînd intră în nimic ?

Fatalitate ! Basta ! Blestem îţi e dorinţa.

Peg.isu-ţi nu e-n Stare acolo a străbate ;
Ia-ţi Cal Apocaliptic, ş-atunci vei izbuti •
El singur ştie drumul ce nu se mai abate.
Ş-atunei vei afla taina — nimic cînd iui vei şti.

S-auzim acum pe poetul în impresiile sale de călătorie, cînd vede locurile pe unde acum douăzeci de ani răsuna un sunet peste Olt si sunetul acesta se auzi în serai şi ne restatorniei în drepturile noastre prmţiare, scoase ţara de subt arenda străinilor :

Asta c ţara cea roditoare,
Asta-i cîmpla cea zimbitoarc,
Ce-ntîi pe dînsa holde-auresc ;
Asta-i ţinutul d-antici costume
Care e niîndru de al său nume,
Ce Oltul, Jiiul rotind în spume
Ca sentinele îl ocolesc.

E dură pîlnea care rodeşte
In glod de sînge. şi se dospeşte
Numai în lacrămi şi in sudori !
Cine-o mănincă sc fa< c tare ;
Inima-i creşte tn indurare
Ş-ast spirt de singe n-are-nfrînare,
Zbiară prin vine: -du-tc să mori!»

Asfel sunt fiii ce Jirul naşte,
Ce săr cu capra ce coaste paşte
Şi-n vizunie de vulpi se vir.

El ia tu glonţul o rondurică,
.Se dă-ii ordie fără de frică
Şi pe un p...[1] singur 51 strică,
Ţi-l ia cu flinta de subt ceadîr.

Aici se coace s-o paiiduroaicâ
Ce joacă ochii ca o şerpoaică,
Cc-aţintă omul si-1 ţine-n loc.
Codana fată albă, prelungă,
Naltă şi zveltă ce-ar vrea s-ajungă
Fugind voinicul cu chica lungă,
Cînd ţopu-i smulge fiind in joc.

Colo, mai colo, la scara veche,
Cu căciulită pe o ureche,
Cu briul roşu peste mintean,
Cu chica lată si aurită,
Cu flinta lungă si ghintuită,
Cu ghieba albă şi gâitănită
Păzea un vesel mehediiileau.

Dc vom urinări pe poet in orele sale de repaos, de-i vom supraprinde *in* cugetările-i sceptice sau în meditaţiile-i tinere, melancolice o,i pasionate. în desele sale aiurări aflăm adesea pasagiuri foai-te sublime, foarte temerarii, foarte tinere :

Pluteşte, plană luna pe lumea adormită
Ca barcă de lumină în ocean senin,
Şi-n braţe de fantasme simţirea amorţită
ICipcde Ia plăcere un *amotvs* suspin ;

Dar cu ca sentinelă la marea mea durere
Aţint. încrunt vederea l-al Timpului compas,
Ce-ncet, încet păşaşte şi pasă în tceere
Pe smalţul fără margini ce numSr-al lui pas.

Ca *a* ruină vie ce ar simţi murirea
A mării furioase, a cerului turbat,
în lutu-mi ce se surpă se tulbură gîndirea
Şi inima-i vesteşte răstimp înfiorat.

[1] Aici cenzura a suprimat cuvintul ,.pasă".

Simţ globul că se mişcă şi cerul se clăteşte,
Torenlele-i dc lineari asuprâ-mi vor cădea
E IaJul inainte-ml, e mori orice trăieşte -—
Sunt c>be cir a lumii ? sau lumea cobea mea ?

De-l vom asculta io cugelările-i posumorjle, il auzim srăpîndu-i nişte sonuri asa de sinistre ca însuşi el poetul ciiul e :m> nios, cînd se simte împins la ambiţia sau umanitatea sa, la vanitatea ^au punctul său d-onoare :

Strigoiul negru
Cu buzi de sînge
Crimă şi plînge
Cu gheare lungi,..

Sau în alt loc ;

Hn.Vtul ş.>pî(-a nopţii, spunea d-o groz^'io.
Plingea pe unde luna ; şi cîinii pe cimpie
Drla neîncetat.
\ doua zi in aer pă linişte, răcoare.
•Sta \inăt ca poi-umba cu tu[iii albi în soare
Ţiganul spinzurat!

\m zis că adesea expresiile cugetărilor sombre ale poetului seamănă cu însuşi el cind se află vreodată in fierberea unor idei ele răzbunare. Şi cu adevărat fizionomia Omului adesea e icoana Sufletului. D. Boliac arc una din fizionomiile cele mai semnifii alive şi picante. Nu-1 poate vedea nimeni fără a-i aţinta băgarea de seamă ; la chipul lui, deodată omul se simte mişcat sau de dragoste, sau de ură ; indiferent nu poate rămînea. Mi-aduc aminte, acum vreo zece ani. glumeam amîndoi în camera sa . avea pe masă o oglindă cu două feţe • într-una chipul se irăta in miniatură şi intr-alta nu numai că se mărea, ci se tăcea şi oval. întorceam oglinda şi ne uitam amîndoi d-alăturea într-însa. Cind îi \ăzui chipul în miniatură, nimic nu era mai picant si mai pLînjt, .semăna, după cum zir romanii, copilul dracului, şi francezii *enfant terrible,* plin de foc şi de vivacitate. Mi-era drag să-l văz. întoarse deodată de ceealaltă parte oglinda, rîzînd, si cînd îi văzui chipul cu gura deschisă, prelungit vi mare, mi-a venit să ţip'-. Astfel c imasmea seri-

urilor celor pînă acum alo poetului nostru şl ale expresiilor sale in vorbire: cînd le întinereşte şi ţi-e drag să-1 asculţi, cind te face 'să ţipi, cind de la trecerea unui pasagiu Ia altul, dc la o faţă la alta a oglindei nu simţi nimic, nu vezi nimic decît un lemn, o sticlă, nişte reflcte de lumină. Nu ştiu de mă exprim bine ca sg fiu înţeles ; d. Cezar insă, de îşi aduce aminte de această Impregiurare, de-şi poate ţinea minte chipul, va afla justă asemănarea. Făcînd cineva critică unui poet mare zicea că în multe locuri doarme poetul. Dar ca să se deştepte trebuia să doarmă. Asemenea şi d. Boliac, ce e drept, adeseaori se oboseşte şi doarme spre a-şi repriimi puterile pentru repedele său zbor; si cînd e deştept e sublim. Aceasta nu e critică a noastră ; e părerea tutulor ce îl cunosc. Poetul Însuşi Sn sinceritățile sale familiare SI vezi adesea bâtîndu-şi fruntea de necaz -i oftînd : <-Ah! de ce nu poci să mă sprijin pînă in sfirşitl» Te vei sprijini, june poet. Tu ai în tine seînteia divină şi necazul care neîncetat caută şi cere perfecţia. De vei simţi că acest necaz, această gelozie sacră este Muza ta, vei merge departe. N-am ce să-ţi mal doresc decît o limbă vrednică de cugetările taie Cînd te necăjeşti de neperfecţie, află că si limba este una ein i auze. Auzi pc Bolleau :

Fără limbă totdauna cel mai vrednic scriitor,
Zică cine orice-o zire, e cel mai prost autor."

Prin „piedică infamă Intre culise" la reprezentarea dramei .Matilda (de fapt nu s-a reprezentat deloc), Bolliac face aluzie la Constantin Aristia, tare, după relatările lui Heliade fEchilibra *între antiihesi* .., Bucureşti. 1850—1800. p. 80—87), a respins oiesa. în calitatea sa de profesor de declamaţie la scoală „Filarmonicii", ceea ce 1-a determinat pe Bolliac să-I provoace Ja un duel ce nu a mai avui Inc. Respingerea piesei a pricinuit depărtai ea autorului şi dc Ion Heliade Rădulescu. dc care apoi sc reapropie, devenind din 1843 pînă în 1810 colaborator al „Curierului românesc-.

Termenii în care combate regulele lui Boileau îl fac pe D. Popovici să admits : „Boliac nu ezită aşadar în alegerea lui intre Boileau şi Hugo, la o dată la care cei mai numeroşi scriitori români sc doi edesc incapabili să lichideze definitiv reminiscenţele etasice din crezul lor literar".

latâ ^i remarca lui Adrian Marino : „Cînd al nostru Cezar Bolliac afirmă că : -nu urmez poveţilor d-lui Boileau-, el probabil nici nu ştie cît de modern este" (Clasic *şi modem,* in voi. colectiv *Clasicism,* baroc, romantism. Cluj, Editura Dacia. 10/1, p. 227|.

Semnalăm in acest *Răspuns* idei ce vor li dezvoltate în cunoscutul articol de mai tîrziu *Poezia* (184G).

TEATRU DIN BUCUREŞTI (II

„Curier românesc", XVII, 1845, nr. IU, 2 febr. Titlul este al rubricii din acest ziar.

Cronica dramatică în acest an la ziarul lui Heliade este scrisă aproape toată de Bolliac. Preocupările lui pentru teatru sînt mai vechi, răspunzînd şi programului „Societăţii Filarmonice" din anii 1835—183H, în care se dorea un membru activ. Atunci scrie cîteva drame în versuri, pierdute : Matilda, după romanul scriitoarei franceze Sophie Ristaud Cottin, autoare de succes la începutul secolului al XIX-lea (titlul romanului : Ma*ihilde, ou memoires tires de l'histoire* des *croisade* — 1805), *Tăierea a doisprezece* boieri la *Mănăstirea Dealului* şi *Moartea lui Abel.* Tot acum, în scrisoarea ce o adresează lui C, Negruzzi (vezi ediţia de faţă), Bolliac mărturiseşte intenţiile de traducere a unor piese de Victor Hugo. îşi manifestă, de asemenea, interesul pentru interpretarea dramatică : „N-aude cineva într-o adunare de trei, decît a se întreba ce citesc, a căuta un autor cunoscut la cite trei, a repeta citaţiile ce au plăcut mal mult fiecăruia in parte, a discuta pentru ncunimea gustului, a critica bucata ce s-a jucat aseară pe teatru, a disputa pentru calităţile artiştilor, a număra gresatele reprezentaţiei : cutare artist în cutare scenă era mai aprins decît o cerea momentul, în cealaltă era rece ; gestul cutăruia nu exprima ideea ce declama ; costumul cutăruia nu era al veacurilor ce înfăţişa ; decoraţia cutare era d-un stil moresc, cînd trebuia să fie gotic..." în „Curiosul", ziarul editat de Bolliac în 1836—1837, mişcarea dramatică ocupă principalul loc în actualităţile reflectate în ziar. Semnalăm, tot în „Curiosul", traducerea unui articol despre Shakespeare. Mai notăm că în 1844 Bolliac începuse seria de

cronici dramatice. în ..Vestitorul românesc", cu articolul Teatru. *..Norma".* Dar cele mai interesante documente în ace^t sens sini . Epistola tălre Voinescu II (18IÎ7) şi cea către Cleopatra Gliiea (1)141).

TEATRU DIN BUCUREŞTI
„Lucia di Lanimermoor". „Cenercntola"

„Curier românesc", XVII, 1845, nr. 12, 9 febr.

Discutind acest gen din activitatea lui Bolliac, referindu-se si la o pregătire lacunară, Paul Cornea afirmă : „Cronicile dramatice şl muzicale din -'Curierul românesc- sînt ale unui amator inteligent, cu observaţii dc gust, însă cu judecăţi aproximative, departe de competenţa profesională pe care o va demonstra ceva mai tîrziu N. Filimon".

TEATRU DIN BUCUREŞTI [11}

„Foaie pentru minte, inimă şi literatură", 1845, nr. ÎS, 9 apr.

O părere clară în privinţa înfiinţării unui teatru naţional exprimase Eplliac şi mai înainte, în Epistola către Cleopatra Ghiea. publicată ca prefaţă la ediţia de versuri din 1843 (vezi ediţia de faţă) : ..Voiţi să formaţi un teatru strein sau naţional ? — Daca voiţi un teatru strein, acesta care este este destul ca să încapă pe toţi aceia ce înţeleg un teatru strein ; daca voiţi un teatru naţional, unde sînt poeţii care or să sprijinească scena? Oare sînt bucăţile rumâneşti? Unde sînt actorii care or să le reprezanteze 7 Acestea, şi altele o mie ca acestea, sînt toate nişte întrebări foarie importante intr-această pricină, şi tot simţul bun trebuie să se gîndeascâ mult pînă să râspunză".

TEATRU DIN BUCUREŞTI
„Othcllo"

„Curier românesc", XVII, 1845, nr. 20, 9 martie.

TEATRU NAŢIONAL
..Trreza sau Orfelina din Genova"

„Curier românesc", XVII, 1845, nr. 89, 7 dec.

TEATRUL NAŢIONAL
„Coconul lorgu de la Sadagura"

..Curier românesc", XVII, 1845, nr. 92, 17 dec. ; reprodus in „Gnze'.a Transilvaniei". IX, 1840, nr. 4.

Colaborarea lui Bolliac la „Curier românesc" este apreciată di' Bogdan-Duică, care o socoteşte „dc mare preţ", in primul rînd pentru „dările dc seamă despre teatrul naţional, prin care criticul făcea loc pieselor naţionale ale lui V, Alecsandri, C. Caragiale, C. Bălăcescu".

TEATRUL NAŢIONAL [I]

„Curier românesc", XVIII. 1840, nr. 27, 30 martie.

Apreciind activitatea de cronicar dramatic a lui Bolliac, George Munteanu îl consideră „un îndrumător plin de tact, care, ca si Costache Negruzzl şi Alecsandri, judecă activitatea teatrului în lumina intereselor superioare ale dezvoltării unei culturi n.'stionale".

POEZIA

Publicat mai întîi în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", 184(i, n-rele 27 (1 iulie). 28 (8 iulie), 29 (lă iulie). 30 (22 iulie), cu finalul suprimat de Barjţ, care arată într-o notă că a lăsat deoparte un fragment de 17 rînduri, uefiind de acord cu părerile autorului (de fapt trebuie să fi fost intervenţia cen-

zurii). Reprodus ca introducere in vol. *Poeţii nuoe,* Buc uresti. In tipografia lui Eliade, 1847 (fără partea a VII-a) ; tot ca introducere, in *Collecţiune de* poesii *vechi şi noui,* Bucureşti, Librăria nouă Socec ct. Comp., 11857], numai aici publicat in întregime.

Este unul din cele mai importante articole ale lui Bolliac. Holul poetului si raportul dintre arta şi societate sînt prezente in preocupai ile scriitorului încă din 1841, cind scrie *La maior Ion Voinescu II.* în 1841, Epistola către Cleopatra Ghica conţine idei ce anticipează articolul de faţă, pentru că şi acolo se face elogiul femeilor şi se formulează o definiţie a poetului ..osîndit a fi într-o vecinică neodihnă, ce nencetat blestemă sau lămiie, huleşte sau se închină, şi nu este în elementul său decit numai cînd plăsmuieşte".

Găsind că exprimă ideile îndrăzneţe ale unuia dintre spiritele cele mai înaintate din epoca prerevoluţionară, D. Popuvici încearcă Sâ surprindă izvoarele. El raportează gîndirea lui Bolliac la „saint-simonism şi fourierisrn în primul rînd, la Proudhon, LoinsT&anc şi Cabet — pe care îi aminteşte — în rîndul al dorica" ; ...Studiile lui Bolliac aduc însă idei desprinse din sfere deosebite. Evident, prin caracterul lor general, multora din .icesie idei nu li se poale stabili un izvor determinat." D. Popovici vorbeşte apoi de cunoaşterea lui Condillae, unul dintre cei mai cunoscuţi teoreticieni ai originii naturale a limbajului, dar şi de identificări în opera lui Victor..Hugo, Damartine şi a Doamnei de Stael. Criticul clujean găseşte în definiţia pe care o dădea Bolliac popriei şi note realiste alături de elementul idealist, astfel că, „legată deopotrivă de realism si de idealism, concepţia lui nu si-a limpezit apele şi n-a cucerit unitatea".

Critica expunerii ideilor lui Bolliac o face Papadima : ..Articolul constituie cel mai avansat punct ideologic spre stingă, care se poate înregistra în lunga şi bogata carieră de publicist a lui Boliac. Nu e mai puţin adevărat însă că gîndirea filo' zolicâ puţin coerentă a lui Bolliac, setea lui caracteristică de a ' Înmagazina şi de a comunica toate ideile care i sc păreau avan' sate în epocă creează şi aici un ansamblu confuz si contradictoriu de idei".

Critica este reluată de George Munteanu: „E adevărat că Bolliac lărgeşte mult sfera noţiunii de -poezie», înţelegînd afirmarea unei concepţii, a unei ideologii. Dar punctul său de vedere nu rămine mai puţin idealist : un fenomen de suprastructură

este definit *ca* motor excluşii al dezvoltării societăţii. Eroarea a'easta este condiţionată de stadiul la care ajunsese dezvoltarea vtimţelor sociale înainte de Marx M Engejs — Bolliac răminind cu informaţia Ia diferiţii materialist! premarxişti, de preferinţă la socialiştii utopiei şi la teoreticienii literari romantici, formaţi sub înrîurirca acestora. Iar contradicţia amintită lace ca, mai cu seamă în prima parte a studiului, observaţiile si concluziile — uneori intuiţiile — \aiabile să coexiste cu altele fanteziste, de domeniul utopiei, scoase «din cap->". Acelaşi critic, luînd în consideraţie partea a doua a studiului şi finalitatea pe care i-o atribuia autorul, reţine remarcabila apărare a funcţiei sociale a poeziei şi artelor.

Paul Cornea crede că Bolliac. chiar dacă n-a atins mari altitudini lirice, a vădit că „simte poezia şi îi percepe esenţa". Pentru că, arată criticul în analiza acestui articol, Roiliac a intuit esenţa lirismului, a luat poziţie hotărită împotriva clasicismului şi sistemului rigid de reguli şi canoane şi a făcut din poezie conştiinţa umanităţii. în programul concret din ultimul capitol al articolului, Paul Cornea descoperă reforme ce combină idei de provenienţă diversă : ..Găsim încrederea luminilor in triumful raţiunii. în zdrobirea superstiţiilor si venirea veacului de aur ; pledoaria saint-simouistă în favoarea organizării Industriale şi a emancipării femeii ; tezele egalitariste ale socialismului utopie despre suprimarea antagonismelor de clasă, comunitatea bunurilor şi statul universal ; substituţia pozitivistă a religiei operată in sistemul lui Auguste Comte".

REVISTA LITERARĂ

Este de fapt titiul rubricii în rare a apărut, fără semnătură, în .Buciumul", II,]8fi4, nr. 241. 10'22 iunie.

Recomandarea şi aprecierea literaturii constituie o preocupare constantă tn „Buciumul" si „Trompeta Carpaţilor". Cum vedem şi din acest articol, autorul a dat o mare atenţie istoriei, publicînd în ziarul său numeroase documente istorice, cronici, studii de istorie. „Buciumul" a cunoscut colaborarea mai multor scriitori din epocă, printre care : V. Alecsandri, D. Bolintineanu, G. Tăutu, G. Baronzi, MIhail Zaml'irescu, Gr. H. Grandea, A!

Depărățiami. N. Fiimon. B. P. ilasdeu. In „Trompeta Carpaților" au publicat V. Alecsandri, Alexandru Macedonski, C Ne-Rruzzi, G. Baronzi, G. Sion, C. D. Aricescu și mai ales D. Bolintineanu (scmnind iu numele său și eu pseudonimul Cosmat), Tn 1867, în perioadele in care Bolliac a lipsit, fiind plecat in călătoriile sale arheologice, D. Bolintineanu i-a ținut locul la conducerea „Trompetei Carpaților", în calitate de „vechi amic politic si de animă", corn reiese din mai multe note informative publicate în ziar. In ..Trompeta Carpaților", VII, 1869, nr. 7S7. •3,'IG sept, scmnînd o scurtă notiță, Bolliac se autorecomandă : ,,.,.noi care am lăudat totdauna o carte bine făcută în felul ei, rare am cerut totdauna cârti populare, cărți de instrucțiune pentru popor, mai înainte de orice carte de lux și de înaltă literatura". Pe bună dreptate G. Călinescu socotește ziarele lui Bolliac „ziare bune, dînd importanță informației literare".

Este]ocu) să dăm aicj un citat din D. Popovici. i are conține o interesantă perspectivă asupra pubLiclsticii [ui Bolliac in evoluția sa: „în desfășurarea ei, activitatea publicistică a lui Bolliac privință un caracter preponderent literar înainte de revoluție, preponderent politic după revoluție. Scriitorul n-a disociat insă aceste domenii si de aceea scrierile lui literare, îndeosebi articolele de teorie sau critică literară, sînt în același timp si profesiuni de credință politică. Literatura nu se mal menținea în sferele ci, izolată de viața societății. Tumultul romantic s£ărîmase zidurile despărțitoare pe o mare întindere a ariei literare, și Cezar Boili.ic, imagine dcsăvîrșită a ?-onianljcuiul revoluționar, se cdseșlc in elementul lui in această regiune In care poezia nu este numai poezie, ei si o armă politică".

IMISII'NEA POEZIEI)

„Trompeta Carpaților", V. 3867, nr. 505. 30 martie/11 apr., la rubrica „Literatura" și semnat : „Un abonat". Scmnînd astfel o serie de articole, Bolliac recurgea la un nou mijloc d* a-și menține anonimatul. Conținutul acestor articole, ca și reeoniandaron elogioasă ce o face redacția „noului corespondinte" ne fac să crederi că semnătura „Un abonat" este a însuși directorului gazetei. La acestea se adaugă faptul că materialele trimise

gazetei sînt localizate „Iași" și „Giurgiu", tocmai în vremea cind Bolliac se afla in aceste localități. Articolul este atribuit lui Bolliac, împreună cu întregul material ce apărea la „Partea literară" a gazetei, și de D. Popovici.

Vezi nota la articolul următor, *Literatura* și *limba.*

LITERATURA ȘI LIMBA

„Trompeta Carpaților", VI, 1868, nr. 621, 7/19 apr., nesemnat.

Fără să-și ii îngrijit el însuși stilul, Bolliac face totuși considerații utile asupva limbii literare'. „Va seri românește tot scriitorul îomân care nu-și va afecta fraza și care nu va voi să-și îngreuneze limba cu cuvinte streine de prisos, nereclamate de vreo greutate a limbii" („Trompeta Carpaților", XII, 1874, nr. 1144, 4 aug.).

Ca și în articolul anterior, Be fac trimiteri defavorabile la adresa „Convorbirilor literare". Atacurilor împotriva „Junimii", susținute de ..Columna lui Traian" a Iul B.P. Hasdeu, „Trompeta Carpaților". „Federațiimca", „Uniunea liberala", „Revista contimporana", le răspunde Maiorcscu In mai multe rînduri. lată ce spune în *Direcția nouă în poezia și proza română* („Convorbiri literare", V, 1871. n-rele 6, 13, 14. .și Vi, 1872, n-rele <Í. 7): .Un exemplu destul de tare [al ascunderii adevărului în jurnalistica română] — și cu el începem dovedirea acuzării — este strigătul de -cosmopolitism !». prin care, de cîțiva ani Sncoace, preia română, nu cea de rînd, s-a obișnuit să combată juna direcție din lași". După ce dă mai multe exemple de relieiare a individualității naționale și de apărare a elementului național, Maiorescu continuă : „Este dar dovedit ci societatea «Junimea» ;lin Iași nu e cosmopolită, că în «Convorbirile literare- s-a Mitiimit totdeauna naționalismul de către fiecare din noi, dar — ce e drept — nu ca pretext pentru a ascunde sub drapelul și sub strigătul Iui «Ștefan cel Mare» și «Mihai Viteazul» toate mizeriile și cruditățile celor nechemați și nealeși, ci ca punct de pornire pentru o dezvoltare *mai* energică și mai con-:;tienlioasă a activității literare și științifice în mijlocul poporului român". Adevănata cauză a amărăciunii O arată Malorescu a fi

că noua direcţie a literaturii a fost lipsită de controlul unei adevărate critici : „Bărbaţi pe care din copilărie eram obişnuiţi a-i admira in fruntea mişcării noastre naţionale, în loc de a fi venit, în experienţa şi maturitatea ce o aveau, să lumineze şi să modereze cu bunăvoinţă aspirările cele nouă, par a li privit viaţa publică a poporului român ca o stăpînire exclusivă a lor, şi astfel, uitindu-şi demnitatea virstei, au început a se purta In contra-ne în modul dovedit mai sus prin atîtea exemple neplăcute". Printre „bărbaţii" nenumiţi aici, desigur că se numărau Bariţ şi Bolliac. Gazeta acestuia din urmă revine de altfel la sentimente mai bune, pentru că, din februarie 1875, reproduce materiale din „Convorbiri literare".

Beferindu-se la acest articol, Ovidia Babu-Buznea observă că „Bolliac denunţă similitudinea dintre latinomanie şi franţuzomarie, succesiunea lor ca etape pernicioase pentru cultura naţională şi identitatea "metodologică» (cu deosebirea că ultima manifestare nu mai râmîne în stadiul cvasi-teoretic, ei devine o atitudine practică, agresivă!".

TEATRUL ROMÂNESC

„Trompeta Carpaţilor", VII, 1869, nr, 780, 27 nov./8 dec.

Bolliac prelungeşte parcă, la o distanţă de zece ani, ceea ce constata cu amărăciune N. Filimon, cel mai autorizat cronicar dramatic nt acelei vremi : „Avem şi noi un teatru naţional, dar el este lăsat cu totul la voia întimplării. Lipseşte şcoala necesară pentru formarea artiştilor, lipsesc artiştii, lipseşte totul. Repertoriul nostru se compune din drame teribile, vodevile fantasmagorice, comedii şi farse pline de imoralitate, toate acestea lepădături ale teatrelor franţozeşti frecventate de mitocanii Parisului. {...] Literatura, Ia noi, merge înapoi ca racul. I. Eliade, corifeul literaturii române, care ne-a format limba, ne-a dat o mulţime de scrieri originale, pline de geniu, artă si bun gust; omul acela, care a îmbogăţit născinda noastră literatură cu o mulţime de traducţiuni din cei mai eminenţi autori ai naţiunilor civilizate, astăzi rătăceşte din ţară In ţară, lipsit chiar de hrana sa si a copiilor săi. Dimitrie Bolintineanu, dulcele bard al României, nu se bucură de o soartă mai bună. Constantin Aristia, celebrul nostru elenist, care investi in limba română pe Oiticr, parte din Plutarc şi Alfieri, dupe ce suferi mai mult timp asprimea sărăciei, abia acum de curînd fu numit bibliotecar 1... Mai sunt si alţi bărbaţi care au cultivat literele cu succes, dar guvernul. în loc sâ formeze din ei un comitet literariu şi să-i încorajeze în splendida carieră a literilor, făcu dintr-înşii prezidenţi de tribunale şi altele, şi astfel., bărbaţii aceia, rare ar fi putut să dea literaturei noastre un mare avînt către progres, astăzi îşi pierd timpul în nişte ocupaţiuni oanţelarice, pe care cel mai neînvăţat amploiat ar putea să le îndeplinească cu demnitate" (Escu-rsiunt *în Germania meridională..., 1858,* in ,.Naţionalul", 6 sept. 1859 — 20 martie 1860).

TEATRUL *$1 PUBLICUL*

„Trompeta Carpaţilor", X, 1872, n-rele : 102:?. 23 oct./4 nov. ; 1026, 12/24 nov.; 1028, 19/31 nov., nesemnat. In ultimele două numere, cu titlul *Teatrul român.*

TEATRUL *NAŢIONAL [II]*

„Trompeta Carpaţilor", XI, 1873, nr. 1002, 11 nov., semnat C. B.

Sugestia din încheierea articolului în legătură cu Comitetul teatrului, ca şi interesul Bău consecvent pentru problemele teatrului românesc ajung să justifice alegerea sa ca membru onorific în acest comitet, pentru partea literară şi morală, în februarie 1876. Alegerea se contramandează însă numai după o lună, cum se anunţă în ziarul său, explicîndu-se prin apariţia articolului Răspuns jurnalitliti *Telegraful într-ale teatrului* („Trompeta Carpaţilor", XIV, 1876, nr. 1237, 15 febr.), din care spicuim : „După părerea mea, batjocura religiei, falsificarea istoriei şi nepăsarea chiar de probabil în veritatea faptelor nu se pot tolera pe scenă ; pe o scenă ca a noastră, care este unică, unde trebuie să se înveţe istoria naţională, limba românească,

cuviinţa, şi care trebuie să lie o şcoală de estetică". Afectat dc măsura luată, Bolliac îşi dă demisia şi din posturile de preşedinte al Comitetului arheologic şi din cel de membru al Societăţii geografice române, iar despre teatru nu mai scrie decît două articole pină la îmbolnăvirea sa, care a însemnat şi încheierea activităţii.

ARTICOLE POLITICE

DESPRE PUBLICITATE

„Curier românesc", XVI, 1844, nr. 75, 22 sept.

In Opinia publica, articol din „Românul", 1858, n-rele 67 şi 71, Bolliac reia problema, potrivit noii situaţii din ţurâ :

..într-un asemenea stat constituţional, fără privilegiu de naştere, într-un guvern reprezentativ bazat numai pe cens, cu o Cameră deschisă publicului, cu un minister responsabil, într-un guvern parlamentar. în sfîrşit. în faptă, cenzura nu va mai avea raţiune să se menţină, şi tiparul, născătorul opiniei publice, neapărat va fi liber, regulat numai printr-o lege expresă. Opinia publică dară va fi mobilul statului d-aci înainte, si spiritul pubiic va ieşi din viziunile spiritelor egoiste, din fortăreţele spiritelor de caste şi din cercurile spiritelor de partide. Spiritul public este spiritul, inima colectivă a societăţii, viaţa publică, viaţa naţiei."

Ovidiu Papadima subliniază noutatea şi îndrăzneala ideilor din *Despre publicitate* în epocă. „O gazetă coltd.ifl'iă şi care să sc ocupe numai de cele din năuntru", ca „singurul corector al abuzurilor", este o propunere îndrăzneaţă pentru acea vreme, cind foile apăreau abia de două ori pe săptămînă şi cuprindeau de toate.

Debutul *in* gazetărie îl face Bolliac in 1836, la „Curiosul", propriul său ziar, dar gazetărie politică începe sâ facă de prin

1844, atingînd culmea In „Buciumul" şi „Trompeta Carpaţilor", pe care le-a condus Intre 1862—1877.

Cezar Bolliac este considerat unul dintre marii animatori ai presei moderne în România. Revista .Familia" din Budapesta, probabil prin pana editorului ci losif Vulcan, ii numeşte in 1875 „una din cele inai cunoscute persoane ale presei române", iar „Adevărul ilustrat", în 1895, într-o notă bio-bjbliografică scrisă poate de C. Miile, directorul ziarului, arată că însemnătatea cea mai mare a iui Bolliac „este ca ziarist, în care calitate a contribuit mult la stabilirea unui stil gazetăresc viguros şi curat românesc". Chiar G. Panu recunoaşte în 1908 că pînă la apariţia „Convorbirilor literare", ziaristica era reprezentată dc „oameni de valoare şi suspuşi în societate, precum CA. Rosetti şi Cesar Bolliac". Ovidiu Papadima il socoteşte ..cel mai de seamă gazetar ai epocii, între Eliade, care a pus temeliile acestei arte specifice a scrisului cotidian, şi Eminescu, care a ridicat la cea mai înaltă treaptă a gîndirii şi a expresiei acest scris in al XIX-lea secol la noi. Boliac a izbutit să imbine, în gazetăria sa, verva pamfletară neobosită a [ui Eliade, corosivitatea extremă a atacurilor lui *ad personam,* fără însă a egala fantezia diabolică a acestuia în deformarea caricaturală a ideii":- adversarului, pentru a-1 nimici, şi mai ales nici grandoarea acestei fantezii, mergînd pînă la tonuri şi viziuni apocaliptice, cu însuşirea specifică a gazetarului modern ; aceea de a fi larg deschis tuturor ideilor care frămîntă o epocă, de a avea acea curiozitate iscoditoare, acea sete de a şti care-1 îndreaptă spre cele mai diverse domenii ale activităţii umane".

In acest plan, o caracterizare elogioasă o găsim la George Munteanu, după care Bolliac „aduce in acesta îndeletnicire însuşirile literatului, pregătirea omului de ştiinţă şi pasiunea luptătorului, fiind astfel — înainte de Eminescu — primul gazetar de mare clasă pe care l-am avut noi".

Atributele lui Bolliac, acordate cu epoca sa, le găsim surprinse de Paul Cornea : „O anumită exaltare a tonului, proprie paşoptismului, a coborît în literatură din. paginile îngălbenite ale primelor ziare româneşti si in acest sens presa vremii constituie unul din izvoarele interne ale romantismului. Fraza îşi multiplica semnele retorice, devenea înlăcrimată, incendiară, saturată de emoţie şi zel patriotic. Bolliac, cu dominanta ziaristică a activităţii sale, corespunde epocii ; în el regăsim şi veleitatea comunicării zilnice cu publicul, si tumelacţia stilului, şi

iervnarea personalitaţii " Şi in alt context: „Ca prozator, în cele mai bune pagini ale iui, Bolliac se situează la nivelul lui Heliade. [...] Ca şi autorul *Echilibrului între* antiteze, e vioi, zgomotos, redutabil în polemică, nervos în construcţia frazei, căutind formulele de elect, care să-1 surprindă pe lector si să-I transforme într-un partener dc dialog frenetic-'. Ca si pentru poezie. Paul Cornea exprimă rezervele cuvenite faţă de autorul care a dat dovadă de neglijenţă in redactare, „saerifielnd mereu interesului trecător al clipei — elaborarea adincită, şi tacticii imediate — strategia construcţiei literare dc durată''.

MAI 1\'T11

„Curier românesc", XVIII, I84fi, nr. 36. *T* mai.

In acest „admirabil medalion", după părerea lui Paul Cornea, şl-a arătat Bolliac puterea evocării eoloristice, pe care scriitorul, din păcate, şi-a exersat-o arareori. *Este* „o amintire a petrecerii de 1 mai în Bucureştiul generalului KisselelT. Aici descripţia e colorată de înduioşarea retrospecţiei ; oraşul de altădată exprimă i> virilă depăşită, a ingenuităţii si naturalului ; privit din perspectiva anilor scurşi, trecutul devine, ea la Alecu Russo, un univers feeric. Tabloul e pictat, în întregul său, cu o minuţie realistă şi o exuberanţă senzorială de pictură flamandă [...]. Costumele, in mod special, sînt examinate cu o adeA'ărală voluptate naturalistă de epuizare a amănuntului."

POPULUL

„Foaie pentru minte, inimă şi literatură-, 1846, nr. 26, 24 iunie.

Articolul însemnează, pentru Ovidiu Papadima, „o interesantă încercare — mai mult prin mijlocul poetic al personificării decît prin logica ştiinţei — pentru definirea noţiunii de popor [...]. Făcînd abstracţie de faptul ca identificarea poporului cu im copil — a cănii soartă putea fi schimhată doar prin educarea lui pe calea presei — nu e deloc justă, rămăşiţă *n* unei învăţături politice ţinind m.ii mult de resortul utopiilor iluministe decît de spiritul categoriilor sociale ce pregăteau revoluţiile din 1848 şi pentru care poporul era singura realitate — articolul lui Boliac conţine totuşi o sumă de observaţii înţelepte cu privire la necesitatea întemeierii oricărei guvernări pe adevăr şi pe luminarea maselor"'.

Paul Cornea apreciază In *Popului* critica acerbă a opresorilor şi glorificarea, înălţată pînă la veneraţie, a masei anonime : „Deşi expresia e pe alocuri vagă, acoperită de perdeaua de fum a verbiajului bomuastic, se întrevede printre rînduri o definiţie a conceptului de *popor* în spiritul lui Bălcescu şi al democratismului revoluţionar paşoptist''.

lAPAHAHEA REVOLUŢIEI]

„Pcpolul suveran''. Bucureşti, I, 1848, nr. 23. 30 aug., la rubrica „Bucureşti", semnat C B.

Articolul se încadrează In bogata activitate pe care a avut-o In zilele fierbinţi ale Revoluţiei de la 1848, cind, printre altele, devine unul din redactorii „Popotului suveran", alături de N. Bălcescu, Gr. Alexandrescu, *U.* Bolintineanu, P. Teulescu şi A. Zâne. în faţa intervenţiei brutale a imperiului ţarist şi a celui otoman, *ta* si a re<icţiunii interne, Bolliac, în acord cu cele mai consecvente atitudini revoluţionare, îndeamnă la „sacrificiuri mari", „statornicie şi sînge". în „Pruncul român" din 2P iulie 1848 se relatează despre agitaţia lui Bolliac din aceste zile şi se redau chiar cuvintele lui rostite la clubul revoluţionarilor : „Trei sute numai să plece şi eu merg cu puşca în mină M toată lumea va veni după noi".

[VIN TOATE NAŢIILE]

„EspatriatuP, Braşov, 1849, nr. 5, 15 apr., nesemnat.

Bolliac editează „Espatriatul" în Braşov, unde se refugiase după revoluţie, între 25 martie şi 3 iunie 1849 (in total 12 numere). Aproape in întregime, gazeta este scrisă de editorul şi

redactorul oi, al cărui nume însă nu apare decît în subsolul ultimei pa'-îini. A nu-şi senina articolele în proprîile-i gazete a rămas obicei statornicii apoi in „Buciumul" şi „Trompeta Carpaţilor". în ..Gspatriatui" Bolliac militează pentru continuarea revoluţiei si împăcarea ungurilor cu românii. Ziarul a avut răspindire. Intr-o scrisoare a lui Ghc. Magheru (Viena, 16 mai 184S) către Al. G, Golescu Arăpilă se spune : „îţi trimet aci alăturat şi numărul 1 al jurnalului Espatriaţilor redigjat de amicul nostru Boliac în Cronstadt, care număr se putu strecura pină aci chiar din Bucureşti" (George Fotino: *Boierii Goleşti,* ÎKIO, vol. II, p. 305). Mult mal tîrziu, în 1873, într-un articol din ..Trompeta Carpaţilor" (nr. 1081), Bolliac îşi aminteşte : „Comunicind această idee lui Bem şi văzînd că o găseşte bună şi posibilă, am început sâ redactez un jurnal la Braşov in acest scop, ceea ce mi-a făcut vrăjmaşi de moarte pre austriaci care înşelau de secuii pre bieţii români". Si pomenind de campania Întreprinsă atunci, autorul continuă : „Astăzi chiar... tot cred în realizarea într-o zi a acestei idee. [...] Când văd inamicia crescind şi apostrofările cc se aruncă prin organele de publicitate între români şi unguri, când văd crescind orgoliul imgurilor şi setea cu oare voiese ungurii să facă ei celorlalţi ceea ce îi făcea ei Austria, mă mîhnese foarte, fără Să pierd insă speranţa că odată ungurii n-or să se mai insele la numărătoare, şi au "să vază că, cu libertăţile constituţionale, este cu neputinţă dominaţitmea unui popor asupra altuia in acelaşi stat."

Venirea lui Bolliac in Transilvania se menţionează într-o scrisoare adresată de 1-iălcescu din Sibiu, la 10/22 noiembrie 184H, lui A. G. Golescu : „Dupe o călătorie de doă luni ajunsei la l-lermanstad. Ai aflat, poate, chipul cu care am fost trădaţi de turci, arestali şi porniţi la Giurgiu, şi ambarcaţi în nişte «himii turceşti ce ne tîrîră mai bine de trei săptâmini pe Dunăre. După ce am scăpat în Banat din mîinile turcilor, am fost la Semlin unde am loat scrisoarea ta din 11 sept., apoi d-aci iii-ani Întors spre llcrmanstad dorind să aflu lămurit starea ţării. Am venit aici cu Bolliak, Bolintineanu, A. Golescu şi alţii. Cei doi Goleşti. Voinescu, Roseti si Brătiano au plecat spre Viena- (N. Bălcescu : Opere, IV, *Corespondenţă.* Ediţie iritică de G. Zâne. Bucureşti, Editura Academici, 1964, p. 116). Intr-o scrisoare din 12 noiembrie 1848, Tell informa pe I. Ghici

că au sosit în Braşov Cezar Bolliac, preotul Ion Znagoveanu. Al. *Zâne. Gr.* Ipătcscu şi Deivos f.4rcitl J84S, V. p 415)

Pentru a înţelege mai bine momentul iu care începe Bolliac campania sa in „Espatriatol" şi articolul de laţă, cităm un pasaj din *Mişcarea românilor din Ardeal la 1848,* discursul rostit de iiălcesru şi publicai, in ..Junimea română", Paris, 1SS1, nr. *'2* (iunie), p. 11—13 : „Am văzut cum manifestaţia poporului român din 15 mai trase asupvă-i terorismul guvernului unguresc ; am văzut cum povăţuitorii naţiei, spâimlntafi, închinară drepturile ei mai întîi ungurilor, apoi, cînd văzură pe aceştia în nevoie, le închinară împăratului si deteră poporul cu totul In mina şi în prada oamenilor împărăteşti. Am văzut pe acest sărman popor împins In foc, fără nici o armă în mînă, despuiat şi de cele cc căpăta cu singeie său. slujind — cruzime nepilduită ' — de baricadă oştilor împărăteşti; apoi, părăsit mişeleşte de aceste oşti şi lăsat in prada furiei răzbunătoare a duşmanului învingător. Dar atunci, in acel minut greu, cînd nu mai putea pune temei decît pe sineşi, cînd rămase slobod de orice povaţuire nemţeasca, cc ii paraliza, îl văzurăm desfăşurînd toată energia sa, stînd neclintit ca granitul muncilor săi înaintea duşmanului ce măturase atîtea oştiri mari, regulate şi tari, şi făcînd din numele de moţ un nume de spaimă şi dc groază vecinică pentru semeţul şi viteazul ungur".

Bolliac împărtăşea ideile lui Bălcesi u asupra necesităţii •iniri: eforturilor tuturor naţionalităţilor din imperiul austriac şi de aceea cînd intră în acţiune, pentru ajutarea lui Kossulh, trupele revoluţionare comandate de generalul Iosif Bem, care nu manifesta şovinism şi era împotriva asupririi naţionale, e(i se alătură. Bolliac vedea acum posibilă o luptă comună a ungurilor .şi românilor sub steagul lui Bem. Editorialul din nr. t 125 martie) al ziarului îl numeşte pe acesta „arhanghel al Libertăţii" şi expune punctul de vedere al redactorului : „astăzi nu sunt luptele între cutare şi cutare naţie, între cutare şi cutare împărat; astăzi este o singură luptă în toată Europa : este lupta între libertate şi tiranie, intre popoli şi dinastii. Dinastiile se string şi-şi dau mîna din toate părţile spre a-şi propti tronurile ee sc surpă, şi toată speranţa ce le-a mai rămas este neînţelegerea şi învrăjbirea popoarelor Intre dînscîe. Cind odată popoarele îşi vor cunoaşte adevăratul interes, atunci lupta aceasta va înceta".

De menţionat că în acest ziar Bolliac publică, în româna si maghiară, „Proclamaţia Revoluţiei de la 1848 din Tara Românească".

Generalul Bem avea să intre şi in versurile lui Bolliac, in marşul *România solidară,* datat „Seghedin, iulie 1849" :

[. . . . . .]
Franţa iar îmbărbătată
Libertatea-n lume-arată
Prin curaţii democraţi ;
Şi germanii, in unire,
Spre a lumei fericire.
Bat pe regi ş-aristoţraţi.

Să bem, să bem, să bem,
Câ-i cu noi bătrinul Bem,

Acel spectru de-ngrozire
Ce plana pe omenire
Fără corp, imaginat,
Ce trăind In. intunerec,
Ducea lumea ca un fermec,
A pierit, s-a-mprâştiat.

Să bem, să bem, să bem,
Că-i cu noi bătrîmil Bem.

[. . . . . .]
Inchiziţia cerească
Si poliţia lumească
Ce dau spectrul lioros
Au pierit, şi a lui gheare
Glob sub sceptru nu mai are
Să sugrume dureros.

Să bem, să bem, să bem,
Că-i cu noi bătrinul Bem.

Zgripţor, naiuila-n departe
Fuge, ş-umbra i se-mpartc
Ici, colo, fără puteri.

Zgomotul eăderei sale
Urlet lung detună-n vale,
C-al Satanei prin eter.

Să bem, să bem, să bem,
Că-i cu noi bătrinul Bem.

Saltă, belă Românie 1
Nu mai e împărăţie.
Nu e sceptru, nu-i topuz,
Vei fi una şi-n unire
Cu vecine-n fericire :
Nu mai e de azi abuz.

Să bem, să bem, să bem,
Că-i cu noi bătrinul Bem.

Nu mai e supremaţie,
Legi din vechea tiranie.
Nu e mare, nu e mic,
Naţiile dopotrivâ
Ard robie si arhivă.
Din trecut nu vrem nimic.

Să bem, să bem, să bem,
Că-i cu noi bătrinul Bem.
r. . . . . . .]

F.ra pe vremea cind Bălcescu, ajutat de Bolliac. a Încheiat cu guvernul revoluţionar al lui Kossuth o convenţie pentru formarea legiunilor române ce urmau să lupte alături de trupele lui Bem.

ACTUALITATE

„Buciumul", Paris, I, 1857. nr. 7, 3 mai.

Pentru ziarul „Buciumul" din Paris, vezi nota la poezia *Acvila str&bwiă.* In „Buciumul" şi in „Republica română", in cadrul luptei politice pentru înfăptuirea Unirii, publică Bolliac

articolele : *Untiatcti României, Autonomia romană, Ce este de jăcut, Ce cerem nu e nou.*

Ideea prezenței pe scena politică a întregului popor român 0 înfățișase Bolliac și mai înainte, în 1851 : „Ciocoii cei mari sunt cincisprezece familii, cu tot pripasu lor. Din astea mai scoate M-00 două care s-au lepădat dc Satan, au intrat in nație •și au dat dovezi d-o mare abnegație si d-un marc patriotism. Noi suntem cinci mii de familii și. împreună ca neguțitorii din capitală și din orașe, cincizeu de mii de familii. Frații noștri muncitori și meseriași sunt cinci sute de mii de familii. Ce-ar putea face aceste cincisprezece familii, cu toate rățoiturile lor, cînd noi, cinci mii de familii, uniți cu cincizeci de mii de familii neguțători, uniți cu cinci sute de mii de familii de muncitori si meseriași, le-am zice ; Duceți-vă de pe unde ați venit, sau stați de poltiți ; dar nu mai sunt clase în nație; noi nu mai avem trebuință nici de bărbile dumneavoastră, nici de regulamenturlle și arhondologiile dumneavoastră, nici de pravilele dumneavoastră ; ni le vom face noi toate acestea d-acum înainte ?..." *(Regulamentul, Arhondologia, Pravila lui Caragea, Condica criminală de la* __*lS.il,*__ în „Kepublica română". Paris, noiembrie 1851, p. 50.) Este articolul care se inebeie iu faimoasa 1 liemarc : „Patrusprezece milioane de români, si Daciilor și ai Meziilor, vor trăi Într-o singură Republică democratică, solidară de toate Republicile națiilor Europei ! în popor, fraților ! Acolo este mîntuirea, puterea, onoarea și gloria noastră ! D-acolo •numai vom putea împlini misia noastră, a muntenilor. Să lu..m inițiativa la Fadul național, la unitatea românilor".

Actualitate demonstrează interesul și înțelegerea cu care autorul analiza starea din cele două principate românești in vremea -pregătirii Divanurilor ad-hoc și a înfruntării forțelor progresiste cu cele reacționare, antiunioniste. Demascarea Turciei cu mânerele ei pentru sprijinul acțiunilor antiunioniste este revelatoare și arată ce rol avea un asemenea ziar, tipărit în -nara •granițelor țării.

Tot în acest an, in iulie, Bolliac se întoarce în țară și la il septembrie. în toiul alegerilor pentru Divanul ad-hoc, în care el candidează, fără să lie ales. i se face următoarea prezentare în „Secuiul", I, 1857, nr. 68 : „Sunt oameni a căror viață este -scrisă în evenimentele politice. Dînd ei singuri naștere acestor evenimente sau fiind atrași de ele in desfășurarea lor, este firesc ca cunoștința lor să ne facă cunoscută și viața acelor oameni. Viața publică a d-lui Cesar Boliac este cunoscută de toți aceia care cunosc evenimentele la cari am fost supuși de mai mulți ani. Ca om public îl găsim totdeauna amic devotat al patriei sale, pe care a servit-o cu credință de cite ori a crezut că soarta ei se poate îmbunătăți. Totdeauna credincios stindardului său, *unire, progres, fericire,* a știut să sufere cu răbdare un exil de nouă ani, exil ce trebuie să ne facă a iubi și a stima pe toți aceia cari au băut din cupa sa de amărăciune. In scrierile sale a avut totdeauna drept țintă să facă cunoscut streinilor ce a fost România, ce este și ce trebuie să fie după drepturile ei. Mai multe jurnale savante au aprețuit meritul și însemnătatea acestor scrieri, unindu-se a zice că -D-l Boliac a făcut din patria sa o țară clasică». După conduita sa politică, nu credem să fie cineva să-1 afle necredincios frumosului stindard sub care s-a pus de cind a intrat pe cîmpu) politic, și care să-1 afle M-eodată indiferinte la regenerarea patriei sale."

Deoarece îl socotim semnificativ pentru activitatea gazetărească ce u desfășoară de acum încolo, dăm un fragment din *Profesie de credință,* pe care Bolliac o publică tot în „Secuiul",. 1. 1857, nr. £6, *2* sept. : „Cea mai mare parte a lieții mele m-am ocunat de politică. Niciodată n-am fost omul nimului. Niciodată n-am servit o putere străină. Cu totul al patriei im-le, mi-am nesocotit interesul personal și de familie, libertatea și viața chiar, ori de cîte ori s-a înfățișat ocazia ca să sper o îmbunătățire a stării noastre politice sau sociale. Apăsătorii țării melemi-au fost singurii nemici și apărătorii ei singurii amici. Prin memoarurile ce am dai la mai multe cabinete ale Europei, am propus încă clin anul 1852 si am sprijinit toate piuiturile programului național, pe care l-am iscălit cu cea mai \ie plăcere, îndată ce m-am putut întoarce în patrie". *Și* tot aici Bolliac declară că va lupta pentru întărirea proprietății, a familiei și a religiei, declarație ce a surnrius și n fost socotită in contradicție cu pozițiile socialismului utopii.-, pe care se situase autorul atunci cind condamnase pe proprietarii exploatatori.

MOZAICUL SOCIAL

„Naționalul-, București, I, 1858, n-rele : 7:1 (31 aug.), 74 (25 aug.). Inclus în voi. *Cullegere de mai mulți articuli* publica;; *atît bi străinătate cît și în țeară în anii trecuți.* București,.

Imprimeria jurnalului „Naţionalul", 1861. Reprodus şi dc „Romanul" lui C. A. Rosetti, Bucureşti, V, 1861, n-rele 191—192 (10 şi 11 iulie), 193 (12 iulie).

Pînă la înfiinţarea propriului său ziar, Bolliac colaborează la „Secuiul", „România", „Românul", „Naţionalul" lui V. Boerescj, „Dîmboviţa" lui D. Bolintineanu şi „Reforma" lui 1. G. Valentineanu. *FA* susţine acum Lupta pentru Unire. Sfîrşitul articolului de faţă. în care se manifestă îndoiala asupra „guvernului reprezentativ bazat pe un cens neauzit... — pe o avere cerută mai mare spre a fi alegător decit spre a fi ales", este o expresie a acelei faze din lupta pentru Unire cînd, potrivit Convenţiei de la Paris din mai 1858, legea electorală favoriza clasele a\ute in -. ederea alegerilor Camerelor din cele două Principat", care urmau a hotărî asupra viitorilor domni.

Descrierea Bucureştilor din *Mozaicul social* îndreptăţeşte pe •G. Călinescu să-i atribuie lui Bolliac ;„o excelentă artă de gravor istoric".

Referindu-se la acest articol, Ovidiu Papadima remarcă : ..Evident, a vorbi de 17 clase sociale este neştiinţilic si excesiv, după cum la fel este a deduce aceste contraste sociale din -caracterul naţional", iar acest caracter a-1 prezenta ca rod al climei continentale cu violente tranziţii, aşa cum încearcă aici Boiiac. Şarja împotriva marii boierimi, întreprinsă în aceste pagini de către Boliac, cămine însă magistrală atSt ca ton cît şi ca valoare documentară".

Paul Coi-nea numeşte *Mozaicul social* un „excelent pamflet", în care imaginea Bucureştiului „îşi găseşte la Bolliae unul din cele mai atrăgătoare portrete, prin verva asocierii de antonime şi bogăţia detaliilor de atmosferă".

PRINŢ STREIN

„Românul". III, 1359, nr. 16, 7/19 febr. Reprodus iu „Dîmboviţa" lui D. Bolintineanu, Bucureşti, I, 1859, nr. *8i,* 5 aug.

Intre anii 1858—1862, Bolliac publică mai ales la ..Românul", ziarul Iui C. A. Rosetti, care apăruse din august 1857, ca „ziar politic, comercial, literar". O scrisoare către redacţie, din 16 februarie I860, publicată în „Românul", I860, nr. 50, •exprimă preferinţa scriitorului pentru acest ziar :

„Domnule redactor,

Ziarul -Relorma- a publicat că eu m-aş fi angajat să fiu colaborator la acel iiar. Vă rog să rectificaţi în -Românul- această eroare a -Reformei", Eu nu m-am botărît niciodată colaborator al nici unui ziar. Cînd scriu cîte un articol il trămit la oricare din ziarele progresiste şi, daca a seri de mai multe ori într-un ziar. va să zică a fi colaborator al acelui ziar, atunci, pe drept cuvint, m-aş putea numi colaborator numai al -Românului"".

Gazeta lui Rosetti urmăreşte activitatea colaboratorului său. îi anunţă scrierile arheologice, relatează asupra candidaturilor sale, publi'ă scrisori de felicitare ce i se adresează din partea cititorilor pentru „serviciile aduse tării prin eminentele scrieri precum şi în chestiunea monastirilor zise brîncoveneşti''. Mai tîrziu, în 1802, rupind relaţiile cu C. A. Rosetti, Bolliac va duce o campanie înverşunată împotriva ziarului „Românul" şi a domnilor de la „Calmată" (după adresa ziarului, care din aprilie I860 s-a mutat în casele unde era consulul englez, „la Chaimata nr. 1j", de fapt proprietatea lui C. A. Rosetti). In ..Buciumul", 1863, nr. 164, Bolliac declara că a scris la „Românul" pe cind acesta „era un ziar popular şi naţional'.

Ideea Unirii străbate în mai multe poezii scrise de Bolliac în perioada 1850—1857 In publicistică ea îşi face loc într-un articol mal vast din 1853 *(Unitatea României,* in „Republica română". Bruxelles, 1853, nr. 2, p. 289), rămas neterminat, care începe ca un studiu istoric Şi arheologic asupra unităţii poporului român din Dacia Traiană : „Unirea României într-un singur stat nu este o idee numai în capetele cllorva români prea înaintaţi ; nu este o idee ieşită din dezbaterile de la 48 încoace ; ca a fost simtimentul naţional in toate părţile României, de cînd istoria a început a ne spune cîte ceva despre Dacia. Simtiment la cei vechi locuitori ai ei din natură chiar, şi adoptat de coloniile romane, de la cele dîntîi pînă la cele din urmă, cu întreite titluri : Natura tărîmului. Omogenitatea şi Omonomia". Autorul dă in continuare dovezi că „românii au lost de mai multe ori uniţi subt acelaşi guvern, că spiritul centralizării a existat totdauna in Dacia şi că românii n-au pierdut niciodată ideea de unitatea lor naţională pe tărîmul întreg al Daciei lui Traian". De aceea el conchide că „Unitatea României

este naturală şi politică. Au simţit-o toţi oamenii ginditori şi s-au certat s-o puie în lucrare toţi căpitanii cei mari ai românilor : Iluniad, Mircea, .Ştefan şi Mihai". *Scrisori in (ară* („Steoa Dunării", laşi, II, 185li, n-rele 49, 52, 55—56) aduc aceleaşi argumente ale „mitologici naţionale" puse în slujba ideii unirii. Anul 1859 îl găseşte pe baricadele gazetăriei puse în slujba realizării unirii. Duce în presă campanie împotriva celor ce se opuneau „faptei celei mari a românilor", mm numeşte el actul dc la 24 ianuarie, Dintr-o scrisoare a generalului I'iarbu Vlădoianu din 11 martie 1867, care nu trebuie văzută ca o certă informaţie, reiese că „cel dinţii care îmi făcu propunerea unirii fu d-1 Cesar Bolliac, cînd veni într-o dimineaţă la mine şi-mi zise : -Ştiu că poţi să mă trimiţi d-aci drept la închisoare, dar iată propunerea ce am să ţi fac: sâ alegem pe domnul Moldovei>-'- */Unirea Principatelor Române, FA.* Soc. Carpaţi, p. 110).

Se ştie că în 1857, din motive dc ordin tactic, unioniştii aveau în vedere unirea sub un principe străin, dintr-o familie domnitoare europeană. încă de atunci, la Paris, Bolliac comM-tusc ideea, dar pînă la urmă o acceptase, scriind chiar şi poezia Prince *strein,* în care pleda pentru alegerea unui domnitor din neamul Bonaparte, De aceea in acest articol precizează : „Dorinţa cea mare a Unirei, dorinţa a avea un guvern caro să Iacă autoritate şi să curme anaeşia, să curme ura caro creştea intre ctase egale în civilizaţie si diferite prin privilegiuri înaintea legilor, temerea de conilicte între aste clase care să se dezvolte in vrăjbi civile, setea de ordin şi dreptate în întru şi dc naţionalitate recunoscută în afară, an adus pc român să ceară ceea ce nu ar fi dorit, — prinţ strein''

MODERAŢII

„Românul", III, 1859, nr. 37, 28 martie/9 apr.

Atacul vehement al gazetarului se îndreaptă de fapt împotriva conservatorilor, a retrograzilor, tare au găsii un mod camuflat de a „împiedica progresul", prin formarea ..unui centru in Cameră".

„Homam.il'-, IU, 185i), n-rele : 08 (fi/21 iunie), *89 (11 {23* i'mie). 7d (13/25 iunie).

Tonul vehement al articolelor din aceşti ani işi găseşte explicaţia chiar în articolul de faţă : „Majoritatea Camerei este a voastră, majoritatea Comisiei Centrale este a voastră, ţara toată este in mina voastră, — faceţi-vă legile cu îndelete...", se adresează Bolliac marii boierimi, care, avantajată de legea electorală, începea să se grupeze în partidul ce avea să se numească conservator şi împiedica acţiunile progresiste. Este şi ceea ce îl face pe Bolliac să exclame răspicat într-un alt articol : ..Drepturile nu se dobîndesc detit numai cind se simt si se cer' *(Confesiuni',* in „Naţionalul", II, 1859, nr. 36, U apr.). De menţionat că în Moldova, în acest an, se promulgase o lege a nresei care înăsprea regimu) acesteia, lege extinsă după trei ani, în martie 1K62, şi în restul ţării.

ACŢIUNEA ROMANA Sf *REACŢIUNEA BOIERIMII ANTINAŢIONALE*

„Românul", V. 1861, nr. 351, 17 dec. Reprodus în ..Reforma" lui 1. G. Valentineanu, Bucureşti, III, 1861, nr. 63, 24 dec.

Articolul de faţă analizează clar un fenomen contemporan, „gravat în memoria fiecăruia", cum alirmă autorul. Analiza este făculâ de pe poziţia de luptă a celui care în mai multe rinduri a atacat vehement reacţiunea marii boierimi. Tot în 1861 Bolliac participă la o acţiune publică, concepînd şi citind petiţiunea din 11 iunie adresată domnului, prin care se cerea desăvirşirea unirii şi extinderea censului electoral, dc caro se temea cel mai mult marea boierime în acea vreme. Ovidiu Papadima socoteşte articolul deosebit de important, „nu numai pentru faptul că el constituie unui dintre cele mai drastice rer.ii/ltoni pc care le-a făcut Boliac boierimii din România, dar mai ales pentru că el reprezintă prima luare de atitudine

a lui Boliac împotriva -monstruoasei coaliții», care se pregătea încă de atunci'".

Tot în „Românul"', în 1861 și 1862, duce Bolliac cunoscuta campanie pentru secularizarea averilor „mănăstirilor închinate si a celor zise brinooveneşti". Au mai scris articole pe această temă C. D. Aricescu şi D. Pelimon. Era vorba de un fond uriaş •i de o bună parte din pămîntul Principatelor româneşti, care _,să devină avere națională cum a fost si care ni s-a scamotat prin dibăcia politicei străine şi prin nepăsarea, ca să nu zicem mai mult, a celor ce au lucrat Regulamentul, în complicitate cu străinul'' *fMonastirile din Țara Românească,* în „Românul"', V, 1861, nr, 41, 10 febr.). Campania aceasta a lui Bolliac a avut o deosebită extensiune si un mare ecou în opinia publică, încît putem spune că a pregătit legile de secularizare înfăptuite de guvernele Nicolae Crețulescu si Mihail Kogălniceanu în 1863.

jMONSTRUOASA COALIȚIUNE]

„Buciumul", Bucureşti, I, 1863, nr. 15, 20 febr., nesemnat.

„Buciumul" şi „Trompeta Carpaților", cele două periodice conduse de Bolliac, au pus bazele unei gazetarii moderne, cu accent nu pe informația diurnă ci pe atitudinea politică. Meritul lui Bolliac si al gazetelor sale este subliniat de Eminescu : „Bolliac a fost un prozator energic, un publicist din cei mai citiți şi mai prețuiți. Pana sa a fost in serviciul intereselor naționale astfel cum le înțelegea şi le-a rezolvat Vodă Cuza. Marea monografie asupra *Mănăstirilor zise închinate* e nu numai o scriere înavuțită cu documente autentice, cari ne ajută a reconstrui şi-a împlini cu colori vii conturele istoriei noastre, însemnate de cronicari, ci totodată o operă care a avut însemnătatea ei de politică practică şi au contribuit a rezolva ces tiunea secularizării moliilor minăstireşti. Atît *Buciumul,* cît şi Trompeta *Carpaților* au fost la vremea lor ziare foarte mult citite, scrise fiind in graiul viu al poporului, cu acel bun-simț şi eu acea bogăție de locuțiuni şi figuri, cari ele abia dau un caracter curat național .şi propriu limbei noastre. [...] -De mortuis nil nisi bene.- Daca bărbații care ne părăsesc au partea lor de erori comună la toată suflarea omenească, cind păi âsi se arena de luptă, cată să ne aducem aminte numai dc serviciile mari ce Je-au adus cauzei publice şi o facem aceasta cu atît mai mult, cînd vedem că acele servicii nu consistă, ca la multe din reputațiile uzurpate, din închipuirea greşită ce şi-ar face-o opinia publică despre ele, ci sunt reale, adevărate, au lăsat urmări binefăcătoare ce subzistă pană astăzi" („Timpul'', VI, 1881, nr. 45). Lui Bolliac îi plăcea să stabilească o succesiune intre ..Espatriatul", „Buciumul" din Paris, cel din Bucureşti şi „Trompeta Carpaților" (vezi în „Trompeta Carpaților", 1872, nr. H.iti, ian.l. „Buciumul" apare intre 15 decembrie 1862—o/17 decembrie 18t14. „Trompeta Carpaților" apare între 1/13 martie 18>J5~18 ianuarie 1877. Din *Prospectul* publicat în primul număr din „Buciumul" reiese dorința de a continua năzuințele de la 1848 In 3Bi">î, nr. C2, reapar idei programatice, accentuîndu-se spripurea acțiunilor lui Cuza şi lupla împotriva reacțiunii. Programul politic al ziarului este anunțat pe puncte în nr. 129 din 16 oct. JR>> : „1. Tronul bazat pe democrație şi ereditatea tronului este pentru noi o dogmă, este un principiu imutabil; 2. Privilegiații şi privilegiile au făcut toate nenorocirile acestei țări, şi vor fi combătute fără preget şi fără întrerupere de către noi ; 3. Oligarhia actuală este sugrumătoare oricărei prosperități a națiunii şi pentru aceasta vom lupta eu toate puterile noastre spre a o desființa prititr-o Constituțiune largă şi eficace, care nu ne poate veni decit numai de la domnitorul Alexandru loan I". La apariția „Trompetei Carpaților", în programul ziarului găsim orientări noi : nu va mai cere legi noi, ci „respectarea, aplicarea francă a celor existente". După 1866, ziarul continuă să elogieze legiferarea lui Cuza. In 1872, în nr. 1022 din 15/27 oct, în ziar se publică *Statutele Asociațiunii generale a tuturor lucrătorilor din România.* ; Din păcate, în opinia publică ziarul s-a compromis prin campania xenofobă şi şovină întreținută de Bolliac.

Denumirea „monstruoasa coaliție" a fost creată de Bolliac. El a urmărit în articolele din această perioadă cum burghezia, nu numai moşierimea, se temea de acordarea unor mai largi drepturi electorale şi mai ales de reforma agrară. De aceea o parte a burgheziei legată de boierime prin interese economice comune coalizează acum cu conservatorii.

[VOTUL UNIVERSALI

„Buciumul'-, 1. 1863, nr. Uf, 3 oct., n esciunat.

Văzînd in C. A. Rosetti, directorul ziarului „Românul'' şî deputat în Cameră, pe principalul promotor al alăturării unei părţi din burghezie de marea boierime şi de acţiunile ei reacţionare, Bolliac a rupt prietenia cu acesta şi a dus o campanie înverşunată împotriva sa, numind, ca in articolul de iată. „Românul" „organul principal al coaiiţiunii monstruoase". Pină I> urmă, deşi au fost In tabere vrăjmaşe, a răzbătut, aşa cum arată şt Marin Bucur, „dincolo de înstrăinarea de care nici unii, nici alţii nu erau vinovaţi, acea reacţie de solidaritate de la 1848. [...] Cezar Bolliac, după anii de colaborare la -Românul-- şi de părăsire a acestei tribune, răinintnd credincios politicii lui Al. 1. Cuza, socotit duşman al lui C. A. Rosetti şi al lui lui I. C. Brătianu, a avut in Cameră ca susţinători ai dreptului de a i se acorda o pensie viageră pe cei doi bărbaţi. însuşi C. A. Hosetti, după ruptura de liberalii lui 1. C. Brătianu, va avea iu prietenul său de odinioară — şi poate din totdeauna — pc cel cc ii cînta meritele incalculabile, susţinînd, de la tribuna Camerei, iniţiativa parlamentară de a-t acorda un ajutor de onoare din partea naţiunii" *(Introducere* la voi. Documente *inedite din arhivele .trance?/? privitoare la români in secolul al XIX-lea,* Bucureşti, Editura Academiei, 1969, p. 11—12).

Acest articol, ca şi cele două ce urmează în sumarul ediţiei, se înscriu în lupta lui Bolliac pentru extinderea drepturilor politice prin vot universal, arma cu rare socotea el că s-ar putea comhate „Camera oligarhiei", cum numeşte Adunarea legislativă în care marca boierime păstra poziţii puternice. Camoania publicistică a lui Bolliac a avut răsunet atunci, făcindu-1 pe B. P. Hasdeu să i se alăture cu două articole publicate tot in „Buciumul" *(Votul universal,* in nr. 124 din 1863, şi Sofismele *„Romanului",* în nr. 132 din acelaşi an).

în ceea cc priveşte „memoriul inedit", „testamentul politic-al lui Bălcescu, din care Bolliac dă fragmente traduse in continuarea acestui articol, facem precizarea că este vorba de scrisoarea in limba franceză a lui Bălcescu adresat:! din Paris lui A. C. Golescu, la 4 martie 1850. Scrisoarea este considerată dc cercetători cea mai însemnată din toată corespondenţa lui

N. Bălcescu, dar nu poate avea, aşa cum afirma Bolliac, caracterul unui testament. Scrisoarea este publicată in N. Bălcescu : *Opere,* IV. Corespotidpnfă. Ediţie critică de G. Zâne, Bucureşti, Editura Academiei, 1964, p. 276—284. Socotim utilă reproducerea rezumatului scrisorii alcătuit de editorul Corespondenţei : „Despre prematuritatca unei istorii a revoluţiei româneşti. Originea revoluţiei dc la 1848. Legăturile acesteia eu revoluţia de la 1821. Caracterul revoluţiei de la 1848. Scopul îevoluţiilor care vor urma: Unirea Principatelor şi Independenţa. Unirea tuturor românilor. Acţiunea comitetului revoluţionar. Despre incapacitatea lui Eliade, Rosetti şi Brătianu ; despre I. Ghica şi A. G. Golescu. Poziţia sa iu guvernul provizoriu, Ideile Sale revoluţionare. Divergenţele dintre conducători. Despre lupta unor membri ai guvernului revoluţionar în contra reformelor democratice. Afacerea Odobescu. Pentru votul universal şi direct; în contra votului corporatist. Comisarii de propagandă. Despre «învăţătorul satului- şi «Poporul suveran-. De ce n-a plecat în misiune la Paris. Critica actelor iocotenenţei. Despre popularitate. Necesitatea organizării secrete a revoluţionarilor emigraţi. Pregătirea unei noi revoluţii." ..Buciumul" reproduce regulat, pe pagina întii, pasajul referitoar la C. A. Rosetti şl I. Brătianu, iar in n-rele 123—139 din 1863 continuă să reproducă fragmente parţiale. „Fragmente" mai sint reproduse în acelaşi an în „Concordia", Pesta, III, nr. 86—233, 13/25 oct., şi în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", Braşov, XXVI, nr. 27, 26 oct, nr. 28, 30 oct. C. D Aricescu, care a inclus de asemenea scrisoarea în lucrarea sa Capii *revoluţinii române dc la 1S4S judecaţi prin propriele lor acte,* Bucureşti, 1866, afirmă că originalul acestui scrisori s-a aflat in posesia lui C. Bolliac (astăzi in Biblioteca Academiei, Mss. rom., 131, f. 32—43).

CAMERA ACTUALA, MUMA VITREGA

„Buciumul", I, 1B63, nr. 120, 5 oct, neBenuiat

Un merit al lui Bolliac în calitate de gazetar trebuie recunoscut în avertizarea continuă pe care o făcea asupra restabilirii regimului regulamentar după 1848.

„Buciumul", I, 1863, nr. 121, 6 oct., nesemnat.

„Boliac era, în bună parte, mai aproape acum de năzuințele acelei părți din mica boierime care se desprinsese încă dinainte de 1840 de sub influența politică a marilor boieri, luptase împotriva acestora, însușindu-și in locui luptei ideologia revoluționară a categoriilor sociale în care burghezia își căuta aliați» mergind uneori pînă la poziții ideologice destul de avansate" — arată Ovidiu Papadima -— și mai departe face cuvenitele delimitări : „Pe pozițiile ideologice revoluționare ale anilor 1847—1848, Boliac nu a putut ramine, deși se referă mereu la ele. deși vorbește mereu de ele și de prietenii lui ca despre executorii testamentari ai revoluției de la 1848 [...]. Mai tîrziu, cînd burghezia românească — de care Boliac își va lega încet, încet în mod strîns soarta, fără a se identifica complet cu ea, păstrînd încă mult din mentalitatea clementelor mai Înaintate ale micii boierimi, dintre care n-a uitat niciodată că face parte —, cind tinărul capitalism românesc va începe să se consolideze-și va iniția lupta cu capitalismul străin, cerînd legi protecționiste si provocînd agitații xenofobe și șovine, Boliac va fi peaceeași linie ideologică și politică cu această burghezie". Și în altă parte, tot Ovidiu Papadima precizează : „Boliac se integrează în atitudinea acelei părți din burghezie care voia să apere prin măsuri de stat începuturile capitalului național. De aceea, promite că va deplasa accentul ideologic, în ziarul său. de pe social pe național, adică in sensul dorințelor acestei burghezii și ale acelora care mergeau pe același drum cu ea. în felul acesta ÎHsă – deși se proclamă încă necontenit drept un credincios patruzecioptist —, Boliac se îndepărta, în realitate, din nefericire, foarte mult de revendicările eminamente sociale ale revoluției românești de la 1848".

Lui George Munteanu i se pare o denaturare a activității publicistice și politice a lui Bolliac situarea ei pe pozițiile burgheziei, pentru că autorul luptă si în această ultimă perioadă a vieții sale pentru realizarea unora din revendicările programului de la 1848, în timp ce burghezia românească părăsise total acest program. Bolliac rămăsese un democrat, în timp ce burghezia devenise reacționară. De aceea George Munteanu consideră activitatea lui Bolliac, „cu excepția unor erori", e vorba tot de

campania șovină din anii 1866 încolo, drept o activitate confirmind o „poziție care, in acea fază de reflux al mișcării revoluționare, răminea cea *mai înaintată,* pînă la apariția mișcării muncitorești".

în sfîrsit, în această chestiune Paul Cornea este în consens cu Ovidiu Papadima, arătind cum, de la revendicarea socială și chiar îmbrățișarea extremismului de stingă, după 1857 Bolliac se fixează „în tiparele unui liberalism contradictoriu, atît în bine, cît și în rău, avind ca trăsătură distinctivă, pe de o parte, opoziția față de coaliția burghezo-moșierească și invocarea ascendenței pașoptiste, pe de alta, teama de revoluție socială și acceptarea cu genuflexiune a monarhici prusace".

[LEGEA RURALĂ]

„Buciumul", If, 1864, nr. 210, o apr., nesemnat.

La 12 octombrie 1863 se formează guvernul condus ele Mi-Jiail Kogălniceanu, care în martie 1864 înfățișează Adunării proiectul legii rurale. Discuția ei a fost tergiversată pînă la 14-26 august, cînd, după lovitura de stat din 2 mai 1864, domnitorul Cuza a promulgat decretul pentru reforma agrară. Bolliac urmărește cu mare interes evenimentele legate de această reformă. Cu trei numere în urmă (nr. 207) „Ruoiumul" scrie : „Teri s-a depus pe biuroul Camerei de către primul ministru legea rurală, legea cea mai mare din toate legile, legea prin care tot românul plugar are să devină proprietar, are să devină liber pe munca și brațele sale, liber a munci pentru dînsul, liber dintr-o sclavie seculară".

„Aprobind cu entuziasm această legiuire. în fond burgheză, Boliac se așeza pe punctul de vedere al burgheziei, sprijinind cu fermitate acest pas înainte In dezvoltarea capitalistă a României, adică un progres incontestabil pentru stalul român de atunci. însă Boliac nu și-a dat seama, în primul moment, că tocmai acest caracter al legii o împiedica să rezolve problema rurală în sensul dorințelor de veacuri ale țărănimii" (Ovidiu Papadima).

Interesant este că „Buciumul", în numărul său de a doua zi după lovitura de stat a lui Cuza (1864, nr. 225, 3/15 mai), pu-

blieă im *Cinle.c vechi național — Z Mai,* un blestem adresat ciocoilor, cu mențiunea că el a circulat în Dealul Mitropoliei în ziua loviturii do stat :

„Dâ-le, Doamne, bani mai mulți,
Săracii de noi.
Să treacă iarăşi prin munți,
Săracii de noi.
Să treacâ-n țara nemțească.
Săracii de noi,
Banii să şi-i cheltuiască,
Săracii de noi,
Cu toți să se prăpădească."

[APUCAREA LEGILOR]

„Buciumul", II, lSh'J, nr. 237, 20 oct.

Ovidiu Papadima consideră că în acest articol, „solemn si combativ totodată", autorul „ajunge să definească, justițiar şt netruțător — cu o claritate clasică — atitudinea virlurilor burgheziei de pretutindeni în secolul al XlX-lea, egoismul cu care căuta să speculeze doar in folosul ei generoasele principii proclamate în focul revoluției iranceze din 1789".

INSTRUCȚIUNEA ŞI IARĂŞI INSTRUCȚIUNEA .'

„Trompeta Carpaților", 1 (III), 106?, nr. 49 (366), 5/17 sept., nesemnat.

In mai multe direcții işi propunea Bolliac sprijinirea eforturilor domnitorului Cuza : secularizarea averilor mănăstireşti, voted universal, împroprietărirea țăranilor cu despăgubire, cărora li se adăuga legea instrucțiunii obligatorii pentru toți românii, chestiune de care se vorbeşte şi anterior in „Buciumul". Domnitorul Cuza a introdus prin lege, din 1864, îuvâțâmintul

primar obligatoriu, dar organizarea acestuia lăsa încă mult de dorit. De Ia 14 iunie 1865. în fruntea guvernului era din nou prietenul său N. Crețulescu, căruia Bolliac i se adresează in acest articol.

Ovidia Babu-Buznco consideră că Bolliac face legătura intre gîndirea iui Russo şi Eminescu, prin convingerile sale ideologice, ce incorporează concepția culturală şi politică despre prezentul şi trecutul țării, ca şi despre raportul dintre ele. Citind articolul de lață, autoarea arată : „Alarmat du condițiile blamate şi de Russo ale <sem[barbariei™ prezentului, generate dc pseudooccidentalizarca noastră, Bolliac va reclama cu patetismul lui KminebCu de mai tîrziu soluționarea crizei, subliniind ne'c-sitatea instrucțiunii pentru educația unei națiuni care altfel nu are cum înțelege veritabilele probleme ale progresului".

DOMNULUI ION BRĂTIANU LA PARIS

„Trompeta Carpaților". IV, 1866, nr. 12 (406), 24 fcbr,/8 martie.

Face parte dintr-o serie de st risori deschise, semnate toate „Direcțiunea ziarului -Trompeta Carpaților-", şi care continuă in mai multe numere ale ziarului (vezi şi scrisoarea următoare din f.uniiirul acestei ediții). Ion Brătianu a fost încă din iunie 1865, alături de alți fruntaşi liberali si conservatori, printre *csrc* C. *A.* Rosetti, A. Panu, C. Brăiloiu, Dim. Ghica, în grupul celor ce voiau întronarea unui principe străin. Ea 11 februarie 1866, Cuza fu silii *să semneze actul* de abdicare. Bolliac, după propria-! mărturisire, „respinge pe om pentru păcatele sale", dar susține in continuare legiferările din timpul lui Cuza. El se declară atunci împotriva aducerii pe tron a Ini Carol de Ho'ienzollern.

A PATRA SCI1ISOARE CONFIDENȚIALĂ D-LUI IOAN BRĂTIANU LA PARIS

„Trompeta Carpaților", IV, I8(1G, nr. 410, 22 martie.

„Abordînd problema oceidentahzării, Bolliac pline ideea de L'ivilizație- iiîtr-un raport direct cu -specificul național-, .si *nu*

— In mod limitat — cu progresul strict material [...]. Bolliac spune un *nu.* categoric civilizaţiei fără naţionalitate, civilizaţiei cosmopolite [...]. Continuind direcţia lui Kogămiceami care pleda pentru o ••literatura naţională» şi o -istorie naţională», Bolliac extinde principiul naţionalităţii la sfera politicii reclarr.ind o -politică naţională proprie», mergind pînă la a pretinde -tradiţiuni în guvern»" (Ovidia Babu-Buznea).

IMPĂMÎNTENIREA PRINCIPELUI DE HOHENZOLLEIiN

„Trompeta Carpaţilor", IV, 1866, nr. 419, 10 mai.

Ca şi *Unirea şi principe străin, Nu are deloc a face Unirea cu principele străin,* publicate ceva mai înainte în acest ziar (nr. 414 din 13 aprilie şi, respectiv, nr, 418 din 6 mai), articolul de faţă face parte din campania împotriva venirii pe tron a lui Carol de Hohenzollern. După înscăunarea lui Carol, Bolliac nu se mai manifestă ca antidinastic, concentrind din nou atacurile sale împotriva „monstruoasei coaliţii". Ba chiar are momente cind închină tirade în favoarea monarhiei.

LEGILE ŞI MINIŞTRII

„Trompeta Carpaţilor", IV, 1866, nr. 450, 13 sept, nesemnat.

Campanie ziaristică, deoarece se mai publicase, cu cîteva luni înainte, un articol cu acelaşi titlu, nesemnat (vezi „Trompeta Carpaţilor", IV, 1866, nr. 423, 27 mai).

Corespunde poziţiei politice de acum a autorului în ceea ce priveşte legalitatea şi combaterea arbitrariului. In această vreme Bolliac este preocupat să reintre in viaţa politică, să fie ales deputat si să formeze o grupare politică „dc centru".

LIBERTATEA

„Trompeta Carpaţilor", V, 18G7, n-rele 530, 6/18 iulie, 53G, 27 iulie/10 aug., nesemnat.

Asigurarea libertăţilor publice şi individuale făcea parte de asemenea din programul lui Bolliac din această perioadă.

ÎNVĂŢĂMINTUL PUBLIC

„Trompeta Carpaţilor", V, 1867, nr. 536, 27 iulie/10 aug., nesemnat.

TJupă ce arată că Russo ne apare ca unul din cele mai robuste şi înverşunate spirite critice care se opun procesului de artificializare a limbii, Ovidia Babu-Buznea se ocupă şi de acest articol al lui Bolliac : „Catastrofa semnalată de Russo este ireversibilă şi Bolliac îi dă expresie într-un conţinut si stil eare anunţă ziaristica lui Eminescu: «Deja limba oraşelor, limba guvernului, limba jurnalelor nu o mai înţelege poporul ; s-au. creat două limbe. Poporul a rămas în urmă. El nu citeşte nimic, nici chiar cărţi sinte ; se îndobitoceşte, prin urmare. îndobitocirea nu va face nici fericirea, nici mărirea naţiunii...»".

CEV.4 *ASUPRA SITUAŢIUNE!*

„Trompeta Carpaţilor", VI, 1868, nr, 612, 7/t9 martie, nesemnat.

Articol dc opoziţie violentă faţă de guvernul liberal al lui Nicolae Goleseu. Era o perioadă de frecvente conflicte între bătăiosul gazetar şi guvern, pe de o parte, prin piedicile ce i se puneau în alegeri, iar pe de alta, prin procesele ce se intentau ziarului. De altfel iată cum dezminte ziarul zvonul încetării apariţiei sale : „Ea [gazeta] nu se ţine de la cutare domnie sau de la cutare minister, încît, cînd va cădea cutare domnie, cind va cădea cutare minister, să înceteze şi ea. Ea se ţine prin ••concursul gratuit ce-i dă condeiele cele mai ilustre ale României, prin dorinţele animelor celor în adevăr patriotice şi prin banii ce-i dau abonaţii ei..." („Trompeta Carpaţilor", VI, 1868, nr. 623).

IDEELE ŞI OAMENII DIN 1848 ŞI CEI ASTĂZI LA PUTERE

„Trompeta Carpaţilor", VI, 1868, nr. 615, 14/26 martie, nesemnat.

Aceeaşi combatere a guvernului lui Nicolae Golescu. Din confruntarea ideilor de la 184H eu aplicarea lor, Bolliac a făcut un procedeu obişnuit şi frecvent in ziaristica sa. Semnînd o srrisoare către propriul său ziar in legătură cu nemulţumirile lui N. B. Locusteanu de a i se fi tăiat câteva rînduri dintr-un articol, Bolliac precizează : „Parlamentarismul acela care încîntă pre d. Locusteanu, mie-mi face disonanţa cea mai dezgustătoare, pre lingă răpăitul bicelor pre spetele poporului de ţară, pre lingă vexaţiunile cele mai revoltante ce se fac acestui popor la care maiştrii de teorii constituţionale şi de fraze oratoriale n-au permis să ajungă, de temere că un popor cuit şi cu conştiinţa de constituţionalismul care se sforăie în adunări ar cere socoteală celor mai vorbitori de prin guverne şi adunări dacă realitatea, dacă *practica* este in conformitate cu teoriile" („Trompeta Carpaţilor". IX, 1871, nr. S94, 25 febr..'9 martie).

IARĂ SE IVEŞTE COALIŢIUNEA

„Trompeta Carpaţilor", VII, 1869, nr. 763, 18/30 sept., nc-seiunat

In această perioadă era un guvern de centru, condus de Dimitrie Ghiea, cu M. Kogălniceanu la Interne, căruia Bolliac înţelege să-i acorde sprijin. Dar pentru că opoziţia liberală se agita si intenţiona o înţelegere cu conservatorii, Bolliac previne asupra reapariiici coaliliunii.

CAMARILA

„Trompeta Carpaţilor", Vil, 1869, nr. 779, 2'1 no-./4 dec, nesemnat.

Ovidiu Papadima atrage atenţia asupra acestui articol în care autorul „ştie să apese vîrful gros a] unui creion satiric dnr.]..] Totul — servilismul şi aroganţa, sinceritatea cinică şi ipocrizia cea mai laşă — e prins în mişcare, lără nici o ealiiieare directă, şi portretul curteanului abject se încheagă firesc şi exemplar'.

Pamfletul jui Bolliac îşi poate găsi un loc exemplar într-o istorie a pamfletului românesc.

POLITICA NOASTRĂ

„Trompeta Carpaţilor", XIlJ, 1875, nr. 1316, 14 sept.

Bolliac spune că nu mai face imputări „celor de astări la putere", adică guvernului Lascâr Catargiu dintre 1371—1876, pentru că s-a îndreptat la un moment dat spre conservatorii lui Lascâr Catargiu, crezind că astfel îşi poate continua consecventa sa adversitate faţă de liberali. Bineînţeles că aceasta contravenea vechii sale poziţii de gazetar şi reprezenta o încălcare a principiilor declarate anterior. De altfel acest guvern cunoaşte şi protestele lui Bolliac, atît în Cameră, unde era acum deputat, cît si în ziarul său, cu privire tot Ia aplicarea legii rurale şi mai ales la convenţia economică cu Austro-Ungariu. Guvernarea lui Lascâr Catargiu a modificat legea învoielilor agricole, făcînd-o şi mai apăsătoare pentru ţărani, Bolliac alarmase opinia publică asupra stării ţăranilor, ce nu corespundea deloc speranţelor puse în adoptarea legii rurale din 3864. Iată de ce în 1870, la începutul anului, deschizînd perspectiva programei gazetei sale, înscrie din nou problema ţărănească, deoarece, spune Bolliac, „poporul agricol, care este baza şi singura tărie a statului român, sufere astăzi mai mult de pre cit suferea sub Regulamentul organic" („Trompeta Carpaţilor", VIII, 1870, 1/13 ian.).

[DESPRE CONSTITUŢIE]

„Trompeta Carpaţilor", XIV. 1876, nr. 1246. 18 aprilie, nesemnat. Apare la rubrica „Revista politică", fără titlu.

Ziarul lui Bolliac mai apare pînă la începutul anului 1877, deoarece în ianuarie a acestui an scriitorul se îmbolnăveşte grav. Momentul marchează sfîrşitul unei munci gazetăreşti enorme, depuse la propriile ziare începîiid cu 1863. O caracterizare generală a acestei activităţi *o* găsim formulată de Oiidiu Papadima : „Cu toată rămînerea lui în urmă faţă de poziţiile ideologice atît de avansate pe care le ocupase în anii 184^—1848, cu toate greşelile lui uneori grave, provocate prin orientarea lui xenofobă şi şovină de mai tîrziu, publicistica sa mai are încă

şi multe aspecte progresiste in raport cu atmosfera ge.ierală a Lini, a presc-i şi a culturii romaneşti în ajunul anului 18B1 [...]. Totuşi să nu se uite că, in toată această activitate a rămas si ceva tiin sufletul şi din gîndirea lui de altădată — şi în primul rînd calda lui dragoste pentru ţărănimea săracă şi muncitoare, dragoste pe care n-a dezminţit-o niciodată, ori de cîte ori a fost nevoie să sară în apărarea acestor mari chinuiţi ai poporului nostru."

Surprmzînd la Bolliac mai multe exemple de abandonare a vechilor poziţii şi flexibilitatea convingerilor sale, Paul Cornea le dă o explicaţie pe care .o găsim foarte întemeiată : „Aceste fluctuaţii, ezitări şi involuţii, explicabile şi prin temperamentul impulsiv al scriitorului şi prin conjuncturile trecătoare ale practicii ziaristice, exprimă totuşi ceva mai mult decît un moment subiectiv ; traiectoria lui Bolliac rellectă, in cţenţă, traiectoria aripii stingi a paşoptismului ; ea e vizibila şi in cazul unor oameni ca -D. Brătianu, C. A. Rosetti, Al. G. Golescu. Nici unul dintre fruntaşii aripii stingi n-a reuşit să elaboreze teoretic problemele noii epoci de după Unire. Ei au reacţionat onest, dar ineficace şi demodat, la cerinţele unei societăţi în rapidă transformare, dominată de o burghezie rapace, pusă pe îmbogăţire fără scrupule. Incercînd să-şi adapteze concepţiile la împrejurările noi, au pierdut din elevaţia şi avintul democratic al inspiraţiei paşoptiste, fără a reuşi să găsească un remediu salutar, capabil să întrunească sufragiul maselor". Tot Paul Cornea atrage atenţia că opoziţia lor deschisă cu partidele de guvernăm'nt e-a mai mult pe chestiuni de metodă decît de principii.

ARHEOLOGIE

EXCURSIVNE ARHEOLOGICA DIN ANUL 1369

Apare la rubrica „Arheologia", ca raport către ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice, in „Trompeta Carpaţilor", VII, 1869, nr. 758, 8/20 sept. Reprodus în broşură cu noul titlu in

Bucureşti, Typ. Naţională, 1869. Difuzarea broşurii este anunţată in „Trompeta Carpaţilor" abia în 26 sept./8 oct. 1671.

Preocupările arheologice ale lui Bolliac încep timpuriu. Tn 1845 face o călătorie ce urmează mai întîi malul Dunării şi apoi regiunile subcarpatice dintre Piteşti, Curtea-de-Argeş, Cîmpulung, Tîrgovişte, Băîeoi, Cîmpina, al cărei reportaj este Di™ itineranţi *d.Bolliac,* apărut în „Curier românesc", XVII, 1845, n-rele 56—61, 85—86, 89—95, şi 1846, nr. 1. In aceşti ani deprinde studiul arheologiei de la generalul Mavru, pasionat cercetător al antichităţilor. O aprofundare a Studiilor arheologice şi numismatice s-ar putea să se fi produs în vremea exilului la Paris, între 1850—1857. In 1858 scrie primele articole de specialitate in „Naţionalul" şi „Românul". In 1861, publicîndu-şi rapoartele sub titlul Cercetări prin. *monastiri* („Românul", V, 1861, n-rele 243, 30 aug., şi 246, 3 sept.l, arata rosturile preocupărilor sale ; „Cînd m-am întors in patrie din exilul meu, am venit cu ideea d-a lucra şi eu, după putinţă, pentru ea patria mea să se tacă cunoscută lumii ştiinţifice, spre a se putea număra de această lume intre ţările cele clasice ale antichităţii şi să-şi ia locul pe merită între aceste ţări". Bolliac este numit preşedinte al Comitetului arheologic din Bucureşti in iunie 1869, după moartea generalului Mavru.

Cercetarea vestigiilor dacice a ocupat un loc central in activitatea lui Bolliac. tn 1856, la Paris, in lucrarea sa *Topographic d. ia Roumanie,* el foloseşte în primul rînd evocarea dacilor. In „Românul", 185*, n-rele 55, 14,26 iulie, 58, 24 iulie,'5 aug., publică studiul *Despre daci.* „tn condiţiile regalităţii tezei romanităţii noastre, unanim îmbrăţişate — scrie Ovidia Babu-Buznea, cercetătoare a dacismului în conştiinţa romanticilor noştri — Bolliac începe opera de -convingere-- a opiniei publice prin evocarea elementului dac — ca singurul şi cel mai vechi prin care ne putem conecta la valorile clasice ale culturii universale". Autorul republică studiul *Despre daci,* adăugîndu-i părţi noi, dar lâsindu-1 tot neterminat, în „Buciumul", I, 1862, nr. 1, 15 dec. , 1863, nr. 2, 1 ian. ; nr. 3, 5 ian. ; nr. 4, 9 ian. ; nr. a, 12 'ian. ; nr. 6, 16 ian. Importanţa articolului ne determină să cităm o parte din el:

„Istoria este una, şi etnd nu este una, nu mai este Istorie. In orice timp ea cată să fie aceeaşi şi nu se poate mlădia la cererile împregiurărilor, la cererile politicei şi la ale diploma-

ţici. Istoria este Veritatea, şi Veritatea este Dumnezeu , n-.-.re (uiiiir d-ainestec eu mizer,ile de zi.

Cînd naţiune simte necesitatea sa s'- convingă de unde a purces, prin ce a trecui şi unde se afla, spre a avea conştiinţă de sine .şi spre a putea face o carte a fiinţei sale, pe ci,e să o lege a se transmite generaţiile)" ei, atunci naţiunea aceea dă cea mai puternică f-i-obă dc maturitate ; şi ca matură, are new.ie. Li fapta ie-şi propune, mai mult dc documente decit de teorii şi naraţiuni. Teoriile 'i naraţiunile simt lustrul ce se dă materiei, şi cind materia lipseşte lustrul n-arc pe ce sta

Numai din capul Uo domnul voe însă a ieşit o Muici .ă perfectă ; numai o carte a ieşit perfectă din facerea ei ; pentru că numai o carte este Jacută de nsîna lui Dumnezeu : cartea lumii. Toate celelalte cărţi ale naţiunilor sunt făcute de oameni, sunt imperfecte; şi meritul celor mai bune es^e a fi perfe,;ibile Numai acele cărţi de Istorie sunt perfectibile al cărora Jond este Veritatea.

Documentele ce nc dau fondul Şi concur la perfecţiunea istoriei, a cărţii unei naţiuni, sunt de trei feluri : scrise, spuse şi naturale. Numai din adunarea, compararea şi combinarea astor documente vom putea face şi noi istoria noastră, cartea naţiunei noastre. [...]

Cosmogonia noastră n-are nimic nenobil ca să ne sfiim a o dezvâli. Nobleţă noastră este veche ca pămîntul. Cartea neamurilor ne-a dat un lin al lui NOP de jondator ; părinţii bisericii au pus rsiul pămintesc la noi; Omir şi-a Just rrui de la noi ; Esiod şi-a început lumea şi cu noi ; Pindar ne-a cintat. Air. produs zei timpilor primitivi, eroi timpilor eroici, şi timpilor "••,lor;r.i regi ca Sarcitis şi ca Decebal, împăraţi ca Maximin şi r, Decie şi bărbaţi mari ca Anacarsis şi ca Abaris, Dionis. Oziris, F.icuie s-au preîinblal si au loiuit cu noi. M-arţ s-a născut la noi. Diana şi-a ales domenul la noi, Esculap a vindecat multă lume in ţara noastră, şi Orîcu şi-a cintat mult timp pe Euridice la iirnarele girlilor noaslrp; AJetamorfwc !c au fost si pe la boi, şi am suferit şi noi de imprudinţa lui Faeton.

Ne sfiim că d tea vom sfredeli trecutul mai înainte de Traian vom da peşti• daci şi s-a ivi atunci vreo picătură de sicile dac in vinele noastre 1 (...] Dacii au fost şi ei o naţiune mere si tare, după cum nc spun istoricii lui Ciru, ai lui Darie, ai lui -AWandru, ai lui Lisimac şi rhiar ai lui Traian. Au avut o relieitme sublimă, bazată pe nemurirea sufletului, pe cînd grecii

si romanii putrezeau in materialismul cel mai nenobil. .T.CJU legi drepte, bazate pe libertate, pe cind grecii aveau iloţi, M rumânii sclavi, circuri si gladiatori ; aveau o limbă In cate Ovid a putut să scrie un poem lung ca acelea ce avea el obicei să tacă, si In care Abaris preda ştiinţe exacte şt metafizice; au fost din cei dinţii populi ce au priimit cristianisnntl. care sc acorda foarte cu principiile religiunei lor ; aveau =i ei art:, meşteşuguri, se Imbrăcau bine, erau bine armaţi, băteau monetă in metaluri preţioase, pe cind germanii şi alte naţiuni nici că visau de monete, si pe cind romanii nu batem deril asi grosolani de aramă ; şi io stirsit aveau şi ei boieri loarte mari, a^eau 0 nobleţă care se suia pină da mîna cu soarele.

Pe Coloana Traianâ vedem pe Traian însuşi conducind iemeiie şi copiii dacilor la loc de siguranţă, şi panigiriştii lui îi inalţă mult umanitatea cu care s-a purtat în Dacia. în mulţimea inscripţiunilor şi pe mulţimea medaliilor c a ocazionat conluista detcă, cea mai marc concUistă a lomanilor. ^edem- *Ducia btiuită.* Dacia *învinsă. Daria supusă. Dacia provincie,* nieăirea insă . 0<jci;i *desfiinţată.* Autorii ne spun că Traian a trecut mulţi daci dincolo de Dunăre în Mesia, că a adus multe -ii mari colonii în Dacia, că venirea astor colonii romane în Dacia s-a urmat mai doi secuii după Traian ; dar vedem că în Dacia a>t rămas şi municipiuri respectate cari s-au cirmuit cu legile lor indigene; vedem că dacii s-au mai mişcat de multe ori şi s-au rercat de multe ori să-şi scuture jugul roman, vedem că Marr Aureliu, in memoar«rj;e lui de cind era tîu.ir, ne păstrează un lung discurs pronunţat de un dac în Senatul roman. [...]

Noi, romanii, ne-am amestecat cu noi, dacii, costumul, plugul, moara şi arhitectura s-am adoptat noi, cei dintîi, de la noi. cei din urmă, spăîmintătoarea arjii (coasal, ai căreia inventori suntem noi, cei din urmă. Văzut-a cineva din cititorii ai estul artieul i reo < cală de români in munţii Abrudului in iui na din 48—49 ani,aţi cu coasele in coade scurte şi drepte'/ Pilc-se acela pe reliefurile Coloanei Traiane si spuie în *curi^ti*-itilă de a mai rămas ceva dac la români.

Cu toate astea stntem romani căci am venit peste daci ca biruitori, le-am impus hinba, religiunea şi iustituţiuniie i-omac.j, adoptînd şi noi de la djnşii, fără voia noastră, printr-un coniac i neîntrerupt şi prin legăturile de familii, multe dintr-ale lor.|'...J

In numele de roman s-au ahsorbit *tonte* gintele ce au h.ii 1ilre daci şi între coloniile legioanelor romane in Daci% pre-

cum s-au absorbit şi chiar în Italia în ast nume încîntător latinii, etruscii, samniţii, volseii, sabinii, campanienii, marsii etc., şi noi nu cunoaştem nici gintele din Dacia, nici pe cele dm Italia decît de la capătul lor de sfîrşire, şi prin organul duşmanilor lor, prin organul absorbitorilor lor, prin organul romanilor.

Romanii au fuzionat în legioane şi în colonii toate aste ginte diferite; şi celor .din Italia au lăsat proeiricwi Italia întreaga,- şi celor din Dacia au lăsat *provincia* Dacia întreagă. Numele de provincie şi de colonie nu era deloc umilitor ; sub Comod, însăşi urbea Roma a purtat numele de colonie. Deşi provincia Italia avea privilegiuri mari, dar şi Dacia se bucura dc aceleaşi privilegiuri ; Pandectele ne spun că Dacia se bucura de *dreptul italic;* şi prin urmare, dacii, afară de cei cari trăiau în municipii autonome, se bucurau de acelaşi drept cu Italianii in genere.

Pînă cînd egoismul provincial va subdiviza, de bună voia sa, aste două surori, România şi Italia, in român, moldovan ele, in sicilian, neapolitan, roman, piemontez etc., nu vom da probă că ne conformăm testamentului roman ; nu vom da probă că am moştenit spiritul roman ; şi pentru că, cum am mai zis, romanii n-au fost o naţiune, ci numai un spirit roman, vom proba din contra, urmînd acest sistem, că nu mai avem nimic roman In noi.

Să vedem acum daca dacii, cari nu mai au alţi urmaşi decît pe noi, deşi nu purtăm numele lor, au fost o naţiune barbară care ar trebui să ne facă a ne sfii să mărturisim c-a mai rămas ceva dac în noi."

Partea a II-a a articolului este dedicată argumentelor istorice, avînd în sumar: Timpii *primitivi; Cei dinţii locuitori ai României; Daai sau dai pămînteni deveniţi daci sunt aceiaşi cu geţii, tiras-geţii, masa-geţii sau mesta-geţii grecilor în genere şi* cu misii Iui *Omer; Pelasgii ; Primele colonii grece ; Invaziu-*'(ca *himbrilor; Celţii, goana lor de către daci şi tribii ce au rămas dintr-înşii în Dacia.* Partea a III-a cuprinde : *Ţări ale* Marii *Negre puţin cunoscute de cei vechi; Marginile şi* întinderea Sciţiii-Mici; lîîuriie *ţării* petice; *Ister, Tyras. Tiarantul, Araras, Paras, Naparis, Ordessus, Marisus ; Poziţiunea geografică a geţilor şi a dacilor ; Deşertul geţilor. Mocirlele Micii-Sciţii, Insulile şi gurile Dunării ; Istropolis Ualatis Torni, Ermonac. Fiusea etc.. Tribalii, Bessi etc. ; Pămînt, climă, temperatură a*

jarti şefilor. în sfirşit, partea a IV-a, neterminală, anunţă în sumar : Obiceiuri, *moravuri, religie şi guvern al geţilor şi da~ citor; Adunări naţionale. Sacrificii lui Mars; Ercul şi Skit.ea, Abaris, Ghicitori ţDevins); Geţii păstori, plugari şi rezbelnici ,- Comunitate de stări, femei şi copii; Capnobaţii; Zamolxis, Anaearsis şi Scil.es; Caracterul naţional al geţilor şi dacilor; Troglodiţii ; Vestminte şi arme (de geţilor.*

în 1869 Bolliac a făcut explorări împreună cu Odobescu, cu care mai tîrziu, în 1872—1873, duce o polemică. Odobescu formulase critici privitoare la metodele lipsite de rigoare ştiinţifică ale lui Bolliac, după ce acesta publicase *llaportul către membrii Comitetului arheologic din Bucureşti* („Trompeta Carpaţilor'', X, 1872, nr. 1010, 20 aug./l sept.). într-adevăr, Bolliac manifesta deseori uşurinţă în caracterizarea obiectelor pe caro le descoperea şi în formularea concluziilor. *Fumuri archiologlce scornite din lulele preistorice de un om care nu fumează* de Odobescu (publicat mai întîi în „Columna lui Traian", IV, l[t73, nr. 4, 15 febr., şi apoi în broşură în acelaşi an) este prilejuit de articolul lui Bolliac *Czul fumatului din timpii preistorici* („Trompeta Carpaţilor", XI, 1873, nr. 1045, 4/16 febr.). Iată cîteva fragmente din articolul lui Odobescu :

„Ştim deocamdată atît de puţin asupra vechilor locuitori ai ţărei noastre, am dobîndit încă, prin a noastră proprie lucrare, aşa de puţine cunoştinţe despre antichităţile naţionale, ne-am cîştigat pînă acum aşa puţină credinţă în cercurile ştiinţifice ale lumii civilizate, încît, zău, nu s-ar prea cădea să ne mîncăm de îndată acea brumă de credinţă, cum zice românul, prin emiterea unor ipoteze de o natură mai mult sau mai puţin fantastică, care nu pot să proi'oace decît un zimbet ironic pe buzele adevăraţilor oameni de ştiinţă.

Această cugetare a fost din nou deşteptată în mine mai deunăzi citind în *Trompeta Carpaţilor* din 4/16 fevruarie (no. 1045, anul XI), încă un articol, sub rubrica : *Archeologia,* subscris de d-1 Cezar Rolliac. într-însul e vorba de *Uzul fumatului din timpii preistorici,* şi eruditul preşedinte al Comitetului nostru archeologic ne spune că Pomponiu Mela, acel geograf spaniol ce scria latineşte cu 60 ori 70 de ani înaintea concuistei Daciei de către Traian, «atribuie *numai* tracilor celor vechi uzul fumatului» ; apoi adaoge că : "dacii, ale căror obiceiuri urmează să fi fost mai aceleaşi cu ale vechilor traci, *nu mai este îndoială* că fumau, că fumau din lulea prin vreun fel de ţeve

subţiri care n-au putut să reziste pihă Ir. noi» ; in line m> ai ată că d-lui a găsit însuşi pină acum, -printre vase şi cioburi de vase prestorice», în trei localităţi diferite, la Vâdastra din Iînmânaţi, la Hunla de lingă Calafat şi la Piscu-Crăsani de pe Ialomiţa, "trei lulele de lut negru, care sunt 1eite-poreelite *<lMe|e româneşti-!

Iată o frumoasă descoperire aretteologică, şi cînd un om ca d-1 Bolliac o întemeiază pe carte latinească, pasă de nu te minuna !

La noi lumea nu se prea ocupă de archeologie, şi prin urmare poate cu irtiesnire să crează în erudîtiunca oricui. De ce însă noi, daca în adevăr ne taie capul şi daca ne interesăm la starea de cultură a compatrioţilor noştri, de ce să ne facem O glumă din mijloacele ce avem pentru a-i instrui ? De ce să nu tratăm ştiinţa cu seriozitatea ce i se cade şi să n-o prezentăm, precit ne dă mîna, subt aspectul ei cel adevărat şi respectabil, atit publicului român, care poate avea o naivă încredere în noi, cit şi străinilor cari ne judică cu mai multă justeţă, dar si cu mai puţină îugăduială '

Eu crez că aceste idei ar trebui să călăuzească pe toţi aceia cari, cu pana sau cu limba, vor să contribuie Ia lăţirea cunoştinţelor de orice natură printre poporul român, sau să răsoîudească prin străinătate noţiuni ştiinţifice despre patria noastră.

Cu această învăţătură aş vrea doară să se aleagă binevoitorul cititor din patinele ce-i stau dinainte.

Restul e numai fum '[...|

Daca barbarii lui Apolodor sunt tot aceia cu masageţii şi sciţii lui Erodot, cu cabnobaţii mesi ai lui Strabon, cu tracii lui Pomponiu Mela şi ai falsului Plutarc, apoi trebuie să recunoaştem că toate popoarele Sciliei au practicat fumigaţiuni de dferite specii, cu scopul, unele d-a se înveseli dupe masă, spre a cinta şi a juca: altele, spre, a adormi; altele, spre a-şi întreţine sănătatea. In primul cnz, ei sorbeau fum de cinipă, în u\ doilc i abur de şovirf, ît: ultimul, in fine. se afumau cu pîrleală dc săbiuţă.

Dar toţi scriitorii vechi cari ne-au păstrat tradiţiunea acestui LI/, ne afirmă totdodată că barbarii aruncau d-a dreptul pe foc p.antele afumătoare şi le absorbeau mirosul, stînd în preajma focului. Nicăieri dar nu c vorbă de pipe şi de lulele.

Prin urmare, chiar d-am voi, spre a face plăcere d-lui Bolii.ic. să recunoaştem că şi darii fumau ea tracii lui Pomponiu Mela, apoi tot n-am avea de unde scoate că -ei fumau din lulea-.; .]

Iuliu Cezar n-a aflat pe gali şi pe bretoni fumind ; Tacit nu auzise că pe atunci germanii sâ fi stat cu pipa atirnptă de buză.

Permită-ne dar şi d-1 Bolliac a crede că nici Traian n-ar fi păţit atitea nevoi spre a infringe pe daci, dacă i-ar fi găsit seărpinindu-se în cap cu luleaua în gură sau trăgînd cu tabiet *â':n* narghilea. [...]

Ochiul nedeprins a deosebi diferenţele ce există. în ionnelc şî în ornamentele care adesea — şi mai ales pentru timpii toarte depărtaţi — caracteriza singure productiup.ile feluritelor epoce şi popoare, \ede uniformitate, ba chiar .identitate, ui obiecte ce. n-au alt raport între ele decît analogia materiei şi poate o asemuire în destinaţiunea lor.

Teamă-mi e că aşa păteşte şi d-1 Be-lliac, cînd confundă, diversele specii de vase barbare, ce d-lui a avut imensul merit dc a descoperi in aceşti din urmă ani. In mai multe l.vnlitâţi ale ţărei.

Daca, pe lîngă acea preţioasă ardoare ce d-lui depufle in dezgroparea şi adunarea-antichităţilor patriei, .ar liavut.-şi timpul, de. a consulta scrierile ce,, prin alte ţâri, au tratat • materii analoage,; daca ochiul d-lui ar. voi să se deprinză-cu preţuirea caracterelor plastice ale obiectelor descoperite şi ale, ornamentelor ce le decora, negreşit că acea negură ce-1 face.- a \eciea identitate între vase ca cele de la Piscu-Crăsani şi cele de la Vâdastra, spre exemplu, ar pieri şi pentru d-lui, şt archcologia noastră preistorică sau barbară ar păşi cu urme mai râpezi spre o clasificare raţională, care ne-ar condu.ee la. domirirea multor punturi îndoioase ale etnologiei antice, a României.

Fic-no clar permis, la sfirsitul acestor neprecugetate rînduri, pe care le-am scris limpezi de orice amărăciune, fie-ne, zicem, permis a ruga pe autorul articolului despre *Uzul fumatului în timpii preistorici* ea, de vreme ce d-lui a întreprins, cu *o* aşa lăudabilă şi fericită stăruinţă, dezgroparea de sub pămînt a antichităţilor noastre baroare. şi dacă în adevăr doreşte ca pana d-sale"sa fie tot atît de "folositoare archeologiei naţionale ca şi săpăturile ce d-lui evecută, atunci să binevoiască a urmări cu tot pozitivismul şi cu toată răbdarea ce le reclamă asemenea pămîntesti lucrări şi să se ferească de a se avînta aşa des prin regiunile închipuirii, purtat bunăoară- de fumurile areheolngice ce put ieşi din lulele preistorice".

Autorul încriminat răspunde in „Trompeta Carpaţilor'', XI, liîr:;. nr. 1034, 11.23 martie, sub titlul rubricii „Archeologia" :

„Ţin niinte lectorii noştri, poate, că acum vro patru săptămini, am scris un articul asupra ideii că oamenii în Dacia ar li fumat din cea mai adincă vechime, idee care mi-^i venit din aflarea repetată a unor instrumente de pămînt negru, găsite în clăria preistorică, şi căror instrumente n-am putut da alt nume decît Iwiele, şi nici că au putut servi la altceva decît spre fumat, rezemîndu-mi ipoteza şi pre spusele lui Pomponiu Mela că tracii fumau sau aspirau iumuri îmbătătoare.

D. Odobescu, care m-a rugat foarte mult sâ-i permit a desemna două din aceste lulele — pre care le aveam la expoziţiune, şi pentru care scop adusese acolo d-lui pre d. Trenk pictorul — d. Odobescu mi-a spus că are să-mi răspundă la articulul meu. ceea ce m-a bucurat, gîndind că d. Odobescu are să dea sau vreo probă mai mult spre afirmarea ideii că oamenii din Dacia fumau in timpii preistorici, sau să dea probe spre negarea acestei idei.

în nr. 4 al *Columnei lui Traian,* citesc în frunte un articul, lung de opt coloane: *Fumuri archeologice, scornite din lulele preistorice,* un pamflet curat, care l-as reproduce în Trompeta dacă ar conţine măcar o idee; dară nti e nimic, absolut nimic: diatribă asupra autorilor cari au. spus de fumegări prin Sciţia, de instrumente dc lumat prin Anglia. Irlanda, Normandia etc., citind si iarăşi citind, la infinit, fără a zice o vorbă asupra chestiunii, asupra celor spuse de Pomponiu Mela şi asupra celor aflate la faţa locului. [...]

Dară nu este vorba, cind vorbim de Dacia, să ne ocupăm de Anglia, Irlanda, Normandia si de America !

D. Odobescu nu neagă nimic din ce am spus eu, nu aTirmă nimic şi rîde de mine că nu citez in această materie decît pre Pomponiu Mela, făcînd glume preste glume, fără ca cel puţin să lase a se vedea spre ce scop aceste glume.

Apoi, domnule Odobescu, eu am citat pre Pomponiu Mela pentru că numai el vorbeşte despre ceea ce mă interesează pre mine la subiectul ce tratez ; numai el ne spune despre obiceiul tracilor a turna, M tracii, trebuie s-o presupui şi d-ta, că urmează să fi fost în legătură de obiceiuri cu dacii.

N-am voit să fac paradă de citaţiuni şi mai virtos de citaţiuni cu totul afară din subiectul meu.

Metoda citaţiunilor, spre a speria lumea cu pricopseală, o :v\earn şi cu pre cînd eram *giucinc,* şi iată cum lăoeam : cătam jjrc [a indexelc roineiilatorilor vorbele asupra cărora voiam să fac ştiinţă, şi găseam citaţiuni cu pachetele, aşezate gata, ş-apci trage-i d-aci pasage de pricopseală !

Odată, mi-aduc aminte că găsisem, la ceea ce-mi trebuia mie, şi o citaţiune ovreiască, şi mindru ce eram cînd mă gîndeam că pre citaţiunea aceasta are să creadă lumea că-mi sunt familiare şi limbele sanscrite ' Acum Insă ini-a trecut cu totul gustul acesta ; citez foarte rar şi numai la trebuinţă.

Ce are să facă Herodot şi Strabon? Nu m-am indoit nicicodată că d. Odobescu nu posedă pre aceşti doi autori în strălucita sa bibliotecă ; nu-mi vine a crede numai că Strabon să fi pus -*-Moesia în Dacia d-a stînga Dunării».

Aci, 'sâ ne ierte d. Odobescu, este o eroare, si eroare de acelea care nu poate fi permisă unui autor ee se bizuie a face arheologie, unui scriitor cu suficienţa si autoritatea sa. Cum, domnule Odobescu, spui d-ta şi aiirmi că .Strabon a pus Moesia în Dacia -d-a stingă Dunării» ?

în credinţă, ai dreptate să zici ceea ce ai *zis* mai sus despre *ignoranţa cititorilor* în România. Puţin sunt respectaţi aceşti bieţi ignoranţi de către savanţii dintre dînşii.

Cum rămine acum cu preambulul de la articulul d-tale ?

A presupune, întemeiat pie zisele lui Pomponiu Mela, pre calificarea de *co-pnovofi* a lui Strabon, dată locuitorilor acestei părţi, şi pre machinele de lut în formă de lulele găsite de mine însumi în trei localităţi printre vase preistorice, in pămînt neumblat din cea mai adincă vechime ; a presupune pre temei că pînă astăzi locuitorii Daciei fumează diferite plante narcotice ; a piesupune că şi vechii locuitori ai Daciei au putut să fumeze poate să fie o părere puţin londată şi încă discutabilă, deşi sunt autori foarte emininţi in arheologie cari au 'susţinut fumatul preistoric. A zice însă — si in articul publicat In foaie ştiinţifică şi repetat acel articul şi in carte specială — a zice că Strabon a pus Moesia -d-, stînga Dunării», mănţin că altcineva decît d-ta n-a mai zis aceasta, că ai aruncat cel mai maro dispreţ asupra creditului celui mai acreditat geograf al vechimii, şi înţelege fiecare că eu. care am onoarea să fac parte de două zecimi de ani în cercul Societăţii de geografie comparată, nu pot să nu protestez contra calomniei — s-ar putea zice — adusă celei mai mari autorităţi geografice din vechime.

Mă mii- cum este cu putinţă ca *o* asemenea eroare dc prima ordine, care sare îndată în ochi şi celui mai puţin deprins cu geografia comparată, a putut să treacă pre subt ochii d-lui Hasdeu, care este atît de taro In istoria teritoriului acestor părţi! |..]

Nu mai este îndoială că este o deosebire marcată între unele vase do la Piscul-Crasani, Intre unele vase de la Netoţi din Vlaşca, de la Ţigănia din Calornfireşti, de la Zimnicea — unde se găsesc şi vase de acestea mai perfecte decit în toate celelalte localităţi — de la Dobrişani, ca' şi între' cele de la Vodastra, în genere mai primitive decît.toate, şi cele d e U Hunia, de unde am numai o cănâţuie care diferă de toate celelalte în greutatea ci nemăsurată şi în aceea că este răzuită In loc a fj lustruită ca acelea mai ales do Ia Crasani; nu mai este îndoiala că osebire este mare între toate vasele diferitelor acestor localităţi, şi mai marcată într-ale Crasanilor, într-ale Calomfjreştilor, într-ale Vcdastrei şi între unicul ce am de la Hunia. Cu toate acestea, este o mare asemănare de alegere şi frdmîntare de lut, de copt, de forme şi de ornamente pre vasele tutulor acestor localităţi. O pot proba cu piesele tn mînă.

Oare" Să fie marele interes al d-lui Odobescu să nu primească nici un fel de punct de' identitate între' anticii locuitori ai Daciei ? Pentru ce d-lui voieşte negreşit să nu fi fost nici o înţelegere in spiritul dezvoltării, la cele de prima necesitate, intre locuitorii Daciei, pre cînd asemănare mare se găseşte între produsele locuitorilor locuinţelor lacustre din Elveţia cu ale locuitorilor preistorici din America, din Scandinavia pină în Irlanda, din Galii etc., etc. ?

Tot gîndindu-mă de unde această impizmare şi separaţiune impusă, n-am putut să-I găsesc decît un singur scop : d-lui, din conversaţiuni şi din mai multe scrise, are o predileeţiune pentru agatirsi,- un trib care negreşit să poate foarte bine să fie confundat în marea naţie dacă. Aceşti agatirsi fiind fost cei mai avuţi în aurărie, si descrişi foarte opulenţi, d. Odobescu !-s luat sub protecţiune şi să vede că voieşte să-i cazeze undeva, distinşi ea rasă nobilă de gentlemeni preistorici. Văzînd Ia mine vase foarte elegante de la Crasani. se vede că le-u destinat lor Crasanii, şi prin urmare ar dori să rămină Grăsanii afară dc orice amestec cu ceilalţi tribi din care se alcătuia marele popdr dac, în care ligura cu valuare saldensii, ce locuiau Oltenia do astăzi. Presupun aceasta, neputînd găsi nici un rezon care să

oblige pre d. Odobescu a voi separaţiuni radiiaii intre grupele anteistorice sau preistorice de locuitori în Dacia. (...]

Kiriela de autori vechi şi noi re ne aduce din toate limbele nu face nicidecum tea mai mica lămurire asupra chestiunii, şi încă, pot zice, că tot ce citează d-lui vine îr, susţinerea ideii ce am emis-o eu că locuitorii vechimii în Dacia ar fi fumat. Despre plantele de fumat, cinepa etc-., ie-am spus ci eu ca şi autorii pre cari ît aduce d. Odobescu.

Nu este vorba nici de lulele de fier, nici de lulele dc bronz, nici de lulele de lut, aflate prin ruinele romane, nici de i.c'1 cari au rîs de aceste lulele. Eu am mărturisit în acest articul al meu, ca si in alţi articuli, că am rîs şi eu multă vreme *d<* ateste machine, dară in fine m-am convins că lucrul există, şi Picrul nu s-a putut vîri de duhuri necurate acolo unde se găseşte el.

Negreşit că dacă d. Odobescu ar fi găsit d-lui însuşi de aceste machine, amestecate cu olărie preistorică sau barbară, în straturi de diluviu, n-ar fi făcut glumele ce face acum asupra acestor machine.

D. Odobescu, In suficienţa sa generoasă, îşi ia aer do.t şi-mi dă poveţe. Să-mi fie şi mie permis, din modestia mea, să-i dau şi eu d-lui ceva poveţe :

Va sâ fie arheolog ? Să iasă la practică,' căci mai muit face ştiinţei o singură cănăţuie descoperita într-o localitate bine descrisă, nu numai în adincime — căci adîncimea nu însemnează ' nimic in natura straturilor ; mai mult face un ciob la locul său cuviincios, adus şi pus p-o etajeră în muzeu, cu descripţia aflării lui. decit un volum întreg de eitaţiuni latine şl elene, ebraice si leniciene, din cari nu va afla nimeni nimic.

Puţină practică, pre lîngă imensa teorie, pre lîngă gustul şi estetica d-lui Odobescu, ar face negreşit din d-lui un arheolog al Daciei şi poate şi al Europei. Cu teorii însă numai, şi cu spusele altora, neaplicate la experienţa d-sale proprie, va răminea totdauna a se regreta că atîtea calităţi rămîn nefructuoas'"-.

Dacă este vreo ştiinţă care sâ aibă nevoie de practică, de vederea şi pipâirca lucrurilor în fiinţă, este arheologia, şi mai cu seamă asemenea ramure ale arheologiei. De aceea să cate să meargă cu cineva care iese la practică, adecă la săpături ; să cate a scoate şi d-lui, eu mînele sale. ceva ciobuleţe, pînă să sc-nveţe a scoate şi vase Întregi, şi atunci, mai cu sean *ă* cu cunoştinţele Întinse ce so vede că are în geologie, palcon-

tologie etc., poate sa Iacă vreun serviciu arheologiei Daciei, şi, prin urmare, şi ştiinţelor arheologice. Cu citaţiuni însă imbîcslte şi eu ironii centra acelora cari au făcut ceva in viaţa lor, nu va putea dovedi niciodată că este arheolog, oricit ar figura pre la congresuri de arheologie cu facsimile si desemnuri de pre obiectele descoperite de alţii.

Eu ani confiat d-lui Odobescu şi specimene în natură şi i-am permis să ia şi facsimile de pre obiectele *aflate de mine,* scoase cu *mîinile mele, şi* niciodată nu m-am împrotivit a-i înlesni toată plăcerea ce are a ilustra, a edita lucrurile şi operile altora, ba încă o dată a binevoit a mă însoţi pentvu săpături la Tinos în Prahova. Gîndeam că o să-1 atrag la asemenea lucrări ; n-a mai venit însă altă dată, căci este şi greu, ce e drept.

Acum nu inţeleg. de unde. deodată, urgia aceasta a d-saie contra mea ? Acela ce produce ceva jenează, strimtorează, atinge, asfixiază pre cel care ar dori si el să facă ceva ?

Ş-apoi eu ca eu, dară cu Pomponiu Mela ce-o mai fi avind ?

«Pomponiu Mela, autorul de predileeţiune al d-lui Bolliac» etc., etc.

Pentru ce această expresiune ironică ? N-am citat decît o dată pre Pomponiu Mela şi numai ia nevoia ce am avut. Cum dară Pomponiu Mela este autorul meu de predileeţiune?

Nu «autorul de predileeţiune al d-lui Bolliac», domnule Odobescu, ci unicul autor al vechimii care vorbeşte de uzul fumatului In Tracic.

Că Pomponiu Mela a fost un compilator nu numai din Herodot, ci din toţi geografii şi istoricii înainte de dînsul, aceasta am spus-o, şi, prin urmare, nu mai era trebuinţă, cred, de o enidiţiunc fără scop care să-mi arate că Herodot a existai cu cinci sute de ani înainte de Pomponiu Mela, pre care Pomponiu Mela, nu ştiu pentru ce, tot cu Ironie, mă fsce pre mine d Odobescu să zic că a fost spaniol, cînd eu am zis că a fost autor latin, dară care scria în Spania.

Confundind apoi pre medicul Apclodor, pre Pliniu bătrinul etc., scoate din acestea expresiunea graţioasă pre scama mea de «imaginaţiune *arheologico-iat'icalo-poeiicîi»,* care .si aceasta dovedeşte — să mă ierte — puţina sa deprindere in limba în care se fabricează zicerile compuse. Nu -iatricaloci «iatnco-poctică», d-le Odobescule.

Recunosc că nu putea să fie prin suflare umflat obiectul ce-1 cred tot pentru fumat. Aci are dreptate d. O'iobescu. Trebuie să fie din două părţi lipite acest instrument. ; dară şi aci nu voieşte d. Odobescu să fie serios. Spune că găuricea de dasupra instrumentului este «microscopică», spre a aduce negreşit ridicul asupra ziselor mele. Nu se poate zice *micro'cop-ică,* d-nule Odobescu, cînd intră boabe dc mazăre printr-însa.

Ce înţelege apoi d. Odobescu cu; «avîntul prin regiunile închipuirii, purtat de fumurile arheologice ce ies din lulele preistorice» 7

Aci, alt merit nu poate fi decit acela al gentileţel, al cuviinţei, al eleganţei în alegerea cuvintelor spre exprimarea unei Idei de justă răsplătire a muncei; dară, în materie, nu aduce nici o lumină.

Fumul şi înfumuraţi sunt vorbe *a* căror valoare şi sens sunt foarte bine lămurite între romani, si crez că cei ce mă cunosc nu pot zice că mi s-ar putea atribui mie.

Nu i-a plăcut d-lui Odobescu să numere înir-o sală a expoziţiunii noastre preste trei sute vase întregi, diferite forme şi dimensiuni, scoase toate din teritoriul patriei d-sale ? Nu i-a plăcut să vadă atitea sute specimene si obiecte preistorice in silexuri, pietre, lut si oase, necunoscute deloc formele lor în toate uvragele ilustrate pînă acum, din cari nu lipseşte unul din biblioteca d-sale ?

Nu i-a plăcut acestea ? N-a găsit interesante lulelele despre caii este vorba ? De unde dară această furie a d-sale contra mea, care nu am avut ooaziunea, nici să laud, nici să defaim, nici să aprob, nici să dezaprob vreo lucrare a d-sale arheologică ? !

In fine, care este părerea d-sale asupra lulelelor găsite între vase preistorice si celor ce spune Pomponiu Mcla asupra uzului fumatului la traci "'

Aci este chestiunea, şi tocmai asupra chestiunii d-sa nu zice nimic, mulţămindu-se numai să facă glume cari ar fi mai proprii înti-un vodevil decît într-un articol ştiinţific.

Ar fi fost negreşit mai bine să nu răspund nimic la a<.est aL ticul al d-lui Odobescu, precum n-am răspuns la alţi articuli d-asemenea natură. Am avut ideea să recomand numai citirea articulului *Fumuri arheologice scornite din lulele, preistorice* din nr. 4 al *Columnei lui Traian.* spre a se vedea cuviinţa, sinceritatea şi politeţa cu care este scris ; am văzut insă că tre-

linia să răspund ceva in fond, căci este vorba de lucruri foarte importante in arheologia Daciei.

P.S. Cred că spiritul de echitate al d-lui Hasdeu nu va priimi să rămînâ iară răspuns către cititorii *Columnei* articulul d-lui Odobescu, şi-l rog să reproducă şi acest răspuns al meu "

V. Pârvan, in Getica (1926), înglobează si locuri cutreierate de Bolliac. menţionînd într-o notă chiar raportul de falâ, în legătură tu o greşită atribuire : „Controlind de pildă *(\-.!<i* cu cetatea dc pe Grădet (în Mehedinţi, lingă sciiitul Topolnita). pe care Cezar Bolliac, *Excwsiune arheologică in anul 1869,* Muc. 1269, p. 60 sq. ; cf. şi -Trompeta Carpaţilor», 1872, nr. liiifj, p. *'A,* o socoteşte *dacică,* am constatat că ea aparţine evului mediu".

Referindu-se şi la articolul polemic al lui Odobescu, G. Călinescu atinge această latură din activitatea lui Bolliac : ..Călătoriile lui de arheolog amator fură ironizate cu spirit de Odobescu In *Fumuri arheologice scornite din. lulele* preistorie*-. Cu toate acestea, Boliac are merite şi afară de asta ştie să vadă".

Şi Tudor Vianu nu ezită să vadă în atitudinea lui Odobescu o nedreaptă ridiculizare : „în definitiv, ipoteza lui Bolliac despre obiceiul fumatului, sau. cel puţin, al fumigaţiilor la locuitorii preistorici ai regiunilor noastre nu era chiar atît de absurdă, deoarece Pomponius Mcla. geograful latin, vorbise despre deprinderea tracilor de a căuta beţia prin inspirarea fumului produs de arderea unor seminţe" *(Sttdditt introdiectiv la A. I.* Odobescu : Opere. vol. I, Editura dc stat pentru literatură şi artă, 1955, p. 52).

Iată, intr-o analiză sintetică, cum vede Ovidiu Papadima contribuţia arheologică a lui Bolliac : „Aceste călătorii au in primul rind ca scop detectarea de puncte arheologice, adică de locuri unde s-ar putea face săpături cu folos. De aceea, Boliac întreprinde mai multe -călătorii» arheologice pe spaţii foarte întinse. Rareori se fixează într-un *loc* pentru săpături, şi alunei numai cîteva zile, Boliac n-are concepţia, sau cel puţin nu are preocuparea de *şantier* arheologic. Ceea ce urmăreşte el iu primul rînd este identificarea locurilor de interes arheologic, fără a se putea spune că avea In vedere întocmirea unei hărţi arheologice a ţării. De altfel, aria cercetărilor sale, destul de întirisă, are totuşi limite precise. Ba se desfăşoară, pe de o narle. în \alea Dunării, de o parte si de alta a fluviului, pe de altă parte, in regiunile subcarpatice ale Munteniei, uneori chiar in muţii, pe înălţimi — cu deosebire in Bucegi —" unde Boliac aiea credinţa că ia putea descoperi sanctuare dacice, urme ale cultului lui ZamoLxis".

însemnătatea acestui raport arheologic al lui Bolliac, prin prisma lărgirii valenţelor dacismului şi a anticipării unor teze care vor reţine atenţia abia în secolul următor, este arătata de Ovidia Babu-Buznea : „Scriitorul fixează programul [er< etărilor daciste pentru un secol, legîndu-le de preocuparea de a ieşi in universalitate — daeismul oferindu-ne singura şansă a înregistrării noastre in sfera interesului european cu un aport original, inedit. în această privinţă tonul este mai categoric şi mai tranşant decît chiar la Hasdeu''. Şi lulnd apărarea lui Bolliac în faţa lui Odobescu, 0\idia Babu-Buznea adaugi; „Cu toată erudiţia sa, cu tot comparatismul său, cu toată va-;!)[•• td«-a contribuţie adusă arheologiei româneşti în general, Odobescu n-a spus mai mult dscît Bolliac despre preistoria dacică a culturii noastre, Iu timp ce bătrinul >. izionar, cu intuiţia pe care nici Odobescu nu i-o contesta, pune bazele unei idei culturale care va prolifera in cercetările de istoria culturii de mai tirziu". Pentru aceeaşi cercetătoare, Bolliac era „pasionat, vizionar, emiţînd Ipoteze, chiar fanteziste, întrebînd negurile, fortindu-le, uneori vişind, întotdeauna palpitînd în faţa enigmeloi trecutului, pios in faţa relicvei..."

• J

PEŞTERA DE LA OBÎRŞIA ÎALOMIŢEI, PEŞTERA CU OALELE, COMOARA DIN CUMPĂNA CIOCÎRLÂULUI, VALEA *CASELOR ŞI MORMINTELE DE PRE VULCAN A MARE*

„Trompeta Carpaţilor", VIII, 1870, nr. 846, 20. aug./t sept.

Ovidiu Papadima consideră această comunicare „o remarcabilă operă de proză literară a lui Boliac... o amplă şi frumoasa descriere a călătoriei prin munţi, în căutarea pioasă a vestigiilor dacice". Şi aici Bolliac subliniază că baza cercetărilor arheologice în patria noastră trebuie să fie epoca dacică : „Civilizaţiunea dacică si diferitele vîrste ale acelei civihzaţiuni poate

in:ercsa lumea ştiinţifică astăzi şl ne-ar face pre noi interesanţi acestei lumi. Da, am mai zis-o şi o vei repeta pînă cînd voi putea fi auzit, că misiunea noastră este să dăm istoriei timpii dacilor pînă unde ei pot intra în istorie, si să dăm şi ştiinţelor arheologice pre omul Carpaţilor preistoric, anteistorie"'. In 1876, într-un bilanţ, a! activităţii sale arheologice, Boiljac afirmă : „Am pus tot zelul, fâcînd descoperiri nevisate de nimeni, mai ales într-aie dacilor".

Trebuie să mai adăugăm că însăşi istoria, sub aspectul interesului pentru documentele istorice, a fost o preocupare a scriitorului nostru. Iată ce mărturiseşte el în ...Revista lite-'•'ară'- din „Buciumul"', II. 1864. nr. 241, 10/22 iunie ;. . . . .mult am alergat şi noi, mult ne-am ostenit şi mult ne-am expus, spre a aduna de prin monastiri şi spre a smulge din ghearele călugărilor greci. Iade întrege, închise cu genuehiul, pline dc pergamente şi de documente de tot feliul". în colecţia sa personală a deţinut cronici, acte, piese istorice, din care multe şi-au găsit publicarea in paginile gazetelor conduse de el. Colecţia de Manuscrise vechi a fost cumpărată de la Bolliac de Dim. A. Sturza si dăruită apoi Academiei Române. în „Partea Sitera^â" din „Buciumul", I, 1863, nr. 3, 5 ian., cu prilejul publicării fragmentelor din lucrarea lui Bălcescu *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul* în „Revista română", Bolliac cere publicarea ei în volum, pentru că opera lui Bălcescu este scrisă ..de pana cea mai făcută ipentrU istorie care am avut pînă astăzi ; astfel de cărţi ar trebui să-şi aibă loc în fruntea bibliotecilor tuturor românilor".

Despre aptitudinile pentru ştiinţă ale autorului nostru Paul Cornea scrie : „Dc arheologie, căreia i-a dăruit multe osteneli, de-a lungul întregii vieţi, se preocupă cu o enormă bunăvoinţă, dar mai mult cu imaginaţie decît cu ştiinţă, deşi depăşise probabil stadiul iniţierii. Inscripţiile vechi i le descifrau alţii. [...] Asemenea altora, Iui Heliade în primul rînd, Bolliac e un autodidact însetat de mari escapade intelectuale, care paradează lesne cu argumente de erudiţie prăpăstioasă şi mai mult adulmecă ideile decît să Ie descopere prin studiu sistematic".

în acest \ast articol al lui Bolliac vede Ovidia Babu-Buznea picocuparea pentru o „sincronizare" cu stadiul ştiinţei europene şi obiectivele ei contemporane. Bolliac întreprinde răspicat, spune cercetătoarea, „cu entuziasmul şi îndrăzneala vizionarului din 1870, depăşirea mitului ••istoricist- al vremii. Dar măsura modernismului lui Bclliac o putem aprecia şi savura cu adevărat numai dacă ne gîndim că abia în 1939 Mircca Eliade va pune ia termeni similari (deşi în alt context şi eu nuanţări proprii) problema opţiunii pentru obiectivele preistorice în cercetările noastre [...]. înainte de Hasdeu, Bolliac este cel care Înţelege misiunea naţională — deşi nu la aceeaşi -scară colosală™ — dc; a restitui istoriei -timpii dacilor» [....] Bolliac vorbeşte primul de o -anterioritate» a civilizaţiei dacice faţă de acţiunea civi-Uzatorie — şi faţă de chiar civilizaţiile — grecească şi apoi romană. Prin Bolliac, reabilitarea publică a -barbarilor™ daci iui numai că depăşeşte stadiul sentimental al primelor aprecieri, ci şi *dizolvă complexul nebulos de inferioritate* (subl. autoarei) — barieră posibilă în acceptarea in conştiinţa naţională a dublei geneze a poporului nostru — prin formularea unei *întîietăţi* a civilizaţiei dacilor în contextul civilizaţiilor europene — -produse™ aproximativ --recente", şi nu -originare--... Cu acestea Bolliac iese în întîmpinarea unei teze pe care o dezvoltă, in volumul din 1970 /De *Zamolxis ă Gengis—Khan], M.* Eliade. vorbind de originea indo-europeană a civilizaţiei dacilor".

BIBLIOGRAFII-:

Bibliografia de faţă cuprinde în primele patru cnpitolc ceea ce a publicat autorul Srisuşi : 1 Poezii; II Articole literare, cronici dramatice, 'nsemnări, diverse; III Articole politice; IV Arheologie, Istorie. Capitolele cuprind cîte două subimpărţiri : A (Volume) ; B (Extrase din periodice). în cadrul cărora titlurile sînt orânduite cronologic: S-au menţionat retipăririle sau schimbările de titlu în Jocul în care apare pentru prima dată titlul respectiv. De asemenea dacă autorul nu a semnat sau a semnat cu iniţiale sau altfel.

Alte două capitole sînt rezervate Ediţiilor postume (V) ţi Referinţelor şi scrierilor critice des,pre Bolliac (VI). în care titlurile se succed cronologic.

rnfăţi.şăm aici lista periodicelor mai des citate în primele patru capitole, indicind în dreptul fiecăruia anii de colaborare. Atunci cind aceşti ani nu corespund întregii perioade de existentă a gazetei, i-am pus între paranteze.

Curiosul, Buc, 1836—18"".

Pămtntcanul, Giurgiu, 1839.

Foaie *pentru minte,* inima şi literatură, Braşov, {1842—1847).

Vestitorul românesc, Buc., 1844.

[Propăşirea], *Foaie ştiinţifică şi literară,* laşi, 1844.

Curier românesc (din 1846 ; *Curieru român).* Buc., (1843—1846).

Popolul *suveran,* Buc, 1848.

Espatriatul, Braşov, 1849.

Republica *română,* Paris, 1851, şi Bruxelles, 1853,

Steoa Dunării, Iaşi, 1856,
Buciumul, Paris, 1857.
Sacului Buc, (1857),
România, Buc, (1857).
Românul, Buc, (1858—1862).
Naţionalul, Buc... (1858—1860).
Dîmboviţa, Buc. (1859—1860).
Reforma, Buc, (I860, 1862).
Buciumul (de la 18/30 lan. 1864: *Bucimul),* Buc, 1862—1864.
Trompeta *Carpaţilor,* Buc, 1865 —1877.

în ceea ce priveşte scrierile publicate în periodice, nu înregistrăm totul. Este, mai întîi, posibil ca şi alte gazete ale vremii să 11 cunoscut colaborarea lui Bolliac sau cel puţin sâ fi reprodus cîte ceva. Dar observaţia se referă mai ales !a gazetele conduse de Bolliac. înregistrarea întregului material existe—t în *Buciumul* .şi *Trompet*! Carpaţilor,* gazete conduse de Bolliac si scrise, după propria-i mărturisire, aproape in întregime de el, ar încărca bibliografia. Omitem însemnări neintitulate şi lipsite de importanţă, uneori articole a căror ident:fcai-e lasă Îndoieli, editoriale fără titlu şi nesemnate, rubricile *Revista interioară* (intitulată apoi succesiv: *ReiUta* politică, *Bucureşti, Revista internă)* şi Partea literară, redactate, cu unele întreruperi, de Bolliac, deşi nesemnate (în acest sens există mai multe indicaţii, dintre care cea din *Trompeta Carpaţilor,* 1873, nr. 1055). Din aceste rubrici se înregistrează articolele publicate in ediţia noastră (cărora 11 s-a dat titlu) şi altele avînd interes deosebit.

Iu bibliografie figurează numeroase articole nesemnate. Dacă in alte gazete îşi semna în mod obişnuit contribuţiile, în gazelele proprii, cu excepţia ultimilor ani (începind eu 15/27 iulie 1873), Bolliac a păstrat anonimatul. Încă din 8/M aug. 1864 numele lui nu a mai apărut nici ca director. In condiţiile prigoanei suferite de publicist (se cunosc numeroase procese de presă intentate ziarelor sale), .acest anonimat este explicabil. Sînt totuşi destule indicii în numele cărora atribuim articolele în cauză lui Bolliac Unele sint furnizate de autorul însuşi. In *Irompeta Carpaţilor,* 1865, nr. «7. el constata: „..un ziar . care să aibă doi-trei colaboratori măcar, retribuiţi, oameni cari să ştie seri spre variaţiunea stilului şi a ideelor in aceleaşi principie ale ziarului este cu neputinţă''. De aici concluzia că Bolliac

umplea coloanele eu scrisul său. Gazelele conduse de el au cunoscut, evident, o serie de colaboratori, dintre care unii au ocupat şi funcţii în redacţie, ca : C. D. Arieescu, G. Baronzi, O. Sion, D. I. Pericţeanu, I. Porianu, N. Bassarabcscu. Pe aceştia îi putem uşor deosebi, deoarece îşi semnau cu regularitate colaborările. Aceasta nu-1 împiedică pe Bolliac să facă şi o altă declaraţie, vorbind despre ziarul său ; „...l-am ţinut zece ani împliniţi numai cu pana mea pot zice, fără întrerupere" *(Trompeta Carpaţilor,* 1872, nr. 1034). Că situaţia s-a prezentat astfel ne-o dovedeşte şi cercetarea numerelor ziarului din perioadele in care Bolliac lipsea de la redacţie, fiind plecat în)bişnuitele sale călătorii arheologice. Sc găsesc acum note în care lipsa articolelor de fond este motivată prin absenţa „redactorului cap". în sfîrşit, grăitoare pentru ceea ce ne interesează este următoarea notă, intitulată O *deslușire* şi apărută in *Trompeta Carpaţilor,* 1876, nr. 1250 : „Sunt două-trei luni de cind d. Cesar Bolliac n-a iscălit mai nimic în *Trompeta.* Sc ştie însă că toţi articolii — articolii de fond mai ales — sunt de d. Bolliac Lectorii *TrompeUH* cunosc stilul propriu al d-lui Bolliac şi fără iscălitură".

Socotim cele de mai sus concludente pentru identificarea articolelor scrise de Bolliac şi nesemnate.

Considerăm oportun să menţionăm cîteva lucrări ale lui Bolliac neconsultate, despre a căror existenţă am cules informaţii din diferite izvoare, pe care le si indicăm între paranteze :

Matilda, dramă în versuri, 1836 (mărturia autorului în *!Uonastirile din România* şi într-o listă a pieselor „ce se vor tipări", în *Gazeta teatrului national,* 1836, nr. 3, aprilie.)

Tăierea boierilor la Mindstirea Dealului, dramă în versuri (Idem).

Tablou daco-roman — divinităţi, sacrificiul!, tipuri, costume, armele dace, carta şi numismatica daco-romauă — adunate si clasate de Bolliac *(Românul,* 1860, nr. 104). O altă ediţie, intitulată *Tablou arheologic privitor la istoria Daco-Ronianiei SCO's dc* BoIItac. este anunţată în Românul, 1361, nr. 272, 29 sept. Anunţ repetat în *Românul,* 1862, nr. 141—143.

Harta României *în relief* de C. Bolliac (Buciumul, 1863, oct.). O a doua ediţie a acestei hărţi, înconjurată de data

aceasta de principalele medalii din numismatica Daciei, este anunţata în *Buciumul,* 13t!4, iunie.

Publicaţiile *mai* des citate sînt abreviate astfel :

Curier românesc	= CU.
Buriumul, Paris,. 1857, şi Bucureşti, 1862—1864	-_. B.
Foaie *pentru minte, inimă* şi *literatura*	= F.p.m.i.l.
Trompeta Carpaţilor	^ Tr.C.
Românul	= R.

I. POEZII

A

DIN POEZIILE LUI CESAR BOLIAC. Partea *întîi.* Bucureşti, Tipografia Curţii a lui Frid Balbaum, 1843. în introducere *Doă epistole în loc de prefaţă ILa doamna L, Văcărească* şt 7,a *doamna C. Chica).* Cuprinde următoarele 33 poezii: 1 *Schitul, 2 Carnavalul,* 3 *Pusnicul* (în ultima ediţie: *Erţnitul),* 4 O lăcrăma, 5 Cugetare, 6 Un *suvenir, 7 O călătorie,* 8 Idealul *şi pozitivul* (cu dedicaţia : „La Frinţesa Trubetţcoi-). 9 *La D. loan Văcărescu, 10 Cugetare,* .11 *Nădejdea în ziua de inline* (iu ultima ediţie: *Siwanţa în ziua de miine),* 12 *Alaiul unui cerşător,* 13 *Pe un albom. La M. G.* 14 *La'",* 15 La C ***, 16 *Sonet la'".* 17 *Eram răpit atuncea* (cu dedicaţia : „La E. P."), 18 *Rugăciunea,* 19 Fala de *ţigan şi fata de boier* (in ultima ediţie : Pata *de boier şi fata de* figa?U. 20 *La cea intU corabie rumănea.scA, 21 Şi ce-ar fi poezia,* 22 *Fragmente dintr-o epistolă la colonelul I. C.* (intitulată aşa din cauza cenzurării unor pasaje ; în ultima ediţie, deşi neîntregită, este intitulată *EpistolS la Colonelul 1. Cimpineanul,* 23 Zinde, *baladă,* 24 *Autopsie,* 25 *S-a dus • ,u ori ce-oi face, 26 Adevărul,* 27 *La Z. F..* 28 *Maria din Besdal, baladă,* 29 *Vlnzătorul* (în ultima ediţie : *Trâdnlorult,* Iii) *Vara* i,adnd omise strofele V si VI dintr-o evidentă greşeală tipografică), 31 *Ţiganul vindut, 32 Cele trebuincioase. '33 Fragmente dintr-o epistolii că*re Domnul Maior 1. Voinescu II* (intitulată aşa din cauza cenzurării unor pasaje ; în ultima ediţie. întregită sub titlul *La maior Ion Voinescu II).*

POESII NUOE, Bucureşti, In tipografia lui Eliade, 1847. Drept introducere sînt reproduse şase capitole din studiul Poezia. Cuprinde următoarele 4ti poe/ii nepublirale în volumul anterior : 1 *La muza mea, 2 Muncitorul,* 3 O rlimi*neaţă pe Caraiman,* 4 *The Spleen,* 5 *Cugetare I,* 6 Cugetare. 77, 7 Epistola ia *Alexandru Sutzu,* 8 *încă* o *salutare,* 9 Si *re-ar ji nare omul etc..* Io *Impromtu pe alburiul* D. *C. K.,* 11 *Impromtu pe albumul D. C. L, 12 La D. P. Poienaru Icintată de pensionarii colegiului St. Savva),* 13 La"*, 14 *Zdrobită geme inima-n mine etc.,* 15 *La**'* (in ultima ediţie La"* *pe un album),* IU *Stanţe,* 17 *Pe malul Dunării,* 18 *La D-lla "',* 19 *La un copil,* 20 *Plîngea sentinela romandiritl său,* 21 *Cocheta bătrînă la oglindă, 22 Susana.* (Muzica : L'Espagne m'apelle), 26 Poetul murind (Traducţie din Lamartine). *21 La Prinţesa C. Trubelzcoi,* 28 Contată pentru *M. S. Prinţul Bibeicu.* De pensimierii collegiului Sf. Savva la esamenul formal, 29 *Pruncul.* MO *Cugetare,* 31 Viafa-mi se strecoară, *32 Meşterul Manole,* 33 Ai *vrea precum se vede să-ţi mai* aduci aminte (aici datată; 1846, mai 29) *34 Pe peaira mormîntală a D-nei C. Filippeseul, n. Balş, 35 O dimineaţă pe malul lacului,* 3fi *Oină,* 37 *Zburătorul,* 38 Dormi *in răcoare,* 39' *Elena* (Imitaţie : Ave.7. vous vu dans Barcelone. Alf. de Musset), 40 *Ah! Las' să-mi curg' ast aer,* 41 *Moartea şi Floarea* (din Hugo). 42 *Improvizate la vederea unei berze negre,* 43 Butadă, 44 *Ocna,* 45 Sila, 46 La D-na *ElUabct* Ştirbeiu.

VOV7.ll — RENAŞTEREA ROMÂNIEI, Paris. De Soye et Bouchet, Imprimcurs, 1857. Conţine următoarele 9 poezii nepublicate încă în volum : 1 *La România,* 2 *Vaca văduvei* (numai nin datată . !&:;•!. Stocnestsi, mai 5). *3 Acvila stn't-bună,* 4 ŢVara *Româneavd către Moldova,* 5 Patria, t> *Răsunet la livra Vnirei de D. V. Alecsandri,* 7 *Prince stiein,* 8 *Apostrofă,* 9 Jntjasiile.

POEZU — N Vi'lONALF. *A doct ediţie.* Paris, De Soye *ft* BOJ-cliel. Imprimeurs, 1857. Cuprinde următoarele 13 poezii netipărite încă în velum . 1 *Epv.od din revoluţia lui do~n-* Î(U! TitiJ(jr, 2 *l'nirea.* 3 Ci'itec «'leneşe, 4 *Clacaşul,* 5 .spjJa, fi *România solidară,* 7 O figemca cit *pruncul său la statua.* 7.iti[?rtn(ii în *liucurc^ft,* B Ciocoii *dm* revoluţie, 9 *La D-\n ' ".* 10 *Sc naşte mu se jace omul ?* 11 *Holera ciocoilor. 12 Chemarea, 12 Pedeapsa cu moarte.*

DOMNUL TUDOR. EPISODE DE LA REVOLUTION ROUMAINE DE 1821, *par* CV.var Bolliac, *traduit du roumart.* Paris, Just Rouvier, libra're, editeur de la *Revuc de l'O-*rienl, ck' i'Algeric *et des Colonies,* 1857. La sfîrşit poartă următoarea notă ; Extrail de la *Revue de l'Oi ient, de l'Algerie et des Colonies,* livraison de Novembre, 1856.

POESIES. *Traduita du roumain en prose et en vers francai?.* Paris, Imprimerie de Penvneret et Mureau, 1857. In introducere se reproduce ar.aiiza iui Vaillant asupra poeziei lui BoiUac din *La Hownanie.* Traduceri, efectuate probabil tot de Vaillant, In proză : 1 *Domnul Tudor, 2 A la Roumanie* — sonnet *(Sonet la anul 1839.* Numai a>c datată : Buc, ă mai 1839). 3 *A l'aigle dace (Acvila străbună), 4 Le Klakash (Clăcaşul),* 5 *Stances (Stanţei* 6 *Patria, 7 A la Roumanie (La România,* 1356), 8 *A ma muse (La muza mea), 9 Ocna,* 10 Sila (numai aici datată : Bucureşti), 11 La peine dc mort (Pedeapsa CM moarte. Numai aici datată : Buc, *5* sept 1847), 12 *Le Danube,* 13 Le *tsigain vendu (Ţiganul vîndut.* Aici datată ; Buc, 12 nov. 1836). 14 *La tsigaine et son enfant devant la statue de la liberte (O ţigancă cu pruncul său la Statua Libertăţii în Bucureşti),* 15 Le *laboureur (Muncitorul.* Aici datată : Buc, 5 martie 1835), Traduceri în versuri : 1 *Le Klakash tCliccişulj, 2* A Ia fioKîiiatne *(La* România, 1856), 3 Marin *de Bez-dad (Maria din Bezdal),* 4 *Maître Manol ou fondatiou du eouvenl dc la Cour d'Argeş (Meşterul Manole).*

A LA ROUMANIE *par M. Cesar Bolliac. Traduction libre en vers francais par M. Jules Ferrand,* Paris, Imprimerie de Pommeret et Morcau, 1857, 8 pag.

COLLECŢIUNE DE POESII VECHI ŞI NOUI, Bucureşti. Libivria nouă *Hnccc* et *Comp* [1H57: în introducere reproduce iu întregime studiul *Poena,* lusume.i^ă, cu puţine excepţii şi intr-o ordine diferită, poeziile cuprinse in volumele ante-i'itifti'e, după cum urmează; Pârlea T-a (1835—1343); elitia din 1843 in afară de *Zîncle* şi *Maria din Besdat* ; Partea a 11-a (1843—1847); Pedeapsa *cu moarte* din NAŢIONALE, 1857 si ediţia din 1847, in afară de : *Dolrfida, Spania mă cheamă, Poetul murind. Cantată pentru M. S. Prinţul Bibescu. Meşterul Manole, Oina, Zburătorul, Elena, Moartea şi Fl'Xirea;* Partea a IH-a (1847—1857); BF.NAŞTETÎEA ROMÂNIEI (în afară de Apostrofă! şi NAŢIONALE (in afară de : *Episod din revoluţia lui domnul Tudor, Ch>tec oltenesc, Ciocoii din revoluţie. Holera <io>:oiUii).*

Se pare că poeziile omise trebuiau să formeze conţinutul unui alt volum, intitulat Poeme *şi balade* (vezi nota din flttcfumKi', 1. 1863, nr. 70), volum ce nu a mai apjriit.

Faţă de ediţiile anterioare, sînt incluse în prima parte (1835—1843) următoarele poezii noi ; Lepădatul, La *România* (alia decît cea din *Poezii* — *Renaşterea Roniâidei), Odă la baia lui Ercule (Mehadia), Deşertul m.i-e o lume, EpUlolă la D.K.A.K., Reflecţie, Rechemarea, Ţii tu minte oară, Un vis in Car păţi.*

POESII UMANITARE CULESE DE ION PORIANU CU PERMISIUNEA AUTOBF.LUI, Bucureşti, Tipografia Lucrătorilor asociaţi, 1866. Cuprinde o prefaţă şi poeziile : 1 *Muncitorul. 2 Ci-'ieaşul, li Sila,* 4 Vaeo văduvei, 5 *Sr naşte sau se fa^e omvl ? 6 Pedeapsa cu moarte,* 7 *Invaziile,* 8 *Carnavalul,* 9 .'1 lutul *unui cerşetor,* 10 Ocna.

B

O *patima* — Pămînteanu1, 1839, nr. 3 (18 VII), în \ niurrc sub titlul Viafu-Jfii *s? ffrecaard etc.*

Maria din Rezdnd (baladă) — Panilnteanu1, 1830, nr. 6 (20. VII).

Stanţă la Dm"' — Pămînteanul, 1839, nr. 8 (27.VU). în volume sub titlul *La**** („De unde vii. Sirenă, aproape d-aste iocuii ?").

Suvenire — Pămînteanul, 1839. nr. 12 (10.VIII). Semnată K. In ediția din 1857 (partea I-a), sub titlul *Ții tu minte oară.*

Joc de vorbă, cunoaşte, iubi — Pămînteanul, 1839, nr. 15 (21.VIII). Srannată K. Nereprodusă în volume.

La numele D-lii''* — Pămînteanul, 1839, nr. 20 (tl IX). Semnată K. şi datată Giurgiu, mai. în volume sub titlul *La'"* („Cit sunt gelos"* cînd siiu că azi eşti pusă").

Celui *qui aime, son coeur est un paradis sur la terre* — *L-is* — F.p.m.i.I., IR42, nr. 24 (13.VI). Semnată C. *U.* Republica/Ă, sub titlul *S'i ce-ar* fi oare omul, în C.R., XVII, 1845, nr. 22 (Ifi.III). title păstrat şi in volume.

Alnitil *unui* cerşetor — Fp.in.i.l,, 1842, nr. 45 (9.XI). Semnată C. B. şi datată 1841, februarie 9. Republicată in Tr.C. 1872, nr. 1026 (32/24.XI) ; datată aici 1836.

Ţiganul vîndut — F.p.m.i (,, 1&4'I, nr. 15 (12.1 V). Republicată în Tr.C., 1873, nr. 1029 (2? XI i.XII).

I.a cea intii corabie românească — C.R., XV, 1843, nr. 46 (1H.V1). Reprodusă în cadrul articolului *Două vapoare române pe mări,* in Tr.C, XII, 1874, nr. liort (27,1).

The Spleen — C.R., XV, 1843, nr. 87 (22 XI).

Muierea trecută !a oglinda m — *CB..,* XV, *1S13.* nr. 88 (25.XI). In volume sub titlul *Cocheta bătrînă la oglindă.* Reprodusă în *Familia,* Budapest*. XI, 1875, nr, 32 (1 n/22.VIII).

încă o salutare — C R„ XV, 1843. nr. 91 (13.XII).

(Fără litiu) — Vestitorul romanesc, VIII, 1814. nr. 7 (25.1). Semnată : O enigma. în ediția din 1857 (partea I-a), sub titlul *Desertul rni-e o lume.*

Epitaf la Caterina Filipescu, născută Balş — Vestitorul românesc, VIII, 184J, nr. 11 (P.II). In velum cu litiu) *Pe piatra mor mintală a d-ei C. Filipescu, n. Balş.*

Flingea santinela comandirul său — Vestitorul românesc, VIII, 1844, nr. 12 (12 II). Semnată CB. Retipărită în Tr.C. X. 1872, nr. 1022 (3'lf..XII).

O dimineață pe Carahnan — Curier de ambe sexe, V, 1844—1845, p. 25. Retipărită în Tr. C, XIII, 1875, nr. 1310 (XVIII), în cadrul .articolului Sinaia.

Munritoruî — (Propăşirea) Foaie ştiinţifică şi literară, I, 1844, nr. 15. Retipăriri în periodice : B, If, 1864, n-re)e 211 (28III''&.JV) si 275 (27.VIII./8.IX) ; Tr.C. X, 1872, nr. 1028 (12.24.XI).

La D. loan Văoă-rescu — Fpm.i.l.. 1B44, nr 30 {24.V11).

La muxa mea — F.p.m.i.I., 1844, nr. 41 (HX). Retipărită în Tr. C, X, 1872. nr. 1030 (2P.XI/T.XU).

Poetul murind (trad, din Lamartine de C. Boliac) — C.H., XVII, 1845, nr. 9 (53.1).

Melodii ebraice (trad, din Byron) — C.R., XVII, 1845, n-rele . 10 (2.11i, 11 (5.11), 25 (2(i.lll).

Spania mă cheamă. Romanță — C.R., XVII, 1845, Jir. 22 (16.II!).

Dolorida fdin Alfred de Vigny) — C.R., XVII, 1845, nr. 81 (16.XI).

O dlmineafă *pe malul lacului* — C.R., XVIII, 1846, nr. 1 (3.1) ; in LBdrul 71inert!rUîut *D Bolliac.*

Svsana — C.R., XVIII, 1846, nr. 10 (28.1).

Elena (imitație riupd Alfred *de Musset)* — C.U., XVIII, 1836, nr. 12 (4. II).

La D-na Eiisubet Ştirbei — C.R , XVIII, 1846, nr. 34 (24.IV). Reprodusa in Albina românească, XVIII, 1846, p. 140.

Ocna — F.pw.i.l., 1847. nr. 14 (7.IV). Reprodusă in Tr.C, X, 1872, nr. 10-27 {16/28.XtJ.

Silo — F.p.m.i.I. 1847. nr 15 (14.IV). Retipăriri: B., II, 1864. n-rele 211 (28.ni/9.IV) si 275(27.VIII"8.IX) ; *Lepturariu iumâneiu al lui A>une Pumnul,* Viena. 1864, tom IV, partea 1-a, pag. 291 (reprodusă împreună eu O rfiTiMfieafâ *pe Caraiman* şi PrUncufJ; Tr. C, IV, 1866. nr. 44n (29.VI1) şi 1872. nr. 10.12 (3, 15X11).

7.a *Prințipe* — Universul, iii, 1847, nr. 27. Reprodusă în F.p.m.i).. 1847, nr. 29 (21.VII) Semnată C.B. Nepublicată în ediții.

La D. Poenant — Universul, III, 1847, nr. 27. Reprodusă in F.p.m.i.I.. 1847. nr, 29 (21.Vii). Semnată C.B.

Acvila străbună — B., 1857. nr. 1 (10.ni). Nesemnatâ.

Țara Romanească către Moldova — B,, 1857, nr. I (10.Hi). Nesemnatâ.

Răsunet *la Hora* Unirii *de D. V. Alecsandri* — B.. 1857, nr. 2 (17.111). Nesemnată.

Prin.ce .•.•trein — B., 1857, nr. 3 (5.IV). Nesemna.tă.

Vaca *văduvei* — B., 1857, nr. 4 (12.IV), Nesemnată Retipărită Sn Tr.C, 1872, nr. 1031 (30.XI/11.XI1).

Patria — B., 1857, nr. 5 (19.IV). Nesemnatâ.

La România — România. I. 1857, nr, 34 (C.VIII).

La Roumanie — România, I, Iflj7, nr *34 Itt.VVl}.* Versiunea franceză a celei anterioare.

Călugărița, *romanț de D-nu Cesar Bolliac* — Naționalul, I, 1858, n-rele 75 (28.VIII), 76 [1.IX]. Roman în versuri, neternunat şi nepublicat in ediţii.

Epistolă *la colonelul I. Cîmpineanu* — B., I, 1863, nr. 46 (11.VI). Nesemnată. Publicată cu prilejul morţii lui Cîmpineanu. Reprodusă in F.p.m.i.l., 1863, nr. 24.

Episod *din* revoluţiunea iui *Domnul Tudor* — Publicată mai întîi în versiune franceză în Revue de l'Orient, dc l'AIgerie et des Colonies, Bulletin de la Snciete Orientale de France, Nouvelle serie, Tome quatrieme, Paris, Just Rouvier, Libraire-editeur, 1856. Tn versiune românească apare în B., I, 1863, n-rele 70 (.'i.V'Itl), 71 (4A'm). 73 (6.VIII), 74 (8.VIII), cu următoarea notiță introductivă : „Această episoadă nu este publicată în colecțiunea din urmă a poeziilor d-lui Bolliac editate de d. Socee., A fost rezervată spre a se publica într-o altă colecțiune ce are a se tipări sub numirea de *Poeme* si *Balade*. Această episoadă este scrisă în Stoeneşti-Vlaşca, la anul 1844".

I.a Maior. Ion Voimscu II — Tr. C, 1872, nr. 1011 (27, VIII/ 8.IX).

Carnavalul — Tr. C, X, 1872, nr. 1026(12/24.XI).

Pedeapsa cu moarte — Tr.C, X, 1872, or. 1028 (19/31 .XI). Datată 1836, an ce se corectează în erata nr. următor in 1846.

Fata *de boier şi fata de. țigan* — Tr.C, X, 1872, nr. 1029 (23 X1/ 4.XII).

Rugăciunea — Tr.C, X, 1872, nr. 1030 (26.XI/7.XII).

Cugetare — Tr.C, X, 1372, nr. 1031 (30.XI/11 .XII). In *Colecțiune... : Cugetare* (din partea a H-a).

Clăeosul — Tr.C, X, 1872, nr. 1031 (30.XI/11.XII).

Se naşte sau se face omul? — Tr.C, X, 1872, nr. 1031 (30.XI/ ll.XII).

La un copil — Tr.C, X, 1872, nr. 1032 (3/15.XII).

O *țigancă eu pruncul său la statua Libertății in Bucureşti* — Tr.C, X, 1872. nr. 1033 (10/22.XII).

Ermitul — Tr.C, X, 1872, nr. 1033 (10/22.XII).

Speranța în ziua *de miine* — Tr.C, X, 1872, nr. 1033 (16'22.XI1).

Cugetare *I* — Tr.C, X, 1872, nr. 1033 (10/22.XII). îs Collecțiune... (partea I-a) : *Cugetare.*

Cugetare II — Tr.C, X, 1872, nr. 1035 (17/29.XII). In Collecțiune... *Cugetare* (a doua din partea I-a).

Cugetare *III* — Tr.C, X, 1872, nr. 1035 (17/29.XII). In Coilecfi.ujte... (partea a Il-a) : *Cugetare II.*

Cugetare IV — Tr.C, X, 1872, nr. 1035 (17/29.XII). In Collecţiime... (partea a Il-a) : Cugetare *I.*

II. ARTICOLE LITERARE, CRONICI DRAMATICE, ÎNSEMNĂRI, DIVERSE

A

OPERILE LUI CESAR BOLLIAC. MEDITAȚII, Bucureşti, Tip. Iui Eliad, 1835. 12 meditații însoțite de două prefețe: 1 *Domnului D. Colonelului I. Cimpineanul,* 2 Către tinerii *rumâni.* Vezi ediția de fa"iă.

B

O conversaţie îm-ăfătoare *a lui Didero* — Curiosul, 1836, nr. 1, p. 6. Traducere.

Scrisoare a Madamei Stael asupra gustului lui Rousseau pentru muzică şi botanică — Curiosul, 1836, nr. 1, p. 20. Traducere.

Şakspear — Curiosul, 1836, nr. 1, p. 25. Traducere.

Censura teatrală — Curiosul, 1836, nr. 1, p. 31. Traducere.

Varietăți — Curiosul, 1836, nr. 1, p. 34. Despre noi traduceri de luorări dramatice.

Călugări *spanioli. Episod al războiului Spaniei* — Curiosul, 1836, nr. 2, p. 41. Traducere.

(Fără titlu) — Curiosul, 1836, nr. 2, p. 66. Traducerea unui fragment din Corimio a D-nei de Stael.

Varietăți — Curiosul, 1836, nr. 2, p. 75. Ştiri teatrale.

Domnului D. Maior I. Voinescu II — Curiosul, 1837, nr. 3, p. 84. Vezi ediţia de faţă.

Poezia populară — Vestitorul românesc, VIII, 1844, nr. 8 (2SU). Semnat CB. Vezi ediţia de faţă.

Epigrame —• Vestitorul românesc, VIII, 3844, nr. 10 (4.II). Semnate CB. Două dintre epigrame *(La un sgîrcit* şi *Alta),* republicate in 1858 în Naţionalul, nr. 68, sub titlurile *La un sgîrcit bolnav si La alt sgîrcit.*

începerea postului — Vestitorul românesc, VIII, 1844, nr. 11 (8.11). Semnat CB.

Teatru. „Norma- — Vestitorul românesc, VIII, 1844, nr. 13 (15.11). Semnata C.B.

Aşezămîntul pentru Sete în Bucureşti — Vestitorul românesc, VIII, 1844, tir. 34 (2.V).

(Articol despre Moşi — rubrica „Bucureşti") — Vestitorul românesc, VIII, 1844, nr. 37 (13.V).

Către scriitorii no^ri — F.p.m.i.I, 1844, nr. 40 (2.X). Vezi ediţia de faţă.

Teatru din Bucureşti — C.R. XVII, 1845, nr. 10 (2.II). Vezi <-ediţia de faţă [I].

Teatru din Bucureşti. „Elisir d'ainore" — C.R-, XVII, 1845, nr. 11 (5.II).

it *Teatru din Bucureşti. „Lucia di Lammermoor". „Cenerentola"* — C.R., XVII, 1845, nr. 12 (â.II). Vezi ediţia de fată.

Teatru *din Bucureşti. „I.inda de Chamounur."* — C.R., XVII, 1B45, nr. 13 (12.11).

Teatru din Bucureşti. „Bărbierul de la Sevila". ..Furiosul". — C.R., XVII. 1845, nr. 14 (16.11).

Teatru, din Bucureşti. „SoJnnambula sau umblă în somn'- —• C.R., XVII, 1845, nr. 15 (19.11).

Răspuns la articolul „Poezie" — F.p.m.i.I., 1845, nr. 8 (19.11). Reprodus in *CM.,* XVII, IS45. nr. 21 (12.111). Vezi ediţia de faţă.

Teatru din Bucureşti. „Elisir d'amorc'' — C.R., XV1Î, 1845, nr. 16 (23.11).

Teatru *din Bucureşti. Actul* 1 rîirc „Bărbierul *de Sevila" şi actul al 2-lea din „Norma"* — C.R., XVII, 1845, nr. 17 (26.11).

Teatru *din Bucureşti.* — C.R., XVII, 1845, nr. 18 (2.III). Reprodus in F.p.m.i.I., 1845, nr. 15 (9.IV). Vezi ediţia de faţa [II].

7"cf((rtt *din Bticwd'ti. „Otcllo", în beneficiu} domnului Riciardi.* — CU, XVII, 1845, nr. 20 (9.111). Vezi ediţia de faţă.

Orafie *funebră* — C.R., XVII, 1845, nr. 21 (12.111). Cuvîntare rostită la moartea lui Constantin Faca.

Teatru *din* Bucureşti. *„Marino Faliero". „Otcllo". „Lucreţia Borgia"* — C.R., XVII, 1845, n-rele : 23, 24 (19, 23.111).

Moşii — C.R., XVII, 1845, nr. 44 (ll.VI),

Din itinerarul *D. Bolliac* — C.R., XVII, 1845, n-rele : 56 (Ziua *1, iulie 12); 57 (Ziua II, iulie 13); 58 (Ziua UI, iulie 14);* 59 (Ziua *IV, iulie 15} ;* 60 (Ziua V, iulie *ÎS, Ziua VI, iulie 17 şi Ziua Vil, iulie 18);* 61 (Ziua *VIII, iulie 19);* 85 (Valeu Wcgrului, Piteşti, *Cîmpulung, Jidova, Cetăţuia lui Negru-vodă, Dîmbovicioara, Nămăeştii);* 86 *(Mănăstirea Cimpulung);* 89 *(împrejurimile Cimpulungului),-* 90, *-J1 (Curtea de Argeş, Cimpul Rado* yeonului. *Cetatea lui Ţepeş);* 92, 93 *(Măţăul, Tîrgoviştca, Vigorîta, Mănăstirea Dealului) ;* 94, 95 *(Mărginenii, Filipeştii, Floreştii, Băicoi, Cimpina, Breaza, Comarnic);* lR4(i, nr. 1 *(O dimineaţă pe malul* (acului) Un fragment, si anume cel din C.R, 1845, nr. 92, este reprodus in F.p.m.i.I., 1846, nr. 9 (25.11).

Tenfrw *Naţional. „Tereza sau Orfelina din Genova", tradus din franţozeşte de D.* P. *Teuîescu* — C.R., XVII, 1845, nr. 89 (7.XII). Vezi ediţia de faţă.

Teatru Naţional, „Coconul lorgu de Ia *Sadagura", contedie în trei acte de D. V. Alecsandri,* Vineri *14 dec. în beneficiul d-lui Carageali* — C.R., XVII, 1845. nr. 92 (17.XII). Reprodus in Gazeta Transilvaniei, IX. 1846, nr. 4. Vezi ediţia de faţă.

(Fără titlu — rubrica „Bucureşti) — C.R., XVIII, 1846, nr. 3 (10.1). Apel pentru ajutorarea elevelor unui aşezâmînt.

Teatrul Nafional — C.R., XVIII, 1846, nr. 27 (30.111). Vezi ediţia de faţă [1].

Poezia — F.p.m.i.I., 1846, n-rele : 27 (LVII), 28 (8.VII), 29 (15.VII), 30 (22.Vil). Reprodus în ediţiile de poezii din 1847 (numai primele sase părţi) si 1857. Vezi ediţia de faţă.

(Fără titlu — rubrica „Bucureşti") — C.R., XVIII. 1846, nr. 94 (14.XII). Comentariu asupra concertelor lui Liszt la Bucureşti.

!Seri soare către C. D. Aricescu] — Naţionalul, I, 1858, nr. 66 (28.VH).

Epigrame — Naţionalul, I, 1858, nr. 6B (4.VIII). *O bătrină in* pretenţii, *Un pedant scolastic. Un medic. La un poet nou, Pe o cărticică ce mi s-a recomandat. La un sgîrcii bolnav. La alt zgîrcil. La o căsătorie. Şaradă pentru anul 1837.*

Sentinţe — R., II, 1858, n-rcle : 63 (11/23.VIII). S6 (21.VIII/2.IX), 67 (25.VIH/6.IX), 85 (27.X/8.XI).

închisorile noastre: Telega — R., III, 1859, nr. 97 (15/27 VIII).

[Scrisoare cătr, N. Filimon] — Naţionalul, III, 1860, nr, 14.

(Petiţiune către ministrul justiţiei] — R„ X, Iflfil, nr. 242 (30 VIII). Solicită amînarea licitaţiei moşiei sale Clina.

[Scrisoare către redacție și proces-verbal) — R„ V, 1861, nr. 28G (13.X). în legătură cu un furt săvîrșit la locuința sa.
Pârlea *literară* — ii., I, 1862, nr. 1. Despre editarea operei lui Gr. Alexandrescu şi D. Bolintineanu.
Partea literară — B., I, 1863, nr. 2. Idem.
Bună verde — B, I, 1863, nr. 3.
Partea literară — B., I, 1863, nr. 3. Despre editarea operei lui Băleescu.
Partea literară — B., I, 1863, nr. 4. Critică adusă guvernului pentru lipsa unor bunuri culturale (harta țării, gramatica, ortografia).
Partea literară — B., I, 1863, nr, 6.
Sentințe — B., I, 1863, n-relc : 8 (26. I), 10 (2.II), 11 (6.II), 12 (9.11), 20 (9.111), 34 (LV).
•Şcoalele si cariile — B., I, 1863. nr. 38 (15.V). Nesemnal.
Teatrurile din Buirure.şti — B., 1, 1863, nr. 135 (23.X). Nesemnal
(Fără titlu) – B., II, 1864, nr. 235 (26.V/7.VI;. Scurtă notiță introductivă la poezia Triumful demografie* de C. D Aricescu.
Poetul Tăutu — B., II, 1864, p. 707.
Revista literară — B., II, 1864, nr. 241 (19/22.V1). Nesemnată. Vezi ediția, de față.
Teatru — B., II, 1864, nr. 315 (1/13.XII). Nesemnat.
Revista interioară — Tr. C, I (III), 1865, nr. 6(323). ?l.Tlr.'2.IV. Nesemnată. La moartea lui N. Filimon.
EssameniZe scolorie — Tr.C, I (III), 1865, nr 35 (352). *P.J2V.VU.* Nesemnat.
Anlul Elena Doamna — Tr.C, I (111), 1865. nr. 37 (354), 15.'27.VII. Nesemnat.
Teatrul roman — Tr.C, 1 (III), 1865, nr. 55 (372). 26.IX/8.X. Nesemnat.
Teatru *român* — Tr.C, I (Iii), 1865, nr. 56 (373), 30IX/12.X. Nesemnat.
Teatrul român — Tr.C, I (III), 1865, nr. 62 (379), 24.X./4.XI. Nesemnat.
/Scrisoare *către I. Heliade Rădulescu]* — Tr.C, I (HI), nr. 77 (394), 23.XII 1865/4.1.1866. în legătură cu o lecținne de istorie.
Tcatiul român — Tr.C, V, 1867, nr. 486 (22.1/3.11). Nesemnat.
/Misiunea *poeziei)* -_ Tr.C, V, 1867, nr. 505 (30.III/1LIV) ; la rubrica „Literatura". Semnat. Iui abonat. Vezi ediția dc față.
Teatrul Național. „Vornicul Bueioc" de. d. V. A. Urechiă — Tr.C. V, 1867, n-rele 505 (30,111/11 IV) şi 507 (6/18.IV). Nesemnat
Literatura — Tr. C. V, 1367, nr. 536 (27.VII/10.VIII). Despre voi *Poezii populare,* publicat dc V, Alecsandri. Nesemnat.
Miine *este ziua Poștelor.* — Tr.C, VI, 1868, nr. 620 {30.111/10.1 V).
Literatura *şi limipa.* — Tr.C, VI, 1868, nr. G21 (7/19.IVȚ). Nesemnat. Vezi ediția dc față.
[Necrologul lui Dimilrie Cosacovict) — Tr.C, VI, 1868, nr. 627 (28.IV./10.V).
O carte bisericească — Tr. C, VI, 1868, nr. 653 (28.VII,/y.Villi
Pentru suflet — Tr. C, VII, 1809, nr. 720 (17/29.1V).
(Scrisoare către *N. Bassarabe.scu, redactorul ziarului]* — Tr.C, VII, 1869, nr. 752 (17./29.VIII).
Teatrul românesc — Tr.C, VII, 1869. nr. 780 (27.XI/8.XII). Veil ediția de față.
Opera italiană — Tr.C, VII, 1869, nr. 780 (27.XI/8.XI1).
Pentru *suflet. Către doamnele române* — Tr.C, VIII, 1870. nr. 814 (9/21.IV).
Câfre redactorii *foaia „Femeia'-* — Tr.C, IX, 1871, m\ 8Î>6 (4/16. III).
De *la Ruseiuk la Varna* — Tr.C, IX, 1871, nr. 902 (4/16 IV)
Curtea *dc Argeş* — Tr.C, IX, 1871, nr. 911 (16./28.V).
Domniei sale d-lui Constantin. *Esarcu, Directorul Ministerului cultelor şi intrucțiunii* publice — Tr. C, IX. 1871, nr. 923 (1/13.VII). Impresii asupra premierii elevilor Conservatorului.
Portul Calafat — Tr.C, IX, 187J, nr. 938 (5/17.1X).
Romanafii — Tr.C, IX, 1871, nr. 940 (12/24.IX).
Iarăşi *Ristori* — Tr.C, IX, 1871, nr. 941 (19.1X/1.X). Cronică tealrală.
Opera italiană *de estimp în București* — Tr.C IX, Î871, nr. 943 (3/I5.X).
Drama *„Constantin Brîncoveanu"* — Tr.C, IX, 1871, nr. î*4f> (I4/26.XI).
{Scrisoare ocître redacției — Tr.C.. X, 1872, nr. 975 (9/21.111)
Un mititel Traian — Tr.C, X, 1872. nr. 979 (25.IIL/6.IV).
{Fără titlu) — Tr.C, X, 1872, nr, 983 (9/21.IV). îndemn la caritate.

„Istoria critică a romanilor" — Tr.C, X, 1872, nr. 985 (23.IV/5.V). Recenzia studiului lui Hasdeu.

Orchestra automată — Tr.C, X, 1872, nr. 986 (27.IV/9.V).

(Fără titlu) — Tr.C, X, 1872, nr. 987 (30.IV/12.V.). La moartea lui Heliade Rădulescu.

Scoaterea Sf. Dumitru — Tr.C, X, 1872, nr. 990 (14/26.V).

Domnului redactor *al jurnalului „Uvrierul"* — Tr.C, X, 1872, nr. 1007 (3/15.V1II).

(Scrisoare către d-na C. *Ghica)* — Tr.C, X, 1872, nr. 1011. Reproduce scrisoarea publicată in 1843 ca prefaţă la primul Său volum de poezii.

Chronicele României — Tr.C, X, 1872, nr. 1013 (3/15.IX), La apariţia celei de a doua ediţii a cronicilor editate de Kogălniceanu.

Teatrul român — Tr.C, X, 1872, nr. 1021 (8/20.X). Nesemnat.

Tîrgouistea — Tr.C, X, 1872, nr. 1022 (15/27.X).

Teatrul şi publicul — Tr.C, X, 1872, n-rele : 1023 (23.X/4.XI), 1026 (12/24.XI), 1028 (19/31.XI). Nesemnat. In ultimele două numere, cu titlul *Teatrul român.* Vezi ediţia de faţă.

Domnilor publicişti şi confraţi ai mei în presă — Tr.C, X, 1872, nr. 1034 (14/26.XII). Confesiune autobiografică.

Ateneul de marţi seara — Tr.C, XI. 1873, nr. 1037 (1/13.1). Nesemnat. Despre V. Alecsandri.

Ralul pentru săraci — Tr.C, XI, 1873, nr. 1042 (21.I/2.II).

Ateneul — Tr.C, XI, 1873, nr. 1043 (25.1/6.71). Nesemnat.

Francesii pentru ginta romană — Tr.C. XI, 1873, nr. 1044 (28.I/9.I1).

Concertul Kletzer — Tr. C, XI, 1873, nr. 1045 (4/16.11).

.S'pania — Tr.C, XI, 1873, nr. 1046 (8/20.II).

Concertul pentru săraci —- Tr.C, XI, 1873, nr. 1049.

[Scrisoare către redactor] — Tr.C. XI, 1873, nr. 1055 (18/30.111). Anunţă plecarea pe trei luni pentru căutarea sănătăţii.

Pastele de estimp — Tr.C. XI, 1873, nr. 1061 (15/27.IV).

Căsătorii de Paşte — Tr.C, XT, 1873, nr. 1061. (15/27.1V). Semnat C B.

Masca de bronz a d-lui Maior Papazoglu — Tr.C, XI, 1873, nr. 1075 (15/27.VII).

Porţile dc fer — *Tr.C.* XI, 1873, nr. 1676 (22.VII/3.VIII). Semnat C.B.

Dora D'Istria — Tr.C, XI, 1873. nr. 1081 (2G.VJII/7.IX). Semnat C.B, Despre poeta Elena Ghica.

Conferenţele militare — Tr.C, XI, 1373, nr. 1082 (2.IX). Semnat C.B.

Pompierii — Tr.C, XI, 1873, nr. 1082 (2.IX).

Jurnalele francese din Bucureşti — Tr.C, XI, 1873, nr. 1083 (9.IX). Semnat C.B.

Teatru italian — Tr.C, XI, 1873, nr. 1087 (7.X). Semnat C.B.

Teatrul românesc — Tr.C, XI, 1873, nr. 1091 (4.XI). Despre piesa *Alexandru Lăpuşneanu,* adaptare a nuvelei lui Negruzzi.

Teatrul Naţional — Tr.C, XI, 1873, nr. 1092 (ll.XI). Semnat C.B. Vezi ediţia de faţă [II],

iloboteaza de est-timp — Tr.C, XII, 1874, nr. 1101 (10.1). Semnat C B.

Balul pentru săraci — Tr.C, XII, 1874, nr. 1105 (24.1).

Michelet — Tr.C, XII, 1874, nr. 1109 (10.11). Semnat C.B.

Teatru. Representaţiune extraordinară pentru monumentul lui loan Heliade Rădulescu — Tr.C, XII, 1874, nr. 1113 (24.11).

Revisorul general — Tr.C, XII, 1874, nr. 1113 (24.11). Semnat C.B. Cronică teatrală despre localizarea cu acest nume de Petre Grădişteanu.

Tîrgul moţilor — Tr.C, XII, 1874, nr. 1129 (16.V).

(Fără titlu) -— Tr.C, XII, 1874, nr. 1144 (4.VIII). Semnat C.B. Răspunde criticii aduse de Odobescu Sn Pseudo-cyrcegeficos poeziei *Cocheta bălrină la oglindă.*

Teatrul Naţional („Boieri şi Ciocoi" fie domnul V. Alecsandri) — Tr.C, XII, 1874, nr. 1154 (13.X). Semnat C B.

Statua lui Mihai Viteazul — Tr.C, XII, 1874, nr. 1160 (8.X1). Semnat C.B.

Domnule Rector al Academiei — Tr.C, XII, 1874, nr. 1165 (28.XI). Semnat C.B.

Teatrul *Naţional* — Tr.C, XII, 1874, nr. 1168 (12.XII). Semnat C B.

Heures de Loisir — Tr.C, XII, 1874, nr. 1171 (25.XII). Recenzie.

Sorcova — Tr. C, XIII, 1875, nr. 1172 (LI).

Mănăstirea *românească de la slutul Munte Athos* — Tr. C., XIII, 1875, nr. 1173 (5.1).

Banul Năsturel Herăscu — Tr. C, XIII, 1875, nr. 1173 (5.1). Semnat C.B.

[Scrisoare de răspuns către Alexandru Em. Florescw] — Tr.C, XIII, 1875, nr. 1184 (16.11).

OuSie *roşii de Paşte* — Tr.C, XIII, 1875, nr. 1194 (13.1V).

fSmware către n'dwtoi j — *Tr C*, XIII, 1875, nr. 1196(27 IV).
Teatrul *Național* — Tr.C, XIII, 1875, nr. 1199 (I8.V). Nesemuat.
Sinaia — Tr. C, XIU, 1875, n-rele : 1210 (3.VITI). 1212 (17.VITI). însemnări de călătorie, ca şi In cele ce urmează.
Ocna Sibiului — Tr.C, XIII, 1875, nr. 1216 (14JX).
Alba lulia — Tr.C, XIII, 1875, nr. 1218 (28.IX).
Petrache Poenaru ~ Tr.C, XIII, 1375, nr. 1219 (5.X). Necrolog.
Alergările de rai în Bucureşti — Tr.C. XIII, 1875, nr. 1221 (19.X). Semnat C.B.
Francisc Toldi — Tr. C, XIII, 1875, nr. 1228 (7.XII). Necrolog.
Teatrul — Tr.C, XIV, 1876, nr. 1232(11.1).
Răspuns jurnalului „Telegraful" într-ale teatrului — Tr.C, XIV, 1876", nr. 1237 (15.11). Scris in calitate de membru al Comitetului teatrelor.
Alergările de cai — Tr.C. XIV, 1876, nr. 1263 (26.IX). .Semnat CB.
Teatrele — Tr.C, XIV, 1876, nr. 1266 (1T.X). Semnat C.B.
Cn scandal in teatru — Tr. C, XV, 1877, nr. 1280 (I8.I). Semnat CB.
O scrisoare o lut Cesar Boiiiac cătră *Constantin Negruzzi, din 1836* — Convorbiri literare, XV, 1881, nr. 2. (l.V). Publicată pestum. Vezi ediţia de lată sub titlul [Scrisoare *către C. Negruzzi].*

UI. ARTICOLE POLITICE

A

CHOIX DE LETTRES ET MEMOIKES SUR LA QUESTION ROUMAINE *pai Mr. Cesar Bolliac, 1852—1858,* 90 pag. (litograliat). Cuprinde 13 scrisori, memorii şi piese iusti-Ficative redactate de Boiliac. la care se adaugă o bibliografic *n* luc.'.iriloi- despre Principate apărute în revistele franceze dc la fondarea lor pînă în seotembrie 1856.
CULLEGKRE DE MAI MULŢI ARTICOLI PUBLICAŢI ATÎT ÎN STRĂINĂTATE CIT ŞI ÎN ŢEARĂ ÎN ANII TRECUŢI, Bucureşti, Imprimeria jurnalului „Naţionalul'', 1861, 192.pag. Cuprinde o prefaţă a editurii şi articolele : 1 *Regulamentul, Arhondologia,* Prauila *lui Caragca, Condica criminala de la 1851,* 2 *Unitatea României,* 3 *Ce este de făcut ?* 4 *Ce*

cerem nu. e nou, 5 Titlul suveranilor români, 6 *Otarele țării,* 7 *Opinia publică,* 8 *Esplicarca cîtorva vorbe,* 9 Mosaicui sociai, 10 fneftinarea la *banchetul junimei din Bucureşti dat pentru M. S. Alessandru loan L,* 11 *Pârlitul Național,* 12 *Altă religie, alți preoți,* 13 *Ne trebuiesc dascăli,*

MONASTIRILE DIN ROMANIA (MONASTIRELE ÎNCHINATE), Bucureşti, Typografia lui Ştefan Rassidescu. 1862, *tibO* pag In anexă : *Piese justificative.*
MONASTIRILE DIN ROMANIA (MONASTIHJLE ZISE BRINCOVENEŞTI), Bucureşti, Tipografia C. A. Rosetti, 18ii3, 250 pag. In anexă : Piese justificative.
LES MONASTERES ROUMA1NS (LES MONASTERES D1TS BRANCOVENESTI), Bucureşti, Imprimerie C A. Rosetti. 1863, 169 pag. Versiune franceză a celei anterioare, minus *Piesele* jutfilii atiiv.

B

Despre publicitate — C.R., XVI, 1844, nr. 75 (22.1X). Vezi ediția de față.
M-Ji *întîi* —- C.R.. XVIII. 1846, nr. 36 (7.V). Vezi ediția de față.
Popului — F.p.m.i.I.. 1846, nr. 26 '24.VI). Vezi ediția de față.
(Fără til'lu — rubrica ..Bucureşti") — Poporul suveran, 1, 1848, nr. 16 (tiVlIf). Semnat C.R. Principii de urmat în vederea alegerii pentru Adunarea Constituantă. Bolliac semnează acest articol In calitatea sa de secretar al Comisiei centrale de elecții.
/Apărarea reuoiufietj — Popolul suveran, I, 1848, nr. 23 (30.VIII) ; rubnea „Bucureşti". Semnat C.B. Vezi ediţia de faţă,
(Editorial/ — EspatriatuI, 1849, nr. 1 (25.111). Nesemnat.
P'eptate, *frăție:* — Espatriatul, 1849, nr. 1 (25.111). Nesemnat.
(Editorial) — Espatriatul, 1849, nr, 2 (29.111). Nesemnat.
(KrZi!oriaZ;j – Espatriatul, 1849, nr. 3 (LIV). Nesemnat.
Dreptate, .Frăţie, *Fraților români din România şi Moldova* — Espatriatul, 1849, nr. 3 (l.IV). Nesemnat.
(Fără titlu) — Espatriatul, 1849, nr. 4 il2.IV), Nesemnat

Dreptate, Frăție. Fraților români din România — Espatriatul, 1849, nr. 4 (12.IV). Nesemnat.

(Vin *toate națiile]* — Espatriatul, 1849, nr. 5 (15.IV). Nesemnat. Vezi ediția de lață.

(Editorial) — Espatriatul, 1849, nr. 6 (22.IV). Nesemnat.

(Fură titlu — rubrica „România") — Espatriatul, 1849, nr. H (G.V). Nesemnat.

(Fără titlu — rubrica „România") — Espatriatul, 1849, nr. 9 (13.V). Nesemnat.

Fraților români *din Transilvania* — Espatriatul, 1849, nr. 10 (20.V). Neseninat.

Regulamentul, Arhondologia, Pravila lui Caradgia, Condica criminală de la 1851 — Republica română, Paris, noiembrie 1851, p. 50. Reprodus in voi. *Cullegere de mai* muffi *articoli...,* 1801.

Unitatea României — Republica română, Bruxelles, 1853, nr. 2, p. 289. Neterminat. Reprodus in Cullegere...

Scrisori *tn țară* — Steoa Dunărei, iaşi, 11, 1856, n-rele . 4» (24.VII), 52 (31.VI1), 55—56 (9.VIU).

Autonomia româna — B., I, 1857, n-rele 1 (10.111), 2 (17.1)1), 3 (o.IV).

Domnitorul latin — *li..* 1, 1857, nr. 1 (10.111). Semnat C. B.

Ce este de făcut — 11., I, 1857, nr. 2 (17.111) Nesemnat. Reprodus în Cullegere...

Prin scoli la civilizație — B., I, 1857, nr. 3 (5.1V). Nesemnal.

Cc cerem nu e nou — B., I, 1857, *ar.* 1 (12.IV). Nesemnat Republicat în Cuflepere...

Guvernu} represenlativ — B., I, 1857, nr. 4 (12.IV).

Actualitate — B., 1, 1857, nr. 5 (7/19.IV).

TiUu! su.feraii.ilor *români* — B„ 1, 1857, nr. 5 (7/19.ÎV), Nesemnat. Retipăriri: România, I, 1357, nr. 46 (18.X) ; Naționalul. III, I860, nr. 5 (17.11; Cullegere *de mai mulți* urticoli..., 1861.

(Fără titlu) — B . I, 1857, nr. 6 (14/26 IV). Nesemnat. Reprodus în *Cullegere...,* sub titlul Otarele țării.

Actualitate — B., I,]B57, nr, 7 (3.V). Vezi ediția de față.

Profesie de credință — Secuiul, I, 1857, nr. 66 (2.IX). Retipăriri: România, 1, 3.857, nr. 35 (10.IX) ; Românul, 1, 1857, nr. 9 (7/19.IX).

(Editorial) — România, l. 1857, nr. 44 (ll.X). Despre şedința Divanului ad-hoc.

tcdtnța a 7-a a Adunării *ad-hoc — 11 septembrie* — România, I, 1857, nr. 45 ilS.X). Articol cenzurat integral.

(fără titlu) —- Romania, I, 1857, nr. 48 (25.X). Despre autonomia țării.

Altwaieuî *social* — Naționalul, I, 1858, n-rcle : 73 (21..VIII), 74 (25.VIII). Reeditări : *Cullegere de mai mulți articoli-,* 1861; *R.,* V, iafil. n-rele: 191—192 (tO.ll.VII), 193 (12.VK). Vezi ediția de față.

Opinia publică — R.. II, 1858, n-rele ; 67 (25.VIir6.IX). 71 (8/20. IX).; neterminat. Reprodus în Oulleg*re...

Profesiunea noastră de credință — R., II, 1858, nr. 87 (3 15.XI).. .Semnată de mai multe personalități politice, alcătuind par-.tidul national.

Candidații de. deputați — R.,.11, ,nr. 105 (23.XII.1858/4.I.1859).

tiară titlu) — Dîmbovița, I, 1859, nr. 26 (7.1). Protest împotriva scoaterii numelui său de pe listele electorale.

Constituția românei — R., III, 1859. nr. 8 (20.I./1 .II). Neterminat.

(Fără titlu) — R. in, 1859, nr. 13 (3-1.1,.12,11). Elogiu adus Unirei şi domnitorului Cuza.

Prinț strein — R., HI, 1859, nr. 16 (7/19.II). Reprodus în Dîmbovița, I, 1859, nr. 84 (5.VIII). Vezi ediția de fată.

Pârlitul Național — R, III, 1859, nr. 18 (12/24.11). Reprodus în *Cullegere...* •

Altă religie, alți preoți — R., III, 1859, nr. 21 (19.II.'3.1 II). Reprodus în Cullegere...

Regulamentul — Dîmbovița, I, 1859. nr. 43 (6.III).

AV *trebuesc dascăli* — Naționalul, II, 1859, nr. 26 (8.1II). Reprodus în Cullegere...

implicarea *cltorvn vorbe* — R., III, 1859, nr. 29 (10/22.111). Nesemnat. Reprodus în *Cullegere...*

Tusiunea — R„ III, 1859, nr. 36 (26.III/7.IV). Neterminat.

Moderații — R., ni, 1859, nr, 37 (28.III/9.IV). Vezi ediția de lață.

Armarea înainte de toate — Naționalul, II, 1859. nr. 34 (5.IV).

Confesiune — Naționalul, II, 1859. nr. 36 (1U).

Plaa dc proecte geuer .le pentru organizarea administrației în România liberă — R., ITT, 1859. n-rele : 49 (25.IV7.V), 5t (30.IV/12.V),

Profesie de credință — Naționalul, II. 1859, nr. 39 (26.1V).

(Fără titlu) — Dîmbovița, I, 1859. nr, 60 (13.V). Dezmințire în privința rezultatului alegerilor.

Libertatea presei — R, 111, 1859. n-reie : 68 i9,21.VI), 69 (î1/ Z.'JVI), 70 (13 25.VI|, *Vezi* ediţia de lată.

Colegiului alegatorilor d>n capitala Tîrgovişte — R., III, 1859, nr. 92 (4/16.VIII).

Critica criticei — R,, iii. 1859, nr. 144 (19/31.X11). Critică adusă ziarului Curierul de ambe sexe.

/Scrisoare *către redacţie)* — Dîmboviţa. II, 1860, nr. 25 (13.1). Retipăriri: R., IV, i860, nr. 16 (16.1); supliment la Reforma, II, 1860, nr. 5 (24.I/5.II).

[Scrisori şi *docmnente)* — Supliment la Reforma, I860, n-rele: 2 (7/19.1), 3 (14/26.1), 4 (17/29.1), 11 (8/20.11). Sub titlul Scrisori *şi* memorii adresate de D. Ce.saT •Boîitaj: In timpul e.riiuitti sau către *diferite personaje politice europene,* reproduse în Buciumul, I, 1863, n-rele : 43 (l.VI), 44 (5.VI), 46 (11-VI), 4B (J5.VI), 49 I18.V1), 51 (22.VI), 54 (29.VT) Traducere a culegerii apărute la Paris sub titlul Chouv *de Lettres et Memoires sur la Question Roumaine,* —18.56.

LîbeUate individuala — R„ IV, I860, n-rele ; 1T (17, 18.1). 350 (15.XII), \m (17.X1I). 359 (24.XI1); V, 3861, n-rele: 2—3 (2—3.1), 13 (13.1), 18 (I8.I), 21 (21.11, 27 (27.1). 34—35 (4 11).

[Două scrisori către *redacţie}'* — R„ IV, 1860, nr, 50 (19.11).

'Scrisori *către redacţie]* — Dîmboviţa, II, 1860. nr. 74. (13.V1I).

AfmisferiuZ *in ConMilitţiune* — R., IV, 18R0. nr. 212 6W.V11)

Preliminarie dc pace — 1).. *IV,* I860, *nr.* 214—215 (1—2.V111)

(Scrisoare către redacţie si petiţie către ministru] — Dîmboviţa, II, 1860, nr. 90 (3.VIIT). Reproduse in : R., IV, L8W, nr. 219 (6.VIII), In urma excluderii de pe listele electorale, cere reabilitarea.

Armarea — R., IV, I860, n-iele : 266 (22.IX), 280 (fi.X), 284—285 (10—ll.X). 300 (26.X), 305—306 (J.XI), 310 (5.XI).

Pctifia D. Boîlinc *la Cameră* — Reforma. II, 1860, nr. 52 (18/ ?0 IX).

C <ilonizarea germană. Ratpuns la „Străinii si *colonizarea" din „Conservatoud"* Nr. 7 î, 76, 77 şi 7S. — R., IV, 1860, n-rele : 287 (13.X). L'89—290 (15—16.X), 291—292 (17—18.X), 295 (21.X).

A'e administrăm *in* libertate sau *nu ?* — R., IV, I860, n-rele : 316 (ll.XI). 3)7 (12.X1). 322 (17.X1). 326—327 (21—22.XI), 339 (4.XTI), 347—348 (12—13.XII).

Oirfinanţa asupra presei — R., IV, I860, rr. 330 (25.XI).

Monastirile din Ţeara Românească — R., V, 1861, n-rele : 41 (10.11), 4'j (18.11), 5'l (19.11), 56 (25.II), 67 (8.111), 72—73 (14.111), 77 (18.nr), 2îl (8.IX), 252—253 (•). 10.IX), 256 (i:i IX), 258 (15, 16.IX), 2c>3 (20.1X), 268—269 ţ25—26.IX), 278 rSX), 303—304 (:t0—31.X), 349 (15.XII). Ultima parte reprodusă in F.p.m.i.!., XXV, 1862, n-rele 2 şi 3. într-un bilanţ al activităţii de arheolog, autorul trimite şi la aceste articole, care deci pot Ei îmadrate şi La arheologie.

Mănăstirile din România (continuarea celui anterior) — R., VI, 1862, n-rele : 78 (20.111), 81 (2.5.111), 94 (5.IV), 95 (6.IV), 96 (7.IV), 104—105 (14—15.IV). 106—107 (16—17.IV), 108 (18.IV), 112 (22.LV), 113—115 (25.IV), 117 (27.IV), 125 (5 V), 131 (ll.V). 132 (12.V). 141—143 (21—2i).V), 144 (24.V), 145 (25.V), 147 (27.V). Reprodus în volum, în J862.

Comisiunea pentru verificarea titlurilor *supuşilor străini* — R., V, 1861, nr. 245 (2.IX).

f.S'cj *isoare de protest)* — Independinţa, IV, 1861, nr. 10 (12.X).

Acţiunea română şi reacţiunea boierimii anti-napionale — R,, V, 1861, nr. 351 (17.XII). Reprodus in Reforma, III, 1861, nr. 63 (24.XII). Vezi ediţia de faţă.

Arnăuto-Fanarioţii si discipolii *lor Ciocoii* — R,, VI, 1862, nr. 13 (13.1).

Legea contra presei — Reforma, IV, 1862, nr. 23 (29.111)

Moncrtirite *zise Brîncoveneşti* — R., VI, 1862, n-rele : 260—261 (17—18.IX). 262 (19.IX), 264 (21.IX), 265 (22.IX), 267—268 (24—25.IX), 269 (2fi.[X], 274—275 (I—2.X). 293 (20 X), 106 (3.XI), 3J6—317 (12—13.XI), 318 (14.XI), Reprodus în volum în 1863.

(Scrisori către redoefief — R., VI, 1862, nr. 301—302 (29—30.X). Dezvăluie rostul politic al luptei sale pentru secularizarea mănăstirilor închinate.

[Scrisoare către directorul ziarului „Românul"] — R., VI, 1862, nr. 313—314 (9—10.XI). Critică regimul asa-zis constituţional.

Monastirile zise închinate — R., VI, 186'-', nr. '137—336 (3—4.XII).

Ce se face cu banii noştri — B., I, nr. 1, 1862 (15.XII) şi nr. 2. 1863 (1.1). Neterminat şi nesemnat.

Mo?iastiriie *române din Macedonia* — R., VT, 1862, nr, 364—365 (30—31.XII).

Monastirile române *din Macedonia* — B., I, 1R63, nr. 2 (Lis. Nesemnat.

Monastirile poroclile Brincoveneşti — B., I, 1863 nr. 2 (1.1). Nesemnat.

Dascălul Matei saw *inventarul girantului responsabil* — B., T, 1863, nr. 3 (5.1). Nesemnat.

Unirea dreptei cu slînga — B., 1, 1663, nr. 1 (9.)). Nesemnat.

Mănăstirile zise închinate — B., I, 1863, nr. 5 (12.1). Nesemnat

/'regresul în *România* — B.. I, 1863, nr. 6 (16.1). Netenninat şi nesemnat.

Regimul consular in România — B,, I, 1863, n-rele ; 7 (23.1). 9 (30.1), 10 (2.II), 12 (9.11), 18 (2.1II). Nesemnat.

[Monstruoasa coaliţiune) — B., I, 1863, nr. 15 (20.11). Nesemnat. Vezi ediţia de faţă.

Revista interioară — B., I, 1863. nr. 43 (l.VI).

Memoriu asupra monastiritor *române zise închinate la silitele locuri din Oriinte* — B., 1. 1863. nr. 53 (27.VI). Nesemnat şi neterminat.

Procesul Rosetti — B.. 1, 1663, nr. 99 (8.IX). Nesemnat.

(Voiul *universal]* — B., I, 1863, nr. 119 (3.X). Nesemnat. Vezi ediţia de faţă.

Camera actuală, *mumă vitregă* ' — B., I, 1863, nr. 120 (5,X). Nesemnat. Vezi ediţia de faţă.

Mosaicul coaliţiunii — B„ I, 1863, nr. 121 (6.X). Nesemnat. Vezi ediţia de faţă.

Revista interioară •— B., I, 1863, nr. 149 (16.IX). împotriva ziarului Românul şi a monstruoasei coaliţii.

Coalifiunea si *discursul Domnitoriuiui în Europa* — B., 1, 1363, ne. 157 (25.XI). Nesemnat.

Kirilfa *interioară* — B.. I. 1863, nr 161 (30.IX). Apărarea Unirii.

Revista interioară — B., II, 1864, nr. 209 (2,IV). Susţmeren legii agrare.

[Legea rurală] — B., II, 1864. nr. 210 (5.IV). Nesemnat. Vezi ediţia de faţă.

Revista interioară — B., II, 1864, nr. 211 (9.IV). Susţinerea legii agrare.

Revista interioară — B., II, 1864, nr. 212 (12.IV). Idem.

Hei ista interioară — B. II, '864, nr. 215 (7/19.TV). Idem.

Cestiunea jiroprietăţii fondare — B.. TI, 1864, nr. 219 (16 23 IV). Nesemnat şi neterminat,

închinarea la *banchetul iunimei din Bucureşti dnt ppntru M. S. Alessandru-lon 1* — *B* , 11, 1864, nr. 225 (3/15.V). Reprodusă in *Cullegere...*

Revista interioară — B., II, 1864, nr. 254 (9/21.VIT). • rtepfe • primele alegeri cu aplicarea votului universal.

(Aplicarea legilor] – B., II, 1864, tir. 297 (20.X). Vezi ediţia de laţă.

Presa *in* fiortidma — Tr. C, I (III), 1865, n-rele: 1 (318) 113. IU, 2 (319) 7/19.III. 3 (320) 11/23.111, 4 (321) 14.26. III, Nesemnat si neterminat.

Schimbarea Ministeriului — Tr. C I (III), 1865, nr.]1 1328), 11/23.1 V. Nesemnat.

Ceea ce este acum de făcut — Tr. C, I (III), 1865, nr. 12 (329) 15/27.IV. Nesemnat.

Budgetele — Tr. C, I (III), 1865, nr. 14 (331), 22.IV/4.V. Nesemnat.

Finanţe şi afaceri de Finanţe — Tr. C, I (III), 1865. n-rele : 16 (333) 29.IV/11.V, 17 (334) 2<I4.V. Nesemnat.

I.c.gea rurală — Tr. C. I (III), 1865, nr. 18 (3351 6,'18.V, Nesemnat. •

Causa răului — Tr. C, I (III), 1865, nr. 21 (338) 16/26.V. Nesemnat. •

lîomonia *şi principele său* — Tr. C, I (III), 1865, nr. 31 (348) 20.VI/2.VII. Nesemnat.

Despre vistierie — Tr. C, I (III), 1865, nr. 33 (350) 27.VI9.VII. Nesemnat.

Schimbarea sistemei — Tr. C, I (III), 1865, n-rele : 34 (351) 4'16. VII, 37.(354) 15/27.V1T. Nesemnat.

tn ce am mers înainte şi in ce am dat înapoi? — Tr. C„ I(III), 1865, nr, 36 (353) 1P23.VH. Nesemnat.

Ii ceitiuuea monastirilor zise închinate. *Introditeţiw.ea* Memoriului *din 1 iuniu al d-lui Negri* — Tr. C, I (III), 1865, n-rele: 36 (353) 11/23. VII, 37 (354) 15/27. VII (Bitroducfi*unea suplimentului Memoriului...).* Nesemnat

Rcaeţiune şibposiţiune — Tr. C, I (III), 1865, nr. 39 (356) 22. VI1/3 VIII." Nesemnat.

*Zia>*le auslriace* — Tr. C, I (III), 1865, nr. 40 (357)• 25.VI1/6.VIII. Nesemnat.

Ce sâ *zicem ? şi ce putem să zicem ?* — Tr. C, I (III), 1865, nr. 45 (362) 22,VIII'3.IX. Nesemnat. In legătură cu complotul reacţiunii împotriva Iul Cuza.

O *pronunţare finală* — Tr. C, I (III), 1865, nr. 46 (363) 26.VIII' 7 IX. Nesemnat. în aceeaşi chestiune ca anteriorul.

Progresul — *Tr.* C„ I (III), 1865, nr. 47 (364) 29.VIIiyiO.IX. Nesemnat.

Instrucţiunea şi iarăşi Instrucţiunea — Tr. C, I (IU), 18G5, nr. 49 (366) 3/17.IX. Nesemnat Vezi ediţia do faţă.

„Pe cine nu Inşi să moară nu le lasă să trăieşti" — Tr. C, I (III), 1865, nr. 50 (3671 9/21.IX. ilesemnat. Despre politica nefastă a Austriei in privinţa naţionalităţilor din Ardeal.

Ne irebuieşte pace — Tr. C, 1 (III). 1865, nr. 51 (368) 12 24 IX. Nesemnat. Despre libertatea presei si ziarul condus de autor.

Observaţiuni asupra stării românilor din Transilvania — Tr C, I (III), 1865, nr. 55 (372) 26.IX./B.X. Nesemnat.

Statutul — Tr. C, I (III), 1865, nr. 61 (378) 21.X/1.XI. Nesemnat. Despre Statutul din 2 mai.

Aplicarea *rea a legilor bune* — Tr. C„ I (III), 1865. nr. 65 (382) 11/23, XI. Nesemnat.

Statutul şi iarăşi Statutul — Tr. C, I (III), 1865, nr. 6S (385), 21.IX./3. XII, Nesemnat.

Biai-ura nu stă în a brava legea — Tr. C, I (III). 1865, nr. 73 (390) 9/21. XII. Nesemnat.

Gazetele greceşti în privinţa noastră — Tr. C, I (III), 1865, nr. 76 (393) 19/31.XII. Nesemnat.

Răspunsul d-lui C. A. Rosetti la arlicului său „Dreptate pentru *d. Cogălniceanu"* publicat in „Sentinela română" *de la 6 ianuariu* 1866 — Tr. C, IV. 1866, nr. 4. Nesemnat.

Legalitatea este astăzi mîntuirea noastră — Tr. C IV, 1866, nr. 11 (405) 20.II/4.III. Nesemnat.

Să stăm în legalitate — Tr. C, IV, 1866, nr. 12 (406) 24.11/8,111. Nesemnat.

Domnului *Ion Brătianu la Paris* •— Tr, C, IV, 1866, nr. 12 (406) 24.II/8.III. întreaga serie de scrisori este semnată „Direcţiunea ziarului Trompefta Carpaţilor". Vezi ediţia de faţă.

A doua scrisoare confidenţială către d. Ion Brătirmu la Paris — Tr. C IV, 1866, nr. 407 (27.11 •11.111).

Ziarul „Desbaterile" — Tr. C, IV, 1866, nr. 407 (27.11/11.III). Nesemnat.

Revista interioară ~ Tr. C. IV, 1866. nr. 408 (15.111). împotriva alegerii unui prinţ străin.

A treia epistolă, con-fidenfială d-lui Ion Brătianu *la Paris* —, Tr, C, IV, 1866, nr. 408 (15.111).

COTicessiuîiiZe — Tr. C. IV, 1R66, nr. 409 (18.111). Nesemnat.

O simplă teorie — Tr. C, IV, I860, nr, 409 (18.1(1). Nesemnat

A patra scrisoare confidenţială d-lui loan Brătianu la Paria — Tr. C, IV. 1866, nr. 410 (23,111). Vezi ediţia de faţă.

Răspum la scrisoarea d-lui Sevdalin la domnie — Tr. C, IV, 1866, nr. 413 (5.IV). Nesemnat.

Pi *incipicic* ziarului *„Romanul"* — Tr. C, IV, 1866, nr. 413 (5.IV).

Profesiune, d?. credinţă — Tr, C, IV, 1866, nr. 414 (19.1V). Reprodusa în nr, 416 (27.IV).

Unirea şi principe străin — Tr. C, IV, 1866, nr. 414 (19,IV). Nesemnat.

Le.alitalea ziarului „Românul" — *Tr. C,* IV, 1866, nr. 416 (27.IV). Nesemnat. Mărturii interesante asupra luptei sale pentru realizarea unirei.

Siiuafiiinea — Tr. C„ V, 1866, nr. 417 (3.V). Nesemnat. Polemică cu ziarul Românul şl cu partizanii împrumuturilor străine.

Nu *are deloc a face unirea cu* principele străin — Tr, C, IV, 1866, nr. 418 (6.V). Nesemnat.

Ce înţelegem noi « intra în legalitate — Tr. C, IV, 1866. nr. 419 (10.V).

Ce este *şi cum va jace* adunarea aceasta — Tr. C, IV, 1866. nr. 419 (10.V).

N-au drept la domnia ţărei citi au iscălit plebiscitul — Tr. C„ IV, 1866, nr. 419 (10.V).

fmpămîn-temrea principelui *de Hohenzollern* — Tr. C, IV, 1866, nr. 419 (10.V). Vezi ediţia de faţă.

arestările fucute *în Bucureşti* — Tr. C. IV, 1866, nr. 419 (10.V). Nesemnat.

IVmelia actuful *din 1 mai* — *Tr.* C, IV. 18%', nr. 420 (16.V). Nesemnat,

Legile şi miniştrii — Tr. C. IV. 1866, nr, 423 (27.V). Nesemnat.

Fistologia *stalului nostru* — Tr. C, IV, 186C, nr. 424 (31.V). Nesemnat. Susţine încurajarea industriei si comerţului autohton.

Citeca idee — Tr. C, IV, 1866, nr. 433 (5. VII). Nesemnat.

Finanfele — Tr, C, IV, I860, nr, 436 (15.VII), Nesemnat.

Barbaria trecutului şi civilisaţiunea presintelui nostru — Tr. C, IV, 1866. nr. 440 (29. VII).

[Scrisoare *de răspuns unor locuitori din lanca-Romanaţi]* — Tr. C. IV, 186G, nr. 440 (29.VH).

[Scrisoare de răspuns către C. Borănescu]' — *T:* C, IV, 1866, nr. 441 (l.VIII).

Legile ți miniștrii — Tr. C, IV, 1866, nr. 450 (13.IX). Nesemnat. Vezi ediția de față.

Gestiunea României la Constantinopole — Tr. C, IV, 1866, nr. 456 (4.X). Nesemnat.

Către Colegiul III bucureștean — Tr. C, IV, 18C6, nr. 460 (1S.X). Propune formarea unei grupări politice centriste, lâ care va renunța foarte repede.

Situațiunea politică — Tr. C, IV, 1866, nr. 461 (9/21.X). Nesemnat.

Anunciu — Tr. C, IV, 1866, nr. 466 (26.X/7.XI). în urma celor petrecute Ia întrunirea de la Slâtineanu, cînd n-a fost lăsat să vorbească, anunță o nouă conierință politică.

Amicii *Constituțiunii* — Tr, C, IV, J866, nr. 469 (13/25.XI). Nesemnat.

Articul de fond — Tr. C, IV, 1866, nr. 470 (20.XI/2.XTI). Nesemnat.

Datele politici — Tr. C, IV, 1866, n-rele : 471 (24.XI/6.XII), 472 (27,XI/9,XI1), 473 (1/13.XII), 475 (8/20.XII) si 1867, nr. 484 {15/27.1.). Nesemnat și' neterminat. Mersul evenimentelor politice după 1821.

l'înă cind tot „de urgență" ? — Tr. C, V, 1807, n-rele : 482 (5/17.'.) și 483 (12/24.1). Nesemnat.

Propaganda religioasă străină — Tr. C, V, 1867, nr. 484 (13 27.1). Semnat : Un abonat.

Jwumlntul este el numai un mijloc de a specula benejiciele ce ar resulta din, contractarea lui? — Tr. C, V, 1867, nr. 484 (15/27.1). Semnat: Un abonat.

Banii lui Anuș — Tr. C, V. 1867, nr. 488 (29.I/10.II). Semnat: Un abonat,

[Scrisoare către redacție] — Tr. C, V, 1867, nr. 489 (2/14.II). Semnată : Un abonat. în legătură cu Academia.

[Scrisoare căire *redacție]* — Tr. C, V, 1867, nr. 490 (5/17.II). Semnată : Un abonat. Critică adusă ziarului Românul.

/Scrisoare către *redacție]* — Tr. C, V, 1867, nr. 491 (9/21.II). Semnată : Un abonat.

Discursul Iui *Cesar Bolliac. in Adunarea Legislativă la deschiderea discussiunii generale asupra budgetului Cultelor si Instrucțiunii Publice* — Tr. C, V, 1867, nr. 491 (9/21.11).

Protestarea deputatului *Bolliac tn contra proiectului de lege de percepțiune* — Tr. C, V, 1867, nr. 49S (20,11).

Epistola către primul ministru d. Costache Cretzulescu — Tr. C, V, 1867, nr. 500 (12/24.111).

Concesiunea *drumului de Jer* — Tr. C, V, 1867, nr. 562 (19/31.111). Nesemnat.

[Scrisoare către *redacție]* — Tr. C, V, 1867, nr. 502 (19/31.111). Semnată : Un abonat.

Asupra titlurilor *în România* — Tr. C, V, 1867, nr. 504 (26.111/ 4,IV). Nesemnat.

De.Urucfiunea *averilor statului* — Tr. C, V, 1867, nr. 504 (26.111/ 4.IV). Nesemnat.

[Discurs în Cameră asupra proiectului de. lege pentru taxarea băuturilor spirtoase] — Tr. C_, V, 1867, nr. 506 (2/14. IV).

.Diseursu! deputat ului d, *Bolliac în cestiunea manetei naționale* — Tr. C, V, 1867, nr. 507 (6/18.IV.).

Națiunea a lipsit guvernului sau guvernu a lipsit națiunei? — Tr. C, V. 1867, nr. 515 (7/19.V).

Unirea — Tr. C. V, 1867. nr. 517 (14/26.V). Semnat „Un bucureștean în Iassy".

fiscursiune *prin țeară* — Tr. C, V, 1867, nr. 520 (28.V/9.VI). Nesemnat.

Roșii liberali in contra bulgarilor — Tr. C. V, 1867, nr. 521 . (1/13.VI). Nesemnat.

.P.raiianida — Tr. C, V, 1867, nr. 522 (4..T6.VI). Semnat C. B.

II luniu 1848 — Tr. C, V, 1867, nr. 523 (11/23.VI). Nesemnat.

i*Scrisoare către redacție]* — Tr. C, V, 1867, nr. 523 (.11/23.VI). Semnată : Un abonat.

-Ciocoi *și burtă-verde* — Tr. C, V, 1867, nr. 526 (22.VI/4.VII). Nesemnat.

.Imposite — Tr. C, V, 1867, nr. 530 (6/18.VII). Nesemnat.

Li^erJatea — Tr. C, V, 1867, n-rele 530 (6/18.VII), 536 (27.VII/ 10.VIII). Nesemnat. Vezi ediția de față.

•*Cinismul* — Tr. C, V, 1867, nr. 534 (20. VII/3.VIII). Nesemnat.

învățămîntul public — Tr. C, V, 1867, nr. 536 (27.VIU10.vni). Nesemnat, Vezi ediția de față.

.Birurile și meseriașii — Tr. C, V, 1867, nr, 544 (23.VITU4.IX). Nesemnat.

Revoluțiunea in permanența — Tr. C, V, 1867, nr. 545 (25.VIII/ 6.IX). Nesemnat.

„Situnfiunea — Tr. C, V, 1867, nr. 546 (28.VIII/9.IX). Nesemnat.

Paza legilor — Tr. C, V, 1867, nr. 552 (17/29.IX). Nesemnat.

(Fără titlu) — Tr. C. V, lflu7. nr. 502 (22 X/3.XU Protest adresat iui C. *A.* Rosetti.

D-fprc apetit la țearti — Tr. C, V. 1867, nr. 570 (9/21. XI). Nesemnat.

Teoria majorităților — TrC.. V, 1807, nr. 575 (21.X1/3.XID.

Iubiți cetitori — Tr, C, V, 1967. nr. 579 (30.XI,'12.XII). Reprodus cu titlul Iwbifi alegatori în nr. 583 (16/22.XII). Manifest electoral.

[Scrisoare către tineretul studios din București, care la apărat în timpul alegerilor; — Tr. C, V, 1867, nr. 584 (16/28.XB).

Alegerile sub diferite guverne — Tr. C, V, nr. 585 (21.XII 1867/ 3.1.1868). Nesemnat.

Averea statului — Tr. C, VI, 1868, nr. 595 (20.I/1.II). Nesemnat.

Țeara lui Gulliu>er — Tr. C, VI, 1868, nr, 593 (20.3 1.11). Nesemnat.

Instrucțiunea publică — Tr. C, VI, 1868. nr. 596 (23.I'4.II). Nesemnat.

Cloșca *cu puii de aur* — Tr. C, VI, 1863, n-rele: 598 (30.I/1UI), MM («/IB.II). tin? (10:22.11). Nesemnat. Acuzații aduse lui I. Britianu pentru nerespectaiea monumentelor istorice și arheologice.

.^'ruiytrii în *fața Națiunii* — Tr. C, VI, 1868. nr. 597 (27.1'B.II). Nesemnat.

Drumul *de fer in România* — Tr. C, VI, 1868. nr. 600 (6/18.11). Nesemnat.

Articul dc tind — Tr. C„ VI, 1868, n-rele: liOl (8'20 ll) și 603 (20,11 3.I1I).

flforierafii — Tr. C, VI, 1868. nr. 604 (15/27.11). Nesemnat.

Drumuri *de Ier* — Tr C. VI. 1868, nr. 609 (2g.II/9.III). Nesemnat, împotriva concesiunilor.

Ceea asupra .vitua(iurtei — Tr. C„ VI, 1863, nr. 612 (7,19.111). Nesemnat. Vezi edilia de față.

Ideele și oamenii din 2S4S și cei astăzi la pulere — Tr. C,, VI, 1868, nr. 615 (14 26.111). Nesemnat. Vezi ediția de lațâ.

Cum s-Qr moi P«!l»O Itni.îli *lucrurile* " Să mi mat fie președinte *de* cabinet — Tr. (', VI. 1868, nr. 617 (21.IIt3.iV) resemnat.

Compania prusiana — Tr. C, VI, 18t*8. nr. 621 (7.19.IV). Nesemnat.

Rartitul naționale — Tr, C. Vf. 1868, nr. 627 (28.IV 10.V) Nesemnat.

C'onjiscare *de avere* — Tr, C. VI, 1868, nr. 623 (2/14.V). Protest împotriva actelor sâvirșite dc I. Brătianu in calitatea sa de ministru de interne

Ji'o.'ii și albii — Tr.C, VI, 1868, nr. 637 (2/14.VJ). Nesemnat.

libertatea individuală față cu exigențele societății — Tr.C, VI, 1868, n-rele: 639 «2/24.VI), 640 (16/28.VI), 641 (20.VI/1.VH), 642 (23.VI/4.Vil). Nesemnat și neterminat.

in }ața urnei electoiale — Tr.C, VI, 1868, nr. 645 (4/16.V11;, Nesemnat.

Senatul actual — Tr.C, V[, 1868, n-reIc: 648 «4/26.VII) si 649 (18/JO.VII). Nesemnat.

Torta *unui stal* — Tr.C. VI,]8<i8, nr. 655 (11/2",\T1I). Nespjnnat.

Toriurele *îngrozitoare* — Tr.C, VI, 1868, 15.IX ; continuat și terminat în 1874, nr. 1156 (24.X).

Voim armarea serioasă a. țării — Tr.C, VI, 1868, nr. 664 (12/24.IX). Nesemnat.

Oposițiunea Trompettel — Tr.C, VI, 1B6B, nr. 680 (10/22.XI). Nesemnat,

Patriotismul *Roșiilor* — Tr.C, Vi,]868, nr. 685 (28.XI/10.X1I). Nesemnat.

.Situafmnea — Tr.C, VII, 1869, nr. 700 (26.1,7,11). Nesemnat.

Discursul deputatului *Bolliac asupra telegrafelor și poștelor* — Tr.C,, VII. 1869, nr. 728 (23.V/-1VI).

Crisa ministeriale — Tr.C, VII, 1869, nr. 731 (1/13.VI). Nesemnat.

Să ne cunoaștem mai bine — Tr.C, VII, 1869, nr, 732 [5/17,VI). Nesemnat. împotriva concesiunilor acordate străinilor; susține dezvoltarea comerțului și a Industriei prin mijloace proprii.

1>. Dimitrie Ghica și jurnalul „Românul" — Tr.C, Vil, lfl69, nr. 738 (2t>.VI/9.VII). Nesemnat.

Koseto-Brătiaivji — Tr.C, VII, 1869, nr. 749 (3/15.VIII). Nesemnat.

Jară *se ivește coalițiunea* ~ Tr.C. VII, 1869, nr. 761 (18/30.IX). Nesemnat. Vezi ediția de față.

încă un document yentru *pai*riofismul Roșiilor — Tr.C, Vij, I860, nr. 763 (25.IX/7.X), Nesemnat.

Comariljo — Tr.C, VIT, 1869, nr. 779 (23.XI/4.XII). Nesemnat. Vezi ediția de față.

Ce mai cer Roșii și ce cerem noi — Tr.C, VII, 1869. nr. 783 H1/23.X1IÎ. Nesemufll.

-oajjte urci *împliniți* — Tr.C, VIII, 1870, nr. 788 (8.1).

Consilii guvernului — Tr.C, VIII. 1870. nr. TPS

Fi-va adevărat: — *Tr.C.,* VJ1I, 1870. itr. 810 (22.HI/4.IV). Nesemnat. Protest impotrha pregătirii unor legi pentru iagrădtrea presei.

Discursul deputatului Bolliac din şedinţa de la 13 martin !$~0— Tr. C. VIII, 1870, nr. 811 <2C.IIL/8 IV}.

l.a mii! — Tr.C, VIU, 1B70, nr. 8ir> (19.IV1.V). Nesemnat. împotriva concesiunii Stroussberg,

Politica română — Tr.C, VUI, 1B70, nr. 837 (9./21.VII).

Iarăşi politico româna — Tr.C. VIII, 1B70, nr. 841 (26.VII/7.VIII). Nesemnat.

Să îmbărbătăm poporul dară să nu-1 amăgim — Tr.C, VIII. 1870. nr. 841 (26.VI1 .'7.VIII). Nesemnat.

Răscoala din Ploeşti — Tr.C, VIII, 1870, nr, *Sij* <i:;,'2ă_V[H).

Republica din Ploeşti — Tr.C, VIII, 1870, nr. 846 (20.VIII.T.IX).

Monarhia a proclamat *Republica* — Tr.C, Vm, 1870, nr. 848 (27.VIII/8.IX).

Ucflecţiuni — Tr.C, VIII, 1870, nr. 850 (3/15.IX).

Cn>e ar .fi *desnoăămîntul* — Tr.C., VIII, 1870, nr. 851 (G/18.1X).

Primarul *Capitatei* — Ti.C, VILI, 1670. nr. 370 (I5/27.X1). Nesemnat.

Experienţa în cinci ani — Tr.C.. VIII, 1870, nr. 878 (13/25.XII). Nesemnat.

N,.itl minister — Tr.C. VIII. 1670. nr. 880 (24.XH 1870/5.1.1871). Nesemnat.

.11 9-lea *an al Trompettei* — Tr.C, IX, 1871. nr. 881 (1/13.1).

Constituţionalism — Tr.C, IX, 1871, nr. 895 <28.il/12.III). Nesemnat.

[Scrisoare către *redacţie}* — Tr.C, IX, 187J, nr. 894 (25.11/9.110- Râspunzînd nemulţumirilor lui N. B. Locusteanu pentru cenzurarea unui articol, tace mărturii interesante asupra parlamentarismului şi a propriei activităţi.

Afacerea zisă Strusherg — Tr.C, IX, 1871, n-rele; 896 (4/16.III) şi 898 (14/26.111). Nesemnat.

Talent decăzut. Perfidia rafinată — Tr.C, IX, 1871, nr. 897 (7:19.111). Nesemnat. Adresat lui I. Brătianu.

Ministerul actuale — Tr.C, IX. 1871, nr. 899 (18/3D III). Nesemnat.

CoafîfiMneo în *desperare* — Tr.C. IX, 1871, nr. 903 (8/20.1V). Nesemnat.

Alegerile — Tr.C, IX, 1871. nr. 909 (2/14.V). Nesemnat.

R.-suliatttl utcge>'dor — Tr C, IX, 1871, nr. 910 (13/25.V). Nesemnat.

-Scrisoare descinsa '.pre *ruspuns la scrisoarea* domnului Dumitru *p.ratianu. Cane alegători* — Tr.C, IX, 1871, pv. 913 (33.V.4.V1).

.' cihri'-ci *t.e sticlărie L:* .taina cu *materia!* pram *din Romania* — Ti-C, IX, 1P.71. r.r. «2ft (18 3D.VU)

[Scrisoare către redacţie] — Tr.C,]X, 1871, nr. 931 (8/20.VHI). Semnată : *Un* abonat.

[Scrisoare către redacţie; — Tr.C, lX, 1871, nr. 933. Semnată: l'n abonat.

Răspuns la jurnalul „Telegraphul" de vineri — Tr.C, IX, 1871, nr. 942 (26.1X/8.X).

Monasti'ile Brincoveneşti — Tr.C, IX, 1871, nr. 942 (26.1X/8.X).

l'iscursul d-lu: Bolliac din şedinţa tic la 13.25 — Tr.C, IX, 1871, nr. 954 (19/31.XI11.

înalta Curte de Casaţie şi de Justiţie — Tr.C, X, 1872, nr. 962 (23.1/4.11).

Monopoluri — Tr.C, X, 1872. nr. 1M7 (3/15.VIII).

Zahăr şi hirtie — Tr.C, X, 1872, nr. 1008 (6/1B.VIII).

l'imcţionarii statului *rău plătiţi* — Tr.C., X, 1872, nr. 1010 CO. VIII/LIX).

Scrisoare — Tr.C, X. 1672. nr. 1025 (5/16.XI).

Terorismul *în teatru* — Tr C, X, 1872, nr. 1927 (16/28.XI). Nesemnat.

Alta e boieru, nlla e ciceoiu — Tr C, *X,* 1872, n-rele : 1031 <3G.XI/11.XII), si 1032 (3/15.XII). Nesemnat.

Armata — Tr.C, X, 1872, nr. 1035 (17/29.XII). Nesemnat.

Creditul *funciar român* — Tr.C, XI, 1873, nr. 1061 (15/27.1V) Semnat C.B.

Slrăbâlarea unor *jurnale* bucurestcue — Tr.C, XI, 1873. nr. 1061 (15 27.1V) Semnat C.B.

(Fără titlu) — Tr.C, XI, 1873, nr. 1066 (20.V/1.VI). La moartea lui Cuza-vodâ.

Noi şi voi — Tr.C, 1873. nr. 1067 (27.V/8.VI) Semnat CB.

•funcţiunile şi independenţa — Tr. C, XI. 1873, nr. 1076 (22.VII/3.VÎII). Semnat C.B.

Biserica *română* — Tr.C, XI, 1873, nr. 1076 (23.VII/3.VIII). Semnat CB.

Conflictul între Municipalitate şi Poliţie — Tr.C, XI, 1873, nr. 1077 (29.VII/10.VI1I). Semnat C.B.

Adevăratul patriotism — Tr. C, XI, 1873, nr. 1078 <5/17.VIII). Semnat C.B.
Jurimlhtica la noi — Tr.C, XI, 1873, nr. 1078 (5/17.VIII). Semnat C.B.
Dragostea *ungurească* — Tr.C, XI, 1873, nr. 1081 (26.VIII/7.IX). Semnat CB. Adept al înţelegerii dintre unguri şt români.
Răspuns la o acuzare neîntemeiată ce se }ace „Trompettei Carpaților" — Tr.C, XI, 1873. nr. 10B2 (2.IX).
Iarăşi monopolul tutunului — Tr.C, XI, 1873, nr. 1086 (30.IX).
Monopolul tutunurilor — Tr.C, XI, 1873, nr. 1088 (14.X).
Sgomotele despre minister — Tr.C, XI, 1873, nr. 1088 (14.X). Semnat C.B.
Despre asociațiuni — Tr.C, XI, 1873, nr. 1090 (28.X). Semnat C.B.
Armarea — Tr.C., XS, 1873, nr. 1090 (28.X).
Toți suntem buni pentru că toți suntem răi — Tr.C, XI, 1873, nr. 1091 (4.XI). Semnat C B.
Răspuns la articulul *„Confesiune" de d-nu Dimitrie Brătianu* — Tr.C, XI.1873, nr. 1097 (16.XH)
Cfcifanfia — Tr.C, XI, 1873, nr. 1098 (23.XII).
Legea comunală — Tr.C, XII, 1874, nr. 1101 (10.1). Semnat C.B.
Serviciu Titufual — Tr.C, XII, 1874, nr. 1101 (10.1). Semnat C.B.
„Trompetta" si Rosetti satisfăcuți — Tr.C, XII, 1873, m-, 1101 (10.1). Semnat C.B.
Luptele religioase — T,C, XII. 1874, nr. 1101 (10.1). Semnat C.B.
Nu *legile ci* aplicarea legilor *ne lipseşte* — Tr.C, Xtl, 1874, nr. 1103 (17.1), Semnat C.B. Articol caracteristic si grăitor chiar prin titlu pentru poziția adoptată acum de Bolliac.
Legea comunală — Tr.C, XII, 1874, nr. 1104 (20.1). Semnat C.B.
Două vapoare romane pe mări — Tr C, XII, 1874, nr. 1106 (27.1). Semnat C.B.
O nouă mîrşărie austriaca — Tr.C, XII, 1874, nr. 1106 (27.1). Semnat C.B.
Port la Marea Neagră — Tr.C, XII, 1874, nr. 1113 (24.11). Semnat CB,
Legea comunală în aplicarea ei în Bucureşti — Tr.C, XII, 1874, nr. 1131 (23. V).
Starea creditului si a fiîionfelor fării — Tr.C, XII, 1874, nr. 1156 (24.X). Semnat C.B.

Jurnalele «umoristice ale Roşiilor – Tr.C, XII, 1874, nr. HSf (24 X). *Scc.mfit* C.B.
Constitufiunea şi Legea *comunală* — Tr.C, XII, 1874, nr. 1165 (28.X1).
Discursul d-Iui *Bolhac* — Tr.C, XIII, 1875, nr. 1173 (5,1). Protest împotriva reducerii hugetului instrucțiunii publice.
Complectare — *Tr.C ,* XIN, 1875, nr. Î2D7 (13.VII).
Instrucțiunea publică — Tr.C, XIII, 1875, nr. 1209 (27.V11). Semnat C.B.
Politica noastră — Tr.C, XIII, 1875, nr. 1216 (14.IX). Vezi ediția de lață.
O nouă minciună a ziarului „Românul" — Tr.C., XIII, 1875, nr. 1217 (21.IX). Semnat C.B.
Alegerile *viitoare* — Tr.C, XIV, 1876, nr. 1232 (II,I). Nesemnat.
.tfunicipalitatpa — Tr.C, XIV, 1876, nr. 3232 (11.1). Semnat C.B.
Ditcursui *d-lui* Ccsar *Bolliac, rostit in şedința Camerei de la 27 ianuarie, asupra art. 18 din legea instrucțiunii* publice — Tr.C, XIV, 1876, nr. 1235 (UI).
Revista politică — Tr.C, XIV, 1876, nr. 1238 (22.11). Nesemnat. Critica Junimii şi a lui Maiorescu în legătură cu atitudinea politică.
Discursul d-lui Cesar Bolliac rostit *asupra* împrumuturilor *Strat* î-i *şedința dc la L'5 februarie* — *Tr.C,* XIV, 1876, *nr.* 1239 (29.11).
[Despre Constituție) — Tr.C, XIV. 1876, nr. 1246 (1B.IV), Nesemnat. Apare ia „Revista politică". Vezi ediția de față.
Verbe ..conserrator" la noi — Tr.C, XIV, 1876, nr. 1249 (9.V). Nesemnat.
C'If'ă *delegații Colegiului IV electoral din* Vlaşca — Tr.C, XIV, 1876, nr. 1252 (30.Vi. Profesiune dc credință.
Hoția, temelia Romei — Tr.C, XIV, 1870, nr. 1258 (18VII). Semnat C.B. împotriva hoției în stat.
Ce *a făcut Rosetto-Brătianu* — Tr.C, XIV, 1876, nr. 1272 (2.XII). Semnat C.B.
Articul pre.ca.rsor — Tr.C, XIV, 1876, nr, 1273 (9.XII). Semnat C.B.
Cestiunea budgetelor — Tr.C, XIV, 1876, nr. 1277 (24.XII). Semnat C.B.

IV. ARHEOLOGIE. ISTORIE

A

MEMOIRES POUR SERVIR A L'HISTOIRE DE LA ROUMANIE (PROVINCES DANUBIENNES) *par Cesar Bolliac. Premier memoire;* TOPOGRAPHIE DE LA ROUMANIE, Paris, Just Rouvier, libraire-cditeur,1856, 112 pag.

CĂLĂTORIE ARCHEOLOGICÂ IN ROMANIA. *Fragment,* Bucureşti, Imprimeria Jurnalului „Naţionalul", 1861 (pe coperta Interioară : 1858). 80 pag.

EXCURSIUNE ARCHEULOGICĂ DIN ANUL 1869, Bucureşti. Typ. Naţională, 1861, 74 pag. Vezi ediţia de faţă.

B

Călătorie archeologică in România — Naţionalul, I, 1858, n-rele: 57 {26.VI). 60 (7.VII), 62 (14.VII). 63 (17.VII), 64 (21.VII), 67 (31.VH). 70 (1î.VIII). Neterminat. Reprodus în volum în 1861.

Despre duci — R, II, 1S58, n-rele : 55 (|4'26.V11), 58 (24.yil/5.VIII). Neterminat. Reprodus şi continuat, fără a fi terminat, în B., I, 1862, nr. 1 (15.XII), 1863, n-rele: 2 (LI), 3 (3-1), 4 (9.1), 5 (12.1), *G* (16.1).

Cercetări *prin* momistiri _ R., V, 1861, n-rele : 242 (JO.VIII), 246 (3.IX). Rapoarte. Interesante date asupra propriei sale activităţi în domeniul arheologiei.

Topografia României — B., II, 1864, n-rele : 278 (3/15.IX). 279 (5,'17.IX), 280 (8/20.IXI, 282 (12/24.IX), 284 (19.IX./1.X), 286 (24.IX/6.X), 291 (6.1B.X), 294 (13 25.X), 29£ (17/29.X). Traducerea volumului in limba franceză din 1856.

Numismatica — Tr.C. VI. 1868, nr. 651 (25.VII/7.VIII). Reprodus în nr. 652 f28.VII/9.V[[I).

Archeologia şi Numismatica — Tr.C. VII, 1869. nr. 399 (23.IM.U).

Archeologia. O descoperire noua — Tr.C, VII, 1869, nr. 737 (23.VI/3 .VII). Rapoarte.

Archeologia. Cetatea Tinosul — Tr.C, VII, 1869, nr 739 (29.vrm.vii).

Archeologia — Tr.C, VI], 1869, nr. 745 (20.V1.2VII). Relatarea cercetărilor de la Celei, trimisă chiar do la locul cercetărilor.

[Relaţiune către ministrul Cultelor şi instrucţiunii publice) — Tr.C, VII, 1869, nr. 732 (17/29.VHI) Semnată în calitate de preşedinte al Comitetului arheologic.

Archeologia. .41 doilea *sarcofagiu* — Tr C. Vil, 1869, nr. 752 (17/29.VIU).

Archeologia — Tr.C, Vil, 1869, nr. 758 (8/2U.IX). Relnţiunecătre ministrul Cultelor şi instrucţiunii publice. Reprodusă în broşura £j:cursiune archeoîoyieă *din anul* 1869. Vezi ediţia de faţă.

Archeologia. Peştera de la Obirsia *lalomiţei. Peştera cu Oalele. Comoara din Cumpăna* Ctocîilduliii. Valea Caselor *şi Mormintele de 2>re Yulcana mare* — Tr.C. VIII, 187D, nr. 846 (20.VIII/1.1X). Vezi ediţia de faţă.

Piscul Crossani — Tr.C, VIII, 1870, nr. 860 (11/23.X).

Archeologia. .Vumismatica — Tr.C, IX, 1871, nr. 893 (18.11/2.111).

Comorarii *şi archeologia* — Tr.C, IX, 1871, nr. 928 {18/30.VI1). Raport către Ministerul Cultelor.

Archeologia — Tr.C, IX, 1871, nr. 939 (9/21.IX), Relatarea descoperirilor din excursia făcută intre 28 iulie—31 august 187].

A'unti.îmatica – Tr.C, IX, 1871, nr. 912 (26.IX.E.X).

Archeologie. Ceramică — Tr.C., X, 1872, nr. 965 (2,14.11).

Arrheologie. Domnilor membri ai Comitetului archeologie *din Bucureşti* — Tr.C, X, 1872, nr. 1010 (2'l.VIII/l.IX). Raport.

Archeologia. Usui fumatului din *timpii preistorici.* — Tr.C, XI, 1873, nr. 1045 (4/16.11).

Archeologia — Tr.C. XI, 1873, nr. 1054 (11/23.111). Răspuns la articolul iui Al. Odobescu *Fumuri archeologice scornite din* lulele preistorice

Archeologia — Tr.C. XI, 1873. nr. 1059 (1'13.IV).

Archeologia — Tr C, XI, 1873, nr. HUi6 120.V/I.VI).

Cîmpul morfilor cic la *Zimnicea* — Tr.C., XII, 1874, nr. 1137 (20.VI).

[.Scrisoare câire *Const. Esarcu]* — Tr.C, XIV, 1876, nr. J231. Reprodusă in nr. 1233 (I8.I),

Ceramica preistorică a Daciei. Vodastra — Tr.C, XIV, 1876, nr. 1255 (27.VI).

Arheoloote — Tr.C. XIV, 137î>, nr. 12iî] (29.VHI;. Raport calic ministrul Cultelor si instrucţiunii publice.

V. EDITH POSTUME

MEDITAȚII ŞI POEZTI. Cu r. prefață de Petre V. Ilanes, Bucureşti, Minerva, 1915,

OPERE ALESE. Studiu introductiv de Victor Adrian, Bucureşti, Editura de stat, colecția ..Clasici români", 1950.

DESPRE LITERATURA, Bucureşti, Editura de stat pentru literatură şi artă, colecția -Mica bibliotecă critică", 1954.

POFZII, Bucureşti, Editura Tineretului, colecția ‚BiO!ioteca şcolarului", 1955.

OPERE. voi. 1—II. Ediție, note şi bibliografie de Andrei Rusu. Cu o introducere de George Munteanu. Bucureşti, Editura de stat pentru literatură şi artă, colecția „Clasicii români", 1956.

•POEZII ŞI ARTICOLE. Ediție îngrijită si prefață de Virgiliu Enp. Bucureşti, Editura Tineretului, colecția „Biblioteca şcolarului", 1957.

PAGINI ALESE. Ediție îngrijită de Andrei Rusu. Cu o prefață de George Munteanu, Bucureşti. Editura de stat pentru literatură şi artă, colecția „Biblioteca pentru toți", *Vioi).*

PAGINI ALESE. Ediție îngrijită de Andrei Rusu. Prefață şi note de Viorica lluber. Bucureşti, Editura Tineretului, co'ecția „Biblioteca şcolarului", 1961.

V/. REFERINȚE ŞI SCRIERI CRITICE DESPRE BOLLIAC

I. E l i a d e : *Demnul Sursailă autorul.* în „Curier de ambe sexe", period II, 1339, p. 375—385. Reprodus în I. Heliade Rădulescu : Opere, vol. III. Ediție critică de Vladimir Drimba, Bucureşti, Editura Minerva, colecția „Scriitori români", 1975, p. 40—51.

J. A. V a i l l a n t : *La liiterature,* în voi. *La Roumanie,* Paris, Ai-Uius Bertram!, Editcur, 1844, tome III, p. 290—203.

LI. H e l i a d e R ă d u l e s c u] : *„Poesie nouă",* în ..Curier românesc", XVI, 1844, nr. 80, p. 320. nesemnat.

[I. H e l i a d e R ă d u l e s c u] : *Poesie. In* „Curier românesc-', XVII, 1845, nr. 2, 5 ian., p. fi—8, nesemnat. Republicat în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", VIII, 1845, nr. 7, p. 51—53.

D. B o l i n t i n e a n u : De *In* lilteiature *roumaine et de la langue,* in voi. *f-es* Princi*pautes Roumaines,* Paris, De Soye et Bouchet, 1*mp*rimeurs-I.ibraires, 1854, p. 51—52.

* ' * [Recomandarea lui Bolliac pentru alegerile In Divanul adboc], in „Secuiul", I, 1857, nr. 68, 9 sept.

V. B o e r e s c u : [Despre lucrarea lui Bolliac, *Topographie de la* TJoumartieJ, in „Naționalul", l. 1858, nr. 31, p. 118.

I. G. V a l e n t i n e a n u : *Biografia oamenilor ma>i scrisă de un om mic,* Paris. 1859, p. 33—37.

I. H e l i a d e R ă d u l e s c u : *Aproposito de D. Sarsailă,* in *Colecție de brebenei şi viorele.* Bucureşti, 186'\ p. 27—36. Reprodus in I. Heliade Rădulescu: Opere, voi. Iii. ed. cit., p. 262—270.

JG. S i n n] : C. *Boliac,* in Pieiadn jjoejiFor români, la rubrica „Convorbiri literare", in „Revista Carpaților", tomul II, !3S1, 15 sept . p. 341.

II. H e l i a d e R ă d u l e s c u J : *IPamfiet],* in „Proprietarul român", I, 1861, nr. 53, 23 nov., p. 112, semnat cu pseudonimul G Prebineanul. Reprodus în I. Heliade Rădulescu : *Opere.* vol. III, ed. cit., p. 292—293.

A r u n e P u m n u l : [Biografie Bolliac si reproduceri de poezii], în „Lepturariu rumănesc", Viena, 1864, tom. IV, partea 1, p. 291,

T i t u M a i u r e s c u : O cercetare *critică* asupra *poeziei române de la 1S67,* in „Convorbiri literare", I. 1867, n-rele 1—5. 7__8, 1 martie — 15 iunie, cu titlul *Despre poezia româna;* în broşură, in acelaşi an, Iaşi, Junimea, 1867 ; în Critice, I, St-cec. 1892, şi edițiile din 1908, 1915. Reprodu* în Titu Maiorescu : *Opere,* I. Ediție, note, variante, indice de Georgeta Rădulescu Duljjheru şi Domnica Filimon. Studiu introductiv de Eugen Todoran, Bucureşti, Editura Minerva, colecția „Scriitori români", 1978, p. 54.

C. D. A r i c e s c u : *D-nu Bolliac, candidat de dreptu al pârlitei naționale la alegerile de deputați.* In „Trompeta Carpaților'", V, 1867, nr. 579, 30 nov. Apărut şi în broşură separată in acelaşi an.

* ' " *Ntititie diverse,* în ..Arciiivu pentrvi filologia şi istoria". Editor T. Cipariu. Blasiu, I860, nr. XXV, 25 mai, p. 50-!.

Titu Maiorescu: *Direcţia nouă in poezia şi proza* ••/jm-i'tă, *m* ,.Convorbiri literare". V, 187), n-reie 6, 13, 14. 15 'nai, 1 sept., 15 sept., şi VI, 1872, n-rele 6, 7, 1 sept., 1 cel. ; in *Critice,* 1874, apoi in edi(iile din 1892, inOfl, Iftlă. Heucdus în Titu Maiorescu: Opere, I, *ed. cit,* p. JfSG.

Al. Odobescu: *Fumwi archeologice scornite din lulele preistorice,* in „Columna lui Traian", Bucureşti, IV, 1873, m\ 4, 15 febr. : în broşură, cu titlul *Fumuri archeologice scornite <Hn lulele preistorice de un om care nu fumează,* Bucurpştî, 1873. Reproduc In A. I. Odobescu : *Opere,* vol. II. Ediţie îngrijită, cu glosar, bibliografia scriitorului .şi studiu introduetu dc Tudor Vjanu, Bucureşti, Kditura de_ stat pentru literatură şi artă, 1955, p. 107—118.

C. D. Aritescu • *Con-spondinţa* irrreiă fi *arte inedite ale capilor revoluţiunii române de ta 1&4S,* Bucureşti, 1873—1875, Broşura I. p. 57—59, 72. 01; Broşura It, p. 77—90; Broşura III, p. 112—IT4.

1. L. Caragiale; *Istoria unei epigrafe,* în „Ghimpele", 1R74, 10 iunie, cu semnătura Cor. Reprodusă în]. L. Caragiale: Opere, vol. IV. *Publicistică.* Ediţie critică de Al. Rosetti, Şcrban Cioeulescu. Lîviu Călin. Cu n introducere de Silvian losifescu, Bucureşti, Editura pentru literatură, llfij, p. 113.

A. 1. Odobescu; *Pscudo-cyncgeticos. Epistolă* scrisă *cu g'rid să fie precuvintare la cartea „Manualul Vînătorului".* Bvcureşti. 1874. Reprodusă în A. 1. OdobeSLil : *Opere,* vol II, ed. *cit.,* p, 191.

* ' * Cesar Boliac, în „Familia", Budapesta, XI, 1875, nr. 32, 10/22 *aug.,* p. 300—371 .şi 373.

B. P. Hasdeu: Istoria critică *a* românilor, vol. I, Bucureşti, Imprimeria statului, 1875. p. 97, 133, 255.

Vasile Gr. Pop: Cezar Bolliac. în voi. *Conspect asupri litcuturei lornâne şi* fiterafjlor ei. *De la început şi pînă astăzi, în ordine cronologică.* Bucureşti, 1875—1876. Ediţie ''liventă : Ediţie critică, studiu introductiv şi nolc de Paul Eăzărcscu, Bucureşti, Editura Eminescu, 1932, p. 75.

* ' * „Ce *e nou",* iu „Familia'', Budapesta. XIII, 1877, nr. U, 13/25 martie, p. 131.

G *r.* fi. Grandea: *Cesar* Boliac, in „Resboiul roman". III, 1880, nr. 24, 17 apr. Reluată la mcartea Iui Bolliac, in acelaşi ziar, III, 1881, nr. 280, 27 febr., şi în broşură, ..Noua bibliotecă populară", editor : 1). I. Cerbureanu, nr. 12, 1889.

M. Eminescu: *[August Treboniu Laurian şi Cesar Bolliac'},* *in* „Timpul", VI, 1881, nr. 45. 27 febr/II martie. Reproduc *in* M. Eminescu: *Articole* ji *traduceţi.* Edi(ie critică de Aurelia Rusu. Introducere de Aurel Martin, Bucureşti, Editura Minerva, 1974, p. 145

' * " (Necrolog], in „Presa", XIV, 1881, nr. 45, 27 febr.

Sripiojie Ba*c*\cscu: (.Schiţă biografică), în „Timpul". VI. 1881, nr. 46, 28 febr./12 martie.

N. B ssa*r*abe cu: [Necrolog), in ..Timpul"', VI, 1881, nr. 46. 28 febr./12 martie. Reprodus in „Presa", XIV, 1881, :u\ 17. 1 martie.

Paul Vioreanu: [Cuviiit la inmormintarea lui Cezar Bolliac], in „Presa", XIV. 1881. nr. 50, 5 martie.

" ' ' *La moartea lui* Cesar Boliac (poc/ie), in „Presa", XIV, 1881. nr. 30. 10 şi 17 martie

' ' ' *Acta şi documente lelative la istoria Renaşterii României,* Bucuroşii, Tipografia Caro) Gribl, 188B—1909, vol. V. p. 133. 055; voi. VII, p. 7,'«i ; vo! VIII, p. 117, 798; vol. IX. p. liVî. 404, S50,

Ion Chica: Anjjntiri *din pribegia după tS-ta,* Bucureşti. Socec, 1890.

George Barifiii: BIT'"fi alpvp *din Isteria Transilvaniei. Pe două sule d* ani din* urma, vol II, Sibiu, 1890, p. 589—oî'ii.

' * " INold bio-biblioarafică], in „Adevărul ilustrat'', VIII, 1893. nr. 2153, 20 martie.

I, Nădejde: *Cesar* Bolinc, în ,.T-umea nouă literară şi ştiinţifică-. II, 1896, nr. *27,* 12 mai.

C. C*n*1eseu Vartic; *1848. Zile revoluţionare.* Bucureşti. 1898. *p.* 91, 133. 135, 180, 269, 274, 282, 303. 307. 3ti3, 3h4,, 366. 373, 37ti. 381. 421. 424. 434.

Dimitric R. Rosetti: Boliac Cesar, in Dicjionarul *contimporanilor din România [1900—1898),* Bucureşti, 18.98, p. 33.

O"id DensUsianu: *Cezar Bolliac,* în Cursul de *istorie a literaturii române. lSVi—1900,* curs litografiat, t'mut în 1899—1901, vol. II. p, 296 (Biblioteca Academiei).

* * * *Anul 184$ in Principatele române. Acte şi documente,* Bucureşti, In it. de arte grafice Carol Gobi, vol. I, 1902, p. -19. 399; vol. IT. 1902. p. 17, Wi, IK*. 702 ; vol. Ill, 1902, p. 42, 158—155, 194, «67, 347, 553, 703, 774; vol. IV, 1904, p. 245, 246 ; vol. V, 1904, p. 415 ; vol. VI, 1910, p. 268.

Petre V Haneş: *Dezvoltarea limbii* literare *române în* prima *jumătate a secolului al XIX-lea,* Bucureşti, 1904, p. 172—173, 222, 225, 2G4—236 Reeditare in 1926,

N. [orga: *Istoria literaturii româneşti in, veacul al XIX-lcii. De la 1821 înainte, tn legătură cu dezvoltarea* culturala *a neamului.* Bucureşti, Minerva, vol. I, 1907, p. 227—230 ; vol. II, 1903, p. 173—186; vol. Ill, 1909, p. 41. Ediţie curentă : Edii"/? si note de Rodîca Rotarii, Bucureştii, Editura M'.nerva, 1983.

G. l'anu: *Amintiri de la Junimea din Iaşi,* Bucureşti, 1908, vol. T. p, 21, 37. 39. 44, 105. 296. Ediţie curentă : Ediţie, prefaţă M tabel cronologic de *Z.* Omea. vol. I—II. Bucureşti. Edilina Minerva. colecţia ..Biblioteca pentru toţi", 1H77.

T]]. Cornel: *Cezar Boliac,* în *Figuri contemporane din România. Dicţionar biografic,* Bucureşti, 1909, p. 361—363.

G. 1brăileanu- Cesar Buline, in *Curs* de istoria literaturii *moderne. Epoca Alecsandri* (curs ţinut la Facultatea de litere şi filozofie din Iaşi in anul universitar 1910—1911), tipar.t pentru prima dată In G. Ibrăileanu ; *Opere,* vol. 8 Ediţie critică de Rodica Rotaru şi Al. Piru. Prefaţă de Al. Piru. Bucureşti, Editura Minerva, 1979, p. 319—327.

* ' ' *Scrisori inedite de la N. Bălcescu* 51 lort *Ghica.* Publicate şi adnotate de rî. Cartojan, Bucureşti, 1913, p, 3—4, 19—23.

Tudor *A*rghezi: *Cezar Bolliac,* in „Seara", IV, 1913, nr. 1417, 2; dec. Repj-uduv în vi,I. *Tablete de cronicar.* Bucureşti. Editura dc '.lat pentru literatură si artă, 1960, p. 37—38. şi In *Scrieri,* voi. 27, *Schiţe de portret,* Bucureşti, Editura Minerva, 1975, p. 100—101.

N. DavIiir-sc ll, *Cezar Boliac,* in „Noua rpvistâ romană", XV, 1911, nr. 5, 5 ian., la rubrica „Însemnări''.

Vinti1,i C. A. Rosetti: *Cezar Bolliar. Amintire,* în „Adevărul", XXVII, lfll4. Jir. B734.

* * * }Pespre aniversarea l'ii Bolliac], în .,Luceafărul". XIII. 1914 nr. I, la rubrica ..însemnări".

Petre V. Hancş: Prefafă la ediţia Cezar Boliac: *Meditaţii si poezii.* Bucureşti, Minerva, 1915, p V—XVI,

f'(n !>ra£u: *Cezar Boliac,* în „Ramuri", XII, 191U, p. 6— 11

Glie. Adameseu. *Cezar* Bolliac, in *Istoria* literatul if *romane.* Bucureşti, Editura Librăriei Leon Aleala.v, colecţia „Biblioteca pentru toţi", 1920, p. 284—285.

Ghe AdamescU: *Contribuţiune la bibliografia române.asc4.* Bucureşti, 1921—1928. voi. I. p. *fin* - vol. II. p. 62, vol. 1)1. p. 56.

Iacob NegrUzzi: Amintiri din *Junimea,* Iaşi. Editura Viaţa romanească, 1921. Ediţie curentă: lacob NegruzH : Scrieit *air se* II. *Amintiri din „Junimea",* Ediţie îngrijită de Corneliu Simionescu, Bucureşti, Editura Minerva, colecţia „Biblii1-teca pentru toţi", 1970, p. 68. 79, 214, 215.

N. Iorga: *Istoria presei* româneşti de la primele *începuturi piuă la 1916,* Bucureşti, „Adevărul". 1922, p. 54—55, 96—97, 99, 114, 134.

G. Bo*4,*dan-LIuică: *Cesar Boliac,* in Istoria *lite' aiurii* 1<+ *măiie moderne. Im iii poeţi munteni.* Cluj, 1923, p. 291—'S"!

Petrc V Bancs: *Cezar Boliac,* în *Istoria literaturii* rnnni*neşti.* Bucureşti, (idiluvr, Arcora. *î'i04.* p 14S—iol.

Pet.i-c Grimm: *Traduceri si imitaţiitni româneşti după liu--rulwa englezei* fs'udiu dc literatură *comparata],* in „Da<v-romania". Buletinui ..Mir/ealuî limbei rom.nie". Universitara din CJUJ. Condus de Sextil Puscariu, anul III, 1922— 1923. Cluj, 1924. p 290—291.

Petre V Hancş: *Cezar Boliac poci,* in voi. Studii *şi cei • ceiări,* Bucureşti, Editura Cartea romanească, 1927. p. 81—91,

V. Ro1(1ga; *lin* rus *despre literatura română în anul 1844.* în .Dacoromânia", Cluj. V. 1927—1928. p. 567.

O. Popi-ivici *Poezia iui Cez'ir Boliac,* în „Viaţa românească , XXI, 1929, nr 11—12. p. 129—161.

T. Cipariu: Oîîărunc *în Muntenia la 1S3R.* Jurnal transcris după original de pruf. Alexandru Lupeanu-Melin. ir „Prietenii istoriei literare". Director Petre V. Haneş. RUiureşti. vol. I. 19 11. ℔. 381.

D Popnvici: *Sania Cetate. Intre ut-ipie* si *poe:ie.* Bucureşti, 1H35, p. 40—46, 57—58.

N. Iorga: O unsoare importantă a lui *Cesar Bolliac,* 5n „Analele Academiei Române. Memoriile secţiunii istorice", seria III, tninul XVIII, memoriul 7, 1936. p. 213.

IC Călinescu]: *Indiscreții ți anecdote,* în „Jurnalul literar". Iaşi, I, 1930, nr. 10, 5 martie, Desemnat.

fiporSf Fotino' *Din vremea renaşterii naționale a* Tulii *Româncşii, Baterii Goleşti,* Bucureşti, 1939, vol. II, p. 305, 348; voi. III, p. 333; vol. IV, p. 23, 283—284, 385—386.

N. Petraseu: CVsar Bolliac, in voi. *Icoane de lumină,* vol. II, Bucureşti, Editura Bucovina, [1940], p. 85—97.

Dan Sîmonesru• *Cezar Boliac* traducător din Anosta, în ..Studii italiene', Bucureşti, VII, 1940. p. 25—34.

G. Cnline=cu: *Ceiar Boliac,* în *Istoiia literaturii, române de la oiigini pină in prezent,* Bucureşti, Editura Fundațiilor, 1311, p. 233—23o Ediția a II-a, revăzută si adăugită. Ediție şi prelată dc Al. Piru. Bururești. Editura Minerva, 1082, p 347—251.

T. A. HdssarabeMMi: Cesar Boliue, în voi. *Lume de ieri. Amimi/i ve.eie şi duioase.* Bucureşti, Cugetarea, (1&43], p 203—207.

D Fo pc vi ei: *Ce:ui Boliac, Romantism şi socialism în defi-niția poeziei,* In voi. Cercetări *de literatură română.* Sibiu, 1444, p. 263—391.

George Petra: Ce;or Boliiflc, *numismat şi arheolog,* 5n ..Cronica nuoi^rnatkă .şi arheologică", Bucureşti, 1944, nr. 130. apt ir.e-iunie.

IG. Călinescu]: *Note, în* .Națiunea"', II. 1947, nr. 484. 3 nov., n^emnat.

D. Popovici: *Cezar Boliac.* Curs ținut la Universitatea din Cluj, în 1951—1952, în voi. Romantismul *românesc* divini Liiainle de Tudor Vianu. Prefață de Dan .Simonescu. Ediție iJHrijită şi note dc Icuia Petreseu, Bucureşti, Editura Ti-neretului, colecția „Lyceum", 1969, p. 220—240. Edilie noua in *Studii literat c,* vol. II. Homoîifismul *românesc.* Ediție îi'Srijită şi note de I. Em. Petreseu, Cluj-Napor-a. F.ditura Da. ia, *Vi7i,* p. 2311—257.

IOviiiiu Papadima]: Cceur Boliac. fupiăftv *revoluționar şi* jurnalist *progresist,* în ...Studii şi cercetări de istorie li-terară si folclor", II, 1953. p. 141—174, nesemnat.

]G. Călinescu]: *Material documentar şi ştiri noi despre—,* în .,SU:dii şi cercetări de istorie literară şi folclor". II, 1953, ți. 201—232.

George Munteaiiu: Bitroducere la ediția Cezar Bolliac : *Opere.* Ediție, note şi bibliografie de Andrei Rusii, Bucu-reşti, Editura de slat pentru literatură şi artă, colecția ..Clasicii români'', 1956, p. 5—75.

G. Bulgăr: Recenzie la *Cezar Boliia'-: Opere, vol.* I—//, in „laşul literar", 1956, nr. 9, p. 133—135.

G*h.* 8tiI*a*âr: *Farticttlai>tăți de limbă şi stil tn opera lui C. h-tlliac,* in voi. Contri*butii la istoria* limbif *române lite-rare în* .\ecolul *al XIX.-lea,* Bucureşti, vi/1. 1, 1956, p. 89—111.

G, Călinescu: Material *documentar,* în „Studii şi cercetări de istorie literară si l'olclor''. Vili, 3959, nr. 1—2, p. 374—378.

Lucian Dumbravă Cetar *liolliw,* J. „laşul literar", I9S1, nr. 4.

I. MassoII: Teatrul romanesc. *Privire istorică,* vol. I. Bucu-reşti, Editura pentru literatură, 1961. p. 177.

Tiiior Şoimam: *Cezar Uolliac,* Bucureşti, Editura Tinere-tului, colecția „Oameni de seanin". 19^2.

Ovidiu Papadima: *Precizări cu privire la familia lui C. Boliac şi* începuturile *lui literare,* în „Studii şi cerce-tări de istorie literari şi folclor'". XI, 1962, nr. 1, p. 67—92.

M. Voicana: *Cezar Bolliac şi contribuția lui la începuturile criticii* muzicale *r<im<tnețti,* in „Studii si torretâri de isto-ria artei"", Bucureşti, X, 1963, nr. 1,

P. Teodor: Activitatea social-politică a *lui Cezar Bolliai-,* în „Tribuna". 1963, nr. 46. 14 nov.

O. Zâne: *Mişcarea revoluționară de la 1840 din Țara Româ-nească,* Iii „Studii şi materiale ric istoric modernă", ITT, 1963.

N. Bălcescu: *Opere,* v.>l. IV. Coreţponderafu. *Scrisori. Me-morii Adrese. Documente. Note şi materiale.* Ediție critica de G. Zanc, Bucureşti, Editura Academiei, 1964. p. 4o, 49, 50, 116. 163, 164, 109. 183, 189, J91. 202. 210, 214—2.19, 225, 229, 230 232, 234—236, 241, 247, 252—254, 258, 279. 283. 285, 286, 291. 293, 321. 33n. 338, 349, 352. 353, 437. 457, 459, 460, 463, 432, 505, 515, 517, 338, 039, 543, 547, 553, SfiS, 581.

R. Pantazi: *Cezar Bolliac,* in voi. J.ţtoria *gindirii sociale şi filozofice în Român,a,* Bucureşti. Editura Academiei, 1964, p. 182—185.

Ovidiu Papadima *Cezar Boliac,* Bucureşti. Editura Aca-demiei, 1966.

Paul Cornea: *Cezar Bolliac iau romantismul in jiletcă* roşie, in vol. De *la Alecsandrescu la Eminescu. Aspecte-Figuri-!del.* Bucureşti, Editura pentru literatură, 1906, p. 181—249.

Paul Cornea: *Literatura muntelui,* în voi. De la *Alccsandrescu la Eminescu. ed. cit.,* p. 384—386.

Virgil Brădâţeanu: *IstaJia literaturii dramatice româneşti si a artei* spectacolului, 1, Bucureşti, Editura didactică si pe'lawgieă, *19<>b. p.* 19ă—199.

Vasile Netea: *George Bariţiu,* Viafa *şi activitatea* sa, Bucureşti, Editura ştiinţifică, I960, p. 53, 54, 109, 110, 124, 138, 145, 134. 185.

' * * *Documente şi manuscrise literare,* vol. I. Alese, publicate, adnotate şi comentate de Paul Cornea şi Elen.a Piru, Bucureşti. Editura Academiei, 1967, p. 73—91.

George Ivaşcu: Din istoria teoriei si *a criticii literare româneşti, 1812*—1866, Ministerul invaţămintui ui. Universitatea Bucureşti, Editura didactică si pedagogică, 1967, p, 10, 11. 15. 33, 34. 38—40. 4G. 4P, 52, 53, 207—210, 219—222, 327—333—342, 357—36H, 384—397, 454, 622, 634, 652. 677—679.

Corneli *i* Rodea: *Lupta i omânilor pentru* unitatea *naţională, 1834—1849,* Bucureşti. Editura Academiei, 1967, p. 12, 22, 2:.', 30. .VI, 51, 52, 53, 57. 62, 73. 273. 285, 311.

" * * *Antologia gîndirii româneşti. Secolele* XV-—XIX, Partea I, Bucureşti, Editura Politică, 19R7. p. 293—305.

Ovidiu Papadima: *Cezar Bolliac,* în *Isloria literaturii române,* vol, II. De ia *Şcoala ardeleană la Junimea,* Bucureşti, Editura Academiei, 1908. ». 328—312.

H. Zalis. Komantismul romanesc. *Eseu despre virslele interioare ale curentului.* Bucureşti, Editura pentru literatură, 19G8, p. 52, 66, 73, 77, 79, 81, 107, 110, 197.

Constantin C. Angelescu: Recenzie la *Ovidiu Papadima ; Cezar Boliac,* in „Anuarul Institutului de istorie sl arheologie A. D. Xenopol". laşi, tom. V, l'HiS, p. 250—253.

Mircca Stoîa: Date *noi despre activitatea revoluţionară a lui Cezar Bolliac in Transilvania,* în „Studia et Acta Musei Nicolae Bălcescu", 1969, p. 329—337.

George Ivaşcu: *Cezar Bolliac,* în *Istoria literaturii române,* voi. I, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1969, p. 454—162.

Paul Cornea, Mihai Zamfir: G'indirea romdnenseâ fn epoca paşoptistă *(1830—1860),* vol. I, Bucureşti, Editura pentru literatură, 19(S9, p. 403—461.

Crnstanţa Trifu: Cronica *dramatics, şi începuturile teatrului românesc.* Bucureşti. Editura Minerva, 1970, p. 43, 66—70, 113, 163, 176, 184—186.

Vasile Netea: C. *A. Rosetti,* Bucureşti, Editura ştiinţifică. 1970, p. 5, 20, 24, 25, 26, 33, 37, 38, 40, 41, 42, 43, 44, 54, t,3, 64, 65, 67, 71, 70, 79, 121. 128, 140, 141, 144. 145. 149, 172, 182. 200, 201, 203, 204, 221, 223. 231, 232, 240, 244, 288, 290, 336, 337.

Marin Bucur: *C. A. Rosetti. Mesianism şi donquijottsm revoluţionar,* Bucureşti, Editura Minerva, seria „Univerşitas", 1970, p. 140, 175, 312—346.

Fiaviu Sabău: [Scrisoare a !ui Bolliac către C. Negru^iJ, în „Manusoriptum", rubrica „Spicuiri", II, 1971, nr. 4 (5|, p. 182.

Ion Rotar LI: *Cezar Bolliac,* în *O istorie a literaturii* române, vol. I, Bucureşti, Editura Minerva, 1971, p. 171—178.

Mibai Zamfir: L'n *document* preromantic ; Meditafiile în *proza ale lui Cezar Bolliac,* in voi. *Proza poetică românească.* Bucureşti, Editura Minerva, 1971, p. 131—169.

Ladislau G.ildi; *Introducere* în *istoria versului românesc,* Bucureşti, Editura Minerva, 1971, p. 184—187,

Teodor Vârgollci: *Cezar Bolliac către Alexandru loan Cuza. Scrisori inedite,* în voi. *Comentarii literare.* Bucureşti. Editura Eminescu, 1971, p. 198—201.

Teodor Vârgolici: Di-ntitrie *Bolintineanu şi epoca sa.* Bucureşti, Editura Minerva, seria „Universltas", 1971, p. 25, 27, 31, 32. 34, 35. 36, 38, 39, 75, 83, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 100, 102, 19.1, 196, 107, 313, *116, 122,* 128, 144, 153, 154, 156, 160, 177, 186, 208, 216. 241, 245, 287, 291, 296, 311, 315, 317, 352, 371.

Ion Pătrascu: *Cezar* Bolliac in *Oltenia,* in „Ramuri", 1972, nr. 8, 15 aug., p. 23.

Paul Cornea: *Originile romantismului românesc,* Bucureşti, Editura Minerva, 1972, p. 582—583.

Ion lliescu: *Geneza ideilor estetice in cultura românească (sec. XVI—XIX),* Timişoara, Editura Facla, 1972, p. 258—2|;0.

1. Heliade Răduleseu: Scrisori şi *acte.* Ediţie îngrijită, texte aiese, glosar, indice de George Potra, Nicolae Simache-şi George G. Potra. Cuvint înainte de Şerban Cioeuleseu, Bucureşti, Editura Minerva, seria „Studii şi documente", 1972, p. 26, 29, 67, 100, 110, 117, 327, 131, 132, 147, 150, 152, 213, 215, 292, 293, 388, 406, 409, 411, 412, 413, 419, 420, 425, 434, 442, 481, 482, 486.

V. Mîndra: Clasicism *şi romantism in dramaturgia românească (1816—1918),* Bucureşti, Editura Minerva, 1973, p. 75—77.

Elena Tacciu: Mitologie romantico, Bucureşti, Editura Cartea românească, 1973, p. 9, 40, 108, 109, 214, 218. 220, 230, 231, 289, 296, 306. 333, 337. ;

Flena Tacciu: *Daeismul şi ideea naţională la Cezar Bolliac,.* în „România literară", IX, 1976, nr. 17.

Mircea Florin Şandru: *Cezar Bolliac,* în „Scînteia Tineretului", 1977, nr, 8606, 22 ian.

i'odor Vârgolici: Be'ranger si *scriitorii români,* în vol. *" Interferenţe literare româno-jranceze.* Bucureşti, Editura Univers, 1977, p, 23—25.

Teodor VărgoTici: *Cezar Bolliac şi idealurile epocii sale,* în voi. Scriitori şi *opere,* Bucureşti, Editura Eminescu, 1978, p. 70—77.

Elena Tacciu: *Trei poeţi preeminescieni. Cezar Bolliae, loan Cătina, Alexandru Sihleanu,* Bucureşti, Editura Minerva, 1978.

* * * *Concluziile formulate în 1869 de Cezar Bolliac, ca preşedinte al* Comitetului *arheologic, privind însemnătatea cercetărilor arheoloaice româneşti,* în „Anale de istorie", 1978, nr. o, sept,-oet„ p, 88—108.

Ovidia Babu-Buznea: *Cezar Bolliac. Elogiul intuiţiei,* in voi. Dacii *în conştiinţa romanticilor noştri. Schiţă la o istorie a dacismului,* Bucureşti, Editura Minerva, seria „Univers!tas", 1979, p. 65—94.

* " * Boiiiac, *Cezar,* în Dicţionarul literaturii *române de la origini pînă la 1900,* editat de Academia R.S.R., Institutul de lingvistică, istorie literară şi folclor al Universităţii „Al. I. Cuza", Iaşi, Bucureşti, Editura Academiei, 1979, p. 116—119.

Ion Rol.iru: *Forme ale clasicismului in poezia românească pină la Vasile Alecsandri,* Bucureşti, Editura Minerva, seria „Momente şi sinteze", 1979, p. 334—:>40.

Al, *7,ub: A teric şi a face istoria (Istoriografia română post-pasQptistă),* Laşi, Editura Junimea, 1981, p. 29—30. 31, 63, 88, 127. [35, 153. 163.

"Virgiliu Ene: *Cezar Bolliac. Centenar,* in „România literară". 1981, nr. 9. 26 febr., p. 8.

* " ' *Im precursor,* in „Teatrul", 1981, nr. 3, martie, p. 18.

I. idia Mihăilescu: *Cezar Bolliac, arhivist,* iu „Pentru patrie", 1981, nr. 6, iunie, p. 28.

"Mibai Zamfir: *De la lirism la retoric: Cezar* Boiljac şi Alecu *Russo,* în voi. Poemul roinânesc *in proză.* Bucureşti, Editura Minerva, seria „Momente si sinteze", 198], p. 113—136.

Mircea Scarlat: *Cezar Bolliac,* în *Istoria poeziei romaneşti,* vol. I, Bucureşti. Editura Minerva, seria „Momente şi sinteze", 1982, p. 330—337.

El.ena Tacciu: *Doi poeţi tribuni : Cezar Bolliac. luan Cătina,* în voi. Romantismul, românesc. *Un studiu al arhetipurilor,* vol, I, Bucureşti, KJitura Minerva, seria „Momente M sinteze", 1982, p. 126—133.

Cornelia Bodea: 18*3 ia români. O istorie *in date şi mărturii, vol. 1*—II. Bucureşti, Editura ştiinţifica şi enciclopedică, 1982, p. 136, 145, 146, 162—164, 292—294, 352, 353, 354, 562, 563, 564, 777, 778, 843, 856, 940', 979. 1096, 1165.

CUPRINS

ARTICOLE LITERARE, CRONICI DRAMATICE

ARTICOLE POLITICE

ARHEOLOGIE

Lectrr VIRGINIA ŞERBANESCTJ
Teliiiorcdaci.-.r VAS1LE CÎUCA

Run *dc i\par*
Cou eti. 28,45 coti tipar 34,75

Tipsrul executat sub carnanda
nr. 403 la
întreprinderea p.iligtaticl
13 Decembrie 1«t("
Sir. GrfirilC Alexandres* £9—^7.
Bucureşti.
Republica Socialistă România